शंभू संदेश

स्मरणिका २०१५

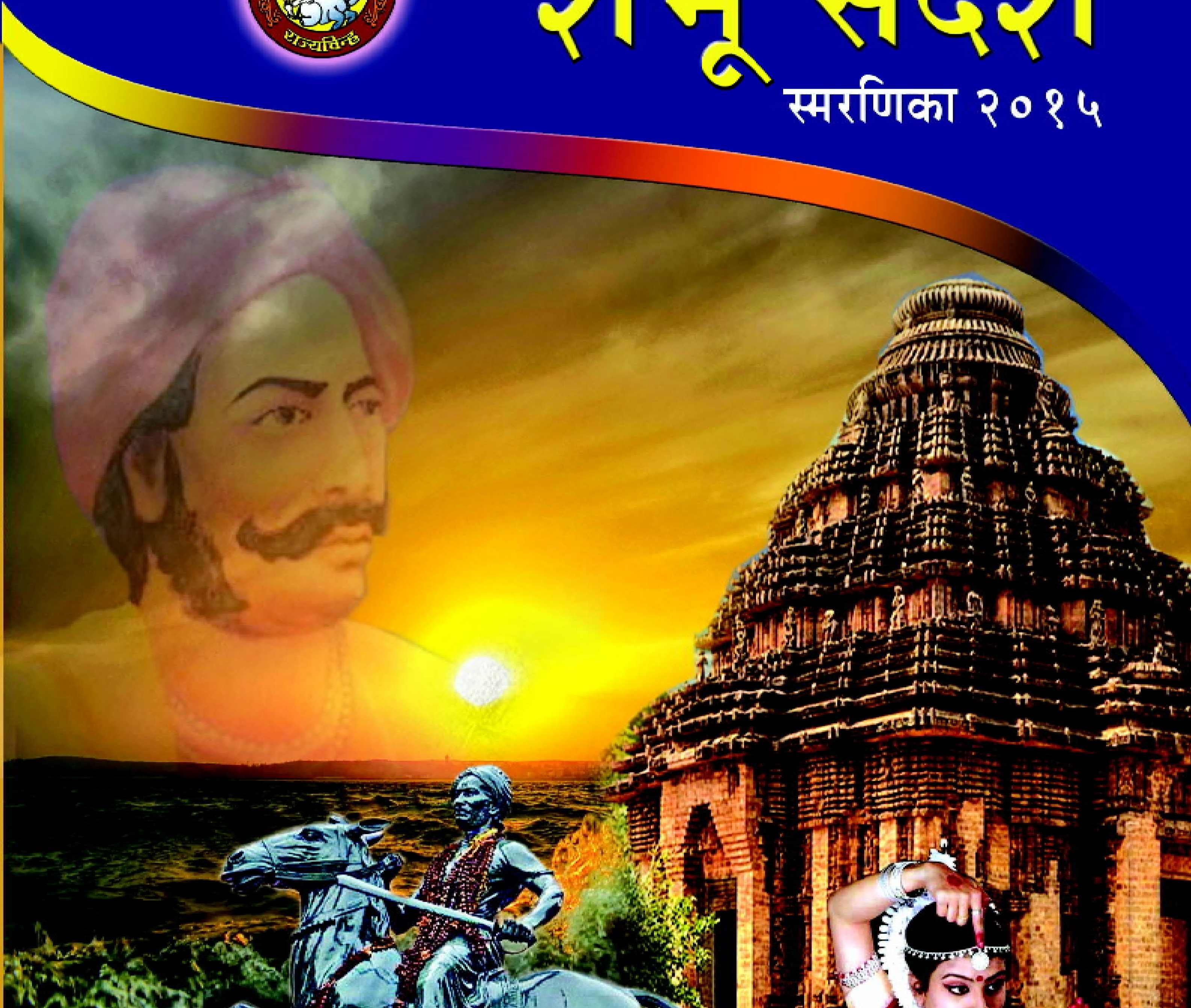

अखिल भारतीय गोंड़वाना गोंड़ महासभा

सी. ११६, आचमन, न्यू राजेन्द्र नगर, रायपुर, छत्तिशगड़

Oil and Natural Gas Corporation Limited (ONGC)
CIN No. L74899DLI993GOI054155
Regd. Office: Jeevan Bharti, Tower-II, 124-Indira Chowk, New Delhi – 110001
Tel: +91 11 23310156 Fax: +91 11 23316413 Web: www.ongcindia.com | /ONGCLimited | @ONGC_

ONGC Group of Companies
Subsidiaries | Joint Ventures | Associates

शंभू संदेश

स्मरणिका २०१५

मुख्य संपादक

क्रीष्णा नेताम

संपादना मंडली

प्राणबंधु नायक

भागिरथी नायक

अखिल भारतीय गोंड़वाना गोंड़ महासभा

सी. ११६, आचमन, न्यू राजेन्द्र नगर, रायपुर, छत्तिशगड़

शंभू संदेश
स्मरणीका २०१५
SAMBHU SANDESH
Souvenir - 2015

इस स्मरणीका अखील भारतीय गोंड़वाना गोंड़ महासभा की तरफ से प्रकाशीत हुआ है। लेकिन इस में प्रकाशीत लेखा और मतामत लेखक / लेखीका की है। इसे संगठन का मत या उद्देश्य नहिं समझना चाहिये।

This Souvenir aims at dissaminating knowledge and information concerning Akhil Bharatiya Gondwana Gond Mahasabha's socio economic development, Art and Culture, Views, Records, Statistics and information published in this Souvenir are not necessarily those of Akhil Bharatiya Gondwana Gond Mahasabha

ଏହି ସ୍ମରଣିକା ଅଖିଳ ଭାରତୀୟ ଗୋଁଡ଼ୱାନା ଗୋଁଡ଼ ମହାସଭା ତରଫରୁ ପ୍ରକାଶ ପାଉଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଏଥିରେ ପ୍ରକାଶିତ ମତାମତ ଓ ଚିନ୍ତାଧାରା ସବୁ ସ୍ଥଳରେ ମହାସଭାର ବୋଲି ବୁଝିବାକୁ ହେବ ନାହିଁ ।

Publisher

AKHIL BHARATIYA GONDWANA GOND MAHASABHA
Regd. No. -C.G. 2855 dated 5.4.2010
C - 116, Achaman, New Rajendra Nagar, Raipur, Chhatisgarh
E-mail : gondmahasabha@gmail.com

Cover Description :

Konark Sun Temple & Veer Surendra Sai

Cover Design, Page Layout and Printing

Shradhanjali, Cell : 8763216649
Bhubaneswar

सहयोग राशी : रु. १००/-
Contribution : Rs. 100/-
ସହଯୋଗ ରାଶି : ଟ. ୧୦୦/-

AKHIL BHARATIYA GONDWANA GOND MAHASABHA
ODISHA PRADESH

BOARD OF PATRONS

1.	Sri Ramesh Chandra Majhi Hon'ble Minister of State(Ind. Charge) Commerce & Transport,Odisha	Chief Patron
2.	Sri Duryodhan Majhi Hon'ble MLA,Khariar	Patron
3.	Sri Balabhadra Majhi Hon'ble M.P.,Nabarangpur	Patron
4.	Sri Rabi Narayan Naik Hon'ble MLA,Kuchinda	Patron
5.	Sri Bedvyas Naik Hon'ble M.L.A,Telkoi	Patron
6.	Sri Subas Gond Hon'ble MLA,Umerkote	Patron
7.	Sri Rajib Patra Hon'ble MLA,Baliguda	Patron
8.	Sri Hemendra Mohapatra Ex-MLA,Bonai	Patron
9.	Sri Anant Nayak Ex-MP,Kendujhar	Patron
10.	Sri Pranaballav Nayak Ex-MLA,Telkoi	Patron
11.	Sri Kanhu Charan Nayak Ex-MP, Keonjhar	Patron
12.	Sri Upendra Nath Nayak Ex-MP, Keonjhar	Patron

AKHIL BHARATIYA GONDWANA GOND MAHASABHA
ODISHA PRADESH

BOARD OF ADVISORS

1.	Sri Khamsingh Majhi	Chief Advisor	9777885109
2.	Er. Jayapal Nayak	Advisor	9437188394
3.	Sri Biranchi Nayak	Advisor	9668027847
4.	Sri Ramesh Chandra Sai	Advisor	9437043011
5.	Sri Fakira Naik	Advisor	9556994815
6.	Sri Chihiru Bhoi	Advisor	9938310768
7.	Er. Homesingh Majhi	Advisor	9437071759
8.	Er. Rabindranath Naik	Advisor	9437083424
9.	Er. Rajendra Kumar Naik	Advisor	9777670887
10.	Er. Swarupsingh Majhi	Advisor	9437623219
11.	Sri Bhawani Sankar Kalo	Advisor	9438123063
12.	Smt.Sarojini Majhi	Advisor	9861438707

OFFICE BEARERS

Sri Mahendra Naik	President	9437446346
Smt. Damayanti Mohapatra	Vice-President	9438235726
Sri Lilambar Kumura	Vice- President	9178129403
Sri Adhikari Patra	Vice-President	7684875276
Sri Bunde Dhurua	Secretary General, Samaj	9438387414
Sri Ramakanta Singh	Secretary General, Cultural	8763542421
Sri Pyari Mohan Nayak	Secretary General, Organisation	9437729230
Sri Hemanta Dhurua	Secretary General, Office	9337337889
Sri Basanta Kumar Bhoi	Secretary	8093292218
Sri Madhusudan Pradhan	Secretary	9437258006
Sri Soudagar Kuanr	Secretary	9556843472
Sri Gobinda Chandra Bhoi	Treasurer	8895674157
Sri Ranjansing Majhi	Executive Member	9556240587
Sri Laxminarayan Singh	Executive Member	8658410168
Sri Dibakara Patra	Executive Member	9437739590
Sri Janardan Nayak	Executive Member	9777784156
Sri Shayamsundar Bhoi	Executive Member	9437430178
Sri Kanhei Patra	Executive Member	8018561551
Sri Bishnu Charan Pradhan	Executive Member	9438404868
Sri Dambrudhar Kalo	Executive Member	9556928869
Sri Jagannath Bhoi	Executive Member	9556295543
Sri Ghanashyam Madkami	Executive Member	9178517591
Sri Sanuram Nayak	Executive Member	9556877987
Sri Chaitanya Dhurua	Executive Member	9938799204
Sri Punitram Gond	Executive Member	9778641922
Sri Kulamani Singh	Executive Member	8280059517
Sri Duryodhan Bhoi	Executive Member	9437969838
Sri Lalit Mohan Pradhan	Executive Member	9938585271

अखिल भारतीय गोंड़वाना गोंड़ महासभा

सी. ११६, आचमन, न्यू राजेन्द्र नगर, रायपुर (छ.ग)

राष्ट्रीय कमिटि

अध्यक्ष

एस. पी. शोरी, भा.प्र.से

उपाध्यक्ष

सोनुराम नेताम
सिडाम आरजू
खामसिंह मांझी
देवी सिंह नेताम
भैया लाल गोंड

–

महासचिव

लोकेन्द्र सिंह

कोषाध्यक्ष

नवलसिंह मंडावी, भा.प्र.से.

–

सचिव

हिम्मत सिंह अरमो (म.प्र)
दीबाकर पेन्दाम (महाराष्ट्र)
के.एम्. मैत्री (कर्नाटक)
आर.एल्. धुरिया (प. बंगाल)
घनश्याम सिंह सिदार (दिल्ली)

–

युग्म सचिव

रामबादस प्रसाद गोंड़
डॉ. शंकरलाल उजके
जे. एस्. कुसरे

–

सांस्कृतिक सचिव

रघुवीर सिंह मार्को (छ.ग.)

–

कार्यालयीन सचिव

रामनाथ धृव (छतीसगढ़)

–

मुख्य संपादक - **शंभू संदेश**

क्रीष्णा नेत्तम

सत्यमेव जयते

S. C. JAMIR
Governor, Odisha

Raj Bhavan
Bhubaneswar - 751008

November 21, 2015

Message

I am glad to know that Akhil Bharatiya Gondwana Gond Mahasabha is organizing its 11th National Conference on December 25-27, 2015 at Jharsuguda in Odisha. A souvenir "Sambhu Sandesh" is being brought out on the occasion.

It is hearting that delegates from more than ten states will participate in the Mahasabha. It will be an ideal melting pot of ideas and views. New ideas will emerge for the betterment of one and all.

I send my best wishes to the organizers and participants.

I wish the endeavour all success.

(S. C. Jamir)

सत्यमेव जयते

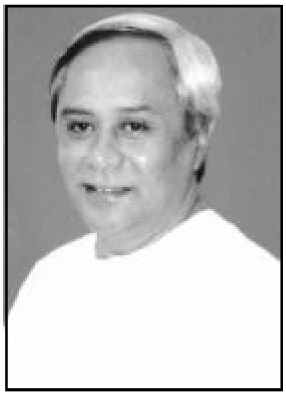

NAVEEN PATNAIK
Chief Minister
Odisha

D. O. No. - 631
Bhubaneswar
Dated : 07-12-2015

Message

I am glad to know that Akhil Bharatiya Gondwana Gond Mahasabha, Bhubaneswar is going to organize its 11th National Conference from 25th to 27th December, 2015 at Jharsuguda and a souvenir is being brought out in commemoration.

I extend my good wishes to the members of hte Gondwana Gond Mahasabha on this joyous occasion and wish the National Conference all success.

(Naveen Patnaik)

सत्यमेव जयते

JUAL ORAM

Minister of Tribal Affairs
Government of India
Shastri Bhawan, New Delhi - 110001

Message

I am glad to know that Akhil Bharatiya Gondwana Gond Mahasabaha, Odisha Pradesh Committee is going to organise its 11th National Conference on the 25th, 26th & 27th December 2015 at BTM Padia of Jharsuguda, Odisha. On this event a data based-cum-souvenir "Sambu Sandesh" is being published in five language to commemorate this occasion which will be beneficial for us.

I convey my best wishes for the successful publication of the souvenir "Sambu Sandesh" and grand success of the event.

(Jual Oram)

सत्यमेव जयते

DHARMENDRA PRADHAN
Minister of State (I/C)
Petroleum & Natural Gas
Government of India
New Delhi - 110 001

Date : ....

Message

I am happy to know that the Akhil Bharatiya Gondwana Gond Mahasabha is organizing 11th National Conference on 25, 26 and 27 December 2015 at BTM Padia in Jharsuguda (Odisha). It is indeed heartening to learn that the Mahasabha is functioning as a watchdog for implementation of various development schemes and to work for both emotional and cultural integration of its people.

It is a matter of pride moment for me to be a part of the programme. I personally convey my good wishes to the entire team of the Organizing Committee for success of the event. My sincere compliment for the Organizing Committee for the same.

(Dharmendra Pradhan)

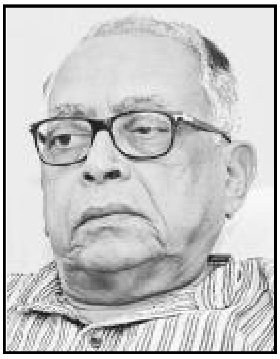

SHRI NARASINGHA MISHRA
Leader of Opposition
Odisha Legislative Assembly

Bhubaneswar
D.O. No. 2404
Date : 16.11.2015

Message

I am glad to know that Akhil Bharatiya Gandwana Gond Mahasabha, Odisha Pradesh Committee, Bhubaneswar is organising its 11th National Conference from 25-27th December, 2015 and publishing a Souvenir “Sambhu Sandesh” on this occasion.

Congregation of delegates of Gand Samaj from different parts of the Country at Jharsuguda, Odisha on celebration of its National Conference is praiseworthy. I hope the delegation will definitely play a vital role not only in development of tribal culture and education but also create awareness among themselves to make the society socially and economically stronger.

I congratulate the organisers of the National Conference and wish all success of the Souvenir.

(Narasingha Mishra)

SHRI DEBI PRASAD MISHRA
Minister
Industries,
School & Mass Education
Odisha

Bhubaneswar
Date : ....

Message

I am glad to know that the Akhil Bharatiya Gondwana Gond Mahasabha (Odisha Pradesh Committee) is going to organise its 11th National Conference on 26th & 27th December, 2015 at Jharsuguda and a souvenir “Sambhu Sandesh” is bring brought out to mark the occasion. I take this opportunity to congratulate the delegates, Participants and organisers of the conference for their concern in social and economical development of tribal population. I believe the conference will provide an appropriate platform to the participants to debate, discuss, deliberate and find possible solution on the issues involving the subject. I wish the conference and publication of souvenir all success.

(Debi Prasad Mishra)

SHRI BIKRAM KESHARI ARUKHA
Minister
Forest & Environment,
Parliamentary Affairs, Odisha

Bhubaneswar
Date : ....

Message

I am happy to know that Akhil Bharatiya Gondwana Gond Mahasabha is organising its 11th National Conference from 25th December, 2015 at Jharsuguda, Odisha and a commemorative souvenir ‘Sambhu Sandesh’ is being brought out.

The term Gond refers to a tribal peoples who live all over India’s Deccan Peninsula. They are among the largest tribal groups in South Asia and perhaps the world. They live all over central India, especially in the states of Maharashtra and Odisha. As “hill people,” they traditionally have been associated with hills and uplands in the Deccan Peninsula. Their folklore is rich and religious belief is unique. I am sure, their 11th National Conference will go a long way in uniting them and protecting their age old tradition and culture.

I extend my greetings to all members of Gond Community and wish their conference and publication of souvenir “Sambhu Sandesh” all success.

(Bikram Keshari Arukha)

Bhubaneswar
Dated : 09.11.2015

SHRI PUSPENDRA SINGH DEO
Minister
Housing & Urban Development
Odisha

Message

I am delighted on being informed that Akhil Bharatiya Gondwana Gond Mahasabha is organising 11th National Conference at Jharsuguda in Odisha from 25th December 2015 and bringing out a commemorative souvenir with a nomenclature “Sambhu Sandesh”.

Gond, a major indigenous tribal community, thicky concentrated in the central part of India and spread over many states in the country. This is a welcoming initiative by the Mahasabha to bind them in a single rope identically to promote their culture and tradition as well as the ethnic specialties. More over this endeavour will help to strengthen and reaffirm various dimensions of relationship among themselves.

I extent my best wishes to all the participants of the conference and wish the publication of souvenir all success.

(Puspendra Singh Deo)

SHRI SANJAYA KU. DAS BURMA
Minister of State (Ind. Charge)
Food Supplies & Consumer Welfare
Employment & Technical Education &
Training, Odisha

Bhubaneswar
Date : 17.11-.2015

Message

I am happy to know that Akhil Bharatiya Gondwana Gond Mahasabha is organising its 11th National Conference from 25th December, 2015 at Jharsuguda in Odisha. A commemorative souvenir ‘Sambhu Sandesh’ is being brought out to mark the occasion.

Gonds are the one of the major tribal community in India. In the socio-cultural mosaic they are identified distinctly for their undiluted culture and inherent traditions. Gond tribe registers their presence in many Indian states. This is a unique opportunity for the organisers to send a positive message to each members of the community spread all over the country.

I extend my best wishes to all the delegates of the Mahasabha and wish the publication of souvenir ‘Sambhu Sandesh’ all success.

(Sanjay Kumar Das Burma)
17/11/2015

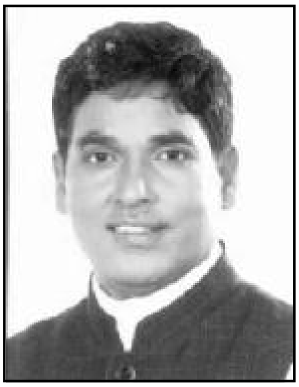

Dr. ARUN KUMAR SAHOO
Minister of State (Independent Charge)
Panchayati Raj, Law, Odisha

Bhubaneswar
Date : ....

Message

It is a matter of pleasure that Odisha Pradesh Committee of Akhil Bharatiya Gondwana Gond Mahasabha is going to organise its 11th National Conference from 25th to 27th November at Jharsuguda and a souvenir titled 'Sambhu Sandesh' will be brought out to commemorate the occasion.

Tribal people contribute significantly to mainstream socio-economic development, Besides, their substantial participation in growth of our cultural resources is well acknowledged by social scientists. A multilingual data based souvenir pertaining their culture, economic status, educational performance will be of immense feedback that can be a vision document as well as a strategy roadmap.

I wish the conference and the publication a grand success.

(Dr. Arun Kumar Sahoo)

सत्यमेव जयते

DR. PRABHAS KUMAR SINGH
MEMBER OF PARLIAMENT
(LOK SABHA)
BARGARH (ODISHA)

Room No. 1109, Odisha Niwas
Chankyapuri, New Delhi - 110 021

Message

I am very glad to know that Akhil Bharatiya Gondwana Gond Mahasabha is organizing its 11th National Conference from 25.12.2015 to 27.12.2015 at BTM Padia Jharsuguda. To commemorate the conference, one Souvenir named "Sambhu Sandesh" will also be published on this occasion. This is praise worthy effort by Odisha Pradesh Committee of the Mahasabha to organize this function in our State. I hope that the multi-language magazine will contain useful and informative articles on culture, economic status, and educational performance of Gond people. Further cultural exchange will be possible in this occasion.

I wish the 11th conference of the Mahasabha as well as publication of the Souvenir "Sambhu Sandesh"a grand success.

(Dr.Prabhas Ku Singh)

सत्यमेव जयते

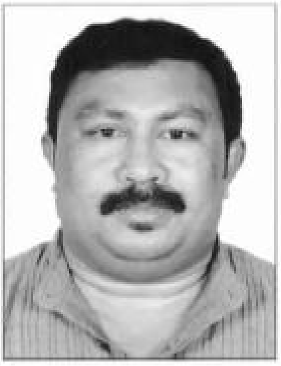

SHRI SANANDA MARNDI
Deputy Speaker
Odisha Legislative Assembly

Qrs. No. 2/2, Type - VII, Unit - 3
Bhubaneswar
Assembly : (0674) 2536992
Res. Office : 2395587
Mobile : 9437034510

Message

It gives me immense pleasure to know that Akhila Bharatiya Gondwana Gond Mahasabha is organising 11th National Conference from 25.12.2015 to 27.12.2015 at Jharsuguda. I am elated to know that to commemorate this auspicious occasion, a souvenir ‘Sambhu Sandesh’ is being brought out. This is praise worthy effort and I hope that the souvenir would contain useful and informative articles on culture, economic status, educational performance of tribal people.

I wish & hope this 11th National Conference is a grand success and achieves its goal for all round development to create a healthy Gond Samaj. I also wish the Akhila Bharatiya Gondwana Gond Mahasabha success in all their future endeavour to carry on the good work. I take this opportunity to congratulate all the members and delegates on this occasion. I appreciate thier effort in organising such conference.

(Sananda Marandi)

SHRI KISHORE KUMAR MOHANTY
Chairman
Western Odisha Development Council
6th Floor, Rajiv Bhawan, Bhubaneswar - 1

Bhubaneswar
D.O. No. 5680
Date : 20.11.2015

Message

I am extremely delighted to know that the Akhil Bharatiya Gondwana Gond Mahasabha of Jharsuguda District is celebrating 11th National Adhibesan on 25 to 27 December, 2015 and bringing out a Souvenir “Sambhu Sandesh” in five languages i.e. Gundi, Hindi, Odia, Telgu & English in order to commemorate the occasion.

This National level Adhibesan will certainly percolate a message of Social, educational & cultural upliftment among the Gond People of Odisha. Besides, this will provide a stimulus to the local tradition and culture. The effort of the Organizing Committee is commendable.

I extend my best wishes to the organizers of the Akhil Bharatiya Gondwana Gond Mahasabha and wish this function a grand success.

(Kishore Kumar Mohanty)

SRI DURYODHAN MAJHI
M.L.A., KHARIAR

Message

I am glad to know that Akhil Bharatiya Gondwana Gond Mahasabha is organizing its 11th National Conference on December 25th to 27th, 2015 at Jharsuguda in Odisha. A souvenir "Sambhu Sandesh" is being brought out on the occasion. It is hearting that delegates from more than ten states will participate in the Mahasabha.

I welcome all delegates from all over India with a hope for grand success of the conference.

(Duryodhan Majhi)
M.L.A.,Khariar

सत्यमेव जयते

Sri Rabi Narayan Naik
M.L.A., KUCHINDA

Message

I am happy to know thatAkhil Bharatiya Gondwana Gond Mahasabha is organising its 11th National Conference from 25th December, 2015 at Jharsuguda in Odisha. A commemorative souvenir 'Sambhu Sandesh' is being brought out to mark the occasion.

Gonds are the one of the major tribal community in India. In the socio-cultural mosaic they are identified distinctly for their undiluted culture and inherent traditions. This is a unique opportunity for the organisers to send a positive message to each members of the community spread all over the country.

I extend my best wishes to all the delegates of the Mahasabha and wish the publication of souvenir 'Sambhu Sandesh' all success.

(Rabi Narayan Naik)
M.L.A.,Kuchinda

Sri Bedvyas Naik

M.L.A., TELKOI

Message

It is great pleasure that Akhil Bharatiya Gondwana Gond Mahasabha is organising its 11th National Conference from 25th December, to 27th December 2015 at Jharsuguda, Odisha and a commemorative souvenir 'Sambhu Sandesh' is being brought out.

The term Gond refers to a tribal peoples who live all over India's Deccan Peninsula. They live all over central India, especially in the states of Maharashtra and Odisha. As "hill people," they traditionally have been associated with hills and uplands in the Deccan Peninsula. Their folklore is rich and religious belief is unique. I hope, their 11th National Conference will go a long way in uniting them and protecting their age old tradition and culture.

I extend my heartiest greetings to all members of Gond Community and wish their conference and publication of souvenir "Sambhu Sandesh" all success.

(Bedvyas Naik)

M.L.A,Telkoi

SRI SUBAS GOND
M.L.A., Umerkote

Message

I am extremely happy to know that the Akhil Bharatiya Gondwana Gond Mahasabha is celebrating 11th National Adhibesan on 25th to 27th December, 2015 at Jharsuguda and bringing out a Souvenir "Sambhu Sandesh" in multi language format in order to commemorate the occasion.

This National level Mahasabha will certainly send a message of Social, educational & cultural upliftment among the Gond People of Odisha. Besides, this will provide a stimulus to the local tradition and culture. The effort of the Organizing Committee is commendable.

I extend my best wishes to the organizers of the Akhil Bharatiya Gondwana Gond Mahasabha and wish this function a grand success.

(Subas Gond)
M.L.A.,Umerkote

सत्यमेव जयते

SRI RAJIB PATRA
M.L.A., Baliguda

Message

I am happy to know that Odisha Pradesh Committee of Akhil Bharatiya Gondwana Gond Mahasabha is going to organise its 11th National Conference from 25th to 27th December at Jharsuguda and a souvenir titled 'Sambhu Sandesh' will be brought out to commemorate the occasion.

Tribal people contribute significantly to mainstream socio-economic development, Besides, their substantial participation in growth of our cultural resources is well acknowledged by social scientists. A multilingual data based souvenir pertaining their culture, economic status, educational performance will be of immense feedback that can be a vision document as well as a strategy roadmap.

I wish the conference and the publication of "Sambhu Sandesh"a grand success.

(Rajib Patra)
M.L.A.,Baliguda

शुभ कामना संदेश

अखिल भारतीय गोंडवाना गोंड महासभा झारसुगड़ा उड़ीसा में ११ वाँ राष्ट्रीय अधिवेशन में उपस्थित सामाजिक पदाधिकारियों, कार्यकर्ताओं, सगाजनों, साहित्यकारों, नृत्य एवं गीतकारों का हार्दिक अभिनंदन स्वागत करते हुए अपील करते हैं कि देश में औद्योकि विकास से आर्थिक विकास का ८० प्रतिशत भाग गोंडवाना भ–भाग में निहित है परन्तु हमारा समाज इन खनिज उत्खनन कल-कारखाना में भागीदारी लेने के बजाय विस्थापन-पलायन का मार झेल रही है अत: हमें आज के परिवेश में तकनीकी, व्यवसायिक ज्ञान से पारंगत होकर व्यापार-व्यवसाय में रुचि जागृत कर रोजगार-स्वरोजगार के अवसर स्वयं तैंयार करना जरुरी है तभी हम शोषित-पीड़ित समुदाय के परम्परागत मातृभाषा, संस्कृति, रीति-रिवाज, परम्परा को अक्षूण्ण बनाये रखते हुए जलवायु संतुलन, प्रकृति पर्यावरण संरक्षण तथा अपने अस्तित्व बचाने में अपना अमूल्य योगदान दे सकते हैं। अंत में राष्ट्रीय अधिवेशन में सामाजिक हित में विचारों की अभिव्यक्ति और शांतिपूर्ण सम्पन्न होने के कामना करते हैं।

अरविंद नेताम
पूर्व केन्द्रीय मंत्री-भारत शासन
नई दिल्ली

FOREWORD

The grand and glorious 11th National Conference of Akil Bharatiya Gondwana Gond Mahasabha organised by our Odisha Pradesh Committee has arrived finally. The Conference will be held from 25th to 27th December 2015 at BTM ground, Jharsuguda. I am thankful to the Rastriya Committee to offer us for organizing the Conference in Odisha. It is a momentous moment among the brothers and sisters of all members of Mahasabha staying all over India to interact closely. It is not just an exposition of tradition and culture; rather a platform to know each other, which will strengthen to achieve our real goal. It is an occasion of reconstruction of relationship. Message of 'unity in diversity' is spread through this event.

It is a unique opportunity to display our cultural legacy through folk songs, dances and music flourished through centuries in the hinterlands of Gondwana with pomp and grandeur by our talented personalities. This is a platform where we are trying to revive our dying cultural heritage by organizing such programmes and to promote different forms of dances, dramas, music, crafts, etc., besides creating a base for our language and literature. On this auspicious occasion I am thankful to the contributors to the souvenir and well-wishers, print & electronic media for their generous help and cooperation for the success of this event.

I am also thankful to the All State Committee ,Board of Patrons, Board of Advisors , Office Bearers of Odisha Pradesh Committee of Akil Bharatiya Gondwana Gond Mahasabha and District Committee along with Block, Gudi, Palli, Punja, Circles ,Panchayat and Village Committee & family for their hard work and cooperation in making this event a grand success. I wish for bright success in future to the awardee of Medha Samman- 2015.

I pray Bada Deo to bless everybody for success, good health, prosperity and happiness in the forthcoming years.

(Mahendra Naik)
State President
Odisha Pradesh

AKIL BHARATIYA GONDWANA GOND MAHASABHA

संपादकीय... ?

क्या लिखूं....

कि क्यों चुप है वर्तमान ?

ठिठक रही क्यों लेखनी - झझक रहा क्यों मन

सिसक रही क्यों कामिनी-दहक रहा क्यों वन..... ?

हृदय के तार झनझना रहें है, आंतरिक ध्वनि तरंगे लहरा रही है

सवालों के बीहड़ में भटकता मन रो रहा है

श्रम वेदी पर नित होता बलदान-निखर रहा नित निज अवसान

श्रम वीर धरा के गोंडीजन-क्या लिखूँ....

कि क्यों चुप है वर्तमान ?

अजीब सी खामोशी घर कर गयी है, आखिर क्या हो रहा है गोंडियन जन समुदाय का ? बेहद जटिल प्रसंग है शायद तुफान से पूर्व कि शांति हो....

सहन शक्ति की सारी हदें पार हो रही हैं सब कुछ बर्दाशत कर लेना ही शायद नियति बन गयी है, बिल्कुल प्रकृति की तरह

गोंडियन समुदाय का पढ़ा लिखा वर्तमान शिक्षित वर्ग की चुप्पी बेहद पीड़ादायक है। खामोशी... अनंत खामोशी

दमन शोषण, उत्पीड़न, अत्याचार, बलत्कार की घटनाएँ निरंतर हो रही है। किन्तु कोई संगठित प्रतिक्रिया नही, विरोध नही, प्रतिरोध नही शायद सामाजिक संगठनों की संवेदना मर चुकी है।

आपस का समन्वय गतिरोध ग्रस्त है - वैचारिक प्रतिक्रिया अवरुद्ध है।

सामाजिक चिंतन, गोष्ठियाँ, व्यापक दृष्टि के अभाव में दिशा भ्रम कि शिकार है। वैचारिक संकीर्णता का परित्याग कर छदम राजनीति से उपर उठकर, समाज प्रमुखों, मार्गदर्शकों, बुद्धिजीवीयों, साहित्यकारों, कलाकारों को समग्र चेतना विकसित करनी होगी... समाज के व्यापक हित में संगठित संघर्ष की दिशा तय कर गोंडवाना के गौरव की पुनर्स्थापना गोंडी अस्मिता, स्वाभिमान सम्मान की सुरक्षा का दायित्व निर्वाहन करना संकल्पित एवं समर्पित प्रयास आपका इंतजार कर रहा है - सत्ता सम्पदा, संसाधन से - है वंचित नही कुछ हकदारी है।

बेटी रोटी और संस्कृति -खतरे में आज हमारी है -

आखिर दोष कहाँ है ?

कठोर, श्रम, ईमानदारी, भोलापन, सेवाभावी वफादारी साफ दिली देशभक्ति.....

लोभ, मोह, छल, प्रपंच झुठ फरेब से दूर महत्वकांक्षा विहिन, शांति के पोषक गोंडियन जन समुदाय पर निरंतर अशांति का कहर क्यों टूट रहा है ?

मूल निवासी समुदाय इस देश की मुख्य श्रम शक्ति है, अपने कठोर श्रम से वर्तमान भारत को समृद्ध किया है....

वनांचलो की अकूत वन सम्पदा, खनिज सम्पदा से परिपूरित पूरातात्विक वैभव से विभुषित - आदिम जन सुविधा संसाधन से वंचित क्यों है ?

अभाव ग्रस्त जीवन जीने हेतु मजबूर क्यों है ?

गोंडवाना शब्द पर बड़ द्वंद है - यथार्थ में गोंड़वाना शब्द बेहद विस्फोटक है -

गोंड़वाना शब्द के उच्चारण मात्र से वर्तमान भारत की राजनीतिक कंम्पायमान होने लगती है। दिल्ली का तख्तो ताज हिलने लगता है।

धर्म गुरुओं के आसन डगमगाने लगते है - इतिहास विद सफाई देने लगते है आखिर क्यों ?

ये राज की बात है, राज ही रहने दो - कल की बात है, आज रहने दो सुबह का सूरज दिखे, तब पूछ लेना - उल्लूओं की क्या बिसात

जो कहते है, कह लेने दों....

शब्दों के बीहड़ में उतरोगे, विषय की गंभीरता को अंतर्मन में परखोगे तब बात समझ में आ जायेगी-

मिटती नहीं है हस्ती हमारी - कुछ तो बात है

लंगोटी में भी, मस्ती हमारी है - कुछ तो बात है

नहीं मिटेंगें हम सृष्टि के बीज है - नव सृजन के

महाप्रलय में भी नहीं डिगती-किश्ती हमारी...

कुछ तो बात है

पुनरुत्थान की आकांक्षा लिये पुरखों की विरासत का अभ्यूदय खुली आँखों से देख लेने हेतु तत्पर उत्सुक एवं लालायित है - दैविय शक्तियाँ, जागृत होकर परिवर्तन के लिये अनुकूल वातावरण के सृजन में संलग्न है - विध्वंश ही सृजन का प्रथम पायदान है, मृत्यु में जीवन सुसुप्त है -

विवेक पर विज्ञान कुण्डली मार कर बैठा है - विश्व विनाश के कगार पर खड़ा है, निरंतर घटनाएँ घट रही है, खागोल और भुगोल में हो रही आंतरिक हलचल निरंतर खतरे का संकेत दे रहा है।

विज्ञान की प्रगति पर इतरा रहे विश्व के विकसित देश निरंतर मौत के साधन जुटा रहे है -

भू-मण्डल और नभ मण्डल पर स्वमित्व के होड़ में लगे है ये देश, चंद्र और मंगल जैसे ग्रहों में अशियाना तलाश रहें हैं– यदा ये चंद धन लोलुप महत्वकांक्षी अपने घृणित मकसद में सफल हो गये तो क्या आदिम जन समुदाय चंद्र और मंगल जैसे ग्रहों में अपने लिये आशियाना सुरक्षित करवा पायेंगें ?

कल्पना मात्र से सिहरन पैदा होने लगती है - औद्योगिक क्रांति के नाम पर प्रकृति एवं पर्यावरण का अनियंत्रित दोहन - यंत्रीकृत दैत्याकार, धमन भट्टियों-चिमनियों से धुओं का जहर उगलता कल कारखानों की स्थापना पर्यावरण का विनाश करके धरती को विषाक्त और बंजर बना देने वाले आविष्कार सम्पूर्ण धरती को सैंकड़ों बार विनाश करने में सक्षम है।

भयावाह अणु और परमाणु शक्तियों से सम्पन्न किसी देश के सरफिरे राष्ट्र अध्यक्ष के इशारे मात्र से पृथ्वी पर महाप्रलय का मंजर होगा - तब क्षत - विक्षत लाशों के ढ़ेर पर मंडराने वाला गिद्ध बचेगा ना कौंआ - सावधान -....

मत करो प्रदुषित पर्यावरण-वरणा एक-एक स्वांस को तड़पोगे बाटलों में बिका करेगी आक्सीजन-औद्योगिक घरानों के कब्जे में होंगी आग हवा पानी कितनी महंगी होगी जिंदगी - आक्सीजन सुरक्षित रखेंगें उद्योगपति अपने पालतु कुत्तों के लिये क्या खरिद पावोगे तुम, मुट्‌ठी भर जिंदगी अपने लिए ?

वर्तमान भौतिकवादी संसार अपने बौद्धिक ज्ञान से सत्य को तलाशता, सत्य से ही दूर होता चला जा रहा है - शांति की तलाश में निकले संत सुविधा के आगे नतमस्तक है - सभी धर्मों के संत महात्माओं पीर फकीरों, मुल्ला मौलवीयों पादरी साधुओं की वाणी बेदम हो चुकी है।

विश्व को शांति का सदेश देने में विफल हो चुके महात्माओं की आश्रमों में साम्प्रदिकता की बू आती है - दान और चंदे के पैसे से ऐश अययाशी करतें संतों की बाढ़ सी आ गई है -

आध्यात्म की बड़ी-बड़ी बातें हो रही पर ढंक के तीन पात... आधुनिक संतो की विश्वसनीयता संदिग्ध है, निरंत भ्रष्ट होती व्यवस्था के मध्य धार्मिक सांस्कृतिक राजनैतिक कार्यकर्ताओं का दामन दाग दार हुआ है तो सामाजिक कार्यकर्ताओं की पहचान भी तार-तार हुआ है -

वर्तमान भटकाव की विकट परिवेश में हमें आत्म अवलोकन - आत्म समीक्षा की आवश्यकता है।

अधिकांश सामाजिक संगठन का इस्तेमाल सामाजिक प्रमुख गण स्वयं राजनैतिक लाभ के लिये कर रहे है, विभिन्न राजनैतिक खेमें में विभाजित प्रतिष्ठित लोगों की उदासीनता के चलते हम स्वयं की भाषा, धर्म संस्कृति कला एवं साहित्य का संरक्षण संवर्धना नहीं कर पा रहें है यह बेहद चिंतन का विषय है -

साहित्य कला एवं संस्कृति राजाश्रयी होता है, किसी भी समाज की भाषा कला संस्कृति एवं साहित्य को राजआश्रय से वंचित कर दो वह समाज बिना जल की मछली की तरह तड़पकर दम तोड़ देगा। यही गोंड़ी धर्म संस्कृति कला साहित्य एवं भाषा के साथ हो रहा है।

गोंडवाना साम्राज्य के पराभव के साथ - आकांक्षाओं के दमन का शिकार हुआ - आज भी निरंतर जारी है गोंडवाना राज सत्ता का तो पतन हुआ गण सत्ता की अटूट संरचना आज भी जीवित अवस्था में अस्तित्व संकट की स्थिति में समाजिक संगठन के रूप में जीवित है -

क्या हम उसे स्पंदन नहीं दे सकते ?

गोंड़ी संस्कृति संवेदना से परिपूरित है, पेड़ पौधे, लता बेल सम्पूर्ण जीव जगत, जड़ चेतन में संवेदना का अजत्र श्रोत प्रवाह मान है, यही गोंड़ी संस्कृति का मूल तत्व ज्ञान है सम्पूर्ण प्रकृति कण-कण में समाहित संवेदना को आत्मसात करके लोक जीवन को अर्पित करता है, यही शुभू का सतज्ञान है -

क्षमा करें संपादकीय मर्यादाका अतिक्रमण के भय से अंत में यही कहुँगा - आप सभी से आह्वान करुँगा कि -

ये, कवि, इतिहास विद - उठा कलम कर अतीत का गौरव गान

सुख शांति और समृद्ध लिख-धरा से गगन तक हों पावन प्रीत प्रवाह

संवेदना से ओत - प्रोत अमर संस्कृति लिख -

सृजन का संदेश दिव्य प्रेमानुदान

लिंगों की सगापरी, शंभू की सृष्टि लिख

अहम का कर दमन, स्वार्थ से परे हट - संकीर्णता त्याग जय सेवा एक पंक्ति लिख

कर सत्य पथ, अनुगगन जगा स्वाभिमान-सतत् जीवन की नव उपलब्धि लिख

जंगों की जागृति कली कंकाली का आत्म बलिदान-गण माता गवरा की अमर सिद्धि लिख

ये कवि-इतिहास विद - लिख प्रकृति के गीत.....

सूरज की अक्षय उर्जा से समृद्ध पूर्वांचल की दिव्य धरा उत्कल में गोंड़ी लोक चिंतन उत्सव का साक्षी झारसुगड़ा के ग्यारहंवा अखिल गोंड़वाना गोंड़ महासभा के पावन अवसर पर महासभा के भव्य मंच से विराट जन समूह के मध्य-पग पग पर सम्पूर्ण लोक जीवन का दिग्गदर्शक मुखपत्र शंभू संदेश का लोक समर्पण - वर्तमान का चिंतन अनुभव-भविष्य का सृजन दर्शन - आप सब को शुभ कामना नमन वंदन।

अभिनंदन - सेवा सेवा -

कृष्णा तेताम

CONTENTS

Sl. No.	Topics		Page
1.	अखिल भारतीय गोंडवाना गोंड महासभा का दशवां अधिवेशन		01
2.	अखिल भारतीय गोंडवाना गोंड महासभा का नवम् अधिवेशन		03
3.	अखिल भारतीय गोंड़वाना गोंड़ महासभा		06
4.	अखिल भारतीय गोंड़ महासभा छत्तीसगढ़		09
5.	१९४५ में संम्पन्न हुई महासभा का सार		14
6.	अखिल भारतीय मूलनिवासी गोंड़ महासभा के द्वितीय अधिवेशन स्थान सिवनी		19
7.	रानी दुर्गावती की प्रणय गाथा	माधव चन्द्र गड़नायक	21
8.	कोयाबोली	श्री निहालसिंग खुलसिंगे	23
9.	कोया पुनेम का कोयागड़ 'कचारगड़'	निहालसिंह खुलसिंगे	24
10.	आदिवासीयों की अतिप्राचिन संस्था 'घोटुल'	श्री निहालसिंग खुलसिंगे	26
11.	समाज की विभीषिका : एक रक्त भरा आह्वान	बाबूलाल सिंह	28
12.	मयूरभंज जिला के गोंड आदिवासी का इतिहास	सुकान्ति नायक	33
13.	संचित स्वप्न	गीतांजली सिंह	38
14.	कोयामुरी द्वीप (कोया मर्री द्वीप)	बी. एल्. कोरमि	41
15.	शंभू द्वीप की सभ्यता और लिपि	डॉ. एम्. सी. कंगाली	47
16.	कांच के बर्तन में शंभू संस्कृति	चित्रांकन हड़पा	52
17.	गोंड जनजाति: वर्तमान चुनौतियाँ	सूरज प्रसाद साह	55
18.	एक यात्रा अनंत की ओर	कृष्णा नेताम	58
19.	गोंड़वाना के ज्ञान की गठरी	गीतांजली सिंह	63
20.	एक सुझाव....	सोनऊराम नेताम	66
21.	अब तो जाग सगा जन जाग	सोहन सिंह पोर्ते	67
22.	K O N A R A K (S U N T E M P L E)		68
23.	GONDS MOVEMENT IN SAMBALPUR AND ROLE OF KOLABIRA FORT	Dr. Dharmendra Kumar Mishra	75
24.	RELIGIOUS FESTIVALS OF GONDS	Ramkrishan Sahu	80
25.	JANGHA DEO BADA THAKURA	Premananda Majhi	82
୨୬.	ମୟୁରଭଞ୍ଜ ଜିଲ୍ଲା ଗୋଣ୍ଡ ଆଦିବାସୀ ଇତିହାସ	ଅଧ୍ୟାପିକା ସୁକାନ୍ତି ନାୟକ	84

୨୭.	ଗୋଁଡ୍ କେବଳ ଏକ ସଂପ୍ରଦାୟ ନୁହଁ ଗୋଁଡ୍ ମାନବ ସଭ୍ୟତାର ଅତି ପ୍ରାଚୀନତମ ଇତିହାସ	ପ୍ରାଣ ବଲ୍ଲଭ ନାୟକ	89
୨୮.	୪୫୦୦ ଘର ଗୋଁଡ଼ ସମାଜର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ	କେଶରୀ କୁଅଁର	93
୨୯.	ଆଦିବାସୀ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଁଡ଼ : ଏକ ପରିସଂଖ୍ୟାନ ଦୃଷ୍ଟିପାତ	ମୀନକେତନ ମାଝୀ	95
୩୦.	ଆମେ ଭାଷା ଭୁଲିଲୁ କିପରି	ଶ୍ରୀ ଉଗ୍ରସେନ ନାୟକ	99
୩୧.	ପାଠକୀୟ ଦୃଷ୍ଟିରେ "ଗୋଁଡ୍" ସଂପ୍ରଦାୟ ଏକ ବିହଙ୍ଗାବଲୋକନ	କୌତୁକ ପନ୍ଦର	102
୩୨.	ସମାଜର ବିଭୀଷିକା : ଏକ ରକ୍ତକ୍ଷରା ଆହ୍ୱାନ	ଶ୍ରୀ ବାବୁଲାଲ ସିଂହ (ଶିକ୍ଷକ)	106
୩୩.	ସାଇତା ସ୍ୱପ୍ନ	ଗୀତାଞ୍ଜଳି ସିଂହ (ଶିକ୍ଷୟତ୍ରୀ)	110
୩୪.	ରାଣୀ ଦୁର୍ଗାବତୀଙ୍କ ପ୍ରଣୟ ଗାଥା	ମାଧବ ଚନ୍ଦ୍ର ଗଡ଼ନାୟକ	113
୩୫.	ଦାରୁବ୍ରହ୍ମ	ଅନନ୍ତ ଚରଣ ନାୟକ	115
୩୬.	ମୁକ୍ତି ସଂଗ୍ରାମରେ ପାହାଡ଼ ଶ୍ରୀଗିଡ଼ାଜମିଦାର ପରିବାରର ଭୂମିକା	ଶ୍ରୀ ରାମକୃଷ୍ଣ ସାହୁ	118
୩୭.	ଗୋଁଡ୍ ସମାଜରେ ନାରୀର ସ୍ଥାନ	ଶ୍ରୀମତୀ କୁମାରୀ ନାୟକ	122
୩୮.	ଗଣ୍ଡମାନଙ୍କର ସୃଷ୍ଟି ତତ୍ତ୍ୱ, ନାମକରଣ (ମିଥ୍) ଓ ବଂଶ ପରିଚୟ	ଡ଼ୋଳାମଣି ଧରୁଆ	123
୩୯.	ମୁକ୍ତି ସଂଗ୍ରାମର ପ୍ରଥମ ସହୀଦ୍ ବଳଭଦ୍ର ସିଂହଦେଓ	ଧନେଶ୍ୱର ସିଂହ	128
୪୦.	ଗଣ୍ଡ ସଂପ୍ରଦାୟର ଦାରୁଦେବତାଙ୍କର ନବକଳେବର ଓ ଘୋଷଯାତ୍ରା	ଡ଼ଃ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନାୟକ	132
୪୧.	କନ୍ଧମାଳ ଗୋଁଣ୍ଡ ସଢବଂଶୀ ପରିଚୟ ସଂସ୍କୃତି ଓ ପରମ୍ପରା	ସୌଜନ୍ୟ : ଶ୍ରୀ ଲୋକନାଥ ପାତ୍ର	137
୪୨.	ଭାରତ ଭୂମିରେ ଗଣ୍ଡଜାତିର ଗାଥା, ବ୍ୟଥା ଓ ଦିଶା	ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଦେବରାଜ ମାଝୀ ଶ୍ରୀମତୀ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଲତା ଧରୁଆ	142
୪୩.	ଅଗ୍ନିତୀର୍ଥ - କୋଲାବୀରାର କ୍ରାନ୍ତିକଥା	ଶ୍ରୀ ଗୋବିନ୍ଦ ଚନ୍ଦ୍ର ତ୍ରିପାଠୀ	144
୪୪.	କୋଲାବିରାର ସଂଗ୍ରାମ କଥା ଓ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା	ଡ଼କ୍ଟର ଧର୍ମେନ୍ଦ୍ର କୁମାର ମିଶ୍ର	148
୪୫.	ଗୋଁଣ୍ଡୱାନାର ଗୋଁଣ୍ଡ ରାଜା	ଶ୍ରୀ ଦୋଳ ଗୋବିନ୍ଦ ନାୟକ	153
୪୬.	ଜାତୀୟ ଗୀତି	ଦଶରଥ ନାଏକ	158
୪୭.	ଆମେ ଗୋଁଣ୍ଡୱାନା ଗୋଁଣ୍ଡ	ଚମରା ଧରୁଆ	159
୪୮.	ବୁଢ଼ାଦେଓ ବନ୍ଦନା	ଉମାଶଙ୍କର ମାଝୀ	160

। । ।

अखिल भारतीय गोंडवाना गोंड महासभा का दशवां अधिवेशन

10 वां राष्ट्रीय अधिवेशन 25-26-27 दिसम्बर 2014

स्थान - बल्लारशाह (महाराष्ट्र) में पारित प्रस्ताव

अखिल भारतीय गोंड़वाना गोंड़ महासभा का तीन दियसीय 10 वां राष्ट्रीय अधिवेशन राष्ट्रीय अध्यक्ष माननीय तिरूमाल शिशुपाल शोरी जी के अध्यक्षता में 25-26-27 दिसम्बर 2014 स्थान - बल्लारशाह (महाराष्ट्र) में आयोजित किया गया। जिसमें पूरे देश-भर से समाज प्रमुख, राजनेता, बुद्धिजीवी, अधिकारी / कर्मचारी उपस्थित थे। महासभा में कई अहम विषयों पर चर्चा उपरान्त निम्नानुसार प्रस्ताव पारित किये गए:-

०१. बल्लारशाह नगर में राजे खण्डाक्ये बल्लारशाह की मूर्ति स्थापना हेतु महासभा ठोस पहल करेगी।

०२. बैरागढ़ मध्यप्रदेश का नाम बदलने का प्रयास किया जा रहा है अत: महासभा इसका विरोध करता है एवं बैरागढ़ का नाम यथावत् बैरागढ़ रखे जाने का महासभा संकल्प पारित करता है।

०३. चन्द्रपुर महाराष्ट्र में गोंड़वाना किला को जेल के रूप में शासन उपयोग कर रही है। उक्त किला से जेल को तत्काल हस्तान्तरित कर गोंड़वाना धरोहर के रूप में संरक्षित करने की मांग शासन से किया जावेगा।

०४. देश में गोंड़ राजाओं के रियासत-कालीन सम्पत्तियों के रख-रखाव एवं संरक्षण के लिये पृथक से बोर्ड गठित करने हेतु सरकार से मांग की जावेगी।

०५. गोंड़ जाति की अन्य उपजातियों जिनकी रीति-नीति एवं देव व्यवस्था एक जैसी है उनकी पहचान हेतु एक केन्द्रीय समिति गठित की जावे एवं उक्त समिति एक वर्ष के भीतर सूची तैयार कर अपनी रिपोर्ट महासभा को प्रस्तूत करेंगे।

०६. गोंड़ समाज में प्रचलित रूढ़िजन संहिता का अध्ययन कर पूरे देश में एक-रूपता की दृष्टि से सामाजिक ,वं रूढ़ि विधि का निर्माण किया जावेगा।

०७. गोड़ी धर्म के प्रचार-प्रसार हेतु पृथक से चैनल या टाईप स्लाट आरक्षण हेतु कार्यवाही महासभा करेगी।

०८ गोंड़ समाज के लोग एक दिन (रविवार को) एक स्थान पर एकत्रित होकर बड़ादेव / बुढ़ादेव की अरजी-विनती करने की व्यवस्था करें एवं सामाजिक चर्चा किया जावे।

०९. नक्सली हिंसा या अन्य आपदाओं से अनाथ हुये गोड़ियन बच्चों को गोंड़ी संस्कृति के अनुरूप पालन-पोषण, शिक्षा एवं रोजगार की व्यवस्था हेतु आवासीय विद्यालय एवं उद्योग केन्द्र स्थापित करने की कार्यवाही महासभा करेगी।

१०. देश के समस्त गोंड़ समाज के पंजीकृत / अपंजीकयत संस्थाओं को जोड़ने हेतु संस्थाओं से दो-तीन प्रतिनिधियों को आमंत्रित करने हेतु राष्ट्रीय संयोजक के रूप में तिरूमाल देवकुमार गोंड़ दिल्ली एवं तिरूमाल घनश्याम सिदार दिल्ली को महासभा अधिकृत करती है।

११. गोंड़ बाहुल्य जिलों में प्राथमिक स्थर पर गोंड़ी भाषा में पढाई के लिये महासभा राज्यों एवं केन्द्र सरकार से पत्राचार करेगी।

१२. कोया-भूमकाल क्रान्ति सेना गोंड़ समाज का यूवा प्रभाग के रूप में समाज सेवा एवं गोंड़ी धर्म के प्रचार-प्रसार हेतु कार्य करेगा।

१३. गोंड़ी धर्म को संवैधानिक दर्जा दिलवाने हेतु महासभा ठोस पहल करेगा।

१४. पूरे देश में जहां कही भी गोंड़ समाज निदासरत् है। उन्हें वहां के राज्य शासन द्वारा गोंड़ समाज को अनुसूजित जनजाति की श्रेणी में शामिल करने हेतु महासभा कार्यवाही करेगी।

१५. समाज की अनेक महिलायें जो रोजगार के लिये अन्य प्रदेशों में कार्यरत हैं या जिन्हे रोजगार के नाम पर अन्य प्रदेशों सें दलालों द्वारा भेजा गया है उनकी पहचान कर उन्हे सुरक्षा एवं संरक्षण देने की कार्यवाही महासभा करेगी।

१६. चन्दरपूर में प्रारम्भ हो रहे मेडिकल कालेज का नाम राजरानी हिराई के नाम पर रखे जाने का संकल्प महासभा पारित करती है।

१७. पिछले नवम् राष्ट्रीय अधिवेशन कांकेर छत्तिशगड़ में पारित प्रस्ताव को महासभा पुनः धनिमत् से पारित करती है। सभी पारित प्रस्ताव के क्रियान्वयन हेतु सतत् मानिटिरिंग हेतु उपसमिति गठित किया जाने का निर्णय लिया गया।

१८. अखिल भारतीय गोंड़वाना गोंड़ महासभा का 11 वां राष्ट्रीय अधिवेशन उड़ीशा में आयोजित करने का निर्णय लिया गया एवं महासभा का सप्तरंगी झण्डा तिरूमाल महेन्द्र नायक प्रदेश अध्यक्ष उड़िशा गोंड़ महासभा को माननीय राष्ट्रीय अध्यक्ष द्वारा स-सम्मान सोंपा गया।

अखिल भारतीय गोंड़वाना गोंड़ महासभा द्वारा अनुमोदित।

लोकेन्द्र सिंह
महासचिव
अखिल भारतीय गोंड़वाना गोंड़ महासभा

शिशुपाल शोरी, भा.प्र.से.
राष्ट्रीय अध्यक्ष
अखिल भारतीय गोंड़वाना गोंड़ महासभा

अखिल भारतीय गोंडवाना गोंड महासभा का नवम् अधिवेशन

दिनांक १४.१५.१६ दिसंम्बर २०१२, स्थान-भीरावाही कांकेर (छ.ग.)

महासभा में पारित प्रस्ताव

अखिल गोंड़वाना गोंड़ महासभा के नवम् राष्ट्रीय अधिवेशन १४-१५-१६ दिसंम्बर २०१२ भीरावाही कांकेर (छ.ग.) के विराट सभा में महासभा के राष्ट्रीय अध्यक्ष माननीय श्री शिशुपाल जी शोरी की अध्यक्षता में एवं कार्यकर्त्ताओं की उपस्थिति में गोंड़ी जन समुदाय के सामाजिक, सांस्कृतिक शैक्षणिक, धार्मिक, बौद्धिक, आर्थिक एवं राजनीतिक हितों की रक्षा के संबंध में व्यापक चर्चा, परिचिच चिंतन, मनन एवं समीक्षा कर निम्नलिखित प्रस्ताव पारित किया गया।

महासभा में पारित प्रस्ताव :

१. महासभा ने गोंड़ जन समुदाय के वर्तमान धार्मिक एवं सांस्कृतिक स्थिति पर चिंता व्यक्त करते हुए गंभीर चिंता व्यक्त की गई कि गैर गोंड़ी धर्म के प्रचारक गोंड़ी बाहुल्य क्षेत्र में अपने धर्म का प्रचार करते हैं एवं गोंड़ी धर्म संस्कृति को अंधविश्वास व रुढ़ीवादी कहकर भ्रामक प्रचार करते है, जिससे गोंड़ समाज में नकारात्मक प्रभाव पड़ता है और हीन भावना का शिकार होकर गैर धर्म की ओर आकर्षित होते है अतएव गोंड़ समा के बीच में गैर गोंड़ी धर्म के प्रचार पर तत्काल रोक लगाई जाए एवं धर्मान्तरण का पूरजोर विरोध किया जाए।

२. गोंड़ समाज की शैक्षणिक एवं आर्थिक दृष्टि से पिछड़ेपन पर चिंता व्यक्त करते हुए महासभायह समझती है कि समाज के पिछड़ेपन का कारण औसत शिक्षा है हमें अपनी भावी पीढ़ी के समग्र विकास हेतु शैक्षिणिक गतिविधियों का संचालन करना चाहिए और प्रारंभिक शिक्षा के साथ ही उच्च एवं व्यावसायिक शिक्षा हेतु विकासखंड, जिला, प्रदेश एवं राष्ट्रीय स्तर पर उच्च शिक्षण संस्थान विद्यालय, महाविद्यालय एवं गोंड़वाना विश्वविद्यालय की स्थापना कर समाज के युवक युवती को समान रूप से शिक्षा का अवसर प्रदान कर आर्थिक पिछड़ेपन के अभिशाप से समाज को मुक्ती दिलाने का संकल्प पारित करती है।

३. गोंड़ जन समुदाय में सामाजिक एवं राजनीतिक चेतना का अभाव है, सक्षम सामाजिक एवं राजनैतिक नेतृत्व क्षमता के विकास हेतु गोंड महासभा पंचायत विकासखंड़, जिला एवं राज्य स्तर पर प्रतिभा सम्पन्न युवक युवतियों का चयन कर सामाजिक, धार्मिक एवं राजनैतिक नेतृत्व विकास हेतु शिक्षण / प्रशिक्षण कार्यशाला आयोजित कर सशक्त नेतृत्व तैयार करेगा।

४. वर्तमान में देश की प्रशासनिक सेवा में गोंड़ जन समुदाय की स्थिति नगण्य है अखिल भारतीय सेवा

ऍंए, घ्झए, घ्इए एवं उच्च न्यायिक सेवा में गोंड़ समाज की स्थिति बद् से बद्तर है। गोंड़ महासभा यह प्रस्ताव पारित करती है कि उपरोक्त परिक्षाओं के लिए गोंड़ महासभा उच्च स्तरीय कोंचिंग क्लास संचालित करेगी।

५. वर्तमान भारत के विभिन्न भू भागों में गोंड़वाना कालीन ऐतिहासिक एवं पुरातात्विक महत्व के धरोहर गढ़ किला, देव देवालय (पेनठाना) गढ़िया मढ़िया आस्था केन्द्र बिखरे पड़े है जिसकी सुरक्षा करना तो दूर निरन्तर अतिक्रमण किया जा रहा है और गैर गोंड़ी धर्मियों के कब्जे में है। गोंड़ी धर्मावलंबियों के आस्था केन्द्रो को गैर गोंड़ी धर्मियों के कब्जे से मुक्त कराने का संकल्प प्रस्ताव गोंड़ महासभा पारित करती है।

६. भारतीय संविधान में उल्लेखित पांचवी अनुसूची क्षेत्रों में पेसा कानून का शत् पतिशत पालन किया जाए एवं इसके समीक्षा मिटिंग में गोंड़ समाज के प्रतिनिधियों को आमन्त्रित किया जाए। गोंड़ महासभा संपूर्ण पांचवी अनुसूची क्षेत्रों में पेसा कानून की जानकारी देने हेतु गोंड़ महासभा सघन प्रचार प्रसार करेगी।

७. अब तक महासभा के अधिवेशनों में पारित प्रस्ताव को महासभा पुन: अंगीकार करती है।

८. गोंड़ समाज के स्वतंत्रता संग्राम सेनानी के मुर्ति चैक चौराहों में स्थापित करने हेतु महासभा कटिबद्ध है। इस हेतु शासन से ठोस पहल हेतु महासभा मांग करेगी।

९. अधिसूचित क्षेत्रों में आदिवासियों के भूमि का गैर आदिवासियों के पक्ष में किसी भी प्रकार के अंतरण पर रोक है किन्तु गैर आदिवासी, आदिवासी युवतियों से प्रलोभन एवं झुठे झांसे देकर विवाह / रखैल बनाकर आदिवासियों के भूमि का क्रय/विक्रय करते है अत: गोंड़वाना गोंड़ महासभा संकल्प पारित करती है कि विजातीय विवाह करने वाले गोंड़ युवतियों को आदिवासी को मिलने वाले संवैधानिक लाभों से वंचित किया जावे।

१०. उत्तरप्रदेश में केवल १३ जिलों में ही गोंड़ एवं धुरिया जाति को अनुसूचित जनजाति में सूचीबद्ध किया गया है। महासभा संकल्प पारित करती है कि उत्तरप्रदेश के शेष सभी जिलों में निवासरत् गोंड़ एवं धुरिया जाति को अनुसूचित जनजाति अधिसूचित किया जा वे एवं जनसंख्या के अनुपात में विधान सभा सीट आरक्षित किया जावे।

११. देश जिस गति से औद्योगीकरण की ओर बढ़ रहा है उतनी ही तेजी से गोंड़ समुदाय के साथ अन्याय भी हो रहा है, गोंड़ महासभा औद्योंगीकरण के खिलाफ नहीं है किंतु औद्योगीकरण के नाम पर गोंड़ समाज के साथ अन्याय किसी भी शर्त पर बर्दास्त नहीं करेगी, और अपनी जल, जंगल और जमीन की रक्षा करेगी।

१२. अधिसूचित क्षेत्रों में बाहरी व्यक्तियों के लिए वोटों का अधिकार ५० वर्षो से निवासरत् को ही दिया जावे।

१३. नक्सली उन्मूलन के नाम से कहाँ-कहाँ स्थान आबंटित किया गया है जांच करवाया जाना चाहिए।

१४. १७० ख के प्रकरणों पर शीघ्र निपटारा हेतु प्रभावशील कदम उठाया जावे।

१५. महासभा के विस्तार के लिये यह संकल्प पारित किया गया कि गोंड़ बाहुल्य सभी राज्यों में महासभा

का विधिवत् गठन कर स्थायी कार्यालय एवं राष्ट्रीय स्तर पर दिल्ली में कार्यालय खोले जाए।

१६. गोंड़ समाज के संस्कृति की रक्षा के लिये अधिसूचित क्षेत्रों में अनावश्यक प्रावजन पर प्रतिबंध लगाई जावे एवं किसी भी योजना के लिये जमीन के अधिग्रहण पर तत्काल रोग लगाई जावे।

१७. पूरे देश में समरसता हेतु अन्तर्राज्रीय वैवाहिक संबंधों को बढ़ावा देने का संकल्प पारित किया गया।

१८. गोंड़ी धर्म के प्रचारकों की नियुक्ति कर सभी प्रदेशों में व्यापक प्रचार किया जावे।

१९. संवैधानिक अधिकारों के लिये पूरे देश के गोंड़ वंशीयों को एकजुट होकर संघर्ष करने का संकल्प पारित किया।

२०. असम में गोंड़ जाति को अनुसूचित जनजाति की सूची में सम्मिलित करने का संकल्प पारित करती है।

२१. महासभा द्वारा सर्व सम्मति से संकल्प पारित किया गया कि वर्तमान कार्यकारिणी के कार्यकाल की वृद्धि आगामी तीन वर्षों के लिये किया जाता है एवं पूरे राज्यों में महासभा के विस्तार हेतु अधिकृत किया जाता है।

२२. आगामी राष्ट्रीय अधिवेशन नागपूर (महाराष्ट्र) में आयोजित करने का संकल्प पारित किया गया।

(माननीय राष्टीय महासभा द्वारा अनुमोदित)

अखिल भारतीय गोंड़वाना गोंड़ महासभा

आठवां अधिवेशन के पारित प्रस्ताव

अखिल गोंड़वाना गोंड़ महासभा द्वारा आयोजित आठवां त्रिदिवसीय राष्ट्रीय अधिवेशन दिनांक २४, २५, २६ दिसम्बर २०१० में पारित प्रस्ताव : राष्ट्रीय अधिवेशन के तृतीय दिवस में खुला मंच आयोजित किया गया जिसमें सर्वसम्मति से निम्नानुसार निर्णय लिये गए :

१. अखिल भारतीय गोंड़वाना महासभा के पदाधिकारियों एवं प्रदेश कार्यसमिति का परिचय कराया गया।

२. माँ अंगारमोती प्रांगण गंगरेल जिला धमतरी छ.ग. में ७, ८, ९ जून २००९ को सातवीं अधिवेशन में पारित २६ बिन्दु प्रस्ताव का वाचन कर पुनः अनुमोदन हेतु प्रस्ताव किया गया जिसे महासभा द्वारा पुनः अनुमोदित किया गया। नये प्रस्ताव एवं सुझाव आमंत्रित किये गए।

३. प्रत्येक राज्य के राजधानी में बड़ादेव देवालय/ शक्तिपीठ स्थापित करने का निर्णय लिया गया।

४. नवाखाई का त्यौहार पूरे राज्य में एक साथ एक ही दिन मनाया जावे। शासन से इस हेतु २ दिन का अवकाश भादो माह में मांगी जावें।

५. प्रदेश युवा प्रभाग के अध्यक्ष हेतु श्री नारायण मरकाम जिला कांकेर को सर्वसम्मति से मनोनीत किया गया। साथ ही उन्हें निर्देशित किया गया कि प्रदेश युवा कार्यसमिति एवं जिला कार्य कार्यकारिणी का गठन कर ०६ माह के अन्तर्गत कर इसका अनुमोदन प्रदेश कार्यसमिति से कराने के बाद सूची जारी करें।

६. प्रदेश मातृशक्ति प्रभाग का गठन भी किया जिसमें सर्व सम्मति से अध्यक्ष पद हेतु तिरुमाय कमला देवी नेताम, उपाध्यक्ष ०१ तिरुमाय पुष्पा देवी सिंह रायपुर, ०२. तिरुमाय मीनाक्षी नेताम बस्तर ०३ तिरुमाय पुष्पा देवी नेताम सरगुजा, महासचिव : तिरुमाय कांति नाग, सचिव : तिरुमाय आशा ठाकुर गरियाबंद, रायपुर, तिरुमाय बिन्दा नेताम धमतरी, तिरुमाय जानकी ध्रुव रायपुर, तिरुमाय आशा ध्रुव रायपुर, कोषाध्यक्ष : तिरुमाय वेदवती मंडावी, कार्यकारिणी सदस्य : १. तिरुमाय जमुना ध्रुव महासमुद्र, २. तिरुमाय रुखमणी ठाकुर, ३. तिरुमाय लोकेश्वरी नेताम मैनपुर, ४. तिरुमाय लता ठाकुर पिथौरा, ५. तिरुमाय मीनाक्षी नेताम कांकेर, ६. तिरुमाय कौशल्या सोरी नरहरपुर, ७. तिरुमाय रेवती कांगे भानुप्रतापपुर, ८. तिरुमाय रमा मंडावी अन्तगढ़, शेष सदस्यों का मनोनयन अध्यक्ष द्वारा सभी जिलों एवं सभी क्षेत्रों का समन्वय कर ०६ माह के भीतर करेंगे तथा उसे सामान्य प्रभाग से अनुमोदन अनिवार्य रुप से कराना होगा।

७. राष्ट्रीय महासभा माननीय श्री एस.पी. सोरी के अध्यक्षता में तथा प्रदेश महासभा माननीय श्री बी.पी.एस. नेताम के अध्यक्ष में कार्य करती रहेंगी। तीन वर्ष का कार्यकाल पूर्ण होने के बाद ही पुर्नगठन / चुनाव होगा।

८. प्रत्ये वर्ष सितम्बर / अक्टूबर में ब्लाक / तहसील स्तर के महासभा आयोजित किये जाए, दिसम्बर, जनवरी, फरवरी में जिला स्तर के सभी सभा सम्मेलन करें। तत्पश्चात प्रदेश एवं राष्ट्रीय स्तर के सभा सम्मेलन १५ अप्रेल से १० जून तक अनिवार्य रुप से सम्पन्न करावें। समाज के तीज त्यौहार एवं समाज के महापुरुषों की जयंती / शहादत दिवस राष्ट्रीय महासभा के निर्देशानुसार सम्पन्न करें।

९. प्रत्येक विकासखण्ड स्तर पर सामाजिक शिक्षण संस्थान संचालित / प्रारंभ किया जावें, जिसमें नर्सरी में प्रायमरी, मिडिल तथा हायरसेकेंडरी तक की शिक्षा प्रदान किया जावें।

१०. जिला स्तर पर कॉलेज उच्च शिक्षा हेतु संचालित / प्रारंभ किया जावें, साथ ही तकनीकी शिक्षा को बढ़ावा देने हेतु आइ.टी.आई, पॉलीटेक्नीक, इंजिनियरिंग कॉलेज जिला स्तर पर संचालित किया जावें। प्रत्येक राज्य की राजधानी में प्रदेश स्तर पर कम से कम एक मेडिकॉल कॉलेज एवं प्राकृतिक चिकित्सा शिक्षण संस्थान अनिवार्य रुप से संचालित किया जावें।

११. प्रत्येक ब्लाक / तहसील स्तर पर प्रशासनिक सेवा (राज्य सेवा एवं लोग सेवा) जैसे उच्च पदों पर ईंए, घ्इए, घ्इए में भर्ती हेतु प्रतिभावान युवक एवं युवतियों का चयन कर कोचिंग क्लास प्रारंभ किया जावे।

१२. गोंड़ियन समुदाय के सांस्कृतिक विरासत (लोक पर्व, लोक कला, लोक संस्कृति, लोक शिल्प : काष्ठ शिल्प, बांस शिल्प, मृदा शिल्प, प्रस्तर शिल्प, धातु शिल्प एवं लोक चिकित्सा, वनौषधि संरक्षण) को अक्षुण बनाये रखने हेतु विशेष कार्यक्रम समय-समय पर आयोजित किये जाए।

१३. समाज के विस्मृत महापुरुषों जिसमें वीरांगना महारानी दुर्गावती, बिरसामुण्डा, शहीद वीरनारायण सिंह, शंकरशाह रघुनाथ शाह, वीर बापूराव शेडमाके, कर्मवीर लालश्याम शाह, महाराजा प्रवीणचंद भंजदेवी, वीर गुण्डाधूर, डिबरीधूप आदि के नाम से महासभा द्वारा राष्ट्र सेवा, समाज सेवा, कला संस्कृति, साहित्य एवं गोंड़ी भाषा के उत्थान में विशिष्ट योगदान हेतु विशेष चयन प्रक्रिया के माध्यम से सम्मानित किया जावें।

१४. जिला स्तर से लेकर प्रदेश एवं राष्ट्रीय स्तर पर सामाजिक, सांस्कृतिक एवं गोंड़ियन समुदाय की पारम्परिक विधाओं के विशेष जानकार उर्जावान बौद्धिक योग्यता से सम्पन्न व्यक्ति का चयन प्रचारक के रुप में करके विशेष मानदेय प्रदान कर उपरोक्त स्तर पर योग्यता के अनुरुप नियुक्ति की जावें। उपरोक्त स्तर पर चयनित महानुभवों की नियुक्ति की सूचना जिला स्तर पा माननीय कलेक्टर एवं माननीय पुलिस अधीक्षक को प्रदेश स्तर पर चयनित महानुभवों की नियुक्ति की सूचना जिला स्तर पर माननीय कलेक्टर एवं माननीय पुलिस अधीक्षक को प्रदेश स्तर महामहिम राज्यपाल महोदय एवं माननीय मुख्यमंत्री को एवं राष्ट्र स्तर पर महामहिम राष्ट्रपति एवं माननीय प्रधानमंत्री को दी जायें।

१५. सम्पूर्ण देश में राष्ट्रीय स्तर पर प्रदेश स्तर एवं ब्लाक स्तर पर गोंड़ी धर्म संस्कृति, लोक शिक्षण प्रशिक्षण कार्यशाला तीन दिवसीय / पांच दिवसीय आयोजित किया जावें।

१६. गोंड़ी धर्म संस्कृति के प्रचार-प्रसार हेतु धर्म प्रशिक्षित प्रवचनकर्ता एवं लोककला / लोकनाट्य दल को प्रशिक्षित कर विशेष मानदेयं पर नियुक्ति की जावें।

१७. गोंड़ महासभा के सम्पूर्ण गतिविधियों को शंभू संदेश के माध्यम से समय-समय पर प्रकाशन कर जन सामान्य को सुलभ कराया जावेंगा। इस हेतु ब्लाक, जिला, राज्य, राष्ट्रीय स्तर पर आयोजित किये जा रहे कार्यक्रमों की जानकारी फोटो सहित भेजें।

१८. अनुसूचित क्षेत्रों में स्थित देवी आस्था केन्द्रों, देव-देवालय, गढ़िया-मढ़िया, गढ़ किला, ताल तलैया आदि गोंड़वाना कालीन पुरातात्विक स्थल जैसे महत्वपूर्ण धरोहरों गैर धर्मी पण्डे पुजारियों, द्वारा बलपूर्वक कब्जा कर सांस्कृतिक स्वरुपों, प्रतीक चिन्हों, गोंड़ी लोक आस्था शिल्पों के स्वरुपों को परिवर्तित करने की साजिसें की जा रही है, जिस पर पूर्णत: प्रतिबंध लगाई जायें एवं अतिक्रमणकारियों पर कानूनी कार्यवाही किया जावें।

अखिल भारतीय गोंड़ महासभा छत्तीसगढ़

०३ दिवसीय सांतवा महासभा ७, ८, ९ जून २००९

स्थान : मां अंगारमोती प्रागंण गंगरेल बांध धमतरी (छ.ग.)

अखिल भारतीय गोंड़ महासभा छत्तीसगढ़ का ०३ दिवसीय महासभा ७, ८, ९ जून २००९ स्थान - माँ अंगारमोती प्रांगण गंगरेल जिला - धमतरी (छ.ग.) में सफलतापूर्वक आयोजित किया गया जिसमें छत्तीसगढ़ के समस्त जिलों के साथ पुरे देश भर से समाज प्रमुख, राजनेता, अधिकारी / कर्मचारीगण उपस्थित थे। महासभा में कई महत्वपूर्ण विषयों पर गहन चिंतन मनन के बाद निम्नानुसार सामाजिक प्रस्ताव पारित किये गए :

स्वीकृत सामाजिक प्रस्ताव

१. सन् १९४५ में नैनपुर (इटका) जिला मंडला में आयोजित अखिल गोंड़वाना गोंड़ महासभा के छठवां अधिवेशन के अध्यक्ष श्रीमंत राजे धर्मरावजी अहेरी उपाध्यक्ष श्रीमान उदय भानू शाह, जागीरदार हरइपगारा एवं श्रीमान श्यामशाह जमींदार पानाबरस जिला राजनांदगांव कोषाध्यक्ष श्रीमंत राजे रमणा शाह पलसगढ़ सेक्रेटरी श्री एम.जी. उइके नैनपुर जनरल सेक्रेटरी श्री एन.एस. वाडीवा वकील छिंदवाड़ा एवं भारतीय संविधान के निर्माण समिति के सदस्य स्व. श्री रामप्रसाद पोटाई कांकेर को अखिल भारतीय गोंड़वाना महासभा २००९ देवांजली अर्पित करती है।

(अ) गोंड़ महासभा यह महसूस करती है कि वर्तमान में गोंड़ समाज की सामाजिक संरचना सुविधा अनुकुल नहीं है जिससे सगा जनों के बीच सरलतापूर्वक संपर्क नहीं हो पा रहा है यही कारण है कि आज गोंड़ समाज की सामाजिक, आर्थिक, शैक्षणिक विकास की दर नगण्य है।

अत: गोंड़ समाज के सामाजिक संरचना जिलेवार होनी चाहिए जिसमें जिला, तहसील, परिक्षेत्र, गांव/टोला स्तरीय संगठन होना चाहिए। इस प्रकार प्रत्येक राज्य में पाँच स्तरीय सामाजिक संगठन मसलन राज्य, जिला, तहसील, परिक्षेत्र, गाँव/टोला होंगे। शहरी या नगरीय गोंड़ समाज जिस जिले में होंगे उसी जिले के अधीन एक नगरीय इकाई जिसे तहसील स्तरीय का दर्जा होगा के रूप में कार्य करेंगे।

(ब.) सभी क्षेत्रिय गोंड़ समाज के संगठनों को चाहिये कि छ.ग. राज्यस्तरीय एवं अखिल भारतीय गोंड़ महासभा में विलय करते हुए एक ईकाई के रूप में कार्य करें। इस संबंध में सभी क्षेत्रिय / परिक्षेत्र / तहसील स्तरीय समाज के प्रमुख, विलय संबंधित प्रस्ताव अपने संगठन / समाज में प्रस्तावित कर गोंड़ महासभा को सौंपे। यदि किसी भी स्तर का सामाजिक संगठन विलय संबंधित प्रस्ताव दिनांक ३१.१२.२००९ तक लिखित रूप में नहीं सौंपते तो १ जनवरी २०१० से उक्त संगठन अखिल भारतीय गोंड़ महासभा में स्वत: विलय माना जावेगा।

२. राष्ट्रीय स्तर पर 'अखिल भारतीय गोंड़ महासभा' एवं राज्य पर 'छ.ग. गोंड़ महासभा' सम्पूर्ण गोंड़ समाज जो ईष्टदेव के रूप में बड़ादेव को मानते हो, ७५० गोत्र में विभाजित हो एवं मामा - फुफू (बुआ) के बेटी-बेटा के वैवाहिक संबंध को मान्य करते हो, के सर्वोच्च सामाजिक संगठन होगा। छ.ग. के जिले, तहसील एवं परिक्षेत्र स्तर के सामाजिक संगठन क्रमश: छ.ग. गोंड़ महासभा एवं अखिल भारतीय गोंड़ महासभा के ईकाई के रूप में कार्य करेंगे। समाज में प्रचलित सांस्कृतिक गतिविधियों रीति नीति तेंग दस्तुर एवं सभी तरह के सामाजिक संस्कारों का अध्ययन एवं आवश्यकतानुसार संशोधन करने का अधिकार उक्त महासभा को होगा।

३. (अ) अखिल भारतीय एवं राज्य गोंड़ महासभा की संगठनात्मक संचालन के लिए कोष की व्यवस्था समाज के सदस्यगण शासकीय, अर्धशासकीय, सार्वजनिक उपक्रम, निजी क्षेत्र में कार्यरत अधिकारी, कर्मचारीगण एवं समाज के संपन्न वर्ग के द्वारा प्रतिवर्ष या प्रतिमाह दिये गये सहयोग की राशि से होगा तथा प्रतिवर्ष इसका सामाजिक अंकेक्षण होगा। चूंकि गोंड़ समाज की नगण्य सामाजिक, आर्थिक विकास की दर किसी राष्ट्रीय आपदा से कम नहीं है। अत: समाज को दिये जा रहे सहयोग राशि को अखिल भारतीय गोंड़ महासभा केन्द्र शासन से आयकर की धारा ८० -जी के तहत् छूट करवाने के लिए प्रभावी कार्यवाही करेगी।

(ब) वर्तमान में स्थानीय स्तर पर सामाजिक गतिविधियों को संचालित करने के लिए स्थानीय समाज द्वारा एक सहयोग राशि निश्चित किया गया है जिसे गाँवों में मुड़ादार द्वारा प्रत्येक घर से इकट्ठा कर इसका एक निधार्रित राशि परिक्षेत्र एवं तहसील स्तर पर जमा किया जाता है। गोंड़ महासभा यह प्रस्तावित करती है कि सहयोग राशि की संकलन एवं इसका परिक्षेत्र एवं तहसील स्तर पर वितरण की उपरोक्त व्यवस्था को यथावत रखते हुए पांच रूपये वार्षिक प्रति घर अरिरिक्त सहयोग राशि लिया जावे जिसमें से तीन रूपये जिले एवं दो रूपये राज्य महासभा के लिए होगा। चाहे तो जिले एवं राज्य स्तर के अंश राशि को बैंक ड्राप्ट के माध्यम से जिले एवं राज्य स्तर के समाज के बैंक एकाउंट में जमा कर सकते है। शासकीय सेवक एवं शिक्षित वर्ग इस कार्य में विशेष सहयोग प्रदान करें। सहयोग राशि की वार्षिक संकलन एवं जमा प्रतिवर्ष अनिवार्य रूप से पांच मई तक करें।

शासकीय तथा अर्धशासकीय सार्वजनिक क्षेत्र के उपक्रम निजी क्षेत्र में पदस्थ अधिकारी / कर्मचारी जहाँ पदस्थ हैं उन्हें उन्ही क्षेत्र के गोंड़ समाज से संपर्क कर अपनी सहयोग राशि अनिवार्यत: जमा करें।

४. गोंड़ महासभा समाज के प्रतिभाशाली छात्रों, व्यक्तियों, कलाकारों सामाजिक कार्यकर्ताओं को इनके आवश्यकतानुसार एवं योग्यतानुसार आगे बढ़ाने के लिये जिले / राज्य / राष्ट्रीय स्तर पर शासन प्रशासन से संपर्क कर गंभीरतापूर्वक आवश्यक कार्यवाही करेगी।

गोंड़ महासभा गोंड़ी समाज से संबंधित पवित्र देव स्थलों, ऐतिहासिक भवनों एवं इमारतों के संरक्षण एवं संवर्धन के लिये जिले / राज्य / राष्ट्रीय स्तर पर शासन प्रशासन से संपर्क कर आवश्यक कार्यवाही करेगी।

५. गोंड़ महासभा गोंड़ी भाषा एवं गोंड़ी धर्म को संवैधानिक मान्यता देने के लिये राज्य एवं केन्द्र सरकार से संपर्क करके परिणाम मूलक कार्यवाही करेगी।

६. गोंड़ महासभा, गोंड़ी भाषा के प्रचार-प्रसार के साथ-साथ संरक्षण एवं संवर्धन करेगी।

७. गोंड़ महासभा विभिन्न क्षेत्रों के गोंड़ समाज में प्रचलित पारंपरिक कला एवं नृत्य के विकास एवं संरक्षण के लिये कटिबद्ध होगी।

८. गोंड़ महासभे, गोंड़ समाज के महापुरुषों / स्वतंत्रता सेनानियों / सामाजिक चिंतकों के जीवनी / गाथाओं का संकलन कर विभिन्न प्रिंट एवं इलेक्ट्रनिक मीडीया में प्रकाशित कराने का गंभीरता पूर्वक प्रयास करेगी साथ ही सरकार के द्वारा स्थानीय जिले / राज्य स्तर पर निर्मित शासकीय भवनों का नामकरण उपरोक्त महापुरुषों के नाम पर करने के लिए राज्य एवं केन्द्र शासन से मांग करेगी।

९. गोंड़ महासभा गोंड़ समाज के लिये समर्पित मासिक पत्रिका गोंड़वाना दर्शन के छापने के लिए इसके संपादक मंडल को धन्यवाद ज्ञापित करते हुए, व्यापक प्रचार प्रसार में सहयोग करेगी। गोंड़ महासभा गोंड़वाना दर्शन के सम्पादक समुह से अपेक्षा करती है कि वे समाज के बुद्धीजीवियों से तालमेल बैठाते हुए जिले एवं विकास खंड स्तर पर अपने एजेन्ट नियुक्त करें। अन्य पत्रिकाएँ जो गोंड़ समाज के संबंध में सकारात्मक जानकारी उपलब्ध कराते हों वे आपस में समन्वय स्थापित करें।

१०. गोंड़ समाज के प्रत्येक सदस्य को आपस में मिलते वक्त 'जय बड़ादेव', 'जय सेवा', 'बुढ़ाल पेन ता सेवा सेवा' या 'बुढ़ी माई न सेवा सेवा'का सम्बोधन करना चाहिए।

११. गोंड़ समाज के प्रत्येक सदस्यों / परिवारों द्वारा आयोजित किसी भी पारिवारिक / सामाजिक कार्यक्रम के लिए आमंत्रण निमंत्रण कार्ड / माम्पलेट में 'जय बड़ादेव' के साथ गोंड़ समाज के मोनो को अवश्य छपाना जाना चाहिए।

१२. समाज के प्रत्येक परिवार को अपने घर में अपने पूर्वजों अपने माता पिता एवं ईष्टदेव बड़ादेव के फोटो अवश्य लगाया जाना चाहिए एवं प्रतिदिन इनका पूजा अर्चना स्मरण करना चाहिए।

१३. पुत्र पुत्रियाँ का विवाह स्थानीय स्तर पर प्रचलित गोंड़ी रीति-रिवाज से संपन्न कराया जाना चाहिए। क्योंकि गोंड़ी रीति-रिवाज आडंबरों से दुर, दहेज विहिन एवं महलिाओं को सम्मान देने वाला रीति-रिवाज है।

१४. अखिल गोंड़वाना गोंड़ महासभा १९४५ नैनपुर (इटका) में 'धर्म परिवर्तन एवं धर्मांतकरण का विरोध' करने संबंधी प्रस्ताव पारित किये गये थे। जिसे यह महासभा फिर से पारित करती है।

१५. अखिल भारतीय गोंड़ महासभा के द्वितीय अधिवेशन सिवनी (१९३६) के प्रस्ताव क्रमांक-४ एवं अखिल भारतीय गोंड़वाना गोंड़ महासभा नैनपुर (इटका) १९४५ के प्रस्ताव क्रमांक-६(अ)

'हमारा धर्म गोंड़ी है को यह गोंड़ महासभा पु: दोहराती है'।

१६. स्थानीय स्तर पर गोंड़ समाज में पारिवारिक विवादों के निराकरण के लिए प्रचलित सामाजिक न्यायायिक प्रक्रिया की यह महासभा भूरि-भूरि प्रशंसा करती है। साथ ही यह महासभा गंभीर चिंता व्यक्त करती है कि इस न्यायिक प्रक्रिया में स्थानीय राजनैतिक एवं आर्थिक रूप से कुछ संपन्न एवं प्रभावशाली व्यक्ति भेदभाव पूर्ण एवं गुटबाजी कर न्याय को प्रभावित कर रहे हैं, जिससे सामाजिक न्याय की पारदर्शिता में कमी होती जा रही है। पक्षपात पूर्ण,

गुटबाजी, अपारदर्शिता पूर्वक जैसे नकारात्मक न्याय प्रक्रिया के कारण ग्रामीण स्तर के परिवारों में सामाजिक न्यायालय के प्रति अविश्वास की भावना बढ़ती जा रही है, जो गोंड़ समाज के सामाजिक, आर्थिक विकास के लिए बाधक हैं।

अत: यह महासभा समाज के सभी सगजनों से अपेक्षा करती है कि वे अपने उच्च नैतिक चरित्र का प्रदर्शन करते हुए हमारी गौरवशाली एवं पारंपरिक न्यायायिक प्रक्रिया को बगैर किसी भेदभाव के निर्वहन एवं संचालित कर न्याय का सम्मान करें।

१७. छत्तीसगढ़ एवं अन्य राज्यों के सामाजिक देव स्थलों को चिन्हांकित एवं सूचीबद्ध कर (उदाहरण छ.ग. के माँ अंगारमोती, माँ सियादेही, माँ कंकालीन इत्यादि) इसके चारों तरफ या आसपास के शासकीय (राजस्व एवं वन विभाग) के जमीन को उस देवस्थल के लिए आबंटन करने के लिए यह गोंड़ महासभा गंभीरतापूर्वक सरकार से मांग करेगी एवं आवश्यकता पड़ने पर न्यायालय भी जावेगी।

१८. गोंड़ महासभा के देवस्थलों को अन्य धर्मों के आक्रमण से बचाने के लिए यह अति आवश्यक है कि हमारे प्रत्येक देवस्थल के संचालन एवं संरक्षण के लिए सामाजिक ट्रस्ट का निर्माण हो जिसमें केवल गोंड़ समाज के सदस्य हों। ट्रस्ट के पंजीयन इत्यादि शासकीय औपचारिकता को पूर्ण करने के लिए राज्यस्तरीय गोंड़ महासभा सहयोग करने के लिए कटिबद्ध होगी।

१९. गोंड़ महासभा इस बात पर गंभीर चिंता व्यक्त कर रही है कि गोंड़ महासभा के शहरी निवासी एवं कुछ जगह के ग्रामीण निवासी (जैसे छ.ग. के मध्य क्षेत्र के जिले) हमारे गोंड़ी धर्मानुसार पूजा पद्धति से अनभिज्ञ होते जा रहे हैं।

अत: इन क्षेत्रों में गोंड़ी धर्म के अनुसार विभिन्न संस्कारों में गोंड़ी सांस्कृतिक मूल्यों के अनुरूप पूजा पद्धति एवं पूजा में लगने वाले आवश्यक सामग्रियों का लिपिबद्ध कर व्यापक प्रचार-प्रसार किया जावे।

२०. गोंड़ महासभा इस बात से पूरी तरह से चिंतित एवं व्यथित है कि गोंड़ समाज भारतीय संविधान में उल्लेखित आदिवासीयों के सामाजिक, सांस्कृतिक, आर्थिक, शैक्षणिक उत्थान के लिए नागरिक अधिकार के प्रावधान को ानने एवं समझने के प्रति जागरूक नहीं है अतएव गैर आदिवासी लोग बड़े ही कुटनीतिक रूप से गोंड़ समाज को कमजोर बना रहे है जिसके कारण समाज को राजनैतिक एवं प्रशासनिक क्षेत्रों में गंभीर क्षति उठाना पड़ रहा है।

२१. प्रस्ताव क्रं.(२०) में उल्लेखित 'क्षति' न हो इसके लिए गोंड़ महासभा समाज के ग्रामिण / परिक्षेत्र / विकासखंड / तहसील / जिलास्तरीय संगठन से मार्मिक अपील करती है कि राज्यस्तरीय गोंड़ महासभा के द्वारा तैयार किये गये प्रपत्र में गंभीरतापूर्वक एवं निर्धारित समय में समाज के जनगणना का कार्य पूर्ण कर राज्यस्तरीय गोंड़ महासभा के पास जमा करें।

२२. गोंड़ महासभा गंभीर चिंता करती है कि छ.ग. एवं अन्य राज्यों में केन्द्र एवं राज्य सरकारों के द्वारा आदिवासीयों के विकास के नाम से १९४७ से २००९ तक कुल ६३ वर्षों में अरबों खरबों रूपया खर्च हो चुका है इसके बाद भी समाज के आर्थिक, सामाजिक एवं शैक्षणिक विकास की दर नगण्य है।

अत: गोंड़ महासभा केन्द्र एवं राज्य सरकारों के द्वारा दिये जा रहे बजट के खर्च / उपयोग का समीक्षा करने के लिए राज्य एवं जिला स्तर पर विभिन्न कमेटियों का गठन करेगी। समीक्षा के पश्चात् गोंड़

महासभा राज्य एवं केन्द्र सरकार को आवश्यक सुझाव देगी।

२३. गोंड़ महासभा यह महसूस करती है कि गोंड़ समाज के पढ़े लिखे शिक्षित, शासकीय, अशासकीय अधिकारी/कर्मचारी वर्ग एवं समाज के बीच मानसिक एवं सामाजिक दुरियाँ बढ़ती जा रही है। जो समाज के सामाजिक, आर्थिक विकास के लिए बाधक हो रही है। अत: गोंड़ महासभा यह अनिवार्य अपेक्षा करती है कि शिक्षित एवं शासकीय सेवक वर्ग बुद्धिजीवी होने के नाते अपने सामाजिक दायित्वों का निर्वहन करते हुए समाज के मार्गदर्शक बनें एवं समाज के द्वारा दिये जा रहे सम्मान का आदर करें।

२४. गैर गोंड़ समाज में विभिन्न प्रकार के अनुवांशिक बीमारियों जैसे सिकलिंग इत्यादि को देखते हुए पीढ़ियों से चली आ रही अंर्तजातिय विवाह को पूर्णत: प्रतिबंधित करती है एवं सरकार से माँग करती है कि शासन द्वारा प्रोत्साहित किये जा रहे अंर्तजातिय विवाह योजना को जोंड़ समाज से अलग रखें। चूंकि गोंड़ समाज में ७५० गोत्र ९ देव समुहों में विभक्त है जिनकी अनुवांशिक संरचना भिन्न-भिन्न है अत: हमारे समाज में विवाह के लिए अधिक विकल्प मौजूद है इसलिए अंर्तजातिय विवाह की आवश्यकता नहीं है।

२५. विवाह के संबंध में : विवाह से संबंधित रोटी-बेटी का लेन-देन के विषय पर ग्रामीण परिक्षेत्र एवं तहसील स्तर पर या स्थानीय स्तर पर प्रचलित रीति रिवाज का सम्मान करते हुए अन्तर तहसील अन्तर जिला एवं अन्तर्राज्यीय विवाह को प्रोत्साहन दिया जावे। इस हेतु एक समिति का गठन किया जावे जो पूरे छ.ग. एवं अखिल भारतीय स्तर पर विवाह से संबन्धित प्रचलित रीति रिवाज का अध्ययन करके समाज के हितकारी एवं आडंबर विहीन नेंग नत्ता की लिपिबद्ध प्रस्ताव आगामी महासभा में प्रस्तुत करेंगे उत्क प्रस्ताव को परिक्षेत्र / तहसील / जिला स्तरीय समाज के पास भेज कर आवश्यक सुझाव मंगाये जाएंगे। प्राप्त सुझावों के अध्ययन पश्चात सर्वमान्य वैवाहिक नियम बनाया जावे जो महिलाओं के सम्मान, दहेज विहीन एवं आडंबर विहिन हो। अध्ययन से विभिन्न क्षेत्रों में प्रचलित रीति रिवाज की जानकारी सम्पूर्ण गोंड़ समाज को होगी जो एक महत्वपूर्ण उपलब्धि होगी। इस कार्य में लगभग ३ वर्ष का समय लग सकता है।

२६. गोंड़ महासभा गंभीर चिंता व्यक्त करती है कि कुछ क्षेत्रों पर जन्म मृत्यु विवाह संस्कार के निर्वहन गोंड़ी रीति रिवाज से न करके हिंदु रीति-रिवाज से या पंडितों के द्वारा करवाते हैं जो अत्यंत खर्चीला होने के साथ-साथ आडंबरपूर्ण एवं अन्धविश्वास पर आधारित है जिससे गोंड़-समाज के सामाजिक आर्थिक विकास में विपरीत प्रभाव पड़ रहा है। जबकि गोंड़ी रीति-रिवाज, प्राकृतिक घटनाओं एवं वैज्ञानिकता पर आधारित रीति-रिवाज है अत: जन्म-मृत्यु-विवाह संस्कार गोंड़ी रीति-रिवाज से ही संपन्न कराया जावे।

अखिल भारतीय गोंड़ महासभा द्वारा अनुमोदित

1945 में संम्पन्न हुई महासभा का सार

अखिल गोंड़वाना गोंड़ महासभा का छठवा अधिवेशन सन १९४५ ई. के अवसर पर महासभा की कार्यवाही, १९३५ आयोजित द्वितीय अधिवेशन, छठवे अधिवेशन के स्वागाताध्यक्ष श्रीमान राजे रणशाह बापू जमींदार पलसगढ़ का भाषण, छठवें अधिवेशन के अध्यक्ष श्रीमंत धर्मराव जमीदार अहीरी का भाषण, १९३१ की जनगणना सहित कई महत्वपूर्ण बातें श्री एम.जी.उयके नैनपुर, जिला मंडला द्वारा लिखी गई है उसके कुछ अंश यहाँ पस्तुत है। उस समय हमारे प्रमुखों के विचार/चिंतन आज के परिपेक्ष में कितना सार्थक है इसे आप पढ़कर जरूर महसूस करेंगे। इसी आशा और विश्वास के साथ की उक्त बातें आज की पीढ़ी और आगामी पीढ़ी के लिए एक इतिहास के रूप में समाज के लिए धरोहर होगी।

संकलन (आर.एन.ध्रुव)

अखिल गोंड़वाना गोंड़ महासभा का छठवां अधिवेशन

सन् १९४५ ई. मैनपुर के पास स्थान इटका में पास हुये प्रस्ताव...

प्र.नं.१ (अ) यह महासभा मा साहेब पलसगढ़ जिन्होंने सर्व प्रथम सन १९३५ में १०१ रूपये का दान गोंड़ समाज के संगठन कार्य के हेतु दिया था, उनकी मृत्यु पर हार्दिक दुखः प्रदर्शित करती है। उनकी मृत्यु से समाज की भारी हानि हुई। भगवान बड़े देव से प्रार्थना है, कि स्वर्गीय माँ साहेब की आत्मा का परम शांति दे।

(यह प्रस्ताव सब लोगों ने खड़े होकर पास किया)

यह सभा सभापति जी को अधिकार देती है कि इस प्रस्ताव को श्रीमान राजे रएशाह जमींदार साहेब पलसगढ़ को भेज दें ।

२. यह महासभा भगवान बड़े देव से प्रार्थना करती हैं कि वर्तमान युद्ध में ब्रिटिश सरकार को यश प्रदान करे।

३. यह महासभा समाज को आदेश देती है, कि सेना में भरती होकर तन-मन-धन से सहायता देकर अपनी राज भक्ति प्रदर्शित करें।

(अ) जो भाई सेना में भरती हुए हैं और जिन भाईयों में युद्ध में धन से सरकार को सहायता की है, उनकी यह महासभा हार्दिक धन्यवाद देती हैं।

४. यह महासभा सरकार से प्रार्थना करती हैं कि हमारी पिछड़ी हुई जाति को उत्साहित करने के लिए लड़ाकू जाति घोषित करने की दया करें।

५. जाति सेवा को परम धर्म मानने वाले जिस महान व्यक्ति ने गौंड़ी धमगढ़, को सर्व प्रथम ५१००/-

रूपयों का सूदान दिया हैं उस दानशील रत्न की यह महासभा प्रशंसा करती है तथा समाज का गौरव समझती हैं और ऐसे दानशील रत्न को शारीरिक स्वास्थ्य तथा दीर्घायु प्रदान करने के लिये भगवान बड़े देव से प्रार्थना करती हैं।

(अ) जिन महानुभवों ने गोंड़ी धर्मगढ़ को संरक्षक सहायक दान दिये हैं तथा वार्षिक दान के वचन दिये है और जो अवैतनिक तथा थोड़े से वेतन पर काम कर रहे है उनको यह महासभा हार्दिक धन्यवाद देती हैं।

(आ) डॉक्टर एलविन श्रीमान अमृतलाल ठक्कर, बैरिस्टर सावरकर तथा डॉक्टर मुंजे इत्यादि महानुभावों को, रोमन कैथलिक मिशनरी के शिक्षा के नाम पर धर्म परिवर्तन की कूटनीति की समालोचना कर सिझोरा ट्रेनिंग स्कुल की सरकारी सहायता बन्द कराने के लिये तथा जो संस्थाएँ मंडला जिले में हमारा धर्म परिवर्तन रोकने के लिए तथा हमारी उन्नति करने के लिए आई हैं, उनको यह महासभा हार्दिक धन्यवाद देती है और हमारी संस्कृति तथा धार्मिक रीति रिवाज में परिवर्तन न करते हुए शैक्षिक, वैद्धिक और उन्नति के जो भी कार्य यह संस्थायें करेंगी उसमें यह सभा शक्ति अनुसार रहासता करेगी।

(इ) सी.पी. सरकार ने कैथलिक मिशन के सिझोरा ट्रेनिंग स्कुल की सहायता मिशनरी के धार्मिक शिक्षाएँ को देखते हुए बन्द कर दी है इस कार्य के लिये यह महासभा सी.पी. सरकार को हार्दिक धन्यवाद देती है।

६. अखिल भारतीय गोंड़ महासभा के द्वितीय अधिवेशन सिवनी के प्रस्ताव नं. ४ को यह महासभा फिर से दोहराती हैं। ट्रेनिंग स्कुल महारा धर्म गोंड़ी है।

७. अखिल भारतीय गोंड़ महासभा के द्वितीय अधिवेशन सिवनी के प्र.नं.७ को यह महासभा फिर से दोहराती है।

(अ) जो भाई या बहनें अज्ञानता से या लाचारी से पर धर्म में गई है उन्हें समाज अपने में लेने को तैयार है।

८. यह समासभा सरकार से प्रार्थना करती है कि हमारी समाज की गरीबी, अज्ञानता, भोलापन, शांति, ईमानदारी, सचाई राज-भक्ति का विचार करके मंडला, बालाघाट, छिंदवाड़ा, जबलपुर तथा प्रांत के दूसरे गोंड़ी भागों में रोमन कैथलिक मिशिनरी ने नये -नये आक्षेपनीय प्रलोभन दिखाकर, आक्षेपनीय दबाव डालकर अज्ञान बालकों को माँ बाप के विरूद्ध बहाकर गोंड़ी देवों की रीति रिवाजों की निंदा करके और यह कहकर ‘कि हम इसाई नहीं है, हम कैथलिक हैं, पाद्री नहीं है, स्वामी है, हम क्रश्चियन धर्म के नहीं है, हमारा सत्य धर्म हैं ऐसा धोखा देकर बालकों से दिन में चार बार प्रार्थना कराते, दस आज्ञा कहलेते उनके गले में मरियम के बिल्ले देते, जय ईशू कहलाते और सिझोरा ट्रेनिंग स्कुल में ले जाकर चोटियां काटते, पानी मिला प्रसाद खाने को देते, बीमार होते पर दवाई न देकर, मरियम की मूर्ति उनके पास रख देते। जब विशप आता है तो पानी में धोई हुई अंगूठी का चुम्बन कराते इत्यादि कई प्रकार से उनके सैकड़ों स्कुलों में पढ़ने वाले हजारों बालकों को तथा डि.कौ. स्कुलों से तीसरी चौथी पास हुए बालकों को अधिक वेतन पर मास्टर रखते हैं तथा उनको ट्रेनिंग पास कराने का प्रलोभन बताकर तीन साल तक नौकरी परने का एग्रीमेंट शर्तनामा लिखाकर, स्कुल के आसपास के गांव गोंड़ मुखियों को कमेटी मेम्बर बनाकर, कमेटी के समय और जलसे के समय उन्हें मनमानी शराब पिलाकर, इत्यादि कई प्रकार से

शिक्षायें के नाम पर हजारों भाई बहनों को ईसाई बनाकर धर्म परिवर्तन कर रहे हैं और हमारी समाज को इधर-उधर अशांति फैलाकर गोंड़ समाज को भयभीत कर डाला है तथा हमारी संस्कृति का, हमारे धार्मिक रिति रिवाज, हमारी सच्चाई और ईमानदारी का नाश कर रहे है, इसलिये रोमन कैथलिक मिशनरी को हमारे गोंड़ी भागों में स्कुल खोलने का कानुनन रूकाव किया जाये और जो स्कुल खोले गये है, वे सब सरकार अपनी ओर से चलावे और हमारी समाज के नाम किसी भी धार्मिक संस्था को आर्थिक सहायता न दी जाय।

(अ) प्रांत के किसी भी गोंड़ी भागों में कैथलिक मिशन को साहूकारी करना कानूनन बन्द कर देने की सरकार दया करें।

९. यह महासभा सी.पी. सरकार से प्रार्थना करती हैं कि बिलासपुर, अमरावती, वर्धा, सिवनी के नार्मल स्कुलों में गोंड़ समाज के २५ बालकों के स्पेशल क्लास खोले।

(क) सिझोरा, धमतरी या और किसी मिशनरी ट्रेनिंग स्कुलों में गोंड़ समाज के बालक न भेजे।

१०. यह महासभा समाज के प्रत्येक भाई या बहिनों को सूचित करती है कि अपने अपने बच्चे ईसाई स्कुलों में पढ़ने को भेजना एकदम बन्द कर दें।

(अ) जो भाई बहिन ईसाई स्कुलों में मास्टरी या प्रचार का काम करते हों या कमेटी मेंबर हो, उन्हें मास्टरी प्रचार कार्य तथा में बरी एकदम छोंड़ देना चाहिये।

(आ) किसी भी भाई बहिन को चाहिये कि वह गले में न साई बिल्ले बांधे, न प्रार्थना में जाय, न प्रसाद ले, न अपने बच्चों को ही ऐसा करने दें।

(इ) अभी तक जिस भाई या बहिन ने या बालक बालिका ने बिल्ले बांधे हों या प्रार्थना में गये हों या प्रसाद खाया हों काई दोष नहीं, पर अब ऐसा करना एकदम बन्द कर देना चाहिये।

(ई) जो भाई या बहिन महासभा की सूचना को न मानेगा उपको गाँव के जाति के पंचो ने समझाना चाहिये अगर कोई दो बार समझाने पर न मानो तो उससे जाति संबध त्याग देना चाहिये।

११. निमाड जिले का एक बालक सिझोरा ट्रेनिंग पाने आया था, वह बीमार हो गया, एक हफ्ते तक इसकी दवाई का कोई प्रबन्ध न करते सिझोरा ट्रेनिंग के सुपरिन्टेन्डेन्ट ने ईसाई धर्मानुसार सिर्फ मरियम की मूर्ति उसके कमरे में रख दी तथा बीमारी बढ़ जाने पर सुपरिन्टेन्डेन्ट साहेब ने किसी को न भेजते, बेदर्दी से बैलगाड़ी में बिछिया दवाखाने में भेज दिया, बिछिया में बालक रात भर झाड़ के नीचे बीमार पड़ा रहा। सबह डॉक्टर के देखने के १५ मिनट बाद बालक मर गया। दिन भर और रात भर लाश पड़ी रही। दूसरे दिन डॉक्टर के इत्तला देने पर सुपरिन्टेन्डेन्ट साहब ने आकर उस लाश को मेहतरों द्वारा दफन कराया। सुपरिन्टेन्डेन्ट की ऐसी लापरवाही पर यह महासभा घोर संताप प्रकट करती हैं तथा दिवंगत बालक की स्वर्गीय आत्मा को परम शांति देने के लिये भगवान बड़ादेव से प्रार्थना करती है।

१२. सी.पी. सरकार ने अभी तक गोंड़ समाज के लिये जो कुछ किया है, वह नहीं के बराबर है, और वह भी आफिसों में ही फाईलों में है। गोंड़ समाज को उसकी माहिती नहीं है। इसलिये सरकार इस समाज के प्रति जो कुछ भी करे, उसे प्रान्तीय समाचार पत्रो में प्रकाशित करें, तथा उसकी प्रतियां गोंड़ समाज के

मुखियों की तथा गोंड़ी संस्थाओं को भेजे ताकि उसका प्रचार समाज में होकर लाभ उठा सके।

१३. दुनिया के हर समाज के सुधार कार्य दानियों के दान पर ही चलता है इसलिये यह महासभा समाज से प्रार्थना करती है कि वह समाज की गोंड़ी धर्मगढ़ संस्था को जितना हो सके दान दें तथा जन्म विवाह मृत्यु इत्यादि समाजिक कार्यों के समय कम खर्च करके समाज की संस्था को दान दें।

१४. हमारी गोंड़ समाज के जायदाद के झगड़ों का निर्णय गोंड़ी रीति रिवाज के अनुसार होना चाहिये।

१५. हमारी गोंड़ समाज के सम्बन्ध में कोई भी कानून बनाने के पहले सरकार को अखिल गोंड़वाना गोंड़ महासभा की राय लेनी चाहिये।

१६. हम गोंड़ जाति को अपने निस्तार के लिये तम्बाखू बोना बहत ही जरूरी हैं, किन्तु हमें कानून की माहिती पूरी तौर से न होने के कारण, हमारी बोई हुई तम्बाखू बोना जुर्म समझकर उखाड़कर फेंक दी, हमें अब भारी तकलीफ हो रही हैं। सरकार इसका खुलासा करके हमारे लिये तम्बाखु बोना जुर्म न माने।

१७. हिन्दू ड्राट कोड गोंड़ जाति पर लागू न किया जाय।

१८. गोंड़ समाज के सुधार के लिये निम्न बातें जरूरी हैं :

(अ) अखिल गोंड़वाना गोंड़ महासभा रजिस्टर्ड की जाय।

(आ) हर जिले में अखिल गोंड़वाना गोंड़ महासभा के मेम्बर बनाये जाय।

(इ) हर जिले में जिला कमेटियाँ कायम की जाय।

(ई) हर जिला कमेटी का सम्बन्ध महासभा से रहें।

१९. अपनी जाति में अशिक्षित भाई अधिक होने से छुआ-छुत और बिटाल की प्रता बहुत ही बढ़ रहीं हैं। अभी हाल में बहुत से भाई-बहिनें जाति के बाहर है, इसलिये यह महासभा समाज को आदेश देती है किसी भी कारण से जाति से अलग न हों। अगर कोई ऐसा अलग हो तो उसको एकदम जाति में मिलाकर पंच लोग जिला कमेटी को इतला करें, ताकि वह भाई या बहिन पर धर्म में जा सके, तथा अपनी समाज में संगठन कार्य जोरो से होना चाहिये।

२०. हर साल हमारे हजारों गरीब भाई मय बाल-बच्चों के थोड़ी सी पेशगी, वर्तन इत्यादि तथा झूठे सुख-आराम प्रलोभन देकर आसान प्रान्त के चाय पत्ती के खेतों में काम करने के लिये ले जाये जाते है। इनमें से सिर्फ कुछ जो सरदार बनकर आते हैं, उनके सिवाय कोई भी कभी देखने को नहीं मिलते। हमे इसका पता भी नहीं मिलता कि उनका क्या होता हैं। हमारे सगे सम्बन्धी उधर जीवित रहने पर भी मरे के समान है। जिसका हमारे दिल पर गहरा असर पड़ता है। इस दुख को दूर करने के लिये हम सरकार से प्रार्थना करते हैं कि, अर्ध संरक्षित भागों से हमारे भाईयों को चाय के खेतों में काम करने के लिये भरती करना कानूनन बन्द कर दिया जाय।

२१. यह महासभा सरकार से प्रार्थना करती है कि युद्ध के बाद हिन्दुस्थान की उन्नती के लिये जो रकम सरकार ने मन्जूर की है उस रकम से उन्नती के कार्य करते समय सरकार हमारे जंगली भागों की ओर विशेष ध्यान दें। खासकर शिक्षा, रेल मार्ग, सड़क, कुए, अस्पताल, आबपाशी के लिये तालाब इत्यादि। यहाँ के मध्यप्रान्त के जो गोंड़ सिपाही फौज में भरती होकर गये हैं, लड़ाई के बाद उनको प्रणाम के अनुसार सरकारी मोहकमों में नौकरियाँ दें।

२३. महासभा की कार्यकारिणी कमेटी :

अध्यक्ष	:	श्रीमती राजे धर्मराव अहिरी
उपाध्यक्ष	:	श्रीमान उदयभानुशाह जागीरदार, हर्रई-पगारा
		श्रीमान शामशा जमींदार पानाबारस
कोषाध्यक्ष	:	श्रीमंत राजे रमणाशाह पलसगढ़
सेक्रेटरी	:	एम.जी.उयके नैरपुरा
जनरल सेक्रेटेरी	:	एन.एम.वाडीवा वकील छिंदवाड़ा

महासभा फंड के ट्रस्टी अध्यक्ष दोनों उपाध्यक्ष तथा कोषाध्यक्ष हैं। समासभा फंड सरकारी इंपीरियल बैंक नागपुर में रखा जाता हैं।

उपरी प्रस्ताव हिन्दुस्तान सरकार तथा मध्यप्रान्त सरकार को भेजे गये अभी तक मध्यप्रान्त सरकार से तथा मध्यप्रान्त के किसानी मोहकमों से नीचे दिये हुए उत्तर मिले हैं।

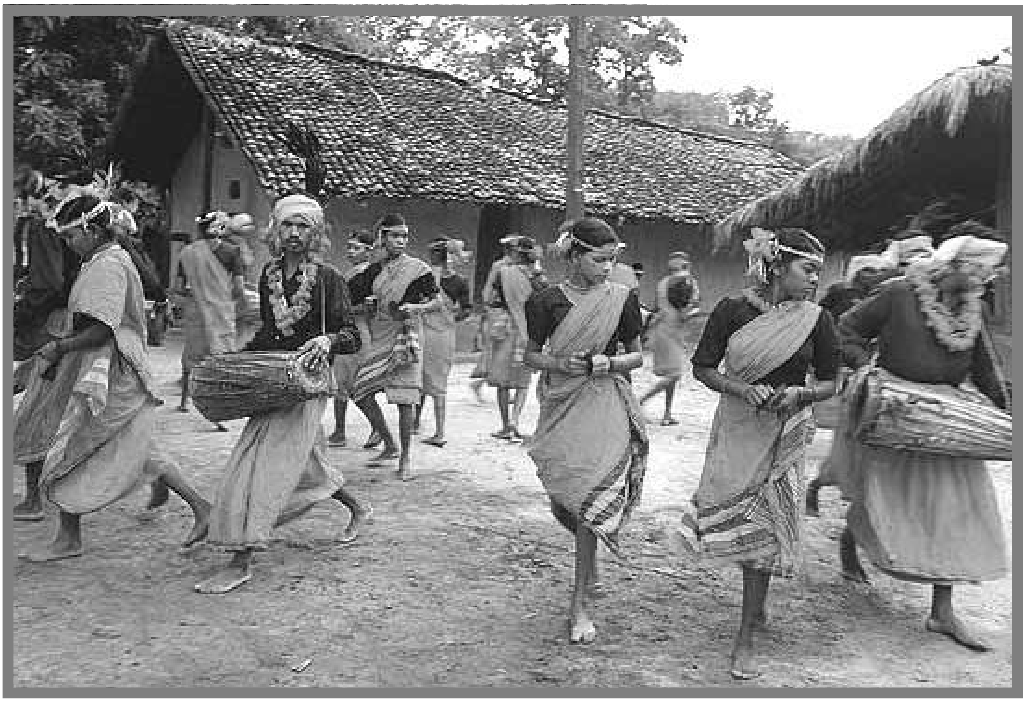

अखिल भारतीय मूलनिवासी गोंड़ महासभा के द्वितीय अधिवेशन स्थान सिवनी

सन् १९३५ में स्वीकृत प्रस्तावों की सूची -

१. यह महासभा अखिल भारत के भिन्न-भिन्न शाखा के गोंड़ भाईयों का जैसे राजगोंड़, धूर गोंड़, लटूलवार गोंड़, माले गोंड़ कोइतूर गोंड़, प्रधान, गोंड़ इत्यादि का एकीकरण समाजों उन्नति के लिये, नितान्त आवश्यक समझती है।

(ब) जो समाज के बालक और देवियों पर - धर्म में गयें है, उनको समाज अपने में लेने को तैयार है।

२. हमारा धर्म गोंड़ी हैं।

३. इस महासभा की हार्दिक इच्छा है कि कम से कम एक अनाथालय खोला जाय।

(अ) १. जिसमें जिनके माँ बाप नहीं है ऐसे अनाथ बालक

२. जिनके माँ बाप है लेकिन बच्चों का पालन-पोषण करने में असमर्थ हैं - ऐसे बालकों को पर - धर्म में जाने से बचाने के लिये भर्ति किया जाय।

(ब) अनाथालय से साथ एक स्कुल खोला जाय जिसमें शिक्षण के साथ साथ औद्योगिक शिक्षण दिया जाये।

(क) अनाथालय और समाज के होनहार तरूण जो स्वतंत्र रूप से शिक्षण ले रहे हैं लेकिन आर्थिक अड़चनों से शिक्षण नहीं ले सकते हैं इनके लिये और समाज के दीगर सुधार के लिये यह महासभा समाज सुधार फंड खोलती हैं।

(ख) यह महासभा समाज से और खासकर समाज के धनी भाईयों से प्रार्थना करती है कि समाजोउन्नति कि लिये इस फंड को उदार दिल से सहायता प्रदार करें।

(ग) फंड की रकम खात्री लायक जो बैंक ज्यादा से ज्यादा ब्याज से उसमें रखी जाय।

४. यह महासभा सरकार से प्रार्थना करती हैं कि सरकार मूलनिवासी गोंड़ समाज की उन्नति के लिये निम्नलिखित सहायता प्रदान करें :

(अ) जों अनाथालय खोला जायेगा उनको ग्रांट दे। सरकारी म्युनिसिपल और डि. कौंसिल स्कुलों में शिक्षा लेने वाले गोंड़ समाज के विद्यार्थियों को स्कॅालर-शिप दें।

(क) शिक्षितों के लिये नौकरी का प्रबन्ध करें जैसे मुसलमान और हरिजन भाईयों के लिये करती है।

(ख) मूलनिवासी गोंड़ भाईयों को जनसंख्या के मान से असेम्बली लेजिसलेटिव्ह्-असाम्बली, डि. कैंसिल और लोकल बोर्ड की सीटस

दिये जाय, जैसे कि मुस्लिम क्रिश्चियन और हरिजन बन्दुओं को दी गई हैं।

(ग) हमारी मूल निवासी गोंड़ समाज के लिये उमर की कोई शर्त नौकरी के लिये रखी जाय।

(घ) जनसंख्या के मान से हमारे समाज को नौकरिया दी जावें।

५. विवाह, दत्तक, वारसाज, छोंड़, चिट्टी यह जो हमारे प्राचीन रीति-रिवाज पूर्वजों से चले आ रहे हैं उसमें हमारी समाज के सिवाय दूसरे किसी को हस्तक्षेप करने का अधिकार नहीं है इसलिये ऑ.रा.ब. जनसवाल के गोंड़ सक्सेशन बिल का यह महासभा घोर विरोध करती है।

६. हम मूलनिवासी भाईयों की गिरी हुई दशा में भी जों चंद भाईयों को ईश्वर की असीम कृपा से स्टेट्स जंमीदारियाँ और मालगुजारी है उनका खास तौर से सरकार को हमारे अशिक्षित का ख्याल करके बचाव करना चाहिये और जों बिन्द्रवन गोंड़ जमींदार की बिक्री के निस्वत बिल कैंसिल के सामने लाया गया है, उसका यह अ.भा. गोंड़ महासभा घोर विरोध करती है और सरकार से प्रार्थना करती है कि इस बिल को वापिस लिया जाय।

७. सरकार ने जो १९३४ का १५वॉ शिकारी बिल और जंगली चिड़ियाँ और जानवरों का ३४ वां संरक्षण बिल पास किया है, हमारे मूलनिवासी गोंड़ समाज पर जिनकी औसत रोजाना आमद एक आना है और जिनकी उपजिविका का कंद शिकार एक अंग है, इसलिये यह बिल मूलनिवासी गोंड़ समाज पर लागू न किया जाय।

८. नशीली चीजों का त्याग करने के लिये सभा ने यह अनुमति दी है कि जनता क्रमशः इस आदतों को छोड़ने का प्रयत्न करेगीं।

९. समाज का सुधार करने के लिये सेवा संघ स्थापित किया जाय जिसका उद्देश्य सिर्फ धार्मिक सुधार करना होगा।

१०. (अ) हमारी गिरी हुई दशा सुधारने के हेतु धर्म की कल्पना हुई

(आ) हमारे धर्म के मत।

(१) हमारा धर्म एक बड़े देव (बूढ़ादेव मोठा देव) को मानना।

(२) हमारा उद्देश्य है सबको एक मानना।

(३) हमारा कार्त्तव्य है वीरता।

(४) हमारा आभूषण हैं रक्षा।

(५) हमारा ध्येय है परोपकार।

(६) हमारा अंतिम साध्य हेतु संगठन करना तथा सामाजिक स्वातंत्र और राजकीय हक्क प्राप्त करना।

'श्री बड़ा देव समर्थ'

रानी दुर्गावती की प्रणय गाथा

माधव चन्द्र गड़नायक

राजवंशीयों की शासन चल रहा था । उस समय भारतवर्ष में बादशाह आकवर के शासन चल रही थी। उनकी अधीन में भारतवर्ष छोटे छोटे राज्य में विभाजीत हो गयी थी।

आज की मध्यप्रदेश उस समय का एक छोटा गड़जात था गढ़ामण्डल। दलपत शाह उस गढ़ामण्डल गड़जात का राजकुमार थे। एकदिन महोबा राज्य का राजकुमारी दुर्गावती की एक पत्र उनके पास आया। एक विशेष दूत उस खतको लेकर आया था। दलपत शाह खत को बहुत आग्रह से खुले।

उसमें लिखा गया था -

प्राणनाथ,

'आप मुझे नहीं जानते पर में आपके चित्रपट्ट की माध्यम से आपसे आच्छी तरह परिचित हूँ। एक साल पहले मैं आपकी छवि देखीथी। उस छवि में आपकी सुन्दरता, वीरता और साहस की यथार्थ चित्रण देखने को मिली। आपकी विरता से मुग्ध होकर मैं आपको मन ही मन प्यार करने लगी। आपको यथार्थ से पाना मेरे लिये बहुत कठिन है। मेरे पिताजी आप और मेरे सम्बन्ध को कभी भी स्वीकार नहीं करेंगे क्योंकि मैं चन्द्रवंशी राजकुमारी हूँ और आप गौंड राजवंशी।'

'मैं स्वतंत्र विचार की राजकुमारी, जात-पात को नहीं मानती हूँ पर मेरे पिताजी की सोच बदला नहीं जा

सकता । वर्तमान एक उपाय है, आप मुझे रुक्मिणी की जैसे हरण कर लिजीये। जिस प्रकार रुक्मिणी श्रीकृष्ण को अपने हरण की योजना बताई थी ठीक उसी तरह मैं आपको निमत्रण दे रही हूँ।

वसन्त पंचमी के दिन मेरी विवाह पन्ना के राजकुमार के साथ होनेवाली है। विवाह के एक सप्ताह पहले मैं गौरी माँ, गणेशजी और शीवजी के आराधना के लिए कीर्त्तिसागर के निकट निर्मीत एक मंदिर को जाऊँगी। मेरे साथ कुछ सखी और सैनिक होंगे। अगर आप चाहे तो उस समय

आक्रमण करके मुझे हरण कर सकते हैं। मैं आपको अपनी पती के रूप में स्वीकार चुकी हूँ।'

आपके प्राणप्रिया

'दुर्गावती'

पत्र पढ़कर दलपत शाह के हृदय पर रोमांच खिलगयी। मन में प्रेम की सप्तरंग भर गयी। वो दुर्गावती की सुन्दरता और वीरता के विषय पहले से सुने थे एवं उनसे विवाह करने की इच्छुक थे। परंतु उन्हे पता था, चन्द्रवंशी राजा कभी भी अपनी कन्या नहीं देंगे। इसीलिए मनकी बात मनमें रखे थे। अब दुर्गावती की पत्र पढ़ कर उनके आशा आकांक्षा को पूरा करदिया। दलपत शाह संदेश वाहक को बताये वो ठीक समय और तिथी पर जरुर कीर्त्तिसागर मंदिर पर पहुँचेंगे।

दलपत शाह के पिता राजा संग्राम सिंह बृद्ध हो गये थे। राज्य के संचालन व्यवस्था दलपत शाह के हाथ में था। ठीक समय पर ५०० अश्वारोही सैनिकों के साथ कीर्त्तिसागर के निकट जंगल में छिप गये।

निर्द्धारित समय पर राजकुमारी दुर्गावती अपनी सखी और कुछ सैन्य के साथ पालकी पर मंदिर की और जा रही थी। जैसे ही वो मंदिर के पास पहूँची, दलपत शाह अपनी सैनिकों के साथ आक्रमण किये।

युद्ध हुई। महोवा के बहुत सैनिकों के मृत्यु हो गई। जो बच गया वो प्राण वचाकर भाग गया। कुछ समय उपरान्त दलपत शाह दुर्गावती की पालकी के सामने खडे हो गये। दुर्गावती अपलक नयन से दलपत शाह को देख रही थी। उनके आँखों की मिलन हो गई एवं हृदय में कमल खिलगयी। उसी समय महोवा के राजा कित्तीं सिंह बहुत सौनिकों के साथ वहाँ पहुँचगये। वो दलपत शाह के छाती पर तलवार रखे। दलपत शाह कुछ कहने से पहले दुर्गावती पालकी से उतर कर अपनी पिता के सम्मुख खडे होकर बोली, 'पिताजी उन्हें मारने से पहले आपको मेरे मृत्यु शरीर के उपर जाना पडेगा।'

राजकुमारी से यह वात सुनकर राजा कीर्त्ति सिंह अपनी तलवार हटाकर बोले, 'दुर्गा मैं यह क्या सुन रहा हूँ? तु चन्द्रवंशी होकर एक गौंड आदिवासी की पत्नी बनेगी?'

'पिताजी, मैं इन्हे आमन्त्रण की थी मुझे हरण करने केलिए। मैं इन्हे पति के रुप में स्विकार चुकी हूँ। यह हरण नहीं है, मान लिजीए यह मेरा स्वयंवर है।'

कुछ समय वातावरण शान्त रहने के बाद राजा कित्तीं सिंह राजकुमारी के जिद के आगे अपनी शर झुकाकर चले गये।

दलपत शाह दुर्गावती के साथ अपने राज्य गढ़ामण्डला लौट आये। उसके बाद धूमधाम से विवाह संपन्न हुआ।

इतिहास इसका साक्षी है । दलपत शाह के मृत्यु के बाद दुर्गावती राज्य के शासन भार अपनी हाथ में ले लिये और शासन करते समय वो और उनकी बेटे सहीद हो गये थे । वो गौंड जाति के लिए चिर नमस्य ।

कोयाबोली

श्री निहालसिंग खुलसिंगे

गोंडवाना का गोंडी समुदाय, इस धरातलपर आदि से प्रकृती के सानिध्य में निवास करने की वजह से स्वयं को वह प्रकृती का अनमोल कृती मानता है, समझता है। एवं इस समस्त समुदाय को गोंड होने का अभिमान है। इसे धरापर गोंडी की गोंडी का सहज प्राकृति विकास धिरे धिरे विकास होना ही एक स्वाभावीक गुण है। ऐसे परंपराओं का अति महत्वपूर्ण योग, गोंडी संस्कृती में व्याप्त है, ऐसे ही स्वच्छ निर्मल प्रवाह में गोंडी बोली के साथ ही साथ गोंडी लिपी अंतर्गत 'कोयाबोली' उदय यह भी निर्मल एवं स्वच्छ प्रवाह का भाग है। अपीतु कोया प्राचिन नाम है। कोया या 'कोयतुर' यह समुदाय अपने भाव प्रगट करने वाले माध्यम को बोली कहते है। बाली का कोया अर्थ होता है। 'वड़किना' बोलना ऐसे मर्म स्पर्श भी दिल को छु जाने वाले भावार्थ ही कोया बोली है।

गोंडी यह अति प्राचिन भाषा है। यह बोली भाषा का रक्षण और विकास होना चाहिए एसा हमें भी महसुस होता है। वैज्ञानिक युग में चहमुंखी विकास के पग पर प्राय: यह भाषा विलुप्त होने नजर आ रहा है। इसका कारण यह है, तेजी से होता मानव विकास एवं गांवो का शहरीकरण एवं अन्य भाषायें गोंडो भाषा के संपर्क में आना यह भी हो सकता है। तत्कालीन शासन व्यवस्था में भाषावार तत्वों के अनुसार प्रान्तो की रचना की जैसे को महाराष्ट्र में मराठी, पंजाब में पंजाबी, गुजरात में गुजराती, तामीलनाडू में तामील इत्यादी उस समय बहुभाषीक प्रदेश के नुसार गोंडो का गोंडवाना होना चाहिए था, परंतु ऐसा नहीं हुआ। चाहे जो भी हो, गोंडी बोली भाषा बोलने वालों की संख्या कोई कम नहीं आ की जा सकती, महाराष्ट्र में नांदेड, किनन्त, यवतमाल, पांढरकवडा, झरी जामणी, मारेगांव, वणी, अमरावी, नागपूर, रामटेक, भंडारा, गोडिया, जिल्ला छत्तीसगढ़, झारखंड ऐसे विस्तृत प्रदेशों में गोंडी भाषा बोली जाती है। यही ओ गोंडवाना का ५२ गरे है, जहाँ पर गोंड राजाओं का राज्य था ऐसा हमें गोंडवाना इतिहासकारों से पता चलता है। कुछ कही कहीपर मातृभाषानुसार वहाँ की व्यवस्था मातृभाषा में प्राथमिक दे रहा है, बहु भाषीक भारत देश में भाषावार प्रांतरचनानुसार उठा क्षेत्रों को वहाँ के क्षेत्रीय भाषा से शिक्षा दिया जाता है। परन्तु ऐसे भी कई क्षेत्र है, जहाँ उनके मातृभाषानुसार शिक्षा नहीं दिया जाता जैसे विचारों का उगम ही 'कोयाबोली' है। गोंडी लिपी के दुनियाँ में कोयाबोली यह पुर्णत: से गोंडी लिपीबद्ध ग्रंथ है। सम्पुर्ण गोंडवाना के लिए कोयाबोली यह बहुमूल्य ग्रंथ, गोंडवाना विचारों के लिए एक नई प्रेरणा है।

सी.टी.पी.एम. उर्जानगर
चन्द्रपुर (महाराष्ट्र)
मो : ७५८८४९७७३७

कोया पुनेम का कोयागड़ 'कचारगड़'

निहालसिंह खुलसिंगे

अपनें अंतरमन में झाँक कर देखा तो, एक धुंधलासा चेहरा चांद आया।
अर्धनग्न मट मैले कपडों में लिपटा, यह कोई गैर नहीं अपने ही तो है।।

कोया वंशीय जिव जगत में मानविय संवेदनाओं के मोल का आकलन कर परंपराओं में परिवर्तीत किया जाता है। और सही प्रचलित मान्यताओं को रुढी परंपरा एक पिडी से दुसरे पिडी को आत्मसात किया जाता है। यही धार्मिक विधी का अतुलनिय आश्चर्य 'फड़ा पेन का पेण ठाना कचारगड़ है'। इस गरीमामय भूमी को लोग अनेक नामों जानते है, पहचानते है। कावेलीगड़ कचारगड़ मुक्ती भूमी, कोयागड़, लिंगो भूमी, फड़ा पेन ठाना आदि अनेक नामों से अलंकृत है। प्राकृतिक गर्भ में बसा यह स्थान सुंदरता का प्रतिक है। यहाँ प्रति वर्ष रुढी परंपरा नुसार आदिवासीयों के भूमका द्वारा लिंगों की पूजा अर्चना कर अनेक आराध्य पेन फड़ा पेन का जय जयकार करते है। आस्था एवं विश्वास का यह पर्व माही माहके शुक्लपक्ष में किया जाता है। मुख्य पूजा पुनी (पौर्णिमा) को होती है।

कचारगड़ ऐतिहासीक भूमी दास्तान ही कुछ अलग है। इस महान भूमी के शोध प्रबंध में अनेक मान्यवरों ने अपना प्रत्यक्ष अप्रत्यक्ष योगदान दिया है। इस संस्थान के शोध के लिए समस्त आदिवाशी समाज उन शोध कर्ताओंका ऋणी रहेगा। जिसमें तिरुमाल केशवावण बानासुर मरसकोल्हे, तिरु. आचार्य मोतीरावेण कंगाली, तिरु. शितल मरकाम, तिरु. ज.पु.पुराम साहेब, पुराळा समस्त गोंडवाणा मित्र मंडळ, नागपुर ने सन १९८४ में इस भूमीपर पुजा की निंव रखी। तबसे लेकर आज तक अविरत लिंगो पुजा, फड़ा पेन में तबदील हो गया। ऐसा नहीं इस भूमीपर पूजा अर्जना नहीं होती थी, होती थी परंतु उस पुजा का स्वरुप परिवार, पारिवारीक था ना की सामाजिक। अंग्रेजी हुकूमत के दौरान बारह गाँव के गोंड जमिनदार मिलकर वर्ष में एक बार सामूहिक पुजा अर्चना किया करते थे। और अपने शुरविरता का परिचय देते थे। ऐसा कहा जाता है, परंतु ८० के दशक में पारिवारीक पुजा के आकार को विराटकर समस्त सगा जनोंको अर्पित कर दिया है। और वह सुनहरा पल गोंडवाना इतिहास के पन्नोंपर अलंकित हो गया है। तभी से गोंडवाना साहित्य, रितीरिवाज, साहित्य संस्कृती को एक बहुत बडा मंच मिल गया है।

किसीने सच हि कहा है, 'यु थक कर न बैठ, उडाण अभी बाकी है', 'जमिन खत्म हुई तो क्या आसमान अभी बाकी है।' इन पंक्तिओं को साकार करने हेतू यह शोध करता कुछ नया करने की फिराग में गोंडवाना का घोटूल संस्कृती से संबंधित एक नये आयाम को प्रस्तुत करने का मन बनाया, जहाँपर गोंडवाना जिवजगत में वेलवेली की उपयोगीता को निखरता रहे अपना सौन्दर्य बिखरता रहे। प्रचलित मान्यताएँ एक भुभाग से दुसरे भुभाग पर निरंतर चलता रहे इस गोष्टी को स्वागत किन्तोरोम मनाट मांदी ता। मिले मासी वान्तोरम ममाट मांदी ते। 'मांदी' ऐसा नाम रखा गया है। और मांदी के तहत ही समस्त कार्यक्रमोंका संचालन होता रहा है। वर्तमान में मांदी के सुत्र संचालन तिरुमाल मुर्सेनाल आनंद राव मडावी है। इस अतुलनिय प्रतिष्ठा के मान का सेहरा मडावी एवं मांदी में नया विश्वास कायम

किया है। फड़ा पेन यात्रा के दौरान कचारगड़ में जागोसमा मांदी नित रोज संचालित होता है। इसी मांदी में ही कार्यक्रमों की रुप रेषा गोंडी संस्कार लिंगों तथा शैक्षणिक सांस्कृतिक शिक्षा का प्रसारभी किया जाता रहा है। आंध्रप्रदेश, छत्तीसगढ़, मध्यप्रदेश, ओड़िशा, रांची तथा महाराष्ट्र के प्रतिष्ठीत साहित्यकार, लेखक चिंतक तथा राजनितीक लोग भी मांदी में सिरकत करते है। अभी हाल के कचारगड़ यात्रा के दौरान आदरणिय तिरुमाल मारोतराव कोवासे साहेब लोकसभा क्षेत्र चिमूर मांदी में पथारकर मांदी की गरिमा को और भी गौरवित कर दिया है। प्राय: आदीवासी गोंड समाज रचना अलिखीत है, प्रचलित मान्यताओंके आधारपर ही आदिवाशीओंकी निव रखा गया है। और यही मान्यताएँ व्यवस्थाओंको दर्शाते हैं। और यह प्रचलित मान्यताएँ तब से लेकर आजतक अविरत चलते आ रहे है। इस समांतर समाज व्यवस्था का प्रतिक आदिवाशीओं की प्राचीन संस्था घोटूल से प्रेरीत है। ऐसा कहा जाता है की घोटूल ही प्राचीन संस्था है। जहाँ से शैक्षणिक, सांस्कृतिक, वैवाहिक, राजनितीक, शिक्षा प्रधान किया जाता है। आज भी आदिवाशी संगीत में वो आकर्षण हैं जिसे सुनकर नाचने को मन करता है। जिसका उदाहरण स्कुल, कॉलेज तथा अतिथी स्वागत के दरम्यान लिंगो नृत्य, शैला नृत्य, ढेमसा नृत्य, रेला नृत्य ऐसे अनेक नाच गाण आप अनुभव कर सकतें हैं।

सुदूर पर्वतीय क्षेत्र तथा बिहाडोमें होने के वजह से आदिवाशी समाज शिक्षा के क्षेत्र में काफी कुलीन हैं। समय के साथ साथ ये समाज धिरे धिरे अपने सांस्कृतिक पहचान के साथ शैक्षणिक प्रमाण सिद्ध करने के लिए आतुर है। कचारगड यात्रा के माध्यम से वरिष्ठ प्रबोधनकारों ने अपनी भाषा गोंडी धर्म अपनी संस्कृती गोंडी धर्म अपनी बाणा के लिए उच्चस्तरीय प्रयास तेज कर दिया है। गोंडी बचाव अभियान में कई नामी गितिकार, संगीतकार, ऑडीओ विडीओ कंपनी गोंडी प्रसार में प्रत्यक्ष अप्रत्यक्ष सहयोग कर रहे हैं। यह देन फडा पेन यात्रा से संबंधित हैं। ऋग्वेद के भाष्यकार आदिवाशी गोंडी भाषा के पंडीत लिंगोवाशी व्यंकटेश आत्राम 'धी पर' विस्तारपूर्वक अभ्यास करते हुए कहा है की, पाल याने दूध और नी तेल घी को कहते है। इस तरहसे घी को गोंडी भाषा में पालनी - परिभाषीत किया हैं। वैसे भी वह हमारा समाज सीधा सीधा सरल और भोला है। अपने आंतरीक विचारों को प्रेरीतकर मन की बात जुवाँ पे लाकर हकिकत बयान करता है। पिछले कुछ वर्षे से लगातार आदिवाशी संस्कृती जिवन दर्शन चित्रों के द्वारा अपने समाज को अपनी विरासत ऐतीहासीक सांस्कृतीक पहचान के तहत चित्रों के माध्यम से सामाजीक परंपरा को और वास्तवीक हालात को दिखाने का सतत प्रयास कर रहे है। इस चित्र प्रदर्शनी की प्रेरणा भी उसी मांदीसे प्रेरीत है। कोया वंशीयोंका कावेली गड समस्त गंड जिवोंका आत्मचिंतन सगा मांदीका सदभावना का स्नेह बंधीत करता है। गुफा में पुजा हेतू जाते समय पथ्रिले मार्ग पर पादक्रांत कर पथ्रिले मार्ग की भयानक चुनौतियों को अपनाकर समस्त कोया वंशीय जीव एकही स्वर में जय सेवा, जय गोंडा पेन का जय जयकार करते हैं। जय सेवा, जय सेवा गगनभेदी आवाज से अपने हर्ष को जगजाहिर करते हैं। सगा ऋणानुबंध के तहत यह लेख आपतक पहूँचानेका हमारा प्रयास हैं।

जय सेवा, जय गोंडवाना, जय बड़ा देव।

क्वॉ.नं. एफ ८४/४,
उर्जानगर,चंद्रपुर
मो.नं. ७५८८४९७७३७

आदिवासीयों की अतिप्राचिन संस्था 'घोटुल'

श्री निहालसिंग खुलसिंगे

घोटुल यह आदिवासीयों के अत्यंत महत्वपुर्ण संस्था है। जो आदिकाल से चलती आ रही है। यह प्राचिन संस्था संस्था आदिवासीयों में प्रचलित मान्यतानुसार आदिवासीयों के धर्मगुरु 'पो...दी पारी कुपार लिंगो' ने इस संस्था की नीव रखी थी। इस संस्था का उद्देश था, युवक युवतीयों को संस्कार वान बनाना और अंतत: संस्था के नियमों के तहत वैवाहीक जिवन में प्रवेश कर समाज के योग्य सदस्य की तरह जिम्मेदारी निभाने के लायक बनाना आदिवासीयों यह गौरवमय संस्था के तहत ज्ञान का उपदेश देना आदिवासीयों में ऐैसे दुरगामी विचारों की विश्वासनिय एवं प्रतिष्ठित संस्थान को घोटुल कहते हैं।

घोटुल के संदर्भ में अनेक नृतृत्वशास्त्री विद्वानों ने अपने अपने संशोधन के तहत अपने अपने मत व्यक्त किये है। डॉ. हर्डसन, सेक्सपिअर, डॉ. ग्रीयसन, ए.सी. डॅडन, ए.सी. राय, गिल्स परन्तु घोटुल संस्था पर वेरियार ऑलविन ने अपने संशोधित ग्रंथ 'मुरिया एन्ड देअर घोटुल' यह ग्रंथ लिखा और यह ग्रंथ अत्यधिक चर्चित रही है। नागरी संस्कृति से कोसो दूर अपने देश में अपने ही परिवेश में, सिधे साधे सरल एवं नम्र आदिवासी प्रचलित मान्यताओं के अनुसार रुढ़ी एवं परंपराओं को घोटुल के तस्त जिवित रखने का कार्य इन बिहड़ो में बियाबान जंगलो में ...... रहे है। अलग अलग राज्यों में देशो में वहाँ के परिवेशानुसार घोटुल संस्था परिचीत है तथा जाना जाता है। जैसे बस्तर के गोंड व मुरियाँ घोटुल कहते है। असम के गारो जनजाती, कुमार ग्रह, उराव, नागा, मोटियाओ, पुर्वोत्तर भारत के ब्रह्मपुत्र नदी वर्ती क्षेत्र में घोटुल के बजाय 'मौरुप' और नागाओं में इखुइंची तथा दुसरा नाम - इलुइची क्रमश: लड़का लड़की - हिमालय में भेटिया जनजाती रंगबंग कहते है। मुंडा और हो जनजाती में 'गितिओरा' उड़ीया में उरांव जनजाती जोख एरया या, 'धुमकिया' कहते है। अबुझमाड में आदिवासीयों का घोटुल 'कौस घोटुली' कहलाता है। इस तरह से स्थान विशेषानुसार घोटुल के नामों का क्रम है।

प्राय: घोटुल गांव से दूर अलग होते है। घोटुल यह घर के तरह ही घास फुस मिट्टी लकड़ी से बना होता है। जिसमें आंगन परछी, तथा हॉलनुमा कमरा होता है। घोटुल का व्यवस्थापकीय सुत्र संचालक घोटुल का मुखियॉ होता है। जिसे 'सिरदार' कहते है। अन्य सदस्यों में इसरिया, मुखवान, दीवान, कोटगार और चलान, जमादार, चालकी, सिपाही, बैद, दीवान, या मुखवान, ंनीया, सारगुती, मोटियारी, चेलिक ये समस्त घोटुल के संचालक सदस्य होते है। यह समस्त सदस्य अपने पद और प्रतिष्ठा के अनुसार घोटुल के कार्य में व्यस्त होते है। घोटुल के गहनों का क्या कहना ? अपने आप में एक अलग ही महत्व रखते है। डगरपोल, पड़ियॉ, गिकी, घुंगरु, पितल के पायल, फुलों, कौड़ीयों की माला तथा गुंदना आभुषण भी अधिक प्रचलित है। इसी तरह से प्राकृतिक तौर पर वेल वेली घासपुस, फलफुल बिजोंसे युक्त अत्यधिक आकर्ष आभुषण भी महत्व रखते है। उक्त आभुषणो को साज कर और भी सौंदर्य वान हो जाते है। यह गर्भ सुंदरता, रुपता बाह्य सुंदरता की तरह ही आंतरीक सुंदरता भी तेज को दर्शाता है। यह सादगी भरा रुपकता है और कहाँ ? प्रसंगावश घोटुल के चेलीक, मोटियार, सारगुती श्रृंगार करते है। गीत गायन नृत्य यह घोटुल संस्कृती

में अति महत्व का स्थान रखता है। कोई भी शुभ कार्य में गीत गायन एवं नृत्य के बिना अधुरा है। गीत गायन व नृत्य घोटुल की प्राण है। गीत संगीत एवं नृत्य से मानविय शरीर में एक अलग प्रकार की उर्जा का संचार होता है। आ...सी मेल एवं एकता से सभी मिलकर युवा लड़के लड़को को व्यवहारीक ज्ञान सिखाया जाता है। यह एक प्रकार का ज्ञानार्जन का श्रोत भी है। नृत्यों की परंपरा को बनाए रखने के लिए आने वाली पिढ़ी को परंपराओं को बनाए रखने के लिए पिढ़ी दर पिढ़ी को परिचीत कराया जाता है। घोटुल के नृत्यों में प्रमुख है, सींग माडीया, गौर, हुलदी, गेड़ी नृत्य करमा, सेला, रीना, गिरत, नृत्य, सुआ नृत्य आदि प्रमुख है।

आदवासी संस्कृती में वेल वेली पेड़ पौधों को अति महत्व है। क्योंकि तमाम आदिवासीयों की सामाजिक रचना का गठन पेड़ पौधों और प्राणीयों से है। यही वो पेड़ पौधें, वेल वेली घोटुल परिसर में होते है। सालई, महुआ, साल, कोहा, इमली, पीला, मार्का, आदि यह समस्त पेड, पौधों का आदिवासी टोटमीक पद्धती में सीधा संबंध होता है। घोटुल वासी पूजा अर्चना भी करते है। घोटुल के देवी देवताओं में प्रमुख है। कोरी देवी, गेवड़ा, लिंगोदेवी, करेदंगल, नारायण देव, कारापान्डुम, मालुलदेव, कोखापन्डुम, कोरेपन्डुम, इमलीदेव, मर्कादिव, नंदी, दन्तेश्वरी इत्यादी घोटुल पुजक देवी देवता है। घोटुल में गित गायन के दरम्यान रात के सन्नाटे में प्राय: कथा, कथन, दंतकथा, सौर ज्ञानी, कहानियाँ की वर्णन, चेलिक, मोटीयार अपने अपने प्रेमी का वीर गाथा वर्णन भी होता है। घोटुल परिसर को स्वच्छ, सुंदर बनाने हेतु लिपाई पोताई एवं भीती चित्र भी घोटुल के दिवालों पर अंकित रहते हैं।

हम जिस देश के वासी है, वहाँ उत्सव, पर्व, त्योहारों को अति महत्व है। उत्साह एवं आनंद के वातावरण में त्योंहार मनाए जाते है। भला ऐसे में घोटुल के परिवार ऐसे त्योंहारों से अलग कैसे हो सकते है। उनके भी कुछ ऐसे त्योहार है, जिसे वो खुशी मनाते है। जुनानोर दाना, कोरे पान्डुम, त्योंहार, इराऊ पान्डुम, मार्कापान्डुम, कारा पान्डुम ऐसे अनेक त्योंहारों प्रवाह, जो अपने आप में सक्षम है। ऐसा प्रतित होता है।

उपरोक्त लेख 'आदिवासीयों के घोटुल' मा. डॉ. नारायण चौरे साहाब के द्वारा लिखीत ग्रन्थ का अंतिम संक्षिप्त रूप हैं। प्रसंगावश वाक्य रचना तथा शब्दों का अपभ्रंश अर्थ या लिखने में कमी हो गई हो तो क्षमा चाहता हूँ एवं घोटुल के चाहने वाले समझने वाले जिज्ञाशु श्रोताओं को पाठकों को यह लेख समर्पित करता हूँ।

जय सेवा जय बड़ादेव।

सी.टी.पी.एम. उर्जानगर
चन्द्रपुर (महाराष्ट्र)
मो : ७५८८४९७७३७

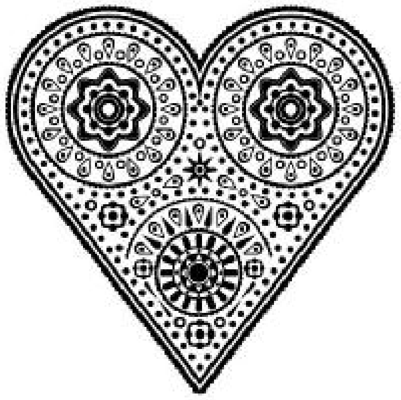

समाज की विभीषिका : एक रक्त भरा आह्वान

बाबूलाल सिंह

भविष्य की नजरों के सामने रखते हुए वर्तमान को रक्तरंजित करने का ही एक अन्य नाम है : विप्लव या क्रांति। मन का परिवर्तन भूल में संशोधन और कार्य को चिरन्तन समय में परीक्षित सत्य के सम्मुखीन करना। क्रांति न करने से कभी परिवर्तन नहीं होता तथा परिवर्तन के बिना प्रगति असंभव है। अत: हमे प्रगति हासिल करने हेतु संयमित रूप से क्रांति करनी ही होगी। परिवर्तन की शुरुआत सर्वप्रथम अपने परिवार से ही होती है। यदि उचित तरीके से आवाज उठाई जाए, तो परिवर्तन आना सुनिश्चित है। आवश्यकता इस बात की है कि प्रत्येक व्यक्ति पहले अपनी स्थिति के लिए आत्मजागृत हो। नैतिक श्रृंखला, धर्मगत समभाव, राष्ट्रीय सुरक्षा, अर्थनैतिक अभिवृद्धि, इन सब के मूल में व्यक्ति ही है। अत: उन्नत समाज (जाति) के लिए उन्नत परिवार की तथा उन्नत परिवार के लिए उन्नत व्यक्ति की नितांत आवश्यकता है। वास्तव में प्रत्येक व्यक्ति की समाज के प्रति कुछ-न-कुछ जिम्मेदारी अवश्य है। वर्तमान में हमें जाति को उन्नत करने हेतु असंख्य क्रांतियों का उद्घोष तथा प्रगति के पथ पर चलते हुए जातीय चरित्र का पुनर्गठन करना होगा। Eternal Vigelance is the price of liberty. हमेशा सतर्क रहना स्वाधीनता का मूल्य है।। I have nothing to offer but blood, toil, teass and sweat for society. अर्पण करने हेतु मेरे पास रक्त, श्रम, आँसू और पसीने के अरिरिक्त और कुछ भी नहीं है। रक्त का मोह कठिन है। Blood is thicker than water. शक्ति मात्र शारीरिक सामर्थ्यता से नहीं होती यह मिलती है दृढ़-संकल्प होने से। Strength dosen't come from physical capacity, it comes from in-domitable will. अतीत के मूल्यबोध का प्रयोजन आज के परिदृश्य में भी उतना ही सार्थक है, जरुरत है तो सिर्फ उसे वर्तमान युवा पीढ़ी के जीवन व विचारधारा में प्रतिष्ठित कराने की। जिन लोगों के कंधों पर यह उत्तरदायित्व है उन्हें यह गहन विचार करना होगाकि, किस तरह परिवर्तन को परिचालित किया जाए। केवल एक समस्या के रूप में नहीं अपितु एक प्राकृतिक घटना के हिसाब से भी। किसी भी चिन्ताधारा को किसी पर थोपना नहीं है वरन् उसके रक्त में उस विचार धारा को भरना एवं प्रवाहित करना होगा।

जिस छोटे से सुहाने स्वप्न को मैं अपने कंधे पर उठाए चला आ रहा था। अब उसके बोझ तले मैं दबा हुआ हूँ। समय की प्रताड़ना से स्वर शब्द बदलते जो रहे हैं। विश्वास भी बदला है। वर्तमान परिहश्य में चारों ओर दु:ख, दुर्भाग्य, कारुण्य आर जघन्य बर्बर मानसिकता के चिन्ह मिलते हैं। जो इन सब कष्टों का कारण है, वही इनका निराकरण करेगा।

हे युवा आत्माओं। उठो, जागृत हो, समाज (जाति) तुम्हारा इंतजार कर रहा है। इस जाति का अपना एक स्वतंत्र अस्तित्व है। काल के कराल में यह जाति कंकाल में ढल चुकी थी। इस जाति के कंकाल का दारुण दृश्य देखने के लिए यद्यपि मैं तैयार था परन्तु, आज जो देखा वह और भी विभत्स था। हम सभी चीख-चीख कर कह रहे थे कि, हमें राष्ट्रीय एकता चाहिए। हमारे समक्ष जातीय एकता का क्या अर्थ हो सकता है ? इसी कंकाल स्वरूप, निष्प्राण जन साधारण

को ऊपर उठाने हेतु भूकम्प की तरह आन्दोलन की जरुरत है। जिससे अज्ञान रूपी अंधकार की धरती फटेगी और नवजागरण के नूतन प्रभात का उदय होगा। इसी जाति के कल्याण हेतु पूर्व-पुरुषों में सुनसान अंधकार में भी गर्जन करते हुए भूकंप जैसा जागरण ला कर स्वाभिमान की दीपशिखा प्रज्वलित की थी तथा जाति का आत्म परिचय दिया था। किन्तु आज हमने बालक के चेहरे की हंसी और जीवन की सारी आशाएँ चुरा ली है। इस तरह की विचारधारा रखने और ऐसे कार्य करने में हमारा सम्प्रदाय बहुत नाम कमा रहा है। उसकी जाति का परिचय ही लुप्त हो चुका है। संस्कृति का यह परिचय आह्वान के लक्ष्य को विकृत कर रहा है। समस्या के जाल में फँसा हुआ यह समाज जिस समय मुक्ति की राह के लिए छटपटाता है उस समय प्रधान और प्रमुख स्वरुप होता है आदर्श और आदर्श प्राणता। इसी आदर्श से एक प्राणता का उदय होता है। ऐक्य में हैं एक। अत: एक आदर्श को लक्ष्य बनाकर, हम सब के एकजुट होने से, गढ़ उठता है एक जाति, एक प्राण और एकता का स्तम्भ। एक दूसरे के प्रति आत्मीय सहानुभूति के बीच से ही जन्म लेता है हमारा वर्तमान्। समाज के वर्तमान पर यदि हम विचार करें तो सर्वप्रथम हमें यह देखना होगा कि समाज की उत्पत्ति का स्त्रोत क्या है ? समाज का स्त्रोत है नारी। नारी की शुद्धता पर ही समाज की शुद्धता निर्भर करती है। इस समाज के स्वभिमान को पुन: प्राप्त करने हेतु सक सकारात्मक भाव से हमें आगे की ओर अग्रसर होना पड़ेगा। गोण्ड जाति की आत्मिक शक्ति को सक्रिय करना होगा। तब इस जाति का विश्वास जितना दृढ होगा, इस मार्ग में किए जाने वाले प्रयास भी उतने ही दृढ़ होंगे। इस जाति के अर्थनैतिक अभ्युदय तथा दरिद्रता के निराकरण के बिना गोण्ड समाज में स्वाभिमान का उदय नहीं हो सकता।

इतिहास अत्यंत निष्ठुर है। समय की कसौटी अच्छाव बुरा छाँट लेती है। उसी समय की कसौटी में, समाज के संधिक्षण में, अंतवर्तन का एक ऐतिहासिक सुगान्तरकारी सृजनी संगीत तुमने ही तो गुंजित कर रखा है - हे शिल्पी, कारीगर, मेरे अपने समाज के नव भाष्यकार। इस जाति के इतिहास, स्वाभिमान और संस्कृति की सुरक्षा की दिशा में आपके क्या-क्या कर्त्तव्य हैं इसी संदर्भ में यह सम्मेलन आयोजित किया गया है। जिसमें यह आह्वान कर रहा हूँ कि, हे गोंड जाति के सुयोग्य संतान गण, आगामी दिनों के सव्यसाची गण, हम सभी परस्पर एकजुट हो मिलजुल कर एक समृद्ध समाज के गठन हेतु टिबद्ध हो जाएँ। इस समाज को और भी आगे की ओर अग्रसर करते चले। जाति के सांस्कृतिक सेतु बंध के गठन हेतु ज्यादा कुछ न होने पर भी हम कम से कम गिलहरी की भांति लंका तक के सेतु निर्माण की तरह रेत झाड़ने में समर्थ होने पर भी हम लक्ष्य प्राप्ति में निश्चित रुप से सफल होंगे। यदि वार्षिक रुप से १०० रुपये देने में हम समर्थ नहीं हैं तो कम से कम लाई और कौड़ियों के साथ रास्ते में बिखरे चिल्हर पैसों को ही एकत्रित करें और समाज के उन्नयन या उत्थान को निश्चित करें।

यह बात भूलना सर्वथा अनुचित होगा। पुनश्च, हमें यह बात भी स्मरण रखनी होगी कि, हम कुछ सार्थक कार्य न करते हुए, सिर्फ अपने पूर्वपुरुषों के यश-गौरव पर ही गौरवान्वित हुए जा रहे हैं, जबकि आने वाली पीढ़ियाँ हमसे, अनागत की चिंता में, वह बलिदान माँग रहे हैं, जिससे आगामी भविष्य में वे भी गौरवान्वित अनुभव कर सकें। हे उठो कंकाल, बने श्रृंखल जागो दुर्बल, आज, जागृत हो गत-गौरव, दृढ़-गौरव, मृत गौरव राज। जाति से अभिप्राय यह है कि, हमें एक जैसे स्वस्थ वातावरण का निर्माण करना होगा जिसमें व्यक्ति अपने व्यक्तित्व के संपूर्ण विकास के लिए अनेक सुअवसर प्राप्त कर सके। समाज में राजनैतिक, अर्थनैतिक और सामाजिक चेतना के विकास की प्रतिष्ठा होने से व्यक्ति उन्नत से उन्नतर होने की ओर अग्रसर होगा। व्यक्ति अपने जाति हेतु विशिष्ट सचेतन न हो तो जाति स्वत: ही शनै: शनै: लुप्त हो जाएगा। व्यक्ति की स्वाभिमान से परिपूर्ण चेतना ही उसके वास्तविक रक्षा कवच है। जिस जाति की संस्कृति जितनी उन्नत एवं महान होती है उस जाति का परिचय उतना ही विस्तीर्ण और विशाल होता है।

आज सारे समाज में जो अव्यवस्था व्यापित है उस हेतु हम सभी उत्तरदायी हैं। क्योंकि, आज तक हममें जातीय विचारधारा उन्नत नहीं हो सकी है। तब हम लोगों को उन्नति की आशा आखिर किस स्त्रोत से करनी चाहिए व्यक्ति की जीवन-यापन प्रणालि समाज में ही प्रतिफलित होती है। व्यक्ति और उसकी जाति के बीच जो आदर्श सेतुबंध प्रतिष्ठित होता है वही उसकी जातीय एकता है। एकता के अभाव में भविष्य की कल्पना भी व्यर्थ है। किसी भी जाति की सर्वाधिक मूल्यवान वस्तु यदि कही जाए तो वह उसकी एकता ही है। साथ ही समाज के नकारात्मक दिशाओं के प्रति मूक दर्शक बने रहना भी विपत्तिजनक है एवं प्रतिवाद के स्वर न उठें तो एक स्वस्थ समाज का गठन असंभव है।

इस जाति के प्राचिन इतिहास एवं गौरव के पुनरुद्धार हेतु हम सभी को आगे आना चाहिए। जातीय एकता, अकुंठा जातीय प्रेम, अनिर्वाचनीय संवेदनशीलता तथा निष्ठा के द्वारा केवल व्यक्ति का ही नहीं वरन संपूर्ण समाज का भी सर्वांगीण अग्रगति व विकास संभव है। जिसके द्वारा समाज एवं व्यक्ति की सुरक्षा हो सकती है। जाति की सेवा व सम्मन हेतु सभी व्यक्तियों को अपने प्रभुत्व व स्वार्थ का त्याग करना होगा। प्रत्येक व्यक्ति के अंतर्निहित गुण पुषित-पल्लवित हो सकें इस दिशा में हम सभी को सतत् प्रयासरत होता होगा। मनुष्य को किसी से भी, किसी प्रकार के अनुग्रह की आशा न करते हुए निर्भीक होकर, स्वाधीनता पूर्वक जीवन यापन करने वाले समाज की सृष्टि करनी होगी। हमें एक ऐसे वातावरण की रचना करनी होगी जिसमें सभी सत्य, धर्म और न्याय के पथ में परिचालित हो। आंतरिकता, संवेदशीलता, उदारता और मानवीय मूल्यों के बोध के अभाव से ही जाति का अधोपतन हो रहा है परन्तु अभी भी उन अभावों के परिपूर्णता हेतु उचित प्रयासों का शुभारम्भ नहीं हुआ है। जनसाधारण के प्रति श्रद्धा और विश्वास की सृष्टि करना ही इस लक्ष्यप्राप्ति का प्रमुख आयुध व शस्त्र है। जिसके फलस्वरुप यह जाति उसके अतीत के गौरव के अपरिमित भविष्य में पहुँचने की जययात्रा उद्घोष की शक्ति न होने के कारण, अधिकार हेतु अथवा स्थिति के लिए किए जाने वाले संग्राम में जयलाभ करने में असमर्थ है। निर्भीकता और दृढ़ता प्रत्येक व्यक्ति का एकमात्र ध्येय होना चाहिए। एकता सामाजिक जीवन के मेरुदण्ड के रुप में कार्य करता है। यह एकता एक ऐसी सृजनशील शक्ति है जो जाति की अस्थिरता और दुर्बलता के स्थान में एक सुस्थिर, स्वस्थ व एकीभूत जाति-प्राणता सृष्टि कर सकेगा। केवल श्रम एवं त्याग द्वारा ही इस जाति का नवकलेवर संभव है। समाज का सामूहिक दायित्वबोध और सामग्रिक कार्यकुशलता में वृद्धि न हो तो लोगों को आदर्श के बनावटी, खोखली आवाजों से ही एकीकृत नहीं किया जा सकता। आइए, इस जाति की सामाजिक ग्रंथि में जातीयता का बीज-रोपण करें। कोई कार्य किसी एक व्यक्ति के लिए दुष्कर व दुरुह हो सकता है परंतु सहयोग के द्वारा असंभव को भी संभव किया जा सकता है। एकता, स्वयं-संपूर्ण, पारस्परिक सहयोग गठन मूलक दृष्टिकोण, नैतिक मूल्यबोध, आत्मोत्सर्ग तथा कठिन परिश्रम के द्वारा ही कोई जाति प्रतिष्ठित हो सकती है। वास्तव में लक्ष्य उतना महत्वपूर्ण नहीं है जितना वह मार्ग है। जिसपर होकर हम लक्ष्य प्राप्ति को आगे बढ़ते है। अर्थात् Means is important not the end इसका सार यह है कि, लक्ष्य हासिल करने हेतु निहित पथ का अनुसरण करना आवश्यक है। हम सभी को स्वयं ही सुदृढ होना होगा एवं यह शक्ति हमें आपस में विरोध करने से प्राप्त नहीं होगी। यह केवल उद्देश्य एवं लक्ष्यप्राप्ति हेतु एकता एवं समन्वित प्रयास से ही संभव है। आप सिर्फ भावप्रवण होकर ही मेरा अनुसरण न करें अपितु यदि मेरी बातें आपके हृदय में अवबोधन जागृत करती हैं तभी उन्हें ग्रहण करें। नवजात शिशु का पहला क्रंदन ही उसकी सहजात विश्वास की घोषणा होती है। उसकी अत: सत्ता यह जानती है कि उसकी यह क्रंदन, उसकी ओर ध्यान देने हेतु तथा उसे उठाकर सहायता देने हेतु है। किन्तु हम अपने गतानुगत के दलदल को अपनी छटपटाहट को विज्ञता समझने की मूर्खता कर बैठते हैं। यह अनिश्चित अवस्था अवचेतना स्तर में हम सब के अंतर्मन में आघात दे रही है। हम में से अधिकांश मनुष्य अपनी चेतना के चल-चंचल ऊपरी स्तर

में ही रहते हैं। ओर उसे ही अपनी समग्र चेतना समझ उससे चिपके रहते है तथा हमारी चेतना की गहराई में निहित हमारा वास्तविक परिचय भी उसे ही मान बैठते हैं। दुर्बल विचारधारा एक शक्तिशाली मनुष्य को भी पंगु ना देती है। अतएव आप जिस परिस्थिति के भी सम्मुख होते है उस पर आप की राय क्या हैं? मनुष्य की मर्मभेदी दुखों को समझना, जीवन-चिंता के गूढ़ रहस्यों के परदों को भेटना सहज नहीं है। लाखों गरीब आदिवासियों को जहाँ दिन में एक वक्त की रोटी भी नसीब नहीं होती, तब आखिर किस लिए गर्व करें। नैराश्य, असहायता, असफलता की लंबी सूची एक अदम्य बलशाली व्यक्ति में भी दुखों की आहे भर देती हैं। इस जाति का स्वभिमान-संकल्पहीन समाज, आदर्श विचार गौरव - दूरदर्शिता विहीन सामाजिक मुखिया, स्वार्थ-अहंकार से परिपूर्ण मानसिकता एवं सर्वोपरि अभाव आलस्य और जड़ता से परिपूर्ण सामाजिक वातावरण मन के भीतर के विश्वास के स्तम्भ को हिलाकर रख दिया है। इन लोगों की शारीरिक शक्ति भी क्षीण है। बाहुर निकलते ही पहचान में आ जाते हैं इनके दुर्बल शरीर, रुखे चेहरे में नैराश्य के छीटे और आत्मविश्वास विहीन वार्तालाप। सच में जो सरल, सहज, आदिवासी जंगली केन्दू, महुआ, बाँस के करील और जंगली कुकुरमुत्ते खा कर जीवनयापन कर रहे हैं वही आदिवासी आज से ९८ वर्ष पूर्व स्वाधीनता के सुखद स्वप्न संजोने में मग्न थे। वनों-जंगलों-पहाड़ों में फूलों के बिखरने के साथ ही इनके चेहरों में भी खुशियों के फूल बिखर जाते थे। काले-कलूटे मैले कुचैले लोगों का दुख कोई क्या कभी समझ नहीं पाएगा? उन पहाड़ों की गुफाओं के अंधकार के बीच ही क्या अशिक्षित रहकर, सभ्यता की सारी सुविधाओं से वंचित, लोगों की नजरों में भी न आते हुए, उन्हीं वनों के पत्रों के ढेर की खड़खड़ाहट के बीच अपने सभी कष्टों को अपने हृदय में छिपाए हुए हरसिंगार पुष्प की तरह मुरझा जाएंगे? तब आखिर हमारी स्थिति प्रगति उन्नत किस से होगी? कहने का तात्पर्य यह है कि जिन लोगों का दमन हुआ है क्या वह सदैव अवहेलित ही रहेंगे? इस दरिद्र असहाय मनुष्य की समस्या तथा हृदय में छिपे दुखों को जानने हेतु उन से मेलजोल रखना होगा। उनकी जीवन शैली का बारीकी से अवलोकन करना होगा इस विषय में गंभीर चिंतन की आवश्यकता है। नए राहों के अन्वेषण की आवश्यकता है। अनाग्रह परिस्थिति हमें जटिल तर कर हमें झटका दे रही है। यहाँ विकास का चरित्र यदि कहा जाए तो शारीरिक ओर मानसिक अक्षमता और सदारुग्ण अवस्था जमीन व पशु संपदा तथा कृषि उपकरणों का अभाव, मृत शवों के क्रियाकर्म के लिए आर्थिक अभाव, बच्चों को विद्यालय भेजने के लिए पैसों वे सुविधाओं की कमी, खाने वालों की संख्या अधिक पर कमाने वाले कम। दुर्दिनों में सहायता करने हेतु घर में समर्थ लोगों की कमी, घर के छात छपर की मरम्मत की भी क्षमता नहीं, नशा की लत से छुटकारे का भी कोई उपाय नहीं, आपत्तिकाल में रोगग्रस्त होने पर भी कोई आसरा नहीं, छोटे बच्चों को भी मजदूरी करनी पड़ रही है। इसी परिवेश में हम लोगों का घर-संसार व समाज छिन्न भिन्न बिखरा हुआ है। इन्हीं समस्याओं को लेकर समाज आज दुखोंसे पीड़ित है। यहाँ मन में एक प्रश्न उठता है कि क्या वास्तव में हमारी संस्कृति को हम उपयुक्त उत्तराधिकारी सच होने पर भी इस पर विश्वास करना मुश्किल है। क्योंकि आत्मविस्मृत गोंड जनता के लिए आत्मप्रत्यय का उत्पादन करना कष्टसाध्य है। आज के क्षयशील सामाजिक अवस्था में जीवनधर्मी नूतन मूल्य बोधों के संधान व संस्थापन के लिए आप लोगों की भूमिका अतीव महत्वपूर्ण है। मनुष्य की सामाजिक स्थिति और परिचय के संकुचित होने के साथ-साथ कोई अज्ञानी मनुष्य, सर्वस्व के परित्याग के साथ साधारण जीवन के प्रवाह में सर्वत्र प्रतिफलित होता है। अतएव आर्थिक दृष्टि से हम सब जितने दरिद्र नहीं है, हमारी दूषित मानसिकता उससे कई रुग्ण और दरिद्र है। 'अमृत का शिशु चला मरण के अभिसार में भगवान तुम नींद में खोए हो किस संसार में' मैं आज कुछ विफल सपनों को जकड़ कर पकड़े हुए एक अभिशप्त नायक की भूमिका में खुद को पाता हूँ। चाहे जितने भी आँधी-तूफान आए हमें एक चील की तरह बच कर रहना होका, जीत ओर हार की खुशियों और गमों के साथ। मानवीयता का स्वर समझना

होगा, हमारे गोण्ड शब्द को पाथेय के रूप में ग्रहण कर, तभी परवर्ती वंशधर एक व्यक्ति के रूप में नहीं तो एक जाति के व्यक्ति के रूप में निजदासता को हृदयंगम करेंगे तभी वे इस दिशा में अनेकों कार्य कर सकेंगे। मुझसे एक छोटे बालक ने पुछा आगामी दस वर्षों तक भी क्या यह गोण्ड समुदाय विकसित नहीं हो पाएगा ? उस सुकोमल मासूम बच्चे के इस प्रश्न ने मुझे आन्दोलित कर दिया। उस छोटे बालक के साथ का वह प्रसंग मेरी श्रेष्ठ अनुभूतियों में से एक बन गया। मेरे हृदय से यह आवाज आ रही है कि अब इस जाति के विकसित होने का समय आ गया है। हमारे जाति के भाग्य का महत्व और इसकी महानता को हम ही निर्धारित करेंगे, तभी यह समाज चिरस्थायी होगा। साथ ही समाज का मानचित्र प्रतिफलित होगा। इस जाति के भाग्यरुपी सूर्य का उदय होगा और इसकी किरणों से समग्र जिला आलोकित हो उठेगा। राज्य के बाहर भी इसका प्रसार होगा तथा यह देश को भी प्लावित करेगा। सारे विश्व में भी इस की धारा प्रवाहित होगी। आइए इस निराश जनता के कण्ठ में आशा के स्वर और भाषाएँ दे लोगों की आवाज की आवाज को एक सशक्त स्वर दें। आज मुझे समाज की स्मृति आन्दोलित कर रही है, विशेषकर इस समाज की दीनता, दरिद्रता और अस्थि कंकालमय जर्जर स्वरुप को देखकर कष्टातुर व जर्जरित जीवन जीना ही शायद मेरे समाज के भाग्य में लिखा है। मेरा वेदना बोध जीवन यंत्रणा के स्वर एक सात्विक मन एवं अद्भुत् मूल्य बोध को साथ में लेकर मैं एक ग्लानियक्त, फिसलन भरे रास्ते में चल रहा हूँ। इस समस्या का निराकरण कभी कोई अकेला भी कर पाएगा तो कोई किसी के कंधे से कंधा या कदम से कदम मिलाकर भी इस कार्य में सफल हो पाएगा। कोकाकोला से लेकर विदेशी शराब तक सारी चीजें यहाँ सुलभ उचित दरों में मिलती हैं। समाज को सुन्दर होने की आवश्यकता है, सुन्दरता के लिए नहीं बल्कि मूल्यबोध के लिए।

मयूरभंज जिला के गोंड आदिवासी का इतिहास

सुकान्ति नायक

भारत के गोंड आदिवासी की संख्या :

पूरे भारत में चार सौ से अधिक आदिवासी वास करते हैं। भारत में उनकी जनसंख्या एक प्रतिशत से अधिक है। आदिवासी समुह में संख्या की दृष्टि से गोंड, भील, सन्थाल क्रमश: प्रथम, द्वितीय, तृतीय स्थान में है। गोंड आदिवासी भारत में केरल से कश्मीर तक फैले हुए है। मध्य भारत में उनका शक्ति केन्द्र है। २००१ के जनगणना के अनुसार गोंड आदिवासी की संख्या एक करोड दसलाख है। अर्थात् भारत की जनसंख्या का एक प्रतिशत। यह गोंड जाति विश्व में एक विशिष्ट आदिवासी जाति के रूप में परिचित है।

गोंडजाति एक इतिहास प्रसिद्ध शासक जाति :

गोंड जाति को साहसी, लड़ाकू, युद्धप्रिय जाति के रूप में इतिहास याद करता है। यह एक इतिहास प्रसिद्ध जाति है। इतिहास वताता है कि यह अनेक राज्य साम्राज्य निर्मित कर शासन करता था। मध्य युग में मध्य भारत में चार बड़ा गोंड राज्य था जैसे १. गाढ़ा मंडला, २. देवगढ़ ३. चान्दागढ़, ४. खेरला गढ़। सातदेव गोंड संग्राम साह गाढ़ामंडला राज्य में शक्ति वृद्धि किए थे (15 A.D) । उनके पुत्र राजा दलपत साह १६ वीं शताब्दी में सीमा सुरक्षा के समय जीवन गंवाए थे। सन् १५६३ में दलपत साह की विधवा पत्नी रानी दुर्गावती और पुत्र वीर नारायण शासक थे। मुगल बादशाह अकवर के साथ सन् १५६३ में युद्ध करते वक्त दोनों शहीद हुए थे। राज्य आधा स्वाधीन रहा। राजा दलपत साह के छोटे भाई चन्दरसाह शासन किए। गढ़ामंडला में कुल ६३ गोंड राजा शासन किए थे। राज्य में ५३ दुर्ग था। वर्तमान मंडला के राजवाटी दुर्ग को ऐतिहासिक स्थान की मान्यता मिली हुयी है। १६ वीं शताब्दी में गोंड लोगों की शक्ति बढ़ कर चरमसीमा पर थी। गंडुकि नदी के किनारे गोंड जाति की उत्पति हुयी थी। यह गोंड यूगों से मानते रहे हैं। ऐसा जान पड़ता है कि दक्षिण में गोदावरी नदी, मध्यभारत में नर्मदा, महानदी आदि गोंड शक्ति की भित्तिभूमि थी। गोंड अपने पूर्व पुरुष के कृतित्व को याद कर गोदावरी नदी में तर्पण किया करते थे। ९वीं से १६वीं शताब्दी तक गोंड राजशक्ति चरम सीमा स्पर्श कर रहा था। छत्रपति शिवाजी के उत्थान के पश्चात् मराठा शक्ति गोंड की अत्यधिक क्षति किए थे (१६४०-१८१८) । फिर भी देश स्वाधीन होने तक (१९४७) इनकी शक्ति भारत में अक्षूर्ण थी। यह बात सच है कि राजनीति का खेल खेलकर गोंड जाति के लोग दुख दुर्दशा भोगे थे। गरीबी की दशा में जंगल में वास किए थे। आज भी मध्यभारत में (२०१५) ऐसी कोई जिला नहीं है जहाँ गोंड न हो या उनका प्रभाव न हो।

गोंडजाति के इतिहास लिखने की दायित्व २१ वीं शताब्दी में हम पर हैं :

इतिहास में प्रसिद्ध गोंड जाति का स्थान भारत में रहा हैं। आंचलिक इतिहास में भी उनका स्थान रहा है पर इतना विशेष नहीं। ओड़िसा के इतिहास में गोंड जाति को जंगली जाति लिखा गया है। जिस गोंड जाति को उसकी भाषा धर्म, सभ्यता, राजशक्ति में परिणत कर पाए है उसी सभ्यता का इतिहास लिखने और अनुसंदान करने का समय आ चूका है। हम पर इस का दायित्व है। गोंड समाज संगठित होकर अपने अपने अंचल के अतीत का इतिहास लिखे और जो चला आ रहा है उस पर भी लिखें। गोंड जाति की सामाजिक

आर्थिक राजनैतिक, धार्मिक सतिहास लिखा जाना बहुत जरुरी है। क्योंकि जिसका अतीत नहीं, उसका भविष्य भी नहीं है। इसलिए हमारे पुराने इतिहास को सहेज कर रखने का समय आ चूका है। आंचलिक गवेषणा केन्द्र स्थापित करना गोंड जाति की सभ्यता में छुपा हुआ, खोया हुआ घटना, लोककथा किंवदन्ती, कहानी तथा धनघोटा युद्ध, गोंड सम्मेलन सरकार विरोधी सम्मेलन, गोंड समाज के उत्थान पतन का इतिहास, संघर्ष, सांगठनिक समावेश प्रत्येक घटना को लिखित रूप से रखना होगा। किंवदन्ती घटनाओं पर अनुसंधान कर ऐतिहासिक तथ्य को छान कर बाहर करना होगा। यदि हम ऐसा नहीं करेंगे, भविष्य में हमारे वंशज हमें क्षमा नहीं करेंगे। यदि हम अपना कर्तव्य ठीक तरह से वहन करेंगे तो यश और सम्मान के अधिकारी होंगे। गोंड समाज के दिग्दर्शन देने में सहायक होंगे। तालपत्र पोथी, पुराण संग्रह करें। गवेषणा केन्द्र में एकत्रित करें। गोंड राजा, जमींदार की वंशावली की इतिहास का संग्रह करें। गाँव और वहाँ के प्रधान का इतिहास लिखे। उसके क्षत्रीय और व्रिटिश शासन के समय का अत्याचार निर्यातन की कहानी सामने आएगी। इससे गोंड समाज की आर्थिक सामाजिक, राजनैतिक जीवन की घटनाओं की तसवीर सामने आएगी। हमारे समाज के गरीवी का कारण सामने आएगा और उसके समाधान के लिए राह निकालने के लिए तथ्य जुटा पाएंगे। साहस भी बढ़ेगा।

अँग्रेज गवेषकों का अवदान :

भारत में अँग्रेज शासन काल में (१७५७-१९४७) अनेक ज्ञानी, बुद्धिजीवी हमदर्द साहेब प्रशासक थे। उनमें से कुछ आदिवासी इलाको में प्रशासनिक कार्य में कार्यरत थे। गोंड जाति की सांगठनिक, राजनैतिक शक्ति देख कर वे आश्चर्य चकित हुए थे। अत: गोंड समाज को अच्छी तरह से समझने के लिए उनपर गवेषणा किए थे। बहुत से उपयोगी किताब भी उन्होंने लिखा। लिखने कालों में वेरियर एलविन का नाम है। इन लेखकों की किताब भारत तथा इंग्लेंड के लाइब्रेरी में पांडुलिपि के रूप में हैं। उन्हें संग्रह करना उचित होगा। गोंड जाति का गवेषणा केन्द्र होना अत्यन्त आवश्यक है। वर्तमान में भी भारत में गोंड जाति पर गवेषणा किया जा रहा है। मयूरभंज (ओड़िशा) जिला के करंजिया कॉलेज के इतिहास विभाग की व्याख्याता (अध्यापिका) सरिन बेगम गोंड जाति पर सन १९९० में गवेषणा किए थे।

ओड़िशा राज्य के मयूरभंज जिलों के गोंड का इतिहास :

मध्यभारत में गोंड जाति मराठा शासन काल में अपनी धरती माँ की रक्षा के लिए कई युद्ध किए हैं। नुकसान सहे हैं। उसी समय मंडला राजवंश के गालुशाय और लालुशाय के नेतृत्व में एकलाख गोंड पूर्व भारत की ओर पस्थान किए थें सा इतिहास से जान पड़ता है। उनका लक्ष्य था गंगा स्नान और पूरी जगन्नाथ मंदिर का दर्शन करना। इसमें उनका राजनैतिक उद्देश्य भी था। सन् १७३० में केन्दुझर गढ़ के निकट राहसुआँ गाँव के आम के बगीचे में कैंप लगाकर कुछ दिन वहाँ रहे थे। ऐसा इतिहास से जानकारी मिलती हैं। उसी समय केन्दुझर और मयूरभंज राज्य के शासक भंज राजा से मुलाकात किए थे। दोनों राजा जान पाए थे कि गोंड जाति एक लड़ाकू जाति है। उस समय मराठा बारम्बार मयूरभंज राज्य में आक्रमण कर रहे थे। इसलिए गंगा स्नान और पूरी जगन्नाथ दर्शन के पश्चात् मयूरभंज और केन्दुझर राज्य में गोंड को रखने के लिए अनुरोध किए थे। गोंड जाति गाँव के प्रधान होने के साथ साथ राजा के सहयोगी हो कर बहुत से महत्वपूर्ण कार्य किया करते थे। खिरेइटांगिरी गाँव (पटना ब्लॉक) के गोंड वीर चक्रधर भुजबल बेलदा धारी का दायित्व लिये थे। गालुशाय और लालूशाय मदूरभंज राज्य के वामनधारी इलाके का दायित्व संभाले थे। अपनी वीरता के लिए दमींदार पदवी से १८०३ में राज्य की उपाधी प्राप्त किए। पहले ररुआँ में गढ़ बनाकर शासन किए थे। फिर क्रमश: शहरंमपुर, खड़खाई नदी के किनारे गढ़ निर्मित किए एवं बादाम पहाड़ के कान्हु नदी के तट टेंटोपोषि में दूर्ग की प्रतिष्ठाकर शासन का कार्य भार संभाले। राजा नरेन्द्र स्वयं को स्वाधीन राजा की घोषणा किए। जिसके कारण मदरभंज राज्य के जदुनाथ के साथ

उनका मतभेद हुआ। मयूरभंज राजा ने युद्ध की घोषणा किए और पुरी तरह परास्त हुए। (राजत्व काल १८२३-१८६३)। फिर ब्रिटिश से सहायता लेकर राजा नरेन्द्र का सिर घड से अलग कर विश्वासघातकता का परिचय दिये। यह घटना १८२३-१८३२ के मध्य हुआ था। राजा नरेन्द्र के छोटे भाई माधव दास महापात्र सभरकर (गाँव के प्रधान लोगो के मुखिया) थे। मयूरभंज के महाराजा और टेंटो पोषि सभरकर के बीच लम्बा पत्र लड़ाई चला। (१८३२-१८३५) सभी पत्र की नथ्थि ब्रिटिश गवरमेंट ऑफ बंगाल के पास थी। वर्तमान (२०१५) भारत सरकार के पास होगा गवेषणा करने पडेगा। गोंड सभरकर माधव दास भंज राजा के समक्ष सिर नहीं झुकाए थे। अंत में मदूरभंज महाराजा और माधव दास के मध्य देन्टोपोषि में सन् १८३५ में भयंकर युद्ध हुआ। टेन्टोपोषि दुर्ग के निकट वह रही कान्हु नदी का पनी रक्त से लाल हो गया था। गोंड परास्त हुए। मयूरभंज के राजा ब्रिटिश ताकत तथा करंजिया बाथुड़ि जमींदार दुगलु दास के सहयोग से विजयी हुए थे। गोंड लोगो के परास्त होने की जानकारी प्राप्त कर करंजिया के जमींदार डुगुंलु दास टेन्टोपोषि दुर्ग में प्रवेश किया। उसी समय एक साहसी गोंड रमणी के हाथ से आहत हो कर मारे गए। जमींदार डुगुलु की मृत्यु की घटना आज भी करंजिया के जमींदार के वंशज भूले नहीं है अैर लेखिका सुकांति नायक उन्हीं की जुबानी इन बातों से अवगत हुयीं। गोंड जाति परास्त होने के पश्चात् वामनघाटी का पानी नहीं पीने की शपथ ली और उस स्थान को छोड़ दिये। संभरकर माधव दास महापात्र और दामोदर दास महापात्र गद्दी से वंचित हुए। गोंड जाति परास्त होकर सिंहभूम पोड़ाहाट राज्य और केन्दुझर वैतरणी की ओर चले गए। मयूरभंज के गोंड जाति को परास्त करने के लिए मयूरभंज के महाराजा को बहुत कठिनाई का सामना करना पडा था। मयूरभंज के इतिहास में इस घटना का बारम्बार उल्लेख हुआ है। वामनघाटी के गोंड राजपरिवार अपने राज्य पुन: प्राप्त करने के एि ब्रिटिश सरकार के बार बार पत्र आवेदन किया करते थे। परन्तु भंज राजा के विरोध में यह संभव न हो सका।

सन १८६६ में ओड़िशा में अकाल पड़ा। मयूरभंज की स्थिति बहुत खराब हो गयी। भंज राजा श्रीनाथ भंज के विरोध में वामनघाटी इलाका के (करंजीया में सम्मिलित) कोल्ह, भूमिज, सान्थाल की प्रजा एक बैठक किये। भुख के आक्रोश में स्थानीय दुखी लोगों के घर द्वार जला दिए, पैर हाथ काट दिए। धान, चावल ले गए। बैठक जोरदार था और कई दिनों तक चलता रहा। कटक के ब्रिटिश कमिशनर टि.ई. रेवेन्सा साहेब मयूरभंज आए। (ओड़िशा के राजा ब्रिटिश सरकार के अधीन सन् १८०५ में रहे)। बैठक का नेतृत्व करने वालों का पता जीतने में वे समर्थ हुए। बैठक कर नेतृत्व राजा नरेन्द्र के वंशधर भगवान दास एवं उनके पुत्र मदन बाबू कर रहे थे। वे ..... अपने पहले के राज्य के पुन: प्राप्त करने के लिए रांजी के पास भुंडु से आकर अपना नेतृत्व संभाल रहे थे। वैठक का कठोरता से दमन किया गया। बैठक का नेतृत्व करनेवाले गोंड वीर को गिरफ्तार किया गया और चाहंबसा ले जाकर फासी दिया गया। राज्य का प्रशासन संभालने में असमर्थ राजा श्रीनाथ भंज को रेवेन्सा साहेव चेतावनी दिए।

इस बैठक का .... प्रभाव था। बैठक के बाद महाराजा और उनके दरवारी सम्हल गए थे। कर अदायगी की नीति में परिवर्तन हुआ। गोंड के नेतृत्व में बैठक देखकर वामनघाटी राज्य को दो भागों में विभक्त कर दिया गया। सन् १८८४ में 'उपरभाग' या 'पांचपिढ़ उपभाग' हेडक्वार्टर करंजिया स्थापित किया गया। सन् १८३५-३६ के काल में मयुरभंज राज्य गोंड शून्य हो गया था। सन् १८९१ में जनगणना के अनुसार १०८ गोंड मयूरभंज राज्य में थे। सन् १८६६ के बैठक के पश्चात् राज्य की राजनैनिक स्थिति बदली। गोंड जाति धीरे धीरे मयूरभंज राज्य में प्रवेश करने लगे। खासकर पांचपिढ़ उपभाग के ररूंआ ब्लॉक अैर शूकूलि ब्लॉक में अधिक संख्या में रहने लगे। अन्य कर्स ब्लॉक में भी वे रहने लगे। सन् २००१ की जनगणना के अनुसार मयूरभंज राज्य में २०-३० हजार गोंड वास कर रहे है। मयूरभंज में ३७ आदिवासी जाति की गोण्डी भेंसे संख्या की दृष्टि से सान्थाल पहले स्थान पर है और गोंड छठवे

स्थान पर है। गोंड जाति की लड़ाकू शैन्य के चलते राजा नरेन्द्र रूप से शासन करने में समर्थ हुए थे। मयूरभंज के गोंड जाति की लड़ाकू प्रकृति आज भी पहले जैसे ही है। वे वही तीव्रता से शिक्षा और अर्थनीति के क्षेत्र में आगे बढ़ रहे हैं। गालू साहि गाँव इसका प्रत्यक्ष प्रमाण है। गणतन्त्र राजनीति की दृष्टि से जशिपुर निर्वाचन केन्द्र में गोंड जाति का प्रभाव है। अन्यजाति (Non-tribal) की तुच्छ राजनीति इन लोगों के सक्रिय राजनीति को खो रहा है। गोंड सक्रिय होने से उनके पूर्व गौरव का पुन: प्राप्त कर सकेंगे। आदिवासी समाज को दिशा और नेतृत्व दे सकेंगे। हम प्रगतिशील गाँव गालुसाहि के गोंड के संबंध में कुछ जानेंगे।

ऐतिहासिक गोंड गाँव 'गालुसाहि' :

मयूरभंज जिला का शुकृलि ब्लॉक (खिचीं के निकट) गालुसाहि गॉव है। यह कोल्ह आदिवासियों का गॉव है। 'गालु' कोल्ह के नाम के अनुरूप 'गालुसाहि' नामकरण हुआ है। सन् १८७०-१८८० के दशक में केन्दुझर राज्य से ६ देव और झारखंड पोड़ाहाट (सिंहभूम जिला) इलाके से ४ और ५ देव ऐसे तीन परिवार गालुसाहि में आकर बस गए। ४ देव गोंड डंबरूधर नायक के वंशधर टेन्टोपोषि युद्ध में अपना प्राण गंवाए थे। जो भी हो ६ देव गोंड श्याम नायक गाँव में 'प्रधान' का काम संभाले। गाँव में शांति सुव्यव्यस्था बनाए रखे। मयूरभंज के राजा के साथ अपना संबंध बनाने में भी समर्थ हुए। सन् १८९१ में केन्दुझर राज्य में एक जोरदार बैठक हुआ था। पाटना ब्लॉक खिरइटांगिरी 'गाँव प्रधान' ३ देव गोंड चक्रधर भुजवल ने उस वैठक में प्रमुख भूमिका निभाई थी। साहसी और चतुर भुजवल बड़ी कुशलता से गाँव छोडकर मयूरभंज, पोड़ाहाट इलाके में छिपे रहे। वे गालुसाहि गाँव के गोंड परिवार में कुछ उन्होंने गालुसाहि गाँव के गोंड परिवार में अज्ञातवास किया था। इसका उल्लेख हमें गालुसाहि के गोंड इतिहास में मिलता है। दिन छुपे रहे यह गालुसाहि के गोंड इतिहास से ज्ञान पड़ता है। जिद्दी गोंड समुदाय ने सरकार के किसी भी प्रलोभन में न आते हुए उन्हे अन्त तक सहयोग किया था। चक्रधर भुजबल कभी भी पकड़ में नहीं आए।

१९२० के दशक में गालुसाहि गाँव में पाठशालाओं के माध्यम से शिक्षा कर आलोक प्रवेश कर चुका था। सन् १९२८ में शाम नायक के नाती महेश्वर नायक के द्वारा कटक रेवेन्सा कॉलेज में अंग्रेजी में एम.ए. करने के प्रमाण मिलते हे। इसी दौरान मयूरभंज राजा का आमंत्रण पा कर उन्होने राजकर्मचारी के रूप में भी कार्य किया। भारत में स्वाधीनता संग्राम जोरों पर था। गणतत्र की तरंगे हिलोंरे ला रही थी। इन्ही समसामयिक घटनाओं से प्रभावित हो कर मयूरभंज महाराजा महेश्वर नायक को (अनुसुचित जनजाति के मंत्री) शिक्षा मंत्री बनाने हेतु वाध्य हुए। महेश्वर नायक ने गालुसाहि समेत राज्य के विभिन्न स्थानों में शिक्षानुष्ठानों की स्थापना की। जिस समय देश स्वाधीन हुआ था उस समय तक आदिवासी समुदाय ने राजनीति और अपनी ... क्षेत्र में अपने पंख पसार लिये थे। बिहार राज्य के जयपाल सिंह मुंडा के आदिवासी राज्य की स्थापना की मांग की थी। महेश्वर नायक ने एक आदिवासी नेता के रूप में सन् १९५०-१९५२ तक भारत के पोविजिनल पार्लियामेंट के सदस्य के पद को गौरवान्वित करने का सुयोग पाया था। (भारत का प्रथम निर्वाचन १९५२ में हुआ) गोंड सभरकर माधवदास महापात्र ने ब्रिटिश सरकार से अपना राज्य पाने के लिए काफी कोशिशें की। परंतु मयूरभंज राजा के विरोध के कारण वे असमर्थ हुए। महेश्वर नायक के उत्थान ने इसकी क्षतिपुर्ति की। उस समय मध्यभारत के कई राज गोंड संविधान के आदिवासी श्रेणी में होना अपमान जनक मानते थे। आदिवासी तालिका से गोंड नाम हटा देनेकी उन्होने मांग की थी। महेश्वर नायक के साथ साथ कई गोंड विद्वान नेता गोंड समाज का आदिवासी श्रेणी में आना उचित समझे। जो भी हो इन्ही विद्वान गोंड नेताओं के चलते आज गरीब गोंड समाज आदिवासी श्रेणी में आकर लाभ उठा पा रहे हैं। महाश्वर नायक उच्च शिक्षित गोंड आदिवासी के रूप में कॉग्रेस दल में १९५६ से ६२ तक राज्यसभा के सदस्य, १९६२ से १९६७ तक मयूरभंज लोकसभा के सदस्य हुए थे। राजनीति के साथ साथ साहित्यिक क्षेत्र में भी महेश्वर नायक का काफी अवदान रहा है।

इसी तरह गालुसाहि गाँव के ४ देव गोंड डम्बरुधर नायक के पुत्र अनुकूल नायक का शिक्षा के प्रति काफी अनुराग था। वे अपने पुत्र पद्मलोचन को (लेखिका के पिता) गालूसाही गाँव की पाठशाला में पढ़ाकर करंजिया, वारिपदा में उच्चशिक्षा की व्यवस्था किये थे। वे सन् १९३९ में शिक्षक की नौकरी को अपना कर गालुसाही गाँव, उसी क्षेत्र में तथा आत्मीय स्वजन के बीच शिक्षा का आलोक बिछाने में प्रमुख भुमिका निभाये थे। गालुसाहि के पाँच देव गोंड जयराम नायक के पुत्र पूर्णचन्द्र नायक १९६० के दशक में राजनीतिक क्षेत्र में सरपंचोने के साथ-साथ शुकृलि व्लॉक के चेयरमैन हुए थे। वे जिस समय संरक्षण नहीं था उस युग में वे विकास का काम किये थे और राजनीति के क्षेत्र में सचेतनता लाने में उन्होंने प्रमुख भूमिका निभाई थी। ये महान व्यक्ति के पुत्र-कन्या नाति-नातिन १९५० से १९६० के दशक में राज्य तथा राष्ट्रीय स्तर पर उच्चपदों पर आसीन्न हुए थे। महेश्वर नायक के बड़े बेटे व्रजेन्द्र नायक १९६० के दशक में भारत सरकार की ओर से इंग्लेंड में कुछ वर्ष कार्यरत थे। २०१० में गालुसाहि गाँव में गोंड परिवार बढ़कर बीस में पहुँचगए। चार पाँच परिवार बाद में आकर मिले। गालुसाहि गाँव २०१० के दशक में शिक्षा और सरकारी नौकरी के क्षेत्र में अधिक सफलता प्राप्त किए। विशेषरूप से इंजिनियरिंग क्षेत्र में उन्हें अधिक सफलता मिली है। सरकारी नौकरी करने वाले परिवार की प्रगति हुयी है। पर व्यवसाय में वे अबतक प्रवेश नहीं किये है। राजनिती और व्यवसाय एक दूसरे से जुड़ी हुई है। जब तक गोंड समुदाय संगठित नहीं होगा तब तक गोंड जाति के लोगों के पास करोड़ो रूपये के मालिक नहीं हो पायेंगे। गालुसाहि गांव के आधे गोंड परिवार एकजुटता और शिक्षा के अभाव की वजह पीछे रहगए हैं।

गालुसाहि गांव की जांगृति सन् १९६० के दशक से हो चुकी है। १९६० के दशक में गांव में एम.ई स्कूल तक शिक्षा की सुविधा, ग्रामपंचायत ऑफिस के होने से ग्राम सेवक, नर्स, पोस्ट ऑफिस की सुविधा हुयी। १९७६ से विजली की सुविधा हुयी। २०१० में पानी पाईप लाईन् की सुरुवात हुयी। १९९० से हाईस्कूल का आरंभ हुआ। २०१० में कन्याआश्रम स्थापित हुआ। नए रास्ते बनाए गये। सब से बड़ी बात यह है कि गाँव का जल जंगल, मानव संपद के विनियोग की दिग में सरकार अवहेला के लिए पिछे पड़ी है। इस दिशा में गठनमूलक कार्य करना होगा।

करञ्जिआ, वार्ड नं-१४
मयूरभंज, ओड़िशा
मो.नं : ९४३८१२८००९

संचित स्वप्न

गीतांजली सिंह

जिस समाज का व्यक्ति जितना समर्थ होगा वह समाज उतना ही उन्नत होगा।

किसी व्यक्ति विशेष का विस्तारित रूप ही उसका परिवार, समाज और राष्ट्र है। समाज वह है एक प्रतिष्ठित चिंताधारा और परम्परा का वह अंश जो जाति की क्षमता और शक्ति समर्थित नियमावली के रूप में स्पष्ठ स्वीकृत है। समाज का अर्थ है मधुर स्वप्न, सामाजिक अधिकार, सामाजिक सुयोग। समाज के अभाव में मनुष्य जीवन लक्ष्यहीन हो जायेगा एवं मनुष्य जीवन सरस और सुंदर नहीं हो पायेगा। समाज और व्यक्ति एक दूसरे के पूरक है। समाज के बीच रह कर मनुष्य अपने अंर्तनिहित गुणों का विकास करता है। समाज मानव प्रगति का प्रतीक है। स्वयं के स्वार्थसाधन के साथ-साथ अपने जाति के उन्नति के प्रति भी सजग होना होगा। समाजिक कल्याण और उन्नत जातीय स्वार्थ के लिए व्यक्ति का आनुगत्य प्रकाश पाना एवं उसका ठिक भाव से नियंत्रित होना आवश्यक है। आनुगत्यों का भी ठीक समन्वय नहीं रहने से भी समाज का नुकसान होता है। इस पर समाज की स्थिति निर्भर है। समाज निर्माण का मुख्य उद्देश्य है व्यक्ति के सृष्टि, संमृद्धि, प्रगति तथा प्रत्येक व्यक्ति के जीवन को सुखदायक बनाना। जिस प्रकार नदि रेत के बीच स्वर्ण कण संग्रह करती है उसी प्रकार समाज मनुष्य के उन्नति रुपी स्वर्ण कणिका को संगृहित करता है। समाजिक कल्याण में ही व्यक्ति का कल्याण निहित है। यह मनुष्य के जीवन में फैले अन्धकार को अवलोकित कर उसे उन्नति की सीढ़ियाँ चढ़ने के लिये उर्जा स्त्रो्रं का भूमिका निभाया है समाज मनुष्य की चिंताधारा, व्यवहार, चरित्र एवं व्यक्तित्व में परिवर्तन लाने में समर्थ है। सांस्कृतिक चेतना मनुष्य को विशिष्ठ उन्नत स्वभाव का बनाता है। व्यक्ति जीवन के सदृश समाजिक जीवन के साथ संस्कृति का संपर्क नितांत आवश्यक है। सांस्कृतिक जीवनधारा, उन्नत भावादर्श, आचार व्यवहार, नम्रता, परिमार्जित चाल-चलन, धर्म परायणता के साथ-साथ समाज का भी महत्व प्रकट होता है। मोटे तौर पर कहा जाय तो संस्कृति के द्वारा उन्नत सामाजिक जीवन की पहचान होती है। संस्कृति के अवयव धरित होने पर सामाजिक जीवन लक्ष्य से भटक जाता है। अत: समाज यदि शरीर है तो संस्कृति आत्मा है। मनुष्य स्वयं को गौरवान्वित समझता है जब उसके चारों ओर सभ्यता संस्कृति नैतिक सोपान में पदार्पण करते हैं। संस्कृति वह है जो गठन, निरुपण व निर्माण हेतु मार्ग दिखाए। व्यापक रुप से कहा जाए तो संस्कृति का अर्थ एक सुरुचि संपन्न जीवन पद्धति है। हमारे सामाजिक जीवन धारा में जो कुछ भी मूल्यवान, प्राणशील, शास्वत और सृष्टियोग्य है उसका ही नाम संस्कृति है। संस्कृति ही किसी जाति या समाज की जीवनधारा है। एक ऐसी शक्ति जो किसी समाज को दिग्दर्शन देती है और रास्ते में आगे की ओर अग्रसर करती जाती है। संस्कृति ही व्यक्ति के मूल्य बोध को काफी मात्रा में नियंत्रित करती है। संस्कृति मानव जीवन को पूर्णता प्रदान करती है। परंपरा और इतिहास सांस्कृतिक स्वातंत्र्य के वाहक होते हैं। संस्कृति साहित्य, कला, नृत्य और संगीत को सिर्फ समझाता ही नहीं है बल्कि एक शाश्वत दृष्टि कोण भी प्रदान करता है जिसके आदर्शों पर समाज की प्रगति संभव हो पाती है। अनेक वर्षों के उपरांत आज हमारे सामाजिक, आर्थिक मूल्यबोध, सामाजिक कुसंस्कारों से प्रतिक्षण आहत और खंडित हो रहे हैं। आपसी द्वेष और आर्थिक विषमताओं इतने अधिक परिमाण में वृद्धि हुई है कि जिसके फलस्वरुप

संस्कृति और संप्रति (वर्तमान) के ऊपर एक विपत्ति का कुठाराघात हो चुका है। प्रत्येक व्यक्ति समृद्धि संपन्न और एक श्रेष्ठ नागरिक बन कर यदि स्वयं का सुनिर्माण कर ले तब अनेक विविधताओं के बीच जातिगत एकता और संस्कृति अक्षुण्ण रह सकेगी। आदिवासी गण अशिक्षित और दरिद्र हो सकते हैं, परंतु उनकी अपार संस्कृति कदापि दरिद्र नहीं है। कोई समाज कितना सभ्य कितना संस्कृति संपन्न है इसका एक सर्वोचित मापदण्ड है उस समाज की नारी का स्थान। जो समाज नारी को जितना उच्च स्थान देता है, जितना अधिक सम्मान देता है वह समाज उतना ही सभ्य कहलाता है। एक मनीषी (विदुषी) डब्ल्यू.एस. रोस ने कहा है The hand that rocks the craddle is the hand that rules the world. अर्थात जो हाथ बच्चे का पालना झूलाते हैं वही विश्व के भाग्य नियंता है। एक उत्तम जननी एक सौ विद्यालय के समान होती हैं। संस्कार किसी भी शिक्षागत डिग्रियों की पढ़ाई की विद्या की तरह किसी निर्दिष्ट विधि से प्राप्त नहीं किए जा सकते। यह एक निर्दिष्ट विधि से प्राप्त किए जा सकते हैं सिर्फ पारिवारिक शिक्षा माध्यम से। संस्कार एक उच्च मानसिकता की सकारात्मक अनुचिंता है। संस्कार का सरल अर्थ यह है - श्रृंखलित मनोभाव, व्यवहार में विचारबोध, संस्कृति के प्रति अपनापन और इन सब से ऊपर मानव जाति के प्रति अनुराग। बच्चे अपने परिवार से ही रुचि, व्यवहार, विचार, चेतना और स्वयं का दृष्टिकोण रखना सीखते हैं। विशेषकर परिवार में यदि माताएँ सचेत होती हैं तब बच्चा उससे बहुत सी अच्छी बातें सहजता से सीख पाता है। इसीलिए तो कहा जाता है कि माता यदि शिक्षित है तो परिवार भी शिक्षित होता है। परिवार से ही बालक कर्त्तव्यपरायणता, समयानुवर्तिता, संवेदनशीलता, नियमानुवर्तिता, सहनशीलता, अध्यवसाय, देशप्रेम एवं विपत्ति से सामना करने की दृढ़ता आदि अनेक बहुमूल्य बातें सीखता है। बच्चे के लिए परिवार ही उसकी पहली पाठशाला है। बचपन में माँ के मुख से निकली बातें, किशोरावस्था में माँ के उपदेश के कुछ शब्द बालक के जीवन गढ़ने में मुख्य सहायक का कार्य करते हैं। शिलालेख की भाँति ये बाते हृदय में अंकित हो जाती हैं। अतएव बच्चे के लिए माॅ होती है प्रथम शिक्षिका। बच्चों के भविष्य निर्माण हेतु ही उन्हें अधिक पढ़ना होगा। जीवन और जगत को अधिकाधिक पढ़ना पड़ेगा। स्वयं न समझने से आप अपनी बात दूसरों का नहीं समझा सकते। साथ ही स्वयं जानकारी न रखें तो दूसरों को कुछ बताना भी मुश्किल है। कहाजाता है फारसी जाति के इतने उन्नत और मार्जित होने के पीछे प्रमुख कारण है उस जाति की माँओं का अवदान। यथार्थ में यदि कहा जाए तो जननी के सदृश कोई बंधु नहीं है। इससे हम समझ सकेंगे कि भोजन को परोस देने या नाश्ता पेश कर देने से ही माॅ के कर्त्तव्यों का समापन नहीं हो जाता। परिवार ही यथार्थ प्रशिक्षण केन्द्र होता है। उससे ही हम आपसी स्नेह, सदिच्छा, श्रद्धा, त्याग, समभाव इत्यादि-इत्याति अनेक भगवद तुल्य सद्‌गुण सीखते हैं। बच्चे की सर्वांगीण विकास की नींव परिवार में ही पड़ती है। व्यक्तिगत जीवन सामाजिक जीवन व राष्ट्रीय जीवन का प्रकाश इसी परिवार से प्रस्फुटित होता है। हम जो भी कहें पर देश के विकास हेतु परिवार का योगदान ही सर्वोपरि है सर्वोपेक्ष्या से अधिक यह सर्ववादी सम्मत भी है। पारिवारिक शिक्षा जितनी मार्जित और अबाध गति से होगी, समाज में अपराध प्रवणता का उतना ही ह्रास होगा इस तथ्य में मुझे तनिक भी संदेह नहीं है।

हमें अब समाज के लिए सकारात्मक विचारधारा लाने की आवश्यकता है। अभी हमारे समाज में असीम शक्ति है पर व्यक्ति नहीं। जीवन है परंतु जीविका नहीं। संग्राम अपने निहित स्वार्थों के लिए नहीं अपितु समाज के स्वर्थ लिए होगा तभी एक उन्नत समाज का गठन संभव हो पाएगा। इस हेतु युवक और छात्रगणों को अपने दुर्बल मानसिकता में वांछित परिवर्तन लाना होगा। एक नवीन चेतना लानी होगी। एक जागरणशील विवेक होना चाहिए। जिस समाज में मनुष्य स्वयं के हानि-लाभ का विचार कर स्वयं की उन्नति के पथ को प्रशस्त करता है वही समाज प्रगतिशील होता ही खाद्य, वस्त्र, आवासगृह और शिक्षा जैसी स्वस्थ मनोरंजन के प्रति मनुष्य के मौलिक अधिकार जो उसे बढ़ने में सहायता करते हैं वह अधिकार मेरे समाज

के मनुष्यों को प्राप्त नहीं होता। यह एक दु:ख का विषय है। इस समाज के आगे विपुल समस्याओं के सोपान हैं। उसी तरह संभावनाओं के अथाह सागर भी हैं। इसके लिए सिर्फ, स्वप्न, संकल्प-साधना का ही अभाव है। हमारे उत्तराधिकारी एक समृद्ध, संस्कृति संपन्न, सुंदर समाज को गर्व से देख अनुभव कर सकें उसी तरह के कार्यक्रम हमें प्रस्तुत करना होगा। भाषा-संस्कृति, परंपरा, इतिहास और स्वाभिमान की सुरक्षा के साथ ही आगामी पीढ़ियों को स्वाभिमानी भाव से परिपूर्ण बनाने की जिम्मेदारी आज हम पर है। गोण्डवाना रानी दुर्गावती, गोण्ड समुदाय के जातीयता और स्वाभिमान का प्रतीक हैं। आज इस समाज को उनकी भावनाएँ व चेतना झंकृत कर रही हैं। इस जाति का गौरवशालि इतिहास, परंपरा और असीम वीरता की पराकाष्ठा का हमें अक्षुण्ण रखना होगा। साथ ही आत्मकेंद्रिक स्वार्थपर जीवन का परित्याग करना होगा और प्रत्येक व्यक्ति को समाज के लिए प्रत्येक दिन उत्सर्गीकृत मनोभावों के साथ कम से कम दस मिनट के लिए विचार करना होगा। हमारी चेतना के गहराई में ही निहित है हमारी वास्तविक पहचान। आज चूंकि हम एक विवर्तनगत संकट के बीच से गुजर रहे हैं, एक नूतन चेतना जब तक हमारे अंदर प्रतिष्ठित न हो जाए तब तक हमारा एक अनिश्चित जीवनयापन करना स्वाभाविक है। जाति को अब आई.सी.यू से बाहर निकालना होगा। इसलिए हमें विभिन्न क्षेत्रों में संस्कार लाना होगा एवं असंख्य नूतन विचारों पर गुरुत्व देना होगा।

कुछ नया करने की इच्छा नई-नई विपत्तियों ओर आशंकाओं को भी आमंत्रण देती हैं। कभी-कभी लोग सोचते हैं कि क्यों रिस्क लें। पर पानी में प्रवेश नहीं करोगे तो तैरना सीखोगे कैसे ? रिस्क या जोखिन उठाने की निस्पत्ति लेने पर ही यह सफलता मिलती है। जीवन का प्रत्येक कठिन पल हमारे लिए एक सुअवरसर की तरह है। अत: जीवन में जितने समय जो भी कठिन स्थितियाँ आती है, हमारे ऊपर दबाव बढ़ता है तब उसे हमें सुअवसर के रूप में ग्रहण कर लेना चाहिए। अतएव आइए! इसी अवसर में एक नया लक्ष्य नई चेतना के साथ नई प्राणशक्ति व उत्साह के साथ परस्पर नूतन विश्वास के साथ आगामी यात्र को एक नया लक्ष्य नई चेतना के साथ नई प्राणशक्ति व उत्साह के साथ परस्पर नूतन विश्वास के साथ आगामी यात्र को एक नया रुप और रंग दे एवं अपने हृदय में अन्य लोगों को तथा उनके हृदय में स्वयं को ढूँढें।

कोयामुरी द्वीप(कोया मर्री द्वीप)

(बी.एल.कोर्राम)

गोण्डवानादर्शन के पाठकों से जय सेवा एवं जय जोहर के अभिवादन के साथ यह लेख लिखने का प्रयास कर रहा हूँ, आप लोगों ने कुछ एक अवसर पर हमारे चिर-परिचित रचनाकारों के लेख व अभिभाषण के माध्यम से कोया मुरी द्वीप का विवरण देखा एवं सुना होगा पढ़ने का अवसर भी मिला रहा होगा।

यह विषयवस्तु का लेख नहीं एक धारा प्रवाह विचार है जो कि लेखनी के साथ बहकर आप तक पहुँचा है, इस प्रवाह में कोई सीमा नहीं चाहिये केवल प्रसंग के आगे विचार प्रवाह बनते हैं इसलिए पाठकों को लेख पढ़ने पर आभास होगा कि विषयवस्तु से हटकर कोई अन्य विश्लेषण विवरण उनके समक्ष आता गया है प्रयास यह कि पृष्ठ भूमि कहीं न छूटे कोयामूरी द्वीप वंदनीय है यह विशाल अर्थो में जहाँ गोण्डवाना लैण्ड है तो अपने सारगर्भित अर्थो में जम्बू द्वीप है, जो कि कालान्तर में भारतवर्ष कहा जाने लगा है, यही वह प्रायद्वीप है जो कि सोने की चिड़िया कहलाती थी, दूध की नदियाँ बहती थी लोग घरों में ताले नहीं डालते थे। राजा एवं प्रजा में भेद करना मुश्किल था। राजा उतनी ही रखता था जितना उसके लिये आवश्यक था। वास्तव में अपरिग्रह रूपी गांधी वादी विचारधारा उसी काल की देन है जिसे सैकड़ों वर्ष बाद मोहनदास करमचन्द ने विचारधारा नाम दिया। अपने पास उतना ही रखे जो कि अपने लिये पर्याप्त हो शेष जनता के परमार्थ के लिये अर्पित कर दिया जाता था जबकि कुएं, बाग, बगीचे एवं विश्रामगृह आदि में खर्च किये जाते थे। आज भी गोण्डवाना कालीन, कुएं, बावली देखनें को मिलते है, जनता से प्राप्त आय से महल मकबरे ऐशगाह नहीं बनाये जनता से कम से कम लगान लिया जाता था। सभ्यता के क्रमिक विकास में लोहयुग में लोहे का अपना अलग महत्व रहा है। सोना भी बौना हो गया था केवल अपरिग्रह के विचार के कारण, राजा और प्रजा में कोयामुरी द्वीप में एक अद्‌भुत रूपता थी वही प्रजा किसान है तो वही सैनिक कभी वह सेवक हो जाता जो कभी वह सेनापति, और इसका श्रेय इसकी सभ्यता एवं संस्कृति के निर्माता पहांदी पारी कुपार लिंगों को जाता है।

मेरे विचार से लिंगों कोई विशेष का नाम नहीं है लिंग की आकृति को पूजने की जो प्रथा प्रारम्भ हुई वह पुरूषार्थ की अर्चना का प्रतीक है, जहां विश्व के समस्त पुरूषों को लिंग रूपी एवं स्त्रियों को भग के प्रतीकात्मक रूप से सम्मिलित करते हुए शिवलिंग माना गया जिसे हम सल्ले गागरा के रूप में पूजते है मोटे अर्थो में शक्ति को दो भागों में धन एवं ऋण में विभाजन किया गया जो कि एकाकार होने की स्थिति में उजविनि बन जाती है तथा उर्जा की जननी बन जाती है सृष्टी की रचना भी इसी समीकरण पर आधार है। तब पुरूषों में सर्व श्रेष्ठ भक्ति को पुरूष जननांगों के रूप में मर्यादित करते हुए लिंगों की उपाधि से विभूषित किया गया मेरे दृष्टिकोण में जो सिंधु घाटी की सभ्यता से सील सिक्के मिले है उनमें लिंग की आकृति को जो कि उन सील सिक्कों में बने हुए है यह किसी महापुरूष के पदनाम के अलंकरण में लिंगों की आकृति को उद्देकेरा गया है। इस विषय पर पारी कुपार लिंगो सिंधु घाटी की सभ्यता में सिक्कों पर चिन्हाँकित करते हुए तीन चित्र बनाये गये हैं प्रथम चित्र में सामान्य भक्ति तथा द्वितीय चित्र में सिंगघाटी भक्ति तथा अंत में लिंग की आकृति जो कि शंभू सेक के व्यक्तित्व को इंगित करता है जो कि लिंगो प्रथम है, लेखक व्ही व्ही मिराशी कलचुरी नरेश और उनका काल पृष्ठ 65 में दुर्वाशा ऋषि को लिंगी की पूजा करने वाला प्रथम व्यक्ति बताया गया है। तत्पश्चात नकुलीश एवं लकुलीश को बताया गया है, किंतु आचार्य चतुरसेन शास्त्री ने अपने पुस्तक वयं रक्षाम में राजा

रावण को इसका प्रथम पुजारी बताया गया है, संपूर्ण कोयामूरी द्वीप में लिंगो (लिंग) की पूजा अर्चना की जाती है, वह शंभू शोक महादेव, आदि विभिन्न नामों से जाना जाता है छत्तीसगढ़ में गौरा पूजा में जो ईश्वर गौरा गीत गाया जाता है उसमें ईश्वर राजा का वर्णन होता है, ईश्वर राजा शिव का ही एक नाम है यह श्री जोगेश्वरनाथ महादेव बांदकपुर जिला-दमोह, म.प्र. पुस्तक लेखक ईश्वरनाथ दूबे पृष्ठ 2 में वर्णित किया है 1 अगस्त 1997 नवभारत जबलपुर संस्कारण एवं पशुपतिनाथ भी कहा गया है, आज भी लिंगो की पूजा सेमरगाँव जिला-बस्तर (म. प्र.) में प्रति चार/पाँच वर्ष में एक बार देव जागा (लिंगोजागा) के रूप में होती है और यह संस्कृति आज भी उन लोगों के द्वारा जीवित रखी गई है जिनके पास अपने तन ढाँकने में पर्याप्त वस्त्र भी नहीं है, सेमर गाँव में सेमर वृक्ष मैने नहीं देखा किंतु इसी वृक्ष के फूल से पारी कुपार लिंगो की उत्पत्ति स्टोरी ऑफ गोण्डवाना लेखक चैटरटन द्वारा चित्र द्वारा बताया है यह इस पेड़ में फरवरी के माह में फूल लगते हैं मार्च के प्रारंभ में झड़ने लगते हैं, इससे यह स्थापित होता है कि पारी कुपार लिंगो फरवरी के अंत या मार्च में प्रथम सप्ताह वस्तुतः कलचुरी शासन नर्मदाघाटी से उत्पन्न होकर महानदी के अंचल में समाप्त हुए है, किंतु आज की तारीख में उस सम्प्रदाय के लोग इस भू-भाग में दिखाई नहीं पड़ते है, हालाकि रीवा क्षेत्र में रायपुर कर्चुलियान ठाकुरों का गांव हैं किंतु क्या वास्तव में कलचुरी नामक कोई शासक हुये हैं उस पर प्रश्न चिन्ह खड़ा होता है कि जिन स्थानों पर महेश्वर, त्रिपुरी, बघेलखण्ड, रतनपुर, जाँजगीर आदि म.प्र. में इन क्षेत्रों के चारों ओर गोण्डवाना समाज बहुत बड़ी संख्या में निवास करती है, तथा त्रिपुरी एवं गढ़ मंडली में मात्र पाँच किलो मीटर की दूरी है वे शिव के उपासक थे उनकी बनाई हुई मूर्तियों में हाथी के ऊपर चढ़े हुए सिंह की आकृति बनी है सबसे बड़ी बात यह कि जाजल्लदेव, रतनदेव रत्नदेव द्वितीय पृथ्वीदेव, पृथ्वीदेव द्वितीय द्वारा चलाये गये सोने चांदी एवं तांबे के सिक्कों में हाथी के ऊपर सिंह की सवारी जो कि मूलतः गोण्डवाना का राजचिन्ह है, या तो ये गोंड थे अथवा गोड राजाओं के अधीन थे। डॉ. रामभरोसे अग्रवाल ने गोंडों का सामाजिक अध्ययन जो लिखा है आगे भी गोंडो की उत्पत्ति बतायी है मण्डला में धारोशा नामक व्यक्ति को जो कि कृष्णा नदी के तटवर्ती क्षेत्र से आया बताये है बात गले से नहीं उतरती है, ऐसा प्रतित होता है कि गोंडो के इतिहास को ठीक से लिखा नहीं गया है, केवल संस्कृत के श्लोंक शिलालेख के सहारे गोंड शासकों के नाम जाति धर्म गोंडी आदि संस्कृत में पैदा/ अवतरित हुये हैं यह सेमर वृक्ष गोण्डवाना समाज के लिये वंदनीय है।

किंतु व्ही. व्ही. मिरासी ने इसे और अधिक विस्तार से इसकी उत्पत्ति के विषयों में बताया है, इन्होंने कृष्णराज को प्रथम कलचुरी नरेश बताया है जो कि महितमति महेश्वर (म.प्र.) में. अपनी राजधानी बनाया यह महेश्वर नर्मदा नदी के तट पर स्थित शिव मंदिर का तीर्थस्थल है जहाँ महेश्वर का मेला भी प्रतिवर्ष लगता है, जैसा कि आप जानते है नर्मदा नदी भी भौगोलिक बनावट की वजह से गंगा नदी से पुरानी है यहाँ की नदी घाटी कन्दराओं में खोह में मानव सभ्यता विकसित हुई है जिन्हें गुफा मानव या कोया मुरी भी कहा गया है जो कि जातिवाचक संज्ञा में कोयतुर भी कहे गये, इसके पश्चात कलचुरी नरेश त्रिपुरी में आकर बस गये, त्रिपुरारी कहलाये उसके संस्थापक वामराजदेव बताये गये है तथा क्रमशः सरगुपार के कलचुरी, रतनपुर के कलचुरी आदि के विवरण लेखक व्ही. व्ही. मिरासी महोदय ने किये हैं तथा यह बताने का प्रयास किये हैं कि कल्चुरी विदेशी थे किंतु बाद में क्षत्रिय धर्म अपना कर आर्य संस्कृति को मानने लगे किंतु शिव के उपासक के रूप में परम महामहेश्वर एवं पशुपतिनाथ आदि के उल्लेख किया है। बाद में रूपांतरित हो गए हैं और एक नाम इतिहास बन गया है इतिहास के उस पन्ने में राजपूत कन्या दुर्गावती नहीं आयी होती तो थोड़ा बचा हुआ इतिहास भी विलुप्त हो जाता, इस विषय पर हमें अपने इतिहास को कोया मुरी द्वीप से आरंभ करना होगा।

सामान्यतः कोया शब्द का तात्पर्य कोयतुर (गोण्ड) जाति से है, वस्तुतः कोयातुर एवं गोण्ड एक दूसरे के पर्यायवाची शब्द हैं, वैसे बोलचाल की भाषा में कोया शब्द का तात्पर्य गुफा से है, छत्तीसगढ़ अंचल में रेशम के कीड़े द्वारा निर्मित अण्डाकृत फल को भी कोया कहा जाता है, चांपा बिलासपुर रायगढ़ आदि क्षेत्रों में कोया का फल जिसे उबालकर उसके भीतर से रेशे सदृश्य धागे को निकालते हुये कोसा कपड़े के लिये धागा तैयार किया जाता है, इनकी बनावट क्लीश्ट होती है, इसका निर्माण सरलता से नहीं होता है।

वस्तुतः गोंड (गोण्ड) किसी जाति विशेष का पर्याय नहीं है, आज की तिथि में हमने इसे जातिवाचक संज्ञा के रूप में मान लिया है वस्तुतः गोंड या कोया एक संस्कृति या सभ्यता का नाम है, स्थान वाचक रूप में यह स्थान जहाँ इस सभ्यता या संस्कृति के मानने वाले लोग रहते हैं वह संस्कृति जो कि लिंगो एवं जंगो या यूँ कहिये सल्ले एवं गागरा सरल शब्दों में धनात्मक एवं ऋणात्मक व्यवस्था के मानने वाले लोगों से है।

गोण्ड शब्द गण्ड शब्द से बना है, गण्ड का तात्पर्य छत्तीसगढ़ अंचल में पाँच की गिनती से है एक गण्डा का आशय पाँच है, चार गण्डा से एक कोरी या बीस की संख्या का बोध होता है अब यह ग्रामीणंचलों में कहीं कहीं उपयोग में लाया जाता है, कोया मूरी द्वीप एवं गण्डा (गोण्ड) का आशय पाँच महाद्वीपों के सम्मिलित रूप से है, आपने हमारे रचनाकार श्री बिहारीलाल ध्रुव का लेख ध्रुपात पढ़ा होगा उसमें उन्होंने गोण्ड शब्द की प्राचीनता एवं गोडी शब्द से इसकी उत्पत्ति के संबंध में एक स्थान पर गण्डवन, गण्डखण्ड, गण्डपद, गण्डखण्डम आदि शब्दों से यही बताने का प्रयास है वैसे गोण्डवाना शब्द का पआयोग जर्मनी के विद्वान श्री वैगनर ने अपनी जगत प्रसिद्ध पुस्तक कान्टीनेन्टल ड्रीफ्ट थ्योरी (महाद्वीपों के विशर्पण का सिद्धान्त) में किया है वैसे सम्राट अकबर के दरबारी अबुल फजल ने आईने अकबरी में भी इस नाम का उपयोग किया है जो कि वीरांगना रानी दुर्गावती और तत्कालीन मानिकपुर के आसफखों के युद्ध की चर्चा के समय वर्णन में आता है।

जर्मन विद्वान वैगनर ने पृथ्वी में महाद्वीपों के सरकने के सिद्धान्त को स्थापित करने के लिए पूर्व में हमारे महाद्वीप किस आकार में थे और आज की स्थिति में आने में कितना समय लगा, पृथ्वी के उत्तरी गोलार्द्ध को लोरंसिया और दक्षिणी गोलार्द्ध को गोण्डवाना कहा है तथा इनके मध्य में टेथिस सागर होना प्रतिपादित किया है यह व्यवस्था हिमालय की उत्पत्ति के पूर्व की है दक्षिणी गोलार्द्ध में आज का दक्षिणी गोलार्द्ध में आज का दक्षिण अमेरिका, अफ्रीका, अन्टार्कटिका एवं आस्ट्रेलिया तथा भारतीयप्रायद्वीप समूह ये पाँच भूखण्ड ही को सम्मिलित रूप में एक गण्डा कहा गया, यही गण्डवन गण्ड खण्ड एवं गण्डखण्डक आदि शब्दों को दर्शाया यही गुफा वासियों मनुष्यों का देश, गण्डवन गोण्डवाना कहा गया, आज भी इन द्वीपों में पाये जाने वाले लोग श्याम वर्ण एवं टपटी नाक एवं उभरे हुए मस्तक वाले लोग ही रहते हैं, जिन्हें हम द्रविण कह सकते हैं, इन द्रविणों के नृप या महाराजा श्री राजा रावण ही थे जब हिमालय का निर्माण नही हुआ था उस समय आस्ट्रेलिया वर्तमान भारत (जम्बुद्वीप) से जुडा हुआ था तब इसके वर्णन को अपनी प्रसिद्ध पुस्तक वयंपक्षामः में श्री आचार्य चतुरसेन ने कहा कि श्री राजा रावण अपने मामाओं के साथ आन्ध्रलय (आस्ट्रेलिया) से लंका (जम्बुद्वीप) में आया अपने भाई कुबेर को अपदस्त करके आर्यो के आक्रमण के पूर्व सैकड़ों वर्षो तक एक छत्र राज्य किया। उसकी नाना सोमाली जो कि अफ्रीका में वर्तमान सोमाली लैण्ड का राजा था जिसके सहयोग से सैकड़ों वर्षो तक राज्य किया इस पृष्ठ भूमि के उल्लेख का तात्पर्य गोण्डवाना या कोयामुरी द्वीप पाँच द्वीप खण्डों का नाम होने को प्रमाणित करने हेतू प्रयास किया गया, कोयामुरी द्वीप (गोण्डवाना) के विभिन्न भूखण्डों अर्थात वर्तमान आस्ट्रेलिया अफ्रीका अन्टार्कटिका एवं

दक्षिण अमेरिका में कोया संस्कृति के जन्म एवं मृत्यु के संस्कारों के कतिथ स्वरूप आज भी पाये जाते हैं किंतु जम्बु द्वीप (भारतवर्ष) के पृष्ठभूमि में रखकर आगे बढ़ रहें हैं।

आप पाठकों को सर्वथा याद होगा कि जम्बूद्वीप (भारतवर्ष) का मध्यभाग गोण्डवाना के नाम से हमारे इतिहासकारों द्वारा मोहम्मद गोरी के आक्रमण के पूर्व भारत की राजनीतिक व्यवस्था में गोण्डवाना का नाम रहा है किंतु इतिहासकारों ने इसे नकारते हुए गुप्तवंश, मौर्यवंश, कुशालवंश, हैहयवंश, पोलवंश, नागवंश, चालुक्यवंश, आदि नामों से विभाजित किया तथा राजपूताने को महत्व देते हुये इतिहास को आगे लिखा है वह तो राजनैतिक कुटिलता का उदाहरण इतिहास के एक अध्याय में जुड गया तब कहीं जाकर गोण्डवाना की वीरांगना दुर्गावती का नाम इतिहास में आ गया, शिवसिंह मदनसाय दादीराय संग्रामशाह एवं दलपतशाह एवं पुत्र वीर नारायण सिंह का नाम इस इतिहास में जुड़ गया नया इतिहास में गोण्डवाना का नामोनिशान नहीं बचता फिर भी इतिहास कारों ने त्रिपुरी हैहय एवं कलचुरी काल के राजपूत राजाओं के इतिहास को महत्व दिया इतिहासकार व्ही. व्ही. मिराशी ने अपने पुस्तक कलचुरी नरेश और उनका काल में तथा पादरी अय्यर चैटरटन डी. डी. ने अपनी पुस्तक दि स्टोरी ऑफ गोण्डवाना में कलचुरियों की उत्पत्ति में यह बात स्पष्ट रूप से लिखी है कि राजपूत योद्धाओं को गोण्डवाना राज में सेनापति या सैन्य संचालन की व्यवस्था सौंपी तथा कालान्तर में इनका विवाह इन्ही गोण्ड राजाओं की राजकन्याओं से हुआ जिससे कल्चुरी या हैहयवंश की उत्पत्ति हुयी उन्होने गोण्डवाना संस्कृति सभ्यता को अंगीकार किया क्योंकि इनका मातृपक्ष गोण्डवाना रहा केवल पितृपक्ष राजपूताना था, चूंकि राजपूत कौन थे इस पर इतिहासकार एकमत हैं कि वे विदेशी थे जम्बूद्वीप (भारतवर्ष) के बाहर से आये आक्रमणकारी जाट, हूण, गुर्जर आदि योद्धा थे इस तरह पितृपक्ष के पास अपनी स्वयं की संस्कृत मध्य एशिया की क्रुर बर्बर जातियों की थी कोई एकरूपता या सार्वभौमिकता नहीं थी इनके आने के पूर्व आर्यों के आक्रमण ने यहाँ की संस्कृति एवं सभ्यता को समूल नष्ट करने का प्रयास किया, उत्तर में तक्षशिला एवं दक्षिण मध्य में नालंदा विश्व विद्यालय को फूंक दिया, पाठक यदि सोचे की आज की व्यवस्था में किसी विश्व विद्यालय को यदि फूँक दिया जावे तो कितने बड़े दस्तावेजों का नाश हो जावेगा इसकी कल्पना मात्र से हम सिहर उठते है काँप जाते है वह तो गोंडवाना की एक मात्र तत्वशिक्षा (तक्षशिला) एवं नालंदा विश्वविद्यालय थे जहाँ पर पारी कुपार लिंगो के दर्शन सिंधु घाटी सभ्यता के लिए लिंगो लिंगायत संस्कृति के शोध प्रबंध तथा कोयमूरी संस्कृति का उद्भव एवं क्रमिक इतिहास का वैभवशाली वर्णन था जो कि अब मात्र जनश्रुतियों में शेष रह गया है नालंदा की आग छः मास तक धू धू करके जलती रही उसे बुझाने वाला कोई नहीं आया इतिहास मौन है कि इस विश्वविद्यालय का आग के हवाले किसने किया यह तो तय है कि इसे यहाँ के (जम्बूद्वीप) लोगों ने नहीं जलाया किसी बाहरी व्यक्ति ने अपनी बाहरी संस्कृति इस जम्बूद्वीप में थोपने के लिये इसे नष्ट किया जब मातृपक्ष की संस्कृति दस्तावेज नष्ट हो गये हों और पितृपक्ष के ग्रंथ साहित्य समाज के सम्मुख हो तो कालांतर में तथाकथित हैहयवंश के शासकों ने आर्यों द्वारा संचित ग्रंथ से सांस्कृतिक व्यवस्था अपना कर इसे गोण्डवाना में बलात लागू किया इससे बाद में आने वाली पीढ़ी के पास सिर्फ आर्यन ग्रंथ एवं दस्तावेज उसके शास्त्रों के शास्त्री के अनुष्ठान प्रक्रिया से एक नया सभ्यता का विकास हुआ जिसे हम हिंदू सभ्यता संस्कृति या धर्म कह सकते हैं।

इस नई संस्कृति में कोया वंशीयों के महाप्रतापी राजा रावण को अधर्मी पापी, अहंकारी आदि नाना प्रकार के अनादरणीय शब्दों से विभूषित किया गया और तो और इस महाप्रतापी को पापी निरूपित करने के लिए इसके पुतलो को प्रतिवर्ष जलाकर एक सार्वजनिक त्योहार के रूप में जन मानस के समक्ष रखा गया इस तरह का प्रोपोगण्डा प्रचार प्रसार

किया जा रहा है कि गोण्डवाना कोयामूरी हैं संस्कृति नहीं है केवल हिंदू संस्कृति है, सर्वश्रेष्ठ यही है तथा प्रशासक स्तंभ में ऊपर से नीचे तक सम्पूर्ण आर्य संस्कृति के मानने वालों के कारण ही इसे बल मिलता गया, गोण्डवाना पृष्ठभूमि में चला गया तथा गुप्तवंश, मौर्यवंश, कुशाण वंश एवं कलचुरी वंश तथा आर्य संस्कृति ही महत्वपूर्ण हो गया अब गोण्डवाना का नाम लेने वाला सिर्फ गोंड समाज ही रह गया है इसके शासक राजे महाराजे आर्य संस्कृति के प्रभाव में आ गये कुछ मुस्लिम संस्कृति के दबाव में झुक गये एवं संस्कृति छोड़ दिये तथा कुछ बचे हुये प्रताड़ित शोषित लोगो द्वारा विदेशी संस्कृति ईसायत अपना लिया गया। गोण्डवाना अब बुंदेलखण्ड बघेल एवं महाकौशल छत्तीसगढ़ में विभाजित होता जा रहा। एक वैभवशाली संस्कृति जिसकी जनश्रुति की वैभवता इस बात से परिलक्षित होती है यहाँ दूध की नदियाँ बहती थी यथा प्रकृति प्रदत्त धर्म पालक सत्यवादी नीति नियम के संचालक थे, लोग घरों में ताले नहीं लगाते थे स्त्री एवं पुरूषों को समान अधिकार प्राप्त था जो कि प्राकृतिक वातावरण में स्वच्छंद विचरण करते थे, राजा और प्रजा में कोई भेद नहीं था राजा को प्रजा ही मनोनीत करती थी वही कृषक थे और वे ही शासक थे, हमारी जाति गोण्डवाना संस्कृति पुरातन से पुरातन है, इसकी रूपरेखा खींचने के लिये हमें हिमालय के उत्पत्ति के पूर्व की संस्कृति में जाना होगा, सभी विद्वान भली-भांति जानते हैं जिन्होंने मानव शास्त्र पर खोज करके अपने जीवन दाँव पर लगा दिया उनके ग्रंथ आज भी कहते हैं हिमालय की उत्पत्ति के साथ ही गंगा नदी की उत्पत्ति हुई सिंधु एवं ब्रम्हपुत्र नदी की उत्पत्ति हुई इसके पूर्व ही कोयामुरी द्वीप के ऐरूंग गुड्डाकोर वेनायांचल नारगोदा संयूमंडी सतपूडा एवं विध्यांचल की श्रेणियाँ थी। नर्मदा घाटी की इसी घाटी में गुफाओं में मानव संस्कृति के गुफा मानव का पाषाणकाल बीता तथा गुफाओं से निकलकर इन कोया मूरियों ने खेती एवं पशुपालन सीखा आगे चलकर यही विकास सिंधुघाटी की सभ्यता के रूप में विकसित होकर नष्ट हो गया, अनेक इतिहासकार कहते हैं कि सिंधुघाटी की सैंधव सभ्यता को आर्यो ने नष्ट किया इसका ज्वलंत प्रमाण यही है कि आज गोण्डवाना संस्कृति एवं सभ्यता के स्थान पर हिंदू सभ्यता एवं संस्कृति आ गयी है जिसके कर्णधार आर्य ही है।

नर्मदा घाटी से विकसित होकर सभ्यता सिंधुघाटी में जाकर समाप्त प्राय हुयी। इसके नियंता शंभूशेक स्वयं शंभू लिंगो प्रथम ही है जो कि शांत निर्वाकर मुद्रा में ध्यानस्थ पत्थर पर बैठे हैं जिनके हाथ में गोण्डवाना की प्रथम तीन नियमावली मूंदु मूसूलसरी त्रिशूल है जिसका पालन करना काँटे पर चलने के समान है अतः त्रिशूल नुकीले काँटो की तरह है शरीर पर जली हुई लकडी राख की भस्म मले हुये हैं, चर्मछाल के अधोवस्त्र धारण किये हैं केवल एक लंगोटी मात्र से प्रसन्न हैं, गोण्डवाना का प्रतीक चिन्ह डमरू भी त्रिशूल के साथ ही है वह भी क्लीस्ट वाणी प्रकट करता है जो कि जन सामान्य के समझ से परे हैं, सिर पर सिरमौर धारण किये हुये हैं, जिसे छत्तीसगढ़ में विशिष्ट अवसर पर पागा या मौर बाँधने की प्रथा आज भी जीवंत है, कुछ इतिहासकारों ने उसे चंद्रमा कह दिया है जबकि वह जंगली भैंस गौर के सींग के बना सिरमौर हैं, पूर्ण लिंगत्व को प्राप्त है अतएवं स्वप्रकाशवान है उन्हे चंद्रमा की आवश्यकता नहीं है चिरायु दर्शनीय है वे अठारह आयामों को प्राप्त कर सका है वे लिंगो के प्रतीक है।

माता जंगो के साथ मिलकर शिवलिंग को मूर्तिरूप में सर्वमान्य है जो कि उत्पत्ति का प्रतीक है उनके ही बीजों से सृष्टी को मानव की रचना हुई है। वे अपने आप में धन ऋण से कुक्त परिपूर्ण है, वे ही संहारकर्ता है इसे त्रिनेत्र के रूप में परिमाणित होते हैं समस्त विश्व के अखाद्य पदार्थो को ग्रहण कर सकने की क्षमता रखते हैं, पौरूष एवं शक्ति के प्रतीक नंदी इनके वाहन है नागलोक की नाग जातियाँ का प्रतीक नाग इनके प्रिय उपासक रहे हैं, किन्नर जातियाँ सदैव इनकी सेवा करती रही हिमालय की उत्पत्ति के साथ ही उन्होने अपने को हिमालय में ध्यानस्थ कर लिया यही से गंगा नदी का उदगम

हुआ इसको परिदृश्य करते हुए इस शोभायमान महामानव की आकृति नर्मदा घाटी से सिंधुघाटी तट पहुंची जो कि आज उत्खन्न से प्राप्त माटी के सिक्के के रूप में संग्रहालय में सुशोभित है, उसे ही जर्मन विद्वान राबर्टसन ने १९९२ में टाइम्स ऑफ इंडिया में सिंगधारी पुयष हार्न मैन के नाम से जाना है।

इसी शंभू शेक को प्रतीक स्वरूप शिवलिंग के रूप में सर्वप्रथम महाराजा रावण ने पूजा अर्चना से संतुष्ट किया एवं स्वयं चौदह कलाओं से परिपूर्ण हुये इस महापुरूष को मारना आसान हीं था अब उसे मारने के लिये उसके भाई विभीषण का सहारा लिया गया और वह महापुरूष अपने ही सगे भाई के धोखे में आकर काल कवलित हुआ तथा मारने वाले की हैसियत से राम का नाम सामने आ गया।

यही महापुरूष कैमोर पर्वत श्रेणी (कोयामूरी पर्वत) की अमरकंटक में अपनी राजधानी बनाकर वास करता था अपने भाई कुबेर को अपना सलाहकार बनाकर एक छत्र राज्य किया इसी अमरकंटक को लोक कथाओं में लंका कहा गया, लंका पति को राजनैतिक कुटिलता से स्त्री का प्रयोग करके उसके भाई से मरवा दिया गया जैसा के गढ़ा मण्डला में स्त्री का प्रयोग करके शेर को निहत्थे पकड़ लेने वाले दलपत शाह को शादी में तीन वर्ष के भीतर ही काल कवलित हो जाना पड़ा।

आज भी कोयामूरी शब्द कैमोर पर्वत श्रेणी के नाम से जीवित है जिसके दक्षिणी छोर पर जटा शंकर पंचमढ़ी (गण्डा) है जो उत्तरी छोर में पिपराही ही अदवा घाटी है इस घाटी में आज भी मेघनाथ के बाणों की वर्षा की गूँज ग्रामीण आदिकाल से सुनते हैं इसी घाटी मानव मात्र को कृतार्थ करने वाली वेनगंगा नदी है, उसी घाटी में राजा रावण को पूजने वाली कोरकू जनजाति है तो इसी घाटी के दक्षिण पूर्व में रावण को शहद अमृत पहुँचाने वाले देव भोरम देव हैं और इसी घाटी में पूर्व में गोंड राजाओं की प्राचीनतम नगरी मणिपुर, हीरापुर आज जो कि रतनपुर के नाम ले जाने वाली नगरी है, यह प्रदेश हमारे लिये वंदनीय है।

इस कोयामूरी प्रदेश के एक छत्र शासक अमरकंटक (लंका) के महाराज जो कि गोंड संस्कृति के प्रणेता थे, सदैव लिंगो की पूजा किया करते थे, अपने तंत्र विद्या बल से प्रतिदिन शंभू शोक को अपना मस्तक अर्पित किया करते थे। वे गोण्डवाना समाज के नायक थे उसे प्रमाणित करते है वे ग्रंथ जिसे डॉ. रामसियासिंह ने गोण्डवाना की गौरवगाथा डॉ. त्रिलोचन पांड़े हिन्दी गोडी शब्दकोष गोण्डवाना का सामाजिक अध्ययन डॉ. रामभरोसे अग्रवाल तथा श्रीमती डॉ. शांता शुक्ला छत्तीसगढ़ का प्राचीन इतिहास इन प्रमाणिक लेखों में वे गोण्डवाना के जननाक थे, वे कोयामूरी द्वीप पर एक छत्र सैकड़ो वर्षो तक शासन करते रहे जा कि हमारे लिए वंदनीय है।

शंभू द्वीप की सभ्यता और लिपि

(डॉ. एम. सी. कंगाली)

शंभू द्वीपे रेवा खण्डे आर्यावृत्ते का उल्लेख ब्राहाण ग्रन्थों में है। लेकिन शंभू द्वीप कौन सा है ? रेवा खण्ड कौन सा है ? आर्यावृत्ते कहाँ है। इसका उल्लेख अपने साहित्य में यथास्थित भूगोल में दर्शाया नहीं है। विश्व की प्रारंभिक भूगोल में गोंड़वाना लैण्ड में शंभू द्वीप रेवाखण्डे है आर्यावृत्ते अंगारा लैण्ड में मगदूनियां सिंकदरिया वेल्गा मंगोलिया, टुन्ड्रा परीक्षेत्र में आर्यावृत्त है। इसका विस्तार शंभूद्वीप के उत्तर बुखारा समरकंद से लगा पर्वत राज्य हिमालय के उत्तर में स्वर्ग के नाम से विख्यात है। इसी सुन्दर परीक्षेत्र को स्वर्ग का नाम आर्यो ने दिया जहाँ के निवासी देवता और भगवान के नाम से आर्यो ने अपने ग्रन्थों में लिखा है।

विश्व में चार नस्ल के मानव अंश के प्रजातियां फैली है। सृष्टि निर्मण पेंजिया से विकसित हुआ। पेंजिया टूटा तो दो टुकड़े हुए। अंगारा लैण्ड और गोंडवाना लैण्ड। दक्षिण के भाग काले और श्याम वर्ण गोंडवाना लैण्ड में विकसित हुई। उत्तर के अंगारा लैण्ड में सफेद और पीले वर्ण के प्रजातियों का विकास हुआ। बीच में टेथिस सागर दोनों का विभाजन रेखा ती।

हिमालय का उदय - (डॉ. वाडिया, प्रसिद्ध भूगर्भशास्त्री के अनुसार)

हिमालय पर्वत का उत्थान

वैज्ञानिकों के अनुसंधानों से ज्ञात हुआ है कि अब से ६ लाख वर्ष पूर्व मानव जाति का अस्तित्व नहीं था। प्रारम्भ में भू-पृष्ठ पर महाद्वीप और महासागरों का विभाजन भी अब से भिन्न था। हिमलाय प्रदेश और उसके पूर्व की ओर चीन के पर्वत तथा पश्चिम की ओर ईरान की ओर से लेकर एशिया माइनर तक विस्तृत पर्वत श्रेणियां और दक्षिणी यूरोप के कैस्पियन आल्पस नामक पर्वत जहां आज स्थित है, वहां एक विशाल महासागर लहराता था। जिसको वैज्ञानिक टेथिस सागर के नाम से पुकारते है। इस सागर के दक्षिण में एक-एक माहद्वीप फैला हुआ था। जिसके अवशेष इस समय दक्षिण अमेरिका के पूर्वी भाग अफ्रीका प्रायद्वीप भारत और आस्ट्रेलिया के रूप में विद्यमान है। इन अवशेषों को भू-वैज्ञानिक गोंडवाना भूमि (Goandwana Land)के नाम से पुकारते है। टेथिस सागर के उत्तर में भी एक ऐसा ही महाद्वीप था जिसको अंगारा भूमि (Angara Land) के नाम से पुकारते थे। अबसे लगभग ७ करोड़ वर्ष पूर्व मध्य (Mesozoic) जीवकल्प के अंत में उपर्युक्त भोगोलिक परिस्थिति में अचानक परिवर्तन हुआ। इस परिवर्तन के फलस्वरूप गोंडवाना भूमि और अंगारा भूमि के मध्य सागर लहराता था। उसका तल प्रदेश भू-तल के उत्पातों के कारण उपर उठते - उठते व सागर जल की सतह तक आ पहुँचा और उसके जल ने गोंडवाना भूमि के कुछ नीचे प्रदेशों को आवृत्त कर लिया। इस प्रकार गोंडवाना भूमि महाद्वीप समाप्त हो गया और उसके स्थान पर हिन्द महासागर की सृष्टि हुयी, परन्तु टेथिस के तल प्रदेश का उत्थान इतने पर भी समाप्त नहीं हुआ वह भूगर्भ के उत्पातों के कारण अधिकाधिक उंचा उठता गया और इसके परिणाम स्वरूप कुछ और पर्वत श्रेणियाँ बनी जिन्हें आज हम चीन से लेकर यूरोप तक फैली हुयी पाते है। हिमालय भी इनमें से एक है।

इस प्रकार प्रायद्वीपीय भारत एक ओर तो गोंडवान भूमि से पृथक होकर स्वतंत्र भूखण्ड बना तता दूसरी ओर इस घटना के साथ ही साथ इसें उत्तर में टेथिस सागर का तल प्रदेश एक पर्वत श्रेणी के रूप में परिणीत होने लगा। इस प्रकार हिमालय प्रदेश की सृष्टि होने भारत ने अपना आधुनिक स्वरूप धारण करना आरम्भ किया।

हिमालय पर्वत के उत्थान की मंजिल (Stages Of Uplevel of the Himalaya) हिमालय का उत्थान कई मंजिलों से हुआ है -

(१) हिमालय का प्रथम उत्थान

यह जानकर आश्चर्य होगा कि हिमालय पर्वत एक ही बार में उंचा उठकर समूचा का समूचा नहीं बना यह पृथक पृथक कालों में तीन मंजिलों के रूप में अस्तित्व में आया है। इसके निर्माण की ऐसी प्रत्येक मंजिल हिमालय का उत्थान कहलाती है। गोंडवाना भूमि के मूल भारत, दक्षिण अमेरिका, अफ्रीका तथा आस्ट्रेलिया के भू खण्डों में डूबते समय सागर का जल उभरने से आज लगभग सात करोड़ वर्ष पूर्व जो प्रथम उत्थान हुआ उसके परिणाम स्वरूप मुख्य हिमलाय की सृष्टि हुयी। इस श्रेणी का गर्भ भाग जो एजोइक (चट्टानों) और पृष्ठ भाग जल का मल स्तरीय भूत चट्टानों का बना हुआ था। नदियाँ पर्वत के पृष्ठ भाग चट्टानों को काट - काटकर बालू और मिट्टी के रूप में समुद्र में बहा ले जाने लगी जिसके फलस्वरूप कालांतर में मुख्य हिमालय पर्वत श्रेणी का अवसादी शेलों निर्मित आवरण नष्ट होकर गर्भ भाग की अनोखी चट्टानें बाहर निकल आई।

(२) हिमालय का द्वितीय उत्थान

मुख्य श्रेणी के निर्माण के पश्चात् इस पर से निकलने वाली नदियाँ इस पर्वत श्रेणी के दक्षिण में जो खाई बन गयी थी उसमें जाकर गिरती थी, इन खाड़ियों के जल में उस जल के जीवों का बहुत विस्तार हुआ और इनके तल प्रदेशों पर भी इन जलजीवों के अस्थि अवशेष नदियों द्वारा बहाकर लायी गयी मिट्टी में बालू के उस स्तर इस समय बन रहे थे उस समावृत होने लगा है और इस प्रकार नये प्रकार अवसादी शेलों का निर्माण हुआ आज से लगभग ३ करोड़ वर्ष पूर्व में हिमालय का द्वितीय उत्पत्ति हुयी।

शम्भुद्वीप में अमूर कोट सिंगा माली परियोलसे मानव वंश सम्पूर्ण गोंडवाना लैण्ड में फैले। इस विशाल क्षेत्र में काले और श्याम वर्ण का विस्तार सयूं खण्ड धरती में गया। भूगर्भ के हलचल और विघटन से जो भूभाग समुद्र में तैरते बहुत दूर घिरते चले गये वर्तमान में उन द्वीपों का नाम आस्ट्रेलिया, द. अमेरिका, अफ्रीका, द्वीप समुदाय, मलेशिया, जावा, सुमात्रा, द्वीप शंभू आदि। टेथिस सागर भूगर्भ के हलचल से वहां की भूमि उँचा उठा, इतना ऊपर गया की जहाँ पत्थर, पहाड़, हिमालय, कन्धार, आल्प और यूरोप में कई पर्वत बन गये।

सत्तखंड जिसे बाद में सतपुड़ा कहा जाने लगा येरूंगा गुट्टा को सम्पूर्ण शंभू द्वीप, उम्मो गुट्टाकोर उत्तर सीमा परिक्षेत्र, सयमाल गुट्टा आस्ट्रेलिया द्वीप समुदाय, आयफागुट्टा कोर आफ्रीका दक्षिण अमेरिका में काले वर्ण की मानव प्रजातियाँ विकसित हुई।

येरूंम गुट्टा कोर मानव प्रजातियाँ संपूर्ण शंभूद्वीप में फैले। आदि रावेन परियोल सिगामाली के वंश विस्तार शंभू मोल्हा महान पुरूष स्त्री हुए उन्होने जीवन व्यवस्था का संचालन करने ऐसे चिन्ह और आकृति का निमार्ण किया जिसका संकेत से पहिचान बनी। इन चित्र लिपी से, रहने का मकान मनुष्य, राजा, पुजारी, रक्षक, सिपाही, अनाज भण्डार और गांव के मुखिया ऐसे चिन्हों का संकेत पत्थरों में अंकित किया।

येरूगुट्टा कोर का शंभू द्वीप में शंभू वंशज उत्तर-पूर्व पश्चिम-दक्षिण अरण्य परिक्षेत्र जिस सभ्यता का विकास किया वह शंभू सभ्यता कहलाया। शंभू के वंशज ८८ पीढ़ियों के गुजर जाने पर सभ्यता के स्वर्णकाल मोहन-जोदड़ो हड़प्पा और अनेक स्थानों में भव्य महल और आलीशान मकानों के नगर बने। देव-देवालय के निर्माण हुए। जो कोया वंशीय मानव ने चित्र लिपि बनाएं वे ही सिंधूलिपि है।

भागलपुर बिहार परिवहन अधिकारी एन. के. वर्मा एवं भारतीय मूल के इंजीनियर राजाराम ने वर्षो से सिंधुलिपि का अध्ययन किया। अपना तर्क विश्व पुरातत्व परिषद में तर्क रखा कि सिंधु लिपी को पढ़ा गया। उन चित्र लिपि का अपनी बुद्धि देवनागिरी लिपि का आकार बनाकर साहित्य रखा विश्व पुरातत्व विशेषज्ञ इनके द्वारा दिए गए तर्क को कहा इन चित्र लिपि का ऐसा अर्थ नहीं है। जो परिवहन अधिकारी वर्मा ने प्रस्तुत किया एवं इंजीनीयर न्यूयार्क में तैयार कर पढ़नें का प्रयास किया वे गलत हैं और सिधे पढ़े जानें में

नहीं है। दाएं से बाएं जैसा उर्द्ध और अरबी लिपि लिखि जाती है वैसा ही इन चित्र लिपि का लिखा जाना है सूर्य की परिक्रमा सभी ग्रह पृथ्वी भी दाए से बाए अपने अक्ष में घूमाती है।

इन चित्र लिपि का अध्ययन द्रविण भाषा की मूल गोंडी भाषा में लिपि पढ़ा जाय तो अर्थ स्पष्ट होता है गोंडी लिपि के विद्वान भाषा विद भावसिंह मसराम एवं रंगेल सिंह भलावी तथा डॉ. एम. सी. कंगाली नागपुर का तर्क उचित बैठता है। डॉ. कंगाली का शोध विगत २० वर्षो से पुरातत्व के खोजों और लिपि जो भारत में और विदेशों में अंकित है। सिंधु एवं हड़प्पा के रखे सिक्कों का पठन डॉ. कंगाली से हुआ। आज से ५ हजार वर्ष पूर्व के भूगर्भ में दफन हुई शंभू सभ्यता का जीवन व्यवहार की चित्रलिपि को गोंडी भाषा और लिपि से पढ़ा जा सकता है।

तब यह कहना सार्थक है होगा कि सिंधु और हड़प्पा की संस्कृति कोइतुर मनवाल शंभू के वंशज कोयावंशी (गोंड) लोग थे। जो आज भी भारत देश में अनेक अरण्यांचल में वास करते है। उन्हीं प्राचीन चित्रों का अपने देवी देवताओं के रूप में चित्र बनाकर उपासना करते है। बस्तर, उड़ीसा, आन्ध्र और महाराष्ट्र में कोईतुर (गोंड) जमात के लोग शंभू और लिंगों का आराधना वैसा ही चित्र बनाकर आज भी करते है।

एन. के. वर्मा. एवं एम. सी. कंगाली : समीक्षात्मक एवं तुलनात्मक अध्ययन

क्र.	भागलपुर (बिहार)परिवहन अधिकारी एन.के वर्मा	हड़प्पा से प्राप्त चिन्ह	पुरातत्व सील क्र.	डॉ. एम. सी. कंगाली द्वारा गोंडी में पहचान	हिन्दी अर्थ
१.	क		एमडी 1931-483	आल	मनुष्य / सत्ता/ राजा
२.	के जिसके से ज्ञात होता है पटला+ आल पटलाल गांव का मुखिया		एमडी 1931-410	आल हाथ उठा	मानव चिन्हाकृति उठे हाथ
3.	ख	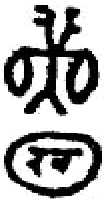	एमडी 1931-129	कावड़ीयाल	भार वाहक
4.	एम. के. वर्मा ग	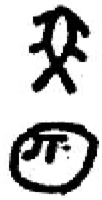	एमडी 1931-190	मठुवा पोय	गुरूमुखिया

क्र.	भागलपुर (बिहार) परिवहन अधिकारी एन.के वर्मा	हड़प्पा से प्राप्त चिन्ह	पुरातत्व सील क्र.	डॉ. एम. सी. कंगाली द्वारा गोंडी में पहचान	हिन्दी अर्थ
5.	घ		6181	सेरा पोय	ज्येष्ठ मुखिया
6.	च	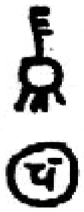	3371	पद्दी कीरा	सेरापोय पद्दी-पद्दी का घर
7.	छ		एमडी 1931-216	कीट कुर	इयाल गोत्र
8.	ज	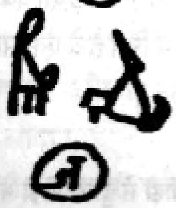	-	-	-
9.	झ	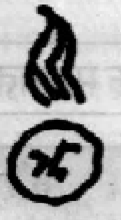	एमडी 1940-248527	धागों की बुनाई	धागों की बुनई फूल मर्क मर्दी मर
10.	ट		एमडी 1934-122	परीकाल	ज्गोत्र कुल

क्र.	भागलपुर (बिहार)परिवहन अधिकारी एन.के वर्मा	हड़प्पा से प्राप्त चिन्ह	पुरातत्व सील क्र.	डॉ. एम. सी. कंगाली द्वारा गोंडी में पहचान	हिन्दी अर्थ
11.	ठ		सुका		आकाश में तारामण्डल
12.	ड		एमडी 1931-268	गोंएदारी	डमरू
13.	त	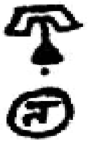	एमडी 1931-49	मेगा टुग्गा	जमाकर्ता
14.	द	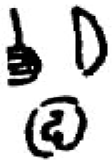	2352	बिल्ला ठाना	बेचना देवी माता

में उचित नहीं बैठते है। द्रविण लिपि की मूलभाषा कोयांग लम्बकाना कोया चित्र लिपि - मोहन जोदड़ो और हड़प्पा के ही समान चंवुदारों कालीबंगा सुरा कोटड़ा लौथल, बनावली- गुर्गी (रीवा) माड़ा (सिंगरौली) पहाड़ का देव (रामगढ़, सरगुजा) नारागांव (दुर्ग) दंतेवाड़ा, कांगेरघाटी-बारसूर, थांथरघाटी (आंध्र) में चित्र है। गुफाओं में चित्र है वे एक समान चित्रांकित हैं, जिन्हे शंभू सभ्यता में किये चित्रांकित है।

एक गोंड़ी विचार '' शिक्षा समाज की आत्मा है, जो एक पीढ़ी से दुसरी पीढ़ी में जाती है। ''

गोंडी धर्म- गोंडवाना की ऐतिहासिक महानता

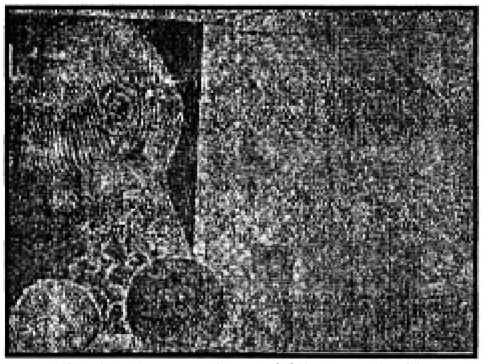

शंभू संस्कृकि हड़प्पा की खुदाई में मानव एवं उनके द्वारा प्रयोग के बर्तन अवलोकन करते शोधकर्ता

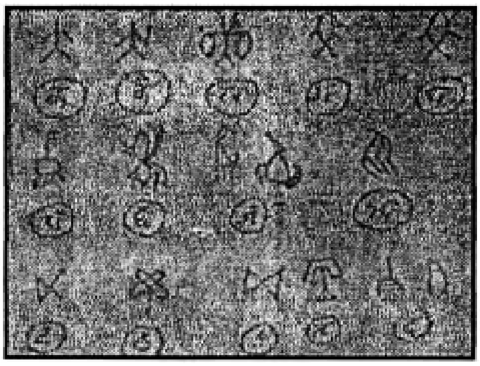

लिपि चित्रांकन एन. के. वर्मा. क्षरा

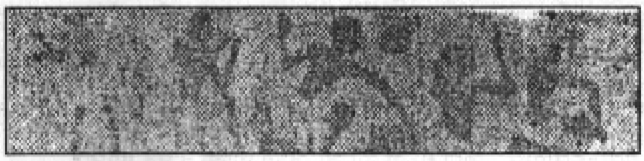

कांच के बर्तन में शंभू संस्कृति चित्रांकन हड़प्पा

विकास साक्षी विदिशा जिला अपने गर्भ में कई आखेट करता शिकारी अंकित है।

माता जंगो के साथ मिलकर शिवलिंग को मूर्त रुप में सर्व मान्य है जो कि उत्तपत्ति का प्रतिक है उनके ही बीजों की सृष्टि को मानव की रचना हुई है। वे अपने आप में धन ऋण से परिपूर्ण है वे ही संहार कर्ता है इससे त्रिनेत्र के रुप में परिमाणित होते है। समस्त विश्व के अखाद्य पदार्थों को ग्रहण कर सकने की क्षमता रखते है। पौरुष एवं शक्ति के प्रतिक नंदी इनके वाहन है नागलोक की नाग जातियों का प्रतिक नाग इनके प्रिय उपासक रहे है। किन्नर जातियां सदैव इनकी सेवा करती रही है। हिमालय की उत्तपत्ति के साथ ही उन्होने अपने को हिमालय में ध्यानस्थ कर लिया यही से गंगा नदी का उद्‌गम हुआ। इसको परिदृश्य करते हुये इस शोभायमान महामानव का आकृति नमर्दा घाटी से सिंधु घाटी तट पहुंची। जो कि आज उत्तखनन से प्राप्त माटी के सिक्कों के रुप में संग्राहलय में सुशोभित है। उसे ही जर्मन विद्वान राबर्ट सन नें १९९२ में टाईम्स ऑफ इंण्डिया में सिंघ धारी पुयष हार्म मैन के नाम से जाना है।

इसी शंभू शेक साम शंभू को प्रतीक स्वरुप शिव लिंग के रुप में सर्वप्रथम महाराजा रावण ने पूजा अर्चना से संतुष्ठ किया एवं स्वयं १४ आयामों में तांत्रिक क्षेत्र में साधना की। १४ कलाओं से परिपूर्ण हुए इस महापुरुष को मारना आसान नही था, तब उसे मारने के लिए उसके भाई विभिषण का सहारा लिया गया और वह महा पुरुष अपने ही सगे भाई के धोखे आकर काल कवलित हुआ, तथा मारने वाले की हैसियत से राम का नाम सामने आया।

यही महापुरुष कैमुर पर्वत श्रैणी (कोयामुरी पर्वत) की अमर कंटक में अपनी राजधानी बनाकर निवास करता था। अपने भाई कुबेर को अपना सलाहकार बना कर एक छत्र राज किया। इसी अमरकंटक को लोक कथाओं में लंका कहा गया है। लंकापति को राजनैतिक कुटिलता से स्त्री का प्रयोग करके उसके भाई से मरवा दिया गया। जैसा की गढ़ मढ़ला में स्त्री का प्रयोग करके शेर को निहत्थे पकड़ लेने वाले दलपत शाह को शादी के तीन वर्ष के भीतर ही काल कवलित हो जाना पड़ा।

आज भी कोयामुरी शब्द कैमुर पर्वत के नाम से जीवित है। जिसके दक्षिणी छोर पर जटा शंकर पचमढ़ी (गंडा) है जो उत्तरी छोर के पिपराही ही अदवा घाटी है। इस घाटी में आज भी मेंघ नाथ के बाणों की वर्षा की गूंज, ग्रामिण यदा कदा सुनते है। इसी घाटी में मानव मात्र को कृतार्थ करने वाली वेन गंगा नदी है, उसी घाटी में राजा रावण को पूजने वाले कोरकूजनजाति है तो उसी घाटी के दक्षिण पूर्व में रावण को शहद अमृत पंहुचाने वाले देव भोरम देव है। इसी घाटी में पूर्व में गोढ़ राजाओं के प्राचिनतम नगरी मणिपुर, हीरापुर आज जो कि रतनपुर के नाम से जाने जाने वाली नगरी है। यह प्रदेश हमारे लिए वंदनीय है।

इस कोयामुरी प्रदेश के एक छत्र शासक अमरकंटक (लंका) के महाराजा जो कि गोड़ी संस्कृति के प्रणेता थे, सदैव लिंगो की पूजा किया करते थे। अपने तंत्र विद्या के बल से प्रतिदिन शंभूशेक को अपना मस्तक अर्पित किया करते थे। वें गोंडवाना समाज के नायक थे। उसे प्रमाणित करते है वे ग्रंथ जिसे डॉ. रामसिया सिंह नें गोड़वाना की गौरव गाथा में, डॉ. त्रिलोचन पांडे ने हिन्दी गोंडी शब्दकोष गोंडवाना का सामाजिक अध्ययन में, डॉ. रामभरोसे अग्रवाला तथा श्रीमती शांता शुक्ला छ.ग. का अर्वाचिन इतिहास इन प्रमाणिक लेखों में वे गोंडवाना के गणनायक थे । वे कोयामूरी द्वीप पर एक छत्र शासन करते रहे जो कि हमारे लिए वंदनीय है।

गोंडी धर्म संस्कृति इतिहास की जागृति होना वर्तमान समय आवश्यक ही नहीं अनिवार्य है। हमारा समाज का अस्तित्व अब खतरे में हे। इस मूल निवासी समाज का गौरवशाली संस्कृति, भाषा, धर्म इतिहास को गैर लोगों ने अतिक्रमण कर लिया या हड़प लिया कहा जाय तो अतिसयोक्ति नहीं होगी। चूँकि इस मुल्क में जब से आर्य यवन मंगोल, हुण्ड, अफगानों ने बालात् प्रवेश कर अधिपत्य स्थापित किया। हमारे जर जमीन यहां तक देवी-देवालय, किले महल को भी अपने कब्जे में कर लिये।

देवी-देवताओं का नामकरण बदल कर अपना बना लिया। हमें अपने चातुर वर्ण व्यवस्ता के अंतर्गत लाकर सबसे निम्न वर्ग में अपने ग्रंथों में दर्शाने का प्रयास किया। जैसे शंभूसे को शकर बकल चर्म पहनने वाला, भीमाल पेन को मारूती, मुँह टेढ़ा कर दो गला हनुमान का बनाकर जगह-जगह उसकी मुर्ति की स्थापना की जा रही है।

जंगोरायतार, कली कंकाली को बदल कर जगदम्बा दुर्गा आर्य देवी को बताया जा रहा है। खेरमाता (नारमाता) गाँव की देवी को बताया (सीतला, फिर उसका सीता हो जाना दूर नहीं) चूंकि इनकी पूजा सेवा की जो प्रकृति थी। उसे बदल दिया गया उन देव देवियों के पुजारी धरती के देवता कोईतूर ही होते थे। अब वहां पोथी पुराण वाला ब्राह्मण चढ़ाव का पैसा प्राप्त करने बैठता था। वहां इन आर्यों का कब्जा हो गया।

आर्य शंभूद्वीप में कब आये, कैसे-कैसे छल बल, युद्ध, मारकाट, गाँव नगर, पुरों को उजाड़ कर यहां काबिज हुए इतिहास बताता है। आर्यो ने शंभूद्वीप के असूर, दैत्य दानव, राक्षस इस मुल्क के मूल निवासी थे। जो सृष्टि की रचना हुई तब से निवास करते हुए मानव विकास की अवधारणाओं को पार कर उन्नत मानव-जीवन, श्रेष्ठ संस्कृति भाषा धर्म की ऐश्यवर्यकाल को पहुँच चुका था। तब दुनिया में अन्य मुल्क बरबर बद्धू जीवन बिताते थे। मोहन जोदाड़ो, हड़प्पा इसका प्रमाण है। ये इस शंभूद्वीप के निवासियों का उन्नति का प्रमाण है। प्रकृति सम्मत जीवन निर्वाह सबकी उन्नति सब को जीने का हक इस भूमि में गोंडवाना की संस्कृति भाषा और धर्म के रास्ते को बदलने का डेढ़ हजार ईसा पूर्व से दो हजार ईसा पूर्व सन् बाद तक आज तक कर रहे है।

इस शंभूद्वीप का नाम भी बदल कर आर्यवृत्त भरतखंडे के नाम देकर इतिहास बनाया। आर्य जब शंभूद्वीप कोयमूरी द्वीप में आकर अपने पूर्वज भरत के नाम रखा। यह द्वीप शंभू मोल्हा का विस्तारित सगा-समाज का है। शंभूद्वीप का इतिहास दुनिया के इतिहास का सबसे पुराना है।

शंभू-मोल्हा ने अपनी पीढ़ि को अमूरकोट से प्रारंभ कर धूपगढ़ सत्ता का केन्द्र सतपुड़ा के संयुमेट्टा में स्थापित किया। इस संयू मेट्टा (पंचगढ़ी) सत्ता का केन्द्र में अठ्ठासी शंभूद्वीप हुए। अठ्ठासीवा शंभू अंतिम हुआ। उस पीढ़ी में पारी कुपारलिंगों हुए। इसके पूर्व और लोग हुए होंगे। पर शंभूसेक अठ्ठासीवा शंभू सेक और अनार्य राजा शाम्भर जो शंभूद्वीप के शरहदी परिक्षेत्र में अपना समृद्ध गणराज्य में कोइतूरों की सुखशांति समृद्धि का सेवा कर रहा था। उनके राज्य में पश्चिम उत्तर से अक्रांत आक्रमण कर नगरों गांवों में रात को आग लगा कर भाग जाते थे। राजा शाम्भर ने इस प्रत्याशित आक्रमण को रोकने अपने मित्र राजाओं को बुलाकर सलाह लिया तब शंभूसेक भी इस अवसर पर पुरूषपुर अपने सहयोगियों और सेना के साथ गया।

पुरूषपुर आज का पेशावर वहाँ घोर युद्ध हुआ अनेक वर्षो तक आमने-सामने आर्य सेना और अनार्यों की सेना, आर्य छापामार युद्ध करते थे। रात्रि को गांवों और नगरों में सोमरस पी कर आग लगा कर भाग जाते थे। इसे देवासुर संग्राम कहा गया था।

कोयामूरी द्वीप में कोइतूर सेना अपने आत्मरक्षा और युद्ध के नियमों का पालन करता था वह धोखाधड़ी गुपचुप न निहत्थे लोगों पर वार करना अधर्म कहते थे। पर आर्यों स्त्री बच्चे और उनके खेत घरों को अपने खूँखार घोड़ों से रौंदते गाँव घरों में आग लगा कर भागे जाते थे।

वहाँ शंभर राजा, चन्द्रचूण राजा और राजा जलांधर राजा और शंभूसेक आर्यों के रात्रि के आक्रमण से रपास्त हो गये, शंभूशेख को बंदी बनाकर अपने डेरे में ले जाकर जहर प्रोशन कर कर भूमि में गाड़ दिये थे परन्तु शंभूसेक गण-तंत्र-मंत्र और जन्त्र से ज्ञात किये

आटिया, पाटिया माटिया, धरतीखंड, पाताल खंड, वायु खंड में शंभू के लाश की जीव जन्तु बनकर खोज किये। 15 वें दिन शंभू की लाश को शंभू के गण खोजकर गला देने का कार्यवाही किया था। धूपगढ़ में शिव जागरण का पंद्रह दिन तक जश गाये ढोल मंजीरा, मांदर, झांस, चमटी, घंटी और घड़ियाल बजाकर शंभू की जागरण गीत गाया गया। 15 वें दिन शंभूसेक ने आँख खोली और जहर की उल्टी कर विषदोष से मुक्त हुआ।

इस घटना को शंभूद्वीप के लोग आज तक संपूर्ण कोइमूरी द्वीप में शंभू जागर के नाम से शिवरात्रि मनाते है। यह घटना ईसा से पूर्व की है। पहांदी पारी कुपारलिंगों में आदिमाता कली कंकाली के 33 बच्चों को कचारगढ़ लोहागढ़ से मुक्त किया, और उन 33 बच्चे-बच्चियों को कोयासंस्कार डालने हेतु गोटूल में 12 वर्षो तक शिक्षा दिया। ईसा पूर्व में कोइतूर अपने अस्तित्व की लड़ाई में जुझते रहे।

सातपुड़ा वेन्यांचल में अपने राज्य वैभव को फिर से स्थापित किया। कोयमूरी (कैमोर सतखंज में कोल भील कोईतूर कुडूख संथाल हो खड़िया समूह के रूप में पुनः संगठित हो बाहरी आने वाले आर्य, हूंड, अफगान, यूनानी और अरब शाक्य से संघर्ष करते रहे।)

इन बीहड़ बियावन जंगल में अपनी धर्म संस्कृति भाषा, रीति-रिवाज को कायम करते हुए बचे रहे। ईसा के पूर्व कोईतूर, गढ़ा में सूरगढ़, कवधूरा, लांजी नागधुर में अपना अस्तित्व की पहचान को कायम करने लगे। लोगपुर जूनगाँव सिरपुर, और दण्डकारण्य, चक्रकोट, अगोमेड्डा और बारसूर में असित्व की पहिचान बताये।

सन् 256 ई. में युदराय अपने ससुर की गद्दी धानू पंड़ा की वारिस बना। जैतपुर से पूर्व से प्रभावित जूनागढ़ बादल महल की प्रसिद्धि विख्यात थी। ऐसे अनेकों राज्य सत कायम हुई। 12वीं सदी के कोइतूर कुडूख संथाल कोल मिलला मीना और कोरकू का राज्यवट को सुल्तान काल में गुलामवंशीय, सुल्तान बादशाह ने गोंडवाना रखा। चोल पांडय, कोल गोंड का नाम अफगान और फारस के बादशाह आक्रमण पर उसने मध्य कोयामूरी द्वीप को गोंडवाना कहने लगे। इस शंभूद्वीप को आर्यकरण होने पर पहलाराजा सुदास के वंशज-कई पीढ़ि के बाद भरतवर्ष रखा यहां के आर्यों का वंश भरत के वंशज कहलाने लगे। यह नाम शंकुतला पुत्र दुष्यंत राजा के जारज सुल्तान के नाम से इस देश को भरतखंड आर्यावृत्त नाम से अपने साहित्य में वर्णन किया।

शंभूसेक राजा को आर्यो ने छल-कपट से जबरदस्ती दशीराजा की कन्या को उसके साथ शादी कर दिये। इस कन्या (पर्वत की पुत्र पार्वती और शंभू की जोड़ी को शंकर पार्वती अर्थ शंभूराजा को वर्णशंकर बनाया गया। दूसरे जात धर्म की कन्या पार्वती के वजह से शंभू को शंकर कहा जाने लगा।)

गोंड जनजाति: वर्तमान चुनौतियाँ

सूरज प्रसाद साह

एसोसिएट प्रोफेसर, सेठ आनंदराम जयपुरिया कॉलेज, कलकत्ता विश्वविद्यालय

यह सर्वविदित है कि भारत की सबसे पुरानी आदिम जनजाति गोंड़ है। इस जाति का विस्तार केवल भारत ही नहीं बल्कि पूरे एशिया महादेश में है। भारत के अलावा कम्बोडिया, श्रीलंका, थाईलैंड, हांगकांग, पाकिस्तान, अफगानिस्तान, बंगलादेश, सुरीनाम, त्रिनिदाद, इंडोनेशिया आदि देशों में भी गोंड़ जनजाति पाई जाती है। भारत में ही मध्य प्रदेश, छत्तीसगढ़, महाराष्ट्र, आंध्र प्रदेश, तमिलनाडु, कर्नाटक, उत्तर प्रदेश, बिहार, झारखंड, पश्चिम बंगाल, उड़िसा के अलावे अन्य राज्यों में भी गोंड़ जनजाति का विस्तार है। यह अलग बात है कि कई राज्यों में गोड़ को जनजाति के रूप में अभी भी मान्यता नहीं मिली है। गोंड़ जाति की अपनी भाषा, अपनी संस्कृति, अपना धर्म, अपनी सामाजिक व्यवस्था है। इतिहास साक्षी है कि गोंड़ जनजाति का भारत में सदियों से गढ़ों में साम्राज्य था। धीरे-धीरे आर्यों के आगमन और विस्तार के कारण एवं विदेशी जातियों के आगमन से गोंड़ों का साम्राज्य सिमटता चला गया। हमारी शक्ति क्षीण होती गई और हम शासक से शासित होते चले गए। आज वर्तमान में गोंड़ जाति के सामने कई चुनौतियाँ हैं। पहले हमें इस देश के आदिवासी के रूप में जाना जाता था। अर्थात् हमे ही इस देश की आदिम जाति या समुदाय या मूल जाति के रूप में चिन्हित किया गया था। पर हमें आज बनवासी बना दिया गया। क्योंकि अगर हमें आदिवासी कहा जाएगा तो इसके विपरीत वे सवर्ण जातियाँ जिन्हें आर्य जाति के नाम से जाना जाता है, वे विदेशी हो जाएँगी। सदियों से आर्य अपने को भारत का मूल निवासी मानते आ रहे हैं। 'भारत' नाम भी उन्हीं का दिया हुआ नाम है, जिसे वे आर्यावर्त भी कहते हैं। यह लड़ाई आर्यों और अनार्यों में सदियों से चलती आ रही है। चूँकि इस देश का शासन तथाकथित आर्यों के हाथ में है, इसलिए उन्होंने हमें वनवासी बना डाला। अर्थात् वन या जंगलों में रहने वाले लोग। कुछ समय बाद वे हमें वनवासी नहीं गुफावासी कहने लगेंगे। कारण उनका अधिकार जल, जंगल, जमीन पर होने लगा है। सदियों से हम प्रकृति के पुजारी रहे हैं। जल, जंगल, जमीन से हमारा आदिम नाता है। हम उनमें देवताओं का वास मानते हैं। आदिवासियों को वे जंगलों से भी भगाना चाहते हैं, क्योंकि अब जंगल उनके लिए कल-कारखाने, शॉपिंग मॉल, हाई-वे, बहुमंजिली इमारतें बनाने के काम में आ रहे हैं और जंगलों का सफाया हो रहा है। इसका घोर परिणाम यह हुआ कि प्राकृतिक संतुलन ही गड़बड़ा गया। जमींन हमसे छिन गई और हम सड़कों पर उतर आए।

हमारी गरीबी अशिक्षित, असंगठित होने का फायदा उठाकर जल, जंगल, जमीन से नाता रखने वाले आदिवासियों को वे नक्शलवादी/उग्रवादी और न जाने किन-किन नामों से अभिहित कर हमारा सफाया करना चाहते हैं। हमारे अस्तित्व को ही मिटाना चाहते हैं। हम अपने हक की लड़ाई लड़ते हैं, पर वे इसे नजरअंदाज कर हमी को खत्म करना चाहते हैं। कहाँ गई भारत की आजादी? यदि आजादी के लाभ का एक भी टुकड़ा आदिवासी को नहीं मिला तो आजादी का क्या मकसद? हमारी दशा आज भी वैसी ही है, तब भी वैसी ही थी।

हमारी 750 उपजातियाँ है। ये उपजातियाँ पूरे भारत एवं एशिया में फैली हुई हैं। स्वाभाविक है कि हमारी जो मूल संस्कृति है मूल धर्म है, मूल भाषा है, दूसरे राज्यों में विशेषकर नगरों एवं महानगरों में रच-बस जाने के कारण उसमें उस राज्य की संस्कृति, सभ्यता, भाषा, धर्म का थोड़ा-बहुत प्रभाव अवश्य पड़ा है। उदाहरण स्वरूप हम बड़ा देव के उपासक हैं, पारी कुपार लिंगों के शिष्य हैं, पर आर्यों के प्रभाव में रहने के कारण बड़ा देव को हम भोले, शंकर, महादेव, शिव भी कहते हैं पारी कुपार लिंगों के द्वारा बताये गये गोत्रों की जगह प्राय: हम भूलवश अपना गोत्र हिन्दु गोत्र के अनुसार बता देते हैं। मातृशक्ति स्वरूपा माता काली कंकाली दाई को हम काली, दुर्गा, पार्वती भी मानते हैं। रावण के वंशज होने के बावजूद भी हम आर्यो के संपर्क के कारण नव-रात्र भी मनाते हैं। होली और दीपावली भी मनाते हैं। बड़ा देव की आरती हम खड़ी बोली हिंदी में गाते हैं। अपना धर्म गोंड़ी और अपनी भाषा गोंड़ी तथा संस्कृति गोंड़ी होने के बावजूद हिंदू धर्म और हिंदी की वकालत करते हैं। परिणाम यह हुआ कि हम अपनी पहचान ही खोते चले गए और आर्यों के बहकावे में पड़ते चले गये।

आदिवासी समाज में शादी-ब्याह विषम गोत्रीय एवं विषम देवताओं में होता है। हमारी यह मान्यता है कि समगोत्रीय शादी-ब्याह भाई-बहन के रिश्ते को दर्शाते हैं। बड़ी चालाकी से सवर्णों ने इस बात को पकड़ा एवं उन्होंने इस विषम गोत्रीय शादी-ब्याह को अपना लिया एवं हम आदिवासियों को इस भूल-भूलैये में डाल दिया कि विषम गोत्रीय विवाह अनमेल विवाह को जन्म देती है। उनकी संतान आज बड़ी तेज तर्रार निकलती है, यह वायोलोजिकल साइंस ने साबित कर दिया है।

हम गढ़ो के राजा थे, आदिवासियों में श्रेष्ठ थे, वर्षो तक हमारे पूर्वजों ने इस धरती पर शासन किया। हमारे अंदर क्षत्रीय वंशीय खून था। आर्यों ने हमें पदच्युत किया। राजा वो बन बैठे और हम आदिवासी होने का रोना लिए बैठे हैं। हम क्या थे? हमारी विरासत क्या थी? हम शासन में चलते नहीं, शासन को चलाते थे। पर आज सब उल्टा हो गया।

यही नहीं आर्यों ने हमें धर्म परिवर्तन करने पर मजबूर कर दिया है जबकि उन्हें मालूम है कि गोंड़ हिन्दू नहीं हैं। प्रलोभन देकर हमें अपना बना लिया। गरीबी का फायदा उठाया। हमारे धर्म और संस्कृति को तोड़ने का पूरा जोर लगा दिया। हमारी जाति को तोड़ने के लिए गोंड़-गोंड में

भेद पैदा कर दिया। हमारी ताकत को तोड़ दिया। यही वजह है कि भारत के विशाल भू-भाग पर फैले एवं समस्त एशिया में फैले गोंड़ समाज आज अपने पर ही प्रश्न चिह्न लगा रहे हैं। हमारी एकता जाती रही और हमारा समाज सिमटता चला गया। अपने को गोंड़ कहे जाने वाले लोग विशेषकर गोंड़ बहुल क्षेत्र में निवास करने वाले आदिवासी होने का दंभ भरते हैं और हम, जिनकी सभ्यता चली गई, संस्कृति मिटती चली गई, बेगाने हो गए। दोस्तों! हमें अपनी लड़ाई दो स्तरों पर लड़नी पड़ती है- एक अपनो से और दूसरे आर्यों से। बड़ी विडंबना है। आज हमें अपने को पहचानने की जरूरत है और संगठित होने की जरूरत है। हमें गोंड़ों का गर्व वापस लौटाना ही होगा।

सबसे आश्चर्य की बात यह है कि जनगणना रिपोर्ट में हर बार हमें कम दिखाया जाता है। हर जाति में लोगों की संख्या बढ़ती है पर हमारी घटती जा रही है। इसका यथेष्ट प्रमाण है। वजह वही नौकरशाही व्यवस्था जिसमें प्राय: सभी सवर्ण हैं। सरकारें भी हमसे खिलाफ है और उनके अफसर भी हमें देखना नहीं चाहते। जाति के नाम पर गोंड़ हम लिखवाते हैं, पर धर्म के नाम पर गोंड़ी की जगह हिंदू और भाषा के रूप में हिंदी का कालम वे बिना पूछे लिख देते हैं। इससे जो खतरा हमारी जाति पर पड़ता है वह है कि धर्म हमारा खोता जा रहा है साथ ही साथ संस्कृति भी छूट रही हैं और भाषा मृत होती जा रही है। फिर हम कैसे अपनी भाषा को राष्ट्रीय भाषा के रूप में मांग कर सकते हैं और अपनी संस्कृति गोंड़ी को बचा सकते हैं।

एक यात्रा अनंत की ओर

दिवस का अवसान – क्षितिज पर उतरता सूरज – धरा से गगन तक बिखरती सिंदुरी रश्मियां

आसमान में उड़ान भरते परिंदें– ग्राम्यांचल की झुरमुठ झाड़ियों में चहकती चिड़ीयां – गांव की ओर लौटती गाये,रम्भाते बछड़े– उछलते,कुदते बच्चों की टोलियां– दशों दिशाओं में आनंद का संचार निर्द्वन्द लोक जीवन ये सब तो अब बीते पल की बात हो गई।

काश मेरा बचपन लौट आता गांव गली चौपालों में किंगरी के मधुर धुन के संग–गूंजती ये गीतः–राजा में सुंदर हे गोंड़ राजा........सांप सुन्दर मनिहार

सांझ ढले महफिल सजती – न जाने कहां कहां के किस्से कहानी मनमोहक – अंदाजे बयां सुन कर दिल बाग–बाग हो जाता है – कब नींद के आगोश में समाकर – सपने देखता और सपने बुनता –

चंदा ल देख के सुरज लजागे कोन जनी कहां लुकागे–

तब हम बच्चों में कौतुहल का विषय होता– चांद और सुरज एक साथ क्यों नही दिखते शायद चंद्रमा पर दृष्टि पड़तें ही सूरज शर्माकर कहीं छुप गया– तब हमें ज्ञान और विज्ञान से क्या लेना देना– हम कल्पना गढ़ते और आनंदित होते अब ओ आनंद कहां ?

हम आपस मे प्रश्न करते सूरज गरम – चांद शीतल क्यों –

चांद के साथ असंख्य तारे – चंदैनी – सूरज अकेला क्यों :–

मेरी दादी कहती – सूरज के भी बहुत सारे बच्चे थें– ताप से धरती झुलसने लगी,पेड़–पौधे जलने लगे, जीव जन्तु तड़प–तड़प कर मरने लगे–

ऐसी स्थिति में ममता की प्रतिरूप चंदा अलसुबह सूरज से कहने लगी–

चलो हम अपने – अपने बच्चो को खा जायें – सूरज अपने प्रचण्ड ताप से असंख्य बच्चों को निगल कर उदरस्थ कर लिया – और चंदा....अपने बच्चों को गाल में दबाकर सुरक्षित रख लिया – और सूरज से कहने लगी चलो अब अपने बच्चों कों वापस लायें – सूरज कहां से लाता – चंदा अपने बच्चों को उगलकर कर वापस ले आयी – सारा गगन तारों से जगमगा उठा– सूरज खिन्न होकर दुर चला गया–

लोगो ने चंदा पर आस्था समर्पित किया– आपको कैसे लगी यह कहानी अवश्य बतायें

लोक कथ्य में अनेक मर्म छुपे हुये है– प्रतीक बिम्बों के रूप मे रहस्य पर गंभीर चिंतन की आवश्कता है–

बात जब सूरज की हो रही हो तो हम पूर्वान्चल को भाला विस्मृत कैसे कर सकते है– पूर्व से रौशनी के अस्तित्व का संबंध जो है

सूरज के आगमन की सूचना हमें मुर्गों के बांग से मिलती है –

रवि की रश्मियां–रक्ताभ लालिमा क्षितिज पर बिखरते ही हम अपनी दिनचर्या प्रारम्भ करते है पूर्वान्चल का भू–भाग उषा काल का उदगाता है– हम उसे उत्कल कहते है – उत्कल ओइकाल उषाकाल ओड़ ओड़िशा उडिसी ये शब्द मात्र नही है– इन शब्दों से भू–भाग की गरिमा परिलक्षित होती है–

रहस्यमय संदेश के भाव का अहसास होता है–

आइये आप और हम उत्कल से पूर्व छत्तीसगढ़ के राजनांदगांव की ओर चले– जहां पर स्थित है ओड़ार बांध– ओड़ार बांध में संग्रहित विशाल जल तरंगित होती है और झंकृत होती है स्वर लहरियां–

प्राचीन वाद्य यंत्र किंगरी या उनके अल्प रूप रून्जू के संग जो वर्तमान में विलोपित होने के कगार पर है–

रून्जू के मधुर तान के संग देवार समुदाय के लोक कथाकारों की एक बानगी बेहद मनोहारी स्वर में

नव लाख ओड़िया रे, नव लाख ओड़निन
माटी कोड़न बर जाय, पाताल फोर के पानी निकाले
जब्बर मेड़ बनाये– ओदे हां हां हां जी

मेहनत कसों श्रमशीलो की पावन धरा उत्कल के कामगरों ने सम्पूर्ण देश के कोने में अपने श्रम का डंका पीटा– आज भी उड़िसा के श्रमिक विभिन्न कल कारखानो नहर बांधों में श्रम की साधना में लीन है– अब अवलोकन कीजिये श्रम और सौन्दर्य के सुयोग का

सोला बछर के रे ओड़निन टुरी–माटी फेकन बर जाये
पातर कनिहां रे मुहु चंदरमा–दशमत कैना ताय

लोक कथा की अपनी अलग बानगी होती है – कथाकार अपनी कथा की नायिका के सौन्दर्य का वर्णन अपने नजरियें से करता है–

दशमत कैना की रूप का वर्णन करते हुये लोक गायक कहता है कि, दशमत कैना की सुन्दतरता स्वयं उसके जी का जंजाल हो गया–

जो एक नजर देख लेता सम्मोहन में खींचा चला आता–भंवरो की तरह दशमत कैना के इर्द–गिर्द मंडराने लगता यहां तक की उस राज के राजकुमार भी आशिक की तरह दशमत कैना के सौन्दर्य पर मुग्ध होकर विवाह का प्रस्ताव तक देन में नही हिचका–

इस तरह उडीसा के श्रम और सौन्दर्य की अनुगुंज सौधी – सौधी महक बनकर छत्तीसगढ़ की वादियों मे बिखरकर अमर हो गया–

ओड़ार बाध और दशमत कैना के अमर कथा को यही विश्राम देकर आगे बढ़ते है–

चलना ही जिन्दगी है थम ना जाये मंजिल तक पहुंचने से पहले दम निकल ना जाये
दरीया के किनारे समुन्दर है तलाश ले मोती शीप के ही अन्दर है

तो आप और हम जाने अन्जाने समुन्दर के करीब पहुच ही गये क्या आपकी दृष्टि देख पा रही है सागर के उस पार– विशाल सागर से उठती जल तरंगे अनन्त लहरों की अनवरत गतिमान यात्रायें

उछलती,उड़ती यही तो उत्कल उडीसा का प्रतीक बिम्ब है

सागर की लहरो की तरह थिरकती नृत्यांगनायें सम्पूर्ण विश्व को सम्मोहित करती है अपने उड्डीसी नृत्य से– जरा दृष्टि पसारकर देखे तो समुद्री लहरें कहां जा रही है बहती हुई – अनन्त की ओर

बस यहीं पर हमें संदेश मिलता है कि, गोंड़वाना जगत का दुर्लभ पंक्षी निकल चला है अपनी अनन्त यात्रा में उड़ चला अकेला हमें छोड़कर – विश्व का महान दार्शनिक तत्ववेत्ता भाषा विद पूरातत्वी सेंध्वी लिपी का गोंड़ी में उदवाचन कर सम्पूर्ण विश्व को अचंभित करने वाला कला विद लिंगों में विलिन हो गया–

हमे कह गया–एक एक बूंद आंसू सहेज कर रखना
धरती पर पानी कम पड़ेगा–मेरे नाम का एक वृक्ष लगा देना
नैनो में भरे निर से–दो बूंद सिंच देना
खिल उठेगा सुमन संस्कृति की–महकेगी वादियां
लिंगों के सद्ज्ञान से–फिर दोहरायेगा इतिहास
पुनर्स्थापित होगी गोंड़वाना–लौट आयेगा सत्ता,सम्पदा,सदज्ञान ,मान,सम्मान,स्वाभिमान

जागेगा जागेगा–मैं साक्षात नही हू आपके साथ तो क्या हुआ सूक्ष्म तो हू सदैव रहूंगा–
ये उड़िसा है –कलिंग पुनः हक और हुकुमत मागेंगा
ये वो पावन धरा है–सम्राट अशोक के हृदय से विभत्स हिंसा को मारा है
बुद्धत्व की दिशा है–ये वो उड़ीसा है
नारी जब जागती है–अन्याय का प्रतिकार करती है समरांगण में
न्याय मांगती है ये विरांगनाओ की धरती है–
आओ इसे नमन करें वंदन करें अभिनन्दन करें
जरा ठहरिये तो –उषा काल में समुद्र के गर्भ से निकलते सूरज का दिव्य दर्शन करते तो जाइये
कितनी अलौकिक छटा बिखरी है पूर्वान्चल में–छटा निराली,इतिहास निराला,निशा दिवस मधुमास निराला
ऐ कलिंग है कोयालिंगा कोयतुरियन समुदाय का बसेरा–कोयानार
कोर्णाक– रवि की रश्मियों को सहेजकर अर्क का सृजन
अर्क – यानी की रस सार तत्व का अन्वेषण
सूरज की गतिविधियों का अध्ययन काल गणना विधि विधान
अनन्य साधना दिव्य सिद्धि
प्रकृति की आंतरिक गतिविधियों का गहन शोध संस्थान कोणार्क
कोयानार– कोयानार का पवित्र भू–भाग जहां पहली बार कोया लिंगा शंभू ने पदार्पण किया – प्रकृति के अगम्य ज्ञान को साधा
सुर्य एवं सागर के महायोग को प्रकृति दर्शन पेंन ठाना के रूप में प्रतिष्ठापित किया– जिसे आज दुनिया कोणार्क के रूप में जानती है–

आइये विषय कि जटिलता से मुक्त हो जन श्रुतियों में पुनः प्रवेश करें
प्रकृति के अगम्य रहस्यों का अनावरण खगोल व भुगोल का अन्वेषण में अठासी शंभू युगलो का संम्पूर्ण जीवन समर्पित हुआ –

कोयालिंगा कलिंग का दिव्य धाम जगन्नथपुरी पर चर्चा करने से पूर्व हम जगनाथ पुरी पर बलराम मिश्र जी की एक पुस्तक का अवलोकन करें– पृष्ठ कमांक नौ पर महाप्रभु जगन्नाथ पर उन्होने लिखा है–

ऐसा माना जाता था कि भगवान जगन्नाथ जनजातियों के भगवान है–क्योंकि ये सबर जनजातियों के द्वारा पूजे जाते थे

अब हम जनश्रुतियों की ओर पुनः लौट चलते है–
बस्तरांचल की आदि शक्ति दंतेसिरी एवं लिंगा भैरम ही चालिसवे शंभू युगल है नेताम वंशी है–दंतेसिरी आंचला कुल की कन्या है–

नेताम वंशी भैरव के कुल में सिंघलसाय और साबरसाय दो महा प्रतापी बंधु हुये– सिंघलसाय के नाम पर सिंहल द्वीप बसा – जिसे हम वर्तमान श्रीलंका के रूप में जानते है– सिंघलसाय की सुकन्या बारो रानी गवरा हुई–चौवालीसवे शंभू ईसर राजा और गवरा रानी की युगल जोड़ी की अमर गाथा सम्पूर्ण विश्व में बिखरी पड़ी है–
साबरसाय महान तंत्र मंत्र साधक हुये–पूर्वान्चल में कलिंग तक उनकी तप साधना की अनुगुंज आज भी सुनाई देती है–साबरसाय के अनुयायी आज सबर समुदाय के रूप में जाने पहचाने जाते है

यही सबर समुदाय जगनाथपुरी दिव्य धाम के प्रथम पुजारी थे–

अब हम अवलोकन करें बलराम मिश्र द्वारा लिखित जगन्नाथपुरी
पृष्ट कमांक ग्यारह के द्वितिय पैराग्राफ–

यह भी धारण है की पहले सिर्फ एक लकड़ी का तुकड़ा था जिसे पुजा जाता था–

अब हम बस्तरान्चल के पेनकरण का अवलोकन करें–
बस्तरांचल में पेन पुंरखो को पेनठाना में विशेष लकड़ी को तरासकर विधि विधान से आंगा शक्ति का सृजन कर स्थापित किया जाता है–
आगे चलते है श्री मंदिर जगन्नाथपूरी पृष्ठ कमांक चौदह–

बलराम मिश्र जी लिखते है जगन्नाथ मंदिर बारहवी शताब्दी में राजा चोड़ गंगदेव ने आरंभ करवाया था–निर्माण कार्य पुरा करवाया उन्ही अनंग भिमदेव ने पृष्ठ कमांक सत्रह–अठारह यहां इसके पश्चिमी भाग में एक समाधि भूमी है जिसे कोयली बैइकुंठ कहा जाता है–यहां नवकलेवर (अर्थात नये रूप) निर्माण किये जाते है
तथा पुरानी प्रतिमा का यही अंतिम संस्कार किया जाता है–
कोयली बैइकुन्ठ यानी की कोयतूर जनो का पेनठाना–

बस्तरांल मे आज भी पेन शक्तियों का नव कलेवर परंपरा जीवित है–
पुराने आंगा शक्तियों को विसर्जित कर नये आंगा शक्ति का जनजातिय विधान के अनुरूप सृजन किया जाता है–

अब अवलोकन करे पृष्ठ कमांक बीस एवं इक्कीस के कुछ अंश का–
काला पहाड़–उसने आकमण से कई मंदिरों को नष्ट कर दिया–
उसने पुरी के मंदिर को तोड़ डाला मंदिर में आग लगा दी

उसने मंदिर को बहुत क्षति पहुंचाई– भगवान जगन्नाथ के मुर्ति को जलाना चाहा, एक भक्त ने उसे बचा लिया– सत्रहवी शताबदी के दौरान मूर्तियों को तकरिबन सात बार स्थान परिवर्तन कराया

सिर्फ मराठा शासन के दौरान मंदिर को किसी प्राकर की बाधा नही हुई, आय में बढोंत्तरी हुई–

पहले जगन्नाथपूरी के राजा गजपति जो कि ठाकुर राजा के नाम से जाने जाते है– उन्हे इस मंदिर के सम्पति का अधिकार दिया गया –
उनका जगन्नाथपूरी के पूजा पाठ में अत्यंत महत्व है–

रथ यात्रा के दौरान गजपति राजा झाडु बुहारते है तब रथ आगे बढ़ता है–पूरी के गजपति राजा को चलते भगवान का रूप कहा गया है–वे ही सिर्फ भगवान जगन्नाथ की छतरी तथा वाहन का इस्तेमाल कर सकते है–
अब ये चिंतन का विषय है कि, आकमण कारी आकन्ताओं के द्वारा जगन्नाथपूरी को कई बार लूटा गया– मंदिर के मुर्तियों का स्थान परिवर्तित कराया गया–क्या वे जगन्नथपूरी के स्थापना कें वक्त जो स्वरूप था जनजातिय परंपरा थी जिस पर सबर समुदाय की आस्था थी – उन प्रतीक बिम्बों को नष्ट नहीं किया होगा–

वर्तमान में आज भी जगन्नाथपूरी की दैविय व्यवस्था परम्परा पूजन विधि में जनजातिय अवशेष विद्यमान है–

बस्तरांचल के मान्यताओं के अनुरूप है – पेनकरन से लेकर रथ संचालन की सम्पूर्ण गतिविधियां एक सी है फिर हम मिथ्या भ्रम के शिकार क्यो है–
आइये हम आगे बढंते है,पृष्ठ कमांक बैसठ के कुछ अंश

साक्षी गोपाल–यह पूरी से बीस किलामिटर की दुरी पर भूवनेश्वर जाते हुवे मार्ग में पड़ता है– यहां एक मंदिर है–मंदिर में भगवान कृष्ण की जीवंत प्रतिमा प्रतिष्ठित है–कहा जाता है की दो ब्राम्हण समुदाय के बीच झगड़ा हुआ और उस झगड़े को निपटाने के लिये स्वयं भगवान श्री कृष्ण वृंदावन से गवाही देने के लिये यहां आ पहुचें–
उपरोक्त तथ्यों से यह साबित होता है की जगनाथ सिंह देव की स्थापना कृष्ण काल से पूर्व की है–वही जगनाथ मंदिर के चढोत्तरी सम्पदा के लिये दो ब्राम्हण कुल मे विवाद हुआ – जिसे निपटाने श्री कृष्ण आये–

आइये एक बार पुनः कोयानार कोणार्क का दिव्य दर्शन करते है–
इस अल्प लेख में कोणार्क जगन्नाथपूरी भूवनेश्वर कटक आदि गोंड़ावाना कालिन पूरातात्विक स्थलों पर शोध पूर्ण चर्चा असंभव है–

ग्यारहवें अखिल गोंड़वाना गोंड़ सभा का आयोजन कोयालिंगा की पावन धरा कलिंग उत्कल उडी़सा के झारसगुड़ा में आयोजित होना– मैं स्वयं के लिये दुर्लभ पल ही मानता हू– गोंड़ महासभा के मुख पत्र शंभू संदेश के संपादन की जिम्मेदारी का निर्वहन करते हुवे गोंड़महासभा के राष्टीय सचिव श्री आर..एन.ध्रुव के संग संग कोणार्क स्थित सूर्य मंदिर के दर्शन का अवसर मिला–हमारे साथ एक गाईड थे शायद कोई नायक

काफी कुरेदने पर उन्होने हमें बताया कभी कोणार्क मंदिर के कुछ दुरी पर कोइना पाड़ा नाम की एक बस्ती थी आज नही है–
बस्तर आंध्र प्रदेश के विजयनगरम से कुछ लोग आये – अब हम जरा सा

बलराम मिश्र द्वारा लिखित कोणार्क पूस्तक के पृष्ठ क्रमांक सात के अंतिम पैराग्राफ में उल्लेखित है कि, उत्कल के गंगवशी राजा प्रबल प्रतापी अनंत भीमदेव की रानी ने यहां सूर्य देव की आराधना से नरसिंह देव जैसे महा बीर पुत्र को पाया था–पृष्ठ क्रमांक ग्यारह मे लिखते है कि,अनंग भीमदेव के दायाद प्रबल पराक्रमी यवन विध्वंशी लांगुला नरसिंह देव ने कोणार्क में जिन मंदिरों का निर्माण किया था

इनका अवशेष आज भी हमारे तन– मन को रोमांचित एवं आश्चर्यचकित करता है–
सुर्य मंदिर की विशेषताओं पर विस्तार से चर्चा करना आज तो कदापि संभव नही है गंभीर विषय पर अन्य शोध ग्रंथ के रूप में आपको समर्पित होगी इंतजार करें–
धरती के कण कण में समाहित दिव्य पेन शक्ति ठाना बाना डांग डोली आंगा बांगा पाट पेन पुर्खा कटरो पालो गढ किल्ला स्मारक मंदर जिनकी मान्यता लोकव्यापी है क्या हमें संस्कृति के अमर तत्वो प्रतीक बिम्बों मान्यताओं को सम्मान नही देना चाहिये– लोक परंपरा में समाहित दार्शनिक प्रतीक मानो का अध्ययन नही करना चाहिये
आदिम जनजीवन के दर्शन को अंधविश्वास रूढ़ी जन्य पिछड़ा पन अवैज्ञानिक आदि करार देकर तथा कथित सभ्य आधुनिक जन हमारी आस्था पर निरंतर प्रहार कर रहे है– सावधान हमने सुर्य मंदिर कोणार्क ,जगनाथ मंदिर एवं भुनेश्वर के पुरातात्विक महत्व के मंदिरों ,प्राचीन देवालयों का अध्ययन किया सम्पूर्ण प्राचीरों में गोंड़वाना कालीन गण सत्ता के प्रतीक हाथी उपर शेर का निशान प्रतिबिंबित हो रहा है।सम्पूर्ण विश्व को चीख–चीख कर बता रही है कि मैं गोंडवाना कालीन गण सत्ता की विरासत हुं।क्या मेरी चीखें सुनेंगे............

कृष्णा नेताम

गोंड़वाना के ज्ञान की गठरी

संगठित समाज की परिकल्पना कितनी निराली है पारिवारिक अवधारणा घर परिवार, रिश्ते–नाते, सगा सोयरा, किस्से कहानी,गीत संगीत, बाजे–गाजे,देव–धामी,पेन–पुरखा –मात्र जन ही नही जड़ जगत,जीव जगत,पेड़ पौधे,नदी, पोखर आदि एक दुसरे पर अवलंबित हैं।प्रकृति का कण–कण समाहित है यही तो समाज है।समग्र जीवन दर्शन कितनी मधुर है समाजिक संरचना के क्या कहने –

सगा सोयरा,स्वजन सजन डारय मड़वा पारय भंवर

गावे रनभन गीत भड़ौनी तब बनथे जोड़ी जांवर

घर परिवार सुमत के अंगना – हंसय कुलकय एक मन आगर

मुड़ गोड़ तर चुहे पसीना –करय किसानी धर बइला नांगर

बंजर धरती सोन उछरथे– करव बड़ाई मैं काकर

अन्न धन के भण्डार भरय –बिहंसत निकरय नर अउ नारी

पुरखन के सम्मान करय तिहां– बसय सदा खुशहाली

अंगना लिपय गोबर ते– बछुरा रंभावै दुआर –दुआरी

कुंआ बावली झुरहुर–झुरहुर– बारी बसय हरियर तरकारी

पांव पखारे पहुनन कै– लइका अंगना दैय किलकारी

मधु कीट गुंजार करय –चहकय चिरइया डाली–डाली

ज्ञान सुमन जेहि बाग खिलय –तेह बगिया बन जाउ मैं माली

ये था हमारे पुरखों का सर्मपण गांव गणराज्य की संरचना सेवा सहकार समन्वय का जीवंत दर्शन लोक जीवन में खुशहाली का पैगाम एवं प्रेरणा का अद्भुत समन्वय– संगठित समाज सेवा और सर्मपण मांगता है।

क्या आपने हमने कभी अपने प्राचीन जीवन मुल्यों पर चिंतन मनन करने की आश्यकता महसुस की हमे इस पर सच्चे मन से विचार करनी चाहिये जिस व्यवस्था पर अनेकानेक हमले हुये अतिक्रमण हुआ भयंकर झंझावतों को झेलकर भी जो व्यवस्था आज भी

अवशेष के रूप में ग्रामीण अंचलों में जीवित है –किंतु अंतिम सांसे गिनने की स्थिति में हैं। क्या हम उसे पुर्नजीवन प्रदान कर सकते हैं ? यह सवाल आज हम सबके समक्ष खड़ा है।

पहले तो हम उस व्यवस्था को समझने का प्रयास करें क्या थी ओ गांव गणराज्य की व्यवस्था–ठाकुर गायता शितला की त्रैगुण्य व्यवस्था जिस पर सम्पूर्ण बाना बिरादरी अवलंबित था गांव गणराज्य की अर्थ व्यवस्था शुन्य पर आधारित थी–शुन्य के बाद ही अंक की श्रृष्टि होती है ये अंक गणित की व्यवस्था से ही अर्थ व्यवस्था भ्रष्टाचार की ओर उन्मुख होता है।लाभ हानि मान लो किंतु परन्तु जबकि,जबकि की आवश्यकता वर्तमान भ्रष्ट व्यवस्था का ही अंग है।

गोंड़वाना के गांव गणराज्य की व्यवस्था व्यापार मुक्त बाजार से विमुक्त सहकार युक्त आदान–प्रदान वस्तु विनमय पर आधारित था।

गोंडवाना को समझने के लिये हमें गोंडवाना शब्द का संधि विग्रह कर समझने का प्रयास करना होगा।

गो+अण्ड+वाना गो यानि धरती गो याने ज्ञान गो याने गोटुल गो याने पेन शक्ति अण्ड का भाव गोंडी में अन्डाल बच्चा या शिशु होता है वाना का भाव प्रतीक से है याने कि धरती पुत्रों का जीवन दर्शन प्रतीक इस तरह हम गोंडियन जन समुदाय के लोग स्वयं को धरती पुत्र मानते हैं हम धरती के ही तो पुत्र हैं। स तरह सम्पूर्ण प्रकृति के कण–कण के संग हमारा आत्मीय संबंध है।

हम गोंडियन जन गण पिता शंभू की समरसता गण मात गवरा की संवेदना ममंता स्नेह दुलार के मृदुल भावों को आत्मसात कर रंग देवता लिंगो के सद्ज्ञान को ह्दय में उतारकर कली कंकाली के त्याग एवं बलिदान को अंगीकार कर जंगोम शक्ति की देवी अर्थात साक्षत् क्रान्ति की देवी रायतार जंगो के सद्मार्ग पर चलने वाले लोग यह जान ले कि

दुध और पुत बेचे नही जाते धरती हमारी माता ही तो है धरती मां को बेचना स्वयं के प्रति अन्याय है और पुत वंश का प्रतीक और कुल का गौरव है उसका विक्रय हम कैसे कर सकते हैं

किन्तु बहिरागतों के संगत में हमने अपनी मानसिकता और संस्कार बदल दिये हैं गोंडवाना के जीवन मुल्यों का परित्याग कर हमने बहिरागतों के शोषण पर आधारित व्यवस्था को अंगीकार कर फंसते चले गये गोंडवाना की सम्पूर्ण संपदा वहिरागतों के पास चली गई संपदाहीन होते ही सत्ता हस्तान्तरित हो गई शिक्षा और न्याय प्रणाली पर हमन अपना अधिकार खो दिया गोंडवाना की गावं गणराज्य व्यवस्था के ढप्प होते ही हम गुलाम हो गये

चिर गुलामी का ही परिणाम है कि हम बौध्दिक रूप कुंद हो गये और गैर संस्कृति के अतिक्रमण के शिकार होकर टुट गये पारिवारिक समाजिक संगठन के दरकने से गोंडवाना का जीवन दर्शन ही बिखर गया। अब हमें अपनी प्राचीन गौरव को पाना है तो शिक्षा में गोटुल प्रणाली को पुनः जागृत करना होगा।

क्या हम वर्तमान आधुनिक जीवन पध्दति को स्वीकर कर गलत नही कर रहे हैं हमें सोचना ही होगा क्या हम अपने वर्तमान समाजिक स्थिति से संतुष्ट हैं तथा कथित सभ्य कहे जाने वाले समाज के समकक्ष हमारी स्थिति क्या है हम चिंतन करें।

मैने एक कहानी सुनी थी छ.ग. के ग्रामीण अंचलों में केंवट समुदाय के लोग निवास करते हैं जिनके जीवकोपार्जन का मुख्य साधन मछली पकड़ना और बेचना है। कहते हैं कि एक दिन केवंट को अपने निवास के आस–पास के नदी –नाले पोखर में तलाश करने के बाद भी पर्याप्त मछली नही मिला जिससे हताश होकर केंवट केकड़ों को पकड़कर घर ले आया उनकी पत्नी टोकनी में केकड़ों को भरकर बेचने ले गई किंतु टोकनी को ढका हुआ नही देखकर गांव वालों ने केंवटीन से प्रश्न किया कि क्या आज मछली नही मिला केंवटीन बोली आज मछली नही केकड़ा लाई हुं लोगो ने कहा कि इसे ढका क्यों नही केंवटीन बोली ये केकडा है इसे ढकने की जरूरत नही पड़ती ये एक दुसरे का टांग खीचकर टोकनी में ही गिर जाते हैं बाहर नही निकल सकते हैं।

जरा सोचें हमारी सामाजिक स्थिति ठीक केंवटीन के टोकने में बंद केकड़े की तरह नही है।हम केकड़े की वृत्ति से बाहर कब आयेंगे जिस दिन भी हम एक–दुसरे का टांग खीचना बंद करेंगे उपर उठने का संगठित प्रयास करेंगे विकास का खुला आसमान निश्चीत ही हमारा सम्मान करेगा।

पुरखों की विरासत को संभालने के योग्य हमें बनना ही होगा।

बदल दें वर्तमान को इतिहास नया गढे हम,भविष्य है हमारा अतीत फिर पढ़े हम।।

(आर.एन.ध्रुव)

एक सुझाव.....

गोंडवाना भू भाग में गोंडी संस्कृति, गोंडी भाषा, जीवन शैली, रीति–रिवाज, प्रथा, परम्परा, सामाजिक संस्कार में सादगी इत्यादि गुणों का आज के बालक–बालिकाओं, पेका–पेकियों, किशोरियों, युवा पीढ़ी को गोटुल, गुरू–ज्ञान पद्धति से शिक्षित–प्रशिक्षित कर प्रज्ञावान बनाने में हमें तन–मन–धन से ऐसे विद्या के केन्द्र स्थल गोटुल को आर्थिक अंशदान करना हमारा परम कर्तव्य बनता है।

समाज के युवा वर्ग को आधुनिक ज्ञान–विज्ञान, समाजशास्त्र, मानव शास्त्र, अर्थशास्त्र, व्यवसायिक, प्रबंधकीय, तकनीकी ज्ञान से पारंगत करने की जरूरत है ताकि स्वरोजगार के माध्यम से स्वावलंबी बन सकें। जो सामाजिक संगठन के कार्यक्रमों के विस्तार में हिस्सेदार हो सकें, इस बाबत् बस्तर में टाटामारी एवं सिंगनपुर, जिला–कोण्डागांव, बंजारी नया रायपुर, राजाराव पठार, जिला–बालोद, कचारगढ़ जिला–गोंदिया, बल्लारशाह महाराष्ट्र अधिवेशन में वहां के राजा द्वारा प्रदत्त 50 एकड़ भूमि का उपयोग तकनीकी शिक्षा, आईटीआई, नर्सिंग कालेज शिक्षा गोटुल व्यवस्था पर आधारित आवासीय अध्ययन एवं प्रशिक्षण केन्द्र स्थापित कर सकते है।

इसी भांति झारसुगड़ा अधिवेशन में भी ओड़िसा के कोई उपयुक्त स्थान पर शिक्षण केन्द्र की व्यवस्था राष्ट्रीय गोंडवाना गोंड महासभा के मार्गदर्शन में प्रांतीय गोंड महासभा द्वारा स्थापित कर संचालित करने की जिम्मेदारी लिया जाय।

ध्यान रहे सामाजिक जागरूकता के लिए सभा, सम्मेलन, अधिवेशन के साथ ही स्थायी रूप से नियमित शिक्षण संस्थाऐं भी संचालित करना आज के समय में अति आवश्यक है तभी हमारे युवापीढ़ी को जीवन के हर क्षेत्र में अग्रणी क्रम रखने में सफल होंगे इस कार्यक्रम के लिए प्रति परिवार 10 रूपये तथा शासकीय सेवक से उनके वेतन का 1 प्रतिशत अंशदान प्रस्तावित है जिसे इस महासभा में अनुमोदन करने की कृपा कीजिए।

सामाजिक संगठन – सामाजिक संगठन के पदाधिकारियों का नियमित मासिक बैठक तथा सक्रिय सदस्यों का वार्षिक आमसभा अनिवार्य रूप से सुनिश्चित किया जाय तथा प्रति तीन वर्ष में पदाधिकारियों का पुनः मनोनयन का प्रावधान अवश्य किया जाय तथा वार्षिक लेखा–जोखा भी आगामी अधिवेशन में प्रस्तुत किया जाना प्रस्तावित है।

सादर !

भवदीय

(सोनऊराम नेताम)
राष्ट्रीय उपाध्यक्ष
गोंडवाना गोंड़ महासभा
मोबाईल – 9425243711

अब तो जाग सगा जन जाग

अब तो जाग सगा जन जाग
सगा तू कभी न जगा रे ,
न जगा रे , सगा तू न जगा रे ।
1) अपनी छोडी संस्कृति
गैर धरम स्वीकारा ,
लूटा दिया आत्म गौरव – 2
त्याग निज संस्कार ,
सगा तु कभी न जगा रे...........
2) कहाँ गया राज तुम्हारा ,
गढ किला , गोडवाना
गैर मुल्क से भारत आये – 2
वो बन गये सरकार
सगा तु कभी न जगा रे...........
3) लुट गई तेरी चॉदा नगरी
गढ मंडला गढ बैरा
कुटुम्ब कबीला लूट गया – 2
खुब हुआ तुम पर अत्याचार
सगा तु कभी न जगा रे...........
4) खोये रहे पीकर मदिरा
सुध बुध अपना भुलाए
लुट रही आरक्षण तेरी , – 2
अब हो जा खबरदार
सगा तु कभी न जगा रे...........
5) बुढा देव का ध्यान करके
पाओ शक्ति आपार
बाहरी रीत निकाल फेको – 2
ये है खरपतवार
सगा तु कभी न जगा रे...........

सोहन सिंह पोर्ते (अध्यक्ष) गोड समाज विकास समिति,मोर्गा क्षेत्र घरघोडी,विकास खण्ड – घरघोडा, जिला – रायगढ (छ0ग0)

K O N A R A K
S U N T E M P L E

The Sun Temple of Konark marks the highest point of achievement of Kalinga architecture depicting the grace, the joy and the rhythm of life all it's wondrous variety. There is an endless wealth of decoration from minute pattterns in bas-relief done with a jeweller's precision to boldly modelled free standing sculptures of exceptionally large size. Under the crackling wheels of past events , the Sun Temple has lost its main sanctuary but the remaining structure and the ruins arouns testify till today the boundless creative energy of Orissan artistes and their impresive contribution to the treasury of Indian Art and building technique. Standing majestically on the sandy coast of the Bay of Bengal, the porch, in its solitary grandeur is an eloquent testimony of a gracious and mysterious past. Dedicated to Sun God, this temple was constructed by Raja Narasinghs Deva-I of the Ganga Dynasty was dazzling supreme in the political firmament of India

FAME OF THE SUN TEMPLE

That the fame of the this temple as a wonderful monument has spread far beyond the limits of Orissa in the sixteen century is amply borne out not only by the great Vaishnava Saint Chaitanya's (AD-1486-1533) visit to the place but also by the following pithy description which appeared in the A'in-i-Akbari of Abu'l-Fazl, the famous chronicler of the court of Akbar (AD-1556-1605)

INTRODUCTION

Konarak is a village located at a distance of 66 km from Bhubaneswar, the capital of Orissa and is famous for the Sun Temple, which marks the highest point of achievement in the temple construction of Kalinga order in Orissa. The Sun Temple, even in the ruined form presents a majestic appearance in the midst of vast stretch of sand. The name is after the presiding deity Konarka, the meaning of which is Arka (Sun) of kona (corner). The European travellers called the main temple as 'Black Pagoda' while the Puri Temple was known as 'White Pagoda', probably due to the colour of these temples when viewed from a distance from the coast. The black colour of Sun Temple could be due to the accumulation of moss, lichen and other fungal growth which turned the surface of the temple into black colour.

The legends attribute the temple to the Puranic age, and references are found in the Bhavishyaand Samba Purana. This tradition is carried forward in the Kapila-Samhita, the Madala-panji(chronicle of the Jagannatha temple of Puri) and the Prachi-mahatmya. The traditions attribute the construction of the temple to Samba, the son of Lord Krishna, who after a curse suffering from leprosy, did a severe penance for twelve years to get himself cured. Samba cured of his illness by the god, decided to construct the temple, and took a holy dip in Chandrabhaga and discovered the image of god, which

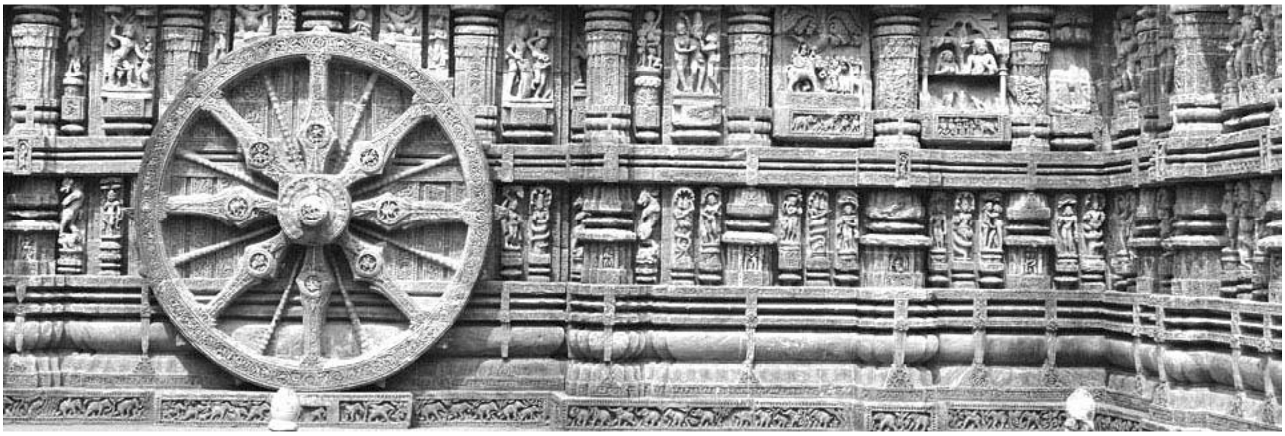

was fashioned out of Surya's body by Visvakarma. The tradition also attributes that Samba installed this image in the temple built by him in Mitravana.

The unpublished manuscript of Madala-panji mentions that a temple of Konarka-deva was constructed by one Purandara-kesari of Kesari dynasty in the Arka-khsetra. The Ganga dynasty, which succeeded the Kesaris and Narasimhadeva, the son of Anangabhima constructed a temple in front of the temple built by Purandara-kesari and installed the image in the new temple. Narasimhadeva caused this new temple to relieve his father's sin by not fulfilling the promise made to the God of Puri to enlarge the temple. Even though the tradition attributed in the Matala-panji is not reliable, the ground evidence at Konarak indicates that the main temple is constructed in front of a smaller temple, which might mark the location of the temple constructed by Purandara-kesari. The copper plates of the successors of Ganga king Narasimhadeva (ca. 1238-1264) too mention Narasimha as the builder of a mahat-kutira (great cottage) of Ushnarasmi (Surya) in the corner of Trikona (Trikona-kone kutirakam-achikarad-Ushnarasmeh). The identification of Purandara-kesari is also doubtful. Some scholars feel that Purandara-kesari may be identifiable with Somavamsi Puranjaya (7th century A.D.) grandson of Udyotakesari and brother of Karna.

The reason for selection of this site is not known. The temple for Sun could have been constructed because he is believed to the healer of diseases and bestower of wishes from very early times. The temple became very much popular during later times and the Vaishnavite saint Chaitanya (1486-1533 A.D.) visited the temple. Abu'l Fazl also mentions the temple in his A'in-i-Akbari. Abu'l Fazl describes the temple in details, but not its destruction or state of preservation. It indicates that during that time the temple was in good condition and did not face any destruction. The Madala-panji also mentions that in 1628 A.D. the temple was visited by Maharaja Narasimhadeva, the third king of Bhoi dynasty of Khurda, when Bakhar Khan was ruling the suba of Orissa on behalf of Shah Jahan.

The Marathas during the 18th century removed the Aruna-stambha made of chlorite and placed it in front of the Puri temple. The exact cause of the collapse of the main sikhara is also not fully understood. Various speculations have been made and various causes have been attributed to its collapse, like the damage caused due to an earthquake, loose foundation and settlement and non-completion of the temple itself. The last theory has been discarded by the scholars. Evidence for uneven settlement of plinth or sagging foundation is also not available and hence it is generally agreed that after the temple fell into disuse, the damage was caused gradually and slowly. The periodic structural repairs which were necessary could not be made after the desecration of the temple and hence the stone elements, particularly the massive amalaka and the khapura members could have created heavy load over the superstructure and caused the deterioration to advance rapidly. The fact that the decay and collapse was gradual is substantiated by A. Stirling, who visited the site in 1825 A.D. who mentions that the temple still stands, even in 1848, and a corner of therekha sikhara remained to a considerable height.

The standing corner of the tower was further recorded by James Fergusson in 1837 A.D. who estimates its height as 140 to 150 feet (nearly 45 m) and Kittoe in 1838 A.D. who estimates its height as 80 or 100 feet (ranging between 24 and 30 m). This solitary remnant of the main temple also fell in October 1848 due to a strong gale. The visit of Rajendralala in 1868 mentions it as only an "enormous mass of stones studded with a few papal trees here and there".

Architecture of the Konarak temple

The Konarak temple was conceived as a huge and colossal chariot drawn by a team of seven horses depicted in the galloping mode. The entire temple was planned in such a way that it is fitted with twelve pairs of exquisitely decorated stone wheels. The horses were conceived in such a way that the Sun God (Surya) himself drives this chariot, his place being inside the garbhagriha. The Konarak temple also marks the culmination of the temple building architecture in Orissa. The humble beginning made in temple building activities in the 7th century A.D. (Parasuramesvara Temple being a classic example) passed through a process of efflorescence (e.g. Lingaraj Temple in the 11th century A.D. and the Jagannath temple in the 12th century A.D.) and finally culminated in the Konarak Temple in the 13th century A.D.

Apart from the depiction of the stone wheels and the caparisoned horses drawing the colossal chariot of Sun God, the Konarak Temple is a typical example of the Orissan temple architecture. The temple is not different from those of other regions. On plan, the temple consists of a deul (sanctum sanctorum or the sanctuary), antarala, jagmohana (porch or the mahamandapa) and a bhoga-mandapa, the latter being detached from the main temple complex as a separate unit, but along the same alignment with the main temple. The only variation from the other temples of Orissa and that can be viewed here that the temple proper stands on a huge platform, the sidewalls of the platform utilised for the depiction of the richly embellished stone chariots.

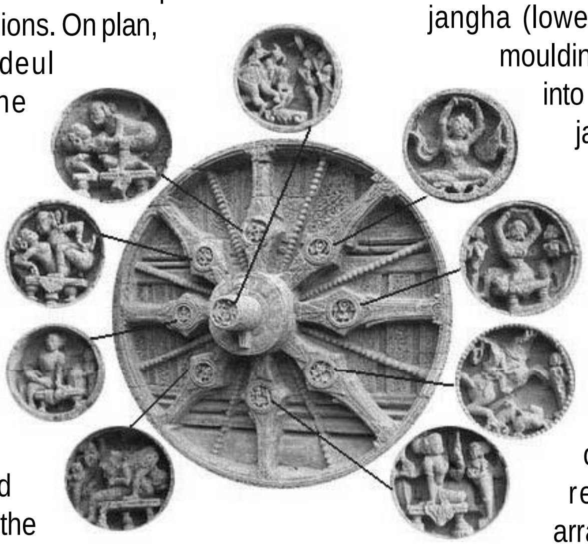

The deul is a typical rekha deula of the Orissan order marked by the curvilinear sikhara, which could have originally marked with the typical karma-amalakas. The jagmohana (frontal porch, mahamandapa) is the typical pidha deul with receding pidhas resembling a pyramidal roof. Both the rekha and pidha deuls were crowned by amalaka and a stupi. The rekha and pidha deuls are square on plan inside, while the outside is a typical example of a pancha-ratha structure known as rathas or pagas in Orissan architecture. The central projection, also the most pronounced one is known as raha paga, while the middle one is anuratha-paga and the corner one is known as kanika-paga. Apart from these major projections, numerous other minor projections and recesses could also be discernible.

On elevation, both the pidha and rekha deuls are divided into the components namely, pishta (or jangha, the platform), bada (the wall portion, the vertical wall), gandi (the portion immediately above the bada, the 'the trunk portion of a body'; in a rekha deul it is curvilinear, while in a pidha deul it is pyramidal) and mastaka (the crowning element, 'head'; it consists of beki (neck), amala, khapuri, kalasa). It is also easily discernible that there is no marked difference between the pidha and rekha deuls up to the top of the bada portion. The bada portion further consists of pabhaga (foot) which is composed of five broad mouldings, tala jangha (lower shin), bandhana (a set of mouldings which divides the jangha into two, namely the tala and upara jangha), upara jangha (upper shin) and the veranda which is again a set of mouldings, the number may vary, here in the pidha-deul there are ten mouldings.

The pidha-deul as described above is in the form of a stepped pyramid with receding tiers of pidhas, arranged into three tiers, called as

potalas. The gandi portion of the pidha-deul is preserved fairly at the Konarak temple. However, the gandi portion of the rekha-deul and a large part of the bada had collapsed long ago. Even the extant remains of the rekha-deul remind us of the typical superstructure it should have once had. The bhoga-mandapa as stated above is detached from the main temple structure. The mandapa is a pillared edifice, now open to the sky.

The stones are laid in ashlar masonry, the individual stones were carved and finished smoothly and hence the joints are less visible. These stones were placed on one another firmly due to their own weight supplemented by the use of iron dowels to hold them properly in their place.

The evidence indicates that three different kinds of stones were used in the temple construction. The stone type known as khondalite was used largely for the temple construction while the high quality chlorite was used for the doorjamb and some sculptures. The interior core of the temple and other structures were largely constructed using the laterite stones. The selection of khondalite which is a variety of garnetifeours felspathic gneiss that is prone to easy weathering and chemical alteration had been a major cause in the gradual disintegration of the temple. Most of the garnet composition is decomposed into a spongy mass of oxide which is further deteriorated by the saline winds and heavy rainfall witnessed in this region. Hence it is been an arduous task conserving this temple.

The temple complex consists of the Temple 1 (main temple complex), Temple 2 (Mayadevi Temple), Temple 3 (Vaishnava Temple) and many other subsidiary structures like the gateway, well, kitchen, enclosure wall, etc.

As described above, the entire temple was conceived as a huge and colossal chariot drawn by seven horses (three on the northern side and four on the southern side) over twelve pairs of stone wheels. The twelve wheels may symbolise the twelve months of the year.

Immediately below the platform and the bada is noticed an upana, which is a ledge-like projection and treated with decorations in friezes. The friezes are decorated with various themes, and the most recurring one is the elephant. The elephant motif is in various attitudes - elephants in defile, uprooting trees and branches, consuming the uprooted ones, feeding the younger ones, giving birth, fondling the younger ones and mates, etc. The next motif which dominates the upana is the military marches and processions. The procession consists of elephants, cavalry and infantry. The hunting of animals is also another theme that is depicted in the upana portion. Very often the king himself is shown hunting a boar or a deer and rarely a lion. The other themes that can be noticed are of the caravan scenes, pulling of a long rope by athletes, armed prince on a horseback, etc. The depiction of giraffe on the south side of the upana is an interesting and noteworthy one.

The bada or the platform of the temple is also richly sculpted and decorated in various bands. The bada portion of the temple measures nearly 4 m in height. The lower portion of the bada is further sub-divided into several bands that are depicted with various motifs like lotus petals, beaded pendants, creeper in foils and flowers, leaves and different animals. The bada portion also consists of several upright slabs and in between these slabs are niches many of them decorated with beautifully sculpted kanyas (damsels) in various moods and attitudes. They are shown as wringing water from the wet hair, standing nearby a half-opened door, standing underneath a tree, holding a branch of a tree, caressing a pet bird, making toilet, simply in a standing pose, playing musical instruments, etc. The upright slabs are also decorated with motifs like a rampant vyala (a leonine figure on an elephant), erotic and amorous figures, nagas or nagis, each with human bust, a multi-hooded canopy and the tail of a serpent coiling round a pillar, beautifully depicted kanyas, miscellaneous figures, etc.

The wheels as already stated above, shown along the northern and southern walls of the platform holding the pidha and rekha deuls are another specimen of exquisite and skilful decoration of the Orissan sculptural art. Each wheel consists of a central hub and sixteen spokes, out of which eight are broad and eight thin. The hub and spokes are intricately

decorated and sculpted with various figures and motifs. The spokes of the wheels are also sculpted in such a way that they broaden at the centre like that of a diamond and are thinner at the ends. The spokes are minutely carved with motifs like scroll-work, floral motifs, creepers and foliate, beaded strings and stylised chaitya windows. The central portion of the spokes which resemble a diamond is also relieved with various deities like Isana, Isani, Surya, Vishnu and his incarnations), erotic and amorous figures, kanyas in various poses, a nobleman with a man standing with folded hands, a princely cavalier, man playing on cymbals, a boar hunting scene, elephant riders, hunting scenes, etc. The axle of the wheel also contain deities like a god with a goddess, Gajalakshmi, Krishna playing flute, gopis and cows, Narasimha, king on an elephant, etc.

The mouldings of the pidha deul are also richly decorated with various sculptures and motifs. The bada portion of the pidha deul consists of several mouldings known as pabhaga, lower jangha, bandana, upper jangha and veranda, which in turn are sub-divided into several minor mouldings and richly decorated. The depiction of beautifully sculpted navagriha panes is noticed on the architrave portion of the pidha. The grihas which are depicted include that of Surya (Sun), Chandra (Moon), Mangala (Mars), Budha (Mercury), Brihaspati (Jupiter), Sukra (Venus) and Sani (Saturn). The Rahu and Ketu are also depicted nearby.

Among the doorframes, the eastern one is well preserved and nearly complete. The northern doorframe is also partially preserved. These doorframes were carved out of the high quality chlorite stones. The doorframes are another excellent specimen of decorative art. The doorjamb is divided into eight divisions. The base of the each facet or division consists of a sculptural motif, starting from the innermost, are a demonish figure, standing naga, two kinnaras (half animal and half human), a female, a male and a man with cows. The remaining portion on the three faces of the jamb is decorated with low relief sculptural decorations like foliated leaves, double coil of a hooded naga couple, succession of miniature pavilions with vajra-mundis containing figures, a motif with frolicking boys shown on a meandering creeper, vertical series of dwarf pilasters, succession of pavilions with erotic or amorous figures and sapuria (a motif containing fruits resembling pineapples).

As mentioned above, the entire gandi with the upper portion of the bada of the rekha deul has collapsed long time ago. However, the curvilinear shape of the sikhara could be gleaned out from the extant remains. The evidence of pabhaga, lower jangha, bandhana, upper jangha, veranda, gandi, etc could be discernible here. The lower jangha had provision for the housing of dikpalas, three of them are at present placed in the Konarak Museum, namely, the Agni, Yama and Nirruti, while the sculpture of Isana is now preserved in the National Museum, New Delhi. Several sculptures that might have originally adorned the rekha deul were also found in a clearance operation in 1906-07. These sculptures consist of one of the Adityas, worship of Jagannatha, Mahishasuramardini and linga, a marriage scene, King Narasimha in the company of priestly figures, King Narasimha on a swing, King Narasimha practising archery and a teacher discoursing to his pupils.

The depiction of parsva-devatas, representing Surya could be seen on the lower jangha at the south, west and north raha portions. The depiction of Surya on the southern niche is over a saptaratha chariot drawn

by seven horses, the charioteer Aruna is also depicted. The god Surya is shown depicted with all the paraphernalia including kinnaras, his four wives namely Rajni, Nikshubha, Chhaya and Suvarchasa. Usha and Pratyusha the two divinities are also shown who represent dispelling darkness by shooting arrows.

A modern flight of steps along the northern face of the niche containing the western parsva-devata leads into the sanctum sanctorum. The sanctum contains a richly and lavishly decorated chlorite stone platform which could have once supported the presiding deity of the temple. The pedestal was found empty when it was first cleared off the debris. The Madala-panji mentions that the image was removed to the precincts of the temple of Jagannatha.

The doorframe of the sanctum is also richly decorated as that of the eastern doorframe of the pidha deul. The porch has staircases on its three sides and once it was originally guarded by a pair of colossi, two lions, each rampant on a crouching elephant, on the east, and two elephants on the north and south.

To the front of the eastern staircase of the porch, once stood the free-standing chlorite pillar, the dhvaja-stambha, with Aruna, the charioteer of Surya as the crowning element. The Aruna-stambha could be seen now in front of the main gate of the Jagannatha temple at Puri.

Aspects of conservation

Another interesting aspect of the Konarak temple complex is the collapse of the main temple. Some scholars even believe that the main temple was never completed. Percy Brown asserted that the temple collapsed even before its completion. This theory, is however, not believable. The erection of the temple was undoubtedly the greatest achievement of Narasimha I. This fact was repeatedly recorded in the copper plate charters of his successors. The reference to this temple in the records of the successors of Narasimha I clearly proves that the temple was completed and the latest known reference made in the Kenduli plates of Narasimha IV of the Saka year 1305 (1384 A.D.) shows that at that time the monument was in a perfect state of preservation and the presiding deity was under worship. There is an inscription datable to the 14th century on the temple itself mentioning assignment of deities of rituals to various officials of the temple. This means that the temple was completed, and ceremonies connected with worship were started. This evidence comes out from many other texts. Abul-Fazl, the famous historian of Mughal Emperor Akbar's court (1556-1605 A.D.) in his Ain-i-Akbari gave an account of the temple of Konarak standing in great prosperity. The European sailors accounts also mentioned about the "Black Pagoda" and "Jaggarnut Pagoda".

However, in course of time the main temple has collapsed. Rajendra Lal Mita while visiting the temple in 1868, and Hunter in 1870, have recorded eye witness accounts of the ruins. There is something mysterious about the collapse of the temple, when temple of similar dimensions built earlier at Puri and Bhubaneswar stand today without major decay. Some scholars believe that the reason was a natural catastrophe like lightning or an earthquake. James Fergusson was of the view that it was because of the marshy foundation which could not support the enormous mass. There is also a theory that Kalapahar, a Muslim invader who desecrated the Jagannath temple at Puri in 1568 also attacked the Konarak temple paving the way to the ruin of the temple.

The temple in any case was exposed to very adverse conditions of nature like nearness to the shore, heavy monsoon showers, growth of vegetation on the temple, and saline affect. The temple was never repaired or maintained since its construction. In 1929 a stone which was covered with moss and lichen was examined by P. Parya, a Botanist of international repute. There were 357 layers on the stone. Accepting that one rainy season was necessary for deposit of one layer, 357 years must have elapsed for the formation of 357 layers. So the monument must not have looked after since the year 1573 A.D. In view of the long years of neglect, the dilapidation of the temple might have happened in the course of a slow and gradual process.

During the British rules, steps were taken for conservation of the remaining part of the temple. To save the Jagmohan from possible collapse, the four entrances were permanently closed, and the interior was filled with sand vertically from the top by drilling a hole and pouring sand through a funnel. This was started in 1901 and completed in 1904 under the supervision of Bishan Swarup, Executive Engineer.

The conservation of the remaining part of the Konarak temple is still a challenge before the Archaeological Survey of India which took charge of the temple in 1939. A.L. Basham as said "if the world wishes Konarak to be preserved for posterity, action and expensive action such as a developing country cannot afford alone must be taken soon".

In the year 1984, the Sun Temple at Konarak was inscribed as a World Heritage Site by the UNESCO in due recognition of its "outstanding universal value", and its uniqueness as a heritage of the mankind.

GONDS MOVEMENT IN SAMBALPUR AND ROLE OF KOLABIRA FORT

Dr. Dharmendra Kumar Mishra

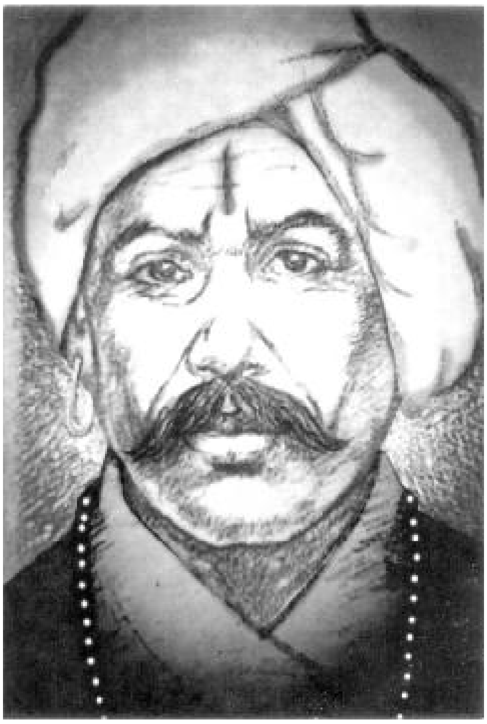

Gonds were the fighting forces of western Odisha. They have played an important role in the history of Sambalpur and as per the census of 1901 their population size is 63,248, second among others castes in the Sambalpur district[1]. Out of sixteen estates under Sambalpur raj, ten estates were ruled by Gonds and rest by others, which is the prime cause that Gonds have taken leading role in the freedom movement of this area. Table 1 depicts a detail picture of Gonds ruled estate in Sambalpur district in 1857. In most of the villages Gonds fills the post of Jhankar or principal watchmen - an honourable post and a secondary village priest, responsible to propitiate the local earth god (gram debata) and there by ensure good harvest[2]. Gonds were usually agriculturist by occupation but appointed as zamindars under the Chauhans of Sambalpur.

Mishra (2012) describes that Gonds zamindar of Sarangarh and Raigarh of Chhattisgarh state helped Baliara Singh (1617-1657), the fifth raja of Sambalpur in carving out the vast dominion over eighteen garhs[3]. In social hierarchy they were divided into, Raja or Raj Gonds - the noble class and Dhur or Dust Gonds- represented in the lower stratum. The Raj Gonds generally wore a sacred thread like that worn by Brahman as they believed that the Brahman had stolen their sacred thread, claimed themselves as the son of soil. Being a prime caste in the district, blind and absolute support of all the ten Gonds zamindars as mentioned in the table no 2 had arisen Sambalpur freedom movement to its peak, known by the common the man as 'Gondmaru'. During Maharattha rule and in their line, people of Gonds community created a terror among villagers and snatching, mainly from wealthy class, which even continues during British rule is popularly called as first and second phase of 'Gondmaru' respectively[4]. But according to Bohidar (2006) Gonds and Paikas under Sri Krushna Chandra Singh, son of deceased Karunakar Singh, the 3rd Gond Zamindar of Kolabira, with revenge in their mind, attacked Britishers after illegal execution of his father Karunakar Singh, where innumerable Gonds lost their life, which is called as 'Gondmaru[5]'. But Hassan (2001) describes 'Gondmaru' as massacre killing of Brahmins and Kultas populace, who were distressing and snatching outsiders by Gonds community[6].

1. O'Malley, 'Bengal District Gazetteers-Sambalpur', p.65
2. Ibid, p.66
3. Mishra, B. 'Social Structure of Western Orissa under Chouhan of Sambalpur'
4. Dash, S.P., 'Sambalpur Itihash', pp.330,331
5. unpublished text written by Janmajaya Bohidar on 'Kolabira Freedom Struggle by Karunakar Naik and Kolabira fort' dated- 11/02/2006
6. Hassan, K., 'Sambalpur Re Swadhinata Sangram', p.67

Installation of Narayana Sing, an old and incapable man and heir of Chouhan family on throne of Sambalpur on 11/10/1833 arouse Gonds against Britishers. Supporters of Narayana Singh killed Bhalabhadra Singh; the Gonds zamindar of Lakhanpur, a strong supporter of Surendra Sai further intensified the Gond movement against Britishers. Narayana Singh died on 19/09/1849.[7]

The rebellion of Sambalpur in 1857 was mainly a tribal rebellion where Gonds zamindars of Kolabira, Paharsirgira, Bheren, Kharsal, Kodabaga, Laida, Loisingha, Machida, Mandomahal, Patkulunda etc, have taken a key role to support Surendra Sai. They give up their every comfort, left their families as well as homes and resorted to jungle life. They were noted for their bravery, scarifies and heroism. They were arrested in mass, imprisoned at different jails, trailed at fast track courts and hanged (even some time illegally executed), killed at various military operations and lost their entire estates/property. With espouse of these people, Surendra Sai was able to organise rebels in groups at different locations[8]. Bhalabhadra Singh, the zamindar of Lakhanpur was first and prominent among all Gonds zamindar, who organized them to fight against foreign rule in 1827, however was killed in 1837 as a traitor showed way to the forces of raja of Sambalpur to his resting place for which the Gonds got more incensed to fight. Also increased revenue from Rs.8800 in 1849 to Rs.74, 000 in 1854 caused anger among Gonds zamindars was another reason for which they become more united against Britishers.[9]

The Gonds ruled in Bheren estate (also called as Besaikela) before coming of the Rajput Chouhan to Sambalpur and its fearless zamindar Abdhut Singh turned himself into rebel when insulted by Britishers for delay in payment of revenue to government and joined hands with Surendra Sai during his first phase of freedom struggle (1827-1840), responsible for grabbing government food storage of Padampur, located near Kapilapur on Belphar-Kanaktura highway, now submerged at Hirakud basin, twice on 23/07/1830 and 23/07/1832. He also made a quick and close escape from Captain Thomas Wilkinson on 16/12/1830 after which he was sheltered by Bhalabhadra Singh, the zamindar of Lakhanpur at Debrigarh fort, located at Baraphar hilltop, where he was attacked from three sides of hill by Lieutenant Higgins led Ramgarh battalion, Subedar Gurudayal Tiwari and forces of queen of Sambalpur and Britishers led by Jay Bohidar respectively, which he successfully tackled with continuous flow of arrows from hilltop. Zamindar of Kodabaga and Paharsirgira also helped Abdhut Singh and Bhalabhadra Singh. Debrigarh mountain peak was situated at a height of 2267 feet (691 meter) used to be a strong hold of rajas of Sambalpur, where Bhalabhadra Singh was killed. It is also said that Maharattha under Chandaji Bhonsala arrested raja Jayat Singh and his son Maharaja Sai from Debrigarh fort, where there is a large hill cave, called as 'Bara Bakhara' capable of holding 400 people. However on advice of Britishers, Narayana Singh, the proxy king of Sambalpur, restored the confiscated property of Abdhut Singh to him. Both Abdhut Singh and Bhalabhadra Singh also set fire on a British camp on 08/01/1831.[10] Burkodar Singh was last zamindar of Bheren, whose father Balaram Singh married in zamindar family of Kubedega, who died without male heirs, leading to its possession by Bheren. Abdhut was killed in an action with British troops while other family members surrendered.[11]

7. Mohapatra, R., 'Role of Veer Surendra Sai against the British Colonialism in Sambalpur', p. 5
8. Ibid, pp.4-9
9. Pasayat, C., ' Rebel Colleagues of Surendra Sai as depicted in Folk Songs of Sambalpur Region' pp.23-29
10. Panda, D.K., 'Veer Surendra Sai', pp.14-16
11. Singh Deo, J. P, ' Study on the Cultural Heritage of Bargarh District, Orissa, India' p.5

Another Gonds zamindar Sri Janardan Singh along with his two brothers Khageswar Singh (Nannha Diwan) and Fathe Singh of Paharsirgira, very loyal and trusty supporter of Surendra Sai taken leadership after death of Bhalabhadra Singh, who was spontaneously supported by Kamal Singh, Nilamber Singh and Khageswar Singh, the three capable and self motivated sons of deceased Bhalabhadra Singh, the zamindar of Lakhanpur. On 12/02/1858, A.P. Woodbridge led 40 Madras Native Infantry (MNI) and captain E.G. Wood led Nagpur Horse regiment, jointly attacked Paharsirgira, on their way to reoccupy Singhoda Ghati, where in between the joint of two mountaintops and inside a stone barricade of 30 feet length, 30 feet breadth and 7 feet height, Janardan Sigh, Khageswar Singh and Fathe Singh encamped and mountain peak was strongly fortified by rebels under Janardan Singh. British army was compel to move toward the back due to continuous flow of bullets, arrows and stones from the mountain peak and unable to climb up, however Woodbridge along with some soldiers able to mount the peak from backside with help of a rope and was killed by Janardan Singh along with some of his soldiers. On 14/02/1858, Captain Ensign Warlo proceeded to Singhoda Ghati, recovered headless and naked corpses of Woodbridge and others hanging from trees in the mountain peak. He brought the dead body from there to Sambalpur on back of a horse where it was cremated. Just three days after the incident of Woodbridge's death on 15/02/1858, Maj. Beats died at Sambalpur leading to mourn among Britishers.[12] Vindictive British force commanded by Foster started attack and arrest of rebels with a missionary zeal and arrested another close associates of Surendra Sai, the Gond zamindar of Kharsal, Sri Dayal Sing during last week of February, 1858 and trailed his case at fast track court and finally executed on 03/03/1858. However Mahalik (2007) described that Kharsal fort was attacked by Britishers in 1860 and its zamindar was hanged by Britishers for taking active part in the revolt of Surendra Sai[13]. Meanwhile, one Chandra Gountia, the Gond zamindar of Loisingha makes up his mind to give up rebel and live in rest. His wish to surrender before Britishers was suspected and hence debarred from surrender on 20/03/1858 and told to stay at Sambalpur.[14] Zamindar of Kodabaga was also arrested during same period and sentenced life time imprisonment. Kharsal was formed during the regime of Baliara Singh (1617-1657), the 5th raja of Sambalpur by grant of a village to one Gond, named Uddyan Singh, for his loyal service to raja and it's headquarter was at Kanakbira.

Zamindars of Kolabira were pioneer in organized the Gonds community in the entire Sambalpur district and always tried for their betterment. Gallantry shown by the third zamindar of Kolabira, Karunakar Singh was well known among all close associates of Surendra Sai as he had taken leadership among the rebels in absence of Surendra Sai, who was almost a second line leader in team Surendra Sai. O'Malley (1909) in page thirty one describes Karunakar Singh as ' the chief of Kolabira or Jaypur was one of the most powerful of these zamindars, and on his taking up the rebel cause, many of the others followed from the force of example, or were compelled to join by the more influential'. In the language of Mishra (1986) 'the Kolabira zamindar, Karunakar Singh, was the chief of all rebel zamindar'. But till today the writer is unable to get any evidence of his association with Surendra Sai during his first phase of freedom struggle (1827-1840) while there are enough reliable facts and huge undisputed evidences available at different archives of Sambalpur, Bhubaneswar, Nagpur, Patna and London, which not only tale us the glorious association of Karunakar Singh with Surendra Sai during his second phase of struggle (1857-1863) but also confirmed his dynamic leadership, that he had taken in absence of Surendra Sai. Misra (2002) in page 113 described him as a 'leading activist' among all followers of Surendra Sai.

For removal of social evils among Gonds community, Lal Rajendra Singh, the nineth zamindar of Kolabira and member of Odisha assembly has taken several steps through regular follow up in their community or jati meetings/conventions called as 'Sadbansi (Gonds) Keshatriya Mahasabha'. He was also president of Jaypur

12. Panda, D.K., 'Veer Surendra Sai', pp.36-38
13. Mahalik, N., 'Freedom Struggle in Ghans (Bargarh)', p. 71.
14. Panda, D.K., 'Veer Surendra Sai',pp.39,40

Gonds Samaj. However, the first Gonds convention or mahasabha was held on 19/05/1940 at Sanua village (a station in between Nagpur- Howrah railway line) in Jharkhand under the chairmanship of Sri Nrupalal Singh, the seventh zamindar of Kolabira estate who was also nominated member of first pre-independence Odisha assembly.[15]

Table 1: Feudatory Estates of Sambalpur District in 1857

Name of Zamindaris	Social Group/ Caste/Race	Area (in Square Miles)	Name of Zamindaris	Social Group/ Caste/Race	Area (in Square Miles)
1. Borasambar	Binjhals	841	9. Patkulunda	Gonds	06
2. Barpali	Chauhan Rajput	98	10. Kolabira	Gonds	278
3. Bijepur	Kulta	83	11.Rampur	Others	149
4. Ghans	Binjhals	40	12.Rajpur	Chauhan Rajput	36
5. Bheran	Gonds	33	13. Kodabaga	Gonds	29
6. Kharsal	Gonds	28	14.Machida	Gonds	10
7. Paharsirgira	Gonds	17	15. Laida	Gonds	41
8. Mandomahal	Gonds	07	16.Loisingha	Gonds	95

Source: Bengal District Gazetteers-Sambalpur (1909)

Table 2: List of Gonds Estates and their Chiefs under Sambalpur District

Sl. No.	Name of Gonds Estates	Name of the Gonds Freedom Fighters
1.	Bheran(Besaikela)	Abdhut Singh (died in war) and his son Monahar Singh
2.	Kharsal	Dayal Sardar. He was hanged on 03/03/1858
3.	Kolabira	Karunakar Singh and his brother Khaga Naik and nephew Kanehai Naik
4.	Kodabaga	Anjari Singh (some writer called him as Abhari Singh). He got life imprisonment
5.	Laida	Jai Singh
6.	Loisingha	Arjun Singh and his son Chandra Singh, Madhu Singh
7.	Machida	Dhaneswar Singh. (also called as Dhanu Singh)
8.	Mandomahal	Annanta Sai, Arakhita Gountia
9.	Paharsirgira	Janardan Singh and his brother Khageswar Singh (Nannha Dewan) and Fathe Singh
10.	Patkulunda	Pitamber Singh

15 (unknown writer)Jati Siddhanta Chandrika, p.1

References:

1. Bohidar, J., 'Kolabira Freedom Struggle by Karunakar Naik and Kolabira fort' (unpublished manuscript), 2006.
2. Dash, Siba Prasad, 'Sambalpur Itihash', Sambalpur, 1962.
3. Hassan, K., 'Sambalpur Re Swadhinata Sangram', Bhubaneswar, 2001.
4. Mahalik, N., 'Freedom Struggle in Ghans (Bargarh), Odisha Review, Vol. LXV, No. 1, August, 2007.
5. Mishra, B., 'Social Structure of Western Orissa under Chauhans of Sambalpur', Journal of History and Social Sciences, Vol. III, 2012.
6. Mishra, C., Freedom Movement in Sambalpur (1827-1947), New Delhi, 1986.
7. Mohapatra, R., 'Role of Veer Surendra Sai against the British Colonialism in Sambalpur' Odisha Review, Vol. LXV, No. 1, August, 2008.
8. O' Malley, L.S.S., 'Bengal District Gazetteers-Sambalpur', Logos Press, New Delhi, 1909.
9. Panda, D.K., 'Veer Surendra Sai', Sambalpur, 2012.
10. Pasayat, C., 'Rebel Colleagues of Surendra Sai as depicted in Folk Songs of Sambalpur Region' Odisha Review, January,2009.
11. Singh Deo, J.P., 'Study on Cultural Heritage of Bargarh District, Orissa, India', Navaratna Journal, Jan-Feb, 2008.
12. Unknown Writer, Jati Siddhanta Chandria, 1941.

Education Officer
Central Board for Workers Education
Ministry of Labour & Employment
Government of India, Panposh Main Road
Rourkela-769012, Ph-09437542821

RELIGIOUS FESTIVALS OF GONDS

Ramkrishan Sahu

The festivals of Gonds can be categories as belonging to traditional one and newly acquired one as a result of association with Hindus. The traditional festivals are also gradually acquiring Hindu way of worship. For example - Gouri Puja which is mainly performed to worship different totems of Gond clans has taken a new direction by worshipping Iswar Parvati cult which is essentially of Hindu origin. Offerings of cocoanut, plantain, sacrificial animals like goats and fowls. The priest is the Dehuri of a village.

CHAITRI FESTIVAL

In Chait (March) a Festival Called Chaitrai is celebrated in Bastar, Orissa and Andhar Pradesh. A pig or fowl offered to the village gods and the new beans and jowar or other food are offered uncooked. After dancing and singing for the whole night they start eating the new foods.

NUAKHAI

Nuakhai is an agricultural festival. This ceremony generally takes place in the bright fortnight of Bhadraba(Aug-Sep) on an auspicious day. On this occasion preparation of new rice are offered to gods, goddesses and ancestors after which members of the

family alongwith friends and relatives partake of the new rice. The head of the family officiates in this function.

PUS PUJA

Pus Puja is performed to worship the great Kunda Deo, the priest is Kumura. The shrine is cleared and worshipped by the priest. This ceremony generally takes place in the bright fortnight of Pusa on Shyama Dasami. Fowls and goats are sacrificed by the Kumura. Their heads are cooked and eaten by Priests. The rest are taken away by those who bring the animals. When they return the priest is honoured by the villagers with blowing of Conch shell and 'hulhuli' (a Hindu way of Welcome). Next day the Kumura goes to worship at shrine. Being possessed by the the deity he takes with the villagers on behalf of the deity. The shrine is generally situated outside the village. The festivals lasts for four days.

LOCHHE LOKA PUJA

Lochhe Loka Puja is observed in honour of all field, mountain and forest Gods specially for which hares are sacrificed. Village Dehuri performs the worship during the dark fortnight of the month of Pusa. Masan Debota is also worshipped in the same month to save people from the wrath of evil spirits.

HUMA DEVI PUJA

Huma devi Puja is prototype of Agni Puja of Hindus on the full moon day of the month of Magha(February). But Gond perform it in the Falguna (March) full moon day. Sacred is lighted by caused by heating iron implements and inserting them inside a water vessel. Mangala Osa, essentially a Hindu festival is observed by the gonds with the help of a Brahmin Priest. Mangala is identified with Goddess of Wealth(Laxmi).

Tulsi Plant is worshipped by the Gonds during the month of Kartika (November) which is called kartika Brata. Sudasa Brata is also observed by Gond women with the help of Brahmin Priest. Before reaping low land paddy Gonds perform Maili puja in honour of the Goddess Maili Pidhi enshrined at the end of the village under a grove. The village priest feats on a day fixed by the villagers during the month of Kartika(November). This Goddess is identified with earth Goddess and Worshipped for bumper crop. Fowls and pigeons are sacrificed during night. Chordia Puja is performed by individual families or groups of families of a single lineage at the time of reaping. Siva Ratri festival is observed in Gond Society on the 14th day of the dark fortnight in the month of phalguna(Feb-March). Laxmi Puja is observed in the Gond Society in the month of Margasira (Nov-Dec) on every Thursday. On the Thursday the house and courtyard are decorated with chita and Laxmi, the goddess of wealth and prosperity, is evoked and worshipped. The last Thursday of the month marks the end of the puja when rice, cakes and other preparation of sweets are offered to the goddess. Khanda Puja is observed by Gonds in the month of Dasahara(Sept-Oct). This festival is held to please the goddess Durga and in order to show their efficiency as a Kshatriyas. In this festival they worship Khanda or sword. Jangha and Linga puja was also celebrated in the month of Pusa in western Orissa, particularly in Saintala in Bolangir district of Orissa.

Besides all above the puja, they also belive in omens and witchcraft very much.

OMENS

If a Gond, when starting on a Journey in the morning, should meet a tiger, cat, here or a four horn deer, he will return and postpone his journey, but if he meets one of these animals when he is well on the way it is considered to be lucky.

Gonds also belive in witchcraft and sorcery and the man who practices these are called Pungunia and is very much dreaded. There are witch doctors who also cure these types of cases. These are known as Raulia. Raulia can also be a Pungnia and practices both black and white magic. Gonds also believe in ghosts whom they call Preta. The souls of deceased are believed to roam as pretas till they are united with Bura Deo.

In brief it may be stated that the Gonds have incorporated a number of Hindu Gods and Goddess into their pantheon although they continue to worship their traditional deities. Their religious festivals are getting transformed into their pantheon although they continue to worship their traditional deities. Their religious festival are getting transformed into hindu way of worshipping which is observed from the use of Brahmin Priests and ritual objects like Cocoanut, Plantain, Conch and Hulhuli (sacred sound by women).

Lecturer in History
Anchalik college Paharsrigida,
Bargarh

JANGHA DEO BADA THAKURA

Premananda Majhi

The story or tradition of "Jangha Deb" is like this-

A godly person of the 'Gond' tribal community of Phuljhar had a dream. God Vishnu asked him in the dream to make a pilgrimage to Ganduki river in Bihar where in the jungle on the river coast he will find an Icon in the shape of two joint thighs made of wood hanging on a Siali Bush. He should make haset to receive the same and bring it to his place and worship it forthe welfare of his community.

He therefore, dutyfully carried out the directions made in the dream and brought the Icon to his place at Phuljhar and installed it there and worshiped it as the welfare deity of his community. Phuljhar was then a part of the Sambalpur Raj but remained back in Madhya Pradesh when Sambalpur was transfered from M.P. to Bengal, Bihar and Orissa. Phuljhar is now in Chhatisgarh.

The regular worship of the deity bore fruit, but when there was fear of a "Jaban' invasion, the community moved away to Sundargarh with the deity and settled down in village Bhoipali.and.Installed the deity initially under a tree and worshipped it there.

When the Raja of Gangpur, Sundargarh heard of the power and benevolence of "Jangha Deb" he made a visit and wanted to test the power of the deity. The Raja threw a gold ring in to the river and asked the worshipers to find it out with the help of Jangha Deb.

The worshipers entered into the river and came back with a big fish. When the fish was cut, the ring was foud from its intestine. The Raja was pleased and having earned faith settled a piece ofland for the construction of a temple for Jangha Deb. The name of the deity spread to all directions.

The Gond community has constructed a temple for the deity through comminuty spporot and continuing His worship.

Every year on the "Samba Dasami" Tithi an annual Puja is held and large number of people from

Orissa and from outside gather there to participate in the Puja and have an annual Darshan.

Mahima of the Deity

It is believed and said that those who during the annual festival carry the deity in their shoulders during the Jatra find that all - their "Indriyas' as if offered in - oblation to the deity, experience - great physical as well as inner peace and bliss.

However those, who are non-believers are not able to lift the deity to their shoulders, because of its great weight.

When the deity is raised by the believers He guides them to go in the direction as wished by him.

The believers thus run with the godly load on their shoulders, and they are followed by the sound of conch, Ghanta and Kahali played by the musicians running behind.

It is said that, all who asked for boons have received it by the blessings of Jangha Deb.

It is also said that, any amout of caster oil, that is poured on the Jangha Deb, it is absorbed by him and not a drop falls to the ground. There is a tradition that when Srikrishna's dead body was set on the bruning pire, some portions of his body remained unburnt and these unburnt portions are said to be on the body of Jangha Deb and therefore to ameliorate the burning sensation, castor oil is daily applied to Jangha Deb.

As these worship etc. of Jangha Deb is done by a very archaic tribe, the matter is not receiving wide publicity. Since these worship is done in line with that of Lord Jagannath's Calendar etc., these Pujas can no longer remain localised and is likely to spreadout.

Since Jangha Deb has become the centrifugal force of the faith of a large number of people and since Devatas alsways agree to the wishes of a large number of people, there is hope that the worshipers of Jangha Deb will increase with the flow of time and people will come forward with heartfelt oblations and gifts for the development of ~he Temple, its surrounds and the day to day Reeti and Neeti.

ମୟୁରଭଞ୍ଜ ଜିଲ୍ଲା ଗୋଣ୍ଡ ଆଦିବାସୀ ଇତିହାସ

ଅଧ୍ୟାପିକା ସୁକାନ୍ତି ନାୟକ

ଭାରତର ଗୋଣ୍ଡ ଆଦିବାସୀଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା :

ସାରା ଭାରତରେ ଚାରିଶତରୁ ଅଧିକ ଆଦିବାସୀ ଗୋଷ୍ଠୀ ବାସ କରନ୍ତି । ସେମାନେ ଭାରତର ମୋଟ ଜନସଂଖ୍ୟାର ୧%ରୁ ଅଧିକ । ଆଦିବାସୀ ଗୋଷ୍ଠୀ ମଧ୍ୟରେ ସଂଖ୍ୟା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଗୋଣ୍ଡ ଭିଲସ୍, ସାନ୍ତାଳ କ୍ରମାନ୍ୱୟରେ ପ୍ରଥମ, ଦ୍ୱିତୀୟ ଓ ତୃତୀୟ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ଗୋଣ୍ଡ ଆଦିବାସୀ ସାରା ଭାରତରେ, କେରଳରୁ ଯେ କାଶ୍ମୀର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବାସ କରନ୍ତି । ୨୦୦୧ ଜନଗଣନା ଅନୁସାରେ ଗୋଣ୍ଡ ଆଦିବାସୀଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଏକ କୋଟି ଦଶଲକ୍ଷ ଅଟେ । ଅର୍ଥାତ୍ ଭାରତର ମୋଟ ଜନସଂଖ୍ୟାର ୧% ଅଟେ । ଏହି ବିଶାଳ ଗୋଣ୍ଡ ଗୋଷ୍ଠୀ ବିଶ୍ୱର ଏକ ବିଶିଷ୍ଟ ଆଦିବାସୀ ଜାତି ଭାବରେ ପରିଚିତ ।

ଗୋଣ୍ଡ ଜାତି ଏକ ଇତିହାସ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଶାସକ ଜାତି ଅଟେ:

ଗୋଣ୍ଡ ଜାତିର ଲୋକ ଦୁର୍ଦ୍ଧଶ, ରଣରଙ୍ଗ ଯୁଦ୍ଧଖୋର ଅଟନ୍ତି ବୋଲି ଇତିହାସ ମନେ ରଖିଛି । ଏହା ଏକ ଇତିହାସ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଜାତି ଅଟେ । ଅନେକ ରାଜ୍ୟ ଓ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଗଢି ଶାସନ କରିଥିବା ଇତିହାସରୁ ଜଣାପଡ଼େ । ମଧ୍ୟଯୁଗରେ, ମଧ୍ୟ ଭାରତରେ ଚାରୋଟି ବଡ଼ ଗୋଣ୍ଡ ରାଜ୍ୟ ଯଥା (୧) ଗାଡ଼ା ମଣ୍ଡଳୀ, (୨) ଦେଓଗଡ଼, (୩) ଚାନ୍ଦାଗଡ଼ (୪) ଖେରଲାଗଡ଼ ଗଢି ଉଠିଥିଲା । ସାତଦେଓ ଗୋଣ୍ଡ ସଂଗ୍ରାମ ସାହା ଗାଡ଼ା ମଣ୍ଡଳା ରାଜ୍ୟର ଶକ୍ତି ବୃଦ୍ଧି (15th A.D.) ଘଟାଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ରାଜା ଦଳପତ ସାହା ୧୬ତମ ଶତାବ୍ଦୀରେ ସୀମା ସୁରକ୍ଷା ବେଳେ ଜୀବନ ହରାଇଥିଲେ । ୧୫୬୩ ସାଲ ବେଳକୁ ଦଳପତ ସାହାଙ୍କ ବିଧବା ପତ୍ନୀ ରାଣୀ ଦୁର୍ଗାବତୀ ଓ ପୁତ୍ର ବୀର ନାରାୟଣ ଶାସକ ଥିଲେ । ମୋଗଲ ବାଦଶାହ ଆକବରଙ୍କ ସହ ୧୫୬୩ ସାଲରେ ଯୁଦ୍ଧ କରି ଦୁହେଁ ସହିଦ ହୋଇଥିଲେ । ରାଜ୍ୟଟି ଅର୍ଦ୍ଧ ସ୍ୱାଧୀନ ରହିଲା । ରାଜା ଜଳପତ ସାହାଙ୍କ ସାନ ଭାଇ ଚନ୍ଦ୍ରସାହା ଶାସନ ଚଳାଇଲେ । ଗଡା-ମାଣ୍ଡଳା ରାଜ୍ୟରେ ମୋଟ ୬୩ ଜଣ ଗୋଣ୍ଡ ରାଜା ଶାସନ କରିଥିଲେ । ରାଜ୍ୟରେ ୫୩ଟି ଦୁର୍ଗ ଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ (୨୦୧୫) ମାଣ୍ଡଲାଠାରେ ରାଜବାଟି, ଦୁର୍ଗ ଐତିହାସିକ ସ୍ଥାନର ମାନ୍ୟତା ପାଇ ରହିଛି । ୧୬ତମ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଗୋଣ୍ଡମାନଙ୍କ ଶକ୍ତ ବଢି ଚରମ ସୀମା ସ୍ପର୍ଶ କରିଥିଲା । ଗଣ୍ଡୁଳି ନଈ କୂଳରୁ ଗୋଣ୍ଡ ଜାତିର ଉତ୍ପତ୍ତି ବୋଲି ଗୋଣ୍ଡ ଯୁଗେ ଯୁଗେ ମନେ ରଖିଛି । ତେବେ ଦକ୍ଷିଣର ଗୋଦାବରୀ ନଈ, ମଧ୍ୟ ଭାରତର ନର୍ମଦା, ମହାନଦୀ ଇତ୍ୟାଦି ଅବବାହିକା ଗୋଣ୍ଡ ଶକ୍ତିର ଭିତ୍ତିଭୂମି ପଡ଼ିଥିବା ଜଣାଯାଏ । ଗୋଣ୍ଡମାନେ ଗୋଦାବରୀ ନଈରେ ପୂର୍ବ ପୁରୁଷଙ୍କ କୃତିତ୍ୱକୁ ମନେ ପକାଇ ତର୍ପଣ ବାଢୁଥିଲେ । ଶ୍ରଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି ଦେଉଥିଲେ । ୯ତମରୁ ୧୬ତମ ଶତାବ୍ଦୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୋଣ୍ଡ ରାଜଶକ୍ତି ଚରମ ସୀମା ଛୁଇଁ ଥିଲା । ଛତ୍ରପତି ଶିବାଜୀଙ୍କ ଉତ୍‌ଥାନ ହେବା ପରେ ମରହଟ୍ଟା ଶକ୍ତି ଗୋଣ୍ଡଙ୍କ ଅଶେଷ କ୍ଷତି କରିଥିଲେ (୧୬୪୦ - ୧୮୧୮) । ତଥାପି ଦେଶ ସ୍ୱାଧୀନ ହେଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ (୧୯୪୭) ଏମାନଙ୍କ ଶକ୍ତି ମଧ୍ୟ ଭାରତର ଅକ୍ଷୁର୍ଣ୍ଣ ଥିଲା । ଏ କଥା ସହ ଯେ ରାଜନୀତିର ଖେଳ ଖେଳି ଗୋଣ୍ଡ ଜାତିର ଲୋକନାମା ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଭୋଗିଛନ୍ତି । ଗରିବ ଅବସ୍ଥାରେ ବଣ ଜଙ୍ଗଲରେ ବାସ କରିଛନ୍ତି । ତେବେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା (୨୦୧୫) ମଧ୍ୟ ଭାରତର ଏମିତି ଜିଲ୍ଲା ନାହିଁ, ଯେଉଁଠି ଗୋଣ୍ଡ ନାହାନ୍ତି ବା ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରଭାବ ନାହିଁ ।

ଗୋଣ୍ଡ ଜାତିର ଇତିହାସ ଲେଖିବା ଦାୟିତ୍ୱ ୨୧ତମ ଶତାବ୍ଦୀର ଆମ ଉପରେ ପଡ଼ିଛି :

ଇତିହାସ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଗୋଣ୍ଡ ଜାତିର ସ୍ଥାନ ଭାରତ ଇତିହାସରେ ରହିଛି । ଆଞ୍ଚଳିକ ଇତିହାସରେ ମଧ୍ୟ ସ୍ଥାନ ପାଇଛି । ତେବେ ବିଶେଷ ସ୍ଥାନ ପାଇ ନାହିଁ । ତେବେ ଯେଉଁ ଗୋଣ୍ଡ ଜାତିକୁ ତା ଭାଷା, ଧର୍ମ, ସଂସ୍କୃତି, ସଭ୍ୟତା, ରାଜଶକ୍ତିରେ ପରିଣତ କରିପାରିଛି ସେହି ସଭ୍ୟତାର ଇତିହାସ ଲେଖିବାର ଗବେଷଣା କରିବାର ସମୟ

ଆସିଛି । ଆମ ଉପରେ ଏ ଗୁରୁଦାୟିତ୍ୱ ପଡ଼ିଛି । ଗୋଣ୍ଡ ଜାତିର ସାମାଜିକ, ଆର୍ଥିକ, ରାଜନୈତିକ, ଧାର୍ମିକ ଇତିହାସ ଲେଖିବା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଜରୁରୀ ହୋଇପଡ଼ିଛି । କାରଣ ଯାହାର ଅତୀତ ନାହିଁ, ତାହାର ଭବିଷ୍ୟତ ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ଏଣୁ ଆମ ଅତୀତ ଇତିହାସକୁ ଯତ୍ନର ସହିତ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିବା ସମୟ ଆସିଛି । ଆଞ୍ଚଳିକ ଗବେଷଣା କେନ୍ଦ୍ରମାନ ସ୍ଥାପନ କରିବା ଗୋଣ୍ଡ ଜାତିରେ, ସଭ୍ୟତାରେ ଲୁଚି ରହିଥିବା, ହଜି ଯାଇଥିବା, ଘଟଣା ଲୋକ କଥା, କିମ୍ବଦନ୍ତୀ, କାହାଣୀ, ତଥ୍ୟ ଯୁଦ୍ଧର ଘନଘଟା, ଗୋଣ୍ଡ ମେଳି, ସରକାର ବିରୋଧି ମେଳି, ଗୋଣ୍ଡ ସମାଜର ଉତ୍ଥାନ ଓ ପତନର ଇତିହାସ, ସଂଘର୍ଷ, ସାଙ୍ଗଠନିକ ସମାବେଶ ପ୍ରତିଟି ଘଟଣାକୁ ଲିଖିତ ଭାବରୁ ରଖନ୍ତୁ । କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଉପରେ ଗବେଷଣା କରି ଐତିହାସିକ ତଥ୍ୟକୁ ଛାଣି ବାହାର କରନ୍ତୁ । ଆମେ ଯଦି ଏତକ କରିବା ନାହିଁ, ଭବିଷ୍ୟତ ବଂଶଧର ଆମକୁ କ୍ଷମା ଦେବେ ନାହିଁ । ଯଦି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କରିବା ଯଶ ସମ୍ମାନର ଅଧିକାର ହେବା । ଗୋଣ୍ଡ ସମାଜକୁ ଦିଗ୍‌ଦର୍ଶନ ଦେବାରେ ସହାୟକ ହେବା । ତାଳପତ୍ର ଖେଳା, ପୋଥି, ପୁରାଣ ସଂଗ୍ରହ କରନ୍ତୁ । ଗବେଷଣା କେନ୍ଦ୍ରରେ ଠୁଳ କରନ୍ତୁ । ଗୋଣ୍ଡ ରାଜା, ଜମିଦାରଙ୍କ ବଂଶାବଳୀ ଇତିହାସ ସଂଗ୍ରହ କରନ୍ତୁ । ଗାଁ ଗଉଁନ୍ତିଆ, ପ୍ରଧାନଙ୍କ ଇତିହାସ ଲେଖନ୍ତୁ । ସେଥିରେ କ୍ଷତ୍ରୀୟ ଓ ବ୍ରିଟିଶ ଶାସନ ସମୟ ଅତ୍ୟାଚାର, ନିର୍ଯ୍ୟାତନାର କାହାଣୀ ସାମ୍ନାକୁ ଆସିବ । ଗୋଣ୍ଡ ସମାଜର ଆର୍ଥିକ, ସାମାଜିକ, ରାଜନୈତିକ ଜୀବନର ଦୈନନ୍ଦିନ ଘଟଣାବଳୀର ଚିତ୍ର ସାମ୍ନାକୁ ଆସିବ । ଆମ ସମାଜର ଦାରିଦ୍ର୍ୟ କାରଣ ସାମ୍ନାକୁ ଆସିବ । ନିରାକରଣ ବାଟ ବାହାର କରିବା ପାଇଁ ତଥ୍ୟ ଯୋଗାଇବ । ସାହାସ ଦେବ ।

ଇଂରେଜ ଗବେଷକଙ୍କ ଅବଦାନ :

ଭାରତରେ ଇଂରେଜ ଶାସନ କାଳରେ (୧୭୫୭-୧୯୪୭) ଅନେକ ଜ୍ଞାନୀ ଗୁଣୀ ମାନବ ଦରଦୀ ସାହେବ ପ୍ରଶାସକ ଥିଲେ । ସେମାନେ ଭାରତର ଆଦିବାସୀ ଅଧ୍ୟୁଷିତ ଇଲାକାର ପ୍ରଶାସନିକ କାମ କରୁଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକ ଗୋଣ୍ଡ ଜାତିର ସାଙ୍ଗଠନିକ, ରାଜନୈତିକ ଶକ୍ତି ଦେଖି ବିସ୍ମିତ ହୋଇଛନ୍ତି । ଏଣୁ ସମାଜକୁ ଗଭୀର ଭାବରେ ବୁଝିବା ପାଇଁ ଗବେଷଣା ମାନ କରିଛନ୍ତି । ଅନେକ ଉପାଦେୟ ବହି ସବୁ ଲେଖିଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଭେରିଏର ଏଲ୍‌ଉଇନ ଅନ୍ୟତମ । ଏହି ଲେଖକମାନଙ୍କ ବହି ଭାରତର ତଥା ଇଂଲଣ୍ଡର ଲାଇବ୍ରେରୀ ମାନଙ୍କରେ ବହି ଆକାରରେ, ପାଣ୍ଡୁଲିପି ଆକାରରେ ରହିଛି । ସେଗୁଡ଼ିକ ସଂଗ୍ରହ କରିବା ଉଚିତ । 'ଗୋଣ୍ଡ' ଜାତିର ଗବେଷଣା କେନ୍ଦ୍ରରେ ରହିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଏବେ ମଧ୍ୟ ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତରେ ଗୋଣ୍ଡ ଜାତି ଉପରେ ଗବେଷଣା କରାଯାଉଛି । ମୟୂରଭଞ୍ଜ (ଓଡ଼ିଶା) ଜିଲ୍ଲାର କରଞ୍ଜିଆ କଲେଜର ଇତିହାସ ବିଭାଗର ଅଧ୍ୟାପିକା ନସ୍‌ରିନ୍ ବେଗମ୍ ଗୋଣ୍ଡ ଜାତି ଉପରେ ୧୯୯୦ ଦଶକରେ ଗବେଷଣା କରୁଥିବା ଜଣାଯାଏ ।

ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟ ମୟୂରଭଞ୍ଜ ଜିଲ୍ଲାର ଗୋଣ୍ଡ ଇତିହାସ :

ମଧ୍ୟ ଭାରତରେ ମରହଟ୍ଟା ଶାସନ କାଳରେ ମା' ମାଟିର ସୁରକ୍ଷା ପାଇଁ ଗୋଣ୍ଡ ବୀରମାନେ ଅନେକ ଲଢ଼େଇ କରିଛନ୍ତି । କ୍ଷତି ସହିଛନ୍ତି । ସେହି ସମୟରେ ମାଣ୍ଡଲା ରାଜବଂଶର ଗାଲୁଶାୟ ଓ ଲାଲୁଶାୟଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଏକ ଲକ୍ଷ ଗୋଣ୍ଡ ପୂର୍ବ ଭାରତକୁ ଗତି କରିଥିବା ଇତିହାସରୁ ଜଣାଯାଏ । ଗଙ୍ଗା ସ୍ନାନ ଏବଂ ପୁରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିର ଦର୍ଶନ ସେମାନଙ୍କ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଥିଲା । ଏହା ସହିତ ରାଜନୈତିକ ଲକ୍ଷ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଥିଲା । ୧୭୩୦ ସାଲରେ କେନ୍ଦୁଝରଗଡ଼ ପାଖ ରାଇସୁଆଁ ଗ୍ରାମ ଆମ୍ବତୋଟାଠାରେ କେମ୍ପ ପକାଇ କିଛି ଦିନ ରହିଥିବା ଇତିହାସରୁ ଜଣାଯାଏ । ସେହି ସମୟରେ କେନ୍ଦୁଝର ଓ ମୟୂରଭଞ୍ଜ ରାଜ୍ୟର ଶାସକ ଭଞ୍ଜ ରାଜାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସାକ୍ଷାତ କରିଥିଲେ । ଗୋଣ୍ଡ ଜାତି ଏକ ଲଢୁଆ ଜାତି ବୋଲି ରାଜା ଦ୍ୱୟ ଜାଣିବାକୁ ପାଇଥିଲେ । ସେ ସମୟରେ ମରହଟ୍ଟା ଶକ୍ତି ଘନଘନ ମୟୂରଭଞ୍ଜ ରାଜ୍ୟ ଆକ୍ରମଣ କରୁଥିଲେ । ଏଣୁ ଗଙ୍ଗାସ୍ନାନ ଓ ଜଗନ୍ନାଥ ଦର୍ଶନ ପରେ ମୟୂରଭଞ୍ଜ ଏବଂ କେନ୍ଦୁଝର ରାଜ୍ୟରେ ଗୋଣ୍ଡକୁ ବସବାସ କରି ରହିବା ପାଇଁ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲେ । ଗୋଣ୍ଡମାନେ ଗାଁ ପ୍ରଧାନ, ହେବା ସହ ରାଜାଙ୍କର ସହଯୋଗୀ ହୋଇ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କାମ କରୁଥିଲେ । ଖିରେଇଟାଙ୍ଗିରୀ ଗାଁ (ପାଟଣା ବ୍ଲକ)ର ତିନିଦେଓ ଗୋଣ୍ଡ ବୀର ଚକ୍ରଧର ଭୁଜବଳ 'ବେଲଦା ଘାଟି' ଦାୟିତ୍ୱରେ ଥିଲେ । ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ଗାଲୁଶାୟ ଏବଂ ଲାଲୁଶାୟ ମୟୂରଭଞ୍ଜ ରାଜ୍ୟର ବାମନଘାଟି ଇଲାକାର ଶାସନ ଦାୟିତ୍ୱ ନେଇଥିଲେ । ବୀରତ୍ୱ ପାଇଁ ଜମିଦାରୀ ପଦବୀରୁ ୧୮୦୩ରେ ରାଜା ଉପାଧି ପାଇଥିଲେ । ପ୍ରଥମେ ରରୁଆଁଠାରେ ଗଡ଼ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରି ଶାସନ ଚଳାଇଥିଲେ । କ୍ରମେ ରାଇରଙ୍ଗପୁର ଖଡ଼ଖାଇ ନଈକୂଳଠାରେ ଗଡ଼ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରି ଏବଂ ବାଦାମପାହାଡ଼ କାହ୍ନୁ ନଈ ତଟ ଟେଣ୍ଟୋପୋଷିଠାରେ ଦୁର୍ଗ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରି ଶାସନ କାମ ଚଳାଇଲେ । କ୍ରମେ ରାଜା ନରେନ୍ଦ୍ର ନିଜକୁ ସ୍ୱାଧୀନ ରାଜା ବୋଲି ଘୋଷଣା କଲେ । ଏଣୁ ମୟୂରଭଞ୍ଜ ମହାରାଜା ଯଦୁନାଥ ଭଞ୍ଜଙ୍କ ସହ ମତଭେଦ ଘଟିଲା । ମୟୂରଭଞ୍ଜ ମହାରାଜା ଯଦୁନାଥ ଭଞ୍ଜ ଯୁଦ୍ଧର ଆହ୍ୱାନ ଦେଇ ଶୋଚନୀୟ ଭାବରେ ପରାସ୍ତ ହେଲେ (ରାଜତ୍ୱକାଳ ୧୮୨୩-୧୮୬୩) ।

ବ୍ରିଟିଶ୍ ଶକ୍ତିର ସାହାଯ୍ୟ ନେଇ ବିଶ୍ୱାସଘାତକତାର ପଥ ଦେଇ ରାଜା ନରେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ମୁଣ୍ଡକାଟ କଲେ । ଘଟଣା ୧୮୨୩-୧୮୩୨ ସାଲ ମଧ୍ୟରେ ଘଟି । ଟେଣ୍ଟୋପୋଷିଠାରେ ରାଜା ନରେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସାନ ଭାଇ ମାଧବ ଦାସ ମହାପାତ୍ର ସଭରକର (ଗାଁ ପ୍ରଧାନମାନଙ୍କ ମୁଖ୍ୟ) ଥିଲେ । ମୟୂରଭଞ୍ଜ ମହାରାଜା ଓ ଟେଣ୍ଟୋପୋଷି ସଭରକରଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଲମ୍ବାପତ୍ର ଲଢ଼େଇ ଚାଲିଲା (୧୮୩୨-୧୮୩୫) । ସମସ୍ତ ନଥିପତ୍ର British Govt. of Bengal ପାଖରେ ଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ (୨୦୧୫) ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ ପାଖରେ ଥିବ । ଗବେଷଣା କାମରେ ଲାଗିବ । ଗୋଣ୍ଡ ସଭରକର ମାଧବ ଦାସ ଭଞ୍ଜ ରାଜାଙ୍କଠାରେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଇଁ ନ ଥିଲେ । ଶେଷରେ ମୟୂରଭଞ୍ଜ ମହାରାଜା ଓ ମାଧବ ଦାସଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଟେଣ୍ଟୋକୋଷିଠାରେ ୧୮୩୫ ସାଲରେ ଭୟଙ୍କର ସମ୍ମୁଖ ରକ୍ତାକ୍ତ ଯୁଦ୍ଧ ହେଲା । ଟେଣ୍ଟୋପୋଷି ଦୁର୍ଗ ନିକଟରେ ବହି ଯାଇଥିବା କାହ୍ନୁ ନଈ ପାଣି ଲାଲ ହେଲା । ଶେଷରେ ଗୋଣ୍ଡମାନେ ପରାସ୍ତ ହେଲେ । ମୟୂରଭଞ୍ଜ ମହାରାଜା ବ୍ରିଟିଶ ଶକ୍ତିର ସାହାଯ୍ୟ ନେଇ ତଥା କରଞ୍ଜିଆ ବାଥୁଡ଼ି ଜମିଦାର ଡୁଗୁଲୁ ଦାସଙ୍କ ସହଯୋଗରେ ବିଜୟୀ ହୋଇଥିଲେ । ଗୋଣ୍ଡମାନେ ପରାସ୍ତ ହେବା ଜାଣି କରଞ୍ଜିଆ ଜମିଦାର ଡୁଗୁଲୁ ଦାସ ଟେଣ୍ଟୋପୋଷି ଦୁର୍ଗରେ ପ୍ରବେଶ କରିଥିଲେ । ତେବେ ଜଣେ ସାହସୀ ଗୋଣ୍ଡ ରମଣୀର ଧାନକୁଟା ହାତ ପାହାରୁଣୀ ଆକ୍ରମଣରେ ଆହତ ହୋଇ ଜୀବନ ଦେଲେ । ଜମିଦାର ଡୁଗୁଲୁଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ଘଟଣା ଏବେ ମଧ (୨୦୧୫) କରଞ୍ଜିଆ ଜମିଦାର ବଂଶ ମନେ ରଖିଛନ୍ତି ଓ ଲେଖିକା ସୁକାନ୍ତି ନାୟକଙ୍କୁ କହନ୍ତି । ଗୋଣ୍ଡମାନେ ପରାସ୍ତ ହେଲାପରେ ବାମନଘାଟୀ ପାଣି ପିଇବେ ନାହିଁ ବୋଲି ଶପଥ ନେଇ, ପଥର କାଟି ସ୍ଥାନ ତ୍ୟାଗ କଲେ । ସଭରକର ମାଧବ ଦାସ ମହାପାତ୍ର, ଦାମୋଦର ଦାସ ମହାପାତ୍ର ଗାଦିଚ୍ୟୁତ ହେଲେ । ଗୋଣ୍ଡମାନେ ପରାସ୍ତ ହୋଇ ସିଂହଭୂମ ପୋଡ଼ାହାଟ ରାଜ୍ୟ ଓ କେନ୍ଦୁଝର ବୈତରଣୀ ଅବବାହିକାକୁ ଚାଲିଯାଇଥିଲେ । ମୟୂରଭଞ୍ଜ ଗୋଣ୍ଡ ଶକ୍ତିକୁ ପରାଜିତ କରିବା ପାଇଁ ମୟୁରଭଞ୍ଜ ମହାରାଜାଙ୍କୁ ବେଶ କଷ୍ଟ ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ଏଣୁ ଏହି ଘଟଣା ମୟୁରଭଞ୍ଜ ଇତିହାସରେ ବାରମ୍ବାର ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଛି । ବାମନଗାଟୀ ଗୋଣ୍ଡ ରାଜପରିବାର ନିଜ ରାଜ୍ୟ ଫେରି ପାଇବା ପାଇଁ ବ୍ରିଟିଶ ଶକ୍ତିଠାରେ ବାରମ୍ବାର ପତ୍ର ଆବେଦନ କରିଥିବା ଜଣାଯାଏ । ତେବେ ଭଞ୍ଜ ରାଜାଙ୍କ ବିରୋଧ ହେତୁ ସମ୍ଭବ ହେଲା ନାହିଁ ।

୧୮୬୬ ସାଲରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ନ'ଅଙ୍କ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ପଡ଼ିଲା । ମୟୁରଭଞ୍ଜ ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଭୋଗିଲା । ଭଞ୍ଜ ରାଜା ଶ୍ରୀନାଥ ଭଞ୍ଜଙ୍କ ବିରୋଧରେ ବାମନଘାଟୀ ଇଲାକାର (କରଞ୍ଜିଆ ମଧ୍ୟ ସାମିଲ) କୋହ୍ଲ, ଭୂମିଜ, ସାନ୍ତାଳ ପ୍ରଜା ରାଜା ବିରୋଧୀ ଭୟଙ୍କର ମେଳି କଲେ । ଭୋକ ଦାଉରେ ସ୍ଥାନୀୟ ଦିନୁମାନଙ୍କ ଘରଦ୍ୱାର ପୋଡ଼ିଲେ, ଗୋଡ଼ ହାତ, ହାଣିଲେ । ଧାନ ଚାଉଳ ନେଇ ଖାଇଲେ । ମେଳି ଭୟଙ୍କର ହେଲଶ ଓ ଦୀର୍ଘ ଦିନ ଚାଲିଲା । କଟକର ବ୍ରିଟିଶ କମିଶନର ଟି.ଇ. ରେଭେନ୍‌ସା ସାହେବ ମୟୁରଭଞ୍ଜ ଆସିଲେ (ସୂଚନା ଯୋଗ୍ୟ ଯେ ଓଡ଼ିଶାର ରାଜାମାନେ ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାର ଅଧିନରେ ଥିଲେ ୧୮୦୩ ସାଲରୁ) । ମେଳିର ନେତୃତ୍ୱ ନେଉଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କ ଠିକଣା କରିବାରେ ସମର୍ଥ ହେଲେ । ମେଳିରେ ନେତୃତ୍ୱ ରାଜା ନରେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ବଂଶଧର ଭଗବାନ ଦାସ ଏବଂ ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ମଦନ ବାବୁ ନେଉଥିଲେ । ସେମାନେ ନିଜର ପୂର୍ବ ରାଜ୍ୟ ଫେରି ପାଇବା ପାଇଁ ରାଞ୍ଚି ପାଖ 'କୁଣ୍ଡୁ'ଠାରେ ଆସି ନେତୃତ୍ୱ ନେଉଥିଲେ । ତେବେ ମେଳିକୁ କଠୋର ହସ୍ତରେ ଦମନ କରାଗଲା । ମେଳିର ନେତୃତ୍ୱ ନେଉଥିବା ଗୋଣ୍ଡ ବୀରଙ୍କୁ ଗିରଫ କରି, ଚାଇଁବସା ନେଇ ଫାଶି ଦିଆଗଲା । ରାଜ୍ୟ ପରିଚାଳନାରେ ଅସମର୍ଥ ହେଉଥିବା ମହାରାଜା ଶ୍ରୀନାଥ ଭଞ୍ଜଙ୍କୁ ରେଭେନ୍‌ସା ସାହେବ ତାଗିଦ୍ କରିଥିଲେ ।

ଏହି ମେଳିର ସୁଦୂର ପ୍ରସାରୀ ପ୍ରଭାବ ଥିଲା । ମେଳି ପରେ ମହାରାଜା ଓ ତାଙ୍କ ଦିକୁ ଦରବାରୀ ସଂଜତ ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ । ଖଜଣା ଆଦାୟ ନୀତିର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିଥିଲେ । ଗୋଣ୍ଡ ନେତୃତ୍ୱରେ ମେଳି ଦେଖି ବାମନଘାଟୀ ରାଜ୍ୟକୁ ଦୁଇଭାଗ କରି ଦିଆଗଲା । ୧୮୮୪ ସାଲରେ 'ଉପରଭୋଗ' ବା 'ପାଞ୍ଚପିଢ଼ ଉପଖଣ୍ଡ' ହେଡ୍‌କ୍ୱାର୍ଟର କରଞ୍ଜିଆ ସ୍ଥାପନ କରାଗଲା । ୧୮୩୫-୧୮୩୬ ବେଳକୁ ମୟୁରଭଞ୍ଜ ରାଜ୍ୟ ଗୋଣ୍ଡ ଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା । ୧୮୯୧ ଜନଗଣନା ଅନୁସାରେ ମାତ୍ର ୧୦୮ ଗୋଣ୍ଡ ମୟୂରଭଞ୍ଜ ରାଜ୍ୟରେ ଥିଲେ ବୋଲି ଜଣାଯାଏ । ୧୮୬୬ ମେଳି ପରେ ରାଜ୍ୟର ରାଜନୈତିକ ସ୍ଥିତି ବଦଳିଗଲା । ଗୋଣ୍ଡମାନେ ଧୀରେ ଧୀରେ ମୟୁରଭଞ୍ଜ ରାଜ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । କ୍ରମେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବ୍ଲକରେ ମଧ୍ୟ ବାସ କରୁଛନ୍ତି । ୨୦୦୧ ଜନଗଣନା ଅନୁସାରେ ମୟୁରଭଞ୍ଜ ରାଜ୍ୟରେ ୨୫-୩୦ ହଜାର ଗୋଣ୍ଡ ବାସ କରୁଥିବା ଜଣାଯାଏ । ମୟୂରଭଞ୍ଜରେ ୩୭ଟି ଆଦିବାସୀ ଗୋଷ୍ଠୀ ମଧ୍ୟରୁ ସଂଖ୍ୟା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସାନ୍ତାଳ ପ୍ରଥମ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଥିବା ବେଳେ, ଗୋଣ୍ଡଙ୍କ ସ୍ଥାନ ଷଷ୍ଠ ଅଟେ । ଗୋଣ୍ଡମାନେ ଲଢୁଆ ମିଲିଟାରୀ ଜାତି ହୋଇଥିବାରୁ ହିଁ ରାଜା ନରେନ୍ଦ୍ର ସ୍ୱାଧୀନ ଭାବରେ ଶାସନ କରିବା ପାଇଁ ସମର୍ଥ ହୋଇଥିଲେ । ମୟୂରଭଞ୍ଜ ଗୋଣ୍ଡ ଜାତିଙ୍କ ଲଢୁଆ ମନଭାବ ପୂର୍ବ ପରି ରହିଛି । ଗଣତନ୍ତ୍ର ରାଜନୀତି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଯଶିପୁର

ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀରେ ଗୋଣ୍ଡଙ୍କ ପ୍ରଭାବ ରହିଛି । ତେବେ ଦିକୁ (Non-tribal) ମାନଙ୍କ ହୀନ ରାଜନୀତି ଏମାନଙ୍କୁ ସକ୍ରିୟ ରାଜନୀତିକୁ ହରେଇ ରଖୁଛି । ଗୋଣ୍ଡମାନେ ସକ୍ରିୟ ହେଲେ ତାଙ୍କ ପୂର୍ବ ଗୌରବ ଫେରି ପାଇ ପାରିବେ । ଆଦିବାସୀ ସମାଜକୁ ଦିଗ୍ ଦର୍ଶନ, ନେତୃତ୍ୱ ଦେଇ ପାରିବେ । ଆମେ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ଗୋଣ୍ଡ ଗାଁ ଗାଲୁସାହି ସମ୍ବନ୍ଧରେ କିଛି ଜାଣିବା ।

ଐତିହାସିକ ଗୋଣ୍ଡ ଗାଁ 'ଗାଲୁସାହି' :

ମୟୁରଭଞ୍ଜ ଜିଲ୍ଲା ଶୁକୃଳି ବ୍ଲକ୍ (ଖୂଚିଂ ପାଖରେ) ଗାଲୁସାହି ଗାଁଟି ରହିଛି । ଏହା ଏକ କୋହ୍ଲ ଆଦିବାସୀ ଗାଁ ଅଟେ । 'ଗାଲୁ' କୋହ୍ଲଙ୍କ ନାଁ ଅନୁସାରେ 'ଗାଲୁସାହି' ନାମକରଣ ହୋଇଛି । ୧୮୭୦-୧୮୮୦ ଦଶକରେ କେନ୍ଦୁଝର ରାଜ୍ୟରୁ ୬ ଦେଓ ଓ ଝାଡଖଣ୍ଡ ପୋଡ଼ାହାଟ (ସିଂହଭୂମ ଜିଲ୍ଲା) ଇଲାକାରୁ ୪ ଓ ୫ ଦେଇ ଏମିତି ମୋଟ ତିନୋଟି ପରିବାର ଘଟଣା କ୍ରମେ ଗାଲୁସାହିରେ ଆସି ବସବାସ କଲେ । ୪ ଦେଓ ଗୋଣ୍ଡ ଡ଼ମ୍ବରୁଧର ନାୟକଙ୍କ ବଂଶଧର ଟେଣ୍ଟୋପୋଷି ଯୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରାଣ ଦେଇଥିବା ଜଣାଯାଏ । ସେ ଯାହା ହେଉ, ୬ ଦେଓ ଗୋଣ୍ଡ ଶ୍ୟାମ ନାୟକ ଗାଁର 'ପ୍ରଧାନୀ' କାମ ତୁଲାଇଲେ । ଗାଁର ଶାନ୍ତି ଶୃଙ୍ଖଳା ରକ୍ଷା କଲେ । ମୟୂରଭଞ୍ଜ ମହାରାଜାଙ୍କ ସହ ସୁସମ୍ପର୍କ ରଖିବାରେ ମଧ୍ୟ ସମର୍ଥ ଥିଲା । ୧୮୯୧ ସାଲରେ କେନ୍ଦୁଝର ରାଜ୍ୟରେ ଭୟଙ୍କର ଭୂୟାଁ ମେଳି ହୋଇଥିଲା । ପାଟଣା ବ୍ଲକ୍ ଖୁରେଇଟାଙ୍ଗିରୀ "ଗାଁ ପ୍ରଧାନ" ତିନିଦେଓ ଗୋଣ୍ଡ ଚକ୍ରଧର ଭୁଜବଳ ସେହି ମେଳିରେ ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିକା ଲିଭାଇ ଥିଲେ । ମେଳି ଭାଙ୍ଗିବା ପରେ ତାଙ୍କୁ ଗିରଫ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାର ବାର ବର୍ଷିଆ ପରୱାନା ଜାରି କରିଥିଲେ । ସାହସୀ, ଚତୁର ଭୁଜବଳ କୌଶଳରେ ଗାଁ ତ୍ୟାଗ କରି ମୟୁରଭଞ୍ଜ, ପୋଡ଼ାହାଟ ଇଲାକାରେ ଆତ୍ମଗୋପନ କଲେ । ସେ ଗାଲୁସାହି ଗାଁରେ ଗୋଣ୍ଡ ପରିବାର ଭିତରେ କିଛି ଦିନ ଆତ୍ମଗୋପନ କରିଥିବା ଗାଲୁସାହି ଗୋଣ୍ଡ ଇତିହାସରୁ ଜଣାଯାଏ । ଜିଦ୍‌ଖୋର ଗୋଣ୍ଡମାନେ ସରକାରର କୌଣସି ପ୍ରଲୋଭନରେ ନ ପଡ଼ି ତାଙ୍କୁ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ଚକ୍ରଧର ଭୁଜବଳ କେବେ ହେଲେ ଧରାପଡ଼ି ନଥିଲେ ।

୧୯୨୦ ଦଶକରେ ଗାଲୁସାହି ଗାଁରେ ଚାଟଶାଳୀ ମାଧ୍ୟମରେ ଶିକ୍ଷାର ଆଲୋକ ପ୍ରବେଶ କରି ସାରିଥିଲା । ୧୯୨୮ ସାଲରେ ଶାମ୍ ନାୟକଙ୍କ ନାତି ମହେଶ୍ୱର ନାୟକ କଟକ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜରେ ଇଂରାଜୀରେ ଏମ୍.ଏ. କରୁଥିବା ଜଣାଯାଏ । ସେହି ସମୟରେ ମୟୁରଭଞ୍ଜ ରାଜାଙ୍କ ଡ଼ାକରା ପାଇ ରାଜ କର୍ମଚାରୀ ଭାବରେ ଯୋଗ ଦେଲେ । ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ଚାଲିଥିଲା । ଗଣତନ୍ତ୍ରର ତରଙ୍ଗ ବହୁଥିଲା । ଘଟଣା ଚକ୍ରରେ ପଡ଼ି ମୟୁରଭଞ୍ଜ ମହାରାଜା ମହେଶ୍ୱର ନାୟକଙ୍କୁ (S.T. ଭାବରେ ମନ୍ତ୍ରୀ) ଶିକ୍ଷା ମନ୍ତ୍ରୀ କରିବା ପାଇଁ ୧୯୪୭ରେ ବାଧ୍ୟ ହେଲେ । ମହେଶ୍ୱର ନାୟକ ଗାଲୁସାହି ସମେତ ରାଜ୍ୟର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନ ମାନ ଖୋଲିଲେ । ଦେଶ ସ୍ୱାଧୀନ ହେଲା ବେଳେ ଆଦିବାସୀ ରାଜନୀତିର ଢ଼େଣା ମେଲି ସାରିଥିଲା । ବିହାର ରାଜ୍ୟର ଜୟପାଲ ସିଂ ମୁଣ୍ଡା ଆଦିବାସୀ ରାଜ୍ୟ ଦାବୀ କରୁଥିଲେ । ଆଦିବାସୀ ନେତା ଭାବରେ ମହେଶ୍ୱର ନାୟକ ଭାରତର ପ୍ରୋଭିଜିନାଲ୍ ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟରେ ସଭ୍ୟ ପଦ ତୁଲାଇବା ସୁଯୋଗ ପାଇଲେ । ୧୯୫୦-୧୯୫୨ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ (ଭାରତର ପ୍ରଥମ ନିର୍ବାଚନ ୧୯୫୨ରେ ହେଲା) ଗୋଣ୍ଡ ସଭରକର ମାଧବ ଦାସ ମହାପାତ୍ର ନିଜ ରାଜ୍ୟ ଫେରି ପାଇବା ପାଇଁ ବହୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ, ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାରଠାରେ । ତେବେ ମୟୁରଭଞ୍ଜ ମହାରାଜାଙ୍କ ବିରୋଧ ହେତୁ ଅସମର୍ଥ ହେଲେ । ମହେଶ୍ୱର ନାୟକଙ୍କ ଉତ୍‌ଥାନ ସେହି କ୍ଷତିକୁ ପୂରଣ କଲା । ସେ ସମୟରେ ମଧ୍ୟ ଭାରତର ଅନେକ ରାଜଗୋଣ୍ଡ ସମ୍ବିଧାନରେ ଆଦିବାସୀ ଶ୍ରେଣୀଭୁକ୍ତ ହେବା ଅପମାନ ଜନକ ଭାବୁଥିଲେ । ଆଦିବାସୀ ତାଲିକାରୁ 'ଗୋଣ୍ଡ' ନା ଉଚ୍ଛେଦ ପାଇଁ ଦାବୀ କରୁଥିଲେ । ମହେଶ୍ୱର ନାୟକ ତଥା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଜ୍ଞ ଗୋଣ୍ଡ ନେତାଗଣ 'ଗୋଣ୍ଡ ସମାଜ ଆଦିବାସୀ ଶ୍ରେଣୀଭୁକ୍ତ ହେବା ଉଚିତ୍ ବୋଲି ଯୁକ୍ତି ବାଢିଲେ । ଯାହା ହେଉ ସେହି ବିଜ୍ଞ ଗୋଣ୍ଡଙ୍କ ପାଇଁ ଗରିବ ଗୋଣ୍ଡ ସମାଜ ଆଦିବାସୀ ଶ୍ରେଣୀଭୁକ୍ତ ହୋଇ ଲାଭ ଉଠାଇ ପାରୁଛନ୍ତି । ମହେଶ୍ୱର ନାୟକ ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷିତ ଗୋଣ୍ଡ ଆଦିବାସୀ ଭାବରେ କଂଗ୍ରେସ୍ ଦଳରୁ ୧୯୫୬-୬୨ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜ୍ୟସଭା ସଦସ୍ୟ, ୧୯୬୨ରୁ ୧୯୬୭ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୟୁରଭଞ୍ଜ ଲୋକସଭା ସଦସ୍ୟ ରହିଥିଲେ । ରାଜନୀତି ସହିତ ସାହିତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ମହେଶ୍ୱର ନାୟକଙ୍କ ଅବଦାନ ରହିଛି ।

ସେହିପରି ଗାଲୁସାହି ଗାଁରୁ ୪ ଦେଓ ଗୋଣ୍ଡ ଡ଼ମ୍ବରୁଧର ନାୟକଙ୍କ ପୁତ୍ର ଅନୁକୂଳ ନାୟକଙ୍କ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରତି ପ୍ରବଳ ଅନୁରାଗ ଥିଲା । ସେ ନିଜ ପୁତ୍ର ପଦ୍ମଲୋଚନଙ୍କୁ (ଲେଖିକାଙ୍କ ପିତା) ଗାଲୁସାହି ଗାଁ ଚାଟଶାଳୀ ଶିକ୍ଷାଦେଇ କରଞ୍ଜିଆ, ବାରିପଦାରେ ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଥିଲେ । ସେ ୧୯୩୯ ସାଲରେ ଶିକ୍ଷକତା ଚାକିରୀକୁ ଆଦରୀନେଇ ଗାଲୁସାହି ଗାଁ, ସେହି ଇଲାକା ତଥା ଆତ୍ମିୟସ୍ୱଜନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶିକ୍ଷାର ଆଲୋକ ବୁଣିବାରେ ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିକା ଲିଭାଇ ଥିଲେ । ଗାଲୁସାହିର ପାଞ୍ଚ ଦେଓ ଗୋଣ୍ଡ ଜୟରାମ ନାୟକଙ୍କ ପୁତ୍ର ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନାୟକ ୧୯୬୦ ଦଶକରେ ରାଜନୀତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ସରପଞ୍ଚ ହେବା ସହ ଶୁକୃଳି ବ୍ଲକ୍ ଚେୟାରମ୍ୟାନ ହୋଇ ପାରିଥିଲେ ସେ

ବିନା ସଂରକ୍ଷଣ ଯୁଗରେ (ଏସ୍.ଟି.ଙ୍କ ପାଇଁ ପଞ୍ଚାୟତି ରାଜ ବିଭାଗରେ ସଂରକ୍ଷଣ ସୁବିଧା ୧୯୯୨ରେ ଯୋଡ଼ାଗଲା) ସେ ବିକାଶ ମୂଳକ କାମ କରିବା ସହ ରାଜନୀତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ସଚେତନତା ଆଣିବାରେ ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିକା ଲିଭାଇ ଥିଲେ । ଉପରଲିଖିତ ଯୁଗଜନ୍ମା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପୁତ୍ର କଢ଼୍ୟା, ନାତି-ନାତୁଣୀମାନେ ୧୯୫୦ରୁ ୧୯୬୦ ଦଶକ ବେଳକୁ ରାଜ୍ୟ ତଥା ଜାତୀୟ ସ୍ତରରେ ଉଚ୍ଚ ପଦ ପଦବୀରେ ଅବସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିବା ଜଣାଯାଏ । ମହେଶ୍ୱର ନାୟକଙ୍କ ବଡ ପୁଅ ବ୍ରଜେନ୍ଦୁ ନାୟକ ୧୯୬୦ ଦଶକରେ ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ ତରଫରୁ ଇଂଲଣ୍ଡରେ କିଛି ବର୍ଷ କାର୍ଯ୍ୟରତ ଥିଲେ । ୨୦୧୦ ଦଶକ ବେଳକୁ ଗାଲୁସାହି ଗାଁର ଗୋଣ୍ଡ ପରିବାର ବଢି କୋଡ଼ିଏରେ ପହଞ୍ଚିଲାଣି । ଚାରି ପାଞ୍ଚଟି ପରିବାର ପରେ ମିଶିଛନ୍ତି ମଧ୍ୟ । ଗାଲୁସାହି ଗାଁ ୨୦୧୦ ଦଶକ ବେଳକୁ ଶିକ୍ଷା ଓ ସରକାରୀ ଚାକିରୀ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଧିକ ସଫଳତା ପାଇଛନ୍ତି । ବିଶେଷ ଭାବରେ ଇଂଜିନିୟରିଂ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଧିକ ସଫଳତା ପାଇଛନ୍ତି । ସରକାରୀ ଚାକିରିଆ ପରିବାରର ଆର୍ଥିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରଗତି ଘଟିଥିଲେ ମଧ ବ୍ୟବସାୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କେହି ପ୍ରବେଶ କରି ନାହାନ୍ତି । ରାଜନୀତି ଓ ବ୍ୟବସାୟ ଯୋଡ଼ି ହୋଇଥିବାରୁ ସଂଗଠିତ ନହେଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୋଣ୍ଡ ଜାତିର ଲୋକ କୋଟି କୋଟି ଟଙ୍କାର ମାଲିକ ହୋଇ ପାରିବେ ନାହିଁ । ଗାଲୁସାହି ଗାଁର ଅଧା ଗୋଣ୍ଡ ପରିବାର ଶୃଙ୍ଖଳା ଓ ଶିକ୍ଷାର ପରିଶ୍ରମର ଅଭାବ ହେତୁ ପଛରେ ପଡ଼ିଛନ୍ତି ।

ଗାଲୁସାହି ଗାଁରେ ପ୍ରଗତିର ଭିତ୍ତିଭୂମି ୧୯୬୦ ଦଶକରୁ ପଡ଼ି ସାରିଛି । ୧୯୬୦ ଦଶକରୁ ଗାଁରେ ଏମ୍.ଇ.ସ୍କୁଲ୍ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶିକ୍ଷାର ସୁବିଧା, ଗ୍ରାମ ପଞ୍ଚାୟତ ଅଫିସ୍ କେନ୍ଦ୍ର ହୋଇଥିବାରୁ ଗ୍ରାମ ସେବକ, ନର୍ସ, ପୋଷ୍ଟ ଅଫିସ୍ ସୁବିଧା ପାଇଛି । ୧୯୭୬ରୁ ବିଜୁଳି ସୁବିଧା ଅଛି; ୨୦୧୦ ବେଳକୁ ପାଇପ୍ ପାଣି ଯୋଗାଣ ହେଉଛି । ୧୯୬୦ରୁ ହାଇସ୍କୁଲ୍ ଚାଲିଛି । ୨୦୧୦ ବେଳକୁ କନ୍ୟାଶ୍ରମ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଛି । ରାସ୍ତାଘାଟ ସୁବିଧା ଅଛି । ତେବେ ବଡ଼ କଥା ଗାଁର ବିସ୍ତୃତ ଜଳ ଜଙ୍ଗଲ, ଜମି ଓ ମାନବ ସମ୍ବଳରେ ବିନିଯୋଗ ଦିଗରେ ମନୁବାଦୀ ସରକାରୀ ଅବହେଳା ପାଇଁ ପଛରେ ପଡ଼ିଛି । ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ବସା ବାନ୍ଧି ରହିଛି । ଏ ଦିଗରେ ଗଠନମୂଳକ କରିବାର ଅଛି ।

ଗୋଁଡ୍ କେବଳ ଏକ ସଂପ୍ରଦାୟ ନୁହଁ ଗୋଁଡ୍ ମାନବ ସଭ୍ୟତାର ଅତି ପ୍ରାଚୀନତମ ଇତିହାସ

ପ୍ରାଣ ବଲ୍ଲଭ ନାୟକ

ଇତିହାସ ମାନବ ଜାତିର ବତୀଘରର ବତୀ ସଦୃଶ୍ୟ (Light house lite) ଏହି ବତୀର ଆଲୋକ ଆଭାକୁ ବହୁ ଦୂରରୁ ଅନିସା କରି ମହାପାରବାରରେ ମେଲିଥିବା ତରିର ନାବିକ ସମୁଦ୍ରର ଉତ୍ତାଳ ତରଙ୍ଗ ମାଳାରେ ଦିଗହଜା ହୋଇ ନିଜକୁ ବିପନ୍ନ ଅବସ୍ଥାରୁ ଉଧାର ହେବା ପାଇଁ ମନରେ ଯେପରି ଆଶା ସଞ୍ଚାର କରି କୂଳ ଆଡ଼କୁ ଅଗ୍ରସର ହୋଇ ଲକ୍ଷସ୍ଥଳରେ ପହଞ୍ଚେ ଠିକ୍ ସେମିତି ଯେ କୌଣସି ଜାତିର ଐତିହ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଆଗକୁ ଅଗ୍ରସର ହେବାରେ ସହାୟକ ହୋଇଥାଏ । ଏକ ଲକ୍ଷ ଏକମନ ଭାବନା, ଏକ ଐକାନ୍ତିକ ଇଚ୍ଛା ଶକ୍ତିର ଆହୁଲା ଦ୍ୱାରା ବିମାନ ଦୁର୍ମିଳ ଅନ୍ଧକାରକୁ ଭେଦ କରାଯାଇପାରେ । ଉତ୍ତମ ଅନୁକରଣ ଓ ଅନୁସରଣ ହିଁ ସର୍ବଦା ମହାନତା ଆଡ଼କୁ ବାଟ ବଢ଼ାଇ ନେଇଥାଏ । ଆମର ଉତ୍ତର ପୁରୁଷ ଆମଠାରୁ ଆମେ ପି.... ପ୍ରପିତା ମହଙ୍କ ପାଖରୁ ଏବଂ ସେମାନେ ସେମାନଙ୍କ ପୂର୍ବଜଙ୍କ ପାଖରୁ ଏହି କ୍ରମରେ ଆମେ ପଛକୁ ଫେରିପାରିବା ଓ ଏହି ପଛ ବା ଅତୀତକୁ ଖ୍ୱନ୍‌ଭିନ୍ କରି ଖୋଜା ଗଲେ, ଦୁଧରୁ ଲହୁଣୀ ପାଇଲାଭଳି ଏଥିରୁ ଆମେ ଐତିହ୍ୟ ହିଁ ପାଇବା । ଏହା ହିଁ ତ ଇତିହାସ । ଏହାରି ଭିତରେ ଲୁଚିଥିବା ପରଂପରା ଓ ସଂସ୍କୃତିକୁ ପାଇବା ହିଁ ତ ଆମର ଧ୍ୟେୟ । ଏ ପାର୍ଥିବ ଜଗତର ଅତି ପ୍ରାଚୀନତମ ଅଧ୍ୟାୟକୁ ଆଲୋଡ଼ନ କରାଗଲେ ଆମେ ଏପରି ତଥ୍ୟ ପାଇବା ଯାହାକି ସମଗ୍ର ମାନବଜାତି ବିସ୍ମୟାବିମୁଢ଼ ହିଁ ହୋଇଯିବ । କେବଳ କଥାରେ କିମ୍ବା ଭାଷଣ ଛଳରେ କହିଦେଲେ ତାହା ଯଥେଷ୍ଟ ହେବନାହିଁ । ପ୍ରାଚୀନତମ ଗୋଁଡ୍‌ୱାନା ଭୂଖଣ୍ଡର ଅବସ୍ଥା ଓ ବ୍ୟାପକତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅନେକ ଗବେଷକଙ୍କ ମତରେ ଏହା ସମଗ୍ର ଭୂମଣ୍ଡଳର ନେଇ ଗଠିତ ହୋଇଥିବା କଥା ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଅଛି । ଦକ୍ଷିଣ ଆମେରିକା, ଆଫ୍ରିକା, ଆରବିଅନ, ମାଦାଗାସ୍କର, ଭାରତ, ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆ ଏବଂ ଆଣ୍ଟାର୍କଟିକା ପ୍ରମୁଖକୁ ନେଇ ପ୍ରିକେମେବ୍ରିଆନ ସମୟରେ ଏହାପରେ ପରେ ଯେଉଁ ସଭ୍ୟତା ଆସିଲା ସେତେବେଳକୁ ଏହା ସଙ୍କୋଚିତ ହୋଇ ଭାରତ, ପାକିସ୍ତାନ, ଆବର ଓ ଆଫ୍ରିକାର କିଛି ଅଂଶ ଭିତରେ ସିମିତ ରହିବାର ଅନୁମାନ ହୁଏ । ଏହି ସମୟରେ ମଧ୍ୟ ଗୋଁଡମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥିତି ଓ ସଭ୍ୟତା ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଲାଭ କରିଥିଲା ଏବଂ ସମ୍ଭବତଃ ଗୋଁଡ଼ମାନେ ମୁଖ୍ୟତଃ ଓ ଅନ୍ୟମାନେ ଦ୍ରାବିଡ଼ିଆନ ଭାବରେ ପରିଚିତ ଥିଲେ । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ଜୀବନ ଧାରାରେ ନିଜକୁ ନିୟୋଜିତ କରିଥିଲେ ଏବଂ ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କିଛି ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ଶାସକ ଗୋଷ୍ଠୀ ଭାରତର ପଶ୍ଚିମକୁ ଗତିକରି ରାଜ୍ୟମାନ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ମହେଞ୍ଜୋଦାର, ହରପ୍ପା ଓ ସିନ୍ଧୁ ସଭ୍ୟତା ଭଳି ପ୍ରାଚୀନ ସଭ୍ୟତା ଗଢ଼ି ଉଠିଥିବା ଜଣାଯାଏ । ଏହି ସବୁ ସଭ୍ୟତାମାନଙ୍କର ଯେଉଁ ସବୁ ସିମ୍ବଲିକ୍ ଚିତ୍ର, କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ବା ଚିତ୍ର ଗାତ୍ରରେ ଅକ୍ଷରମାନ ପାଲି ଭାଷାରେ ଅଙ୍କିତ ହୋଇଛି, ସେ ସବୁ ଅକ୍ଷର ଓ ଗୋଁଡ଼ ଭାଷାର ଅକ୍ଷର ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ନାହିଁ । ଏଥିରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ହେଉଛି ଯେ ପ୍ରାଚୀନ ପାଲ୍ଲି ଲିପି ଆଧାରରେ ଗୋଁଡ଼ ଲିପି ପ୍ରଚଳିତ ହୋଇ ଆସୁଅଛି ।

କାଳକ୍ରମେ ଏହି ଗୋଁଡ଼ୱାନା ଲ୍ୟାଣ୍ଡ (ପୂର୍ବ ପରିକଳ୍ପିତ)ର ଅବସ୍ଥା ଆହୁରି ସଙ୍କୋଚିତ ହୋଇଗଲା ଓ ଶେଷରେ ଏହା ଭାରତ ମଧ୍ୟରେ ହିଁ ସୀମାବଦ୍ଧ ହୋଇଗଲା । ଗୋଁଡ୍‌ୱାନା ଲ୍ୟାଣ୍ଡ ବୋଲି ଯେଉଁ ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ଅଞ୍ଚଳ ଥିଲା ବିଭିନ୍ନ ରାଜ୍ୟ ଗଠନ କାଳରେ (ପ୍ରାକ୍ ଐତିହାସିକ ଯୁଗ) ଭୂମିକ୍ଷେତ୍ର ବିଭିନ୍ନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମିଶି ଯାଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଗୋଁଡ଼ୱାନା ସଭ୍ୟତା, ଗୋଁଡ଼ଜାତି ଓ ଗୁଣ୍ଡି ଭାଷାର ସତ୍ତା ପୂର୍ବଭଳି ଉଜ୍ଜିବିତ ହୋଇ ରହିଲା । ଭାଷାବିତ୍‌ମାନେ ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତ ଓ ପଶ୍ଚିମ ଭାରତରେ ପ୍ରଚଳିତ ଅନେକ ଭାଷାର ସାମଞ୍ଜସ୍ୟକୁ

ଲକ୍ଷ୍ୟକରି କହିଛନ୍ତି ସେ ସବୁ ଭାଷାର ମୂଳ ଉଛ ହିଁ ଗୁଣ୍ଡି ଭାଷା । ରାଜ୍ୟଗଠନ କାଳରେ ଗୋଁଡ଼ମାନେ ସେମାନଙ୍କ ଅବସ୍ଥିତି ଅନୁଯାୟୀ ବିଭିନ୍ନ ରାଜ୍ୟର ବାସିନ୍ଦା ହୋଇ ସେମାନେ ରାଜ୍ୟର ଭାଷା ଅନୁଯାୟୀ ନିଜକୁ ସେଥିରେ ଖାପଖୁଆଇ ନେଲେ ସେଠାରେ ପ୍ରଚଳିତ ଭାଷାକୁ ନିଜର କରିନେଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ କେତେକ ରାଜ୍ୟରେ ଗୁଣ୍ଡି ଭାଷାକୁ ଅଦ୍ୟାବଧି ଗୋଁଡ୍ ଲୋକମାନେ ପ୍ରଚଳିତ ରଖି ଅଛନ୍ତି । ଏହି ଗୁଣ୍ଡିଭାଷା ଏବେ ମଧ୍ୟ ପଶ୍ଚିମ ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତର ଅନେକ ରାଜ୍ୟରେ ଗୁଣ୍ଡିଭାଷା ସଚଳ ରହିଅଛି ।

ଗୋଁଡଓ୍ୱାନା ଲ୍ୟାଣ୍ଡ, ଗୋଁଡ ଜାତି ଓ ଗୁଣ୍ଡି ଭାଷା ଏ ସବୁଗୁଡ଼ିକ ଏପରି ଭାବେ ଜଡ଼ିତ ଯେ ସେ ସବୁ ଅଧ୍ୟୟନ ସାପେକ୍ଷ । ସମୁଦ୍ର କୂଳରେ ଠିଆ ହୋଇ ତା'ର ବିଚିରେ ଜମା ହୋଇଥିବା କୁଢ଼ କୁଢ଼ ବାଲିଗରଡ଼ା ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ହାତରେ ଧରି ସେଥିରୁ ସମୁଦ୍ରକୁ କଳନା କରିବା ଯାହା କୌଣସି ଜଣେ ଗୋଁଡ୍ ଲୋକର କଥନକୁ ଅନୁଧାନ କରିବା ତାହା । ଏଥିପାଇଁ ପୃଥିବୀର ସୁନାମଧନ୍ୟ ଐତିହାସିକଙ୍କର ନିସ୍ପତ୍ତି ଓ ସେମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ ଇତିହାସକୁ ଏକ ଭାଷା ବୋଲି ବିବେଚନା କରଯାଏ ନାହିଁ । ଏହା ଗୁଣ୍ଡି ଧର୍ମ ନାମରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଲାଭ କରିଥିଲା ।

ଗୋଁଡ ଜାତିର ଐତିହ୍ୟ, ସଂସ୍କୃତି, ପରାକ୍ରମ, ରାଜନୀତି, ସାମାଜିକ ଚଳନି ଓ ପରମ୍ପରା ଇତ୍ୟାଦି ଜାଣିବାକୁ ଐତିହାସକାରଙ୍କର ରଚନାକୁ ଦେଖନ୍ତୁ ଓ ପଢ଼ନ୍ତୁ । ନିକଟରେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ପରପାରିକୁ ଚାଲିଯାଇଥିବା ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କର ପ୍ରିୟ ଡ଼କ୍ଟର ମୋତୀରାବଣ କାଙ୍ଗାଲିଙ୍କ ରଚିତ ଇତିହାସ History of Gonds ଏବଂ Pari Kupar Lingu Gondi Punem Darshan ଇତ୍ୟାଦି ଇତିହାସ ଗ୍ରନ୍ଥ ପଢ଼ିବା ଦରକାର । ୧୮୧୨ ମସିହାରୁ ୧୯୧୮ ମସିହା ମଧ୍ୟରେ ଗୋଁଡ ରାଜାମାନେ ମଧ୍ୟ ଭାରତର ଅନେକ ରାଜ୍ୟର ରାଜଗାଦି ସମ୍ଭାଳିଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାରେ ଏହାର ଧାରା ୧୯୩୫ ଯାଏ ବଳବତ୍ତର ରହିଥିବା ଜଣାଯାଏ । ଆନ୍ଧ୍ର, ତାମିଲନାଡୁ, ମହାରାଷ୍ଟ୍ର, ଗୁଜୁରାଟ, କର୍ଣ୍ଣାଟକ, ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ, ଛତିଶଗଡ଼, ବିହାର, ଉତ୍ତରପ୍ରଦେଶ, ବେଙ୍ଗଲ ପ୍ରଭୃତି ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ପାଖପାଖି ଅଂଶକୁ ମିଶାମିଶି କରାଯାଇ ଯେଉଁ ରାଜ୍ୟମାନ ଥିଲା କିମ୍ବା କେଉଁ କେଉଁ ରାଜ୍ୟର ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଭାଗକୁ ନେଇ ଅତୀତରୁ ଗଣ୍ଡଓ୍ୱାନା ଲ୍ୟାଣ୍ଡ ହିଁ ଗଠିତ ଥିଲା । ଏହାକୁ କିଏ କେବେ ନାମିତ କରିଥିଲେ ତା'ର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ତଥ୍ୟ ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏହା ଗଣ୍ଡଓ୍ୱାନା ମାନବ ସଭ୍ୟତା ନାମରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଅର୍ଜନ କରିଥିଲା । ଏଠାରେ ଗଢ଼ିଉଠିଥିବା ସଭ୍ୟତା ହିଁ ଗୋଁଡସଭ୍ୟତା । ଇତିହାସର ଉତ୍ଥାନ ପତନ ଭିତରେ ଗୋଁଡ୍ ନରପତି ଓ ଗୋଁଡ୍ ଜମିଦାରୀ ଓ ଗୋଁଡ ସେନାମାନେ ଯେ ନିଜର ଶାସନ, ରାଜ୍ୟ, ଭିଟାମାଟି ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରିବା ସକାଶେ ପ୍ରାୟତଃ ଶତ୍ରୁମାନଙ୍କ ସହିତ ସବୁବେଳେ ଲଢ଼େଇର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଉଥିଲେ ମରହଟ୍ଟା, ମୋଗଲ ଓ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ସହିତ ଗୋଁଡ ରାଜାମାନଙ୍କର ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗି ରହୁଥିଲା । ଯୁଦ୍ଧ ନ ଥିବା ସମୟରେ ଗୋଁଡ ନରପତି ମାନେ ଲୋକ ହିତକର କାମରେ ନିଜ ନିଜ ରାଜ୍ୟରେ ଲାଗି ରହିଥିଲେ ।

ସ୍ୱାଧୀନତ୍ତର କାଳରେ ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ ଓଡ଼ିଶା, ବେଙ୍ଗଲ, ଉତ୍ତରପ୍ରଦେଶ, ଆସାମ ପ୍ରଭୃତି ରାଜ୍ୟକୁ ପୂର୍ବରୁ ଚାଲିଆସି ବାସକରୁଥିବା ଗୋଁଡ୍ ଲୋକମାନେ ଗୁଣ୍ଡିଭାଷା ବା ଧର୍ମଠାରୁ ଦୂରେଇ ଗଲେ । ଏମାନେ ରାଜ୍ୟ ଅନୁଯାୟୀ ପ୍ରଚଳିତ ଭାଷାକୁ ନିଜର ଭାଷା ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରିନେଲେ । କିନ୍ତୁ ଗୁଣ୍ଡି ଭାଷାର ପ୍ରଭାବ ତଥାପି ଛତିଶଗଡ଼, ଝାଡ଼ଖଣ୍ଡ, ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ, ଆନ୍ଧ୍ରପ୍ରଦେଶ, ମହାରାଷ୍ଟ୍ର, ତାମିଲନାଡୁ ଇତ୍ୟାଦି ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କରେ ବାସ କରୁଥିବା ଗୋଁଡ ଲୋକମାନଙ୍କ ପାଖରେ ବଳବତର ଅଦ୍ୟାବଧି ରହିଅଛି । ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରାନ୍ତୀୟ କଳାହାଣ୍ଡି, ନୂଆପଡ଼ା, ମାଲକାନଗିରି, କୋରାପୁଟ ଓ ନବରଙ୍ଗପୁର ଜିଲ୍ଲାମାନଙ୍କରେ ଅଦ୍ୟାବଧି ଗୋଁଡ଼ି ଭାଷାରେ ନିଜ ନିଜ ମଧ୍ୟରେ ବ୍ୟବହାର ହେଉଥିବାର ଦେଖିବାକୁ ମିଳୁଅଛି ।

ଗୋଁଡ ନରପତିମାନେ ମଧ୍ୟ ଭାରତର ତେଲେଙ୍ଗାନା, ଛତିଶଗଡ଼, ମହାରାଷ୍ଟ୍ର, ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ, ବିହାର, କର୍ଣ୍ଣାଟକ ଓ ଗୁଜୁରାଟ ରାଜ୍ୟର ମିଶାମିଶି ଇଲାକାରେ ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର କରି ରାଜ୍ୟମାନ ଗଠନ କରିଥିଲେ ଓ ପୁରୁଷାନୁସାରେ ଶାସନଭାର ବହନ କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଭାରତରେ ପ୍ରଥମେ ରାଜ୍ୟ ଗଠନ କରିଥିଲେ । ପ୍ରଥମ ଗୋଁଡ ଶାସକ ଓଡ଼ିଶାର ସୀମାକୁ ଲାଗି ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ପ୍ରାନ୍ତୀୟ ଇଲାକାରେ ଶିରିପୁର ରାଜ୍ୟ ଗଠନ କରିଥିଲେ ଏବଂ ଏହାର ପ୍ରଥମ ରାଜା ଭିଲ ସିଂହ ଥିବା କଥା ଅନୁସନ୍ଧାନରୁ ଜଣାପଡ଼େ । ତାଙ୍କ ପରେ ଭୀମ ସିଂହ ଖର୍ଜାବଲ୍ଲଭ ସିଂହ ଓ ହୀର ସିଂହ ରାଜଗାଦି ସମ୍ଭାଳି ଥିବାର ପ୍ରମାଣ ମିଳେ । କେବଳ ଶିରିପୁର ନୁହଁ ଏହା ପରେ ପରେ ଅନେକ ରାଜ୍ୟ ଗୋଁଡ ବୀରମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଗଠିତ ହୋଇ ଗୋଁଡ ନରପତିମାନେ ମଧ୍ୟ ଭାରତରେ ଶାସନ ଦାୟିତ୍ୱ ବହନ କରିଥିଲେ । ଏହିଭଳି ଖେରଲା ରାଜ୍ୟ ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା । ନରସିଂହ ରାଇ (୧୩୯୮) ଏହାର ପ୍ରଥମ ରାଜା ହୋଇଥିଲେ । ଅନ୍ୟ ପ୍ରମୁଖ ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ଯଥା: ଛିନ୍ଦିଓ୍ୱାଡ଼ା ରାଜ୍ୟ ରାଜଧାନୀ ଦେବଗଡ଼, ନାଗପୁର, ମାଣ୍ଡାଲା, ଚନ୍ଦ୍ରପୁର, ରାଇଗଡ଼, ସାରଙ୍ଗଗଡ଼, ଉଦୟପୁର, ଗଙ୍ଗପୁର, ବୈରାଗଡ଼, ରତନପୁର, ବିଲାସପୁର ପ୍ରଭୃତି ରାଜ୍ୟ ଗଠନ

କରି ଗୋଁଡ଼ ରାଜାମାନେ ଶାସନଭାର ବହନ କରିଥିଲେ । ମାଣ୍ଡଲା ରାଜ୍ୟ ସେତେବେଳେ ସମୃଦ୍ଧଶାଳୀ ଥିଲା । ଏଥିପାଇଁ ଏହି ରାଜ୍ୟକୁ ଦଖଲ କରିବା ପାଇଁ ମୋଗଲମାନେ ବାରମ୍ବାର ଆକ୍ରମଣ କରୁଥିଲେ । ମାଣ୍ଡଲା ରାଜ୍ୟର ରାଜାଙ୍କର ଯୁଦ୍ଧରେ ବୀରଗତି ପରେ ତାଙ୍କ ରାଣୀ ପ୍ରବଳ ପରାକ୍ରମୀ ଦୁର୍ଗାବତୀ ମହାସମରର ମଙ୍ଗ ନିଜେ ଧରି ବିଶାଳ ପଟୁଆର ସୈନ୍ୟ ସାମନ୍ତଙ୍କୁ ନେଇ ଶତ୍ରୁପକ୍ଷଙ୍କ ସହ ଲଢ଼ି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ହତବାକ୍ କରିଦେଇଥିଲେ ।

ଚନ୍ଦ୍ରପୁର ରାଜ୍ୟ ଗଠନ ହେବା ଦିନଠାରୁ ଏହାର ଗୋଁଡ଼ଶାସକ ବର୍ଗ ଦ୍ୱାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରୁ ଅଠରଉମ ଶତାବ୍ଦୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନିରଙ୍କୁସ ଶାସନ କରିଥିଲେ । ନାଗପୁର ରାଜ୍ୟ ଗୋଁଡ଼ ରାଜାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଶାସିତ ହୋଇ ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀଯାଏଁ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ରହିଥିଲା । କେବଳ ଏତିକି ନୁହଁ ଆହୁରି ଅନେକ ରାଜ୍ୟ ଓ ଜମିଦାରୀ ଗୋଁଡ଼ ବୀରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଗଠନ କରାଯାଇ ଲୋକଙ୍କୁ ସୁଶାସନ ଦେବାର ପ୍ରମାଣ ମାନ ରହିଅଛି । ଛତିଶଗଡ଼ ଇଲାକାର ଗୋଁଡ଼ମାନେ ଓଡ଼ିଶାକୁ ପ୍ରବେଶ କରିଥିବା କଥା ଇତିହାସରୁ ଜଣାପଡ଼େ । ସେମାନେ ପ୍ରଥମେ ସମ୍ବଲପୁର ଅଞ୍ଚଳର ସପ୍ତପୁରା, ପାହାଡ଼ ଇଲାକା ଦେଇ ବେଲପାହାଡ଼ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗମନ କରି ସ୍ଥିତି ସମ୍ଭାଳିଥିଲେ । ରାଇଗଡ଼ ଓ ସାରଙ୍ଗ ଗଡ଼ର ଚୌହାନ ରାଜବଂଶର ପୃଷ୍ଟପୋଷକତାରେ ଓଡ଼ିଶାର ସମ୍ବଲପୁରଠାରେ ଚୌହାନ ଗୋଁଡ଼ ବଂଶର ରାଜ୍ୟ ୧୬୧୭ ମସିହାରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହୋଇଥିଲା । ସମ୍ବଲପୁର ଦେଇ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଯେଉଁ ଗୋଁଡ଼ମାନେ ଆସିଥିଲେ ସେମାନେ ପ୍ରଥମେ ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇ ଆସିଥିଲେ । ଯେଉଁମାନେ ସଂଗ୍ରାମୀ ଥିଲେ ସେମାନେ ରାଜଗୋଁଡ଼ ଓ ଅନ୍ୟମାନେ ଧରୁଆଗୋଁଡ଼ ନାମରେ ନାମିତ ଥିଲେ । ଏହି ରାଜଗୋଁଡ଼ମାନେ ଓଡ଼ିଶାର ବିଭିନ୍ନ ଜିଲ୍ଲାରେ ରାଜ୍ୟମାନ ସ୍ଥାପନ କରି ଶାସନଭାର ନିଜେ ବହନ କରିଥିବା ଜଣାଯାଏ । ସମ୍ବଲପୁରର ରାଜାମାନେ ନିଜକୁ ମାଟିର ସନ୍ତାନ ଭାବେ ପ୍ରତିପାଦିତ ହୋଇଥିଲେ ଓ ସେମାନେ ନିଜକୁ ସାଇ ବଂଶର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ହିସାବରେ ଗଣା ହେଲେ । ଏହି ବଂଶର ବିପ୍ଳବୀ ବୀର ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏ ୧୮୦୯ ମସିହାରେ ଜାନୁୟାରୀ ମାସ ୯ ତାରିଖରେ ଧର୍ମ ସିଂହଙ୍କର ସପ୍ତମ ସନ୍ତାନ ଥିଲେ । ସେ ଲାଫଙ୍ଗା ନିକଟସ୍ଥ ଖିଣ୍ଡା ନାମକ ଗ୍ରାମରେ ଜନ୍ମଲାଭ କରିଥିଲେ । ସେ ଅଶେଷ ସ୍ୱାଧୀନ ଚେତା ଓ ସଂଗ୍ରାମୀ ଥିଲେ । ରାଜପୁତ୍ ଗୋଁଡ଼ମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଥମେ ସମ୍ବଲପୁର ଗଠିତ ହେଲା । ତତ୍ ସଂଗେ ସଂଗେ ଓଡ଼ିଶାର ବଡ଼ଗଡ଼, ଫୁଲଝରଗଡ଼, ବୋଡ଼ାସମ୍ବର, ଖଡ଼ିଆଳ, ଶକ୍ତିଗଡ଼, କଳାହାଣ୍ଡି, ପାଟଣା, ସୋନପୁର, ବୈଦ, ଆଠମଲ୍ଲିକ, ନୂଆପଡ଼ବେନ୍ଦ୍ର, ବାମଣ୍ଡାଗଡ଼, ପାଲହଡ଼ା, ରେଢ଼ାଖୋଲ ଓ ସାରଙ୍ଗଗଡ଼ ପ୍ରମୁଖ ଗଠିତ ହୋଇ ଗୋଁଡ଼ ନରପତିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଶାସିତ ହେଉଥିଲା । ଏସବୁ ରାଜ୍ୟ ଓ ପ୍ରମୁଖ ରାଇଗଡ଼ ପ୍ରଭୃତି ସମ୍ବଲପୁର ରାଜ୍ୟର ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟ ଭାବରେ ପରିଗଣିତ ହେଉଥିଲା । ସମ୍ଭବତଃ ଏହି ସବୁ ରାଜ୍ୟ ଏବଂ ଗଠିତ ହୋଇଥିବା ଆଠଟି ଜମିଦାରୀ ଇଲାକାରୁ ଗୋଁଡ଼ମାନେ ଓଡ଼ିଶାର ଅନ୍ୟ ଜିଲ୍ଲା ତଥା ଅଞ୍ଚଳମାନଙ୍କୁ ଗମନ କରି ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ସ୍ଥାୟୀ ଭାବେ ବସତି ସ୍ଥାପନ କରିଛନ୍ତି ।

ଗୋଡ଼ମାନେ ଅତି ବିଚାର ସଂପନ୍ନ ଅଟନ୍ତି । ପ୍ରାଚୀନ କାଳରୁ ଆଦିମାନବ ହିସାବରେ ସେମାନେ ନିଜକୁ ବିଚାରିଥାନ୍ତି । ଅତି ସଭ୍ୟ ମଣିଷ ଭାବରେ ଆବହମାନ କାଳରୁ ସେମାନେ ନିଗୁଢ଼ ଭାବେ ବିଶ୍ୱାସ କରି ଆସୁଥିବା ସଂସ୍କୃତିକୁ ଗଣ୍ଠିଧନ କରି ରଖିଛନ୍ତି । ଅଦ୍ୟାବଧି ଯିଏ ଯେଉଁଠି ଥାଆନ୍ତୁନା କାହିଁକି ଗୋଁଡ଼ ଜାତିର ପରମ୍ପରା ସେମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଉଜ୍ଜିବିତ ରହିଅଛି । ସେଥିଯୋଗୁଁ ଗୋଁଡ଼ମାନଙ୍କର ରୁଚିପୂର୍ଣ୍ଣ ଚାଲିଚଳନ, ଜୀବନଧାରଣ, ଘରକରଣା, ସମାଜବୋଧ, ଷୋଡ଼ଷ କର୍ମ କର୍ମାଣି ନିଷ୍ଠାର ପାଳନ କରିବାରେ କେବେ ଉଣା ହୋଇନଥାଏ । ମହିଳାଙ୍କ ପ୍ରତି ଗୋଁଡ଼ ସମାଜର ପ୍ରଗାଢ଼ ଶ୍ରଦ୍ଧା ପ୍ରଦର୍ଶନ ଅତିବ ଆଦର୍ଶନୀୟ, ଏଥିରେ ଏ ଜାତି ଅଗ୍ରଗଣ୍ୟ । ଗୋଁଡ଼ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସମଗ୍ର ରାଜ୍ୟ କାହିଁକି ସମଗ୍ର ରାଷ୍ଟ୍ର କୁହନ୍ତୁ ବା ଅନ୍ୟ ଦେଶ କହନ୍ତୁ ଯିଏବା ଯେଉଁଠାରେ ଥାଉ ସମସ୍ତେ ପରମ୍ପରାକୁ ସମ୍ମାନ ଦେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ଓ ଯେଉଁ ସଂସ୍କୃତି ଜାତି ଉତ୍ପତ୍ତି କାଳରୁ ରହିଅଛି ସେଥିପ୍ରତି ସମସ୍ତେ ସଚେତନ ଥାଆନ୍ତି । ଗୋଁଡ଼ ସମାଜ ମଧ୍ୟରେ କଦାକାଳେ ନିଜ ଗୋତ୍ର ମଧ୍ୟରେ ବିବାହ କାର୍ଯ୍ୟ ସଂପନ୍ନ ହୋଇନଥାଏ । ଗୋଁଡ଼ମାନଙ୍କର ଗୋତ୍ର ସେମାନଙ୍କର ଦେବ ସଂସ୍କୃତି (ଦିଆ)ରୁ ଜଣା ପଡ଼ିଥାଏ । ଓଡ଼ିଶାରେ ଯେଉଁ ଗୋଁଡ଼ମାନେ ବାସ କରୁଛନ୍ତି ସେମାନେ ଷଡ଼ବଂଶୀ ଭାବରେ ପରିଚିତ । ତିନି ଦେଓ ପାଖରୁ ସାତ ଦେଓ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ଛଅଟି ବଂଶ ରହିଲା (ଛଅ ଦେଓ ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ) ଯଥା : ତିନି ଦେଓ, ଚାରି ଦେଓ, ପାଞ୍ଚ ଦେଓ, ଛଅ ଦେଓ ଓ ସାତ ଦେଓ । ସେମାନେ ହେଉଛନ୍ତି ଷଡ଼ବଂଶୀ ଗୋଁଡ଼ । ଏତଦ୍ ଭିନ୍ନ ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତର କେତେକ ରାଜ୍ୟରେ ଏକ ଦେଓରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଆଠ ଦେଓ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୋଁଡ଼ ଭାଇ ଭଉଣୀମାନେ ଥିବାର ଜଣାଯାଏ ଏବଂ ଭାରତ ବାହାରେ ଆଫ୍ରିକା ଓ ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆ ପ୍ରଭୃତି ଦେଶରେ ଏକ ଦେଓରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଦ୍ୱାଦଶ ଦେଓ (ବାର) ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୋଁଡ଼ ଭାଇ ଭଉଣୀମାନେ ଥିବାର ଗବେଷକମାନେ ମତ ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି । ସମଗ୍ର ଭାରତ ବର୍ଷର ଗୋଁଡ଼ମାନେ ଅତୀତରୁ ପୁରୁଷ ଲୋକମାନେ ପବିତ୍ର ରଥବିତ ପରିଧାନ କରିବା ପରଂପରା ରହିଅଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପରିବାରରେ ପୁଅମାନଙ୍କର ବ୍ରତକର୍ମ କରାଯିବାର ପରଂପରା

ରହିଅଛି । କିନ୍ତୁ ଏବେ କେତେକ ଗୋଁଡ଼ ପରିବାର ଏଥିରେ ବ୍ୟତିକ୍ରମ କରୁଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଏହା ଏ ଜାତିର ଆବାହମାନ କାଳରୁ ଆସୁଅଛି । ଓଡ଼ିଶାକୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତରେ ବିଭିନ୍ନ ରାଜ୍ୟରେ ଏ ପରଂପରା ବଜାୟ ରହିଅଛି । ଗୋଁଡ଼ ଜାତି ସମାଜର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ରହସ୍ୟ ଅତି ଚମତ୍କାର ଏ ସବୁ ରହସ୍ୟ ବୈଜ୍ଞାନିକ ସମ୍ମତ । ହଜାର ହଜାର ବର୍ଷଧରି ଅଦ୍ୟାବଧି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୋଁଡ଼ ସମାଜର ପ୍ରଚଳିତ ପରମ୍ପରା ଉଜ୍ଜିବିତ ରହିଅଛି । ତାହା ହିଁ ଏ ଜାତିର ବୈଶିଷ୍ଟ । ଏଥିପାଇଁ ଏ ଜାତି ପରିଚିତ, ଶୋଧିତ ଓ ପ୍ରଖ୍ୟାତ ।

ଶେଷରେ ଏତିକି କହିବି, ଏ ପ୍ରବନ୍ଧ ଅନୁସନ୍ଧାନ ମୂଳକ ପ୍ରବନ୍ଧ । ଲେଖକ ଯେତିକି ପାଇଛନ୍ତି ସେତିକି ମାତ୍ର ଏଠାରେ ଉପସ୍ଥାପିତ ହୋଇଅଛି । ଅନ୍ୟ ଗବେଷକ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ପାଖରେ ଅଧିକ କିଛି ତଥ୍ୟଥିଲେ ତାହା ମଧ୍ୟ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଲେଖା ପାଇ ସାଦରେ ଗ୍ରହଣ କରାଯିବ ।

ପୂର୍ବତନ ବିଧାୟକ
ଛାମୁଣ୍ଡା, ତେଲକୋଇ
ଜଗମୋହନପୁର, କେନ୍ଦୁଝର
ଫୋନ : ୭୭୫୦୯୩୫୧୭୩

ସୂଚନା :

- Wiki Pedia Link to Raigarh (princely state)

  http://en.Wikipedia.org/Wiki Raigarh

  Share on Facebook

  Share on Twitter

  Share on Linkedin

  Share on Google
- Welcome to Indian Rajput.come
- Gond kingdoms of Central India
- Gondwana Encyclopaedia Britannika,

  Gondwana Encyclopaedia Britannika online.
- Military History of India
- India and its native princes
- History of Gonds, Pari Kupar Lingo Gondi

  Punem Darshan by Dr. Moti Raban Kangali
- Indian Rajaput.come

୪୫୦୦ ଘର ଗୋଁଡ଼ ସମାଜର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ

କେଶରୀ କୁଅଁର

ଓଁ ଅକାର ଉକାର ମକାର ନିରାକାର ନିରଞ୍ଜନ,
ଶୂନ୍ୟ ଶୂନ୍ୟ ମହାଶୂନ୍ୟ, ନାହିଁ ଧରତୀ, ନାହିଁ ପୃଥ୍ୱୀ,
ନାହିଁଜଳ, ନାହିଁସ୍ଥଳ, ନାହିଁମେଘ, ନାହିଁମାଳ,
ନାହିଁଚନ୍ଦ୍ର, ନାହିଁସୂର୍ଯ୍ୟ, ନାହିଁଦଶ ଦିଗପାଳ,
ନାହିଁପବନ, ନାହିଁଆକାଶ, ନାହିଁରୂପ, ନାହିଁରେଖ,
ବ୍ରହ୍ମଦାରୁ ବଡ଼ଦେଓ ନମୋ ନମଃ ॥

ବିଶ୍ୱସ୍ରଷ୍ଟାଙ୍କ ସୃଷ୍ଟିରୁ ପୃଥିବୀ ପୃଷ୍ଠର ଜଳ, ସ୍ଥଳ, ଆକାଶ, ଅଗ୍ନି ଓ ପୃଥିବୀ ଏଇ ପଞ୍ଚଭୂତର ମହାସମ୍ମିଶ୍ରଣରେ ଅଣ୍ଡଜ, ଜରାୟୁଜ, ଉଦ୍ଭିଦଜ ପ୍ରଭୃତିରୁ କୀଟପତଙ୍ଗ, ପଶୁପକ୍ଷୀ, ମନୁଷ୍ୟ, ବୃକ୍ଷଲତା, ତରୁତୃଣ, ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଛପନ କୋଟୀ ପ୍ରକାର ଜୀବ ନିଜର ଆତ୍ମ ପରିଚୟ ପାଇ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ନାମ ଧାରଣ କରି ଧରାପୃଷ୍ଠରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ମନୁଷ୍ୟ ବିବେକୀ, ଜ୍ଞାନୀ, ବିଚାରବନ୍ତ ହୋଇ ଗୋଷ୍ଠୀ ତଥା ସମାଜ ଗଠନ କରି ପୃଥିବୀର ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରାନ୍ତରରେ ବସବାସ କରୁଅଛି ।

ଭୌଗୋଳିକବିତ୍‌ମାନଙ୍କ ମତରେ ଜଳମଗ୍ନ ପୃଥିବୀରେ ପ୍ରଥମେ ଯେଉଁ ଦୁଇଟି ସ୍ଥଳଭାଗ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇଥିଲା । ତାହାହେଲା ପ୍ରଥମଟି ଲୋରାସିଆ ଓ ଅନ୍ୟଟି ଗଣ୍ଡୱାନାଲ୍ୟାଣ୍ଡ । ଲୋରାସିଆ ଅଞ୍ଚଳଟି ଆଫ୍ରିକା, ଇଉରୋପ ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଆମେରିକାର କିଛି ଅଂଶ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହୋଇଛି । ମଧ୍ୟଭାରତ ଅଞ୍ଚଳଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ବର୍ତ୍ତମାନର ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ, ମହାରାଷ୍ଟ୍ର, ଆନ୍ଧ୍ରପ୍ରଦେଶ, ଛତିଶଗଡ଼, ଓଡ଼ିଶା, ଉତ୍ତରପ୍ରଦେଶ, କର୍ଣ୍ଣାଟକ, ଗୁଜୁରାଟ, ରାଜସ୍ଥାନ ଓ ବିହାର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ଅଟେ । ଉକ୍ତ ଗଣ୍ଡୱାନାଲ୍ୟାଣ୍ଡ ଅଞ୍ଚଳ ଯଥା: ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ଓ ମହାରାଷ୍ଟ୍ରରେ ପ୍ରଥମେ ଯେଉଁ ମାନବ ଜାତି ବସବାସ କଲେ ତାକୁ ଗୋଁଡ଼ କୁହାଯାଏ, ସେମାନଙ୍କ ଭାଷାକୁ ଗୋଣ୍ଡିଭାଷା ଓ ସେମାନଙ୍କ ଧର୍ମକୁ ଗୋଣ୍ଡି ଧର୍ମ କୁହାଯାଏ । ଏହି ଗୋଁଡ଼ମାନେ ଭାରତର ଏକ ଆଦିମ ଅଧିବାସୀ ଓ ଏମାନେ ଦ୍ରାବିଡ଼ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଅଟନ୍ତି । ସାରାଭାରତ ବର୍ଷରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଗୋଁଡ଼ମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ପ୍ରାୟ ୧୨ କୋଟି । ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ଓ ମହାରାଷ୍ଟ୍ର ବ୍ୟତୀତ ଛତିଶଗଡ଼, ଆନ୍ଧ୍ରପ୍ରଦେଶ, କର୍ଣ୍ଣାଟକ, ଓଡ଼ିଶା, ବିହାର, ଝାରଖଣ୍ଡ, ଉତ୍ତରପ୍ରଦେଶ, ପଶ୍ଚିମବଙ୍ଗର କିଛି ଅଂଶ ତଥା ରାଜସ୍ଥାନର କିଛି କିଛି ଅଞ୍ଚଳରେ ଏହି ଗୋଁଡ଼ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏହି ଗୋଁଡ଼ ଜାତିର ଲୋକମାନେ ବସବାସ କରନ୍ତି । ଅଞ୍ଚଳ ତଥା ଭାଷାଭାଷୀ ଭିତ୍ତିରେ ଏହି ଗୋଁଡ଼ମାନଙ୍କୁ କେତେକ ଅଞ୍ଚଳରେ କୋୟାତୁର, କେତେକ ଅଞ୍ଚଳରେ କୋୟା, କେତେକ ଅଞ୍ଚଳରେ ଗୁଣ୍ଡିଆ, କେତେକ ଅଞ୍ଚଳରେ ରାଜ ଗୋଁଡ଼, କେତେକ ଅଞ୍ଚଳରେ ଲେଗେ, କେତେକ ଅଞ୍ଚଳରେ ଧୂଳି ଗୋଁଡ଼ କହନ୍ତି । ଆମ ଓଡ଼ିଶାରେ ମୁଖ୍ୟତଃ ଏହି ଜାତିର ଲୋକଙ୍କୁ ଗଣ୍ଡ ବା ଗୋଣ୍ଡ ଜାତି କହନ୍ତି ।

ଆମ ବଲାଙ୍ଗିର ଜିଲ୍ଲା ହେଉଛି ଏକ ଗଡ଼ଜାତ ଅଞ୍ଚଳ । ଏହି ଅଞ୍ଚଳଟି ବହୁ ରାଜାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଶାସିତ ହୋଇଛି । ପୂର୍ବ କାଳରେ ଏହି ଅଞ୍ଚଳର ପ୍ରଜାମାନେ ରାଜାଙ୍କ ଯୁଦ୍ଧ ଯାତ୍ରା ସମୟରେ ଯୋଗଦାନ କରୁଥିଲେ । ଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ଯେଉଁ ଜାତିର ଲୋକେ ଯେତେ ଜଣ ଯୋଗ ଦେଉଥିଲେ ସେହି ଜାତିର ଲୋକଙ୍କୁ ସେତେ ଘରିଆ ବୋଲି ନାମିତ କରାଯାଉଥିଲା । ଯଥା: ଗୌଡ଼ମାନଙ୍କୁ ୧୨୦ ଘରିଆ, କେଉଟମାନଙ୍କୁ ୨୦ ଘରିଆ, ସହଁରାମାନଙ୍କୁ ୮୦ ଘରିଆ, ଅଘରିଆମାନଙ୍କୁ ୮୪ ଘରିଆ ଓ ଗଣ୍ଡାମାନଙ୍କୁ ଲକ୍ଷେ ଘରିଆ ଇତ୍ୟାଦି କହିଥାନ୍ତି । ଡୁମାଳ ଜାତିକୁ ୬୦ ଘରିଆ ଓ "କୁଡ଼ା, କିଷାନ ବା ମିର୍ଦ୍ଧା"ମାନଙ୍କୁ ୨୦ ଘରିଆ କହନ୍ତି ।

ଆମ୍ଭ ଗୋଁଡ଼ ଜାତିର ଲୋକଙ୍କୁ ୪୫୦୦ ଘର ଗୋଁଡ଼ ସମାଜ କହନ୍ତି ଓ ଆମେ ବର୍ତ୍ତମାନ "ନିଖିଳ ଉତ୍କଳ" ୪୫୦୦ ଘର ଗୋଁଡ଼ ସମାଜ ବଲାଙ୍ଗିର" ବୋଲି ପରିଚିତ ହୋଇ ଆସୁଅଛି । ୪୫୦୦ ଘର କାହିଁକି ଓ କିପରି ନାମିତ ହୋଇଅଛି ତା'ର ବିବରଣୀ ନିମ୍ନରେ ପ୍ରଦତ୍ତ କରାଯାଉଛି ।

ବଲାଙ୍ଗିର ଜିଲ୍ଲା ଗୋଁଡ଼ମାନଙ୍କୁ ଷଡ଼ବଂଶୀ ଗୋଁଡ଼ ବୋଲି କହନ୍ତି । ଯଥା: ୩ ଦେଓ ନେଟୀ, ୪ ଦେଓ ମରପାଚି, ମରକାମ୍, ୫ ଦେଓ ପରେଖ୍, ୬ ଦେଓ ଅଟୀ, ୬ ଦେଇ ଜଗତ୍, ୭ ଦେଓ ନାଗବଂଶୀ, ମରେହୀ, ଏହିପରି ଷଡ଼ବଂଶୀ ଅଟନ୍ତି । ଭାଇବଂଶ ଅନୁସାରେ ପରଗନିଆଁ ଅଛନ୍ତି । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ପରଗନିଆଁମାନଙ୍କ ଉପରେ 'ମାନା' ବୋଲି ଜଣେ ଅଛନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଗାଭାଇଙ୍କର ଅଲଗା ଅଲଗା ଖଳା ବା ଗୁଡ଼ି ରହିଛି । ବର୍ଷର ପ୍ରାରମ୍ଭର ପୌଷମାସ ଶୁକ୍ଳମାସ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ ପଞ୍ଚମୀଠାରୁ ପୂର୍ଣ୍ଣମୀ ମଧରେ ନିଜ ନିଜ ଇଷ୍ଟଦେବତା ବୁଢ଼ାଦେଓଙ୍କ ବାର୍ଷିକ ପୁଷ୍ୟାଭିଷେକ ବା ବାର୍ଷିକୋତ୍ସବ ହୋଇଥାଏ । ଏହି ସମୟରେ ୪ ଜଣଙ୍କ ସମ୍ପୃକ୍ତି ନିହାତି ଆବଶ୍ୟକ ହୋଇଥାଏ । ଯଥା: (୧) ମାନା, (୨) ପରଗନିଆଁ ବା ବାନା, (୩) କୁମ୍ଭାର ଓ (୪) ଗଣ୍ଡା – ବାଦ୍ୟକାର । ତେଣୁ ଯେତେ ଦେଓ ଭାଇ ଅଛନ୍ତି ତାଙ୍କ ସହିତ ଏହି ଚାରି ଜଣଙ୍କ ସମ୍ପୃକ୍ତି ବାର୍ଷିକୋତ୍ସବରେ ନିହାତି ଆବଶ୍ୟକ ହୋଇଥାଏ । ଏହାକୁ ଏହିପରି ଭାବରେ ମିଶ୍ରଣ କରାଯାଏ ।

ଯଥା: ୩ ଦେଓ + ୪ = ୭
୪ ଦେଓ + ୪ = ୮
୫ ଦେଓ + ୪ = ୯
୬ ଦେଓ + ୪ = ୧୦
୭ ଦେଓ + ୪ = ୧୧

ଏ ସମସ୍ତଙ୍କ ଯୋଗ କଲେ ୪୫ ହେବ । ଏହି ୪୫ ଜଣଙ୍କୁ ୪୫ଟି ଦଳ ରୂପେ ଗଣ୍ୟ କରାଯାଇଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦଳରୁ ଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ୧୦୦ ଜଣ ଲେଖାଏଁ ଯୋଗ ଦେବାକୁ କୁହାଯାଇଥିଲା ।

ତେଣୁ୪୫x୧୦୦=୪୫୦୦ ଘର ହେଲା ।

ଏଣୁ ଏହାର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ଏହି ଯେ, ବଲାଙ୍ଗିର ଜିଲ୍ଲାର ଗୋଁଡ଼ମାନଙ୍କୁ ଷଡ଼ବଂଶୀ ୪୫୦୦ ଘର ଗୋଁଡ଼ ସମାଜ ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ଏହି ଜାତିର ଐତିହ୍ୟ ନୀତି, ଶୃଙ୍ଖଳା, ସଂସ୍କୃତି, ପରମ୍ପରା, ଗୌରବ ଅତୀତରେ ଥିଲା, ବର୍ତ୍ତମାନ ଅଛି ଏବଂ ଭବିଷ୍ୟତକୁ ଜିଲ୍ଲାର ଆଗାମୀ ପିଢ଼ି ଏହି ୪୫୦୦ ଘର ଗୋଁଡ଼ ସମାଜ ବଲାଙ୍ଗିରର ଉଚ୍ଚାରଣକୁ କେତେଦୂର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆଗେଇ ନେବେ ତାହା ସମୟ କହିବ ।

ଜୟ ବୁଢ଼ାଦେଓ

ଅବସରପ୍ରାପ୍ତ ଶିକ୍ଷକ
ଅମାମୁଣ୍ଡା, ମନହିରା, ଲୋଇସଂହା, ବଲାଙ୍ଗିର ଜିଲ୍ଲା କମିଟି ସଭ୍ୟ,
ବଲାଙ୍ଗିର ଜିଲ୍ଲା ଗୋଁଡ଼ ସମାଜ

ଆଦିବାସୀ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଁଡ଼ : ଏକ ପରିସଂଖ୍ୟାନ ଦୃଷ୍ଟିପାତ

ମୀନକେତନ ମାଝୀ

ଗୋଁଡ଼/ଗୋଣ୍ଡ ଜାତି ଏସିଆ ମହାଦେଶରେ ଜନ ଜାତି ମଧ୍ୟରେ ଅଧିକ, ଏପରିକି ପୃଥିବୀରେ ସର୍ବାଧିକ । ଗୋଁଡ଼ମାନେ ପ୍ରାୟତଃ ଭାରତର ମଧ ପ୍ରଦେଶର ଗୋଣ୍ଡୱାନା ଅଞ୍ଚଳରେ ନବମରୁ ତ୍ରୟୋଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ମଧ୍ୟରେ ଗଡ଼ ମଣ୍ଡଳୀ, ଦେଓ ଗଡ଼, ଚାନ୍ଦା ଗଡ଼ ଓ ଖେରଲ ରାଜ୍ୟରେ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିଲେ । ମରାଠା ଶକ୍ତି ୧୭୪୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଗୋଁଡ଼ ରାଜାମାନଙ୍କୁ ବିତାଡ଼ିତ କରି ଶାସନ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ ।

ଗୋଁଡ଼/ଗୋଣ୍ଡ ଜାତି ବିଶେଷ ଭାବରେ ସ୍ୱାଭିମାନୀ । ଗୋଁଡ଼ମାନଙ୍କ ଇଷ୍ଟ ଦେବତା "ବଡ଼ ଦେଓ" ଅନ୍ୟ ନାମରେ କୁନ୍ଦା ଦେଓ, ଭଗବାନ, ଶ୍ରୀ ଶମ୍ଭୁ ମହାଦେବ ଓ ପରସା ପେନ୍ ନାମରେ ପରିଚିତ । ଗୋଁଡ଼ମାନେ ବିଭିନ୍ନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉନ୍ନତି କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟ ଜାତି ଅପେକ୍ଷା ବହୁତ ପଛରେ । ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭାବରେ ଏହି ଜାତି ଉପରେ ସର୍ଭେ ତଥା ଅନୁଧ୍ୟାନ ଆବଶ୍ୟକ । କୌଣସି ଜାତି/ସମାଜ ବିଷୟରେ ତାର ସ୍ଥିତି ଜାଣି ଯୋଜନା କରିବା ପାଇଁ ପରିସଂଖ୍ୟାନ ଏକାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ । ଉପଲବ୍ଧ ପରିସଂଖ୍ୟାନକୁ ନେଇ ଦୃଷ୍ଟିପାତ କଲେ ଜାତି ସ୍ଥିତି ଅନୁମାନ କରାଯାଇପାରେ ।

ଭାରତରେ ପଞ୍ଜାବ ଓ ଚଣ୍ଡିଗଡ଼ ବ୍ୟତୀତ ସମସ୍ତ ଅଞ୍ଚଳରେ ୬୪୫ ପ୍ରକାର ଆଦିବାସୀ / ଜନଜାତି ବାସ କରୁଛନ୍ତି । ୨୦୧୧ ଜନଗଣନା ଅନୁଯାୟୀ ଭାରତରେ ୧୦.୪୩ କୋଟି ଆଦିବାସୀ ଯାହାକି, ମୋଟ ଜନସଂଖ୍ୟାର ୮.୬% ଅଟେ । ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ୮୯.୯୭% ଓ ସହରାଞ୍ଚଳରେ ୧୦.୦୩% ବାସ କରୁଛନ୍ତି । ଜନସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି ହାର ୨୦୦୧ରୁ ୨୦୧୧ ମଧ୍ୟରେ ୧୭.୬୯%ରୁ ୨୩.୬୬%କୁ ବୃଦ୍ଧି ହୋଇଛି । ଲିଙ୍ଗ ଅନୁପାତକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲେ ସମଗ୍ର ଜନସଂଖ୍ୟାରେ ୧୦୦୦ ପୁରୁଷରେ ୯୪୦ ମହିଳା ଥିବା ବେଳେ, ଜନଜାତି ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରତି ୧୦୦୦ ପୁରୁଷରେ ୯୯୦ ମହିଳା ଅଛନ୍ତି । ଏହାକୁ ସମାଜରେ ମହିଳାଙ୍କୁ ସମ୍ମାନର ନିଦର୍ଶନ ବୋଲି ବିଚାର କରାଯାଇପାରେ । ଆଦିବାସୀମାନେ ପ୍ରାୟ ମଧ୍ୟଭାରତୀୟ ଓ ଉତ୍ତରପୂର୍ବ ଭାରତରେ ବହୁଳ ଭାବରେ ବାସ କରୁଛନ୍ତି । ରାଜ୍ୟ ହିସାବରେ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶରେ ୧୪.୬୯%, ମହାରାଷ୍ଟ୍ରରେ ୧୦.୦୮%, ଓଡ଼ିଶାରେ ୯.୨%, ରାଜସ୍ଥାନରେ ୮.୮୬%, ଗୁଜୁରାଟରେ ୮.୫୫%, ଛତିଶଗଡ଼ରେ ୭.୫% ଓ ଆନ୍ଧ୍ରପ୍ରଦେଶରେ ୫.୭% ତଥା ଉତ୍ତରପୂର୍ବାଞ୍ଚଳରେ ବହୁଳ ଭାବରେ ବାସ କରୁଛନ୍ତି । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଭାବରେ ବାସ କରୁଛନ୍ତି । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଭାବରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ସର୍ବାଧିକ ୬୨ ପ୍ରକାର ଓ ସିକିମ୍‌ରେ ସର୍ବନିମ୍ନ ୪ ପ୍ରକାର ଆଦିବାସୀ ବାସ କରୁଛନ୍ତି । ନିମ୍ନ ତାଳିକାରେ ଆଦିବାସୀଙ୍କର ଜନସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି ଶତକଡ଼ାରେ ପ୍ରଦାନ କରାଗଲା ।

ଜନଗଣନା ବର୍ଷ	ଭାରତ			ଓଡ଼ିଶା		
	ମୋଟ ଜନସଂଖ୍ୟା (କୋଟିରେ)	ଆଦିବାସୀଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା (କୋଟିରେ)	ଆଦିବାସୀ ଶତକଡ଼ାରେ (%)	ମୋଟ ଜନସଂଖ୍ୟା (ଲକ୍ଷରେ)	ଆଦିବାସୀଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା (ଲକ୍ଷରେ)	ଆଦିବାସୀ ଶତକଡ଼ାରେ (%)
୧୯୬୧	୪୩.୯୨	୩.୦୧	୬.୮	୧୭୫	୪୨	୨୪.୧
୧୯୭୧	୫୪.୭୯	୩.୮୦	୬.୯	୨୧୯	୫୧	୨୩.୧
୧୯୮୧	୬୬.୫୩	୫.୧୬	୭.୮	୨୬୪	୫୯	୨୨.୪
୧୯୯୧	୮୩.୮୬	୬.୭୮	୮.୧	୩୧୭	୭୦	୨୨.୨
୨୦୦୧	୧୦୨.୮୬	୮.୪୩	୮.୨	୩୬୮	୮୧	୨୨.୧
୨୦୧୧	୧୨୧.୦୮	୧୦.୪୩	୮.୬	୪୨୦	୯୬	୨୨.୮

ବିଶ୍ୱରେ ବିଭିନ୍ନ ଦେଶରେ ଜନଜାତି ବାସ କରୁଛନ୍ତି । ସେହି ଦେଶର ମୋଟ ଜନସଂଖ୍ୟାର ପପୁ ନିଉଗୁନିଆରେ ପ୍ରାୟ ୭୭%, ବୋଲଭିୟାରେ ୭୦%, ଇକ୍ୱାଡରରେ ୩୮%, ମିଆମାରରେ ୩୩%, ଲାଓସ୍‌ରେ ୩୦%, ମେକ୍ସିକୋରେ ୧୨%, ନିଉଜିଲାଣ୍ଡରେ ୧୨%, ଚିଲିରେ ୯%, ମାଲେସିଆରେ ୪%, କାନାଡ଼ାରେ ୪%, ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆରେ ୨%, ବ୍ରାଜିଲରେ ୧%, ବାଙ୍ଗଲାଦେଶରେ ୧%, ଥାଇଲାଣ୍ଡରେ ୧% ଓ ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକାରେ ୧% ଜନଜାତି ବାସ କରୁଛନ୍ତି । ଏହି ସଂଖ୍ୟା ମଧ୍ୟରେ ଗୋଁଡ଼ମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଜାଣିବା ପାଇଁ ବିଶେଷ ଅନୁସନ୍ଧାନ ସହିତ ଦେଶ ଦେଶର ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଭାବର ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ ଆବଶ୍ୟକ ଅଟେ । ଏହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ଗୋଣ୍ଡୱାନା ଗୋଣ୍ଡ ମହାସଭା ଜାତୀୟ ସ୍ତରରେ ଆୟୋଜନ ଏକ ସର୍ବୋତ୍ତମ ପ୍ରୟାସ ।

ସମଗ୍ର ଦେଶରେ ୧୮୬୦ ବେଳକୁ ପ୍ରାୟ ୧୦୦୦୦୦ ଗୋଁଡ଼ ଥିବାବେଳେ ୧୯୪୧ ବେଳକୁ ୩୨ ଲକ୍ଷ, ୧୯୬୧ରେ ୪୧ ଲକ୍ଷ, ୧୯୯୧ରେ ୯୧ ଲକ୍ଷ, ୨୦୦୧ରେ ୧୦୯ ଲକ୍ଷ ଓ ୨୦୧୧ରେ ୧୨୭ ଲକ୍ଷ ଅଟେ । ଓଡ଼ିଶାରେ ଆଦିବାସୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କନ୍ଧ ଜାତି ସର୍ବାଧିକ ୧୭.୧% ଥିବା ବେଳେ, ଗୋଁଡ଼ ଜାତି ୯.୬% ଥାଇ ଦ୍ୱିତୀୟ ବୃହତ୍ତମ ଅଟେ । ଗୋଁଡ଼ ଜାତି ସଂଖ୍ୟା ମଧ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବାରେ ଲାଗିଛି । ୨୦୧୧ରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ମୋଟ ୮୮୮୫୮୧ ଜଣ ଗୋଁଡ଼ ଓ ଲିଙ୍ଗ ଅନୁପାତରେ ପୁରୁଷ ଅପେକ୍ଷା ମହିଳା ଅଧିକ ଅଛନ୍ତି । ସହରାଞ୍ଚଳ ଗୋଁଡ଼ ଜାତିରେ ଲିଙ୍ଗ ଅନୁପାତ ଉଦ୍‌ବେଗଜନକ ଅଟେ ।

ଗୋଁଡ଼ ଜାତି	ପୁରୁଷ	ମହିଳା	ମୋଟ ଜନସଂଖ୍ୟା	ବାସସ୍ଥାନ %ରେ	ଲିଙ୍ଗ ଅନୁପାତ
ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳ	୪୩୧୨୧୬	୪୩୪୦୩୨	୮୬୫୨୪୮	୯୭.୪	୧୦୦୭
ସହରାଞ୍ଚଳ	୧୨୦୪୬		୨୩୩୩୩	୨.୬	୯୩୬
		୧୧୨୮୭			
ମୋଟ୍ ଜନସଂଖ୍ୟା	୪୪୩୨୬୨	୪୪୫୩୧୯	୮୮୮୫୮୧	୧୦୦	୧୦୦୫

ଆମ ଦେଶରେ ଏମିତି କେତେକ ଜିଲ୍ଲା ଅଛି ଯେଉଁଠାରେ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଁଡ଼ମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ବହୁତ ଅଧିକ ।

ରାଜ୍ୟ	ଜିଲ୍ଲା	ଆଦିବାସୀ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଁଡ଼ ଜନସଂଖ୍ୟା % ରେ	ରାଜ୍ୟ	ଜିଲ୍ଲା	ଆଦିବାସୀ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଁଡ଼ ଜନସଂଖ୍ୟା % ରେ
କର୍ଣ୍ଣାଟକ	ବିଦାର	୯୦.୮୩	ମହାରାଷ୍ଟ୍ର	ଚାନ୍ଦରପୁର	୭୯.୧୪
ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ	ସେଓ୍ୱନି	୯୦.୪୫	ମହାରାଷ୍ଟ୍ର	ୱାର୍ଦ୍ଧା	୬୭.୦୫
ବିହାର	ସରନ	୮୯.୭୦	ଛତିଶଗଡ଼	ରାଜନନ୍ଦଗାଁଓ	୬୬.୯୮
ବିହାର	ଗୋପାଳଗଞ୍ଜ	୮୯.୭୦	ଛତିଶଗଡ଼	ରାୟପୁର	୬୬.୪୭
ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ	ନରସିହମ୍ପୁର	୮୯.୩୭	ବିହାର	ଭୋଜପୁର	୬୨.୭୬
ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ	ଦାମୋହ	୮୫.୫୯	ଛତିଶଗଡ଼	ଦୁର୍ଗ	୫୫.୬୪
ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ	ମଣ୍ଡଳା	୮୪.୧୪	ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ	ହେସଙ୍ଗବାଦ	୫୨.୮୧
ଛତିଶଗଡ଼	ବସ୍ତର	୮୪.୧୦	ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ	ଜବଲପୁର	୫୦.୩୪
ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ	ବାଳାଘାଟ	୮୩.୮୯	ଛତିଶଗଡ଼	ବିଳାସପୁର	୫୦.୨୩
ରାଜସ୍ଥାନ	ସିଓାନ	୮୩.୨୨	ଓଡ଼ିଶା	ନବରଙ୍ଗପୁର	୨୯.୬

ସମାଜରେ ଲିଙ୍ଗ ଅନୁପାତରୁ ସେମାନଙ୍କର ସାମାଜିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗି ଅନୁମାନ କରାଯାଇପାରେ । ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କ ଜନସଂଖ୍ୟାରେ ଲିଙ୍ଗ ଅନୁପାତ ଦେଶ ତଥା ରାଜ୍ୟର ସାମଗ୍ରିକ ଲିଙ୍ଗ ଅନୁପାତରୁ ଅଧିକ । କେତେକ ପ୍ରମୁଖ ଜନଜାତି ସହ ଗୋଁଡ଼ ଜାତିର ଲିଙ୍ଗ ଅନୁପାତ ତୁଳନା କରି ସାମାଜିକ ଉତ୍ତର ଦାୟିତ୍ୱ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଇପାରେ ।

ଲିଙ୍ଗ ଅନୁପାତ	ଭାରତର ମୋଟ ଜନସଂଖ୍ୟାରେ	ଓଡ଼ିଶା ମୋଟ୍ ଜନସଂଖ୍ୟାରେ	ଗୋଁଡ଼	କନ୍ଧ	ଶବର	ସଉରା	ମୁଣ୍ଡା	ସାନ୍ତାଳ
ମୋଟ ଜନସଂଖ୍ୟାରେ	୯୪୦	୯୭୮	୧୦୦୫	୧୦୨୭	୧୦୦୮	୧୦୦୭	୯୮୨	୯୭୬
୦-୬ ବର୍ଷ	୯୧୪	୯୩୪	୯୮୦	୯୯୦	୯୮୦	୯୭୧	୯୭୪	୯୫୫

ଦେଶରେ ଗୋଁଡ଼ମାନେ ନିଜ ଧର୍ମକୁ ଗୋଣ୍ଡି ଧର୍ମ କହୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ, ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମ ଦ୍ୱାରା ବିଶେଷ ଭାବରେ ପ୍ରଭାବିତ । ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମରେ ୯୩.୨୧%, ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ ଧର୍ମରେ ୦.୮୦% ଓ ବାକି ୫.୯୯% କୌଣସି ଧର୍ମକୁ ନ ମାନି ଗୋଣ୍ଡି ଧର୍ମ କହନ୍ତି ।

ଜନଗଣନା ୨୦୧୧ରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ସାକ୍ଷରତା ହାର ମୋଟ ୭୨.୮୭% ଥିଲାବେଳେ ମହିଳା ସାକ୍ଷର ହାର ୬୨.୪୬% । ଶିକ୍ଷା କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ଗୋଁଡ଼ ଜାତି ଅନ୍ୟ ପ୍ରମୁଖ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପଛରେ ନାହାନ୍ତି କିନ୍ତୁ, ଉଚ୍ଚତର ଶିକ୍ଷାରେ ଗୋଁଡ଼ ଜାତି ସାନ୍ତାଳ ଓ ମୁଣ୍ଡା ଜାତି ପଛରେ ଅଛି ।

ସାକ୍ଷରତା ହାର%	ଗୋଁଡ଼	କନ୍ଧ	ଶବର	ସଉରା	ମୁଣ୍ଡା	ସାନ୍ତାଳ
ମୋଟ ଜନସଂଖ୍ୟା	୪୭.୦	୨୭.୧	୩୫.୪	୪୧.୧	୩୯.୭	୪୦.୫
ମହିଳା	୩୦.୮	୧୪.୩	୧୯.୯	୨୫.୭	୧୯.୯	୨୪.୭
ସାକ୍ଷର	୫.୪	୫.୮	୫.୧	୪.୬	୨.୭	୨.୬
ପ୍ରାଥମିକ ତଳକୁ	୪୦.୪	୪୭.୭	୪୬.୨	୪୩.୯	୩୫.୭	୩୪.୬
ପ୍ରାଥମିକ	୨୯.୪	୨୮.୨	୨୮.୬	୩୦.୬	୩୦.୮	୨୭.୦
ମାଧ୍ୟମିକ	୧୨.୮	୧୦.୪	୧୧.୨	୧୧.୪	୧୫.୪	୧୭.୭
ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା	୧୦.୩	୬.୯	୭.୮	୮.୩	୧୩.୩	୧୪.୮
ବୈଷୟିକ ଶିକ୍ଷା	୦.୪	୦.୨	୦.୩	୦.୩	୦.୫	୦.୬
ସ୍ନାତକ ଓ ଅଧିକ	୧.୩	୦.୮	୦.୮	୦.୯	୧.୬	୨.୬

କୃଷି କ୍ଷେତ୍ରରେ ତୁଳନା କଲେ ଗୋଁଡ଼ମାନେ ଅଧିକ ଚାଷ ଉପରେ ନିର୍ଭରଶୀଳ

ଚାଷୀ	୩୯.୧	୩୮.୧	୨୭.୫	୨୯.୬	୨୩.୪ ୩୨.୩
ଚାଷୀ ଶ୍ରମିକ	୪୬.୬	୪୬.୮	୫୫.୩	୫୪.୩	୪୧.୭ ୪୫.୧
କୁଶଳି ଶ୍ରମିକ	୩.୩	୩.୬	୧.୪	୨.୮	୫.୩ ୯.୩
ଅନ୍ୟ ଶ୍ରମିକ	୧୧.୦	୧୦.୫	୧୫.୮	୧୩.୩	୨୯.୫ ୧୩.୩

ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ଜାତୀୟସ୍ତର ଠାରୁ ବହୁତ ପଛରେ । ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶିଶୁ ମୃତ୍ୟୁ ହାର ୮୪.୨ ପ୍ରତି ୧୦୦୦ ଜୀବିତ ଜାତରେ, ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷରୁ କମ୍ ଶିଶୁ ମୃତ୍ୟୁ ହାର ୧୨୬.୬ ପ୍ରତି ୧୦୦୦ ଜୀବିତ ଜାତରେ, କମ୍ ଓଜନ ଶିଶୁ ୫୫.୯%, ରକ୍ତହୀନତା ଶିଶୁ ୭୯.୮%, ଶ୍ୱାସରୋଗୀ ଶିଶୁ ୨୨.୪%, ଝାଡ଼ା ରୋଗରେ ଆକ୍ରାନ୍ତ ଶିଶୁ ୨୧.୧% ଓ ରକ୍ତହୀନତା ମହିଳା ୬୪.୯% ଅଟେ । ଏହି ପରିସଂଖ୍ୟାନ ଗୋଁଡ଼ ଜାତି ପ୍ରତି ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉନ୍ନତ । ସିକେଲ ସେଲ୍ ଜନିତ ରୋଗରେ ଆକ୍ରାନ୍ତ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସର୍ବାଧିକ ୨୨.୩% ବଇଗା ଜନ ଜାତିରେ ଓ ୧୪% ଭରିଆ ଜନ ଜାତିରେ ଦେଖା ଯାଉଥିବା ବେଳେ, ଗୋଁଡ଼ ଜାତିରେ ୧୪.୨%, ଖଡ଼ିଆ ଜାତିରେ ୭.୪% କନ୍ଧ ଜାତିରେ ୩% ଓ ସାନ୍ତାଳ ଜାତିରେ ୧% ଦେଖାଯାଏ । ପୁଷ୍ଟିହୀନତାରେ ଆଦିବାସୀମାନେ ଆଗରେ । ବୟସ୍କ ପୁଷ୍ଟିହୀନତା ଯାହା ଉଚ୍ଚତା ଅନୁସାରେ ଓଜନ ବି.ଏମ୍.ଆଇ ଆକଳନ କରାଯାଏ ଓ ବି.ଏମ୍.ଆଇ ୧୮.୫-୨୪.୯କୁ ସାଧାରଣ, ୧୮.୧ରୁ କମ୍ ଥିଲେ ପୁଷ୍ଟିହୀନତା କୁହାଯାଏ । ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଭୂୟାଁ ଜାତିରେ ବି.ଏମ୍.ଆଇ ୧୯.୪, ଗୋଁଡ଼ ଜାତିରେ ୧୮.୧ ଓ ସବୁଠାରୁ କମ୍ ପରଜା ଜାତିରେ ୧୭.୩ ଅଛି । ଯେହେତୁ, ପୁଷ୍ଟିସ୍ତର ଖାଦ୍ୟ ଅଭ୍ୟାସ ସହ ସଂପୃକ୍ତ, ଏହି ବିଷୟରେ ଅଧିକ ଅନୁସନ୍ଧାନ ଆବଶ୍ୟକ ଦରକାର ।

ଦରିଦ୍ରତାକୁ ଆଦିବାସୀମାନେ ସତେ ଯେପରି ଆପଣେଇ ନେଇଛନ୍ତି ଓ ଦେଶର ଗରିବୀ ସୀମାରେଖାରୁ ବହୁତ ଆଗରେ । ଉପଲବ୍ଧ ସଂଖ୍ୟାରୁ ମଧ୍ୟ ଆଦିବାସୀମାନେ ଅଧିକ ଥିବା ଅନୁମାନ କରାଯାଏ । ନିମ୍ନ ପରିସଂଖ୍ୟାନ ଗୋଁଡ଼ ଜାତି ପ୍ରତି ମଧ୍ୟ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ଓ ସ୍ଥିତି ବେଶ ଅନୁମେୟ ।

ବର୍ଷ	୧୯୭୭-୭୮	୧୯୮୩-୮୪	୧୯୭୮-୮୮	୧୯୯୩-୯୪	୨୦୦୯-୧୦	୨୦୧୧-୧୨
ଦେଶର ମୋଟ ଗରିବି (ବି.ପି.ଏଲ୍) ଜନସଂଖ୍ୟା %ରେ	୫୧.୨	୪୦.୪	୩୩.୪	୩୭.୨	୨୩.୬	୨୧.୯
ମୋଟ ଆଦିବାସୀ ଗରିବୀ (ବି.ପି.ଏଲ୍) ଜନସଂଖ୍ୟା %ରେ	୭୨.୪	୫୮.୪	୫୨.୬	୫୧.୯	୪୫.୮	୪୫.୩

ଏହି ସବୁ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ପରିସଂଖ୍ୟାନ ବିଶ୍ଳେଷଣରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ, ଗୋଁଡ଼ ଜାତି ବିଷୟରେ ବିଶେଷ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରି ସମସ୍ୟା ଚିହ୍ନଟ ସହ ଯୋଜନା କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ଅଛି । ଗୋଁଡ଼ ଜାତିରେ ଏକତା ବଜାୟ ରଖି, ବିଭିନ୍ନ ଯୋଜନା ବିଷୟରେ ସଚେତନ ହୋଇ, ସାମାଜିକ, ଅର୍ଥନୈତିକ, ଶିକ୍ଷା, ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମାନ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟିତ ହେବା ।

ସଦସ୍ୟତା ସଂଖ୍ୟା-୧୦୦୦୦୦୦୦୩୨୧, ପରିସଂଖ୍ୟାନ ଅନୁସନ୍ଧାନକାରୀ
ଜିଲ୍ଲା ପରିବାର କଲ୍ୟାଣ ସଂସ୍ଥା, ବଲାଙ୍ଗୀର
ମୋ - ୯୪୩୭୫୭୦୮୨୩

ଆମେ ଭାଷା ଭୁଲିଲୁ କିପରି

ଶ୍ରୀ ଉଗ୍ରସେନ ନାୟକ

ସର୍ବ ମଙ୍ଗଳ ମାଙ୍ଗଲ୍ୟ ବରଣ୍ୟେଂ ବରଦଂ ଶୁଭଂ
ନମସ୍ତେ ଗୌରୀ ନନ୍ଦନଂ ଲମ୍ବୋଦର କଳେ ବରଂ
ନମସ୍ତେ ଜଙ୍ଗା ଦେବାୟ ସର୍ବସିଦ୍ଧି ପ୍ରଦାୟକମ୍
ନମସ୍ତେ ଲିଙ୍ଗାଧିପତି ବୁଢ଼ା ଦେବାୟ ନମୋ ନମାଃ ।

"ଉଚ୍ଚ ହେବା ପାଇଁ କର ଯେବେ ଆଶା
ଉଚ୍ଚ କର ଆଗେ ନିଜ ମାତୃ ଭାଷା"

– (କବି ଗଙ୍ଗାଧର ମେହେର)

ଦିନ ଥିଲା ଗୋଁଡ଼ ଜାତିର ଗୌରବ, ଅଖଣ୍ଡ ଗୋଣ୍ଡୱାନା ଭୂଖଣ୍ଡ ମଧ୍ୟରେ ତାହାର କାୟା ବିସ୍ତାର ଲାଭ କରିଥିଲା । ବୈଦେଶିକ ଗବେଷକଙ୍କ ମତରେ ୧୦,୦୦୦ (ଦଶ ହଜାର) ବିଲିୟନ ପୂର୍ବେ ଅଖଣ୍ଡ ଗୋଁଡ଼ୱାନା ଭୂମିର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ଥିଲା । ଗୋଁଣ୍ଡୁକୀ ପୁରାଣ ମତ ଅନୁସାରେ (ଯେଉଁ ଗୋଣ୍ଡୁକି ପୁରାଣକୁ ସଂସ୍କୃତରୁ ଉଦ୍ଧୃତ କରଯାଇଅଛି ଏବଂ ପ୍ରାଚୀନ ଗୋଁଡ଼ ଗାଥାବଳିକୁ ଗୋଁଡ଼ ଜାତିର ଭାଇଭଉଣୀ ଓ ଯୁବ ସମାଜର ଜ୍ଞାନକୁ ଆଣିବା ପାଇଁ ପ୍ରୟାସ କରୁଛି ।

ଗୋଣ୍ଡୁକି ପୁରାଣ ମତ ଅନୁସାରେ ପାନ୍ଥାଲାସା ସାଗର ମଧ୍ୟରେ ଦୁଇଗୋଟି ଦ୍ୱୀପ ଥିଲା । ଗୋଟିଏ ଲରେସିଆ ଅନ୍ୟଟି ଗଣ୍ଡୱାନା । କାଳକ୍ରମେ ଗଣ୍ଡୱାନା ଦ୍ୱୀପ ପାଞ୍ଚ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ହେଲା, କୋଇମ୍ମୁର ଦ୍ୱୀପ, ଦକ୍ଷିଣ ଆମେରିକା, ଆଣ୍ଟାର୍କଟିକା, ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆ ଓ ଆଫ୍ରିକା ଆଦି । ପୂର୍ବେ "ଭାରତ"ର ନାମ କୋଇମୁର ଥିଲା । କୋୟା ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ – ଗୁମ୍ଫା, ମୁରୀ–ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ସନ୍ତାନ, ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ମାନବ ଗୁମ୍ଫାରେ ବସବାସ କରୁଥିଲା । ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ଅନେକ ଜନଜାତି ଗୁମ୍ଫା ମଧ୍ୟରେ ଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ହର୍ବାକୋଟା ଓ ମୁର୍ବାକୋଟା ଗଣ ରାଜ୍ୟ ଥିଲା – ହର୍ବାକୋଟା ଏବେକାର 'ହରପ୍ପା', ମୁର୍ବାକୋଟା ଏବେକାର 'ମହେଞ୍ଜୋଦାରୋ' ଓ ସିନ୍ଧୁସଭ୍ୟତା ଆଦି ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ମାନ ରହିଛି । ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଯେଉଁ ଆଦିମ ଅଧିବାସୀମାନେ ରହୁଥିଲେ ସେମାନେ ନିଜକୁ ଗୋଁଡ଼ ବୋଲି ପରିଚୟ ଦେଉଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ଭାଷା ଥିଲା ଗୁଣ୍ଡି । ସେତେବେଳେ ଗୋଣ୍ଡୱାନ ଭୂଗାତ୍ରରେ ଗୁଣ୍ଡି ଧର୍ମର ପ୍ରଚାର ପ୍ରସାର ଲାଭ କରିଥିଲା । ସେତେବେଳର କୋୟା ପୁନମ ଧର୍ମ ସର୍ବ ପୁରାତନ ଅଟେ । ଏହା ସତ୍ୟ ଧର୍ମ ଅଟେ । ପାରିକୁ ପାରି ଲିଙ୍ଗୋ ହେଉଛନ୍ତି ଧର୍ମଗୁରୁ । ପାରିକୁପାରି ଲିଙ୍ଗୋ କୋୟାପୁ

ନେଂ ସତ୍ୟ ଧର୍ମ ଗୋଣ୍ଡୱାନା ଭୂଖଣ୍ଡରେ ପ୍ରଚାର କରିଥିଲେ । ଗୋଁଡ଼ମାନଙ୍କର ଆରାଧ ଦେବ ହେଲେ ଲିଙ୍ଗୋ ଦେଓ, ବଡ଼ା ଦେଓ, ମାତା କାଳୀ କଙ୍କାଳୀ, ଗୌରୀ ଦେବୀ ଗୋଁଡ଼ ଜାତି ପ୍ରକୃତିର ଉପାସକ, ଗୋଁଡ଼ମାନଙ୍କୁ ପ୍ରକୃତିର ଉପାସକ କହିବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ – କାଳକ୍ରମେ ଗୋଣ୍ଡୱାନା ଭୂମି ସଂକୁଚିତ ହୋଇଯାଇଛି ଏହା କାବୁଲ କାନ୍ଦାହାର ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଅଖଣ୍ଡ ଭାରତକୁ ବୁଝାଉଥିଲା । ଗୋଁଡ଼ ଜାତିର ଦେଓ ୩, ୪, ୫, ୬, ୭ ।

ଏମାନଙ୍କ ନିମ୍ନ ଆକାରରେ ବିଭାଗୀକରଣ :

ଦେଓ	ବଂଶ	ଗୋତ୍ର	ଖଣ୍ଡାଧ୍ୱଜା	ବାହାନ	ବୃକ୍ଷ
ସମ ୩		ବଶିଷ୍ଠ		ସିଂହ	
ସୂର୍ଯ୍ୟ ୪		କାଶ୍ୟପ		କଚ୍ଛପ	
ଗୋଙ୍ଗ ୫		ପରାଶର		ଛଞ୍ଚାଣ	
ଗାର୍ଗବି ୬		ଭରଦ୍ୱାଜ		ଗଜ	
ବାଗଶା ୭		ଗାର୍ଗବ			
		ନାଗେଶ୍ୱର		ନାଗ	

ଗୋଁଡ଼ ଜାତିର ସୃଷ୍ଟି ଉପରେ ଏଠାରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରୁନି, କାରଣ ଗୋଁଡ଼ ଜାତି ଆଜି କେଉଁ ପରିସ୍ଥିତିରେ ପଡ଼ି ନିଜ ଭାଷା ଓ ସଂସ୍କୃତିକୁ ଭୁଲିଯାଇଛି ତାହା ଉପରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରୁଛି । ଗୋଣ୍ଡୱାନା ଭୂମିରେ ଯେତବେଳେ ଆର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କ ଆଗମ, ମରହଟ୍ଟାମାନଙ୍କ ସହିତ ସଂଘର୍ଷ, ମୋଗଲମାନଙ୍କ ଆଗମନ ଓ ଘନଘନ ଏ ଜାତି ଉପରେ ଆକ୍ରମଣ ହେଲା । ଆମ ଜାତିର କିଛି ଜାତି ଦ୍ରୋହୀ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜ ସ୍ୱାର୍ଥ ପାଇଁ ମରହଟ୍ଟା ଓ ମୋଗଲମାନଙ୍କ ସହିତ ମିତ୍ରତା କରି ଶତ୍ରୁମାନଙ୍କ ସହିତ ହାତ ମିଳାଇ, ଗୋଣ୍ଡଜାତିର ସର୍ବନାଶ ମାର୍ଗ ଦେଖାଇ ଦେଲେ ସେତେବେଳେ ମଧ ଭାରତରୁ ଗୋଁଡ଼ମାନେ ନିଜ ଭିଟାମାଟି ଛାଡ଼ିବା କଥିତ ଅଛି । ୩୫ ଲକ୍ଷ ଗୋଁଡ଼ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶରୁ ଓଡ଼ିଶା ବିହାର, ବେଙ୍ଗଲ ଅଞ୍ଚଳକୁ ଚାଲି ଆସିଥିଲେ । ଆସିବା ଅବସ୍ଥାରେ ତତ୍କାଳୀନ ଅବିଭୁକ୍ତ ସମ୍ବଲପୁର ଜିଲ୍ଲା ଲକ୍ଷନପୁର ନିକଟସ୍ଥ ଗୋଣ୍ଡଘୁରା ଠାରୁ କିଛି ଗୋଁଡ଼ ଭାଇ ଆଗକୁ ନ ଆସି, କିଛି ଫେରି ଗଲେ । ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରୁ ଫେରିଗଲେ ସେ ସ୍ଥାନର ନାମ ଅଦ୍ୟାବଧି 'ଗୋଣ୍ଡଘୁରା' ନାମରେ ନାମିତ ଅଛି ।

ଯେଉଁ ଗୋଁଡ଼ ଭାଇମାନେ ଆସିଥିଲେ ସେମାନେ ନିଜର ସୁବିଧା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଓଡ଼ିଶା, ବିହାର, ତେଲେଙ୍ଗାନା ବିଭିନ୍ନ ଜିଲ୍ଲାର ଝାଡ଼, ଜଙ୍ଗଲ ଅଞ୍ଚଳରେ ରହିଲେ । ଆଜି ଓଡ଼ିଶାରେ ୧୭ଟି ଜିଲ୍ଲା ମଧ୍ୟରୁ ବିଶେଷ ଭାବେ କେନ୍ଦୁଝର ଓ ମୟୂରଭଞ୍ଜ ଜିଲ୍ଲା ଗୋଁଡ଼ ଭାଇମାନଙ୍କର ଐତିହାସିକ ବିଷୟକୁ ଉପସ୍ଥାପନା କରୁଛି । କେନ୍ଦୁଝରକୁ ଯେଉଁ ଗୋଁଡ଼ ଭାଇମାନେ ଆସିଥିଲେ ସେ ସିଧା କେନ୍ଦୁଝର ଓ ମୟୂରଭଞ୍ଜକୁ ପ୍ରବେଶ କରିନଥିଲେ । ସେମାନେ ପ୍ରଥମେ ସମ୍ବଲପୁର ସୁନ୍ଦରଗଡ଼, ବଣେଇ, ଝାରଖଣ୍ଡର ପୋଡ଼ାହାଟ ଆଦି ସ୍ଥାନରେ ରହି ତା ପରେ କେନ୍ଦୁଝର ଓ ମୟୂରଭଞ୍ଜକୁ ପ୍ରବେଶ କଲେ ଭାରତ ସ୍ୱାଧୀନତା ପୂର୍ବରୁ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଅଛି କେନ୍ଦୁଝର ଜିଲ୍ଲା ସଦର ରାଇସୁଆଁଠାରେ ଗୋଁଡ଼ ଜାତିର ଲୋକ ବହୁ ସଂଖ୍ୟାରେ ବସବାସ କରୁଥିଲେ । ଗୋଁଡ଼ ଜାତି ହେଉଛି ଯୋଦ୍ଧା । ତେଣୁ ସେମାନେ ସନ୍ଧ୍ୟା ହେଲାମାତ୍ରେ ଧ୍ୱଂସା ବାଦ୍ୟ ବଜାଇ ଖଣ୍ଡା, ଢ଼ାଲ, ବର୍ଚ୍ଛା ସାହାଯ୍ୟରେ ଯୁଦ୍ଧ କୌଶଳ ଶିକ୍ଷା କରୁଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ରାଜା ଗୋବିନ୍ଦ ଭଞ୍ଜଙ୍କ ରାଜୁତି ଚାଲୁଥିଲା । ଗୋଁଡ଼ ଯୋଦ୍ଧାମାନଙ୍କର ଯୁଦ୍ଧ କୌଶଳକୁ ଗୁପ୍ତଚରମାନେ ରାଜାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ କେନ୍ଦୁଝର ରାଜା ଗୋବିନ୍ଦ ଭଞ୍ଜ ରାଇସୁଆଁ ଆସି ଗୋଁଡ଼ ଜାତିର ଯୋଦ୍ଧାମାନଙ୍କ ଯୁଦ୍ଧକୌଶଳ ଅବଲୋକନ କଲାପରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ 'ଗଣ୍ଡିବେଡ଼' ନାମରେ ଏକ ପିଢ଼ର ନାମକରଣ କଲେ । ଅଦ୍ୟାବଧି ଏହି 'ଗଣ୍ଡିବେଡ଼' ପିଢ଼ ଅଧିନରେ ରାଇସୁଆଁ ଗ୍ରା.ପ., ମହାଦେଇ ଯୋଡା, ପଦ୍ମପୁର ଗ୍ରା.ପ., ବୀରକିଶୋରପୁର ଗ୍ରା.ପ., ପଳାଶପଙ୍ଗା ଗ୍ରା.ପ., ପର୍ଯ୍ୟନପୁର ଗ୍ରା.ପ., କଣ୍ଡରାପଗି ଗ୍ରା.ପ. ଆଦି ରହିଅଛି । ଯେତେବେଳେ ପୁରୀ ଗଜପତି କାଞ୍ଚି ଅଭିଯାନ ପାଇଁ କେନ୍ଦୁଝର ରାଜା ଗୋବିନ୍ଦ ଭଞ୍ଜଙ୍କୁ ବଛା ବଛା ସୈନ୍ୟ ନେବାପାଇଁ ଆହ୍ୱାନ କଲେ; ସେତେବେଳେ ରାଇସୁଆଁଠାରେ ଥିବା ଗୋଁଡ଼ ଯୋଦ୍ଧାମାନଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ଧରି କାଞ୍ଚି ଅଭିମୁଖେ ଯାଇଥିଲେ । କାଞ୍ଚି ନରେଶଙ୍କୁ ଯୁଦ୍ଧରେ ପରାସ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ଗୋଁଡ଼ ଯୋଦ୍ଧାମାନେ ଗୁପ୍ତଚର ସାଜି କାଞ୍ଚି ନରେଶଙ୍କ ଦୁର୍ବଳତାକୁ ଜାଣିପାରିଲେ । କାଞ୍ଚିରାଜା 'ମା ତାରିଣୀ'ଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରି ଯୁଦ୍ଧ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ଯାଆନ୍ତି । ଏଣୁ ଗୋଁଡ଼ ଯୋଦ୍ଧାମାନେ ରାଜା ଗୋବିନ୍ଦ ଭଞ୍ଜଙ୍କୁ କହିଲେ ଆମେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବେଶ ଧାରଣ କରି ମନ୍ଦିର ଜଗିବୁ ଏବଂ ରାଜାଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କରିବୁ । ସମସ୍ତ ଗୋଁଡ଼ ଯୋଦ୍ଧା ବ୍ରାହ୍ମଣ ବେଶ ହେଲେ ଏବଂ କାଞ୍ଚି ନରେଶଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କଲେ । କାଞ୍ଚିରୁ ଫେରିଲା ପରେ ସେମାନେ ଆଉ କେନ୍ଦୁଝର ନ ଆସି ପୁରୀ ଗଜପତିଙ୍କ ଅଧୀନରେ ରହି ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ସେବାୟତ ଭାବେ ରହିଲେ ।

ଉକ୍ତ ସୂଚନା ଜାତିପ୍ରେମୀ ୪ କବିରତ୍ନ ସିଂହଙ୍କ ଠାରୁ ମିଳିଥିଲା । ଗୋଁଡ଼ ଭାଇମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଖନନ କରାଯାଇଥିବା ପୋଖରୀ ଓ କୂପ ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ରାଇସୁଆଁଗ୍ରାମରେ ଅଛି ।

କାଳକ୍ରମେ କୌଣସି କାରଣ ବସତ ରାଇସୁଆଁ ଗ୍ରାମ ତ୍ୟାଗ କରି କେନ୍ଦୁଝର ଜିଲ୍ଲାର ବିଭିନ୍ନ ଗ୍ରାମରେ ବସବାସ କରି ରହିଲେ, ତାଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ଯୋଦ୍ଧା ପୁରୀ ଦର୍ଶନ କରି ମୟୂରଭଞ୍ଜ ବାରିପଦା ହୋଇ କଲିକତା ଦକ୍ଷିଣ କାଳୀ ଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ଯିବାବେଳେ ବାରିପଦା ନିକଟରେ ଅଟକି ଥିଲେ । ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ସେମାନେ ତାଙ୍କର ଯୁଦ୍ଧକୌଶଳ ପ୍ରଦର୍ଶନ କଲେ । ମୟୂରଭଞ୍ଜ ରାଜାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଉକ୍ତ ସୂଚନା ଯିବା ପରେ, ସେ ଆଖଡ଼ାଶାଳକୁ ଆସି ଯୋଦ୍ଧାମାନଙ୍କ ଯୁଦ୍ଧ କୌଶଳ ଦେଖି ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ, ତାଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ ରହିବା ପାଇଁ ଆମନ୍ତ୍ରଣ କଲେ । ରାଜାଙ୍କ ବାକ୍ୟକୁ ଅବମାନନା ନ କରି ଦକ୍ଷିଣ କାଳୀଦର୍ଶନ ପରେ ଆସି, ମୟୂରଭଞ୍ଜ ଜିଲ୍ଲାର ରାଇରଙ୍ଗପୁର ଠାରେ ବସତି ସ୍ଥାପନ କରି ରହିଲେ । ସମୟାନୁକ୍ରମେ ଗୋଁଡ଼ମାନଙ୍କର ସେ ଅଞ୍ଚଳରେ ଆଧିପତ୍ୟ ବିସ୍ତାର ଲାଭ କଲା । ବାମନ ଘାଟିଠାରେ 'ନରେନ୍ଦ୍ର ସାଏ' ନାମରେ ଗୋଁଡ଼ ରାଜା ରାଜ୍ୟ ଶାସନ କଲେ । ରାଜା ନରେନ୍ଦ୍ର ସାଏ ଧିରେ ଧିରେ ବହୁ ପରାକ୍ରମୀ ହେଲେ । କଥାରେ ଅଛି – ସ୍ୱର୍ଗରେ ଇନ୍ଦ୍ର, ମର୍ତ୍ତ୍ୟରେ ନରେନ୍ଦ୍ର – ଉକ୍ତ ଉକ୍ତି ଅନୁସାରେ ରାଜା ନରେନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ପ୍ରତିପତି ବଢ଼ିବା ଫଳେ ମୟୂରଭଞ୍ଜ ରାଜାଙ୍କ କ୍ରୋଧର ଶିକାର ହେଲେ । ଯେତେ ଥର ବାମନ ଘାଟି ଉପରେ ଆକ୍ରମଣ କରିଛନ୍ତି କେବେ ସଫଳ ହୋଇ ନ ପାରିବାରୁ । ଅସ୍ତ୍ରାଗାର ରକ୍ଷୀ ହିସାବରେ ଜଣେ ମହାନ୍ତି ଥିଲେ । ଅସ୍ତ୍ରାଗାର ରକ୍ଷୀଙ୍କୁ ବାରିପଦା ରାଜାଙ୍କ ଗୁପ୍ତଚରମାନେ ଲାଞ୍ଚ ଦେଇ ନିଜର କରି ସମସ୍ତ ତୋପ, କମାଣରେ ପାଣି ଭର୍ତ୍ତି କରିବା ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଇ ନଷ୍ଟ କଲେ । ବାରିପଦା ରାଜାଙ୍କ କପଟତା ଫଳରେ ନରେନ୍ଦ୍ରସାଏ ବନ୍ଦୀ ହେଲେ । ତାଙ୍କ କନ୍ୟା ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ରକୁ ବାହାରିବା ବେଳେ ରାଜା ନିଜେ କନ୍ୟାକୁ ହତ୍ୟା କଲେ । ରାଜା ନରେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସମୟରେ ଯେଉଁ ଯୁଦ୍ଧ ଗୋଁଡ଼ ଯୋଦ୍ଧାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ହୋଇଥିଲା । ତାହା ତେଣ୍ଟପଶି ଯୁଦ୍ଧ କୁହାଯାଏ । ତେଣ୍ଟପଶି ନିକଟରେ ଯେଉଁ ନଦୀ ପ୍ରବାହିତ ହେଉଛି ଗୋଁଡ଼ ଯୋଦ୍ଧାଙ୍କ ରକ୍ତରେ ରଞ୍ଜିତ ହୋଇଯାଇଥିଲା । ତେଣୁ ଗୋଁଡ଼ ଜାତିର ଲୋକମାନେ ସେ ନଦୀରେ ଅଦ୍ୟାବଧି ସ୍ନାନ କରନ୍ତି ନାହିଁ ବୋଲି ଲୋକ ମୁଖରୁ ଶୁଣାଯାଏ ।

କେନ୍ଦୁଝର, ମୟୂରଭଞ୍ଜ, ଝାରଖଣ୍ଡ ଆଦି ଅଞ୍ଚଳ ଗୋଁଡ଼ ଭାଇମାନେ ବହୁ ଦିନରୁ ମଧ୍ୟ ଭାରତରୁ ଚାଲି ଆସିଥିବାରୁ ନିଜର ଯେଉଁ ମୂଳ ଭାଷା ଗୁଣ୍ଡି ଭାଷାକୁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବେ ଭୁଲିଯାଇଛନ୍ତି । ତେଣୁ ଏ ଅଞ୍ଚଳ ଗୋଁଡ଼ ଭାଇଭଉଣୀମାନେ ନିଜର ଗୁଣ୍ଡି ଭାଷାକୁ ଭୁଲି ଯାଇଥିବାରୁ ଦୁଃଖିତ । ଗୁଣ୍ଡି ଭାଷାର ପ୍ରଚଳନ ପାଇଁ ସର୍ବଭାରତୀୟ ଗୋଣ୍ଡୱାନା ଗୋଁଡ଼ ମହାସଭା ଭାରତ ବର୍ଷର ବିଭିନ୍ନ କୋଣ ଅନୁକୋଣରେ ଗୁଣ୍ଡି ଭାଷାର ପ୍ରଚଳନ ପାଇଁ କେନ୍ଦ୍ର ସରକାରଙ୍କ ନିକଟରେ ଚାପ ପକାଇ ଏବଂ ନିଜ ଗୋଁଡ଼ ସମାଜର ସମନ୍ୱୟ ରକ୍ଷା ଓ ଏକତା ବଦ୍ଧତା ପାଇଁ ଭାଷାଗତ ଆନ୍ଦୋଳନ ଏକାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ । ଆଜି ସାନ୍ତାଳ, ମୁଣ୍ଡା ଆଦି ଆଦିବାସୀ ସଂପ୍ରଦାୟର ବ୍ୟକ୍ତି ଯେଉଁଠି ରହିଲେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ଭାଷା ଚାଲିଚଳନ ଏକ ଖାଦ୍ୟପେୟ, ପୋଷାକପତ୍ର ଆଦିର ସମାନତା ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଉଛି ।

ତେଣୁ ଉକ୍ତ ଲେଖାଟି ଉପସ୍ଥାପନା କରିବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଆଦି ଆମେ ମଧ୍ୟ ଭାରତର ବିସ୍ଥାପିତ ହୋଇ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରଦେଶରେ ବସବାସ କରୁଥିବାରୁ ସେ ଅଞ୍ଚଳରେ ଆଞ୍ଚଳିକ ଭାଷା ଚାଲିଚଳଣୀକୁ ଆଦରି ନେବା ଫଳରେ ଆମ ନିଜ ଗୁଣ୍ଡିଭାଷା, ଗୁଣ୍ଡିଧର୍ମ ଓ ସଂସ୍କୃତିଠାରୁ ଦୂରେଇ ଯାଇଛି । ତେଣୁ ଗୋଁଡ଼ ଜାତିର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶିକ୍ଷିତ / ଶିକ୍ଷିତା ଭାଇଭଉଣୀଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ ଗୋଁଡ଼ ଜାତିର ଉନ୍ନତି ପାଇଁ ଆମ ମାତୃଭାଷା 'ଗଣ୍ଡିଭାଷା'କୁ ଉଚ୍ଚ କରିବା ପାଇଁ ଗୁଣ୍ଡି ଅକ୍ଷର, ଶବ୍ଦାବଳୀ ଶିକ୍ଷା କରି ବ୍ୟବହାର କରିବା ପାଇଁ ଆମେ ଆସିଲେ ଆମର ତଥା ଗୋଁଡ଼ ଜାତିର ନିଶ୍ଚୟ ମଙ୍ଗଳ ହେବ ।

ଜୟ ସେବା
ଜୟ ଲିଙ୍ଗାଦେଓ
ଜୟ ବଡ଼ାଦେଓ

ପାଠକୀୟ ଦୃଷ୍ଟିରେ "ଗୋଁଡ୍" ସଂପ୍ରଦାୟ ଏକ ବିହଙ୍ଗାବଲୋକନ

କୌତୁକ ପନ୍ଦର

ଏସିଆ ମହାଦେଶରେ ଆଦିବାସୀଙ୍କ ପୁରାତନତାକୁ ବିଶ୍ଳେଷଣ ଦୁରୂହ ବ୍ୟାପାର । ଏହି କ୍ରମରେ ଭାରତର ଗୋଣ୍ଡ ସଂପ୍ରଦାୟକୁ ମଧ୍ୟ ଅନୁରୂପ ମତ ଦିଆଯାଇପାରେ । ଯେହେତୁ ସହସ୍ରାଧିକ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ପୃଥିବୀ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବେ ଏକାଠି ଥିଲା ଓ କାଳକ୍ରମେ ଭୂସ୍ଖଳନ, ଅଗ୍ନ୍ୟୁତ୍ପାତ ଓ ପ୍ରାକୃତିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦ୍ୱାରା ଏହାର ସ୍ୱରୂପ ଆଜିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହେବାରେ ଲାଗିଛି । ସେଥିପାଇଁ ତ ଆଜିର ଏସିଆ ମହାଦେଶଟି ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହେଇ ବିଭିନ୍ନ ଦେଶ ଯଥା : ଭାରତ, ଶ୍ରୀଲଙ୍କା, ଜାପାନ, ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆ, ସୁମାତ୍ରା, ଇଣ୍ଡୋନେସିଆ, ମାଳୟ, ବର୍ମା, ପାକିସ୍ଥାନ, ଇରାନ୍, ଇରାକ୍, ଭାବେ ପରିଗୃହୀତ ହୋଇଛି ।

ଆଫ୍ରିକୀୟ ମହାଦେଶ ଓ ଏସିୟ ମହାଦେଶର ପୃଷ୍ଟରେ ଥିବା ଅଧିକାଂଶ ଆଦିବାସୀ ଙ୍କ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଏହା ଶାରୀରିକ ହେଉ କି ସାଂସ୍କୃତିକ ପ୍ରାୟ ସମାନତା ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇଥାଏ । ଏବେ ବି ବହୁ ଅନୁସନ୍ଧାନ ଓ ଆବିଷ୍କାରକୁ ନେଇ ଗବେଷକ ଓ ଐତିହାସିକଙ୍କ ମତରେ ଆଫ୍ରିକୀୟ ଦେଶ ହେଉଛି ମଣିଷର ଆଦିବାସ ସ୍ଥାନ ଓ ସେଇଠି ହିଁ ପ୍ରଥମେ ଲୋମଗନନ ଓ ନିଅଣ୍ଡରଥାଲ ମାନବର ବିବର୍ତ୍ତନ ଧାରାରେ ଆଜିର ସଭ୍ୟ ମଣିଷ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ସେଥିପାଇଁ ତ ଆଫ୍ରିକୀୟ ଓ ଏସୀୟ ମହାଦେଶର ଦକ୍ଷିଣାଞ୍ଚଳ ସ୍ଥିତ ମନୁଷ୍ୟ ଙ୍କ ଶାରୀରିକ ପ୍ରକୃତିରେ ସମାନତା ଲକ୍ଷ କରାଯାଇପାରେ । ଏହାର କାରଣ ଯେ ଭୂପୃଷ୍ଠର ଏ ଅବସ୍ଥିତି ଏହାର ଦ୍ରାଘିମା, ଅକ୍ଷାଂଶ ବୃଷ୍ଟବୃତ୍ତ ମେରୁ ଅଞ୍ଚଳର ଅବସ୍ଥା ଦାୟୀ ତାହା ମଧ୍ୟ ପୁରା ଭାବେ ଅଗ୍ରହଣୀୟ ନୁହେଁ ।

ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିଚାର କଲେ ଭାରତର ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗସ୍ଥିତ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କ ଶାରୀରିକ ଅବସ୍ଥା ସହ ଆଫ୍ରିକିୟ ମଣିଷର ଶାରୀରିକ ଅବସ୍ଥାକୁ ଦୃଷ୍ଟି ଦିଆଯାଇପାରେ । ଭାରତ ଦେଶରେ ଯେ ପ୍ରଥମେ ଆଦିବାସୀ ଥିଲେ ଏହାର ପ୍ରମାଣ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏକ ନିଶ୍ଚିତ ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ଉପନୀତ ହୋଇ ପାରିନି । କେତେକ ଗୋଷ୍ଠୀ ଆଦିବାସୀ ମାନଙ୍କୁ ଭାରତରେ ଆଦି ମାନବ ଓ ମୂଳ ଆଦିବାସୀ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରୁଥିବା ବେଳେ ଅନ୍ୟଗୋଷ୍ଠୀ ଏମାନଙ୍କୁ ବହିରାଗତ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରୁଛନ୍ତି ।କିନ୍ତୁ ବାସ୍ତବରେ ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ ଆଦିବାସୀ/ଉପଜାତି/ଗିରିଜନ ମାନେ ଯେ ଭାରତର ମୂଳ ବାସିନ୍ଦା ଏହା ବିନା ଦ୍ୱିଧାରେ ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ପଡିବ । କାରଣ ଏବେ ବି ଏମାନେ ଆଣ୍ଡାମାନ, ନିକୋବର କିମ୍ବା

ଆଫ୍ରିକୀୟ ଦେଶରେ ଆଦିମ ଅଧିବାସୀଙ୍କ ପରି ନିଜର ବାସସ୍ଥାନକୁ ଜାହିର କରି ଅଗମ୍ୟ ପାର୍ବତ୍ୟ ଓ ଅତି ଅଣଆଲୋକିତ ସ୍ଥାନରେ ରହି ଆଦିମାନବ ପରି କାଳାତିପାତ କରୁଛନ୍ତି । ଆମର ପୂର୍ବପୁରୁଷ ମାନେ ଯେ ଗଛର ବଲ୍‌କଲ୍ ଓ ଫଳମୂଳ ଖାଇ ବଞ୍ଚୁଥିଲେ ବୋଲି ଯଦି ଆମେ ସ୍ୱୀକାର କରିବା ତେବେ ଅଧୁନା ମଧ୍ୟ ଆଦିବାସୀଙ୍କ ଏପରି ରହିବାର ଉଦାହରଣ ଆମେ କଳାହାଣ୍ଡି, ମାଲକାନ୍‌ଗିରି, କୋରାପୁଟ, ନବରଙ୍ଗପୁର, ମୟୁରଭଞ୍ଜ, କନ୍ଧମାଳ, ଗଜପତି ଇତ୍ୟାଦି ଜିଲ୍ଲାର ପାର୍ବତ୍ୟାଞ୍ଚଳରେ ଦେଖିବାକୁ ପାଇବା । ଏମାନଙ୍କୁ ବ୍ୟବହାର ଆଚାର ବିଚାର, ବେଶ ପୋଷାକ, ଖାଦ୍ୟ ପେୟ, ଦୈନନ୍ଦିନ ଜୀବନଚର୍ଯ୍ୟାକୁ ଦେଖିଲେ ଏମାନେ ଯେ ଆମର ପୂର୍ବ ବଂଶଜ ଅସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ଜଣେ ସାଧାରଣ ଲୋକ ମଧ୍ୟ ନାଚାର, ଯଦି ଆମେ ଡାରଭିନ୍ ଙ୍କ ବିବର୍ତ୍ତନ ମତବାଦ ମାଙ୍କଡରୁ ମଣିଷ ଙ୍କ ଉଚିତ୍ ସମ୍ମାନ ଦେଉ ।

ଭାରତର ଆଦିବାସୀଙ୍କ ସ୍ଥିତିକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକଲେ ଜଣାଯାଏ ପ୍ରାୟ ୪୧୫ଟି ବିଭିନ୍ନ ଆଦିବାସୀ ଗୋଷ୍ଠୀ ଏଠାରେ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଅନ୍ତି ଏବଂ ୨୦୧୧ ଜନଗଣନାନୁସାରେ ୧୨୦କୋଟି ଭାରତର ମୋଟ ଜନସଂଖ୍ୟାର ପ୍ରାୟ ୧୧ ମିଲିୟନ ହେଉଛନ୍ତି ଏମାନେ । ୨୦୧୧ ଜନଗଣନାନୁସାରେ ୮.୬ ପ୍ରତିଶତ ହେଉଥିବାବେଳେ ତୁଳନାତ୍ମକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଯଦି ୧୯୭୧ ମସିହାର ଜନଗଣନାକୁ ଦେଖାଯାଏ ଖୁସିର ବିଷୟ ଯେ ଏମାନଙ୍କ ଜନସଂଖ୍ୟାରେ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଘଟିଥିବା ବେଳେ ଆଣ୍ଡାମାନ୍ ନିକୋବରରେ ଥିବା ଆଦିମ ଅଧିବାସୀ ଙ୍କ ସଂଖ୍ୟ କମିବାରେ ଲାଗିଛି ।

ଭାରତରେ ସର୍ବାଧିକ ଆଦିବାସୀ ଅଧୁକ୍ଷିତ ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ମିଜୋରାମ ଥିବା ବେଳେ ହରିଆଣା ସର୍ବନିମ୍ନ ଭାବେ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ପୂର୍ବାଞ୍ଚଳ ରାଜ୍ୟ ଗୁଡିକ ବ୍ୟତୀତ ଭାରତରେ ସର୍ବାଧିକ ଆଦିବାସୀ ଅଧୁକ୍ଷିତ ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ମିଜୋରାମ ଥିବା ବେଳେ ହରିଆଣା ସର୍ବନିମ୍ନ ଭାବେ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ପୂର୍ବାଞ୍ଚଳ ରାଜ୍ୟ ଗୁଡିକ ବ୍ୟତିତ ମହାରାଷ୍ଟ୍ର, ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ, ଛତିଶଗଡ଼, ଝାରଖଣ୍ଡ, ଓଡିଶା, ବିହାର, ତାମିଲନାଡୁ, ଆନ୍ଧ୍ରପ୍ରଦେଶ, ତେଲେଙ୍ଗାନା, ଉତ୍ତରପ୍ରଦେଶ, ପଶ୍ଚିମବଙ୍ଗ, ଇତ୍ୟାଦି ରାଜ୍ୟ ଗୁଡିକରେ ଏମାନେ ବସତି ସ୍ଥାପନ କରିଛନ୍ତି । ଦେଖାଯାଉଛି ଯେ, ଆର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଆଗମନ ପରେ ଏମାନେ ଉତ୍ତରଭାରତ ରୁ ଧୀରେ ଧୀରେ ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତ ଅଭିମୁଖୀ ହୁଅନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ଭାଷା ଯେପରି ସର୍ବପୁରାତନ ତାଙ୍କର ପର୍ବପର୍ବାଣୀ, ରୀତିନୀତି, ସାମାଜିକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଓ ଦୈନନ୍ଦିନୀ ଜୀବନଚର୍ଯ୍ୟା ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଓ ଅନନ୍ୟ ।

ଓଡିଶା ରାଜ୍ୟର ଗୋଣ୍ଡ ଆଦିବାସୀଙ୍କ ଆଜିର ସ୍ଥିତି ଓ ପରିଚୟକୁ (ଶିକ୍ଷାଓସାମାଜିକ) ଯଦି ପାଠକୀୟ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିଚାର କରାଯାଏ ତେବେ ଆମକୁ ବେଶି କିଛି ଆପ୍ଲୁତ କିମ୍ବା ଆନନ୍ଦ ଦିଏ ନାହିଁ । ଓଡିଶା ରେ ଥିବା ୬୨ ପ୍ରକାର ର ଆଦୀବାସୀ ଙ୍କ ଭିତରୁ ଗୋଣ୍ଡ (ବା ଗୋଁଡ/ଗଣ୍ଡ/ଗଣ) ଆଦିବାସୀ ହେଉଛନ୍ତି ଅନ୍ୟତମ । ୧୩ ପ୍ରକାର ଆଦିମ ଆଦିବାସୀ ଙ୍କ ପରି ଏମାନଙ୍କୁ ବିଚାର କୁ ନିଆନଗଲେ ମଧ୍ୟ ଏମାନେ ଯେ ଏକ ନିଆରା ଓଐତିହାସିକ ଜାତି ମାନିବାକୁ ବାଧ୍ୟ । କାରଣ ସାରାଭାରତରେ ଦିନେ ଯେଉଁ ଆଦିବାସୀ ଜାତି ନିଜର ସାହାସିକତା, ଐତିହାସିକତା ଓ ମୂଳ ପରମ୍ପରାର ସାମାଜିକତା ଦେଖାଇଥିଲେ ତାହାର ଭୁରିଭୁରି ପ୍ରମାଣ ରାମାୟଣ, ମୋଗଲ୍, ବ୍ରିଟିଶ୍ ସମୟର ବିଭିନ୍ନ ଶାସନ, ଯୁଦ୍ଧ ଓ ଐତିହାସିକତା ରୁ ମିଳିଥାଏ । ଦଳପତି ଶାହ, ରାଣୀ ଦୁର୍ଗବତୀ, ରାମ୍‌ଜୀ ଗଣ୍ଡ, ବୀର ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏ, ଛବିଳ ସାଏ ଇତ୍ୟାଦି ଶାସକ ସ ବୀରତ ଭାରତର ଇତିହାସର ଏକ ଏକ ଜାଜ୍ୱଲ୍ୟମାନ ଦୀପ୍ତିସ୍ତମ୍ଭ ! କାଳର କରାଳ କପୋଳରେ ରକ୍ତର ଅବିନଶ୍ୱର ପ୍ରଜ୍ୱୋଳିତ ଟୀକା !

୧୩ ଶହରୁ ୧୯ଶହ ଶତାବ୍ଦୀ ମଧ୍ୟରେ ଭାରତ ବିଭିନ୍ନ ରାଜା ଯଥା ଗଡ-ମଣ୍ଡଳା, ଦେଓଗଡ, ଚାନ୍ଦ, ଖେରଲ(କେନ୍ଦ୍ର ଭାରତ) ଓ ଗଣ୍ଡଓ୍ୱାନା (ପୂର୍ବ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ) ସମ୍ବଲପୁର, ଓଡିଶା, ପ୍ରଭୃତି ଗୋଣ୍ଡ୍ ରାଜା ଏବଂ ଜମିଦାରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଶାସିତ ଓ ପରିଚାଳିତ ହେଉଥିଲା । ମଧ୍ୟଭାରତର ବିସ୍ତୃତ ଅଞ୍ଚଳ ଯାହାକି ଗୋଣ୍ଡଓ୍ୱାନା ବୋଲି ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ନାମିତ ତାହା ଦିନେ ଗୋଣ୍ଡ ରାଜାଙ୍କ ହାତରୁ ଅତି ଚତୁର ଓ ଧୂର୍ତ୍ତ ଭାବେ ମରାଠା ରାଜାଙ୍କ ହାତକୁ ଚାଲିଯାଏ ୧୭୪୦ ମସିହାରେ ! ଆଜିବି ୫୩ ଟି ଦୁର୍ଗର ଅଧିଶ୍ୱରୀ ରାଣୀ ଦୁର୍ଗବତୀ ଙ୍କ ଶାସିତ ରାଜ୍ୟ ଗୋଣ୍ଡଓ୍ୱାନା ରେ ଦେବଗଡ କିଲ୍ଲା ଇତିହାସ ଛାତିରେ ସଗର୍ବେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ଓ ଗୋଣ୍ଡ ଆଦିବାସୀଙ୍କ ପରାକ୍ରମ ଓ ବୀରତ୍ୱର ଗାଥା ଗାଇଚାଲିଛି । ସେପଟେ ଓଡିଶାର ବୀର ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏଙ୍କ କିର୍ତ୍ତୀ ଓ ଯଶ ଭାରତୀୟ ସ୍ୱାଧୀନତାର ସଂଗ୍ରାମର ରକ୍ତ ରଞ୍ଜିତ ଛାତିରେ ଚୀର ଦୀପ୍ତିମନ୍ତ ଅଲିଭା ଲେଲିହାନ ବିଚ୍ଛୁରିତ ଶିଖା ।

ଓଡିଶାର ପଶ୍ଚମାଞ୍ଚଳ ସୁନ୍ଦରଗଡ, ଦେଓଗଡ, ସମ୍ବଲପୁର, ଝାରସୁଗୁଡା, ବରଗଡ, ବଲାଙ୍ଗିର, ବଉଦ, କଳାହାଣ୍ଡି, କନ୍ଧମାଳ, ନୂଆପଡା, ଠାରୁ ଦକ୍ଷିଣ ଓଡିଶାର କୋରାପୁଟ, ମାଲକାନଗିରି, ନବରଙ୍ଗପୁର ଜିଲ୍ଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୋଁଡ୍ ଆଦିବାସୀ ମାନେ ବସବାସ କରୁଛନ୍ତି । ଓଡିଶାରେ ଜନସଂଖ୍ୟାର ଏକ ମୁଖ୍ୟ ଅଂଶ ହେଉଛନ୍ତି ଏମାନେ ।

ଏମାନେ ୭ଦେଓରେ ବିଭକ୍ତ ୧ମ ଦେଓ-ଦେବତା, ୨ୟଦେଓ-ପରଘନିଆ, ଭାଟ ବା ପ୍ରଧାନ ଯିଏ କି ଗଣ୍ଡ ଜାତିର ଇତିହାସ ସହିତ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଗାଥା ପରିବେକ୍ଷଣ କରିଥାଏ । ନେଟି, ମାରପାଚି, ପରେଖି, ଜଗତ, ଅଟିଁ (ଉଟି), ମରେହୀ, କ୍ରମାଗତ ଭାବେ ୩,୪,୫,୬,୭ ଦେଓ ଭାବେ ବିଭକ୍ତ । ଲୋକ କଥାନୁସାରେ ଗୋଁଡ଼/ଗଣ୍ଡ ମାନେ ହେଲେ ୭ ଭାଇ । ପଡିଆରେ ଯଅ ବୁଣିଥିଲେ । ବିସ୍ତୃତ ପଡିଆରେ ଯଅ ଲହଡି ମାରୁଥିଲା । ଜଗିଥିବା ସମୟରେ ଏକ ଧଳା ଅଶ୍ୱରେ ରମଣୀୟ ଯୁବକ ଅତି ଦୃତ ଗତିରେ ଧାବମାନ ହେଉଥିଲା । ଭାଇମାନଙ୍କୁ କ୍ରୋଧ ଆସିଲା କାରଣ କ୍ଷେତର ଶସ୍ୟ ଏହା ଦ୍ୱାରା ନଷ୍ଟ ହେଉଛି । ସେମାନେ ଅଶ୍ୱ ପଛରେ ଧାଇଁଲେ । କିଛି ନ ବିଚାରି ଅଶ୍ୱ ଚାଳକ ଯୁବକ ଅଶ୍ୱ ସହ ଏକ ଶାହାଜ ଗଛରେ ଲୁଚିଗଲା, ଆଉ ଦେଖାଗଲା ନାହିଁ । ଭାଇଙ୍କ ଭିତରେ ଭାଳେଣି ପଡିଲା ଯେ ସେମାନେ ନିଶ୍ଚୟ ଇଷ୍ଟ ଦେବଙ୍କୁ ଅପମାନ କରିଛନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ଗଛମୂଳରେ ଏକ ଚଉତରା ତିଆରି, ଡାଲି, ଧଳା କୁକୁଡା ଓ ମଦ ଅର୍ପଣ କରି- ଆକୁଳ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିଲେ ବି ବୁଢାଦେଓ ବା ବଡଦେଓ ରାଗିଗଲେ ଓ କିଛି ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର ଦେଲେ ନାହିଁ । ଏପଟେ ଛୋଟ ଭାଇର ପେଟ ବହୁତ କଷ୍ଟ ହେଲା । ସେ ଏକ ନାଳକୁ ପାଣି ପାଇଁ ଯାଇଥିବା ସମୟରେ ଏକ ଶବ୍ଦ ଶୁଣିଲା ଓ ସେହି ଅନୁସାରେ ଖିରରାନୀ ଗଛର ଡାଳକୁ ଏକ ଦଉଡିରେ ବାନ୍ଧି ସାରଙ୍ଗୀ ତିଆରି (ବାନ) ବାଦ୍ୟ ବଜାଇଲା ତେଣୁ ବଡଦେଓ ତୃପ୍ତ ହେଲେ ଓ ସେମାନଙ୍କୁ ଦୃଷ୍ଟିଦେଇ କହିଲେ ଯେ "କୌଣସି ବିପଦ ସମୟରେ ଏହି ବାନ (ସାରଙ୍ଗୀ) ବାଦ୍ୟ କରି ମୋତେ ଡାକିଲେ ମୁଁ ଉପସ୍ଥିତ ହେବି ଓ ସେ ପୁଣି ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ହୋଇଗଲେ ।"

ଉପରୋକ୍ତ ଲୋକ କଥାରୁ ଏତିକି ସ୍ୱଷ୍ଟ ହୁଏ ଯେ ଏହାଙ୍କ ମୁଖ୍ୟ ଦେବତା ହେଉଛନ୍ତି ବଡଦେୱ/ବୁଢାଦେୱ କେହି କେହି ଏହାକୁ କୁନ୍ଦାଦେଓ (ମୁକଦେବତା) ବୋଲି କହନ୍ତି କାରଣ ଏହି ଦେବତା ପାଟି ଫିଟାଏ ନାହିଁ କେବଳ ଠାର ମାଧ୍ୟମରେ ନିଜର ଭାବ ବ୍ୟକ୍ତ କରିଥାଏ ।

ଗୋଁଡ଼୍ ବା ଗଣ୍ଡ ମାନଙ୍କ ଖଳାଯାତ୍ରା ବା ବଡଦେଓ ଯାତ୍ରା/ କୁନ୍ଦାଦେଓ ଯାତ୍ରା ପ୍ରତିବର୍ଷ ପୌଷ ମାସର ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷର ଯେ କୌଣସି ସମୟରେ ହୋଇଥାଏ ।ଏକ ଖୋଲା ସ୍ଥାନରେ ନିଜର ବଂଶର ଭାଇ ମାନେ ଯିଏ ଯେତେ ଦେଓ ବା ସାଗା ଭାବେ ପରିଚିତ) ଏକାଠି ହୋଇ ଏହି ଯାତ୍ରାଟି ପାଳନ କରିଥାନ୍ତି । ପିତ୍ତଳ ଗୁଚ୍ଛର ପ୍ରତୀକରେ କୁନ୍ଦାଦେଓ ବା ବଡଦେଓ କାଳିସୀ ମାଧ୍ୟମରେ ଅବତିର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥାନ୍ତି । ଆବାଳ ବୃଦ୍ଧ ବନୀତା ଏଠାରେଯ ନିଜର ଇଷ୍ଟ ଦେବଙ୍କ ହାତରୁ "ପାଦୁକା" ପାଇବା ପାଇଁ ରୁଣ୍ଡ ହୋଇଥାନ୍ତି ।ଏହା ହେଉଛି ଏମାନଙ୍କ ମୁଖ୍ୟ ପର୍ବ । କାରଣ ଏହା ପରେ ହିଁ ଗୋଣ୍ଡ ସଂପ୍ରଦାୟର ବିବାହ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥାଏ । ପିତୃ ପୁରୁଷ ଙ୍କ ଆତ୍ମାକୁ ମଧ୍ୟ ଏହି ଖଳାରେ ଏକ ନୂତନ ପଥର ମାଧ୍ୟମରେ ସ୍ଥାପନା କରାଯାଇଥାଏ ଓ ପ୍ରତିବର୍ଷ ସେମାନଙ୍କ ଆତ୍ମାକୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟି ପାଇଁ ଏକାଠି ହୋଇଥାନ୍ତି । ସେ ଯା ହେଉନା କାହିଁକି ଉକ୍ତ ଖଳାଯାତ୍ରା (ସ୍ଥାନନୁସାରେ) ବଡଦେଓ/ କୁନ୍ଦାଦେୱ/ବୁଢାଦେଓ ଯାତ୍ରା ଯେ ଏକ ଭାବାଗତ ସମ୍ପର୍କର ଦୃଢ ରଜ୍ଜୁ ତିଆରିବା ସହ ଏହାଙ୍କ ପ୍ରକୃତିପ୍ରତି ନିଜର ନିଷ୍ଠା ପ୍ରତିପାଦିତ କରିଥାଏ କହିବା ବାହଲ୍ୟ ।

ଏହି ଦେଓ/ଦିଆ ମାଧ୍ୟମରେ ଏମାନଙ୍କ ବିବାହ ସ୍ଥିରୀକୃତ ହୋଇଥାଏ । ଏମାନେ ସମଗୋତ୍ରିୟ ବିବାହକୁ ନିଷେଧ କରିଥାନ୍ତି । ଯାହାକି ଆଜି ବି ବିଜ୍ଞାନ ଏହାର ତର୍ଜମାରୁ ବିଭିନ୍ନ ରୋଗ ବ୍ୟାଧିର କାରଣ ଖୋଜି ପାଇଛି : ସଗୋତ୍ରରେ ବିବାହ ନିଷେଧ !

ଆଞ୍ଚଳିକତା, ସ୍ଥାନୀୟତା ଓ ସାମାଜିକତା ଅନୁସାରେ ଆଜିର ଗୋଁଡ଼/ଗଣ୍ଡ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିଶେଷ ପ୍ରଭେଦତା ବାରି ହୋଇପଡେ । କନ୍ଧମାଳରେ ଖଳାଯାତ୍ରା ବା ବଡଦେଓ ପୂଜା ନ ଥିବା ବେଳେ କଳାହାଣ୍ଡି, ବଲାଙ୍ଗିର ପରି ପଶ୍ଚିମାଞ୍ଚଳରେ ଏହାର ଉପଯୋଗ ବିଶେଷ ହୋଇଥାଏ । ଏହାଦ୍ୱାରା ଯେ ଗୋଁଡ଼ ମାନଙ୍କୁ ବିବାହର ବିଶେଷ ଅସୁବିଧା ଉପୁଜୁଛି ।

ପଶ୍ଚିମାଞ୍ଚଳର ସମୃଦ୍ଧ ନଗର ହେଉଛି ସମ୍ବଲପୁର ଜିଲ୍ଲା । ଏକଦା ମୋଗଲ, ମରହଟ୍ଟା ଓ ବ୍ରିଟିଶ୍ ପୂର୍ବରୁ ଏହା ୧୭ଟି ଜମିଦାରୀ ରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଥିଲା ଓ ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ୧୨ଟି ଜମିଦାରୀ (Estate) କେବଳ ଗୋଁଡ଼/ଗଣ୍ଡ ଜମିଦାରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଶାସିତ ହେଉଥିଲା । ଏହାର ସ୍ୱତ୍ତ୍ୱାଧିକାର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସଂପ୍ରଦାୟଙ୍କ ହାତକୁ ଚାଲିଗଲା । ବୀର ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏ ୧୮୫୭ ପୂର୍ବରୁ ବ୍ରିଟିଶ ଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ନିଜର ମାତୃଭୂମିକୁ ନେଇ ପ୍ରଥମ ଜାତୀୟ ସଂଗ୍ରାମର ସ୍ୱରତୋଳନ କରିଥିଲେ ଏବଂ ଦୀର୍ଘ ୩୫ ବର୍ଷ ଭାରତର ସର୍ବାଧିକ କାରାଗାର ଭୋଗୀଥିବା ମୁକ୍ତି ସଂଗ୍ରାମୀ ବୋଲି ପରିଗଣିତ ହୁଅନ୍ତି ।

ଶିକ୍ଷା ଯେ କୌଣସି ଜାତି, ଗୋଷ୍ଠୀ କିମ୍ବା ବ୍ୟକ୍ତିର ଅଗ୍ରଗତି, ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଓ ଭୁୟୋବିକାଶ ପାଇଁ ନିତାନ୍ତ ଜରୁରୀ କହିବା ବାହୁଲ୍ୟମାତ୍ର । ବିଶେଷକରି ନାରୀ ଶିକ୍ଷା ଉପରେ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦେଲେ ଗୋଁଡ଼ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଯେ ନିଜର ହୃତ ଗୌରବକୁ ପୁଣିଫେରି ପାଇବେ ଏହା ସୁନିଶ୍ଚିତ ।

ଗୋଁଡ଼ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଏକ ନିଜସ୍ୱ ଭାଷା ହେଉଛି ଗୋଣ୍ଡି ଭାଷା, ଏବଂ ଏହାର ଲିପି ଗୋଣ୍ଡି ଏହାକୁ ୧୯୨୮ ମସିହାରେ ମୁନ୍‌ସୀ ମଙ୍ଗଲ୍ ସିଙ୍ଗ୍ ମାସାରାମ ବ୍ରାହ୍ମୀ ଲିପି ଅନୁସାରେ ତିଆରି କରିଥିଲେ

ମଧ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍‌ଗୁନ୍‌ଜାଲା ଗୋଣ୍ଡି ଲିପିକୁ ହିଁ ବ୍ୟବହାର ଉପଯୋଗୀ କରାଯାଉଛି ।

ଛତିଶଗଡ, ଝାଡ଼ଖଣ୍ଡ, ବିହାର, ପଶ୍ଚିମବଙ୍ଗ, ମହାରାଷ୍ଟ୍ର ଇତ୍ୟାଦି ରାଜ୍ୟର ଅଧିକାଂଶ ଲୋକ ଗୋଣ୍ଡି ଭାଷା ଓ ଲିପି ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ ହେଁ, କଳାହାଣ୍ଡି, ନୂଆଁପଡା, ବଲାଙ୍ଗୀର, ବରଗଡ, ସମ୍ବଲପୁର ପରି ଜିଲ୍ଲା ଗୁଡିକରେ ଏହି ଭାଷା ଅବ୍ୟବହୃତ, ଅନୁପଯୋଗୀ ଓ ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇସାରିଛ । ତଥାପି ଏମାନେ ଓଡିଆଭାଷାରେ ନିଜର ପରମ୍ପରା, ସଂସ୍କୃତି ଓ ସାମାଜିକତାକୁ ବଜାୟ ରଖିଛନ୍ତି ।

ଭାରତୀୟ ସମ୍ବିଧାନର ଧାରା ୩୪୨ କ୍ଲଜ୍ ୧ ଅନୁସାରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ଆଦିବାସୀର ମାନ୍ୟତା ପାଇଥିବା ଏହି ଗୋଷ୍ଠୀ ଓଡିଶାରାଜ୍ୟର ନବରଙ୍ଗପୁର ଜିଲ୍ଲାରେ ସର୍ବାଧିକ । ୨୦୦୧ ଜନଗଣନାନୁସାରେ ଓଡିଶାର ଗୋଁଡ ବା ଗଣ୍ଡ ସଂପ୍ରର୍ଦାୟର ଜନସଂଖ୍ୟା ପ୍ରାୟ ୭୮୨,୧୦୪ ଯାହାକି ରାଜ୍ୟର ମୋଟ ଜନସଂଖ୍ୟାର ୯.୬ ପ୍ରତିଶତ । ଓଡିଶାର ଦ୍ୱିତୀୟ ସର୍ବାଧିକ ଏହି ଆଦିବାସୀ ଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କ ସାକ୍ଷରତା ହାର (୨୦୦୧ ଜନଗଣନାନୁସାରେ ପୁରୁଷ ୪୭.୦% ଥିବାବେଳେ ମହିଳା ସାକ୍ଷରତା ହାର ୩୦.୮% । ସେମିତି ଅଣଆନୁଷ୍ଠାନିକ ଶିକ୍ଷିତ ସଂଖ୍ୟା ୫.୪%, ନିମ୍ନ ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷିତ ସଂଖ୍ୟା ୪୦.୪% ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷା ୨୯.୦%, ଉନ୍ନିତ ମାଧ୍ୟମିକ ଶିକ୍ଷା ୧୨.୮%, ମାଟ୍ରିକ ଓ ତତ୍‌ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ୧୦.୩%, ସ୍ନାତକ ଓ ସ୍ନାତକୋତ୍ତର ଶିକ୍ଷାରେ ୧୩% ଓ ବୈଷୟିକ ଶିକ୍ଷାରେ ୦.୪% ରହିଛନ୍ତି ।

ଗୋଁଡ ସଂପ୍ରଦାୟର ଲୋକେ ଗୋଣ୍ଡି ଭାଷା ଛଡା ଓଡିଆ, ହୀନ୍ଦି, ତାମିଲ, ତେଲୁଗୁ, ମରାଠୀ, ପାର୍ଶୀ ତଥା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦ୍ରାବିଡୀୟ ଗୋଷ୍ଠୀର ଭାଷାକୁ ନିଜର ଭାବବ୍ୟକ୍ତରେ ଉପଯୋଗ କରନ୍ତି । ଆଧୁନିକତା ନାଁ ରେ ଏହି ଗୋଷ୍ଠୀ ଯେ ନିଜସ୍ୱ ସଂସ୍କୃତି, ପରମ୍ପରା ଓ ସାମାଜିକତାକୁ ଘୃଣାକ୍ଷରରେ ତୁଚ୍ଛମଣି ଝକଚକ୍ୟଭରା ଅନ୍ୟ ସଂସ୍କୃତିକୁ ଆପଣାଉଛନ୍ତି ଏହା ଅନୁଚିତ୍ ହେବା ବାଞ୍ଛନୀୟ । କେହି ବି ମାଟିକୁ ଛାଡି ସଦାସର୍ବଦା ଉଚ୍ଚାକାଶରେ ଉଡିପାରେ ନାହିଁ ତାର ମୃତ୍ୟୁ ଅବଶମ୍ଭାବୀ । ଏଣୁ ନିଜସ୍ୱ ସଂସ୍କୃତି ଓ ପରମ୍ପରାକୁ ସମ୍ମାନଦେଇ ଅପରକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବା ଯେ ସବୁଠୁ ବୁଦ୍ଧିମାନର କାମ ହୃଦ୍‌ବୋଧ କରିବା ରହି ।

ସରକାରୀ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ, ବଲାଙ୍ଗିର
ମୋ: ୯୪୩୯୧୧୯୩୩୯
Email : kpandar@gmail.com

ସମାଜର ବିଭୀଷିକା : ଏକ ରକ୍ତକ୍ଷରା ଆହ୍ୱାନ

ଶ୍ରୀ ବାବୁଲାଲ ସିଂହ (ଶିକ୍ଷକ)

ଭବିଷ୍ୟତକୁ ଆଖି ଆଗରେ ରଖି ବର୍ତ୍ତମାନକୁ ରକ୍ତାକ୍ତ କରିବାର ଅନ୍ୟନାମ ବିପ୍ଳବ । ମନରୁ ଭଲକୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ, ଭୂଲରୁ ଠିକ୍‌କୁ ସଂଶୋଧନ ଓ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଚିରନ୍ତନ ସମୟରେ ପରୀକ୍ଷୀତ ସତ୍ୟର ସମ୍ମୁଖୀନ । ବିପ୍ଳବ ନ ହେଲେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସେ ନାହିଁ । ପରିବର୍ତ୍ତନ ନ ଆସିଲେ ପ୍ରଗତି ଅସମ୍ଭବ ତେଣୁ ଆମକୁ ବିପ୍ଳବ କରିବାକୁ ହେବ ସଂଗଠିତ ଭାବରେ ପ୍ରଗତି ହାସଲ ପାଇଁ । ପରିବର୍ତ୍ତନ ନିଜ ପରିବାରରୁ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ । ସ୍ୱର ଉଠାଇଲେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ନିଶ୍ଚୟ ଆସିବ । ସମାଜର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକ ପ୍ରଥମେ ନିଜସ୍ଥିତି ସମ୍ପର୍କରେ ନିଜେ ସଚେତନ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । ନୈତିକ ଶୃଙ୍ଖଳା, ଧର୍ମୀୟ ସମଭାବତ୍ୱ, ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ନିରାପତ୍ତା ଓ ଅର୍ଥନୈତିକ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ସବୁର ମୂଳ ହିଁ ବ୍ୟକ୍ତି । ତେଣୁ ଉନ୍ନତ ଜାତି ପାଇଁ ଉନ୍ନତ ପରିବାରଟିଏ ଓ ଉନ୍ନତ ପରିବାର ପାଇଁ ଉନ୍ନତ ବ୍ୟକ୍ତିଟିଏ ଆବଶ୍ୟକ । ତେଣୁ ଦାୟିତ୍ୱ ପ୍ରକୃତରେ ବ୍ୟକ୍ତିର । ଏବେ ଆମକୁ ଜାତିର ଉନ୍ନତି କରିବାକୁ ହେଲେ ବିଭିନ୍ନ ବିପ୍ଳବ ଓ ପ୍ରଗତି ସହ ଜାତୀୟ ଚରିତ୍ରର ପୁନର୍ଗଠିତ କରିବାକୁ ହେବ । Eternal vigilance is the price of liberty - ନିରନ୍ତର ସତର୍କଶୀଳତା ସ୍ୱାଧୀନତାର ମୂଲ୍ୟ । I have nothing offer but blood, toil, tears and sweat for society - ଅର୍ପଣ କରିବାକୁ ମୋର ରକ୍ତ, ଶ୍ରମ, ଅଶ୍ରୁ ଓ ସ୍ୱେଦ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କିଛି ନାହିଁ । ରକ୍ତର ମୋହ ଟାଣ – Blood is thicker than water. ଶକ୍ତି ଶାରୀରିକ ସାମର୍ଥ୍ୟରୁ ଆସେ ନାହିଁ । ଏହା ଆସେ ଦୃଢ଼ ସଂକଳ୍ପରୁ । Strength doesn’t come from physical capacity. It comes from in domitable will. ଅତୀତର ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଏବେ ବି ପ୍ରଜୁଯ୍ୟ କେବଳ ତାକୁ କିପରି ଯୁବପିଢ଼ିର ଜୀବନରେ ଓ ଚିନ୍ତାଧାରାରେ ପ୍ରବେଶ କରାଇବାକୁ ହେବ ତାହାହିଁ ବିଚାର କରିବା କଥା । ଯେଉଁମାନେ ଦାୟିତ୍ୱରେ ଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଚିନ୍ତା କରିବା ଦରକାର କିପରି ଭାବରେ ପରିବର୍ତ୍ତନକୁ ପରିଚାଳନା କରିବେ । କେବଳ ଗୋଟିଏ ସମସ୍ୟା ରୂପରେ ନୁହେଁ, ମାତ୍ର ଗୋଟିଏ ପ୍ରାକୃତିକ ଘଟଣା ହିସାବରେ । କୌଣସି ବିଚାରକୁ କାହା ଉପରେ ଲଦି ଦିଅନି, ତାର ରକ୍ତରେ ସେ ବିଚାରକୁ ଭରି ଦେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କର ।

ଯେଉଁ ଚେନାଏ ସ୍ୱପ୍ନ ବୋହି ଆସିଥିଲି କାନ୍ଧରେ କେଉଁ କାଲୁ, ତା ଭାରରେ ସେ ଭାରାକ୍ରାନ୍ତ । ବଦଳି ଯାଉଛି ସ୍ୱର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତିର ଶବ୍ଦ ସମୟର ତାଡ଼ନାରେ । ବଦଳିଛି ବିଶ୍ୱାସର ପରିଧି । ସବୁଠାରୁ ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ କାରୁଣ୍ୟ ଓ ଜଘନ୍ୟ ତତା ବର୍ବର ମାନସିକତାର ସୁରାକ ମିଳେ ଏଇଠି । ଯିଏ କାରଣ, ସେଇ କରିବ ନିରାକରଣ । ରେ ଯୁବ ଆତ୍ମାନ, ଉଠ ଜାଗ୍ରତ ହୁଅ, ତୁମକୁ ଜାତି ଅପେକ୍ଷା କରିଛି । ଏ ଜାତିର ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସ୍ଥିତି ରହିଛି । କରାଳ ଆଘାତରେ ଏ ଜାତି ହୋଇଯାଇଥିଲା କଙ୍କାଳସାର । ଆଉ ଏ ଜାତିର କଙ୍କାଳର ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିବି ବୋଲି ମୁଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥିଲି କିନ୍ତୁ ଆଜି ଯାହା ଦେଖିଲି ତାହା ଆହୁରି ଭୀଷଣ । ଆମ୍ଭେମାନେ ଚିତ୍କାର କରି କହୁଥିଲୁ ଆମେ ଜାତୀୟ ଏକତା ଚାହୁଁ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଏକତାର ଅର୍ଥ କ’ଣ ଥାଇପାରେ ? ଏହି କଙ୍କାଳସାର ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ଉପରକୁ ଉଠାଇବା ପାଇଁ ଭୂମିକମ୍ପ ଭଳି ଆନ୍ଦୋଳନର ବିସ୍ଫୋରଣ ଦରକାର । ଯହିଁରେ, ଅଜ୍ଞାନ ଅନ୍ଧକାରର ଧରଣୀ ଫାଟିବ ଆଉ ଜାଗରଣର ନୂତନ ପ୍ରଭାତ ଉଦୟ ଲାଭ କରିବ । ଏହି ଜାତିର ନିରନ୍ଧ ଅନ୍ଧକାରରେ ଭୂମିକମ୍ପ ଭଳି ଉଚ୍ଛ୍ୱସିତ ଜାଗରଣ ସୃଷ୍ଟି କରି ପୂର୍ବପୁରୁଷଗଣ ଜାଳିଥିଲେ ସ୍ୱାଭିମାନର ଦୀପଶିଖା ଆଉ ବିସ୍ମୃତ ଜାତିକୁ ଦେଇଥିଲେ ଆତ୍ମ ପରିଚୟ । କିନ୍ତୁ ଆଜି ଆମେ ଚୋରେଇ ନେଇଛୁ ଶିଶୁର ମୁହଁରୁ ହସ, ଜୀଇଁବାର ଆଶା । ଏଭଳି ନିଷ୍ଠୁର ଅମଣିଷ କାମ କରିବାରେ ଖୁବ୍ ନାଁ କରିଛନ୍ତି ଆମ ସଂପ୍ରଦାୟମାନେ । ହଜି ଯାଇଛି ତାର ଜାତିର ପରିଚୟ, ସଂସ୍କୃତିର ପରିଚୟ ଆଉ ବିକୃତ କରିଛି ଆହ୍ୱାନର ଲକ୍ଷ୍ୟକୁ । ସମସ୍ୟାର ଜାଲରେ ଯେତେବେଳେ ସମାଜ ଛନ୍ଦିହୋଇ ମୁକ୍ତିର ରାସ୍ତା ଖୋଜେ ସେତେବେଳେ ପ୍ରଧାନ ଓ ପ୍ରଥମ ସ୍ୱରୂପ ହେଲା ଆଦର୍ଶ ଓ ଆଦର୍ଶପ୍ରାଣତା ଏହି ଆଦର୍ଶକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ଆମ୍ଭେମାନେ ଐକ୍ୟବଦ୍ଧ ହୋଇ ଗଢ଼ିଉଠେ ଏକ ଜାତି ଏକ ପ୍ରାଣ

ଓ ଏକତା । ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ସହାନୁଭୂତିର ମଧ୍ୟଦେଇ ଜନ୍ମନିଏ ସଂହତି । ଜାତୀୟ ସଂହତି କଥାଟି ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ହେଲେ ପ୍ରଥମେ ଦେଖିବାକୁ ହେବ ଜାତିର ଉତ୍ସ କିଏ ? ଜାତିର ଉତ୍ସ ହେଉଛି ନାରୀ । ନାରୀର ଶୁଦ୍ଧତା ଉପରେ ଜାତିର ଶୁଦ୍ଧତା ନିର୍ଭର କରେ । ଏ ଜାତିର ସ୍ୱାଭିମାନକୁ ଫେରାଇ ଆଣିବାକୁ ହେଲେ ଏକ ସକାରାତ୍ମକ ଭାବ ସହ ଆଗେଇ ଯିବାକୁ ହେବ । ଗୋଁଡ଼ ଜାତିର ଆତ୍ମିକ ଶକ୍ତିକୁ ସକ୍ରିୟ କରିବାକୁ ହେବ । ତାହାହେଲେ ଏ ଜାତିର ବିଶ୍ୱାସ ଯେତିକି ଦୃଢ଼ହେବ, ପ୍ରୟାସ ସେତିକି ଫଳପ୍ରଦ ହେବ । ଏ ଜାତିର ଅର୍ଥନୈତିକ ଅଭ୍ୟୁଦୟ ଓ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ନିରାକରଣ ବିନା ଗୋଁଡ଼ ଜାତୀୟ ସ୍ୱାଭିମାନ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ।

ଇତିହାସ ବଡ଼ ନିଷ୍ଠୁର । ସମୟର କଷଟିରେ ଭଲ ଭେଲ ବାଛିନିଏ । ସମୟର କଷଟିରେ ଜାତିର ସନ୍ଧିକ୍ଷଣରେ ସଭ୍ୟତାର ଅନୁବର୍ତ୍ତନରେ ଯୁଗାନ୍ତକାରୀ ସୃଜନୀ ସଂଗୀତ ଗାଉଛ ତମେ ହେ ଶିଳ୍ପୀ, କାରିଗର ମୋ ଜାତିର ନବ ଭାଷ୍ୟକାର । ଏ ଜାତିର ଐତିହ୍ୟ, ସ୍ୱାଭିମାନ ଓ ସଂସ୍କୃତିର ସୁରକ୍ଷା ଦିଗରେ ଆପଣଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କ'ଣ ? ତେଣୁ ଏ ସମ୍ମିଳନୀ ଆଜି ଆହ୍ୱାନ କରୁଛି ହେ ଗୋଁଡ଼ ଜାତିର ସୁଯୋଗ୍ୟ ସନ୍ତାନଗଣ, ଆଗାମୀ ଦିନର ସବ୍ୟସାଚୀଗଣ ଆସ ସମସ୍ତେ ମିଳିମିଶି ଏକତାବଦ୍ଧ ଭାବେ ସମୃଦ୍ଧ ସମାଜ ଗଠନରେ ବ୍ରତୀ ହେବା । ଏ ସମାଜକୁ ଆହୁରି ଆଗକୁ ଆଗେଇ ନେବା । ଜାତିର ସାଂସ୍କୃତିକ ସେତୁବନ୍ଧରେ ବେଶୀ କିଛି ନ ହେଲେ ବି ଗୁଣ୍ଡୁଚିମୂଷା ପରି ବାଲି ଝାଡ଼ିପାରିଲେ ଲକ୍ଷ୍ୟ ନିଶ୍ଚୟ ପୂରଣ ହେବ । ଯଦି ବର୍ଷକୁ ୧୦୦ଟି ଟଙ୍କା ଆମେ ଦେଇପାରୁନୁ ତା ହେଲେ ଖଇ କଉଡ଼ି ସାଙ୍ଗରେ ବିଞ୍ଚାଯାଉଥିବା କିଛି ରେଜା ପଇସା ରାସ୍ତାରୁ ଗୋଟେ ଗୋଟେଇ ଯୋଗାଡ଼ କର ସମାଜ ନିଶ୍ଚିତ ଉଠିବ ।

ଏ କଥା ଭୁଲିଗଲେ ଚଳିବନି । ପୁନଶ୍ଚ ଏ କଥା ସ୍ମରଣ ରଖିବାକୁ ହେବ ଯେ ଆମେ କିଛି ନ କରି ଖାଲି ଆମ ପୂର୍ବପୁରୁଷଙ୍କ ଯଶ ଗୌରବକୁ ନେଇ ଗୌରବାନ୍ୱିତ ହେଉଛୁ, ହେଲେ ଅନାଗତ ଭାବୀ ବଂଶଧର ଆମ ଅବଦାନ ମାଗୁଛି ଯାହାକୁ ନେଇ ସେମାନେ ଗୌରାବାନ୍ୱିତ ହେବେ । ଉଠ କଙ୍କାଳ ଛିଡୁ ଶୃଙ୍ଖଳ ଜାଗ ଦୁର୍ବଳ ଆଜି ଉଠୁ ଗଡ଼ ଗୌରବ, ହୃତ ଗୌରବ ମୃତ ଗୌରବ ରାଜି । ଜାତିର ଅଭିପ୍ରାୟ ଏପରି ଏକ ବାତାବରଣ ସୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ହେବ ଯେଉଁଥିରେ ବ୍ୟକ୍ତି ତାର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିକାଶ ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ସୁଯୋଗ ପାଇବ । ସମାଜରେ ରାଜନୈତିକ, ଅର୍ଥନୈତିକ ଓ ସାମାଜିକ ଚେତନାର ବିକାଶ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହେଲେ ବ୍ୟକ୍ତି ଉନ୍ନତିରୁ ଉନ୍ନତତର କରିବା ପାଇଁ ବିଶେଷ ସହାୟକ ହେବ । ବ୍ୟକ୍ତି ତାର ଜାତି ପାଇଁ ବିଶେଷ ସଚେତନ ନ ରହିଲେ ଜାତି ଆପେ ଆପେ ଲୋପ ପାଇଯିବ । ବ୍ୟକ୍ତିର ସ୍ୱାଭିମାନୀ ଚେତନା ହିଁ ଜାତିର ବାସ୍ତବ ରକ୍ଷାକବଚ । ଯେଉଁ ଜାତିର ସଂସ୍କୃତି ଯେତେ ଉନ୍ନତ ସେ ଜାତିର ପରିଚୟ ସେତେ ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ । ଆଜି ସାରା ସମାଜରେ ଯେଉଁ ଅବ୍ୟବସ୍ଥା ବ୍ୟାପିଯାଇଛି ତାହା ଆମେ ସମସ୍ତେ ଦାୟୀ । କାରଣ ଆଜିଯାଏ ଆମଠାରେ ଜାତୀୟ ବିଚାରଧାରା ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇପାରିନାହିଁ । ତେବେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଉନ୍ନତିର ଆଶା କେଉଁଠାରେ । ବ୍ୟକ୍ତିର ଜୀବନଯାପନ ପ୍ରଣାଳୀ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୁଏ ସମାଜରେ । ବ୍ୟକ୍ତି ଏବଂ ତାର ଜାତି ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ଆଦର୍ଶ ସେତୁଟି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୁଏ ତାହାହିଁ ତାର ଜାତୀୟ ଏକତା । ଏକତା ବିନା କୌଣସି ଭବିଷ୍ୟତ ନାହିଁ । କୌଣସି ଜାତିର ଯଦି ସବୁଠାରୁ ମୂଲ୍ୟବାନ ବସ୍ତୁଥାଏ ତା ହେଲେ ତାର ଏକତା । ଆଉ ମଧ୍ୟ ସମାଜର ନକରାତ୍ମକ ଦିଗଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରତି ନୀରବ ରହିବା ବିପଦଜ୍ଜନକ ଏବଂ ପ୍ରତିବାଦର ସ୍ୱର ନ ଉଠିଲେ ସୁସ୍ଥ ସମାଜ ଗଠନ ଅସମ୍ଭବ ।

ଏ ଜାତିର ପ୍ରାଚୀନ ଐତିହ୍ୟ ଏବଂ ଗୌରବର ପୁନଃରୁଦ୍ଧାର ପାଇଁ ଆମେ ସମସ୍ତେ ଆଗେଇ ଆସିବା ଉଚିତ । ଜାତୀୟ ଏକତା, ଅକୁଣ୍ଠ ଜାତିପ୍ରେମ ଅନିର୍ବାଚନୀୟ ସମ୍ବେଦନଶୀଳତା ଓ ନିଷ୍ଠାଦ୍ୱାରା କେବଳ ବ୍ୟକ୍ତି କାହିଁକି ସମାଜର ସର୍ବାଙ୍ଗୀନ ଅଗ୍ରଗତି ସମ୍ଭବପର । ନିତି ଦ୍ୱାରା ବ୍ୟକ୍ତି ଏବଂ ଜାତିର ସୁରକ୍ଷା କରାଯାଏ । ଜାତିମାତୃକାର ସେବା ଓ ସମ୍ମାନପାଇଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରଭୃତ ତ୍ୟାଗ ସ୍ୱୀକାର କରିବା ଉଚିତ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଗୁଣ ଯେପରି ପୂର୍ଣ୍ଣବିକଶିତ ହେବ, ସେଥିପାଇଁ ଏ ସମାଜ ଉଦ୍ୟମ କରିବା ଉଚିତ୍ । ନିର୍ଭୟରେ ଏବଂ କାହାରିଠାରୁ କୌଣସି ଅନୁଗ୍ରହ ଆଶା ନ କରି ମନୁଷ୍ୟକୁ ସ୍ୱାଧୀନ ଜୀବନଯାପନ କରିବାର ପନ୍ଥା ଏ ସମାଜ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ଉଚିତ୍ । ସମସ୍ତେ ଯେପରି ସତ୍ୟ, ଧର୍ମ ଓ ନ୍ୟାୟ ପଥରେ ପରିଚାଳିତ ହେବେ ତାହା ମଧ୍ୟ ଏ ସମାଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପରିସରଭୁକ୍ତ ହେବା ଦରକାର । ଆନ୍ତରିକତା, ସମ୍ବେଦନଶୀଳତା, ଉଦାରତା ଓ ମାନବୀୟ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଅଭାବରୁ ଜାତିର ଯଦିଓ ଅଧୋପତନ ଘଟୁଛି, ଏବେ ମଧ୍ୟ ଏହି ଅଭାବଗୁଡ଼ିକର ପରିପୂରଣ ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ଉଦ୍ୟମର ଶୁଭାରମ୍ଭ ହୋଇନାହିଁ । ଜନସାଧାରଣ ପ୍ରତି ଶ୍ରଦ୍ଧା ଏବଂ ବିଶ୍ୱାସ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ହେଉଛି ପ୍ରଧାନ ଆୟୁଧ । ଯାହାଫଳରେକି ଏ ଜାତି ତାର ଅପରିସୀମା ଅତୀତର ଗୌରବରୁ ଅପରିମିତ ଭବିଷ୍ୟତରେ ପହଞ୍ଚିବାର ଜୟଯାତ୍ରା ଅବ୍ୟାହତ ରଖିବ । ଶକ୍ତି ନ ଥିଲେ ଅଧିକାର ପାଇଁ ଅଥବା ସ୍ଥିତି ପାଇଁ ହେବାକୁ ଥିବା ସଂଗ୍ରାମରେ ଜୟ ଲାଭ କରିବା ଅସମ୍ଭବ । ନିର୍ଭୀକତା ଓ ଦୃଢ଼ତା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକଙ୍କର ଧ୍ୟେୟ ହେବା ଉଚିତ । ଏକତା ଜାତୀୟ ଜୀବନର

ମେରୁଦଣ୍ଡ ପରି କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥାଏ । ଏହି ଏକତା ଏପରି ସୃଜନଶୀଳ ଶକ୍ତି, ଯାହା ଜାତିର ଅସ୍ଥିରତା ଏବଂ ଦୁର୍ବଳତା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଏକ ସୁସ୍ଥ, ସ୍ଥିର ଓ ଏକୀଭୂତ ଜାତିପ୍ରାଣତା ସୃଷ୍ଟି କରିପାରିବ । କେବଳ ଶ୍ରମ ଏବଂ ତ୍ୟାଗ ଦ୍ୱାରା ଏ ଜାତିର ନବକଳେବର ସମ୍ଭବ । ସମାଜର ସାମୂହିକ ଦାୟିତ୍ୱବୋଧ ଓ ସାମଗ୍ରୀକ କର୍ମକୁଶଳତା ବୃଦ୍ଧି ନ ପାଇଲେ ଲୋକମାନଙ୍କୁ କେବଳ ଆଦର୍ଶର ଫମ୍ପାଧ୍ୱନୀରେ ଏକତ୍ରିତ କରିହେବ ନାହିଁ । ଏ ଜାତିର ସାମାଜିକ ଗ୍ରନ୍ଥିରେ ଗ୍ରନ୍ଥିତ କରି ସେମାନଙ୍କର ମନରେ ଆସନ୍ତୁ ଜାତୀୟତାର ବୀଜ ବପନ କରିବା । ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ପକ୍ଷରେ ଯାହା ଅସମ୍ଭବ ହୁଏ ସହଯୋଗ ମାଧ୍ୟମରେ ତାହା ସହଜରେ ସମ୍ଭବ ହୁଏ । ଏକତା, ସ୍ୱୟଂସଂପୂର୍ଣ୍ଣ, ପାରସ୍ପରିକ ସହଯୋଗ, ଗଠନ ମୂଳକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ, ନୈତିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ, ଆତ୍ମୋତ୍ସର୍ଗ ଓ କଠିନ ପରିଶ୍ରମ ଦ୍ୱାରା ହିଁ ଗୋଟିଏ ଜାତି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇପାରିବ । ଲକ୍ଷ୍ୟ ଗୁରୁତ୍ୱ ପୂର୍ଣ୍ଣ ନୁହେଁ, ଯେଉଁ ବାଟ ଦେଇଯିବ ତାହା ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ – Means is important not the end. ସୁତରାଂ ମହାନ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହାସଲ କରିବା ସକାଶେ ମହତ ପଥ ମଧ୍ୟ ଅନୁସରଣ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଆମ୍ଭେମାନେ ନିଜେ ହିଁ ସୁଦୃଢ଼ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ ଏବଂ ଏହି ଶକ୍ତି ପରସ୍ପରର ବିରୋଧ କଲେ ମିଳିବ ନାହିଁ । ଏହା କେବଳ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଓ ଲକ୍ଷ୍ୟର ଏକତା ଏବଂ ସମନ୍ୱିତ ଉଦ୍ୟମରୁ ହିଁ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇପାରିବ । ଆପଣ କେବଳ ଭାବପ୍ରବଣ ହୋଇ ମୋତେ ଅନୁସରଣ କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ମୋର କଥାଗୁଡ଼ିକ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ବୋଲି ଯଦି ଆପଣମାନଙ୍କର ହୃଦବୋଧ ହେଉଛି ତା' ହେଲେ ତାହା ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତୁ ।

ନବଜାତ ଶିଶୁର ପ୍ରଥମ କ୍ରନ୍ଦନ ହିଁ ତା'ର ସହଜାତ ବିଶ୍ୱାସର ଘୋଷଣା । ତା'ର ଅନ୍ତଃସତ୍ତା ଜାଣେ ତାର ସେ ଘୋଷଣା ପ୍ରତି ଧ୍ୟାନ ଦେବା ପାଇଁ ତାକୁ ଉଠାଇ ନେବାପାଇଁ ସହାୟତା ଦେବା ନିମନ୍ତେ । କିନ୍ତୁ ଆମେ ଆମ ଗତାନୁଗତିକ ପଙ୍କିଳତା ଭିତରେ ଛଟପଟ ହେବାକୁ ବିଜ୍ଞତା ବୋଲି ମନେ କରୁଛୁ । ଏହି ଅନିଶ୍ଚିତ ଅବସ୍ଥା ଅବଚେତନା ସ୍ତରରେ ଆମ ନିଜ ନିଜର ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସରେ ଆଘାତ ଦେଉଛି । ଆମେ ଅଧିକାଂଶ ମଣିଷ ଆମ ଚେତନାର ଚଳଚଞ୍ଚଳ ଉପୁରିଆ ସ୍ତରରେ ରହିଥାଉ ଏବଂ ତାକୁ ହିଁ ନିଜର ସମଗ୍ର ଚେତନା ବୋଲି ଧରି ନେଇଥାଉ ଆଉ ଆମ ଚେତନାର ଗହନରେ ନିହିତ ଆମର ପ୍ରକୃତ ପରିଚୟ । ଦୁର୍ବଳ ବିଚାରଧାରା ଶକ୍ତିଶାଳୀ ମନୁଷ୍ୟକୁ ପଙ୍ଗୁ କରିଦିଏ । ତେଣୁ ଆପଣ ଯେଉଁ ପରିସ୍ଥିତିର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଉଛନ୍ତି ତା ଉପରେ ଆପଣଙ୍କର ମତ କ'ଣ ? ମଣିଷର ମରମୀ ଦୁଃଖକୁ ବୁଝିବା, ଜୀବନ ଚିନ୍ତାର ଗୁଢ଼ ରହସ୍ୟକୁ ଭେଦିବା ସହଜ ନୁହେଁ । ଲକ୍ଷ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଗରିବ ଆଦିବାସୀ ଦିନକେ ବକ୍ତେ ଖାଇବାକୁ ପାଇବା ମଧ୍ୟ ଯେତେବେଳେ କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ ସେତେବେଳେ କାହାକୁ ନେଇ ଆମେ ଗର୍ବ କରିବା ? ନୈରାଶ୍ୟ ଅସହାୟତା, ଅସଫଳତାର ଦୀର୍ଘସୂଚୀ ନିଚ୍ଛକ ଗଣ୍ଡଟିକୁ ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସ ଆଣିଦିଏ । ଏ ଜାତିର ସ୍ୱାଭିମାନ ସଂକଳ୍ପହୀନ ସମାଜ ଆଦର୍ଶ ବିଚାର-ବୈରବ-ଦୂରଦୃଷ୍ଟି ବିହୀନ ସାମାଜିକ ମୁରବି, ସ୍ୱାର୍ଥ-ଅହଂକାର ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ମାନସିକତା ଏବଂ ସର୍ବୋପରି ଅଭାବ ଆଳସ୍ୟ ଓ ଜଡ଼ତାରେ ଭରପୂର ସାମାଜିକ ବାତାବରଣ ମନ ଭିତରେ ଥିବା ବିଶ୍ୱାସର ସ୍ତମ୍ଭଟିକୁ ଦୋହଲାଇ ଦିଏ । ଏମାନଙ୍କର ଶାରୀରିକ ଶକ୍ତି ମଧ୍ୟ ଦୁର୍ବଳ । ବାହାରକୁ ଗଲେ ଚିହ୍ନା ପଡ଼ିଯାଏ ତାର ଦୁର୍ବଳ ଶରୀର, ଶୁଖିଲା ମୁହଁରେ ନୈରାଶ୍ୟର ଛିଟା, ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସହୀନ କଥାବାର୍ତ୍ତା । ସତରେ ଯେଉଁ ସରଳ ଆଦିବାସୀମାନେ ଜଙ୍ଗଲର କେନ୍ଦୁ, ମହୁଲ, ବାଉଁଶ କରଡ଼ି, ବଣଛତୁ ଖାଇ ଜୀବନ ଧାରଣ କରୁଛନ୍ତି, ସେହି ସରଳ ଜଙ୍ଗଲୀ ମଧ୍ୟ ଦୀର୍ଘ ୬୮ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ସ୍ୱାଧୀନତାର ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଥିଲେ । ବଣ ଜଙ୍ଗଲ ପାହାଡ଼ରେ ଫୁଲ ଫୁଟିଲେ ଏମାନଙ୍କ ପ୍ରାଣରେ ପୁଲକ ଖେଳିଯାଏ । କଳାମିଚିମିଚି ମଳିମୁଣ୍ଡିଆ ଲୋକଟିର ଦୁଃଖ କେହି କ'ଣ ବୁଝିପାରିବେ ନାହିଁ ? ସେଇ ପାହାଡ଼ ଗୁମ୍ଫାର ଅନ୍ଧକାର ମଧ୍ୟରେ କ'ଣ ଅଶିକ୍ଷିତ ହୋଇ ସଭ୍ୟତାର ସମସ୍ତ ସୁବିଧାରୁ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇ ଲୋକଲୋଚନକୁ ନ ଆସି ସେଇପତ୍ର ଗହଳରେ ଝିଙ୍କାରୀ ଶବ୍ଦ ସହିତ ନିଜର ଦୁଃଖକୁ ଚାପି ଗଙ୍ଗଶିଉଳୀ ଭଳି ଅକାଳରେ ମଉଳିଯିବ । ତା ହେଲେ ଆମର ସ୍ଥିତି, ପ୍ରଗତି, ଉନ୍ନତି କେଉଁଠାରେ । କହିବାର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ଯେଉଁମାନେ ଅବହେଳିତ ସେମାନେ କ'ଣ ଚିର ଅବହେଳିତ । ଏହି ଦରିଦ୍ର ଅସହାୟ ସରଳ ମଣିଷର ସମସ୍ୟା ଛାତି ତଳର ଦୁଃଖ ଜାଣିବାକୁ ହେଲେ, ତାହା ସହ ମିଶିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ତା ଜୀବନ ଶୈଳୀକୁ ତନ୍ନ ତନ୍ନ କରି ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏ ବିଷୟରେ ଗଭୀର ଚିନ୍ତା କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି, ନୂଆପନ୍ଥା ଅନ୍ୱେଷଣ କରିବାର ରହିଛି । ଅନାଗ୍ରହ ପରିସ୍ଥିତି ଆମକୁ ଜଟିଳତର କରି ଝଟକା ଦେଇଛି ଏଠି ବିକାଶର ଚରିତ୍ର କହିଲେ – ଶରୀର ଓ ମାନସିକ ଅକ୍ଷମତା ଓ ସଦାରୁଗ୍ଣ ଅବସ୍ଥା । ଜମି ପଶୁସମ୍ପଦ ଓ କୃଷି ଉପକରଣ ଅଭାବ, ମୃତ ଶରୀରକୁ ପୋଡ଼ିବା, ପୋତିବା ପାଇଁ ପଇସାର ଅଭାବ, ପିଲାଙ୍କୁ ସ୍କୁଲ ପଠାଇବାକୁ ଘରେ ପଇସା ନାହିଁ, ଖାଇବା ପାଇଁ ପାଟି ବେଶୀ, କାମ କରିବା ପାଇଁ ହାତ କମ୍ । ଦୁର୍ଦ୍ଦିନରେ ସହାୟତା ପାଇଁ ଘରେ ସମର୍ଥ ଲୋକଙ୍କ ଅଭାବ, ଘର ଛପର ମରାମତି ପାଇଁ କ୍ଷମତା ନାହିଁ ନିଶା ଅଭ୍ୟାସରୁ ଉଦ୍ଧାର ପାଇଁ ଉପାୟ ନାହିଁ, ଆପଦ ବିପଦ ବା ରୋଗରେ ପଡ଼ିଲେ କେହି ସାହାଭରଷା ନାହାନ୍ତି, ଛୋଟ ପିଲାଙ୍କୁ ମୁଲ ଲାଗିବାକୁ ପଡୁଛି ଏହି ପରିବେଶକୁ ନେଇ ଆମ ମଣିଷର

ଘର-ସଂସାର-ସମାଜ । ଏସବୁ ସମସ୍ୟାକୁ ନେଇ ସମାଜ ଆଜି ତା ଦୁଃଖରେ ସେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ । ଏଠି ମନରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଙ୍କିମାରୁଛି ସତରେ କ'ଣ ଆମ ସଂସ୍କୃତିର ଆମେ କ'ଣ ଉପଯୁକ୍ତ ଦାୟାଦ ! କଥାଟି ସତ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ବିଶ୍ୱାସ ନ ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ । କାରଣ ଆତ୍ମବିସ୍ମୃତ ଗୋଁଡ଼ଙ୍କ ପାଇଁ ଆତ୍ମପ୍ରତ୍ୟୟ ସୃଷ୍ଟି କରିବା କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ । ଆଜିର କ୍ଷୟଶୀଳ ସାମାଜିକ ଅବସ୍ଥାରେ ଜୀବନଧର୍ମୀ ନୂତନ ମୂଲ୍ୟବୋଧର ସନ୍ଧାନ ଓ ସଂସ୍ଥାପନ ନିମନ୍ତେ ଆପଣମାନଙ୍କର ଭୂମିକା ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ମଣିଷର ସାମାଜିକସ୍ଥିତି ଓ ପରିଚୟ ସଙ୍କୁଚିତ ହେବା ସହିତ ଜଣେ ଅଜ୍ଞାନ ମାନବ ସର୍ବସ୍ୱ ନିଃସଙ୍ଗତା ସାଧାରଣ ଜୀବନ ପ୍ରବାହରେ ସର୍ବତ୍ର ପ୍ରତିଫଳନ । ତେଣୁ ଆର୍ଥିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଆମେ ଯେତିକି ଦରିଦ୍ର ନୋହୁଁ ଆମର ଦୁଷିତ ମାନସିକତା ତାହାଠାରୁ ଅଧିକ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ । ଅମୃତର ଶିଶୁ ଚଳେ ମରଣର ଅଭିସାରେ ଭଗବାନ ତୁମେ ନିଦ୍ରିତ କେଉଁଠାରେ । ମୁଁ ଆଜି କିଛି ବିଫଳ ସ୍ୱପ୍ନକୁ ଜାବୁଡ଼ି ଧରିଥିବା ଜଣେ ଅଭିଶପ୍ତ ନାୟକ । ଆମକୁ ଯେତେ ଝଡ଼ ଆସୁ ବି ଇଗଲ୍ ପରି ବଞ୍ଚିବାକୁ ହେବ ଜିତିବା ହାରିବାର ଶୋଷ ଆଉ ଅବଶୋଷକୁ ନେଇ । ମାନବିକତାର ଅନ୍ତସ୍ୱର ବୁଝିବାକୁ ହେବ ଆମ ଗୋଁଡ଼ ଶବ୍ଦଟିକୁ ପାଥେୟ କରି ତାହା ହେଲେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ବଂଶଧରମାନେ ଯଦି ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିରୂପେ ନୁହେଁ ଏକ ଜାତିର ଜଣେ ରୂପେ ନିଜର ଦାସତ୍ୱ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରନ୍ତି, ତା'ହେଲେ ସେମାନେ ଏ ଦିଗରେ ବହୁତ କାର୍ଯ୍ୟ କରିପାରିବେ । ଜଣେ ମୋତେ କୋମଳମତି ବାଳକ ପଚାରିଲା ଆଗାମୀ ଦଶବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଏ ଜାତି ବିକଶିତ ହୋଇପାରିବନି । ଜଣେ କୋମଳମତି ବାଳକର ଏ ପ୍ରଶ୍ନ ମୋତେ ଚହଲାଇ ଦେଇଥିଲା । କାରଣ ଏକ ଉଦ୍‌ବେଳିତ ଉଚ୍ଚାକାଙ୍କ୍ଷୀ କୋମଳ ହୃଦୟର ପ୍ରଶ୍ନ ମୋ ପାଇଁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅନୁଭୂତି ପାଲଟି ଯାଇଛି ଓ ମୋର ହୃଦବୋଧ ହେଉଛି ଧାର୍ଯ୍ୟ ସମୟ ପୂର୍ବରୁ ଏ ଜାତି ବିକଶିତ ହେବା ନିଶ୍ଚିତ ଦରକାର । ଆମ ଜାତିର ଭାଗ୍ୟ ମହତ୍ୱ ଓ ମହନୀୟତା ଆମେ ହିଁ ନିର୍ମାଣ କରିବା । ଏହା ହେଲେ ଏ ସମାଜ ଚିରସ୍ଥାୟୀ ହେବ । ଆଉ ସମାଜର ମାନଚିତ୍ର ପ୍ରତିଫଳିତ ହେବ । ଏ ଜାତିର ଭାଗ୍ୟ ରୂପକ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଉଦୟ ହେବ । ଏହାର ରଶ୍ମୀ ସମଗ୍ର ଜିଲ୍ଲାକୁ ଆଲୋକିତ କରିବ । ରାଜ୍ୟ ବାହାରକୁ ଏହା ବିଚ୍ଛୁରିତ ହେବ ଓ ଦେଶକୁ ମଧ୍ୟ ଏହା ପ୍ଲାବିତ କରିବ । ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱକୁ ମଧ୍ୟ ଏହା ପ୍ରବାହିତ ହେବ । ଆସନ୍ତୁ ଏ ନିରାଶା ଜନତାଙ୍କ କଣ୍ଠରେ ଭାଷା ଓ ସ୍ୱର ଦେବା । ଲୋକଙ୍କ ସ୍ୱରକୁ ଶାଣିତ କରିବା । ଆଜି ମତେ ସମାଜର ସ୍ମୃତି ସର୍ବଦା ଘାରୁଛି । ବିଶେଷ କରି ଏ ସମାଜର ଦୈନ୍ୟ, ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଓ ଅସ୍ଥିକଙ୍କାଳସାର ଚେହେରାକୁ ଦେଖି । ଜର୍ଜରିତ ଜୀବନ ଜିଇଁବା ବୋଧେ ମୋ ସମାଜର ଭାଗ୍ୟଲିପି । ମୋର ବେଦନାବୋଧ ଜୀବନ ଯନ୍ତ୍ରଣାର ସ୍ୱର, ମନସ୍ତାତ୍ତ୍ୱିକ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଏବଂ ଅତୁଟ ମୂଲ୍ୟବୋଧକୁ ସାଥୀରେ ଧରି ଗ୍ଲାନିଯୁକ୍ତ ପିଚ୍ଛଳ ପଥରେ ଚାଲୁଛି ମୁଁ । ଏ ସମସ୍ୟାପ୍ରତି କିଏ ଏକଲା ଓହ୍ଲାଇବ, କିଏ କାହା ହାତଧରି ପାଦରେ ପାଦ ଛନ୍ଦିବ । କୋକାକୋଲାଠାରୁ ଫରେନ ଲିକର ଯାଏ ସବୁ ଏଠି ସୁଲଭ ଦରରେ । ସମାଜଟା ସୁନ୍ଦର ହେବା ଦରକାର । ସୁନ୍ଦରତା ପାଇଁ ନୁହେଁ ଏହାର ମୂଲ୍ୟବୋଧ ପାଇଁ ।

ପର୍ଜଙ୍ଗ, ଢେ଼ଙ୍କାନାଳ
ମୋ - ୮୨୮୦୦୫୯୫୯୫

ସାଇତା ସ୍ୱପ୍ନ

ଗୀତାଞ୍ଜଳି ସିଂହ (ଶିକ୍ଷୟତ୍ରୀ)

ଯେଉଁ ସମାଜରେ ବ୍ୟକ୍ତି ଯେତେ ସମର୍ଥ ସେ ସମାଜ ସେତେ ଉନ୍ନତ । ଜଣକ ଜୀବନର ବିସ୍ତାରିତ ରୂପ ହିଁ ତାର ପରିବାର, ସମାଜ ଓ ରାଷ୍ଟ୍ର । ସମାଜ ହେଉଛି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଚିନ୍ତାଧାରା ଓ ପରମ୍ପରାର ସେହି ଅଂଶ ଯାହା ଜାତିର କ୍ଷମତା ଓ ଶକ୍ତି ସମର୍ଥିତ ନିୟମାବଳୀ ରୂପେ ସ୍ପଷ୍ଟ ସ୍ୱୀକୃତ । ସମାଜର ଅର୍ଥ ମୁଗ୍ଧ ସ୍ୱପ୍ନ, ସମାନ ଅଧିକାର, ସମାନ ସୁଯୋଗ । ସମାଜ ନ ଥିଲେ ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନ ଲକ୍ଷ୍ୟହୀନ ହୋଇପଡ଼େ ଏବଂ ଏହା ସରସ ଓ ସୁନ୍ଦର ହୋଇପାରେ ନାହିଁ । ସମାଜ ଓ ବ୍ୟକ୍ତି ଅଙ୍ଗାଅଙ୍ଗୀ ଭାବେ ଜଡ଼ିତ । ସମାଜ ମଧ୍ୟରେ ମନୁଷ୍ୟ ତା'ର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଗୁଣାବଳୀର ବିକାଶ ସାଧନା କରିଥାଏ ସମାଜ ହେଉଛି ମାନବ ପ୍ରଗତିର ପ୍ରତୀକ । ନିଜର ସ୍ୱାର୍ଥପ୍ରତି ସଚେତନ ରହିବା ସଂଗେ ସଂଗେ ଜାତିର ବୃହତ୍ତର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପ୍ରତି ଅନୁରକ୍ତ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ସମାଜର କଲ୍ୟାଣ ଓ ବୃହତ୍ତର ଜାତୀୟ ସ୍ୱାର୍ଥପାଇଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ଆନୁଗତ୍ୟ ପ୍ରକାଶ ପାଇବା ଓ ତାହା ଠିକ୍ ଭାବରେ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । ଆନୁଗତ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ଠିକ୍ ସମନ୍ୱୟ ନ ରହିଲେ ସମାଜର କ୍ଷତି ହୋଇଥାଏ । ଏହା ଉପରେ ସମାଜର ସ୍ଥିତି ନିର୍ଭର କରେ । ବ୍ୟକ୍ତିର ସୃଷ୍ଟି, ସମୃଦ୍ଧି ଓ ପ୍ରଗତି ତଥା ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଜୀବନକୁ ସରସ, ସୁନ୍ଦର ଓ ସୁଖମୟ କରି ଗଢ଼ିତୋଳିବା ହେଉଛି ସମାଜ ଗଠନର ଲକ୍ଷ୍ୟ । ନଦୀର ସ୍ରୋତ ଯେପରି ବାଲୁକା ରାଶିମଧ୍ୟରେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ କଣିକା ଜମା କରେ ସେହିପରି ସମାଜର ସ୍ରୋତ ତା'ର ବାଲୁକା ରାଶି ମଧ୍ୟରେ ବ୍ୟକ୍ତିର ଉନ୍ନତିର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣକଣିକା ସୃଷ୍ଟି କରିଥାଏ । ସାମାଜିକ କଲ୍ୟାଣ ଦ୍ୱାରା ହିଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ପ୍ରକୃତ କଲ୍ୟାଣ ସାଧିତ ହୋଇଥାଏ । ଏହା ବ୍ୟକ୍ତିର ଅନ୍ଧକାରକୁ ପ୍ରଜ୍ଜ୍ୱଳିତ କରି ଉନ୍ନତିର ପାହାଚ ଚଢ଼ିବା ପାଇଁ ଇନ୍ଧନ ଯୋଗାଇଥାଏ ଏବଂ ନୈତିକମାନ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇଥାଏ । ସମାଜ ମନୁଷ୍ୟର ଚିନ୍ତା, ବ୍ୟବହାର, ଚରିତ୍ର ଏବଂ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିଥାଏ । ସଂସ୍କୃତି ଚେତନା ମନୁଷ୍ୟକୁ ଉନ୍ନତ ସ୍ୱଭାବ ବିଶିଷ୍ଟ କରିଥାଏ । ବ୍ୟକ୍ତି ଜୀବନ ଭଳି ସମାଜ ଜୀବନ ସହିତ ସଂସ୍କୃତିର ସମ୍ପର୍କ ଅତି ନିବିଡ଼ । ସାଂସ୍କୃତିକ ଜୀବନଧାରା ଉନ୍ନତ ଭାବାଦର୍ଶ, ଆଚାର, ବ୍ୟବହାର, ନମ୍ରତା, ମାର୍ଜିତ ଚାଲିଚଳଣୀ ଧର୍ମ ବିଶ୍ୱାସର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ସମାଜର ମହତ୍ତ୍ୱ ପ୍ରକଟିତ ହୁଏ । ମୋଟ ଉପରେ କହିବାକୁ ଗଲେ ସଂସ୍କୃତି ମଧ୍ୟରେ ସମାଜ ଜୀବନର ଉନ୍ନତି ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟକୁ ଚିହ୍ନି ହୁଏ । ସଂସ୍କୃତିର ଅବକ୍ଷୟ ଘଟିଲେ ସମାଜ ଜୀବନ ହୁଏ ଲକ୍ଷ୍ୟଚ୍ୟୁତ । ତେଣୁ ସମାଜ ଶରୀର ହେଲେ ସଂସ୍କୃତି ଆତ୍ମା । ମନୁଷ୍ୟ ନିଜକୁ ଗୌରବାନ୍ୱିତ ମନେକରେ ଯେତେବେଳେ ତା ଚତୁର୍ପାର୍ଶ୍ୱର ସଭ୍ୟତା ସଂସ୍କୃତି ନୈତିକ ସୋପାନରେ ପଦାର୍ପଣ କରେ । ସଂସ୍କୃତି ହେଉଛି ଯାହା ଗଢ଼ି ତୋଳିବା ପାଇଁ ବାଟ ଦେଖାଏ । ସଂସ୍କୃତି ଅର୍ଥ ବ୍ୟାପକ ତଥାପି କହିବାକୁ ଗଲେ ଗୋଟିଏ ସୁରୁଚି ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନ ପଦ୍ଧତି । ଆମ ସାମାଜିକ ଜୀବନଧାରାରେ ଯାହା କିଛି ମୂଲ୍ୟବାନ ପ୍ରାଣବନ୍ତ ଶାଶ୍ୱତ ଓ ସୃଷ୍ଟିଶୀଳତାର ଅନ୍ୟନାମ ସଂସ୍କୃତି । ସଂସ୍କୃତି ହେଉଛି ଏକ ଜାତିର ଜୀବନଧାରା ଏକ ଶକ୍ତି ଯାହା ଗୋଟିଏ ସମାଜକୁ ଦିଗଦର୍ଶନ ଦିଏ ଓ ବାଟ କଢ଼ାଇ ଆଗକୁ ନେଇଯାଏ । ସଂସ୍କୃତି ହିଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ମୂଲ୍ୟବୋଧକୁ ଅନେକ ପରିମାଣରେ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ କରେ । ସଂସ୍କୃତି ମାନବଜୀବନକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣତା ଆଣିଦେଇଥାଏ । ପରମ୍ପରା ଓ ଐତିହ୍ୟ ସାଂସ୍କୃତିକ ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟର ବାହାକ । ସଂସ୍କୃତି ସାହିତ୍ୟ, କଳା, ନୃତ୍ୟ ଓ ସଂଗୀତକୁ କେବଳ ବୁଝାଏ ନାହିଁ, ତାହା ଏକ ଶାଶ୍ୱତ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ଯାହାର ଆଦର୍ଶରେ ସମାଜର ପ୍ରଗତି ସମ୍ଭବପର ହୋଇପାରେ । ବହୁବର୍ଷ ପରେ ମଧ୍ୟ ଆଜି ଆମର ସାମାଜିକ ଅର୍ଥନୈତିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ସାମାଜିକ କୁସଂସ୍କାର ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ପ୍ରତିହତ ଓ ବିଖଣ୍ଡିତ ହେଉଛି । ହିଂସା, ଅର୍ଥନୈତିକ ବୈଷମ୍ୟ ଏତେ ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଛି ଯେ ଯାହାଫଳରେ ସଂସ୍କୃତି ଓ ସଂହତି ପ୍ରତି ଏକ ବିପଦ ଆସିଯାଇଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ସଂସ୍କୃତି ସଂପନ୍ନ ଓ ସୁନାଗରିକ ହୋଇ ନିଜକୁ ଗଢ଼ିତୋଳନ୍ତି ତାହା ହେଲେ ବହୁ ବିବିଧତା ମଧ୍ୟରେ ଜାତିର ଐକ୍ୟ ଓ ସଂସ୍କୃତି ଅକ୍ଷୁର୍ଣ୍ଣ ରହିପାରିବ । ଆଦିବାସୀମାନେ ଅଶିକ୍ଷିତ, ଦରିଦ୍ର ହୋଇଥାଇପାରନ୍ତି କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କର ସଂସ୍କୃତି ଦରିଦ୍ର ନୁହେଁ ।

ଗୋଟିଏ ସମାଜ କେତେ ସଭ୍ୟ, କେତେ ସଂସ୍କୃତି ସମ୍ପନ୍ନ ତା'ର ଏକ ନିର୍ଣ୍ଣୟକ ମାପକାଠି ହେଲା ସେହି ସମାଜରେ ନାରୀର ସ୍ଥାନ । ଯେଉଁ ସମାଜ ନାରୀକୁ ଯେତିକି ଅଧିକ ଉଚ୍ଚସ୍ଥାନ ଦିଏ, ଯେତିକି ଅଧିକ ସମ୍ମାନ ଦିଏ, ସେ ସମାଜ ସେତିକି ସଭ୍ୟ ବୋଲାଏ । ଜଣେ ମନିଷୀ ଡବ୍ଲୁ.ଏସ୍.ରୋସ୍ କହିଛନ୍ତି – ଦ ହ୍ୟାଣ୍ଡ୍ ଦ୍ୟାଟ ରକ୍ସ ଦ କ୍ରେଡ୍‌ଲ ଇଜ୍ ଦ ହ୍ୟାଣ୍ଡ ଦ୍ୟାଟ୍ ରୁଲସ୍ ଦ ୱ୍ରଲ୍ଡ୍ । ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁ ହାତ ଶିଶୁର ଝୁଲଣା ଝୁଲାଏ ସେହି ହାତ ହିଁ ବିଶ୍ୱର ଭାଗ୍ୟ ନିୟନ୍ତା । ଜଣେ ଉତ୍ତମ ଜନନୀ – ଏକ ଶତ ବିଦ୍ୟାଳୟ ସହିତ ସମାନ । ସଂସ୍କାର କୌଣସି ଶିକ୍ଷାଗତ ଡ଼ିଗ୍ରୀର ପାଠ୍ୟଖସଡ଼ା ମାଧ୍ୟମରେ ବିଶେଷ ଭାବରେ ତିଆରି କରାଯାଇପାରେ ନାହିଁ । ବିଶେଷ ଭାବରେ ତିଆରି କରାଯାଇପାରେ ପାରିବାରିକ ଶିକ୍ଷା ମାଧ୍ୟମରେ । ସଂସ୍କାର ହେଉଛି ଏକ ଉଚ୍ଚ ମାନସିକତା ସକରାତ୍ମକ ଅନୁଚିନ୍ତା । ସଂସ୍କାରର ସରଳ ଅର୍ଥ ହେଉଛି ଶୃଙ୍ଖଳିତ ମନୋଭାବ ବ୍ୟବହାରରେ ବିଚାରବୋଧ, ସଂସ୍କୃତି ପ୍ରତି ଆନ୍ତରିକତା ସର୍ବୋପରି ମଣିଷପଣିଆ ପ୍ରତି ଅନୁରକ୍ତି । ପିଲାଟିଏ ବିଶେଷ କରି ପରିବାରରୁ ରୁଚି, ବ୍ୟବହାର, ଚିନ୍ତା ଓ ଚେତନା ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ପ୍ରଭୃତି ଶିଖିଥାଏ । ବିଶେଷତଃ ପରିବାରରେ ମାଆ ଯଦି ସଚେତନ ହୋଇଥାଆନ୍ତି ତେବେ ପିଲାଟିଏ ତହିଁରୁ ବହୁ ଭଲକଥା ସହଜରେ ଶିଖିପାରେ । ତେଣୁ ତ କୁହାଯାଏ ଯେ ମାଆଟିଏ ଶିକ୍ଷିତ ହେବା ଅର୍ଥ ପରିବାରଟିଏ ଶିକ୍ଷିତ ହେବା । ପରିବାରରୁ ପିଲାଟିଏ ଶିଖିଥାଏ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପରାୟଣତା ସମୟାନୁବର୍ତ୍ତିତା, ସମ୍ବେଦନଶୀଳତା, ନିୟମାନୁବର୍ତ୍ତିତା, ସହନଶୀଳତା, ଅଧ୍ୟବସାୟ, ଦେଶପ୍ରଣତା ଏବଂ ବିପଦକୁ ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାର ଦୃଢ଼ତା ପରି ବହୁ ମୂଲ୍ୟବାନ କଥା । ପିଲାଟି ପାଇଁ ପରିବାର ହେଉଛି ପ୍ରଥମ ଶିକ୍ଷାୟତନ । ପିଲାବେଳେ ମାଆଙ୍କ ତୁଣ୍ଡରେ କଥା କିଶୋର ବୟସରେ ମାଆଙ୍କର ଉପଦେଶ କେଇପଦ ପିଲାଟିର ଜୀବନ ଗଢ଼ି ଦେଇପାରେ, ଶିଳାଲେଖା ହୋଇ ହୃଦୟରେ ରହିଯାଇପାରେ ।

ଅତଏବ ପିଲାଟି ପାଇଁ ମାଆ ହେଉଛନ୍ତି ପ୍ରଥମ ଶିକ୍ଷୟିତ୍ରୀ । ପିଲାଟି ପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ଅଧିକ ପଢ଼ିବାକୁ ପଡ଼ିବ, ଜୀବନ ଓ ଜଗତକୁ ଅଧିକ ବୁଝିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ନିଜେ ନ ବୁଝିଲେ ଅନ୍ୟକୁ ବୁଝାଇ ହେବନାହିଁ କି ନିଜେ ନ ଜାଣିଲେ ଅନ୍ୟକୁ ଜଣାଇ ହେବନାହିଁ । କେବଳ ସେ ଦେଶର ମାମା ମାନଙ୍କର ଅବଦାନ ପାଇଁ । ଯଥାର୍ଥରେ କୁହାଯାଏ ଜନନୀ ସମାନ ବନ୍ଧୁ ନାହିଁ । ଏଥିରୁ ଆମେ ବୁଝି ପାରିବା ଯେ ଖାଇବାକୁ ବାଢ଼ିଦେଲେ ଓ ଜଳଖିଆ ସଜାଡ଼ି ଦେଲେ ତାହା ଯଥେଷ୍ଟ ନୁହେଁ । ପରିବାର ହେଉଛି ଯଥାର୍ଥ ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ କେନ୍ଦ୍ର । ସେଇଠାରେ ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ସ୍ନେହ, ସଦିଚ୍ଛା, ଶ୍ରଦ୍ଧା, ତ୍ୟାଗ, ସମଭାବ ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି ବହୁ ଭଗବତ ସଦ୍‌ଗୁଣ ଶିଖିବାକୁ ହୋଇଥାଏ । ପିଲାଟିର ସର୍ବାଙ୍ଗୀନ ବିକାଶର ମୂଳଦୁଆ ପଡ଼ିଥାଏ ପରିବାରରେ । ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଜୀବନ ସାମାଜିକ ଜୀବନ, ରାଷ୍ଟ୍ରାୟତ ଜୀବନର ପ୍ରକାଶ ଘଟିଥାଏ ଏହି ପରିବାରରୁ । ଆମେ ଯେତେ କହିଲେ ମଧ୍ୟ ଦେଶର ବିକାଶ ପାଇଁ ପରିବାରର ଅବଦାନ ଯେ ସର୍ବୋପରି ସର୍ବାପେକ୍ଷା ଅଧିକ ଏହା ସର୍ବବାଦୀ ସମ୍ମତ । ପାରିବାରିକ ଶିକ୍ଷା ଯେତେ ମାର୍ଜିତ ଓ ଋଦ୍ଧିମନ୍ତ ହେବ ସମାଜରେ ଅପରାଧ ପ୍ରବଣତା ସେତେ ହ୍ରାସ ପାଇବ, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

ଆମେ ଏବେ ସମାଜ ପାଇଁ ସକରାତ୍ମକ ଚିନ୍ତାଧାରା ଆଣିବା ଦରକାର । ଏବେ ଆମ ସମାଜରେ ଶକ୍ତି ଅଛି, ମାତ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି ନାହାନ୍ତି । ଜୀବନ ଅଛି ମାତ୍ର ଜୀବିକା ନାହିଁ । ସଂଗ୍ରାମ ନିଜ ସ୍ୱାର୍ଥ ପାଇଁ ନ ହୋଇ ସମାଜର ସ୍ୱାର୍ଥପାଇଁ ହେଲେ ଏକ ଉନ୍ନତ ସମାଜ ଗଠନ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିବ । ସେଥିପାଇଁ ଯୁବକ ଓ ଛାତ୍ରମାନେ ସେମାନଙ୍କର ଦୁର୍ବଳ ମାନସିକତାକୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବା ଉଚିତ୍ । ଏକ ନବଚେତନା ଆଣିବା ଦରକାର । ଏକ ଜାଗରଣଶୀଳ ବିବେକ ରହିବା ଦରକାର । ଯେଉଁ ସମାଜରେ ମନୁଷ୍ୟ ନିଜର ହାନି ଲାଭ ବିଚାର କରି ନିଜର ଉନ୍ନତିର ପଥ ସ୍ଥିର କରେ ସେହି ସମାଜ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ହୁଏ । ଖାଦ୍ୟ, ବସ୍ତ୍ର, ବାସଗୃହ ଓ ଶିକ୍ଷାପରି ସୁସ୍ଥ ମନୋରଞ୍ଜନ ପ୍ରତି ମଣିଷର ମୌଳିକ ଅଧିକାର ଯାହା ତାକୁ ବଢ଼ିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ ତାହା ମୋ ସମାଜ ମଣିଷକୁ ମିଳୁନାହିଁ । ଏହା ପରିତାପର ବିଷୟ । ଏ ସମାଜ ଆଗରେ ରହିଛି ବିପୁଳ ସମସ୍ୟାର ପାହାଡ଼ ସେହିପରି ମଧ୍ୟ ସମ୍ଭାବନାର ବିଶାଳ ମହୋଦଧି । ମାତ୍ର ଏଥିପାଇଁ ସ୍ୱପ୍ନ, ସଂକଳ୍ପ, ସାଧନାର ଅଭାବ ରହିଛି । ଆମ୍ଭର ଦାୟାଦମାନେ ଏକ ସମୃଦ୍ଧ, ସଂସ୍କୃତି ସଂପନ୍ନ, ସୁନ୍ଦର ସମାଜ ଯେପରି ଦେଖିବେ, ଅନୁଭବ କରିବେ ସେପରି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଆମକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାକୁ ହେବ । ଭାଷା ସଂସ୍କୃତି, ପରମ୍ପରା, ଐତିହ୍ୟ ଓ ସ୍ୱାଭିମାନର ସୁରକ୍ଷା ସହ ଉତ୍ତର ପିଢ଼ିକୁ ସ୍ୱାଭିମାନୀ ଭାବେ ଆଜି ଆମକୁ ନିର୍ମାଣ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଗୋଁଡ଼ୱାନା ରାଣୀ ଦୁର୍ଗାବତୀ ଗୋଁଡ଼ର ଜାତୀୟତା ଓ ସ୍ୱାଭିମାନର ପ୍ରତୀକ । ଆଜି ଏ ସମାଜକୁ ତାଙ୍କ ଭାବନା ଚେତନା ଝଙ୍କୃତ କରୁଛି । ଏ ଜାତିର ଗୌରବମୟ ଐତିହ୍ୟ ପରମ୍ପରା ଓ ଅସୀମ ବୀରତ୍ୱର ପରାକାଷ୍ଠାକୁ ଅକ୍ଷୁର୍ଣ୍ଣ ରଖିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଆଉ ଆତ୍ମକୈନ୍ଦ୍ରିକ ସ୍ୱାର୍ଥପର ଜୀବନ ଛାଡ଼ିବାକୁ ପଡ଼ିବ ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ସମାଜ ପାଇଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦିନ ଅନ୍ୟୁନ ଦଶମିନିଟ୍ ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ଉତ୍ସର୍ଗୀକୃତ ମନୋଭାବ ନେଇ । ଆମ ଚେତନାର ଗହନରେ ନିହିତ ଆମର ପ୍ରକୃତ ପରିଚୟ । ଆଜି ଯେହେତୁ ଆମେ ଏକ ବିବର୍ତ୍ତନଗତ ସଙ୍କଟ ମଧ୍ୟଦେଇ ଗତି କରୁଛୁ,

ଏକ ନୂତନ ଚେତନା ଆମ ଭିତରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ନ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମେ ଏକ ପ୍ରକାର ଅନିଶ୍ଚିତ ଜୀବନଯାପନ କରିବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ଜାତିକୁ ଏବେ ଆଇ.ସି.ୟୁରୁ କାଢ଼ିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ତେଣୁ ଆମକୁ ବିଭିନ୍ନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସଂସ୍କାର ଆଣିବାକୁ ପଡ଼ିବ ଏବଂ ବହୁ ନୂତନ ବିଚାର ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

କିଛି ନୂଆ କରିବାର ଇଚ୍ଛା ସବୁବେଳେ ନୂଆ ନୂଆ ବିପଦ ବା ଆଶଙ୍କାକୁ ଡ଼ାକି ଆଣିଥାଏ । ବେଳେବେଳେ ଲୋକେ ଭାବନ୍ତି କାହିଁକି ରିସ୍କ ନେବା । ପାଣିକୁ ନ ପଶିଲେ ତୁମେ ସନ୍ତରଣ ଶିଖିବ କିପରି । ରିସ୍କ ନେବାକୁ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେଲେ ହିଁ ଏହି ସଫଳତା ମିଳିଥାଏ । ଜୀବନର ପ୍ରତିଟି କଠିନ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଆମ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସୁଯୋଗ ଏଣୁ ଜୀବନରେ ଯେତେବେଳେ ଯାହାବି କଠିନ ସ୍ଥିତି ଆସୁଛି, ଆମ ଉପରେ ଚାପ ପଡୁଛି, ତାକୁ ଆମେ ସୁଯୋଗ ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରିନେବା ଦରକାର । ତେଣୁ ଆସନ୍ତୁ ଏହି ଅବସରରେ ଆମେ ଏକ ନୂତନ ଲକ୍ଷ୍ୟ, ନୂତନ ଚେତନା ସହିତ ନୂତନ ପ୍ରାଣଶକ୍ତି ସହିତ ଓ ଉତ୍ସାହ ସହିତ ନିଜ ନିଜ ପ୍ରତି ନୂତନ ବିଶ୍ୱାସର ସହିତ ଆଗାମୀ ଯାତ୍ରାକୁ ଏକ ନୂଆରୂପ ଓ ରଙ୍ଗଦେବା ଏବଂ ନିଜ ହୃଦୟରେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ପାଇବା, ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ହୃଦୟ ମଧ୍ୟରେ ନିଜକୁ ଖୋଜିବା ।

ବାଲିପଟ୍ଟା, ଛେଣ୍ଡିପଦା
ଅନୁଗୁଳ

ରାଣୀ ଦୁର୍ଗାବତୀଙ୍କ ପ୍ରଣୟ ଗାଥା

ମାଧବ ଚନ୍ଦ୍ର ଗଡ଼ନାୟକ

ରାଜା ରାଜୁଡ଼ା ସମୟର କଥା ସେତେବେଳେ ଭାରତବର୍ଷରେ ବାଦ୍‌ଶାହା ଆକବରଙ୍କ ଶାସନ ଚାଲୁଥାଏ । ତାଙ୍କ ଅଧୀନରେ ପୁରା ଭାରତବର୍ଷ ଛୋଟ ବଡ଼ ରାଜ୍ୟରେ ପରିଣତ ହୋଇଥାଏ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ସେହି ସମୟରେ ଏକ ଛୋଟ ଗଡ଼ଜାତ ଥିଲା ଗଡ଼ା ମଣ୍ଡଳା । ଦଳପତ ଶାହା ଏହି ଗଡ଼ାମଣ୍ଡା ଗଡ଼ଜାତର ରାଜକୁମାର ଥିଲେ । ଦିନେ ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ମହୋବା ରାଜ୍ୟର ରାଜକୁମାରୀ ଦୁର୍ଗାବତୀଙ୍କ ଏକ ବିଶେଷ ଦୂତ ଏକ ପତ୍ର ନେଇ ଆସିଲେ । ଦଳପତ ଶାହା ପତ୍ରକୁ ଉତ୍ସୁକତା ସହ ଖୋଲିଲେ ।

ଲେଖାଥିଲା -

ପ୍ରାଣନାଥ,

"ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ପାଖରେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଅପରିଚିତ, କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଆପଣଙ୍କ ଚିତ୍ରପଟ ମାଧ୍ୟମରେ ଭଲ ଭାବରେ ପରିଚିତ ହୋଇସାରିଛି । ଏକ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ଚିତ୍ର ଦେଖିଥିଲି । ସେହି ଚିତ୍ରରେ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ସୁନ୍ଦରତା, ବୀରତା ଓ ସାହାସର ଯଥାର୍ଥ ଚିତ୍ରଣ ଦେଖିବାକୁ ପାଇଲି । ଆପଣଙ୍କର ବୀରତ୍ୱରେ ମୁଗ୍ଧହୋଇ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ମନେ ମନେ ଭଲପାଇ ବସିଲି । ଆପଣଙ୍କୁ ଯଥାର୍ଥରେ ପାଇବା ମୋ ପାଇଁ ବଡ଼ ମୁସ୍କିଲ । ମୋର ବାବା ଆପଣ ଓ ମୋର ସମ୍ବନ୍ଧକୁ କେବେ ବି ସ୍ୱୀକାର କରିବେ ନାହିଁ, କାହିଁକିନା ମୁଁ ଚନ୍ଦ୍ରବଂଶୀ ରାଜକୁମାରୀ କିନ୍ତୁ ଆପଣ ଗୋଁଡ଼ ରାଜବଂଶୀ ।"

"ମୁଁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବିଚାରଶିଳା ରାଜକୁମାରୀ, ଜାତି-ପାତକୁ ମୁଁ ମାନେନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ବାପାଙ୍କ ଧାରଣା ବଦଳାଇବା ଏକ ସାଧାରଣ କଥା ନୁହେଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏକମାତ୍ର ଉପାୟ ଅଛି, ଆପଣ ମତେ ରୁକ୍ମଣୀଙ୍କ ପରି ହରଣ କରିନିଅନ୍ତୁ । ଯେଉଁ ପ୍ରକାର ରୁକ୍ମଣୀ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ନିଜର ହରଣ ବିଷୟରେ ଯୋଜନା ବତାଇଥିଲେ, ଠିକ୍ ସେହିପରି ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରୁଅଛି ।"

"ବସନ୍ତ ପଞ୍ଚମୀର ଗୋଧୂଳୀ ବେଳାରେ ମୋର ବିବାହ ପନ୍ନାର ରାଜକୁମାରଙ୍କ ସହ ହେବାର ଅଛି । ବିବାହର ଏକ ସପ୍ତାହ ପୂର୍ବରୁ ମୁଁ ଗୌରୀ, ଗଣେଶ ଓ ଶିବଙ୍କୁ ପୂଜା କରିବା ପାଇଁ କୀର୍ତ୍ତି ସାଗର ନିକଟରେ ନିର୍ମିତ ମନ୍ଦିରକୁ ଯିବି । ମୋ ସହିତ କିଛି ସଖି ଓ ସୈନିକ ଥିବେ । ଆପଣ ଚାହିଁଲେ, ଠିକ୍ ଏହି ସମୟରେ ଆକ୍ରମଣ କରି ମୋତେ ହରଣ କରିନେଇପାରନ୍ତି । ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ନିଜର ପତିରୂପେ ସ୍ୱୀକାର କରିନେଇଛି ।"

ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରାଣପ୍ରିୟା

"ଦୁର୍ଗାବତୀ"

ପତ୍ର ପଢ଼ି ଦଳପତ ଶାହା ହୃଦୟରେ ଶତ କଦମ୍ବର ରୋମାଞ୍ଚ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ମନ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରେମର ସପ୍ତରଙ୍ଗର ବର୍ଣ୍ଣାଳୀରେ ଭରିଗଲା । ସେ ଦୁର୍ଗାବତୀର ସୁନ୍ଦରତା ଓ ବୀରତା ବିଷୟରେ ଆଗରୁ ଶୁଣିଥିଲେ ଓ ଦୁର୍ଗାବତୀଙ୍କୁ ବିବାହ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କୁ ଜଣାଥିଲା, ଚନ୍ଦ୍ରବଂଶୀ ରାଜା କେବେ ନିଜର କନ୍ୟା ଦେବେ ନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ମନର କଥା ମନରେ ରଖି ଚୁପଚାପ୍ ରହିଯାଇଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଦୁର୍ଗାବତୀଙ୍କ ପତ୍ର ତାଙ୍କର ଆଶା ଆକାଂକ୍ଷାକୁ ପୁରା କରି ଦେଲା । ଦଳପତ ଶାହା ସନ୍ଦେଶ ବାହକକୁ ଆଶ୍ୱସ୍ତ କରି କହିଲେ, ଠିକ୍ ସମୟ ଓ ତିଥିରେ ସେ ନିଶ୍ଚୟ କୀର୍ତ୍ତିସାଗର ମନ୍ଦିର ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚିବେ ।

ଦଳପତ ଶାହାଙ୍କ ପିତା ରାଜା ସଂଗ୍ରାମ ସିଂହ ବୃଦ୍ଧ ହୋଇଯାଇଥିଲେ । ରାଜ୍ୟର ସୈନ୍ୟ ସଂଚାଳନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଦଳପତ ଶାହାଙ୍କ ହାତରେ ଥିଲା । ଠିକ୍ ସମୟରେ ପାଞ୍ଚଶହ ଅଶ୍ୱାରୋହୀ ସୈନିକ ସହିତ କୀର୍ତ୍ତିସାଗର ନିକଟରେ ଥିବା ଜଙ୍ଗଲରେ ଲୁଚିଛପି ଅପେକ୍ଷାରେ ରହିଲେ ।

ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ସମୟରେ ରାଜକୁମାରୀ ଦୁର୍ଗାବତୀ ନିଜର ସଖୀ ଓ କିଛି ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କ ଗହଣରେ ପାଲିଙ୍କିରେ ବସି ମନ୍ଦିର ଦିଗକୁ ଯାଉଥିଲେ । ଯେମିତି ସେମାନେ ମନ୍ଦିର ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚିଛନ୍ତି, ଦଳପତ ଶାହା ନିଜର ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ହଠାତ୍ ଆକ୍ରମଣ କରିଦେଲେ ।

ଭୀଷଣ ଯୁଦ୍ଧ ହେଲା । ମହୋବାର ଅଧିକାଂଶ ସୈନିକ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କଲେ । ଯିଏ ବଞ୍ଚିଲେ, ପ୍ରାଣ ବିକଳରେ ପଳାୟନ କଲେ । କିଛି ସମୟ ପରେ ଦଳପତ ଶାହା ଦୁର୍ଗାବତୀଙ୍କ ପାଲିଙ୍କି ସମ୍ମୁଖରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହେଲେ । ଦୁର୍ଗାବତୀ ଅପଲକ ନୟନରେ ଦଳପତ ଶାହାଙ୍କୁ ଚାହିଁଲେ । ଉଭୟଙ୍କ ନୟନର ମିଳନ ହେଲା ଓ ହୃଦୟର କମଳ ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ ହେଲା । ସେତିକିବେଳେ ମହୋବାର ରାଜା କୀର୍ତ୍ତି ସିଂହ ବିପୁଳ ସୈନ୍ୟ ଧରି ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚିଗଲେ । ସେ ଦଳପତ ଶାହାର ଛାତିରେ ତରବାରୀ ରଖିଦେଲେ । ଦଳପତ ଶାହା କିଛି କହିବା ପୂର୍ବରୁ, ତା ପୂର୍ବରୁ ଦୁର୍ଗାବତୀ ନିଜର ପାଲଙ୍କିରୁ ଉଠିଆସି ନିଜର ପିତାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୋଇ କହିଲେ, "ବାପା ତାଙ୍କୁ ମାରିବା ପୂର୍ବରୁ ଆପଣଙ୍କୁ ମୋ ଶବ ଉପରେ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।"

ରାଜକୁମାରୀଙ୍କ ଏହି କଥା ଶୁଣି ରାଜା କୀର୍ତ୍ତି ସିଂହ ନିଜର ତରବାରୀ ଉଠାଇନେଲେ ଓ କହିଲେ, "ଦୁର୍ଗା ମୁଁ ଏ କଣ ଶୁଣୁଅଛି । ତୁ ଚନ୍ଦ୍ରବଂଶୀ ହୋଇ ଏକ ଗୋଁଡ଼ ଆଦିବାସୀର ପତ୍ନୀ ହେବୁ ?"

"ବାପା ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଏଠାକୁ ଆମନ୍ତ୍ରଣ କରିଥିଲି ମୋତେ ହରଣ କରିବା ପାଇଁ । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ସ୍ୱାମୀ ରୂପେ ସ୍ୱୀକାର କରି ସାରିଛି । ଏହା ହରଣ ନୁହେଁ ବରଂ ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋର ସ୍ୱୟମ୍ବର ହୋଇସାରିଛି ।"

କିଛି ସମୟ ବାତାବରଣ ଶାନ୍ତ ରହିବା ପରେ ରାଜା କୀର୍ତ୍ତିସିଂହ ରାଜକୁମାରୀଙ୍କ ଜିଦ୍ ଆଗରେ ନିଜର ମଥାନତ କରି ଫେରିଗଲେ ।

ଦଳପତ ଶାହା ଦୁର୍ଗାବତୀଙ୍କୁ ଧରି ନିଜର ରାଜ୍ୟ ଗଡ଼ାମଣ୍ଡଳା ଫେରି ଆସିଲେ । ତା ପରେ ଧୂମ୍‌ଧାମ ସହିତ ଉଭୟଙ୍କ ବିବାହ ସମ୍ପନ୍ନ ହେଲା ।

ଇତିହାସ ଏହାର ମୁକ ସାକ୍ଷୀ, ଦଳପତଶାହାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଦୁର୍ଗାବତୀ ରାଜ୍ୟର ଶାସନ ଭାର ସମ୍ଭାଳିଥିଲେ । ସୁଚାରୁ ରୂପେ ଶାସନ କାର୍ଯ୍ୟ ତୁଲାଇଥିଲେ । ସେ ଗୋଁଡ଼ ଜାତିର ଚିର ନମସ୍ୟ ।

ଦାରୁବ୍ରହ୍ମ

ଅନନ୍ତ ଚରଣ ନାୟକ

ଓଁ ଶୂନ୍ୟ ଶୂନ୍ୟ ମହାଶୂନ୍ୟ ଆଦି ଅନଳଦି ବ୍ରହ୍ମ
ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଜଙ୍ଘା ଦେବାୟ ନମଃ
ଲିଙ୍ଗାୟ ପତୟେ ନମଃ
ବୁଢ଼ା ଦେବାୟ ନମଃ

ପୁଣ୍ୟ ଭୂମି ଜମ୍ବୁଦ୍ୱୀପ ଭାରତ ବର୍ଷ । ତହିଁ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ହୃଦୟ ସ୍ୱରୂପୀ ଅମାପ କଳା କୁଶଳତା ତଥା ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ବୈକୁଣ୍ଠ ଜଗା ଓ ଜଙ୍ଘା ଧାମକୁ ନିଜ ବକ୍ଷରେ ବହନ କରି ଗର୍ବରେ ମସ୍ତକ ଭାରୋତ୍ତଳନ କରିଥିବା ଆମ ଉତ୍କଳ । ପୁନଶ୍ଚ ତାର ମଧ ଭାଗରେ ଥିବା ଅବିଭକ୍ତ ଢ଼େଙ୍କାନାଳ ଜିଲ୍ଲାର ପବିତ୍ର ଆମ୍ବସରମୁଣ୍ଡା ଗ୍ରାମ । ତା'ର ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗରେ ଅବସ୍ଥିତ ସୁବିଶାଳ ପାଷାଣ ଉପରେ ବିଦ୍ୟମାନ ଦେବଭୂମି ଜଙ୍ଘା ଜଗନ୍ନାଥ ଧାମ । ଆଜି ଏ ଘୋର କଳିରେ ଭକ୍ତ ଉଦ୍ଧାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଉଭା ଥିବା ଭକ୍ତରଙ୍କ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଜଙ୍ଘା ବଡ଼ଦେଓଙ୍କ ଆଦେଶକୁ ମଥାପାତି ବହନ ପୂର୍ବକ ତାଙ୍କର ପ୍ରଶସ୍ତୀ ନେଇ କିଛିଟା ଲେଖିବାର ଦୁଃସାହସ ଏ ଅଧମ ପୋଷଣ କରେ । ଅତୀତକୁ ଭିତ୍ତି ପ୍ରସ୍ତର ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରି ମୂଳଦୁଆ ସ୍ଥାପନ କରିବା ବର୍ତ୍ତମାନକୁ ଗାତ୍ର ବନାଇ ତହିଁରେ ଭବିଷ୍ୟତର ରଙ୍ଗ ବୋଳି ସୁବିଶାଳ "ଗୋଁଡ଼ୱାନା ଗୋଁଡ଼୍ ସାଂସ୍କୃତିକ ସୌଧ" ନିର୍ମାଣ ହିଁ ଆଜି ଏ ପ୍ରୟାସର ଚରମ ଲକ୍ଷ୍ୟ ମାତ୍ର ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ପବିତ୍ର ମହାଭାରତର କଥାବସ୍ତୁକୁ ପାଥେୟ କରି ଏ ଅଧମ ସଂକ୍ଷେପରେ କିଛିଟା ଉଲ୍ଲେଖ କରିବାର ଆଶା ରଖେ । ଦ୍ୱାପର ଯୁଗର ଅବସାନ ହେବା ଉପରେ । ମହାଭାରତ ଯୁଦ୍ଧର ନାୟକ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ଲୀଳା ଖେଳାର ପରି ସମାପ୍ତି ଘଟିଛି । ଶିଆଳୀ ଲତାରେ ଝୁଲି ସବୁଜ ବନାନୀର ପ୍ରାକୃତିକ ଶୋଭା ଅବଲୋକନ କଲାବେଳେ ପୂର୍ବରୁ ଆଦେଶ ପ୍ରାପ୍ତ ଜାରା ଶବର ଶରାଘାତରେ ତାଙ୍କର ଦେହାନ୍ତ ହୋଇଛି ପାଣ୍ଡବମାନେ ତାଙ୍କର ଶେଷକୃତ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ କଲାବେଳେ ଦେଖନ୍ତି ଯେ ତାଙ୍କର ଅକ୍ଷୟ ନାଭିବ୍ରହ୍ମ ତଥା ଅଜର ଅମର ଶରୀରକୁ ଅଗ୍ନିଦେବତା ଦଗ୍ଧ କରିବାକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅକ୍ଷମ ହୋଇଛନ୍ତି । ତହିଁ ଉତ୍ତାରେ ସେମାନେ ନାଭି ବ୍ରହ୍ମକୁ ଅଥଳ ସମୁଦ୍ରରେ ନିକ୍ଷେପ କରି ନିଶ୍ଚିତ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ହେଲେ ତାଙ୍କୁ କେଉଁ ସମୁଦ୍ର ବା ଲୀନ କରିପାରେ । ଭୀମ ଦ୍ୱାରା ଫିଙ୍ଗା ଯାଇଥିବା ନାଭିପଦ୍ମକୁ ସମୁଦ୍ରକୂଳରୁ ପାଇଥିଲା ପ୍ରଭୁଙ୍କର ପରମ ଭକ୍ତ ବିଶ୍ୱାବସୁ ଶବର ରାଜା । ତାକୁ ନେଇ ସେ ଆପଣା ଇଷ୍ଟ ନୀଳ ମାଧବ ରୂପରେ ପଥର ଗୁମ୍ଫାରେ ଲୁଚାଇ ପୂଜା କରି ନିଜକୁ ଧନ୍ୟ ମଣୁଥାଏ । ଜଗତର ନାଥ କି କେବେ କାହାରି ନିଜସ୍ୱ ହୋଇ ପଥର ଗୁମ୍ଫାରେ ଲୁଚିରହି ପାରିବେ ? ପୁରସ୍ତମର ଠାକୁର ରାଜା ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ ମହାରାଜାଙ୍କୁ ସ୍ୱପ୍ନାଦିଷ୍ଟ ହୋଇ ମନ୍ତ୍ରୀ ବିଦ୍ୟାପତିଙ୍କ ପ୍ରାଣପାତ

ଉଦ୍ୟମରେ ଆନୀତ ହୋଇ ନୀଳାଚଳ ଧାମରୁ ଦାରୁ ନିର୍ମିତ ଖଣ୍ଡିତ କଳେବର ନେଇ ବଡ଼ଭାଇ ବଳରାମ, ଭଉଣୀ ସୁଭଦ୍ରା ତଥା ସୁଦର୍ଶନଙ୍କ ସହ ପୂଜିତ ହେଲେ ଆର୍ଯ୍ୟ ଦେବତା ଜଗନ୍ନାଥ । ଅନ୍ୟଞ୍ଚ ବନବାସୀ ଗୋଁଡ଼ମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ତାଙ୍କର ଅର୍ଦ୍ଧଦଗ୍ଧ ଗଣ୍ଡି ଅଂଶ ନିଆଯାଇ ଦୁଇଖଣ୍ଡ ଶାଳକାଠକୁ ଜଙ୍ଘା ରୂପରେ ସଜେଇ ତହିଁରେ ଗଣ୍ଡି ବ୍ରହ୍ମ ସ୍ଥାପିତ ହେଲେ । ଶ୍ରୀ କ୍ଷେତ୍ରବାସୀ ତ୍ରିମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କର ନିମ୍ନାଂଶ ଜଙ୍ଘ ଅଣ୍ଟାଠାରୁ ତଳକୁ ଗୋଡ଼ ଦୁଇ ନେଇ ବିଦ୍ୟମାନ ହେଲେ ଜଙ୍ଘା ଲିଙ୍ଘା ବୁଢ଼ା ଏପରି ତିନି ଠାକୁର ଓ ସୁଦର୍ଶନ ତୁଲ୍ୟ ଖଡ୍‌ଗ ଦେବତା । ଖଡ୍‌ଗ ଦେବତାଙ୍କୁ ଏଠି ରକ୍ଷାକର୍ତ୍ତା ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ । ସାମବେଦ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଗୋଣମାନେ ତାଙ୍କର ଜାତିର ନିଜସ୍ୱ ଦେବତା ଭାବି ଗର୍ବ ଭରେ ପୂଜାର୍ଚ୍ଚନା କଲେ । ଏମିତି ଅନେକ ଦିନ ପୂଜା କଲାପରେ ଭାରତ ମଧ୍ୟକୁ ବିଦେଶୀମାନଙ୍କ ଆଗମନ ହୁଏ । ତାଙ୍କର ଅତ୍ୟାଚାରରେ ଜର୍ଜରିତ ହୋଇ ପ୍ରଭୁ ଦକ୍ଷିଣାୟନ ଗମନ କରି ଓଡ଼ିଶା ମୂଳକରେ ପହଞ୍ଚି ଗୋଁଡ଼୍ ରାଜାମାନଙ୍କ ଭକ୍ତିରେ ବନ୍ଧା ହେଲେ । ଗୋଁଡ଼୍ ରାଜା ଓ ଜମିଦାରମାନଙ୍କ ଅକ୍ଳାନ୍ତ ଉଦ୍ୟମରେ ଭୋଇପାଲିଠାରେ ନିର୍ମିତ ଜଙ୍ଘା ଧାମରେ ସେ ସୁରକ୍ଷିତ ଓ ପୂଜିତ ହେଲେ । ଅବଧି ପଶ୍ଚିମାଞ୍ଚଳର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପୀଠ ରୂପେ ପରିଗଣିତ ଭୋଇପାଲି ପୀଠ ଦୈନନ୍ଦିନ ବିସ୍ତୃତି ଲାଭ କରିବାରେ ଲାଗିଛି । ଆଜି ଅନେକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ନେଇ ସେହି "ଗୋଣ" ଶବ୍ଦ "ଗୋଁଡ଼୍"ରେ ପରିଣତ ହୋଇଥିବା ନିଶ୍ଚିତ । ଏ ଜାତିର ପରମ୍ପରା ଓ ପ୍ରଥା ତଥା ସଂସ୍କୃତି ନେଇ କହିବା ମୁସ୍କିଲ । ଏହାର ଉଭା ପୋତା ଆଉ ପ୍ରଶସ୍ତୀ ତଥା ପ୍ରାଚୀନତାର ଗଭୀରତା ନେଇ ବୋଧହୁଏ ଅକଳନ ମନେ ହେବାରୁ ସାଧାରଣ ଚିନ୍ତାଚେତନାଧାରୀ କେହି ଏହାକୁ 'ଗଣ୍ଡ' ବା ଗଭୀରିଆ ଜାତି ବୋଲି କହିଥାଇପାରେ । ମାତ୍ର ଗଭୀର ଭାବେ ଚିନ୍ତାକରି ଦେଖିଲେ ଜାଣିବେ ଯେ ଏ ଜାତି ଜଙ୍ଘାଙ୍କୁ ନେଇ ମହାନ୍ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଗଣ୍ଡି ବ୍ରହ୍ମକୁ ପୂଜା କରି ଆପଣାକୁ ବିଶ୍ୱ ସମକ୍ଷରେ 'ଗୋଡ଼ିଁ' ଭାଷାକୁ ଗୋଣ୍ଡି ଓ ବସବାସ କରୁଥିବା ଅଞ୍ଚଳକୁ 'ଗୋଁଡୱାନା' ବୋଲି ପରିଚିତ କରାଇଛି । ଦେବତାଙ୍କ କଳେବର ଦାରୁ ବା କାଷ୍ଠରେ ନିର୍ମିତ ଓ ତହିଁରେ ବ୍ରହ୍ମରୋପିତ ହେତୁ ତାଙ୍କୁ ଦାରୁବ୍ରହ୍ମ ବୋଲାଯାଏ । ଏ ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ରର ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ତୁଲ୍ୟ । ଏକବ୍ରହ୍ମ ଦ୍ୱୟନାସ୍ତି । ମାତ୍ର ସେ ଆର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସୁରକ୍ଷିତ । ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପୂଜିତ ହୋଇ ବିଶ୍ୱବନ୍ଦିତ ହେଲାବେଳେ ଜଙ୍ଘା ନାରାୟଣ ଗୋଁଡ଼୍ମାନଙ୍କର ଏକଚାଟିଆ ଦେବତା ବା ଅନାର୍ଯ୍ୟ ଦେବତା ହୋଇ କେବଳ ପଶ୍ଚିମ ଓଡ଼ିଶା ଓ ତତ୍‌ପାର୍ଶ୍ୱବର୍ତ୍ତୀ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ, ବିହାର ଛତିଶଗଡ଼ ଆଦି କେତେକ ଅଞ୍ଚଳର ଆଞ୍ଚଳିକ ଠାକୁର ଭାବେ ରହିଯାଇଛନ୍ତି ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ପାଠକବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ଉପରେ ଦୁଇଟି ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ କଥା ତତ୍ତ୍ୱ ସମ୍ବଳିତ ଉପାଖ୍ୟାନ ପ୍ରଦାନ କରେ । ପ୍ରଥମଟି ହେଲା ଗୋଁଡ଼ଙ୍କ ପ୍ରତି ଆଗରୁ ଥିବା ଅଭିଶାପ ଓ ତହିଁରୁ ରକ୍ଷାକର୍ତ୍ତାଙ୍କ ପୂଜନ । ଏ ଜାତି ଜଙ୍ଘାଙ୍କୁ ନେଇ ପ୍ରାଚୀନ, ପୁଣ୍ୟବାନ୍ ଓ ଧର୍ମପ୍ରାଣ ହୋଇ ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କରୁଥିବା ସ୍ଥଳେ ଆଜି ଏପରି ଦଶା କାହିଁକି ? ସେ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଖୋଜିବାରୁ ମିଳେ ଯେ – ଏ ଜାତି ଦ୍ୱାପର ଯୁଗର ଯଦୁବଂଶୀ ଅଟନ୍ତି । ଦ୍ୱାପର ଯୁଗର ଅବସାନରେ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଦେହାନ୍ତ ସମୟରେ ତ୍ରିଶିରା ତୀକ୍ଷ୍ଣ ପତ୍ର ବିଶିଷ୍ଟ ଏରକା ବଣର ରସ ପାନ କରି ବାଡ଼ିଆ ପିଟା ହୋଇ ମରିବା ଓ କଳି ଯୁଗରେ 'ଗଣ୍ଡ' ବୋଲାଇ ଆପଣା ଇଷ୍ଟଙ୍କୁ ନ ଚିହ୍ନି ତାଙ୍କର ଉପାସନା ଓ ପୂଜା ନ କରି ମଦ୍ୟ ମାଂସ ଖାଇ ନାନା କୁକର୍ମ କରି ଅଧମ ମାନବ ଶ୍ରେଣୀରେ ଗଣ୍ୟ ହେବା ଆଦି ଶ୍ରୀମଦ୍ ଭାଗବତର ଏକାଦଶ ସ୍କନ୍ଦ ପ୍ରଥମ, ଏକତ୍ରିଂଶ ଓ ଦ୍ୱାତ୍ରିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଦର୍ଶାନାର୍ଥୀ ଭୃଗୁ, ଅଙ୍ଗିରା, ଦୁର୍ବାଷା, ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର, ବାମଦେବ, ନାରଦ ଓ ବଶିଷ୍ଠାଦି ସେହି ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନୀ ଋଷିମାନଙ୍କର ଅଭିଶାପର ଫଳ ହୋଇଛି । ଓଡ଼ିଆ ଭାଗବତ ପ୍ରଣେତା ଅତିବଡ଼ି ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସଙ୍କର ଅନ୍ୟ ଏକ ପୁସ୍ତକ 'ଗଣ୍ଡୁକି ଉପାଖ୍ୟାନ'ରୁ ଏହି ତଥ୍ୟ ଆସିଅଛି ଏବଂ ତାହା ନିମ୍ନରେ

ପ୍ରଦତ୍ତ ହେଲା :

"କହିବି କଥାଏ ଦେବୀ ଶୁଣ ରସଧ୍ୱନୀ
ଯଦୁବଂଶ ସୁତ କଥା ଶୁଣ ଆନ ବାଣୀ
କାଦମ୍ବରୀ ପାନେ ଦ୍ୱାପର ଶେଷେ ନାଶ ହେଲେ
ତାଙ୍କର ମହିମା ତୁମ୍ଭେ ଶୁଣଗୋ ବଇଲେ
ବ୍ରହ୍ମଶାପ ବଳେ ତୁମ୍ଭେ ହୋଇବ ଜନମ
କଳିଯୁଗେ ବଳାଇବ ଗଣ୍ଡ ବିଧି କର୍ମ
କ୍ରିୟାହୀନ ହୋଇଣ ଯେ ତୁମ୍ଭେ ନାଶ ଯିବ
ପିତୃଶ୍ରାଦ୍ଧ କଥା ତୁମ୍ଭେମାନେ ନ ଜାଣିବ
ଜାତି ନିତି କ୍ରିୟା କର୍ମ ଏ ସମସ୍ତ ହୁଡ଼ି
ମଦ ମାଂସ କୁକୁଡ଼ାରେ ଯାଉଥିବ ବୁଡ଼ି
ଚେତାକରି ଆପଣା ଇଷ୍ଟଙ୍କୁ ଯେ ପୂଜିବ
ଶ୍ରଦ୍ଧାରେ ପିତୃପୁରୁଷେ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଯେ ବାଢ଼ିବ
ସମସ୍ତ ଦୋଷ କଟାଇ ଭବୁଁ ହେବ ପାର
ବିଷ୍ଣୁଲୋକେ ଗମିବ ଯେ କହନ୍ତି ଶଙ୍କର ।"

ଦ୍ୱିତୀୟଟି ହେଲା : ଆର୍ଯ୍ୟ ଦେବତା ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ଭକ୍ତ ଛୁଇଁ ପାରେନି ଓ ତାଙ୍କ ପାଦରେ ମୁଣ୍ଡ ଲଗାଇ ପ୍ରଣତି ବାଢ଼ିପାରେନି ବା ଅନ୍ତର ଗୁହାରି ଜଣାଇ ପାରେନି । ତାଙ୍କ ପଦମାର୍ଜ୍ଜନ କରିପାରେନି । ତାଙ୍କ ତୁଳସୀମାଳ ବେକରେ ଗଳେଇ ଅଳ୍ପକ୍ଷଣ ପରେ ହରାଏ । ପଇସାର ନିଧୁମ ଜୁଆ ଖେଳ । ଏହାକୁ ଛୁଆଁଇ ଭକ୍ତମାନଙ୍କଠାରୁ ପଣ୍ଡାମାନେ ଅଜସ୍ର ପଇସା ଲୁଟି କରିଥାନ୍ତି । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ବାସସ୍ଥାନ ବେଢ଼ା ପରିକ୍ରମା ଓ ଠାକୁରଙ୍କୁ ସ୍ପର୍ଶ କରିବାରେ ଶହ ଶହ ହଜାର ହଜାର ଟଙ୍କା ଦେବାକୁ ପଡ଼ିଥାଏ । ଗରିବ ଭକ୍ତ କାହୁଁ ପାଇବେ ହଜାର ହଜାର ଟଙ୍କା ଯେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଆଶିଷ କିଣି ପାରିବେ । ରଥଯାତ୍ରା ସମୟରେ ତାଙ୍କୁ ଛୁଇଁବା ତ ଦୂରର କଥା ଏପରିକି ରଥ ଉପରକୁ ଚଢ଼ି ପାରିନଥାନ୍ତି ଭକ୍ତ । ଅପରପାର୍ଶ୍ୱରେ ଗୋଁଡ଼୍ ଦେବତା ଜଙ୍ଘା ନାରାୟଣ ଭକ୍ତ ପାଇଁ ସଦାସର୍ବଦା ମନ୍ଦିର ଖୋଲା କରି ଚାହିଁଥା'ନ୍ତି ତାଙ୍କର ଜଡ଼ା ତେଲ ସାମଳା ମର୍ଦ୍ଦନକୁ । ପୁରୁଷ ସ୍ତ୍ରୀ ଭେଦରେ ସମସ୍ତେ ନିଜ ପିତାମାତାଙ୍କ ଗୋଡ ମଞ୍ଜିଲିବା ଭଳି ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସେବା କରନ୍ତି । ସେ ତାଙ୍କ ଗୋଡ଼ ଲମ୍ବାଇ ପଦସେବାର ସୁଯୋଗ ପ୍ରଦାନ କରୁଥାନ୍ତି । ଲକ୍ଷେ ଯୋଜନାରେ ଥାଇ ଜଡ଼ାତେଲ ଧରି ଚିନ୍ତାମାତ୍ରେ ପ୍ରଭୁ ତାଙ୍କର ଯୋଜନ ପ୍ରସାରୀ ଗୋଡ଼୍ ବଢ଼ାଇ ଦେଇ ସେବା ଗ୍ରହଣ କରି ରୋଗ ଦୁଃଖମୋଚନ କରି ଧନ୍ୟ କରିଥାନ୍ତି । ଜଙ୍ଘା ପୀଠରେ ଭକ୍ତମାନଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ "ବେହି ପୋ କାଳିଆ ତୋତେ ଦଣ୍ଡୁ" ଇତ୍ୟାଦି ଶୁଣାଯାଏ ନି । ଏକାକାର ପୂଜନ ବିନା ପଇସାରେ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରାଏ । ସମସ୍ତଙ୍କ ହାତରେ ଫୁଲ, ବେଲପତ୍ର ଓ ଅରୁଆଚାଉଳ ପ୍ରଦାନ କରାଏ ଆଉ ଜଡ଼ା ତେଲରେ ଗୋଡ଼ ଘଷିବା ପାଇଁ ଆହ୍ୱାନ କରେ । ଜଙ୍ଘା ନାରାୟଣ ଯେ କେତେ ସରଳ ସୁନ୍ଦର ଦୟାବତାର ଏଥିରୁ ବେଶ ଜଣାଯାଏ । ଅଧିକ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କଥା ତାଙ୍କ ଆସ୍ଥାନରେ ଥିବା ସମୟରେ କାହାରି କାହା ପ୍ରତି ଅସୂୟା ଭାବ ଜାଗ୍ରତ ହୁଏ ନାହିଁ । ବସୁଧୈବ କୁଟୁମ୍ବକଂ ଭାବ ଦେଖାଦିଏ ସଭିଙ୍କ ହୃଦୟରେ । ଯେ ଯେଉଁ ଅଞ୍ଚଳରୁ ଆସିଥାଉନା କାହିଁକି ଦେଖିଲା ମାତ୍ରେ ସମସ୍ତେ ସପ୍ରେମ ଆଲିଙ୍ଗନ କରିଥାନ୍ତି । ସ୍ଥାନ ଛାଡ଼ିଲା ବେଳେ ଚକ୍ଷୁ ଲୋତକାପ୍ଲୁତ ହୋଇଥାଏ । ଏହାହିଁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କଥା ତେଣୁ ଏ ଭଳି ଶାନ୍ତ ସରଳ ଦୟାର ଦେବତା ସେଇ ଦାରୁବ୍ରହ୍ମ ଜଙ୍ଘାଙ୍କୁ ଅନ୍ୟତ୍ର ଯିବାକୁ ଏ ଜାତି ଚାହୁଁନାହିଁ ବା ଜଙ୍ଘା ମଧ୍ୟ ଏ ଶାନ୍ତ ସରଳ ନିଷ୍କପଟ ଗୋଁଡଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ରହିବା ମୁସ୍କିଲ ହେବ ହିଁ ହେବ । କାହିଁକି ନା ସେ ହେଉଛନ୍ତି ଭକ୍ତ ବତ୍ସଳ । ଭକ୍ତ ସାଲବେଗଙ୍କ ଭାଷାରେ :

ଭକତ ତୋ ପିତାମାତା ଭକତ ତୋ ବନ୍ଧୁ
ଭକତ ହିତରେ ତୋର ନାମ କୃପାସିନ୍ଧୁ ନାମ କୃପାସିନ୍ଧୁ
ଏକାତୋ ଭକତ ଜୀବନ
ଭକତ ନିମନ୍ତେ ତୋର ଶଙ୍ଖଚକ୍ରେ ଚିହ୍ନ ।

ଅନ୍ୟଞ୍ଚ ପ୍ରଭୁ କେଉଁଠି ଥାଆନ୍ତି ବୋଲି ଥରେ ଭକ୍ତଶ୍ରେଷ୍ଠ ନାରଦଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେଇ ଭଗବାନ କହିଥିଲେ :

"ନାହଂ ତିଷ୍ଠାମି ବୈକୁଣ୍ଠେ ଯୋଗୀନାଂ ହୃଦୟେ ନ ଚ
ମଦଭକ୍ତା ଯତ୍ର ଗାୟନ୍ତି ତତ୍ର ତିଷ୍ଠାମି ନାରଦ"

ଆସନ୍ତୁ ଆମେ ସମସ୍ତେ ନିଜ ନିଜ ହୃଦୟରୁ ଅହଂ ଭାବ ଦୂରେଇ ସେଇ ପରମ ପୂଜ୍ୟ ଦାରୁବ୍ରହ୍ମ ଜଙ୍ଘା ନାରାୟଣଙ୍କ ପୂଜା କରି ଜଙ୍ଘା ପ୍ରେମାମୃତ ଲାଭ କରିବା । ଜୟ ବଡ଼ଦେଓ ଓ ଜୟ ଗାଡ଼୍ୱାନା ।

ଅବସରପ୍ରାପ୍ତ ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ
ସା : ପୋଡ଼ାପଦର, ପୋ: ଆମ୍ବସରମୁଣ୍ଡା
ଥାନା : ଠାକୁରଗଡ଼, ସ.ଡ଼ି. : ଆଠମଲ୍ଲିକ, ଜିଲ୍ଲା : ଅନୁଗୋଳ
ମୋ : ୮୭୫୮୪୨୨୧୯୩

ମୁକ୍ତି ସଂଗ୍ରାମରେ ପାହାଡ଼ଶ୍ରୀଗିଡ଼ା ଜମିଦାର ପରିବାରର ଭୂମିକା

ଶ୍ରୀ ରାମକୃଷ୍ଣ ସାହୁ

ସମ୍ବଲପୁର ପରି ଏକ ଅବହେଳିତ ଅନୁନ୍ନତ ମାଳ ଅଞ୍ଚଳରେ ଭାରତୀୟ ମୁକ୍ତି ସଂଗ୍ରାମର ପ୍ରଥମ ପଥ ପ୍ରଦର୍ଶକ ହିସାବରେ ସମ୍ବଲପୁରର ସୁଯୋଗ୍ୟ ଦାୟଦ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏଙ୍କ ବୀରତ୍ୱଗାଥା ଯୁଗବରେଣ୍ୟ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏଙ୍କ ଭଳି ଶହୀଦମାନଙ୍କର ସ୍ୱାର୍ଥତ୍ୟାଗ ହେତୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ଆମ ସ୍ୱାଧୀନ ଜାତୀୟ ନେତାମାନେ ଏ ଦେଶରେ ବିଦେଶୀ ଶାସନର ଶୃଙ୍ଖଳାକୁ ଫିଙ୍ଗିଦେଇ ପାରିଥିଲେ । ସିପାହୀ ବିଦ୍ରୋହ ଆରମ୍ଭ ହେବା ୩୦ ବର୍ଷ ପୂର୍ବରୁ ୧୮୨୭ ମସିହାରେ ସମ୍ବଲପୁର ଅଞ୍ଚଳରୁ ଇଂରେଜମାନଙ୍କୁ ହଟେଇ ଦେବା ପାଇଁ ଖଡ଼୍ଗ ଉତ୍ତୋଳନ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଏ ପଦକ୍ଷେପରେ ତାଙ୍କୁ ବିପୁଳ ଜନସମର୍ଥନ ମିଳିଥିଲା ।

ମହାରାଜ ସାଏଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁପରେ ରାଣୀମୋହନ କୁମାରୀଙ୍କୁ ସମ୍ବଲପୁର ରାଜସିଂହାସନରେ ଅଧିଷ୍ଠିତ କରାଯାଇଥିଲା । ରାଣୀ ମୋହନ କୁମାରୀ ପର୍ଦ୍ଦାନସୀନ ଥିବାରୁ ଶାସନ କାର୍ଯ୍ୟ ସୁଚାରୁ ରୂପେ ସଂପାଦନ କରିପାରୁନଥିଲେ । ତେଣୁ ସମ୍ବଲପୁର ଅଞ୍ଚଳର ରଏତ୍ ଓ ଜମିଦାରମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଗଭୀର ଅସନ୍ତୋଷ ଦେଖାଦେଇଥିଲା । ସେତେବେଳକୁ ଇଂରେଜମାନେ ସମ୍ବଲପୁର ମାଟିରେ ତାଙ୍କ ପତିଆରା ବିସ୍ତାର କରିସାରିଥିଲେ ଏବଂ ଅସନ୍ତୋଷକୁ ପ୍ରତିହତ କରିବା ପାଇଁ ରାଜ ବଂଶୀୟ ଜଣେ ଦୂର ସଂପର୍କୀୟ ଜ୍ଞାନ ନାରାୟଣ ସିଂହଙ୍କୁ ରାଜ ସିଂହାସନରେ ବସାଇଥିଲେ ଯାହା ଫଳରେ ସମ୍ବଲପୁର ରାଜ ସିଂହାସନର ଯଥାର୍ଥ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏ ସିଂହାସନରୁ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇଥିଲେ । ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏ ସିଂହାସନରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେଲାପରେ ସମ୍ବଲପୁର ଅଞ୍ଚଳର ଗଣ୍ଡ ଓ ବିଂଝାଲ ଜମିଦାରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗଭୀର ଅସନ୍ତୋଷ ଦେଖାଦେଇଥିଲା ଏବଂ ଇଂରେଜମାନଙ୍କୁ ସମ୍ବଲପୁର ମାଟିରୁ ମୂଳୋତ୍ପାଟନ କରିବା ପାଇଁ ବିପ୍ଳବର ରୂପ ନେଇଥିଲା । ଏହି ବିପ୍ଳବରେ କେତେ ଶହୀଦ ହେଲେ, କେତେ ବନ୍ଦୀ ହେଲେ, କେତେ ଆତ୍ମ ସମର୍ପଣ କଲେ ତାହାର ସଠିକ୍ ହିସାବ ହୁଏତ ଇତିହାସ ପାଖରେ ନ ଥିବ ହେଲେ ଯେଉଁ କେତେ ଜଣ ଯୋଦ୍ଧାଙ୍କ ବୀରତ୍ୱ ଆଜିବି ଜନମାନସରେ ପ୍ରତିବିମ୍ବ ସୃଷ୍ଟି କରେ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପାହାଡ଼ଶ୍ରୀଗିଡ଼ା ଜମିଦାର ଓ ତାଙ୍କ ବଂଶଜମାନଙ୍କ ଭୂମିକା ଅନ୍ୟତମ ।

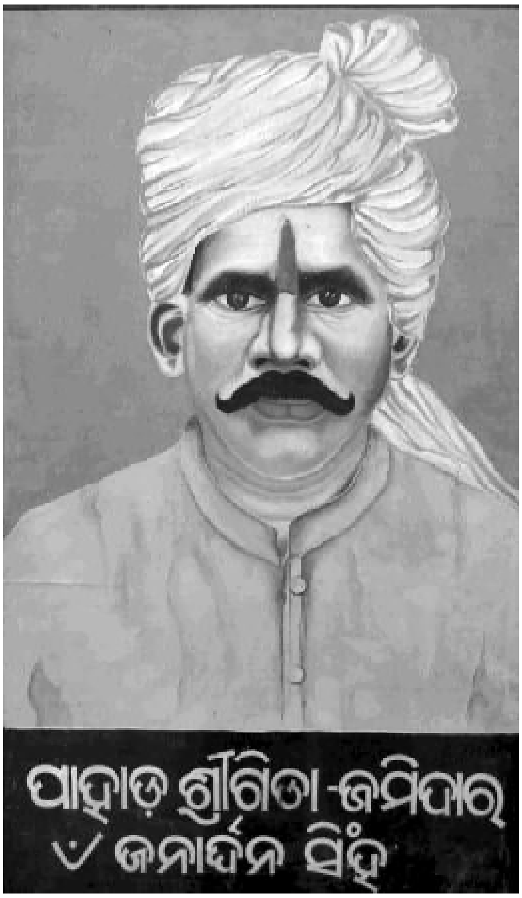

ପାହାଡ଼ଶ୍ରୀଗିଡ଼ା ଜମିଦାର ତ୍ରିଲୋଚନ ସିଂହଙ୍କ ଦୁଇ ପୁଅ ଦୁର୍ଜ୍ଜରଧନ ସିଂହ ଓ ବଳଭଦ୍ର ସିଂ ଦାଓ । ତ୍ରିଲୋଚନ ସିଂହଙ୍କ ଦ୍ୱିତୀୟ ପୁତ୍ର ବଳଭଦ୍ର ସିଂହ ଦାଓ ଲଖନପୁର ଦେୱାନୀ ସୂତ୍ରରେ ଭୋଗ କରୁଥିଲେ । ତେଣୁ ତାଙ୍କ ନାମ ବଳଭଦ୍ର ଦାଓରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇଥିଲା (ଦାଓ ଦେୱାନର ଅପଭ୍ରଂଶ ଅଟେ) । ସେ ସୁରେନ୍ଦ୍ରସାଏଙ୍କ ବିଶିଷ୍ଟ ସମର୍ଥକ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଏକ ଧର୍ନୁବିଦ୍ୟାରେ ପାରଙ୍ଗମ ସେନାବାହିନୀ ଥିଲା । ସମ୍ବଲପୁର ରାଜ ସିଂହାସନ ପାଇଁ

ସେତେବେଳେ ବିପ୍ଳବ ଆରମ୍ଭ ହୋଇସାରିଥିଲା ଏବଂ ବିଦ୍ରୋହୀମାନେ ବାରପାହାଡ଼ ଗିରିମାଳାରେ ଅବସ୍ଥିତ ଉଚ୍ଚତମ ଶୃଙ୍ଗ ଡ଼େବ୍ରୀଗଡ଼କୁ ଏକ ଦୁର୍ଗ ରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରିଥିଲେ । ଏହି ଦୁର୍ଗର ନିକଟରେ ଅବସ୍ଥିତ ଏକ ଗୁମ୍ଫା ଯାହାକୁ ବାର ବଖରା କୁହାଯାଏ । ଦିନେ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏ ଓ ବଳଭଦ୍ର ସିଂହ ଦାଓ ଉକ୍ତ ଗୁମ୍ଫାରେ ସମ୍ବଲପୁର ରାଜସିଂହାସନ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା ସାରି ବିଶ୍ରାମ ନେଉଥିବା ସମୟରେ ତାଙ୍କୁ ତତ୍କାଳୀନ ରାଜା ନାରାୟଣ ସିଂହଙ୍କ ସେନା ଓ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ସେନା ଅତର୍କିତ ଆକ୍ରମଣ କରିଥିଲେ । ସେଥିରେ ଉଭୟ ପକ୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଘମାଘୋଟ ଲଢ଼େଇ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ପରିସ୍ଥିତିକୁ ଦେଖି ବଳଭଦ୍ର ସିଂହ ଦାଓ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏଙ୍କୁ ସ୍ଥାନ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ପରାମର୍ଶ ଦେଇଥିଲେ । ନିଜେ ଏକାକୀ ଶତ୍ରୁ ପକ୍ଷର ମୁକାବିଲା କରି ସହୀଦ ହୋଇଯାଇଥିଲେ । ଉକ୍ତ ଯୁଦ୍ଧରେ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏ ଗୁରୁତର ଭାବେ ଆହତ ହୋଇ ସ୍ଥାନ ପରିତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ ।

ରାଜା ଏବଂ ଇଂରେଜମାନେ ବଳଭଦ୍ର ସିଂହ ଦାଓଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ବିଦ୍ରୋହର ଅବସାନ ହୋଇଯିବା ଆଶା କରୁଥିଲେ ଏବଂ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏଙ୍କ ସମର୍ଥକମାନଙ୍କୁ ନିଜପକ୍ଷ ଭୁକ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରଲୋଭନ ଦେଖାଉଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ପରିଣତି ଓଲଟା ହୋଇଥିଲା ଓ ବିଦ୍ରୋହ ଉଭୟଙ୍କ ରୂପ ଧାରଣା କରିଥିଲା । ବଳଭଦ୍ର ସଂ ଦାଓଙ୍କ ବଂଶଜ ପାହାଡ଼ଶ୍ରୀଗିଡ଼ା, ଭେଡ଼େନ, କନେକବିରା, ଜମିଦାରମାନେ ଓ ସଂପର୍କୀୟ କୁଲାବିରା, କୁଡ଼ାବଗା, ଲଏଡ଼ା, ଲୋଇସିଂହା, ପାଟକୁଲୁଣ୍ଡା, ମଚିଦା, ଯୁଯୁମୁରା, ରାଏଗଡ଼, ସାରଙ୍ଗଗଡ଼, ଫୁଲଝର ଗଣ୍ଡ ରାଜାମାନେ ଏବଂ ପିଙ୍ଗେସର, ପଣ୍ଡରିଆ, କମାଖାନ୍, ଦିଲେଇଗଡ଼ ଛୁରା, ପିଥୋରା, କମର୍ଦ୍ଧା ପ୍ରଭୃତି ଗଣ୍ଡ ଜମିଦାରମାନେ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନକୁ କେତେକ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଓ କେବଳ ପରୋକ୍ଷ ଭାବେ ସମର୍ଥନ ଜଣାଇବାରୁ ବ୍ୟାପକରୂପ ଧାରଣ କରିଥିଲା । ବଳଭଦ୍ର ସିଂହ ଦାଓଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁର ପ୍ରତିଶୋଧ ପରାୟଣ ହୋଇ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏ ତାଙ୍କ ଭାଇ ଉଦନ୍ତ ସାଏ ପିତୃବ୍ୟ ବଳରାମ ସାଏ ଇଂରେଜମାନଙ୍କୁ ସମର୍ଥନ କରୁଥିବା ରାମପୁର ଜମିଦାରଙ୍କୁ ଆକ୍ରମଣ କରିଥିଲେ । ଯାହାର ଅନ୍ୟ ଏକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା ବଳଭଦ୍ର ସିଂହଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁରେ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଥିବା ପାହାଡ଼ଶ୍ରୀଗିଡ଼ା ଜମିଦାରଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବା । ରାମପୁର ଦୁର୍ଗକୁ ଧୂଳିସାତ କରିଦେଇଥିଲେ ଓ ରାମପୁର ଗ୍ରାମ ପୋଡ଼ି ଦେଲେ । ସଂଘର୍ଷରେ ରାମପୁର ଜମିଦାର ଦରିଆଉ ସିଂହଙ୍କ ପିତା ଓ ପୁତ୍ର ନିହତ ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ ଦରିଆଉ ସିଂହ ହିମଗିରିକୁ ପଳାୟନ କଲେ । ବିଦ୍ରୋହକୁ ତ୍ୱରାନ୍ୱିତ କରିବା ପାଇଁ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏ ପାଟଣା ରାଜାଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ ମାଗିବା ଯାଉଥିବା ବାଟରେ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏ, ଉଦନ୍ତ ସାଏ ଓ ବଳରାମ ସାଏ ଧରାପଡ଼ି ବିଚାରରେ ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡ ପାଇଲେ ।

ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏ, ଉଦନ୍ତ ସାଏ ଓ ବଳରାମ ସାଏ ହଜାରିବାଗ ଜେଲରେ କାରାରୁଦ୍ଧ ଥିବା ସମୟରେ ଆନ୍ଦୋଳନର ନେତୃତ୍ୱ ପାହାଡ଼ଶ୍ରୀଗିଡ଼ା ଜମିଦାର ଜନାର୍ଦ୍ଦନ ସିଂହ ନେଇଥିଲେ ଓ ତାଙ୍କର ଭାଇ ଖଗେଶ୍ୱର ସିଂ ଦାଉ, ଫତେସିଂହ ଦାଉ, ଗଜରାଜ ସିଂହ ଦାଉ, ନିଳାମ୍ବର ସିଂହ ଦାଉ, କମଲ ସିଂହ ଦାଉ (ପାହାଡ଼ଶ୍ରୀଗିଡ଼ା ଜମିଦାରୀ ଅନ୍ତର୍ଗତ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଦେଓ୍ୱାନୀ ଭୋଗ କରୁଥିବାରୁ ତାଙ୍କ ନାମମାନଙ୍କରେ ଦାଉ ସଂଯୋଗ ହୋଇଅଛି)ଙ୍କ ସହଯୋଗ ବଳରେ ଭୟଙ୍କର ରୂପ ନେଇଥିଲା । ପାହାଡ଼ଶ୍ରୀଗିଡ଼ା ଓ ଲଖନପୁର ଅଞ୍ଚଳର ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କୁ ସଂଗଠିତ କରି ବିଭିନ୍ନ ଯୁଦ୍ଧ ବିଦ୍ୟା ଯଥା : ଧର୍ନୁବିଦ୍ୟା, ଅସୀଚାଳନା, ବନ୍ଧୁକ ଚାଳନା, ମଲ୍ଲଯୁଦ୍ଧ, ବାଡ଼ିଚାଳନା ଇତ୍ୟାଦିରେ ନିପୁଣ କରିଥିଲେ । ଏମାନଙ୍କର ମୁଖ୍ୟ ଆଶ୍ରୟ ସ୍ଥଳ ଦୁର୍ଗମ ବାରପାହାଡ଼ ଗିରିମାଳା ହୋଇଥିବାରୁ ଏମାନଙ୍କୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବା ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ନ ଥିଲା । ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ ବେଳେ ବାରପାହାଡ଼ ଗିରିମାଳାର ଯେଉଁ ସବୁ ସ୍ଥାନରେ ବିଦ୍ରୋହୀମାନେ ଆଶ୍ରୟ ନେଉଥିଲେ ସେ ଗୁଡ଼ିକ ହେଲା ମୁଖ୍ୟତଃ :

ଦେବ୍ରୀଗଡ଼ :

ଯାହାକି ବାରପାହାଡ଼ ଗିରିମାଳାର ଉଚ୍ଚତମ ଶୃଙ୍ଗ ଅଟେ (ଯାହାର ଉଚ୍ଚତା ୨୨୫୭ ଫୁଟ) । ଏହି ଶୃଙ୍ଗକୁ ଯିବାପାଇଁ ଏକମାତ୍ର ପଥ ଥିଲା । ବିଦ୍ରୋହୀମାନେ ସେଠାରେ ଆଶ୍ରୟ ନେଉଥିବା ସମୟରେ ଲତା ସାହାଯ୍ୟରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ପଥରକୁ ଏପରି ଭାବରେ ଛନ୍ଦି ରଖୁଥିଲେ ଯେ ଶତ୍ରୁ ଆସିବାର ସୂଚନା ପାଇବା ମାତ୍ରେ ଗୋଟିଏ ଲତାକୁ କାଟି ଦେଲେ ସମସ୍ତ ପଥର କ୍ଷୀପ୍ର ବେଗରେ ତଳକୁ ଗଡ଼ି ପଡୁଥିଲା ଏବଂ ଶତ୍ରୁପକ୍ଷ ପଥର ଚାପାରେ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରୁଥିଲେ ।

ପଟଣିଗଡ଼

ପାଚେରି ଇଭି ଉଚ୍ଚତମ ପ୍ରସ୍ତର ପରିବେଷ୍ଟିତ ପର୍ବତମାଳାର ଏକ ଉଚ୍ଚତମ ସ୍ଥାନ ଅଟେ । ଏହି ଦୁର୍ଗମ ସ୍ଥଳକୁ ଶତ୍ରୁପକ୍ଷ ସହଜରେ ଆକ୍ରମଣ କରିପାରୁନଥିଲେ ଓ ବିଦ୍ରୋହୀମାନେ ଉପରେ ଲୁଚିରହି ତଳକୁ ଅନାୟସରେ ଆକ୍ରମଣ କରୁଥିଲେ ।

ମୋର୍ଚ୍ଚା ବନ୍ଧା :

ଉଭୟ ପଟେ ପର୍ବତ ଥିବା ବାରପାହାଡ଼ ପର୍ବତମାଳାର ଏକ ପ୍ରଦେଶ ପଥ ଯାହାର ସମ୍ମୁଖ ଭାଗରେ ବିଦ୍ରୋହୀମାନେ ପଥର

କାନ୍ଥ ତୋଳି ଲୁଚି ରହୁଥିଲେ ଏବଂ ଶତ୍ରୁପକ୍ଷର ଗତିବିଧି ଲକ୍ଷ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ସବୁବେଳେ ବିଦ୍ରୋହୀମାନେ ଏଠାରେ ମୋର୍ଚ୍ଚା ବାନ୍ଧି ରହୁଥିବାରୁ ଏହା ମୋର୍ଚ୍ଚାବନ୍ଧା ନାମରେ ନାମିତ ।

ରାଣୀପୁର ବା ରାଣୀ ଗୁମ୍ଫା :

ଏହି ଗୁମ୍ଫା ଯାହାର ଏକ ଛୋଟିଆ ପ୍ରବେଶ ପଥ ଅଛି କିନ୍ତୁ ଭିତରେ ପ୍ରାୟେ ହଜାରେ ଲୋକଙ୍କ ରହିବା ସ୍ଥାନ ଅଛି ସେଠାରେ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏଙ୍କ ପତ୍ନୀ କିଛି ଦିନ ଅତିବାହିତ କରିଥିବାରୁ ତାକୁ ଲୋକେ ରାଣୀପୁର ବା ରାଣୀଗୁମ୍ଫା କହୁଛନ୍ତି ।

ଦୁଆନ ଡ଼େରା :

ବାରପାହାଡ଼ର ଏହା ଏକ ଦୁର୍ଗମ ଉଚ୍ଚତମ ସ୍ଥାନ ଅଟେ । ଯେଉଁଠାରେ ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ ଯୋଦ୍ଧା ଖଗେଶ୍ୱର ସିଂହ ଦାଉ ଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ଡ଼େରା ପକାଇ ଅବସ୍ଥାନ କରୁଥିଲେ । ତେଣୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଲୋକେ ଉକ୍ତ ସ୍ଥାନକୁ ଦୁଆନ ଡ଼େରା ବୋଲି କହୁଛନ୍ତି ।

ପାହାଡ଼ଶ୍ରୀଗିଡ଼ା ଜମିଦାର ଜନାର୍ଦ୍ଦନ ସିଂହଙ୍କ ଭାଇମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଖଗେଶ୍ୱର ସିଂହ ଦାଉ ଜଣେ ଦୁଃସାହସିକ ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ଅଧିକାରୀ ଥିଲେ । ବୀର ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏଙ୍କ ମୁକ୍ତି ସଂଗ୍ରାମରେ ତାଙ୍କର ବିଶେଷ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ଥିଲା । ସେ ବୀର ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏଙ୍କର ବିଶ୍ୱସ୍ତ ସାଥୀ ଏବଂ ମୁଖ୍ୟ ସେନାନାୟକ ଥିଲେ । ପାରମ୍ପରିକ ଯୁଦ୍ଧ ବିଦ୍ୟାରେ ପାରଙ୍ଗମ ଖଗେଶ୍ୱର ସିଂହ ଦାଉ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଲୌହ ନିର୍ମିତ ଚକ୍ର ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ । ସେ ଛତିଶମଡ଼ି ଭାଷା କହୁଥିଲେ - "ଏସନ୍ ମାର୍‌ବହଁ ବୁଜୁରୀ ମନ୍‌ଲା" ତାର ଅର୍ଥ ହେଲା ଏପରି ଭାବରେ ଦୁର୍ବୃତ୍ତମାନଙ୍କୁ ମାରିଦେବି ବୋଲି କହି ପ୍ରାୟ ୧୫-୨୦ ଫୁଟ ଦୂରତାରୁ ଏକ ଫୁଟ ଗୋଲେଇର ରେଙ୍ଗାଲ ଗଛ (ଶାଳ ଗଛ)ମାନଙ୍କୁ ସମରଭ୍ୟାସ ବେଳେ ଚକ୍ର ଫିଙ୍ଗି କାଟି ପକାଉଥିଲେ । ସେ ବନ୍ଧା ଗ୍ରାମରେ ତାଙ୍କ ଘର ଚାରିପାଖରେ ୧୦୦ ବର୍ଗଗଜ ପରିମିତ ସ୍ଥାନକୁ ପଥର ଆବଦ୍ଧ କରି ଏକ ଉଚ୍ଚ କାନ୍ଥ ତୋଳିଥିଲେ । ସେ ଅନେକ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର, ବନ୍ଧୁକ ଓ ଗୋଲା ତିଆରି କରିବା ପାଇଁ ଗନ୍ଧକ ଓ ବାରୁଦ ନିଜ ଘରେ ଗଚ୍ଛିତ ରଖିଥିଲେ । ସେ ଅତି କ୍ଷୀପ୍ର ଗତିରେ ଦୌଡ଼ି ପାରୁଥିଲେ ଓ ପ୍ରାୟ ୧୫-୨୦ ଫୁଟ ଉଚ୍ଚ କାନ୍ଥଗୁଡ଼ିକ ଅନାୟସରେ ଡ଼େଇଁ ପାରୁଥିଲେ । ସେ ଏଡ଼େ ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ ଥିଲେ ଯେ ଜନାର୍ଦ୍ଦନ ସିଂହଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କେପଟେନ୍ ଉଡ୍‌ବ୍ରୀଜ ନିହତ ହେବା ପରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସୁରକ୍ଷା ବଳୟ ମଧ୍ୟରେ ରହିଥିବା ମେଜର ଇମ୍ପେଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରିବା ପାଇଁ ଏକ ସୁଚିନ୍ତିତ ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ସାରିଥିଲେ ଯାହା ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କ ପାଇଁ ମୁଣ୍ଡବ୍ୟଥାର ବିଷୟ ହୋଇଥିଲା । ସେ ରାତିରେ ବନ୍ଧୀ ଗ୍ରାମରେ ଶୋଇଥିବା ସମୟରେ ଅତି ଚତୁରତାର ସହିତ କେପ୍‌ଟେନ୍ ବେରିଲ କେମର ଲେଜ୍, କେପ୍‌ଟେନ୍ ଷ୍ଟେବାର୍ଟ, ଲେଫ୍‌ଟେନେଣ୍ଟ ରାଇଡ୍ ଆଉଟ୍, ଲେଫ୍‌ଟେନେଣ୍ଟ ବୋଇ ଓ ମିଷ୍ଟର ବାକର୍ ଅତର୍କିତ ଆକ୍ରମଣ କରିଥିଲେ ଏବଂ ଖଗେଶ୍ୱର ସିଂହ ଦାଉ ଓ ଭାଇମାନଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କରିଥିଲେ । ଖଗେଶ୍ୱର ସିଂହ ଦାଉ ଜଣେ ଉଦ୍ଧତ ପ୍ରକୃତିର ହୋଇଥିବାରୁ ସର୍ବପ୍ରଥମେ ତାଙ୍କ ଗୋଟିଏ ଗୋଡ଼ର ଧମନୀମାନଙ୍କୁ ମେସିନ ସାହାଯ୍ୟରେ ମୋଡ଼ି ଅଚଳ କରିଦେଇଥିଲେ । ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏ, ଉଦନ୍ତ ସାଏ ଓ ଖଗେଶ୍ୱର ସିଂହ ଦାଉଙ୍କୁ ଦୋଷୀ ସାବ୍ୟସ୍ତ କରି ଯାବତ୍‌ଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡ ଦିଆଯାଇଥିଲା ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ସମସ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ବ୍ୟାଜାପ୍ତ କରାଯାଇଥିଲା । ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଜମିଦାରମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କର ସମ୍ପତ୍ତି ଫେରସ୍ତ କରାଯାଇଥିଲେ ହେଁ, ଖଗେଶ୍ୱର ସିଂହଙ୍କ ସମ୍ପତ୍ତି ସବୁଦିନ ପାଇଁ ବ୍ୟାଜାପ୍ତ କରଯାଇଥିଲା ଏବଂ ତାଙ୍କ ସମ୍ପତ୍ତି ଫେରସ୍ତ ପାଇ ନ ଥିଲେ । ଅସୁରଗଡ଼ ଜେଲରେ ଯେତେବେଳେ ତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ହେଲା, ଏପରିକି ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ଅଜର ବଂଶଜ (ପାହାଡ଼ଶ୍ରୀଗିଡ଼ା ଜମିଦାର)ଙ୍କୁ ଜଣେଇ ଦିଆଯାଇନଥିଲା ।

ପାହାଡ଼ଶ୍ରୀଗିଡ଼ା ଜମିଦାର ଜନାର୍ଦ୍ଦନ ସିଂହଙ୍କର ଅନ୍ୟତମ ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ ଭାଇ କମଳ ସିଂହ ଦାଉ ଲଖନପୁର ଦିୱାନ ବଳଭଦ୍ର ସିଂହ ଦାଉଙ୍କର କନିଷ୍ଠ ପୁତ୍ର ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏଙ୍କର ବିଶ୍ୱସ୍ତ ସାଥି ଥିଲେ । ସେ ଏକାଧାରରେ ଥିଲେ ବିଶେଷ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ଅଧିକାରୀ । ବେଶ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବାରେ ଧୁରନ୍ଧର ଥିଲେ । ବିପ୍ଳବକୁ ବ୍ୟାପକ କରିବା ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ବେଶରେ ରାଜା ଓ ଜମିଦାରମାନଙ୍କ ସହିତ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏଙ୍କ ତରଫରୁ ବରାବର ଯୋଗାଯୋଗ କରି ଆସୁଥିଲେ । ଚିଫ୍ କମିଶନର ଭାରତ ସରକାରଙ୍କର ବୈଦେଶିକ ବିଭାଗର ସେକ୍ରେଟାରୀଙ୍କ ପତ୍ର ନଂ.୧୨୭୩/ତା.୦୮.୦୫.୧୮୬୫ ଚିଠି ଅନୁସାରେ ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାରଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଚାଲିଥିବା ବିଦ୍ରୋହର ମୁଖ୍ୟ ପରିଚାଳକ ଅଟନ୍ତି । ତାଙ୍କର ପ୍ରାୟ ଏକହଜାର ସୈନ୍ୟଙ୍କ ଏକ ସୁସଂଗଠିତ ସେନାବାହିନୀ ଥିଲା ଯେଉଁଥିରେ ଶହେ ଜଣ ବନ୍ଧୁକ ଚାଳନାରେ ନିପୁଣ ଥିଲେ । କମଳ ସିଂହ ଏଡ଼େ ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ ଥିଲେ ଯେ ସେତେବେଳେ ଇଂରେଜ ସରକାର ତାଙ୍କୁ ଧରିବା ପାଇଁ ୨୦୦୦ ଟଙ୍କା (ଦୁଇ ହଜାର ଟଙ୍କା) ପୁରସ୍କାର ଘୋଷଣା କରିଥିଲେ । କମଳ ସିଂହ ଦାଉ ଓ ଖଗେଶ୍ୱର ସିଂହ ଦାଉଙ୍କ ତତ୍‌କାଳୀନ ଓଡ଼ିଶା ଏବଂ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ଜମିଦାରମାନଙ୍କ ଉପରେ

ବିଶେଷ ଚାପ ଥିଲା ଯାହା ଫଳରେ କେତେକ ଜମିଦାର ଅନିଚ୍ଛା ସତ୍ତ୍ୱେ ବିଦ୍ରୋହକୁ ସମର୍ଥନ କରୁଥିଲେ ଯଦିଓ ସେମାନେ ଜାଣିଥିଲେ ଯେ ବିଦ୍ରୋହକୁ ସମର୍ଥନ କଲେ ତାଙ୍କର ସଂପତ୍ତି ଇଂରେଜ ସରକାର ବ୍ୟାଜାପ୍ତ କରିଦେବେ । ଯେତେବେଳେ ବିଦ୍ରୋହର ଅବସାନ ହୋଇଆସୁଥିଲା ଏବଂ ଧୀରେ ଧୀରେ ସମସ୍ତେ ଆତ୍ମ ସମର୍ପଣ କରିନେଇଥିଲା ତଥାପି କମଳ ସିଂହ ଦାଉ ଆତ୍ମ ସମର୍ପଣ କରିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଜଙ୍ଗଲରେ ରହିଯାଇଥିଲେ । ଦିନେ ଛଦ୍ମବେଶୀ ସନ୍ୟାସୀ ବେଶରେ ବୁଲୁଥିବା ବେଳେ ସାରଙ୍ଗଗଡ଼ର ରାଜା ତାଙ୍କ ରାଜଧାନୀରେ ଧରିଥିଲେ । ସେ ସମୟରେ କମଳ ସିଂହ ଦାଉଙ୍କୁ ଧରିବା ପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ୨୦୦୦ ଟଙ୍କା (ଦୁଇ ହଜାର ଟଙ୍କା) ପୁରସ୍କାର ମିଳିଥିଲା । ହଜାରୀବାଗ୍ ଜେଲ୍‌ରେ ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଏହି ଖବର ଇଂରେଜମାନେ ତାଙ୍କ ବଂଶଜ (ପାହାଡ଼ଶ୍ରୀଗିଡ଼ା ଜମିଦାର)ଙ୍କୁ ସୂଚନା ଦେଇନଥିଲେ । ସେ ଏତେ ପରାକ୍ରମୀ ଥିଲେ ଯେ ସବୁଦିନ ପାଇଁ ତାଙ୍କର ସଂପତ୍ତି ବ୍ୟାଜାପ୍ତ କରାଯାଇ ସମ୍ବଲପୁର ରାଜା ନାରାୟଣ ସିଂହ ନିଜ ଦଖଲରେ ରଖିଥିଲେ ଏବଂ ସେ ତାଙ୍କର ଜମିଦାରୀ ଫେରସ୍ତ ପାଇପାରିଲେ ନାହିଁ ।

ଏହି ବିଦ୍ରୋହର ମହାନାୟକ ଜନାର୍ଦ୍ଦନ ସିଂହ ଅନ୍ୟତମ ଦକ୍ଷ ତଥା ପରାକ୍ରମୀ ସହଯୋଗୀ ଥିଲେ । ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏଙ୍କ ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ ଦୀର୍ଘଦିନ ଧରି ସେ ଗଣ୍ଡ, ବିଂଝାଲ ଇତ୍ୟାଦି ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ବିଦ୍ରୋହକୁ ବାଜୟ ରଖିଥିଲେ । ଯେଉଁଥିରେ ତାଙ୍କର ଭାଇମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଖଗେଶ୍ୱର ସିଂହ ଦାଉ ଓ କମଳ ସିଂହ ଦାଉଙ୍କ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ଯୋଗଦାନ ରହିଥିଲା ଏବଂ ସେ ତାଙ୍କ ଭାଇମାନଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ଯୋଗଦାନ ପାଇଁ ଉତ୍ସାହିତ କରୁଥିଲେ । ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଭାବେ ଜନାର୍ଦ୍ଦନ ସିଂହଙ୍କ ଭୂମିକା ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏଙ୍କ ମୁକ୍ତି ସଂଗ୍ରାମରେ ଅତୁଳନୀୟ । ୧୮୫୭ ମସିହା ଶେଷ ସମୟରେ ସମ୍ବଲପୁରରେ ବିଦ୍ରୋହର ବହ୍ନି ଜୋର୍‌ରେ ଜଳି ଉଠିଥିଲା । ଯାହା ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କ ପାଇଁ ଚିନ୍ତାର କାରଣ ହୋଇଥିଲା । ବିଦ୍ରୋହୀମାନେ ସଂଘବଦ୍ଧ ଭାବେ ବାରପାହାଡ଼ ଗିରିମାଳାର ଦୁର୍ଗ ସ୍ଥାନଗୁଡ଼ିକୁ ଆଶ୍ରୟ ସ୍ଥଳୀ ରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ ଯାହା ଫଳରେ ଇଂରେଜ ସରକାର ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବାରେ ଅକ୍ଷମ ରହୁଥିଲେ । ବାରପାହାଡ଼ର ଉଚ୍ଚତମ ଶୃଙ୍ଗ ଦେବ୍ରୀଗଡ଼ରେ ପ୍ରାୟ ୧୫୦୦ ବିଦ୍ରୋହୀ ଆସ୍ଥାନ ଜମେଇଥିବା କୌଣସି ସୂତ୍ରରୁ ଖବର ପାଇଁ କେପ୍‌ଟେନ ଲେ ୪୦ ନମ୍ବର ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଦେଶୀୟ ପଦାତିକ ବାହିନୀର ୧୦୦ ଜଣ ସୈନ୍ୟ ଓ ରାମଗଡ଼ ସେନା ବାହିନୀର ୩୦ ଜଣ ସୈନ୍ୟଙ୍କୁ ନେଇ ବାରପାହାଡ଼ ଆକ୍ରମଣ କରିଥିଲେ । ବିଦ୍ରୋହୀମାନେ ପଥରରେ ଏକ ଉଚ୍ଚ କାନ୍ଥ ନିର୍ମାଣ କରି ଜଗି ରହୁଥିଲେ ଏବଂ ଏମାନଙ୍କୁ ପାଲଟା ଆକ୍ରମଣ କରିଥିଲେ ଏବଂ ସଂଘର୍ଷର ମୁକାବିଲା କରିନପାରି କେପ୍‌ଟେନ୍ ଲେଙ୍କ ସେନାବାହିନୀ ଛତ୍ରଭଙ୍ଗ ଦେଇଥିଲେ । ୧୮୫୮ ମସିହା ଫେବୃୟାରୀ ୧୨ ତାରିଖ କେପ୍‌ଟେନ୍ ଉଡ୍‌ବ୍ରୀଜ ଓ କେପ୍‌ଟେନ୍ ଉଡ୍ ପାହାଡ଼ଶ୍ରୀଗିଡ଼ା ନିକଟସ୍ଥ ବିଦ୍ରୋହୀମାନଙ୍କ ଏକ କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥଳ ମୁର୍ଚ୍ଛାବନ୍ଧା ବାଟେ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ନେଇ ବାରପାହାଡ଼ ଆକ୍ରମଣ ପାଇଁ ଯାଉଥିବା ବେଳେ ଜନାର୍ଦ୍ଦନ ସିଂହ ଓ ତାଙ୍କ ସେନାବାହିନୀ ଅତର୍କିତ ଆକ୍ରମଣ କରିଥିଲେ ଏବଂ ଏହି ଯୁଦ୍ଧରେ ଉଡ୍‌ବ୍ରୀଜଙ୍କୁ ଜନାର୍ଦ୍ଦନ ସିଂହ ନିହତ ହୋଇଥିଲେ । ଏହି ଯୁଦ୍ଧରେ ଇଂରେଜ ସେନାବାହିନୀର ସୈନ୍ୟମାନେ ଛତ୍ରଭଙ୍ଗ ଦେଲେ । ଏହି ଯୁଦ୍ଧର ଦୁଇଦିନ ପରେ କେପ୍‌ଟେନ୍ ଏନ୍‌ସିନ୍ ବାର୍‌ଲୋ ଏହି ଯୁଦ୍ଧ ଘାଟିକୁ ତିନି ଦିଗରୁ ଏକ ସଂଗେ ପୁନର୍ବାର ଆକ୍ରମଣ କରିଥିଲେ ଏବଂ ବିଦ୍ରୋହୀମାନେ ପଳାୟନ କରିଥିଲେ । ସେ କେପ୍‌ଟେନ୍ ଉଡ୍‌ବ୍ରୀଜଙ୍କ ମୁଣ୍ଡବିହୀନ ଶରୀରକୁ ଉଦ୍ଧାର କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ୧୫.୨.୧୮୫୮ ତାରିଖରେ ପତ୍ର ନଂ ୧ରେ ପାହାଡ଼ଶ୍ରୀଗିଡ଼ା କେମ୍ପରୁ ପାହାଡ଼ଶ୍ରୀଗିଡ଼ା ସୈନ୍ୟଙ୍କ ଅଧିନାୟକ କେପ୍‌ଟେନ୍ ମିକ୍ ଲଇଲ୍‌ସଙ୍କୁ ଏହାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିବରଣୀ ଦେଇଥିଲେ ଯହିଁରେ ଏ ସ୍ଥାନର ଏକ ନକ୍ସା ମଧ୍ୟ ପଠେଇଥିଲେ । ଏହାପରେ ଇଂରେଜ ସରକାର ଜନାର୍ଦ୍ଦନ ସିଂହଙ୍କୁ ଧରିବା ପାଇଁ ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ବଳ ଲଗାଇ ଥିଲେ । ଜନାର୍ଦ୍ଦନ ସିଂହଙ୍କ ଭାଇ ଫତେସିଂହ ଦାଉ, ଗଜରାଜ ସିଂହ ଦାଉ, ନିଳାମ୍ବର ସିଂହ ଦାଉଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଏହି ବିଦ୍ରୋହରେ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ଯୋଗଦାନ ରହିଥିଲା ଓ କାରାବରଣ କରିଥିଲେ । ଏମାନଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ଆହୁରି ଅନେକ ଯୋଦ୍ଧା ଓ ଜମିଦାରମାନଙ୍କ ବଳିଷ୍ଠ ଅବଦାନ ଓ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଆନ୍ତରିକ ସହଯୋଗ ବଳରେ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ ବା ମୁକ୍ତି ସଂଗ୍ରାମ ବର୍ଷ ବର୍ଷ ଧରି ସୁସଂଗଠିତ ଆଧୁନିକ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ରରେ ସଜ୍ଜିତ ଇଂରେଜ ସେନାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ତିଷ୍ଠି ରହିପାରିଥିଲା ।

ଇତିହାସ ବିଭାଗ,
ଆଞ୍ଚଳିକ କଲେଜ, ପାହାଡ଼ଶ୍ରୀଗିଡ଼ା, ବରଗଡ଼, ଓଡ଼ିଶା

ଗୋଁଡ୍ ସମାଜରେ ନାରୀର ସ୍ଥାନ

ଶ୍ରୀମତୀ କୁମାରୀ ନାୟକ

ପୃଥିବୀରେ ଅନେକ ଜାତି ସମାଜ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଆମ ଦେଶ ଭାରତରେ ମଧ୍ୟ ଜାତି ସମାଜର ଗଣନା ସଠିକ ଭାବରେ ମିଳେ ନାହିଁ । ଅଗଣିତ ଜାତି ସମାଜ ମଧ୍ୟରୁ ଆମ ଗୋଁଡ୍ ଜାତି ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସ୍ଥାନ ଅଛି । ବହୁ ପୁରାତନ କାଳରୁ ଶାସକ ଭାବରେ ରାଜା, ମହାରାଜା ପଦରେ ଅଧିଷ୍ଠିତ ହୋଇ ସର୍ବଦା ସମ୍ମାନ ପାଇ ଆସିଛି । ଏ ସମାଜର ପ୍ରତିଟି ବ୍ୟକ୍ତି ଜାତି ସମାଜକୁ ନେଇ ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କରିଥାଏ ।

ଗୋଁଡ୍ ସମାଜ ଏକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଭାବରେ ଅତୀତରୁ ପରିଚିତ । ପୂର୍ବରୁ ଏହାର ପୁରୁଷ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ ଉଭୟ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରି ଆସିଛନ୍ତି । ଉଭୟ ପରସ୍ପରକୁ ସମ୍ମାନ ଦେଇ ପରିବାର ଓ ସମାଜରେ ଶୃଙ୍ଖଳିତ ଜୀବନଯାପନ କରିବାର ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ବିଭିନ୍ନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦେଶ ଶାସନ ଓ ଆଧାତ୍ମିକ ଚିନ୍ତନ ଦିଗରେ ନାରୀ ସ୍ୱଭାବ ସୁଲଭ ଢ଼ଙ୍ଗରେ ସହାୟକ ହୋଇଆସିଛି । ଏ ଦେଶର ମହାରାଣୀ ଦୁର୍ଗାବତୀ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶମୋଗଲ ସମ୍ରାଟ୍ ଆକବରର ବିରାଟ ସୈନ୍ୟବାହିନୀକୁ ଅନେକ ଥର ପରାଜିତ କରିଥିବାର ନଜିର ଅଛି । ନାରୀ ସୁଲଭ କରୁଣାର ଅବତାର ପ୍ରତିଥର ମୋଗଲଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ଦେଇ ନିଜର ମହାନତା ଦେଖାଇ ପାରିଛି । ହେଲେ ସେହି କ୍ରୁର ସଇତାନ ମୋଗଲ ସୈନ୍ୟଙ୍କୁ ଦୟା, କରୁଣା କରି ଶେଷରେ ଭାରତର ସ୍ଥିତି ବଦଳିଯାଇଛି । ଏକ ମା'ର ମମତାର ମୂଲ୍ୟ ଆକବର ବୁଝି ପାରିନାହିଁ । ଏକମାତ୍ର ପୁତ୍ର ମୋଗଲ ସୈନ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ନିହତ ପରେ ହତୋତ୍ସାହ ହୋଇ ନିଜର ତିକ୍ଷ୍ଣତା ଅସ୍ତ୍ରରେ ଆତ୍ମବଳୀ ଦେଇ ଅପୂର୍ବ ଯଶ କୀର୍ତ୍ତି ରଖି ଯାଇଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଅପୂର୍ବ ସାହାସ, ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଆମକୁ ଦିଗ୍‌ଦର୍ଶନ ଦେଉଛି । ଏ ସମାଜର ନାରୀମାନେ ତାଙ୍କୁ ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଭାବେ ରଖି ଆଜି ନିର୍ଭିକ ଭାବେ ଅନେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦେଶ ସେବା କରିବାର କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରୟାସୀ ।

ଆମ ଏ ଗୋଁଡ୍ ସମାଜର ଜନ୍ମିତ ଯୁବତୀ ଗଣ ଯୁବକମାନଙ୍କ ପରି ନିର୍ଭିକ ଭାବରେ ପୋଲିସବାହିନୀ, ପ୍ରଶାସନ କ୍ଷେତ୍ରରେ, ଉଚ୍ଚ ପଦବୀ ବହନ କରି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ଓ ଦାୟିତ୍ୱ ତୁଲାଇ ଆସୁଛନ୍ତି ।

ଭାରତରେ ଗୋଁଡ୍ ସମାଜ ନିଜର ସାମାଜିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉପଯୁକ୍ତ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଦେଇ ଆସିଛି । ଭାରତର ଅନେକ ସମାଜ, ନିଜ ସମାଜ ପରିଚାଳନା କମିଟିରେ ନିଜର ପୁରୁଷ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦେଖାଇ ସଭ୍ୟା ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରିବାର ଦେଖିବାକୁ ମିଳେନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଗୋଁଡ୍ ସମାଜରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଞ୍ଚଳରେ ବିଭିନ୍ନ ପରିଚାଳନା କମିଟିରେ ନାରୀମାନଙ୍କୁ ସ୍ଥାନୀତ କରି ଆସିଛି । ବିନା ଯୌତୁକରେ ସ୍ତ୍ରୀର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଦେଇ ପରିବାର ପରିଚାଳନା ଦାୟିତ୍ୱ ପ୍ରଦାନ କରିଛି । ନାରୀ ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ପ୍ରାୟ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେନା । ଯଦି ବା କାଁ ଭାଁ ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ଭୋଗିବାର ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ, ସଂପୃକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ସମାଜ ସହଜରେ ଛାଡ଼େ ନାହିଁ । ତାକୁ ନିଶ୍ଚିତ ଦଣ୍ଡ ଭୋଗିବାକୁ ପଡ଼େ । ସଂପ୍ରତି କାଳରେ କନ୍ୟା ଶିଶୁ ଭ୍ରୁଣ ହତ୍ୟା ଅନେକ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ କିନ୍ତୁ ଏ ସମାଜ କନ୍ୟାଶିଶୁ ଭ୍ରୁଣ ହତ୍ୟା ବିରୋଧି । ପୁରୁଷ ଓ ନାରୀ ଉଭୟଙ୍କୁ ସମାଜ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଦେଇ ଆସିଛି । ତେଣୁ ଭ୍ରୁଣ ହତ୍ୟା ଭଳି ଘୃଣ୍ୟ, ନୀଚ୍ଚମନା ଭାବପୂର୍ଣ୍ଣ ସମାଜ ତ୍ୟାଗ କରି, ସମାଜର ମହନୀୟତା ବଜାୟ ରଖିପାରିଛି ।

ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଭା ସମିତିରେ ସମାଜର ଗୁଣୀ ଜ୍ଞାନୀ ବ୍ୟକ୍ତିଗଣ ନାରୀଶିକ୍ଷା ପ୍ରାପ୍ତିର ବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ପ୍ରେରଣା ଓ ଉତ୍ସାହ ପ୍ରଦାନ କରି ଆସୁଛନ୍ତି । ତେଣୁ ଏପରି ସୁସ୍ଥ ସମାଜ ରୀତିନୀତି ପ୍ରଚଳିତ ସମାଜ ପାଇଁ ଆମେ ଧନ୍ୟ । ଏ ଆଦର୍ଶରେ ଅନ୍ୟ ଜାତି ସମାଜ ଅନୁପ୍ରାଣୀତ ହେବା ଉଚିତ ।

ସହ-ସଂପାଦିକା
ଗୋଁଡ୍ ସମାଜ, ଦେବଗଡ଼
ବାଘ ମୁଣ୍ଡା, କଣ୍ଠଳ, ଦେବଗଡ଼
ଫୋନ : ୮୨୮୦୪୩୮୯୩୫

ଗଣ୍ଡମାନଙ୍କର ସୃଷ୍ଟି ତତ୍ତ୍ୱ, ନାମକରଣ (ମିଥ୍) ଓ ବଂଶ ପରିଚୟ

ଡ୍ରୋଲାମଣି ଧରୁଆ

ଓଡ଼ିଶା ହେଉଛି ଏକ ଆଦିବାସୀ ଅଧ୍ୟୁଷିତ ରାଜ୍ୟ । ଏହି ରାଜ୍ୟର ପ୍ରାୟ ସବୁ ଅଞ୍ଚଳରେ ଆଦିବାସୀମାନେ ବସବାସ କରନ୍ତି । ଜନଗଣନାରୁ ଜଣାଯାଇଛି ଯେ ୬୨ ପ୍ରକାର ଆଦିବାସୀମାନେ ଓଡ଼ିଶାରେ ବସବାସ କରନ୍ତି । ଏହି ୬୨ ପ୍ରକାର ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଗଣ୍ଡମାନେ ହେଉଛନ୍ତି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କଠାରୁ ଏମାନଙ୍କର ଭାଷା, ଚାଲିଚଳନ, ହାବଭାବ ସବୁକିଛି ଭିନ୍ନ । ଏମାନଙ୍କର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସଂସ୍କୃତି ଓ ସୃଷ୍ଟିତତ୍ତ୍ୱ ମିଥ୍ ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ତାହା ନିମ୍ନରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ।

ଗଣ୍ଡମାନଙ୍କର ସୃଷ୍ଟି ମିଥ୍ :

ମିଥ୍‌ର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ପୌରାଣିକ ବା ପୁରାବୃତ୍ତି । ମିଥ୍ ମୁଖ୍ୟତଃ ପୌରାଣିକ ଓ ଧାର୍ମିକ ବିଶ୍ୱାସକୁ ନେଇ ପରିପୁଷ୍ଟ ହୋଇଥାଏ । ପୌରାଣିକ ମତାନୁଯାୟୀ ଆମର ବିଶ୍ୱାସ ରହି ଆସିଛି ଯେ ବିଶ୍ୱବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର ସ୍ରଷ୍ଟା ହେଉଛନ୍ତି ତ୍ରିନାଥ ଠାକୁର । ବ୍ରହ୍ମ ହେଉଛନ୍ତି ସୃଷ୍ଟି କର୍ତ୍ତା, ବିଷ୍ଣୁ ପାଳନ କର୍ତ୍ତା ଓ ମହାଦେବ ହେଉଛି ସଂହାର କର୍ତ୍ତା । ଏହି ତିନିଜଣ ହିଁ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର ଅଧିଶ୍ୱର । ସୃଷ୍ଟି ଆରମ୍ଭରୁ ପୃଥିବୀର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ଜଳମଗ୍ନ ଥିଲା । ଦେବ ଦେବ ମହାଦେବ ପୃଥିବୀ ପୃଷ୍ଠରେ ମାଟି ସୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ଚାହିଁଲେ । ନିଜ ଦେହରୁ ମଳି ବାହାର କରି, ସେଥିରୁ କାଉଟିଏ ସୃଷ୍ଟି କଲେ । ସେହି କାଉକୁ ମାଟିର ସନ୍ଧାନ ନିମନ୍ତେ ଆଦେଶ ଦେଲେ । କାଉ ଆକାଶରେ ଉଡ଼ି ଉଡ଼ି ମାଟିର ସନ୍ଧାନ କରୁ କରୁ କଙ୍କଡ଼ାକୁ ଭେଟିଲା ଓ ମାଟି କେଉଁଠି ମିଳିବ ବୋଲି ପଚାରିଲା । କଙ୍କଡ଼ା ଗୋଟିଏ ଜିଆଠାରୁ ମାଟି ଆଣି କାଉକୁ ଦେଲା । ସେହି ମାଟିକୁ ନେଇ କାଉ ମହାଦେବଙ୍କୁ ଦେଲା । ମହାଦେବ ସେହି ମାଟିକୁ ସାତ ଭାଗ କରି ସାତୋଟି ପୁରୁନ୍ ପତ୍ରରେ ଭର୍ତ୍ତି କରି ସମୁଦ୍ରକୁ ଫିଙ୍ଗିଦେଲେ । ଫଳରେ ସମୁଦ୍ର ଗର୍ଭରେ ସାତୋଟି ଦ୍ୱୀପ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ସେହି ଦ୍ୱୀପମାନଙ୍କରେ ଚାଷ କରିବା ପାଇଁ ମହାଦେବ ନିଜ ସହକାରୀ ଭୀମା ସାହାଯ୍ୟରେ କୁବେର ଘରୁ ଶସ୍ୟ ଆଣି ବୁଣାଇଲେ । ଭୀମା ଚାଷ କାର୍ଯ୍ୟ କଲା । ଫସଲ ଅମଳ ସମୟ ହେବାରୁ ଭୀମା ଫସଲ ଅମଳ କଲା । ମହାଦେବ ଓ ପାର୍ବତୀ ଶସ୍ୟ ଦେଖି ଖୁସୀ ହେଲେ । ମହାଦେବ ଶସ୍ୟ ସବୁକୁ ପାର୍ବତୀର ଦାୟିତ୍ୱରେ ରଖିଲେ । ସେହି ଉତ୍ପାଦିତ ଶସ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ଶସ୍ୟକୁ ନ ଖାଇବା ପାଇଁ କହିଲେ । ଦିନେ ମହାଦେବଙ୍କ ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ ପାର୍ବତୀ ସେହି ବାରଣ କରିଥିବା ଶସ୍ୟକୁ ଖାଇଦେଲେ । ଫଳରେ ସେ ଗର୍ଭବତୀ ହେଲେ । ମହାଦେବ ଆସିଲା ବେଳକୁ ପାର୍ବତୀ ଅନେକ ପୁଅ-ଝିଅ ଜନ୍ମ କରିସାରିଛନ୍ତି । ସେହି ପୁଅଝିଅମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଗଣ୍ଡ ହେଲେ ବଡ଼ ପୁଅ । ତା ପର ପୁଅ ହେଲା କନ୍ଧ । ତେଣୁ ଗଣ୍ଡ ଓ କନ୍ଧ ଦୁଇ ଭାଇ । ଏହା ପର ପୁଅମାନଙ୍କୁ ମହାଦେବ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ବଂଶ, ଜାତି, ଗୋତ୍ରର ସଂଜ୍ଞା ଦେଇଛନ୍ତି ।

ନାମକରଣ (ମିଥ୍) :

ଗଣ୍ଡ ଭୈରବ ନାମକ ଗୋଟିଏ ମହାଶକ୍ତିଶାଳୀ ପକ୍ଷୀ ଭାରତର ଉତ୍ତରାଞ୍ଚଳ, ଗଙ୍ଗାନଦୀ ଓ ଗଣ୍ଡୁକୀ ନଦୀର ଉଭୟ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଅରଣ୍ୟମାନଙ୍କରେ ବିଚରଣ କରି ଗଣ୍ଡୁକି ନଦୀର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ କଳ୍ପଦ୍ରୁମ ବୃକ୍ଷରେ ରାତ୍ରିଯାପନ କରେ । ଏହି ପକ୍ଷୀ ନର-ବାନର ଗୁଞ୍ଜର ଇତ୍ୟାଦି ଜୀବଜନ୍ତୁଙ୍କୁ ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ବିନାଶ କରେ ଏବଂ ଉଦର ପୋଷଣ କରେ । ଋଷି ମୁନୀମାନେ ସେହି ନଦୀର ପାର୍ଶ୍ୱବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ତପସ୍ୟା କରୁଥିଲେ, ପକ୍ଷୀର ଏପରି ଅତ୍ୟାଚାର ଦେଖି ବିସ୍ମିତ ହେଉଥିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ସିନ୍ଧୁ ନଦୀର କୂଳରେ ଆର୍ଯ୍ୟ ଓ ଅନାର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗି ରହିଥିଲା । ଅନାର୍ଯ୍ୟ (ଆଦିମ) ମାନେ ଦଳ ଦଳ ହୋଇ ବାସ କରୁଥିଲେ । ଯୁଦ୍ଧ ହେବା ଫଳରେ ସେମାନେ ଗଣ୍ଡୁକି ନଦୀର ପାର୍ଶ୍ୱବର୍ତ୍ତୀ ଅରଣ୍ୟମାନଙ୍କରେ

ବାସୋପଯୋଗୀ ସ୍ଥାନମାନ ଖୋଜି ବୁଲୁଥିଲେ । ସେହି ଅନାର୍ଯ୍ୟ (ଆଦିମ) ଦଳମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ୬ ଜଣ ବଳବାନ କ୍ଷତ୍ରୀୟ ଥିଲେ । ଏମାନେ ଅସ୍ତ୍ର-ଶସ୍ତ୍ର ବିଦ୍ୟାରେ ଧୂରନ୍ଧର ଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ

(୧) ଜାଗେ - ଧନୁ ବିଦ୍ୟାରେ ପାରଙ୍ଗମ ।
(୨) ନଳ - ସାଞ୍ଜୁ ବିଦ୍ୟାରେ ପାରଙ୍ଗମ ।
(୩) ମଧୁ - ଖଣ୍ଡା ବିଦ୍ୟାରେ ପାରଙ୍ଗମ ।
(୪) ଅନ୍ତ - ଶାବେଳୀ ବିଦ୍ୟାରେ ପାରଙ୍ଗମ ।
(୫) ପିତ - ବର୍ମା (ବର୍ଚ୍ଛା) ବିଦ୍ୟାରେ ପାରଙ୍ଗମ ।
(୬) ମତି - ଫରୀ ବିଦ୍ୟାରେ ପାରଙ୍ଗମ ।

ଏମାନଙ୍କର ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ମହା ତେଜବନ୍ତ ଓ ବିଷାକ୍ତ । ସମସ୍ତ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ରରେ ଦେବତେଜ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇଥାଏ ।

ଇନ୍ଦ୍ର ସଭା ମଧ୍ୟରେ ଦୈବୀ ପୁରୁଷ ଜଣେ କୌଣସି ଶାପ୍ୟ ପାଇ ମୃଗରୂପ ଧାରଣ କରି ସେହି ବନରେ ବୁଲୁଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ନେତ୍ରରେ ମୃଗ ଦୃଶ୍ୟ ହେଲା । ତେଣୁ ସମସ୍ତେ ମୃଗକୁ ମାରିବା ପାଇଁ ଜାଗେଙ୍କୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ । ଜାଗେ ଶର ଭେଦ କଲେ । ଶର ମୃଗକୁ ନ ପାଇ ପାଣିରେ ପଡ଼ି ନଦୀର ଅପର ଦିଗକୁ ଲଂଘନ କଲା । ଶରର ତେଜରେ ଗଣ୍ଡୁକି ନଦୀର ଜଳ ଅଧାଅଧି ହୋଇଗଲା । ଏହା ଦେଖି ସମସ୍ତେ ନଦୀପାର ହୋଇ ଅନ୍ୟ କୂଳକୁ ଚାଲିଗଲେ ଏବଂ ଗୋଟିଏ ବଟ ଗଛ ଛାଇ ତଳେ ଅସ୍ତ୍ର-ଶସ୍ତ୍ର ଧରି ବିଶ୍ରାମ ନେଲେ ।

ଏହି ସମୟରେ ଗଂଗାଦେବୀ ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ ଜଳରୁ ବାହାରି ଜାଗେଙ୍କ କୋଳରେ ଝିଅପରି ବସିଗଲେ । ଜାଗେ କହିଲେ, ମା' ତୁମେ କିଏ ? କନ୍ୟା ପରି କୋଳରେ ବସିଗଲ, ମୁଁ ତୁମକୁ କୁଳବୋହୂ କରିବି, ଗଂଗାଦେବୀ ରାଜି ହେଲେ ଏବଂ କୋଳ ଛାଡ଼ି ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ହେଲେ ।

ଋଷିମାନେ କୂଳରେ ଥାଇ ଏବଂ ଦେବତାମାନେ ଆକାଶରେ ଥାଇ ଏସବୁ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖୁଥିଲେ । ଋଷିମାନେ ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଆସି ସେହି କ୍ଷତ୍ରୀୟମାନଙ୍କୁ ବୁଝାଇ କହିଲେ, ଏଠାରୁ ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ କଳ୍ପଦ୍ରୁମ ଉପରେ ଗଣ୍ଡଭୈରବ ପକ୍ଷୀ ବାସ କରେ । ତାହାର ଅତ୍ୟାଚାରରେ ମନୁଷ୍ୟକୁଳ ଏ ଦିଗରେ ବାସ ଭବନ କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ସ୍ଥାନଟି ପ୍ରାଣୀ ଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ମହା ଅରଣ୍ୟରେ ପରିଣତ । ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କିଏ ସେହି ପକ୍ଷୀକୁ ବିନାଶ କରିପାରିବ ।

ଋଷିମାନଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ସେହି କ୍ଷତ୍ରୀୟମାନେ କଳ୍ପଦ୍ରୁମ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚିଲେ ଓ ଜାଗେଙ୍କୁ ଅସ୍ତ୍ର ପ୍ରହାର କରିବାକୁ କହିଲେ, ଜାଗେଙ୍କର ଅସ୍ତ୍ରାଘାତରେ ଗଣ୍ଡଭୈରବ ପକ୍ଷୀର ଗ୍ରୀବା ଛେଦନ ହେଲା । କିନ୍ତୁ ପକ୍ଷୀ ତଳେ ପଡ଼ିନାହିଁ । କେବଳ ଗ୍ରୀବା ଖଣ୍ଡିକ ଭୂ-ପତିତ ହେଲା, ତା ପରେ ସମସ୍ତେ ମିଶି ପକ୍ଷୀର ସମସ୍ତ ଅଂଶକୁ ତଳେ ପକାଇଲେ ।

(୧) ଜାଗେ - ଧନୁରେ ଗ୍ରୀବା / ଡ଼େଣା ଛେଦନ କଲେ ।
(୨) ନଳ - ସାଞ୍ଜୁରେ ନାଭି ସ୍ଥଳକୁ ଦୁଇଖଣ୍ଡ କଲେ ।
(୩) ମଧୁ - ଖଣ୍ଡାରେ ଛାତି ସ୍ଥଳକୁ ଦୁଇଖଣ୍ଡ କଲେ ।
(୪) ଅନ୍ତ - ଶାବେଳୀରେ ଅଣ୍ଟ ଛେଦନ କଲେ ।
(୫) ପିତ - ବର୍ଚ୍ଛାରେ ଫରିଆ ଦୁଇଖଣ୍ଡ କଲେ ।
(୬) ମତି - ଫରୀରେ ମାରି ପାଦଛେଦନ କଲେ ।

ଦେବବୃନ୍ଦ ଆନନ୍ଦରେ ଆକାଶରୁ ପୁଷ୍ପ ବୃଷ୍ଟି କଲେ, ସେଦିନ ସେଠାରେ ରାତ୍ର ହୋଇଗଲା । ସମସ୍ତେ ଋଷିମାନଙ୍କ ମଢ଼ିଆରେ ରହିଲେ । ବ୍ରହ୍ମା, ବିଷ୍ଣୁ ଓ ମହେଶ୍ୱର ଦେବଗଣମାନଙ୍କୁ ଋଷିଗଣମାନଙ୍କ ପାଖକୁ ପଠାଇଲେ । କ୍ଷତ୍ରୀୟମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟାନୁସାରେ ଅର୍ଥ ବାହାର କରି ଗୋଟିଏ ଜାତି ବିଭାଗ ଗଠନ କରନ୍ତୁ ଏବଂ ତାଙ୍କର ପୂଜାବିଧି ଶିକ୍ଷା କହି ଦିଅନ୍ତୁ । ଆମ୍ଭେ ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇଅଛୁ । ତ୍ରିଦେବଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ଦେବଗଣ ସେଠାରେ ପ୍ରବେଶ ହୋଇ ଋଷିମାନଙ୍କୁ ସକଳ କଥା କହିଦେଇ ରାତ୍ରିରେ ଚାଲିଗଲେ ।

ଋଷିମାନେ ଗାର୍ଗବ ଋଷିଙ୍କ ମୁଖକୁ ଅନାଇ କ୍ଷତ୍ରୀୟ କୁଳକୁ ଜାତି ଗଠନ କରିବାକୁ କହିଲେ ଗାର୍ଗବ କହିଲେ, ଏ କ୍ଷତ୍ରୀୟ କୁଳର କର୍ମ ପ୍ରଣାଳୀକୁ ଅବଲମ୍ବନ କରି ଜାତି ଗଠନ କରିବା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଋଷିମାନେ ସମସ୍ତ ଅର୍ଥ ବାହାର କରି ଗାର୍ଗବ ଋଷିଙ୍କୁ ଅନୁମତି ଦେଲେ । ଏହା ଶୁଣି ଋଷି ଷଡ଼ ଭେଦରେ ନାମକରଣ କରି ଅଛି । ଋଷି 'ଗ' ଅକ୍ଷର ପ୍ରକାଶ କଲେ । ଯଥା:

(୧) 'ଗ' ଅକ୍ଷରୁ ଗାର୍ଗବ ଋଷି ।
(୨) 'ଗ' ଅକ୍ଷରୁ ଗଣ୍ଡୁକି ନଦୀ ପାର ହେଲେ ।
(୩) 'ଗ' ଅକ୍ଷରୁ ଗଣ୍ଡ ଭୈରବ ପକ୍ଷୀର ଗ୍ରୀବ ଛେଦନ କଲେ ।
(୪) 'ଗ' ଅକ୍ଷରୁ ଗଣ୍ଡା ଗଣ୍ଡା କଲେ ।
(୫) 'ଗ' ଅକ୍ଷରୁ ଗଳା କାଟିଲେ ।
(୬) 'ଗ' ଅକ୍ଷରୁ ଗଂଗାଦେବୀଙ୍କୁ ପ୍ରସନ୍ନ କରାଇଲେ ।

ଏହି ଷଡ଼ ନାମ 'ଗ' ଅକ୍ଷରୁ କ୍ଷରିତ ହୋଇ ଥିବାରୁ ଗାର୍ଗବ ଋଷି ଗଣ୍ଡ କ୍ଷତ୍ରୀୟ କୁଳ ବୋଲି ନାମ ଦେଲେ ।

ଉପରୋକ୍ତ ଦୁଇଟି ମିଥ୍‌କୁ ବିଶ୍ଳେଷଣ କଲେ ଜଣାପଡ଼େ ଯେ, ଗଣ୍ଡମାନଙ୍କର ମୁଖ୍ୟ ଦେବତା ବା ଇଷ୍ଟଦେବ ହେଉଛନ୍ତି ମହାଦେବ । ହରପ୍ପା ସଭ୍ୟତାରେ ଦ୍ରାବିଡ଼ ଗୋଷ୍ଠୀମାନଙ୍କର ଆରାଧ ଦେବତା ହେଉଛନ୍ତି ପଶୁପତି ବା ମହାଦେବ । ତେଣୁ ଗଣ୍ଡମାନେ ହେଉଛନ୍ତି ଦ୍ରାବିଡ଼ ଗୋଷ୍ଠୀର । କାଳକ୍ରମେ ପଶୁପତି / ମହାଦେବ ଗଣ୍ଡମାନଙ୍କର ଇଷ୍ଟଦେବ ଭାବରେ ବଡ଼ ଦେଓ, ବୁଢ଼ାଦେଓ ଓ ବୁଢ଼ାରଜା ନାମରେ ପୂଜା ପାଇ ଆସୁଛନ୍ତି । ପୁନଶ୍ଚ ଗଣ୍ଡଭୈରବ ପକ୍ଷୀକୁ ବିନାଶ କରିଥିବାରୁ ଏମାନଙ୍କ ନାମ ଗଣ୍ଡ ହେଲା । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ଗଣ୍ଡକି ନଦୀ କୂଳରେ ବସବାସ କରିବା ଫଳରେ କ୍ଷତ୍ରୀୟମାନଙ୍କ ନାମ ଗଣ୍ଡ ହେଲା । କିନ୍ତୁ ଗବେଷକମାନଙ୍କ ମତରେ, ଗଣ୍ଡମାନଙ୍କ ଆଦ୍ୟ ଭୂମି ଗଣ୍ଡୱାନା ହୋଇଥିବାରୁ ସେହି ସ୍ଥାନର ନାମାନୁଯାୟୀ ଉକ୍ତ କ୍ଷତ୍ରୀୟମାନଙ୍କ ନାମ ଗଣ୍ଡ ହେଲା କିନ୍ତୁ ଗବେଷକମାନଙ୍କ ମତରେ ଗଣ୍ଡମାନଙ୍କ ଆଦ୍ୟଭୂମି ଗଣ୍ଡୱାନା ହୋଇଥିବାରୁ ସେହି ସ୍ଥାନର ନାମାନୁଯାୟୀ ଉକ୍ତ କ୍ଷତ୍ରୀୟମାନଙ୍କ ନାମକରଣ ଗଣ୍ଡ କରାଗଲା । ପୁଣି ଉକ୍ତ ଛଅ ଜଣ କ୍ଷତ୍ରୀୟଙ୍କୁ ଗଡ଼ବଂଶୀ ଗଣ୍ଡ ବୋଲି କୁହାଗଲା ।

ଗଣ୍ଡମାନଙ୍କର ବଂଶ ପରିଚୟ :

(୧)	ଗଙ୍ଗ ବଂଶ	-	୪ ଦେଓ (ମରପାଚି)
	ଶୁଭ ନାମ	-	ମଚି
	ଗୋତ୍ର	-	କସ୍ୟପ
	ଚାରି ଦେବତା	-	ଗଂଗରାଜ, ଶୃଙ୍ଗରାଜ, ମାନେକ ରାଜ, ଧୋବ ରାଜ
	ଚାରି ଗଡ଼	-	ତାନିଆସୁଙ୍ଗା, ଲାଞ୍ଜିଗଡ଼, କାଶିଗଡ଼ ଓ ସଫେଦ ଗଡ଼
	ଚାରି ଛତ୍ର	-	ପାଟ ଛତ୍ର, କନକ ଭାବର ଛତ୍ର, କଳାଧଳା ଶୂନ୍ୟ ଛତ୍ର ଓ କପିକେତନ ଛତ୍ର
	ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ଝାଳରୁ ଜନ୍ମ	-	ଗଙ୍ଗବୀ, ଗାନ୍ଧବୀ, ଗୋମତ୍ରୀ ଓ ଗନ୍ଦିନୀ
	ଖଳା	-	କୁଶବଟୁ
	ବାରଣ	-	କସ୍ୟପ, ହରିଣ, ଶାର୍ଦ୍ଦୁଳ ଓ ମୟୂର
	ଚିହ୍ନ	-	ଢ଼ଳା, ଛାଞ୍ଚୁଣୀ
	ଧାମ	-	କାଶୀପୁର
	ଜନ୍ମସ୍ଥାନ	-	ଗଂଗାନଦୀ
	ଗୁରୁ	-	ଆଗ୍ନିକ ଋଷି
	ଅଶ୍ୱ	-	ଫରୀ
	ଭାଇ	-	ସୁବୀର, ସୁବଳ, ସୁଧର୍ମ, ସୁରବ, ଟେକାମ, ଲଗାମ, ନେତାମ ଓ ମାରପାଚ ।
(୨)	ଗାର୍ଗବ ବଂଶ	-	ସାତ ଦେଓ (ନାଗବଂଶ - ମରେଇ)
	ଶୁଭ ନାମ	-	ମଧୁ
	ଗୋତ୍ର	-	ପଦ୍ମ
	ସାତ ଦେବତା	-	ଗୁର୍ଦ୍ଧାଗୁମା, ବୀରାପାଚ୍ଛା, ସାମରମଣି, ସିଂହ-ବାହିନୀ, ଘାଓଘୁରା ଓ ବ୍ରଜମୁଖା ।
	ସାତ ଗଡ଼	-	ଗାଡ଼ା ମେଣ୍ଡଳା, ଟିକିନେ ଗାଡ଼ା, ମାନିମା ଗାଡ଼ା, ଝାଳପାଙ୍ଗା ଗାଡ଼ା, କାଙ୍କେର ଗଡ଼, ସୁମେର ଗଡ଼ ଓ ଚିନ୍ତା ଗଡ଼ ।
	ସାତ ଛତ୍ର	-	କଡ଼କନ, ଝନକ, ନେକ, ଟିପିନୀ, ବୁଡ଼େନ୍, ଉଡ଼େନ୍ ଓ ନେତ
	ଖଳା	-	ନାଗଗୁଡ଼ି
	ଚିହ୍ନ	-	ଟାମକ, ମନ୍ଦିର, ଶୁଆଶାରୀ, ପଦ୍ମ ବନ୍ଧ ।
	ଧାମ	-	କୈଳାସପୁର
	ଜନ୍ମସ୍ଥାନ	-	ଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରସ୍ଥ ବା ପାତାଳପୁର
	ଗୁରୁ	-	ଈଶ୍ୱର
	ଅଶ୍ୱ	-	ଭୁଜବନ ଖଣ୍ଡା

ଭାଇ - ଘୋଟାମ, ମରେଇ, ବିହିବନ୍ଧା ମରେଇ, ଅଜୟ ମାଝୀ, ଜୟ ମାଝୀ, ଜାନୁଡାଣ୍ଡ ମାଝୀ, ଚିକ୍ରିଆ ମାଝୀ, ବିଜେ ନଗରିଆ ମାଝୀ, ବୁରୁକ୍ ଭୁଏ, ପାତ୍ର, ପନ୍ଦର, ପୁରୁକା, ଚିଡ୍ରିଆ ମାଝୀ, କରଜି ରାଏ ।

(୩) ଯଦି ବଂଶ - ତିନି ଦେଓ (ନେଟି)

ଶୁଭ ନାମ - ନଳ

ଗୋତ୍ର - ଅନନ୍ତ / ଅନଳ

ତିନି ଦେବତା - ବଡ଼ଦେଓ, ଗାଏକେରା, ବେଲାଲସେନ ଓ ତାଦୁବୁଢ଼ା

ତିନି ଗଡ଼ - ଲେହଗଡ଼, କାଙ୍କେର ଗଡ଼, ସୁମେର ଗଡ଼ ଓ ଚିନ୍ତାଗଡ଼

ଛତ୍ର - ଗଉରେନ

ଖଳା - ବନ୍ଧିଛୁରୀ

ଚିହ୍ନ - ମାମାଲ ବାଛାଲ ଓ ବାଘ ଫରାସୀ

ଧାମ - ଗୟା ବା ଦ୍ୱାରିକା

ଜନ୍ମସ୍ଥାନ - ରାଫରସରା

ଗୁରୁ - ଗାର୍ଗବ

ଅଶ୍ୱ - ସାଞ୍ଜୁ, ମାଲେଣୀ ଦେଇ ଖଣ୍ଡା, ବାଘ ଜିଭ କଟାରୀ, ଫୁଲ ଚୁହି ବନ୍ଧୁକ, ଲୁହାର ଢ଼ାଳ, ଚୁଡ଼ଙ୍ଗ ଘାଟ

ଭାଇ - ପାଟ ଧରୁଆ, ଘାଟ ଧରୁଆ, ଥାଟ ଧରୁଆ, ଗନ୍ଧା ଧରୁଆ, ସୋରିଷୋ ନେଟୀ, ଖଇଷୋ ନେଟୀ, ହେତ ଖଣ୍ଡିଆ ମାଝୀ, ଆମ ପଲିଆ ମାଝୀ, ଜାନୀ ମାଝୀ, ଟୁବୁରୁ ଜାନି, ପ୍ରଧାନୀ ବେହେରା, ଦଳ ବେହେରା, ବେହେରୁକ୍ ପାତ୍ର, ମହାପାତ୍ର, ମିଂଖଣ୍ଡା ପାତ୍ର, ସିଂ ମାଝୀ, କହଁର କୁମୁରା, ଗଡ଼ତିଆ, ଛତ୍ରିଆ ଦେଓ, ସିଂ ନେଟୀ, କଲିଆ ଧରୁଆ ।

(୪) କଦମ୍ଭ ବଂଶ - ଛଅ ଦେଓ (ଅଁଟୀ)

ଶୁଭ ନାମ - ଅନ୍ତ

ଗୋତ୍ର - ପଲସ୍ୟ ବା କଣାମାଛ

ଦେବତା - କର୍ଣ୍ଣ କଟାରୀ

ଛଅ ଗଡ଼ - ହୀରା ଗଡ଼, ନୀଳା ଗଡ଼, ମୋତି ଗଡ଼, ମାଣିକ୍ୟ ଗଡ଼, ବୈଦୁର୍ଯ୍ୟ ଗଡ଼ ଓ କାଞ୍ଚନ ଗଡ଼ ।

ଛତ୍ର - ଲାଳଗୁଲା, ଶ୍ୱେତ ଛତ୍ର, ଉଡ଼େନ ଛତ୍ର ।

ଖଳା - ସୁନାମୁହିଁ

ଚିହ୍ନ - ହାଣ୍ଡି ଇଟିଲା

ଧାମ - ଧାମନ୍ଦା ଗଡ଼ (ଅଙ୍ଗଦେଶ)

ଜନ୍ମସ୍ଥାନ - ଯମୁନା ନଦୀ, କଦମ୍ଭ ଘାଟ

ଗୁରୁ - ଦ୍ରୋଣ

ଅଶ୍ୱ - ଶାବେଲୀ

ଭାଇ - ବେତେର ଲିଆ ଭଟି, ବେହେଙ୍ଗା ଭଟି, ପଏଁରା ଭଟି, ବକା ଭଟି, ବେସରା ଭଟି, କର ଦଲେଇ, ଦଲେଇ ବରିହା ଓ ସିଂ ବରିହା ।

(୫) ସୋମ ବଂଶ - ପାଞ୍ଚ ଦେଓ (ପରେଖ)

ଶୁଭ ନାମ - ପିତ

ଗୋତ୍ର - ଛଞାଣ / ବଶିଷ୍ଠ

ପାଞ୍ଚ ଦେବତା - ଦୁର୍ଲ୍ଲା, ପାଗଲେଙ୍ଗେ, ମାନେକ ସୁଧା, ତଣ୍ଡାମଗୀ ଓ

		ସାନକ ।
ପାଞ୍ଚ ଗଡ଼	-	ବୈରାଟ, ଘଟୋତ୍କଚ, ସୁବିନ୍ଦ, ବନଗଡ଼ ଓ ସହଗଡ଼ ।
ପାଞ୍ଚ ଛତ୍ର	-	ବାବୁବନ୍ଧ, ଦ୍ୱାରପାଳ, ଉଡ଼ଙ୍ଗ, ବୈରଖ ଓ ରତ୍ନ ଛତ୍ର ।
ଖଳା	-	ରଣ ମୁଦି
ଚିହ୍ନ	-	ଶଙ୍ଖ, ଚିଲ ପକ୍ଷୀ, ଗୁଦର ଗଡ଼ି, ତାଳ ଉନା, ତୁଳସୀ ବନ୍ଧ
ଧାମ	-	ହସ୍ତିନା (ବାରୁଣା)
ଜନ୍ମସ୍ଥାନ	-	ସାତ ଶୃଙ୍ଗ
ଗୁରୁ	-	ଦ୍ରୋଣ
ଅସ୍ତ୍ର	-	ବର୍ଚ୍ଛା
ଭାଇ	-	ରାଏ ଧରୁଆ, ଭୁଏ, ସଲତୋର, ପରେକ, କାମ୍ଲୁ ଭୁଏ ଏବଂ ସିଲଟି ଭୁଏ ।
(୬) ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶ	-	ଛଅ ଦେଓ (ଜଗତ)
ଶୁଭନାମ	-	ଜାଗେ
ଗୋତ୍ର	-	ପରାଶର
ଛଅ ଦେବତା	-	ସମାତୁଳା, ପର୍ଣମାତୁଳା, ଉଦେଶୀୟା, ଭାଦୁଆ, ଜଙ୍ଗା, ଲିଙ୍ଗା
ଛଅ ଗଡ଼	-	ଅଲେଖ ଚାନ୍ଦ, ମନୋବାଞ୍ଛା ଚାନ୍ଦ, ଦେବବାଞ୍ଛା ଚାନ୍ଦ, ଖୁସୁରମୁସିଆ ଚାନ୍ଦ, ଆଲ୍ଲାଦିଆ ଚାନ୍ଦ ଓ ପ୍ରେମି ଚାନ୍ଦ
ଛତ୍ର	-	ମେଘ ଡ଼ାବର, କୁଶ ଡ଼ାବର, କଣେ ଡ଼ାବର ଓ ଆଲ୍ଲାଡ଼ିଆ ଡ଼ାବର
ଖଳା	-	ଜଗଦଳା
ଚିହ୍ନ	-	ଗୁଡ଼ଭେଲୀ ଟାମକ, ବୈଗନ୍ତିନ ନିଶାନ
ଧାମ	-	ଅଯୋଧା
ଜନ୍ମସ୍ଥାନ	-	ଦିତୀ ଦେବୀ କୂଳ ଭରଦ୍ୱାଜ
ଗୁରୁ	-	ବଶିଷ୍ଟ
ଅସ୍ତ୍ର	-	ଧନୁଶର
ଭାଇ	-	ତୋରେ ଭଣ୍ଡା, ଯୋଯୋ ଭଣ୍ଡା, ବୀରଖିଆ ଭଣ୍ଡା, ରାଏ ଭଣ୍ଡା, କଶେଇ ଭଣ୍ଡା, ମନୋବାଞ୍ଛା ପୁଟା, ଦେବବାଞ୍ଛା ପୁଟା, ଆଲ୍ଲାଦିଆ ପୁଟା, ଉଦେ, ଉରେକ, ପେନ୍ଦର, ମଲ୍ଲିକ, ଭୁଏ, ମୁରୀ ପାହୁଲେ, ଦଳପତି, କଏଁଡ଼ା, ନରକା, ବଡ଼କା, ଜଗତ, ପୂଝାରୀ ଓ କାଲୋମାଲ କାନ୍ ।

ବାସ୍ତବରେ ଉକ୍ତ ପ୍ରବନ୍ଧକୁ ତର୍ଜମା କଲେ ଜଣାଯାଏ ଯେ, ଗଣ୍ଡ ସଂପ୍ରଦାୟର ଉତ୍ପତ୍ତି ମିଥ୍ ଓ ନାମକରଣ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର । ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସଂସ୍କୃତି ହିଁ ଏମାନଙ୍କୁ ବିଶ୍ୱ ଦରବାରରେ ପରିଚିତ କରାଇଛି । ବଂଶ ପରିଚୟ ମଧ୍ୟରେ ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ଫୁଟି ଉଠିଛି । ଗଣ୍ଡମାନଙ୍କର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭାଷା 'ଗୋଣ୍ଡି' ଉପରେ ଯଦି ଗବେଷକ ମାନେ ତାଙ୍କର ଗବେଷଣା କାର୍ଯ୍ୟକୁ ତ୍ୱରାନ୍ୱିତ କରନ୍ତେ, ତା ହେଲେ ଉକ୍ତ ସଂପ୍ରଦାୟର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଦିଗ ଉନ୍ମୋଚନ ହୋଇପାରନ୍ତା । ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମୋ ପରି ଯୁବ ଗବେଷକଙ୍କ (ଗଣ୍ଡ ସଂପ୍ରଦାୟର) ଭୂମିକା ଏକାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ । ଏଥିରେ ତିଳେ ମାତ୍ର ଦ୍ୱିଧା ନାହିଁ ।

ତଥ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ :
ଗୁରୁ ଜନାର୍ଦ୍ଦନ କୁମୁରା, ଗ୍ରାମ - ତାଣ୍ଡିଗାଁ, ଜିଲ୍ଲା - ବଲାଙ୍ଗିର

ଏମ୍.ଫିଲ. ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟ ବିଭାଗ
ସରକାରୀ ସ୍ୱୟଂଶାସିତ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ,ଭବାନୀ ପାଟଣା, କଳାହାଣ୍ଡି
ମୋ - ୯୬୬୮୮୫୧୨୮୫

ଓଁ ବଡ଼ଦେଓ ସ୍ମରଣ

ମୁକ୍ତି ସଂଗ୍ରାମର ପ୍ରଥମ ସହୀଦ୍ ବଳଭଦ୍ର ସିଂହଦେଓ

ଧନେଶ୍ୱର ସିଂହ

କୌଣସି ରାଷ୍ଟ୍ର ବା ଜାତିର ଅତୀତରେ କ୍ରମାନ୍ୱୟରେ ଘଟିଯାଇଥିବା ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ଘଟଣାବଳୀର ବିଧିବଦ୍ଧ ଉଲ୍ଲେଖ ହିଁ ଇତିହାସ ଅଟେ । ସମୟକାଳ ଖଣ୍ଡର ସାମାଜିକ, ଧାର୍ମିକ, ସାଂସ୍କୃତିକ ଏବଂ ରାଜନୈତିକ ପରିଦୃଶ୍ୟର ସିଂହାବଲୋକନ ଏହାର ପୃଷ୍ଠଭୂମି ଅଟେ । ଘଟିଯାଇଥିବା ଘଟଣାବଳୀର ଗୌରବ ଗାଥା, ଲିଖିତ, ଅଲିଖିତ, ଜନଶ୍ରୁତି, ଲୋକସାହିତ୍ୟ, ଲୋକଗୀତ, ଲୋକନୃତ୍ୟ ଏବଂ ଛାୟାଚିତ୍ର ଦ୍ୱାରା ଜୀବିତ ରହିଥାଏ ।

ପୁରାତନ ଭାରତବର୍ଷର ମୂଳ ଅଧିବାସୀ ଏବଂ ଆର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କର ସଂଘର୍ଷ ହଜାର ହଜାର ବର୍ଷ ଧରି ଚାଲିଥିଲା । ଆର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କର ଆତଙ୍କ ଏବଂ ସଂଘ ଯୋଗୁଁ ଏଠାକାର ମୂଳ ଅଧିବାସୀମାନେ ନିଜର ଜାତି, ସଂସ୍କୃତି, ଭାଷା, ପରମ୍ପରା ବଜାୟ ରଖିବା ପାଇଁ ବଣପାହାଡ଼ କୋଳରେ ହଜି ଯାଇଥିଲେ । ଆର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କର ବ୍ୟତୀତ, ଆଫଗାନ, ମୋଗଲ, ମରହଟ୍ଟା ଇଂରେଜମାନେ ମୂଳ ନିବାସୀ ଗୋଁଣ୍ଡ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ବହୁତ କ୍ଷତି କରିଥିଲେ । ପଲାସୀ ଯୁଦ୍ଧ ୧୭୫୭ ପରେ ଇଂରେଜମାନେ କୁଟନୀତି ପ୍ରୟୋଗ କରି ତାଙ୍କର ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ବିସ୍ତାର କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଲର୍ଡ ଡ଼େଲହାଉସିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଗୋଟିଏ ପରେ ଗୋଟିଏ ରାଜା ଗାଦିଚ୍ୟୁତ ହେଲେ । ତେଣୁ କରି ରାଜା ଜମିଦାର ଏବଂ ରୟତମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଘୋର ଅସନ୍ତୋଷ ବ୍ୟାପି ଗଲା ଏବଂ ବିପ୍ଳବର ରୂପ ନେଲା ।

ଯେଉଁ ଇଂରେଜମାନଙ୍କୁ ସମ୍ରାଟ ଜାହାଙ୍ଗିର, ନବାବ ଶ୍ରୀରାଜଉଦ୍ଦୌଲା, ଟିପୁ ସୁଲତାନ, ମରହଟ୍ଟା ଶକ୍ତି, ଶିଖ୍ ଶକ୍ତି ପ୍ରତିରୋଧ କରିପାରିଲେ ନାହିଁ । ସେହି ଦୁର୍ଦ୍ଧର୍ଷ ଚତୁର ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଇଂରେଜମାନଙ୍କୁ ଆମ ଅଭିବକ୍ତ ସମ୍ବଲପୁର ଜିଲ୍ଲାର ବୀରପୁତ୍ର ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଚାଲିଥିବା ମୁକ୍ତି ସଂଗ୍ରାମରେ ଆମର ଏ ଅଞ୍ଚଳର ଗୋଁଣ୍ଡ ଜମିଦାର ମାନେ ୭୬ ବର୍ଷ ଯୁଦ୍ଧ କରି ଇଂରେଜମାନଙ୍କୁ ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ କରିଦେଇଥିଲେ । ଅଭିବକ୍ତ ସମ୍ବଲପୁର ଜିଲ୍ଲାରେ ୧୭ଟି ଜମିଦାର ଥିଲେ । ସେ ମଧ୍ୟରୁ ୧୦ ଜଣ ଗଣ୍ଡ ଜମିଦାରମାନେ ବୀର ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଚାଲିଥିବା ମୁକ୍ତି ସଂଗ୍ରାମରେ ଅଂଶଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ପାଖ ସମ୍ରାଟ ଜାହାଙ୍ଗିରଙ୍କ ପରି ବିରାଟ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ନ ଥିଲା କି ସିରାଜଉଦ୍ଦୌଲା ପରି ସୁଶିକ୍ଷିତ ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ନ ଥିଲେ କି ହାଇଦର ଅଲ୍ଲୀ ଏବଂ ଟିପୁ ସୁଲତାନ୍‌ଙ୍କ ପରି ରାଜନୈତିକ ବିଷାରଦ ନ ଥିଲେ । ତଥାପି ଆମର ତତ୍‌କାଳୀନ ସମ୍ବଲପୁର ଜିଲ୍ଲାର ଗଣ୍ଡ ଜମିଦାରମାନେ ଇଂରେଜ ସରକାର ମନରେ କୋକୁଆ ଭୟ ସୃଷ୍ଟି କରିଦେଇଥିଲେ ।

ସମ୍ବଲପୁର ଏକାଦଶ ରାଜା ମହାରାଜ ସାଏଙ୍କ ୧୮୨୯ ମସିହାରେ ମୃତ୍ୟୁପରେ ଉଚିତ୍ ଦାବିଦାର ଖିଣ୍ଡା ରାଜବଂଶର ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏଙ୍କୁ ନ ଦେଇ ବରପାଲି ରାଜବଂଶର ଦୁର୍ବଳ ନାରାୟଣ ସିଂହଙ୍କୁ ସମ୍ବଲପୁର ରାଜସିଂହାସନରେ ବସାଇ ଇଂରେଜମାନେ ଶାସନ ଚଲାଇଥିଲେ । ଯଦ୍‌ଦ୍ୱାରା କି ସମ୍ବଲପୁରର ଜମିଦାର, ଗୌନ୍ତିଆ, ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ, ରୟତମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗଭୀର ଅସନ୍ତୋଷ ଦେଖାଦେଲା । ଯାହାକି ପର୍ଯ୍ୟାୟ କ୍ରମେ ସଶକ୍ତ ବିପ୍ଳବର ରୂପ ନେଲା । ସୁରେନ୍ଦ୍ରସାଏଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ଉଚିତ୍ ଦାବି ସମ୍ବଲପୁର ରାଜ ସିଂହାସନରୁ ବଞ୍ଚିତ କରିଥିବା ହେତୁ ସୁରେନ୍ଦ୍ରସାଏ ଅବିଭକ୍ତ ସମ୍ବଲପୁର ଜିଲ୍ଲାର ସବୁ ଜମିଦାର ଏବଂ ଗୌନ୍ତିଆମାନଙ୍କୁ ଏକତ୍ରିତ କରି ମୁକ୍ତି ସଂଗ୍ରାମ ଆରମ୍ଭ କଲେ ।

ବରଗଡ଼ଠାରୁ ଉତ୍ତର ପୂର୍ବ ଦିଗରେ ୪୮ କି.ମି. ଦୂରରେ ବଣପାହାଡ଼ ଭିତରେ ଲଖନପୁର ଜମିଦାରୀ ଥିଲା । ୧୮୨୭ ମସିହାରେ ଲଖନପୁରର ଜମିଦାର ବଳଭଦ୍ର ସିଂହ ହାରି ଥିଲେ । ଲଖନପୁର ଜମିଦାରୀ ଅଧୀନରେ ୪୨ ଖଣ୍ଡ ମୌଜା ଥିଲା । ଏହି ୪୨ ଖଣ୍ଡ ମୌଜାର ଗୌନ୍ତିଆମାନେ ଏବଂ ପ୍ରଜାମାନେ କେତେକ ପରୋକ୍ଷ ଏବଂ କେତେକ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଭାବରେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କୁ ବିରୋଧ କରୁଥିଲେ । ବଳଭଦ୍ର ସିଂହ ବ୍ରିଟିଶ ବିରୋଧୀ ଭଲ ଗୁନାନର ପ୍ରବଳ ସମର୍ଥକ ଥିଲେ । ସେ ଗଣ୍ଡ, ବିଂଝାଲ ସଭାର

ପ୍ରଭୃତି ଆଦିବାସୀ ସମାଜକୁ ନେଇ ଗରିଲା ଯୁଦ୍ଧ, ଧର୍ନୁବିଦ୍ୟାରେ ନିପୁଣ ଗୋଟିଏ ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ଗଠନ କରିଥିଲେ ।

ବଳଭଦ୍ର ସିଂହ ଦାଉ ୧୮୭୧ ମସିହା ଜାନୁୟାରୀ ୮ ତାରିଖ ବ୍ରିଟିଶମାନଙ୍କ ସହ ଯୁଦ୍ଧର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଲେ । ଉଇଲ୍‌ସନ୍‌ଙ୍କ ଅଧୀନସ୍ଥ ରାମଗଡ଼ ବେଟାଲିୟନ ସୁବେଦାର ଗୁରୁଦୟାଲ ତିୱାରୀ ଏବଂ ଗଙ୍ଗାଧର ମିଶ୍ରଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଥିବା ବ୍ରିଟିଶ୍ ସୈନ୍ୟ ସହ ଯୁଦ୍ଧ କରି ତାଙ୍କର ସେନା ଛାଉଣୀ ପୋଡ଼ିଦେଇ ଦେବରୀ ଗଡ଼ ଦୁର୍ଗକୁ ଫେରି ଆସିଥିଲେ । ବଳଭଦ୍ର ସିଂହ ଦାଉଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ସୈନ୍ୟମାନେ ପରିଚାଳିତ ହେଉଥିଲେ ।

ସୁରେନ୍ଦ୍ରସାଏ ଏବଂ ବଳଭଦ୍ର ସିଂହ ଦାଉ ବିପ୍ଳବବକୁ କିପରି ଭାବରେ ଆଉ ତେଜିୟାନ କରଯାଇପାରିବ ଡ଼େବ୍ରିଗଡ଼ ପାଖରେ ଥିବା ବାର ବଖରାଠାର ଆଲୋଚନା ସାରି ବିଶ୍ରାମ ନେଇଥିବା ସମୟରେ ହଠାତ୍ ସମ୍ବଲପୁର ରାଜା ନାରାୟଣ ସିଂହଙ୍କ ସୈନ୍ୟ ଆକ୍ରମଣ କରିଥିଲେ । ବଳଭଦ୍ର ସିଂହ ଦାଓ ନିଜେ ସୈନ୍ୟଙ୍କର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏଙ୍କୁ ସ୍ଥାନ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବା ପାଇଁ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲେ । ଉକ୍ତ ଯୁଦ୍ଧରେ ବିରୋଧି ସେନାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇ ସହିଦ ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏ କ୍ଷତାକ୍ତ ଅବସ୍ଥାରେ ସ୍ଥାନ ପରିତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ । ବଳଭଦ୍ର ସିଂହ ଦାଓ ଥିଲେ ମୁକ୍ତି ସଂଗ୍ରାମର ପ୍ରଥମ ସହିଦ ।

ବି.ଦ୍ର. :

ଆଜି ମଧ ଲଖନପୁର ଜମିଦାରର ୪୨ ଖଣ୍ଡ ମୌଜାକୁ ମନେ ରଖିବା ପାଇଁ ଗୋଁଣ୍ଡ ସମାଜର ଗୁଡ଼ି (ଲଖନପୁର ବୟାଲି ଗୁଡ଼ି) ଭାବରେ ନାମିତ କରାଯାଇ ଲଖନପୁର ଜମିଦାରର ୪୨ ଖଣ୍ଡ ମୌଜାର ଶ୍ରୁତି ବହନ କରି ଆସୁଛି । ଯାହାର ସଭାପତି ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଭାଗିରଥି ସିଂହ ସମ୍ପାଦକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ସୌଦାଗର କୁଅଁର ଅଟନ୍ତି । ଲଖନପୁର ଜମିଦାର ବଳଭଦ୍ର ସିଂହ ଦାଉ ୧୮୩୭ ମସିହା ନଭେମ୍ବର ମାସ କାର୍ତ୍ତିକ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନ ସମ୍ବଲପୁର ରାଜା ନାରାୟଣ ସିଂହଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିହତ ହୋଇଥିଲେ । ବଳଭଦ୍ର ସିଂହ ଦାଉଙ୍କର ତିନୋଟି ସୁଯୋଗ୍ୟ ସନ୍ତାନ ଥିଲେ । ସେମାନେ ହେଲେ କମଲ ସିଂହ ଦାଉ, ଗଜରାଜ ସିଂହ ଏବଂ ନିଲାମ୍ବର ସିଂହ ଦାଉ । ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାରକୁ ସମ୍ବଲପୁର ମାଟିରୁ ବିତାଡ଼ିତ କରିବା ପାଇଁ ଏବଂ ପିତୃ ହତ୍ୟାର ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବା ପାଇଁ ତିନିଭାଇ ଯାକ ମୁକ୍ତି ସଂଗ୍ରାମରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ସୁରେନ୍ଦ୍ରସାଏ ସମ୍ବଲପୁର ଗାଦି ନ ପାଇବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁକ୍ତି ସଂଗ୍ରାମ ଚାଲୁ ରଖିବା ପାଇଁ ପ୍ରଣ ନେଲେ । କମଲ ସିଂହ ଦେବଗଡ଼ ଦୁର୍ଗ ଭାର ନେଲେ । କମଲ ସିଂହ ହେଉଛନ୍ତି ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ସେନାପତି । କମଲ ସିଂହ ଥିଲେ ବିଶେଷ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ଅଧିକାରୀ । ବେଶ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବାରେ ସେ ଥିଲେ ଧୁରନ୍ଧର । ବିପ୍ଳବକୁ ବ୍ୟାପକ କରିବା ପାଇଁ ସେ ବିଭିନ୍ନ ରାଜା ଏବଂ ଜମିଦାର ମାନଙ୍କ ସହିତ ଯୋଗାଯୋଗ କରୁଥିଲେ । ଚିଫ୍ କମିଶନର ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାରଙ୍କ ବୈଦେଶିକ ବିଭାଗର ସେକ୍ରେଟେରୀଙ୍କ ପତ୍ର ନଂ ୧୨୭୩ / ତା.୦୮.୦୫.୧୮୫୭ ଚିସି ଅନୁସାରେ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାରଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଚାଲିଥିବା ବିଦ୍ରୋହର ମୁଖ୍ୟ ପରିଚାଳକ ଥିଲେ କମଲ ସିଂହ ଦାଉ । ତାଙ୍କର ପ୍ରାୟ ଏକହଜାର ସୈନ୍ୟଙ୍କର ସୁସଂଗଠିତ ସେନାବାହିନୀ ଥିଲା ଯେଉଁଥିରେ କି ପ୍ରାୟ ଏକଶତ ଜଣ ବନ୍ଧୁକ ଚାଳନାରେ ନିପୁଣ ଥିଲେ । କମଲ ସିଂହ ଦାଓ ଏତେ ଦୁର୍ଦ୍ଧର୍ଷ ଥିଲେ ଯେ ସେତେବେଳେ ଇଂରେଜ ସରକାର ୨୦୦୦ ଟଙ୍କା ତାଙ୍କ ଧରିବା ପାଇଁ ପୁରସ୍କାର ଘୋଷଣା କରିଥିଲେ । କମଲ ସିଂହ ଦାଓ ଏବଂ ଖଗେଶ୍ୱର ସିଂହ ଦାଓଙ୍କ ଚାପରେ ପଶ୍ଚିମ ଓଡ଼ିଶା ଏବଂ ସିମାନ୍ତବର୍ତ୍ତୀ ଛତିଶଗଡ଼ ଜମିଦାର ଏବଂ ଗୋନ୍ତିଆମାନେ ଅନିଚ୍ଛା ସତ୍ତ୍ୱେ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ ।

ଯେତେବେଳେ ବିଦ୍ରୋହର ଅବସାନ ହୋଇ ଆସୁଥିଲା ଏବଂ ଧୀରେ ଧୀରେ ସମସ୍ତେ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ କରି ନେଇଥିଲେ ତଥାପି କମଲ ସିଂହ ଆତ୍ମ ସମର୍ପଣ କରିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଜଙ୍ଗଲରେ ରହିଯାଇଥିଲେ । ଦିନେ ଛଦ୍ମବେଶୀ ସନ୍ୟାସୀ ବେଶରେ ସାରଙ୍ଗଗଡ଼ରେ ବୁଲୁଥିବା ବେଳେ ସାରଙ୍ଗଗଡ଼ ରାଜା ତାଙ୍କୁ ଧରି ଇଂରେଜମାନଙ୍କୁ ସମର୍ପଣ କରିଥିଲେ । ସେ ସମୟରେ କମଲ ସିଂହଙ୍କୁ ଧରିବା ପାଇଁ ଥିବା ପୁରସ୍କାର ୨୦୦୦ ଟଙ୍କା ସାରଙ୍ଗଗଡ଼ ରାଜାଙ୍କୁ ମିଳିଥିଲା । ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର କମଲ ସିଂହ ଦାଓଙ୍କୁ ମହାରାଷ୍ଟ୍ରର ନିମାର ଜିଲ୍ଲାର ଅଶୁରଗଡ଼ ଜେଲକୁ ପ୍ରେରଣ କଲେ ଯେଉଁଠାରେ କି ଆଜୀବନ କାରାବରଣ କରି ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରିଥିଲେ ।

ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ବେଜପ୍ତ ହୋଇଥିବା ସବୁ ଜମିଦାର ମାନଙ୍କର ଜମିଦାରୀ ଫେରାଇ ଦେଇଥିଲେ କିନ୍ତୁ ଲଖନପୁର ଜମିଦାରଙ୍କ ବ୍ୟଜପ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତି ସବୁଦିନ ପାଇଁ ବେଜପ୍ତ ହୋଇ ରହିଗଲା ।

ଏହି ବୀରମାନେ ତାଙ୍କ ଜୀବନ କାଳ ଭିତରେ ଏ ଦେଶକୁ ତ ସ୍ୱାଧୀନ କରିପାରି ନ ଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ଅଭୂତପୂର୍ବ ତ୍ୟାଗ ଏବଂ ବଳିଦାନ ଏ ଦେଶର ସ୍ୱାଧୀନତାର ମାର୍ଗ ପ୍ରଶସ୍ତ କରିଥିଲା, ଏଥିରେ ତିଳେମାତ୍ର ସନ୍ଦେହର ଅବକାଶ ନାହିଁ ।

ମୁକ୍ତି ସଂଗ୍ରାମରେ ଅଂଶଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ଗୋଁଣ୍ଡ ସମାଜର ମୁକ୍ତି ସଂଗ୍ରାମୀ :

I	ବଳଭଦ୍ର ସିଂହ ଦାଓ	ଲଖନପୁର ଜମିଦାର	୧୮୩୭ରେ ରାମପୁର ଜମିଦାର ଦରିଆର ସିଂହଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ରାଜା ନାରାୟଣ ସିଂହ ସେନାର ଡ଼େବ୍ରିଗଡ଼ ଆକ୍ରମଣରେ ନିହତ
I	ଗଜରାଜ ସିଂହ ଦାଓ	ବଳଭଦ୍ର ସିଂହ ଦାଓଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠପୁତ୍ର	ଉଲଗୁଲାନର ସେନାନୀ
I	କମଲ ସିଂହଦାଓ	ବଳଭଦ୍ରଙ୍କ ଅନ୍ୟପୁତ୍ର	ଉଲଗୁଲାନର ପ୍ରମୁଖ ସେନାପତି, ଅନ୍ତିମ ବନ୍ଦୀ, ଫକୀର ବେଶରେ ଆତ୍ମଗୋପନ କରିଥିବା ବେଳେ ସାରଙ୍ଗଗଡ଼ ରାଜାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବନ୍ଦୀ
I	ନିଲାମ୍ବର ସିଂହଦାଓ	ବଳଭଦ୍ରଙ୍କ ପୁତ୍ର	ସେନାନୀ
I	ଖଗେଶ୍ୱର ସିଂହଦାଓ	ବଳଭଦ୍ରଙ୍କ ନାତି, କମଳ ସିଂହଙ୍କ ପୁତୁରା, ବିଶ୍ୱମ୍ଭର ଦାଓଙ୍କ ପୁତ୍ର	ଅସୀର ଗଡ଼ରେ ଆଜୀବନ ବନ୍ଦୀ
I	ମୀନକେତନ ସିଂହଦାଓ	ବିଶ୍ୱମ୍ଭରଙ୍କ ପୁତ୍ର, ଖଗେଶ୍ୱରଙ୍କ ଭ୍ରାତା	ସେନାନୀ
I	ମୋହନ ସିଂହଦାଓ	ବିଶ୍ୱମ୍ଭରଙ୍କ ପୁତ୍ର, ଖଗେଶ୍ୱରଙ୍କ ଭ୍ରାତା, ବୋଣ୍ଡା ନିବାସୀ	ସେନାନୀ
I	ମିଳନ ସିଂହ	କମଲ ସିଂହଦାଓଙ୍କ ସହଯୋଗୀ	ସେନାନୀ
I	କରୁଣାକର ନାୟକ	ପି. ଅନନ୍ତ କୋଲାବିରା ଜମିଦାର	୧୮୫୮ ଫେବୃଆରୀ ୧୧ରେ ସମ୍ବଲପୁରରେ ଫାଶୀ
I	ଖଗ ନାୟକ	କରୁଣାକରଙ୍କ ଭାଇ	
I	କହ୍ନାଇ ନାୟକ	ଖଗଙ୍କ ପୁତ୍ର	
I	ଅଞ୍ଜାରି ସିଂହ	କୋଡ଼ାବଗା ଜମିଦାର	
I	ଅର୍ଜୁନ ଗଡ଼ତିଆ	ଲୋଇସିଂହାର ଜମିଦାର	
I	ଚନ୍ଦ୍ର ଗଡ଼ତିଆ	ପି. ଅର୍ଜୁନ, ଲୋଇସିଂହା (ଯୁଯୋତ୍ମରା)	
I	ଦିଆଲ ସର୍ଦ୍ଦାର	ଖରସଲ ଜମିଦାର ପି. ଶୋଭା ସିଂହ	୧୮୫୮ ମାର୍ଚ୍ଚ ୩ରେ ଫାଶୀ ପାଇଲେ
I	ଜନାର୍ଦ୍ଦନ ସିଂହ	ପି. ତ୍ରିଲୋଚନ ସିଂହ ପାହାଡ଼ଶ୍ରୀଗିଡ଼ା ଜମିଦାର	୧୮୫୮ ଫେବୃୟାରୀ ୧୨ ତାରିଖରେ କ୍ୟାପ୍‌ଟେନ୍ ଉଡ୍‌ବ୍ରିଜଙ୍କୁ ନିହତ କରିଥିଲେ

l	ପିତାମ୍ବର ସିଂହ ଦେଓ୍ଵାନ	ପି. ଭଗବାନ ରାଏ ଦେଓ୍ଵାନ ପାଟକୁଲୁଣ୍ଡା ଜମିଦାର	
l	ଧନୁ ସିଂହ	ମଚିଦା ଜମିଦାର	
l	ମଧୂ ଗୌନ୍ତିଆ	ଯୁଯୋସୁରା ଜମିଦାର	୧୮୫୭ ନଭେମ୍ବର ୧୭ରେ ଡ଼ମ୍ବରୁଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରିଥିଲେ । ପରେ ଧରାପଡ଼ି ଫାଶି ପାଇଥିଲେ ।
l	ଅବଧୂତ ସିଂହ	ବିଷେଇକେଲା (ଚଉଡ଼େନ) ଜମଦାର	ରାଣୀ ମୋହନ କୁମାରୀଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ଯୁଦ୍ଧ
l	ମନୋହର ସିଂହ	ବିପେଇକେଲା ଜମିଦାର	୧୮୫୮ ଫରେଷ୍ଟର ଭେଡ଼େନ୍ ଆକ୍ରମଣରେ ନିହତ

ସହାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥସୂଚୀ :

v ଦାଶ ଅନିରୁଦ୍ଧ — ବୀର ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏ

v ପଣ୍ଡା ଦୀପକ କୁମାର — ବୀର ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏ

v ଡ଼. ନବୀନ କୁମାର ସାହୁ — ବୀର ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏ

ଭୂତପୂର୍ବ ସଭାପତି ଗୋଁଣ୍ଡ ସମାଜ,
ବରଗଡ଼ ଜିଲ୍ଲା
ଫୋନ : ୯୭୭୭୭୭୩୩୨୭

ଗଣ୍ଡ ସଂପ୍ରଦାୟର ଦାରୁଦେବତାଙ୍କର ନବକଳେବର ଓ ଘୋଷଯାତ୍ରା

ଡ଼ଃ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନାୟକ

ଆଦିମାନବ ଥିଲା ପ୍ରକୃତି ଉପାସକ । ପ୍ରକୃତିର ବିଭିନ୍ନ ବିଭବ, ମାଟି, ଆକାଶ, ଜଳ, ବାୟୁ, ପାହାଡ଼, ନଦୀ, ବୃକ୍ଷ ଓ ଜୀବଜନ୍ତୁଙ୍କ ଭିତରେ ଦିବ୍ୟସତ୍ତା ନିହିତ ଥିବା କଳ୍ପନା କରୁଥିଲା । ଏସବୁ ଭିତରେ ଥିବା ଅଫୁରନ୍ତ ଶକ୍ତି, ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ଓ ଚିରନ୍ତନତାକୁ ଦେଖି ବିସ୍ମିତ ହେଉଥିଲା । ପ୍ରକୃତି କୋଳରେ ରହୁଥିବାରୁ ଜନ୍ମରୁ ମୃତ୍ୟୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏମାନଙ୍କର ଛତ୍ରଛାୟା ତଳେ ଆଶ୍ରୟ ନେବାକୁ ପଡୁଥିଲା । ଅବଚେତନ ସ୍ତରରେ ଏମାନଙ୍କୁ ଭାବୁଥିଲା ଦେବତା, ତ୍ରାଣକର୍ତ୍ତା । ଏହି ସୂତ୍ରରୁ ବୃକ୍ଷ ପୂଜା ଆଦି ମାନବର ଜୀବନଧାରାର ଏକ ଅଙ୍ଗ ହୋଇଗଲା ।

ଆଦିମାନବ ଜଙ୍ଗଲରେ ବିଚରଣ କଲାବେଳେ ନିଜର ସ୍ଥାୟୀ ଗୃହର ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁଭବ କରିଥିଲା । ଏହି କୁଟୀର ନିର୍ମାଣ ପୂର୍ବରୁ ସେ ସ୍ଥାନରେ ଖୁଣ୍ଟ (କାଠଗଣ୍ଡି)ଟିଏ ପୋତିଲା । ଖୁଣ୍ଟ ଚାରିପଟେ ସଂଘବଦ୍ଧ ହୋଇ ବସତି ସ୍ଥାପନ କଲା । ସକାଳୁ ଖାଦ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ ଓ ଶିକାର କରି ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ବାହୁଡ଼ିଲା ବେଳେ ସେ ଖୁଣ୍ଟଟିକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକରି ଫେରି ଆସିଲା; ବାଟବଣା ହେଲା ନାହିଁ । ତା'ରି ପାଖରେ ପିଲାଛୁଆଙ୍କୁ ନିରାପଦରେ ଛାଡ଼ି ଆତଯାତ ହେଲା । କ୍ରମେ ପାଖ ଅଞ୍ଚଳରେ କୃଷିକର୍ମ କରି ଗୃହପାଳିତ ପଶୁପକ୍ଷୀ ରଖିଲା । ସଂଘବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହୁଥିବାରୁ ପ୍ରାକୃତିକ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ, ମରୁଡ଼ି, ମହାମାରୀ ମଡ଼କ ଓ ହିଂସ୍ର ବନ୍ୟଜନ୍ତୁ କବଳରୁ ରକ୍ଷା ପାଇଲା । ସୁରୁଖୁରୁରେ ବିତିଲା ଜୀବନ । ସେହି କାଠଖୁଣ୍ଟ ପ୍ରତି ମୋହ ଜନ୍ମିଲା । ସେହି ଦାରୁ ଭିତରେ ବ୍ରହ୍ମ ଥାପିଲା । ଅବଚେତନ ମନରେ ଭାବିଲା ସେଇ ଦାରୁବ୍ରହ୍ମ ତା'ର ଇଶାଣ ଖୁଣ୍ଟ, ପିତୃପୁରୁଷ ଗ୍ରାମର ରକ୍ଷାକର୍ତ୍ତା, ମୁରବୀ । ଶୁଭ ଅଶୁଭ ବେଳାରେ ଫୁଲ ଚନ୍ଦନ, ଝୁଣା, ଧୂପ ଦେଇ ପୂଜିଲା; ଯେଉଁ ଶସ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନ କଲା ପ୍ରଥମେ ତାଙ୍କୁ ଅର୍ପଣ କରି ନିଜେ ଭୁଞ୍ଜିଲା । ସେ ହେଲେ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଓ ସାମାଜିକ ଜୀବନର ପ୍ରାଣକେନ୍ଦ୍ର । ସଂସାର ତ ଦୁଃଖମୟ ! କା ଆଗେ କହିବ ? ଯେ ଚକ୍ଷୁ ସମ୍ମୁଖରେ, ହାତ ପାହାନ୍ତାରେ, ହୃଦୟକନ୍ଦରେ ତାଙ୍କରି ପାଖରେ ନିଜର ଅଳିଅର୍ଦ୍ଦଳି ଅଜାଡ଼ି ଦେଲା । ଠାକୁର ଶୁଣିଲେ କି ନାହିଁ ପରଖି ନାହିଁ; ବିଶ୍ୱାସର ସିଂହାସନରେ ବସାଇ ପୂଜା କରିଛି । ସେହି ଦାରୁ କଳେବର ମଧ୍ୟରେ ଭକ୍ତଗଣ ଠାକୁରଙ୍କ ପ୍ରତିବିମ୍ବ ଦେଖି ଆତ୍ମସନ୍ତୋଷ ଲାଭ କରିଛନ୍ତି ।

ଦାରୁ ଦେବତାଙ୍କ ପୂଜନ ଅତି ପ୍ରାଚୀନ । ବୈଦିକ ପରମ୍ପରାରେ 'ୟୂପପୂଜା' ପ୍ରଚଳିତ ଥିଲା । ଯଜ୍ଞ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଏହି ଶୁଭସ୍ତମ୍ଭ ବା ୟୂପସ୍ଥାପନ କରାଯାଉଥିଲା । ପୁରାଣ ମତରେ ଅରଣ୍ୟ ଦେବତା ଭଗବାନ ନୃସିଂହ ସ୍ତମ୍ଭରୁ ଆବିର୍ଭାବ ହୋଇଥିଲେ । ଏବେ ମଧ୍ୟ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ନୂତନ ଗୃହ ନିର୍ମାଣ କରାଗଲା ବେଳେ ଶୁଭସ୍ତମ୍ଭ (କାଠଖୁଣ୍ଟ) ପୋତି ପୂଜାର୍ଚ୍ଚନା କରାଯାଇଥାଏ ।

ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ 'ଉଡ୍ଡୀୟାନ' ଅଧିବାସୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବୃକ୍ଷପୂଜା ପ୍ରଚଳିତ ଥିଲା । ସେମାନେ ବୃକ୍ଷଗଣ୍ଡିରେ ରୂପ ଆଙ୍କି ଦେବତା ରୂପେ ପୂଜା କରୁଥିଲେ । ବୃକ୍ଷର ମଞ୍ଜି ଅଂଶଟି ଅର୍ଥାତ୍ ଗଣ୍ଡିଟି ଦାରୁ; କିନ୍ତୁ ମହାପ୍ରଭୁ ଯେଉଁ ଦାରୁରେ ତିଆରି ହୁଅନ୍ତି, ସେଇ ଦାରୁର ଅର୍ଥ ହେଲା – "ପ୍ରଭୁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରି ଆନନ୍ଦ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି ।" "ଏହି 'ଉଡ୍ଡୀୟାନ'ର ଶବରମାନେ ହିଁ ଆବହମାନ କାଳରୁ ନିମ୍ବକାଠରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ନିର୍ମାଣ କରି ପୂଜା ଉପାସନା କରି ଆସୁଥିଲେ ।"(୧) "ଆଦିବାସୀ ବା ଶବରମାନଙ୍କର ଅତିଶୟ ଦେବତା ବିଶ୍ୱାସରୁ ଗୃହ ଦେବତା, ଗ୍ରାମ ଦେବତା ଓ ଗଣଦେବତା ଉପାସିତ ହୋଇଥିଲେ । ଗଣଦେବତା ଥିଲେ ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଆସନରେ ଅଳଙ୍କୃତ ରାଜ୍ୟର ରାଷ୍ଟ୍ର ଦେବତା 'ଜଗନ୍ତ' ଯାହାପରେ ସଂସ୍କୃତାୟିତ ରୂପରେ ଜଗନ୍ନାଥ ଶବ୍ଦରେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହେଲା ।"(୨)

ମହାପ୍ରଭୁ 'ଜଗନ୍ତ'ଙ୍କ ଶରୀର ଯେହେତୁ ଦାରୁ ବା କାଠଗଣ୍ଡିରେ ନିର୍ମିତ, ସେ ଦାରୁ ସମୟ କ୍ରମେ ଜରାଜୀର୍ଣ୍ଣ ବା

ପୁରୁଣା ହୋଇଯାଆନ୍ତି । ତେଣୁ ଜଗନ୍ନାଥ ଦେହଧାରୀ ଭାବେ ନିଜର ପୁରୁଣା ଦେହକୁ ତ୍ୟାଗ କରି ନୂଆ ରୂପେ ଦେହ ଧାରଣ କରନ୍ତି । ଏହାକୁ 'ନବକଳେବର' କୁହାଯାଏ ।

ଓଡ଼ିଶାର ଜନଜାତିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗଣ୍ଡ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ପ୍ରମୁଖ ଆଦିବାସୀ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ । ଏମାନେ ବିଭିନ୍ନ ଦେବାଦେବୀ, ଅପଦେବତା, ଅପଦେବୀଙ୍କୁ ପୂଜାର୍ଚ୍ଚନା କରନ୍ତି । ଏହି ବିଗ୍ରହମାନେ ପଥର, ଲୁହା, ସୁନା, ମୃତ୍ତିକା, ଚନ୍ଦନ, ହଳଦୀ, ବାଲି ଓ କାନ୍ଥରେ ଅଙ୍କିତ ଇତ୍ୟାଦି ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଧାତୁରେ ତିଆରି ହେଲାବେଳେ, ଏକମାତ୍ର ଦେବତା 'ଦଶନ୍ତ ଠାକୁର'ଙ୍କର କଳେବର ଦାରୁରେ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥାଏ । ବଡ଼ଦେଓ ଓ ଧରିତ୍ରୀ ମାତା ଏମାନଙ୍କର ମୁଖ୍ୟ ଦେବାଦେବୀ । ଏମାନଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଯେ, 'ବଡ଼ଦେଓ' ସୃଷ୍ଟିର ସ୍ରଷ୍ଟା ଏବଂ ନିୟାମକ ।(୩) ଗ୍ରାମର ସୃଷ୍ଟି ଆଦ୍ୟରୁ ଏହାଙ୍କର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଏବଂ ପୂଜାର୍ଚ୍ଚନା କରାଯାଇଥାଏ । ଏହି 'ବଡ଼ଦେଓ' ହିଁ ଦଶନ୍ତଠାକୁର । ଗ୍ରାମର ପ୍ରମୁଖ ସ୍ଥାନରେ ମୁକ୍ତାକାଶ ତଳେ ଏହାଙ୍କର ପୀଠସ୍ଥଳୀ । ଏହାଙ୍କୁ ଘେରି ରହିଥାଆନ୍ତି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେବାଦେବୀଗଣ । ଶ୍ରୀଦଶନ୍ତଠାକୁର ସ୍ୱୟଂ ପରଂବ୍ରହ୍ମ ହେଲେ ହେଁ, ମାନବ ଲୀଳାର ପ୍ରକାଶ ପାଇଁ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ଦାରୁରୂପ ଧାରଣ କରିଛନ୍ତି । ଏଣୁ ଏହି ଠାକୁର ମଧ୍ୟ ନିଜର ପୁରୁଣା ବା ଜୀର୍ଣ୍ଣ ଦେହକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ନୂତନ ଦେହ ଧାରଣ କରିଥାଆନ୍ତି । ଏହି ଘଟ ପରିବର୍ତ୍ତନର ପ୍ରଥା ହେଉଛି 'ଦଶନ୍ତ' ବା ନବକଳେବର । ଏହା ଦଶବର୍ଷରେ ଥରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥାଏ ।

କଥିତ ଅଛି - ଉତ୍ର ଦେଶରେ ଅବସ୍ଥିତ ନୀଳ ପର୍ବତ । ଏହାର ପାଦ ଦେଶରେ ଶବର ପଲ୍ଲୀ ଓ ପରମଧାର୍ମିକ ଶବର ରାଜା ବିଶ୍ୱାବସୁ ଅବସ୍ଥାନ କରୁଥିଲେ । ପର୍ବତର ଶିଖର ଦେଶରେ ଗୁମ୍ଫାରେ କମନୀୟ ନୀଳମାଧବ ବିଗ୍ରହକୁ ସେ ଗୋପନରେ ଆରାଧନା କରୁଥିଲେ । ନୀଳମାଧବଙ୍କର ପ୍ରତିମା ଯେପରି କମନୀୟ ନୀଳମାଧବ ବିଗ୍ରହକୁ ସେ ଗୋପନରେ ଆରାଧନା କରୁଥିଲେ । ନୀଳମାଧବଙ୍କର ପ୍ରତିମା ଯେପରି କମନୀୟ, ମହିମା ସେହିପରି ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ରହିଥାଏ । ମାଳବ ଦେଶର ରାଜା ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ରାଜପୁରୋହିତଙ୍କ ଭାଇ ବିଦ୍ୟାପତି 'ନୀଳମାଧବ'ଙ୍କ ସନ୍ଧାନରେ ନିର୍ଗତ ହେଲେ । ବିଶ୍ୱାବସୁଙ୍କ କନ୍ୟା ଲଳିତାଙ୍କୁ ବିବାହ କରି ଗୋପନରେ ଥିବା ଶ୍ରୀ ନୀଳମାଧବଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କଲେ । ନୀଳମାଧବ ବିଶ୍ୱାବସୁ ମାଧ୍ୟମରେ ବିଦ୍ୟାପତିଙ୍କୁ ଏକ ଆଜ୍ଞାମାଳ ରାଜା ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନଙ୍କୁ ଦେବା ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କଲେ ଏବଂ ସ୍ୱପ୍ନରେ କହିଲେ - "ରାଜନ୍ ତୁମେ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଶ୍ରୀନୃସିଂହ ମୂର୍ତ୍ତି ସ୍ଥାପନା କରି ସହସ୍ର ଅଶ୍ୱମେଧ ଯଜ୍ଞକର, ମୁଁ ଦାରୁରୂପରେ ମହୋଦଧିରେ ତୁମକୁ ଦର୍ଶନ ଦେବି ।" ରାଜା ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ଶ୍ରୀଗୁଣ୍ଡିଚା ମନ୍ଦିର ମହାବେଦୀଠାରେ ଗୋପନୀୟ ଭାବେ ଚତୁର୍ଦ୍ଧା ମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କ ଦାରୁ ବିଗ୍ରହ ତିଆରି କରାଇଲେ ।

ବିଶ୍ୱାବସୁଙ୍କର ବଂଶଧର ଭାବରେ ଗଣ୍ଡ ସଂପ୍ରଦାୟ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି । ଗଣ୍ଡମାନେ ନୀଳମାଧବଙ୍କୁ ପୂଜା କରିବାକୁ ଯାଇ ଠାକୁରଙ୍କ ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ଦେଖି ଆଚମ୍ବିତ ହେଲେ । ପାହାଡ଼, ଅରଣ୍ୟ ଖୋଜି ଖୋଜି କ୍ଲାନ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ପ୍ରାଣ ପ୍ରତିମ ଇଷ୍ଟ ଦେବତାଙ୍କୁ ନ ପାଇ କ୍ରନ୍ଦନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଭକ୍ତଙ୍କର ଆକୁଳ କ୍ରନ୍ଦନ ଶୁଣି ନୀଳମାଧବ କହିଲେ - "ଯେ ବିଧିର ବିଧାନ, ତୁମେ କାନ୍ଦ ନାହିଁ । ଜଗତର ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ ମୁଁ ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ରରେ ବିଜେ ହେବି । ମୋର ଶରୀରର ଅର୍ଦ୍ଧେକ ଜଙ୍ଘରୁ ନିମ୍ନଭାଗକୁ ପୂଜା କର । ମୁଁ ଜଙ୍ଘାଦେଓ ନାମରେ ନାମିତ ହେବି ।" ସେହିଦିନଠାରୁ ଗଣ୍ଡ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଦାରୁଦେବତା ଜଙ୍ଘାଦେଓଙ୍କୁ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ପ୍ରତୀକ ଭାବରେ ପୂଜା କରି ଆସୁଛନ୍ତି । ନୀଳମାଧବ ସ୍ୱଇଚ୍ଛାରେ ଦୁଇଭାଗ ହୋଇଯାଇ ଜଙ୍ଘମୂଳର ଉପରିଭାଗ ଜଗନ୍ନାଥ ରୂପେ ଏବଂ ଜଙ୍ଘରୁ ନିମ୍ନଭାଗ ଜଙ୍ଘାଦେଓ ନାମରେ ଯଥାକ୍ରମେ ଆର୍ଯ୍ୟ ଓ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପୂଜା ପାଇଲେ । ସେମାନେ କହନ୍ତି ଯେ, ତାଙ୍କର ପୂର୍ବପୁରୁଷଗଣ ବ୍ରାହ୍ମଣପୁତ୍ର ବିଦ୍ୟାପତିଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କର କନ୍ୟାରତ୍ନ ଲଳିତାକୁ କନ୍ୟାଦାନ କରି ନୀଳମାଧବଙ୍କର ଅର୍ଦ୍ଧେ ଅବୟବକୁ ଯୌତୁକ ସ୍ୱରୂପ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ ।(୪)

ପଶ୍ଚିମ ଓଡ଼ିଶାରେ ଜଙ୍ଘାଦେଓଙ୍କ ପୂଜା ପ୍ରଚଳିତ ଅଛି । ଭୋଇପାଲି, ବୁରୁନ୍ଦାମାଲ, ଲାଡମ୍ପାଲି, ଲୁଲଙ୍ଗ, ବଣେଇଖୁଣ୍ଟଗାଁ ଓ ଅନ୍ୟ ଗ୍ରାମରେ ଗଣ୍ଡ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ପୌଷ ମାସରେ ଯାକଜମକରେ ଜଙ୍ଘାଦେଓଙ୍କର ଉତ୍ସବ ପାଳନ କରନ୍ତି ।(୫)

ଗଣ୍ଡ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ କୃଷି ଉପରେ ନିର୍ଭର କରୁଥିବାରୁ ବୀଜବପନ, ବେଉଷଣ ଓ ଶସ୍ୟ ଅମଳ ସମୟରେ ଅଦୃଶ୍ୟ ଶକ୍ତିର କରୁଣା ପାଇଁ ପୂଜାର୍ଚ୍ଚନା ଓ ଉତ୍ସବ ପାଳନ କରନ୍ତି । ବର୍ଷର ପ୍ରଥମ ପୂଜା ପଡ଼େ ମାଘ ମାସର ମାଘପୋଡ଼ି ଉତ୍ସବରେ । ଏଥିରେ ନୂତନ କୃଷିକର୍ମ ପାଇଁ କ୍ଷେତ୍ର ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଏ । କ୍ଷେତରେ ଯାହା ଅଳିଆ ଆବର୍ଜନା ଥାଏ ତାକୁ ଅଗ୍ନି ସଂଯୋଗ କରି ସଫାସୁତରା ପବିତ୍ର କରିବାକୁ ହୁଏ । ଏହା ପ୍ରତୀକାତ୍ମକ - ଅତୀତରେ କଳୁଷ, କାଳିମା, ଦୁଃଖ ଯନ୍ତ୍ରଣା, ରୋଗ ବୈରାଗ୍ୟକୁ ଧ୍ୱଂସ କରି ଏକ ନୂଆ ଜୀବନକୁ ସ୍ୱାଗତ କରିବା । ଏହି ପୂଜାରେ ଗ୍ରାମ ଉପକଣ୍ଠରେ ପାଳରେ ଏକ କୁମ୍ଭା ତିଆରି କରି ପୂଜାର୍ଚ୍ଚନା ପରେ ଅଗ୍ନି ସଂଯୋଗ କରାଯାଏ ।

ଏହି ଉତ୍ସବଟି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କାରଣ ଗ୍ରାମର ସମସ୍ତ ପୂଜାବିଧି, କର୍ମକାଣ୍ଡ ସଂପର୍କରେ ଦିନଧାର୍ଯ୍ୟ କରାଯାଏ । ଦଶନ୍ତ ଠାକୁରଙ୍କ ପୂଜାବିଧି ଓ ନବକଳେବର ପାଇଁ ଆଲୋଚନା ହୁଏ । ପାଳ ବା ଛୋଟ ବେଣ୍ଟିରେ ଗୋଲେଇ ବିଣ୍ଡା ତିଆରି କରାଯାଏ ଏବଂ ଦେହୁରୀ ବିଣ୍ଡାଟିକୁ ପବିତ୍ର ଠାକୁରାଣୀ ଶାଳରେ ସାଇତି ରଖେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବର୍ଷ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ ବିଣ୍ଡା, ଏହି କ୍ରମରେ ଯେଉଁବର୍ଷ ଦଶଟି ବିଣ୍ଡା ଏକତ୍ର ହୁଏ ସେହିବର୍ଷ ଦଶନ୍ତ ଠାକୁରଙ୍କ ନବକଳେବର ଆୟୋଜିତ ହୋଇଥାଏ ।

ଭାଦ୍ରବମାସର ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦିନରେ ଗ୍ରାମର ସେବକ ପଧାନ, ଦେହୁରୀ, ଡ଼ାକୁଆ, ବଢ଼େଇ, ପାଣତି ଓ ଗ୍ରାମର ପୁରୁଖା ବ୍ୟକ୍ତି ଏକତ୍ର ବସି 'ଦଶନ୍ତ' ସଂପର୍କରେ ଚୂଡ଼ାନ୍ତ ଆଲୋଚନା କରନ୍ତି । ଦେହୁରୀ ଗ୍ରାମର ଆଦ୍ୟା ଠାକୁରାଣୀ ବସେଲୀ ବା ବସୁମାତାଙ୍କ ପାଖରେ ଅଧିଆ ପଡ଼ନ୍ତି । ନିର୍ଜଳା ଉପବାସ ରହି ମା'ଙ୍କୁ ସୁମରଣା କରନ୍ତି । ମା'ଙ୍କର ସ୍ୱପ୍ନାଦେଶ ହୁଏ । ମା'ଙ୍କ ମଥାରୁ ସିନ୍ଦୁର, ଗଳାରୁ କରାଟ ଫୁଲ ଓ ଗୁଆଟିଏ ଶାଳପତ୍ରରେ ପୁଡ଼ିଆ କରି ଦେହୁରୀ ଗାଁ ପଧାନକୁ ପ୍ରଦାନ କରେ । ସେହି ଆଜ୍ଞା ପୁଡ଼ିଆଟିକୁ ସମ୍ବଳ କରି ଦଶଜଣ ସେବକ ବନଗମନ କରନ୍ତି । ଅଗ୍ରଭାଗରେ ଦେହୁରୀ ନାରୀବେଶ ହୋଇ ମା'ଙ୍କ ବେତବାଡ଼ି ଓ ତୁଳସୀ ଜଳଥିବା ମାଠିଆରୁ ଜଳସିଞ୍ଚନ କରି ପଥ ପବିତ୍ର କରି ଚାଲନ୍ତି । ସେବକମାନଙ୍କୁ 'ଡ଼ଗରିଆ' କୁହାଯାଏ । ଏହାର ଅର୍ଥ ଦାରୁ ସଂଗ୍ରହ ପାଇଁ ମା'ଙ୍କୁ ଡଗରେଇବା ବା ଅନୁସରଣ କରି ଚାଲୁଛନ୍ତି । ପ୍ରଥମରେ ଜଙ୍ଗଲ ପ୍ରବେଶ ପୂର୍ବରୁ 'ଝାଡ଼ଦେବତା'ଙ୍କୁ ପୂଜା କରାଯାଏ । ଝାଡ଼ଦେବତାଙ୍କ ଅନୁମତି ପରେ ଅଲୌକିକ ଚିହ୍ନଥିବା ବୃକ୍ଷକୁ ଖୋଜନ୍ତି । ସାଧାରଣତଃ ଦାରୁବିଗ୍ରହ ପାଇଁ ନିମ୍ବ, ଶାଳ ଓ ଅସନ ବୃକ୍ଷକୁ ହିଁ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯେଉଁ ବୃକ୍ଷରେ ମଦାଙ୍ଗ (ପରାନ୍ନଭୋଜି ଉଦ୍ଭିଦ) ଓ ତୁଡୁରୁ (ଖୋଲ / କୋରଡ଼) ନ ଥାଏ ତାକୁ ଚୟନ କରାଯାଏ । ଦାରୁସନ୍ଧାନ ବେଳେ ଫଳମୂଳ ଆହାର ଓ ଝରଣା ଜଳ ପାନ କରି ବୃକ୍ଷ ମୂଳେ ଅଗ୍ନିଜାଳି ବଡ଼ ଗଛରେ ମଞ୍ଚାମାରି ରହିବାକୁ ହୁଏ ।

ଦାରୁ ଚିହ୍ନଟ ହେଲା ପରେ ବୃକ୍ଷମୂଳକୁ ମାର୍ଜନା କରି ତୁଳସୀ ଜଳରେ ସ୍ନାନ କରାଇ ହଳଦୀବୋଳି ସୂତା ଖିଏ ବେଢ଼ାଇ ଦିଆଯାଏ । ଦେହୁରୀ ମା'ଙ୍କ ବେତବାଡ଼ିଟିକୁ ଗଛରେ ଡ଼େରି ଦେଇ ପୂଜାର୍ଚ୍ଚନା କରେ । ବୃକ୍ଷଟିକୁ ପ୍ରଥମେ ଧାରୁଆ ପଥରରେ ଚିହ୍ନ କଲାପରେ ହଳଦୀ ପାଣିରେ ଧୁଆ ହୋଇଥିବା କୁରାଢ଼ୀରେ ଛେଦନ କରାଯାଏ । ସେବକମାନେ ଦାରୁଗଣ୍ଡିଟିକୁ କାନ୍ଧରେ ବୋହି ଗ୍ରାମ ଉପକଣ୍ଠରେ ପୂର୍ବରୁ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିବା ପତ୍ରକୁଡ଼ିଆ ଭିତରେ ରଖନ୍ତି । ସ୍ୱପ୍ନଦେଶ ପାଇଥିବା ବଢ଼େଇ ବିଶ୍ୱକର୍ମା ସାଜି ଦାରୁଗଣ୍ଡିଟିକୁ ପ୍ରଥମେ ଚଉପଟ ଓ ପରେ କୁନ୍ଦ କରି ଗୁପ୍ତରେ ଦଶନ୍ତ ଠାକୁର ନିର୍ମାଣ କରେ । ଏହାକୁ କେହି ଦେଖି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଦାରୁଦେବତାଙ୍କ କଳେବରରେ ତିନୋଟି ରେଖା ଅଙ୍କନ କରାଯାଏ । ଏହା ବ୍ରହ୍ମ, ବିଷ୍ଣୁ ଓ ମହେଶ୍ୱରଙ୍କ ସଂକେତ ବହନ କରେ । ପୁଣି ଏହି ତିନିରେଖା ବଳଭଦ୍ର, ସୁଭଦ୍ରା ଓ ଜଗନ୍ନାଥ ବୋଲି କଳ୍ପନା କରାଯାଏ । ସବୁକିଛି ଲୌକିକାଚାରରେ କରାଯାଉଥିଲେ ହେଁ, ସ୍ୱୟଂ ଦଶନ୍ତଠାକୁର ହିଁ ନିଜ ସ୍ୱରୂପ ନିଜେ ଗଢ଼ି ଦାରୁ ମୂର୍ତ୍ତିରେ ବ୍ରହ୍ମ ହିଁ ସଂସ୍ଥାପିତ ହୁଅନ୍ତି ବୋଲି ଲୋକଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ।

ଭାଦ୍ରବ ମାସ ଅମାବାସ୍ୟା ତିଥିରେ ମଧ୍ୟ ରାତ୍ରରେ ଦଶନ୍ତଠାକୁରଙ୍କ ନବକଳେବର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଉତ୍ସବ ଆୟୋଜନ କରାଯାଇଥାଏ । ଦଶନ୍ତଠାକୁରଙ୍କ ପୀଠକୁ ମାର୍ଜନା କରି ଭୂମିପୂଜା ସହିତ ମନ୍ତ୍ର ଉଚ୍ଚାରଣ କରେ ଦେହୁରୀ । ଦାରୁମୂର୍ତ୍ତିଟିକୁ ଗାଈ ଦୁଧରେ ସ୍ନାନ କରାଇ ଧଳାମାଟି, ହଳଦୀଗୁଣ୍ଡି ଓ ପାଳର ପୋଡ଼ା କଳାକୁ ମିଶାଇ ସେହି ମୂର୍ତ୍ତିଟିକୁ ବୋଳି ଦିଆଯାଏ । ମାଟିରେ ଚାରିଫୁଟ ଗଭୀର ଏକ କୁଣ୍ଡ ନିର୍ମାଣ କରାଯାଇ ମା' ବାସେଲୀକୁ ଆବାହନ କରାଯାଏ । ତାଙ୍କୁ ବଳିଭୋଗ ଦେଲା ପରେ ପୁରାତନ ଦାରୁଙ୍କ ସହିତ ନୂତନ ଦାରୁ ଦେବତାଙ୍କୁ ଏକତ୍ର ପୂଜା କରି ସ୍ପର୍ଶ କରାଯାଏ । ଏହାର ଅର୍ଥ ପୁରାତନ ଠାକୁରଙ୍କ ରାଜକଳା ହରଣ ହୋଇ ନୂତନ ଦିଅଁଙ୍କ ପାଖରେ କେନ୍ଦ୍ରୀଭୂତ ହେଲା । ଦାରୁ ଗଣ୍ଡିଟିକୁ ବାସେଲୀକୁଣ୍ଡ ଭିତରେ ଭରିଦେଲା ବେଳେ ଦେହୁରୀ ମନ୍ତ୍ରରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରେ, 'ହେ, ମା' ବାସେଲୀ! ହେ ଦଶନ୍ତଠାକୁର! ଆମ ପ୍ରତି ସାହା ହୋଇଥିବ ।' କୁଣ୍ଡ ଭିତରେ ଦାରୁଦିଅଁକୁ ଏପରି ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଯାଏ ଯେ, ଏହାର ଦୁଇ ତୃତୀୟାଂଶ ମାଟି ଭିତରେ ପୋତି ହୋଇ ରହିବ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଅଂଶଟି ଖମ୍ବ ପରି ଉପରକୁ ରହିବ ।

ଅନ୍ଧକାର ରଜନୀ, ନିଶା ସାଇଁ ସାଇଁ ଗର୍ଜୁଥାଏ । ଦିଅଁଙ୍କ ପୀଠରେ ଝୋଳ ତେଲରେ ଦୀପଟିଏ ଜଳୁଥାଏ । ସେବାୟତଙ୍କ ମୁହଁରେ କଦଳୀପଟ ବନ୍ଧା ଯାଇଥାଏ; କେବଳ ଇଶାରା ମାଧ୍ୟମରେ ସେମାନେ ଭାବ ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି । ନିଶା ଶେଷ ପୂର୍ବରୁ ଦଶନ୍ତଠାକୁରଙ୍କ ନବକଳେବର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କର୍ମ ଅଶ୍ରୁ ଓ ଆନନ୍ଦର ସହିତ ସମାପ୍ତି ହୁଏ । ଦୁଃଖ ଏଇଥିପାଇଁ ଯେ, ଦଶ ବର୍ଷକାଳ ହୃଦୟ ଦେଇ ପୂଜା କରୁଥିବା ଦିଅଁଙ୍କୁ ବିସର୍ଜନ ଏବଂ ନୂତନ ଦିଅଁଙ୍କର ନବକଳେବର ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଆନନ୍ଦରେ ଅଧିର । ଦିଅଁ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପରେ ଗ୍ରାମ ଉପାନ୍ତ ବୃକ୍ଷମୂଳେ ରାତ୍ରିଭୋଜନ ଓ ବିଶ୍ରାମ । ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ

ପୂର୍ବରୁ ଶୌଚକର୍ମରେ ଗୃହ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ । ଏହି ଶୌଚ ଅର୍ଥ ପୁରାତନ ଦିଅଁଙ୍କ ପାତାଳି ଦିଆଯିବା ପରର ଶୁଦ୍ଧିକ୍ରିୟା ବିଧି । ଏକ ସାଧାରଣ ବୃକ୍ଷ ଭାବେ ନିତି ଦୃଶ୍ୟମାନ ହେଉଥିବା ଦାରୁ ବ୍ରହ୍ମ ସ୍ଥାପନ ପରେ ନୂଆ ଶରୀରରେ ଦଶନ୍ତଠାକୁର ଭାବରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଜଗତର ମଙ୍ଗଳପାଇଁ ପତିତମାନଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ ଦିଅନ୍ତି । କେବେଠାରୁ ଦଶନ୍ତଠାକୁରଙ୍କର ନବକଳେବର ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି ତାହାର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଇତିହାସ ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଅଦ୍ୟାବଧି ଏହା ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ଦଶବର୍ଷରେ ଥରେ ମହା ଉତ୍ସବରେ ପାଳିତ ହୋଇ ଆସୁଛି । ଦଶନ୍ତଠାକୁରଙ୍କ ନବକଳେବରର ନିର୍ଯ୍ୟାସ ହେଉଛି – ବ୍ରହ୍ମ ହିଁ ଜଗତର ଏକମାତ୍ର ସତ୍ୟ ଓ ଅପରିବର୍ତ୍ତନୀୟ ତତ୍ତ୍ୱ । ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଆଶ୍ରିତ ହେବା ହିଁ ଜୀବର ପରମ ଧର୍ମ ।

'ଜଗନ୍ତ', 'ଦଶନ୍ତ' କାଳକ୍ରମେ ସଂସ୍କୃତାୟିତ ରୂପରେ ଜଗନ୍ନାଥ ଶବ୍ଦରେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହେଲେ । ଜଗତର ନାଥ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ବଡ଼ଭାଇ ବଳରାମ, ବଳଭଦ୍ର । ଗାଁ ଲୋକେ ତାଙ୍କୁ ବଡ଼ାମଠାକୁର ବୋଲି ପୂଜା କରନ୍ତି । ସେ କୃଷିର ଦେବତା; ଲଙ୍ଗଳ ତାଙ୍କର ଆୟୁଧ । ଲଙ୍ଗଳ ସାହାଯ୍ୟରେ ବିଶ୍ୱକୁ ଉଖାଡ଼ି ପକାନ୍ତି । କୃଷିଜୀବି ଗ୍ରାମବାସୀ ଗାଁ ମଧ୍ୟରେ ବୃକ୍ଷମୂଳେ ବଡ଼ାମଙ୍କର ଆସ୍ଥାନ କରିଥାଆନ୍ତି । ତାଙ୍କର ମଣ୍ଡପକୁ ଲିପାପୋଛା କରି ଝୋଟି ଦେଇ ସଜାଇଥାଆନ୍ତି । ଚାପୋପକରଣ ନୂଆ କରି ବ୍ୟବହାର କରିବା ପୂର୍ବରୁ କୃଷକ ବଡ଼ାମଶାଳରେ ପୂଜା କରେ । ଚାଷୀଙ୍କର ଲଙ୍ଗଳ, ଜୁଆଡ଼ି, ମଇ, ଈଶ, କୋରଡ଼ ଆଦି ପବିତ୍ର ଚାଷୋପକରଣ । ସେଗୁଡ଼ିକ ଅକାମି ହୋଇଗଲେ ବଡ଼ାମଠାକୁରଙ୍କ ପାଖରେ ଜିମା ଦିଅନ୍ତି । ବାଡ଼ିବଗିଚାର ନୂଆ ଫଳମୂଳ, ପନିପରିବା ଓ ପ୍ରଥମ କରି କୁକୁଡ଼ା ଦେଇଥିବା ଅଣ୍ଡାଟିକୁ ଠାକୁରଙ୍କୁ ଅର୍ପଣ କରନ୍ତି ।

ଚୈତ୍ରମାସର ଏକ ପବିତ୍ର ତିଥିରେ ବଡ଼ାମଠାକୁରଙ୍କର ଘୋଷଯାତ୍ରା ହୁଏ । ତାଙ୍କୁ ଗାଁ ଦାଣ୍ଡରେ ଘୋଷରା ଯାଏ । ଜଗତବାସୀଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ ଦେବା ତାଙ୍କର ଅଭିଳାଷ । ଏହାକୁ 'ମଣ୍ଡାଠେଙ୍ଗା' ବା 'ଡ଼ାଳଭାଙ୍ଗୁଣୀ' ପର୍ବ କୁହାଯାଏ । ଗ୍ରାମବାସୀ ଜଙ୍ଗଲରୁ ଶାଳଗଛର ଗଜାଟିଏ ଭାଙ୍ଗି ଆଣି ପବିତ୍ର ତୁଳସୀ ପତ୍ରରେ ସ୍ନାନ କରାଇ ସଜ କରାନ୍ତି । ଗଛଟିର ମଧ୍ୟ ଭାଗରେ ପାଳବେଣ୍ଟି ଗୁଡ଼ାଇ ଦିଆଯାଏ । ଏହା ଠାକୁରଙ୍କ ପରିଧାନ । କଜ୍ଜଳ ଲଗାଇ ଚକ୍ଷୁଦାନ କରାଯାଏ, ଶ୍ରୀ ଓ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ସିନ୍ଦୂର ବୋଳି ଦିଆଯାଏ ମଥାରେ । ମୁଣ୍ଡରେ ମୟୂରଚୂଳ, ଗଳାରେ କରାଟ ଫୁଲମାଳ । କଳା, ଧଳା ଓ ହଳଦୀ ରଙ୍ଗର ନେତ ବନ୍ଧାଯାଏ । ଅଧରରେ ଅମୃତପଣା । ଏହି ଦାରୁଟି ବଡ଼ାମବୁଢ଼ା (ବଳରାମ) ରୂପେ ପୂଜା ପାଇଲେ ମଧ୍ୟ ତିନି ଠାକୁରଙ୍କ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରନ୍ତି । ବଡ଼ାମଶାଳରେ ଏହି ଦାରୁଦେବତାଙ୍କୁ ଡ଼େରି ଦିଆଯାଏ ଏବଂ ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କ ଗହଣରେ ଦେହୁରୀ ପୂଜା କରେ । ଲଳନାମାନେ ପୂଜା ସାମଗ୍ରୀ ନେଇ ଆସନ୍ତି । ବାଦ୍ୟନାଦରେ ପୂଜାମଣ୍ଡପ ମୁଖରିତ ହୁଏ । ଏହି ସମୟରେ କାଳସୀ ଆସନ୍ତି । ଏମାନେ ଦେବାଦେବୀଙ୍କର ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରନ୍ତି । ରାତ୍ରରେ ସୁଲଳିତ ସଂଗୀତ ବୋଲାଯାଏ । ସଂଗୀତରେ ଭକ୍ତି, ପ୍ରେମ, ବିରହ ଓ ବୋଲିବାଣୀ ଭରି ରହିଥାଏ ।

ତା' ଆରଦିନ ମଣ୍ଡାପିଠା ଓ ପଣାଭୋଗ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଏ । ବଡ଼ାମଠାକୁର ବଡ଼ାମଣି ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେବାଦେବୀଙ୍କର ସନ୍ତୋଷବିଧାନ ପାଇଁ ପଣାଭୋଗ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଏ । ଗ୍ରାମର ଚାରିଦିଗକୁ ଅମୃତ ହାଣ୍ଡି ପଠାଯାଏ । ଏହାପରେ ବଡ଼ାମଠାକୁରଙ୍କ ଘୋଷଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ ହୁଏ । କାଳସୀମାନେ ଦାରୁଦେବତାଙ୍କୁ କାନ୍ଧରେ ବୋହି ଆବାଳବୃଦ୍ଧବନିତାଙ୍କ ଗହଣରେ ଶୋଭାଯାତ୍ରାରେ ଗ୍ରାମ ପରିକ୍ରମା କରନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗୃହସ୍ଥ ଠାକୁରଙ୍କୁ ପୂଜାର୍ଚ୍ଚନା କରି ଆଶୀର୍ବାଦ ଭିକ୍ଷା କରନ୍ତି । ଶୋଭାଯାତ୍ରା ଗ୍ରାମ ଉପକଣ୍ଠରେ ପହଞ୍ଚିଲା ପରେ ସେଠାରେ ଥିବା ଝଙ୍କାଳିଆ ଗଛ ଶାଖାରେ ବଡ଼ାମଠାକୁରଙ୍କୁ ଥୋଇଦେଇ ପୂଜାର୍ଚ୍ଚନା ସହିତ ମଣ୍ଡାପିଠା ଭୋଗ ଅର୍ପଣ କରାଯାଏ । ମନ୍ତ୍ର ଉଚ୍ଚାରଣ ସହିତ ଦେହୁରୀ କହେ, "ବଡ଼ାମବୁଢ଼ା ଏଇଠି ରହି ଗାଁ ଜଗିଥା । ଭୂତ, ପ୍ରେତ, ଡ଼ାହାଣୀ, ରୋଗବେମାର, ବାଘ, ଭାଲୁ କାହାରିକୁ ଗାଁ ଭିତରକୁ ଛାଡ଼ିବୁ ନାହିଁ... ଆସନ୍ତା ସାଲକୁ ଯେମିତି ଭଲ ଚାଷବାସ, ଛୁଆପିଲା କୁଶଳରେ ରହିବେ.... ଆମ ଆଡ଼େ ଅନେଇଥିବୁ... ପର କରିବୁ ନାହିଁ । ଆଉ କି ମାଗବି ମହାପ୍ରୁ, ତୁଇତ ଆମର ସବୁ ।"

ରଥଯାତ୍ରାରେ ତିନିଦିଅଁ ମାଉସୀ ଘରକୁ ଯାଆନ୍ତି । ବଡ଼ାମବୁଢ଼ା ବି ଦାରୁଦେବତା । ବୃକ୍ଷ ଅଙ୍ଗରୁ ତାଙ୍କର ସୃଷ୍ଟି । ଏହି ସଂପର୍କରେ ଅନ୍ୟବୃକ୍ଷ ତାଙ୍କର ମାଉସୀ ନିଶ୍ଚୟ । ତିନିଦିଅଁ ମାଉସୀ ଘରକୁ କୁଣିଆ ଗଲା ପରି ବଡ଼ାମବୁଢ଼ା (ବଳରାମ) ଝଙ୍କାଳିଆ ବୃକ୍ଷକୁ ମାଉସୀଘର ଭାବି ବିଜେ କରନ୍ତି । ଏମାନେ ମାଉସୀଘରେ ପୋଡ଼ପିଠା ଖାଇଲା ପରି ବଡ଼ାମ ମଣ୍ଡାପିଠା ଖାଆନ୍ତି । ଦାରୁକୁ ଠେଙ୍ଗା ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ । ଏଣୁ ମଣ୍ଡା ଖାଉଥିବା ଠେଙ୍ଗାକୁ ମଣ୍ଡାଠେଙ୍ଗା କୁହାଯାଇଥାଏ ।

ଚତୁର୍ଦ୍ଧାମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କ ସହିତ ଦଶନ୍ତଠାକୁରଙ୍କର ନବକଳେବର ବିଧିବିଧାନ ଓ ଘୋଷଯାତ୍ରାର ଅନେକ ସାମ୍ୟ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇଥାଏ । ଉଭୟ ଠାକୁରଙ୍କ କଳେବର ନିମ୍ବ ବୃକ୍ଷରେ ନିର୍ମିତ, ଆଜ୍ଞାମାଳ, ବନଯାଗ ଯାତ୍ରା, ଆଦ୍ୟାଶକ୍ତିଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ, ଶବର ବଂଶର

ଅଂଶଗ୍ରହଣ, କାଳସୀ, ପୂଜାବିଧି ଓ ଘୋଷଯାତ୍ରାରେ ଭକ୍ତଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ ଦିଅନ୍ତି । ମହାପ୍ରଭୁ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ପତିତପାବନ ଯାତ୍ରା ବା ଘୋଷଯାତ୍ରା ଦଶାବତାର ଲୀଳାର ସମୃଦ୍ଧ । ପୁଣି ତାଙ୍କ ଅଣସର ସମୟରେ ରାଜବୈଦ୍ୟଙ୍କ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ଦଶମଦିନ ଦଶମୂଳ (ଚେରମୂଳି) ଔଷଧ ଖାଇ ସୁସ୍ଥ ହୁଅନ୍ତି । ଏଣୁ 'ଦଶ' ଶବ୍ଦଟି ଦାରୁଦେବତା ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ସହିତ ଦଶନ୍ତ ଠାକୁରଙ୍କୁ ଭାବଗତ ସଂପର୍କ ଯୋଡ଼ି ମହିମାନ୍ୱିତ କରିଥାଏ ।

ତେବେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଏତିକି ଯେ ଯୋଡ଼ା ଆଷାଢ଼ରେ ଚତୁର୍ଦ୍ଧାମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କର ନବକଳେବର ହେଲାବେଳେ ଦଶନ୍ତଠାକୁରଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦଶବର୍ଷରେ ଥରେ ନୂଆ ଘଟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇଥାଏ । ରାଜକୀୟ ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟ, ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ପରିବେଶରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ନବକଳେବର, ଘୋଷଯାତ୍ରା, ବାରବାସେ ତେରପର୍ବ, ଦେଶବିଦେଶରେ ଖ୍ୟାତି ଓ ପ୍ରଚାର ପ୍ରସାର ଥିବା ବେଳେ ଦଶନ୍ତଠାକୁରଙ୍କ ଉତ୍ସବ ସରଳ, ନିରାଡ଼ମ୍ବର ଗ୍ରାମୀଣ ପରିବେଶରେ ପାଳିତ ହୋଇଥାଏ । ପୁଣି କାଳିଆ ଠାକୁରଙ୍କର ଅସୁମାରୀ ସ୍ଥାବର ଅସ୍ଥାବର ସମ୍ପତ୍ତି, ମହୋଦଧି କୂଳରେ ନଭଶ୍ଚୁମ୍ବୀ କଳାଖଚିତ ଅନିନ୍ଦ୍ୟ ସୁନ୍ଦର ମନ୍ଦିର ଥିବା ବେଳେ, ପାହାଡ଼ ଜଙ୍ଗଲ ଘେରା ମୁକ୍ତାକାଶ ତଳେ ଦଶନ୍ତଠାକୁରଙ୍କ ପୀଠସ୍ଥଳୀ । ଏସବୁ ସତ୍ତ୍ୱେ ଉଭୟେ ଏକବ୍ରହ୍ମ; ଦାରୁବ୍ରହ୍ମ । ସେହି ଉଚ୍ଚତର ସତ୍ତା ଆବହମାନ କାଳରୁ ଜଗନ୍ନାଥ ସଂସ୍କୃତିରେ ଦାରୁବ୍ରହ୍ମ ବା ଦାରୁଦେବତାଙ୍କ ଭଜନ, ପୂଜନ ଓ ଆତ୍ମ ନିବେଦନ ଗାଥା ବିଶ୍ୱଜନ ସମୂହକୁ ଆକର୍ଷିତ କରି ରଖିଛି ।

ଶବ୍ଦଅର୍ଥ :

କୁମ୍ଭା – କୁଡ଼ିଆ

ବେଣ୍ଟି – ପାଳରେ ତିଆରି ମୋଟା ଦଉଡ଼ି

ଗଜା – ଅଳ୍ପ ବୟସର ଗଛ

ଝାଡ଼ ଦେବତା – ଜଙ୍ଗଲ ଦେବତା

ମଞ୍ଚା – ଭାଡ଼ି

ଡ଼େରି – ଆଉଜାଇ ଦେଇ

ଟୋଳ – ମହୁଲ ଗଛର ଫଳ

କୋରଡ଼ – ମାଟି ଘୋଷାରି ନେବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ କାଠ

Reference :

(୧) କାଦମ୍ବିନୀ, ସ୍ୱନକ୍ଷତ୍ର, ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର, ଜୁଲାଇ – ୨୦୧୨, ପୃଷ୍ଠା–୩୮

(୨) ସମାଜ, ରବିବାର, ଜୁଲାଇ–୨୦୧୧, ପୃଷ୍ଠା–୫

(୩) Tribes of Orissa, Harisan and Tribal Welfare, Department Govt. of Odisha, Bhubaneswar, Page-111

(୪) ଶ୍ରୀ ଭଞ୍ଜଭୂମି କେନ୍ଦୁଝରୀ, ନୀଳାଚଳ ପ୍ରକାଶନୀ, ବଡ଼ବିଲ, କେନ୍ଦୁଝର, ପୃଷ୍ଠା – ୩୬୦

(୫) ଶ୍ରୀଭବାନୀଶଙ୍କର କାଲେ, ଆଦିବାସୀ ଗଣ୍ଡ ସଂସ୍କୃତି ଗବେଷକ ଏବଂ ସଂଗ୍ରାହକ ।

(୬) କ – ଗବେଷଣା କ୍ଷେତ୍ର – ଜାଳି, ଭୋଇପାଲି, ଗଣ୍ଡବରେଇ

ଖ – ବ୍ୟକ୍ତି – ରଙ୍ଗାଧର ନାଏକ (ପୂଜକ), ସତ୍ୟବାନ ସିଂହ (ପଧାନ), ଶ୍ୟାମଘନ ନାଏକ, ରାହାସ ବିହାରୀ ସିଂହ, ପାହାଡ଼ ସିଂହ, ପ୍ୟାରୀ ସିଂହ, ବୁଟୁ ନାଏକ, ପ୍ରମିଳା ନାୟକ, କାଳିଆ ସିଂହ, କମଳ ନାଏକ ।

ଜାଳି, କେନ୍ଦୁଝର

କନ୍ଧମାଳ ଗୋଁଣ୍ଡ ସଢବଂଶୀ ପରିଚୟ ସଂସ୍କୃତି ଓ ପରମ୍ପରା

ସୌଜନ୍ୟ : ଶ୍ରୀ ଲୋକନାଥ ପାତ୍ର

ସଢବଂଶୀ ପରିଚୟ ଦେବା ଅବଶରରେ କନ୍ଧମାଳରେ ଗୋଁଣ୍ଡ ସଂମ୍ପ୍ରଦାୟ ବସତିର ସମ୍ୟକ ଧାରଣା ଦେବା ଆବଶ୍ୟକ ମନେ କରେ । ବର୍ତ୍ତମାନର କନ୍ଧମାଳ ଜିଲ୍ଲା ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲା ଓ ସେତେବେଳର ବୌଦ୍ଧ ରାଜ୍ୟର ଖଣ୍ଡ ବିଖଣ୍ଡିତ ଅଞ୍ଚଳକୁ ନେଇ ଗଠିତ । ରସଲକୁଣ୍ଡ଼ା, ଘୁମ୍‌ସର,ବୌଦ୍ଧ ଅଧିନସ୍ଥ ବର୍ତ୍ତମାନର ଗ୍ରାମ ବସତି କନ୍ଧମାଳର ଅଟେ । ପାହାଡ଼, ପର୍ବତ, ନଦୀ, ନାଳ ନିଘଞ୍ଚ ଜଙ୍ଗଲ ମଧ୍ୟରେ କନ୍ଧମାନେ ବାସ କରୁଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ତର ଦ୍ୱନ୍ଦ ସଦାବେଳେ ଲାଗି ଥାଏ । କନ୍ଧମାଳରେ ଶାନ୍ତି ବିରାଜମାନ କରିବା ନିମନ୍ତେ କେତେକ ହିତୟିସୀ ବ୍ୟକ୍ତି ରାଜପୁତ କ୍ଷତ୍ରିୟ ଗୋଣ୍ଡଙ୍କୁ ଅମନ୍ତ୍ରଣ କରିଥିଲେ । ଗୋଁଣ୍ଡ ଶାସନ ଅଧିନରେ ସେମାନେ ରହିବା ନିଷ୍ପତି କଲେ । ନିଷ୍ପତି ପ୍ରକାରେ ବୌଦ୍ଧ ରାଜ୍ୟରେ ଓ ପାରଳା ଖେମୁଣ୍ଡି ରାଜ୍ୟରେ ବସତି କରୁଥିବା କ୍ଷତ୍ରିୟ ଗୋଁଣ୍ଡମାନେ କନ୍ଧଙ୍କ ଅମନ୍ତ୍ରଣ ପ୍ରକାରେ କନ୍ଧମାଳରେ ଆସିଲେ । ଜି.ଉଦୟଗିରି, ରାଇକିଅ, ଦାରିଙ୍ଗବାଡି, ଫୁଲବାଣୀ,ତୁମୁଡ଼ିବନ୍ଧ, ବ୍ଲକସ୍ଥ ବେଲଘର, ଝିରିପାଣି, ଲଙ୍କାଗଡ଼, ମୁଣ୍ଡିଗଡ଼ ଅଞ୍ଚଳରେ ବସତି ମାନ ସ୍ଥାପନ କରି ରହି ଆସୁଛନ୍ତି । ଗୋଦାପୁର, ପୁ ଡ଼ାମାର ସ୍ଥାନ ଗୁଡ଼ିକ ସେତେବେଳେ ବୀର ପୁରୁଷଙ୍କ ଲୁକାୟିତ ସ୍ଥଳ ଥିଲା ।

ଗୋଁଣ୍ଡ କ୍ଷତ୍ରିୟ ଗଣ ଦିଲ୍ଲୀରୁ ଯବନଙ୍କ ମୁକାବିଲା କରିନ ପାରି ଲୁକାୟିତ ଅବସ୍ଥାନରେ ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନକୁ ଚାଲିଯାଇଥିଲେ । ଉକ୍ତ ସମୟରେ ସୋନପୁର, ବଲାଙ୍ଗିର, ବୈାଦ୍ଧ, କଳାହାଣ୍ଡିର ଗଡ଼ଜାତ ଅଞ୍ଚଳ ତଥା ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡିର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନ ମାନଙ୍କରେ ବସବାସ କଲେ । ଗୋଁଣ୍ଡ କ୍ଷତ୍ରିୟ ମାନଙ୍କ 'ଖଳା ଯାତ୍ରା'' ବା ଈଷ୍ଟ ପୂଜା ସ୍ଥଳରେ 'ଛତର'' ପାଟ ପାଇଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ସୂତ ଆଣିବା ପରଂପରା ରହିଅଛି । ଗୋଁଣ୍ଡ ମାନଙ୍କ ମୂଳ ସଂସ୍କୃତି ସୋନପୁର ବଲାଙ୍ଗିର,କଳାହାଣ୍ଡି,ବୌଦ୍ଧ ଆଦି ସହିତ ଓତପ୍ରୋତ୍ ଭାବେ ଜଡ଼ିତ ଓ ପ୍ରଚଳିତ ଅଟେ । ଗୋଁଣ୍ଡ ଜାତି ଆଦିବାସୀ ମାନ୍ୟତା ପାଉଛି ।

ସଢବଂଶୀ ପରିଚୟ:- ସଢବଂଶୀ ଏକ ଜାତି ସମୁହକୁ ବୁଝାଏ । ଯାହାକି ଗୋଁଣ୍ଡ ଜାତି ଅଟେ ।ଗୋଟିଏ ମାଆର ସନ୍ତାନ ଅଟନ୍ତି । ଛଢ଼ କୁଳର ଈଷ୍ଟ 'କୁନ୍ଦା ଦେବତା'' ଓ ମାତା ପାର୍ବତୀ । ସମସ୍ତ ସନ୍ତାନ ଛଏ ଦେବତା ନାମରେ ଚିହ୍ନିତ । ଛଏ ଟ୍ବୋରୁ ଛଢ଼ ବଂଶ ସୃଜନ । ସଢ ବଂଶ ଯଥା:- ଗଙ୍ଗ, ଗାର୍ଗବ, ଯଦୁ, କଦମ୍ବ, ସୋମ ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟ ବଂଶ ଅଟେ । ଅଷ୍ଟ ଧାତରେ ନିର୍ମାଣ କରି ପ୍ରତ୍ୟେକ ବଂଶ ଭାଇ ବର୍ଗ କୁନ୍ଦା ଦେବତା ପୂଜନ କରନ୍ତି । ନିର୍ମାଣ ମୂର୍ତ୍ତିକୁ ସାଲକା କୁହାଯାଏ ।

ବଂଶ ପ୍ରକରଣ ଅନୁଯାଇ ଗଢ଼ ଦେବାଦେବୀ, ଛତର ଗୁଡ଼ି ବା ଖେଳ ଗୋତ୍ର ଦିଆ ଇତ୍ୟାଦି ରହିଅଛି । ଚିହ୍ନିତ ଭାଇବର୍ଗ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଦେଓ ବା ଦିଆ ପ୍ରକରଣ ଏକ । ବଂଶର ପରିଚୟ ଦେବା ପାଇଁ ଦେଓ ବା ଦିଆ ପ୍ରଚଳିତ ଅଛି । ଯେ କେହି ନିଜ ବଂଶର ପରିଚୟ ପ୍ରଦାନ ପାଇଁ ଦେଓ କହି ପାରିଲେ । ଗୋଁଣ୍ଡର ନିହ୍ନଟ ଜାଣି ପାରିବ । ଫଳରେ ବନ୍ଧୁ କି ଭାଇ ବଂଶ ହେବ ସହଜେ ଜାଣି ପାରିବ ।

ପ୍ରତ୍ୟେକ ବଂଶର ଭାଗ ମଧ୍ୟ ହୋଇଅଛି । ଗଙ୍ଗ ବଂଶ:- ୪ ଦେଓ, ଗାର୍ଗବ:- ୭ ଦେଓ, ଯଦୁ:- ୩ ଦେଓ, କଦମ୍ବ:- ୭ ଦେଓ, ସୋମ:- ୫ ଦେଓ, ସୂର୍ଯ୍ୟ:- ୬ ଦେଓ ଏପରି ପରିଚିତ ଅଛି ।

ପ୍ରତ୍ୟେକ ବଂଶ ବିଭାଜିତ ଅଟେ । ଗଙ୍ଗ ବଂଶୀ- ଘଢ଼େଇ ନାମରେ ବିଦିତ । ଭଅବର୍ଗ ଯଥା- ଟେକାମ୍, ମାପାଚି, ମରକାମ୍, ନେତାମ୍ । ମତି କ୍ଷତ୍ରିୟ ଗୋଁଣ୍ଡ ଠାରୁ ଗଙ୍ଗବଂଶ ଉତ୍ପତି । ଗଙ୍ଗବଂଶ ଗଢ଼ ଲାଞ୍ଜିଗଢ଼, କାଶିଗଢ଼, ସୁଆଁଲିଗଢ଼, ପନିଆସୁଙ୍ଗା ଗଢ଼ ବା (ସପେତଗଢ଼) ଆଧୁନିକ ଗଢ଼ର ନାମ ବର୍ତ୍ତମାନ ଲାହୋରଗଢ଼, ଗୋତ୍ର କଛପ ଅଟେ । ଗଙ୍ଗରାଜ, ଦୁବରାଜ, ମାନେକରାଜ ଓ ସୁରାଜ । ସାଗର ହେଲା କଂସା ସାଗର ଛତ୍ର ହେଲା ଶ୍ୱେତ ଛତର, ଗୋତ୍ର ସନ୍ତକ କଇଁଛ । ଅଶ୍ୱ ଗାୟକ । ଗାର୍ଗବ ବଂଶୀ:- ମଧୁ ଗୋଁଣ୍ଡ

ଠାରୁ ପରେଇ ଗୋଁଣ୍ଡର ଜାତ । ୭ ଦେଓ ୭ ଭାଗ ଅଛନ୍ତି । ଗଡ଼ ମଧ୍ୟ ୭ଟି, ଗାଡ଼ା ମାଣ୍ଡାଳା, ଟିକଚନ୍ଦନଗାଡ଼ା, ମନିମାଗାଡ଼ା ଝାଲପାଙ୍ଗାଗାଡ଼ା, ଅଜୟଗାଡ଼, ଜୟଗାଡ଼ା, ସୁଲସାଲଗାଡ଼ା । ଭାଇ ଭାଗ ହେଲେ ଗୋଟାମ ମରେହ, ତାୟମ ମରେଇ, କୁଞ୍ଜାମମରେଇ, ସାୟାମ ମରେଇ, ବଇବଦାମରେଇ, ଲେଥାମ ମରେଇ, ତାୟମ ମରେଇ । ଗୋତ୍ର ହେଲୋ ନାଗେଶ ଓ ପଦ୍ମ ଗୋତ୍ର । ଦେବତା ସିଂହବାହିନୀ, ଗୁଡୁଦାଲଘୁମା, ବିରାପାଟ ସାଏ, ପଞ୍ଚରାଘାର କାତିକୁରା, ପଞ୍ଚକୋଷମହରମଣୀ, ବଜ୍ରମୁଖା, ନେତ୍ରମୁଖ, ଅଗ୍ନିମୁଖା, ଘନଚକର ସାବଲ ମନି । ସାଗର ବସାଗର, ଡ଼ରାଲଛତର, କୁମ୍ଭଛତର ଓ ଟିପେନଛତର । ଭାଇବର୍ଗ:- ଭୋଇ, ଜାଝି, ପନ୍ଦର ।

ଯଦୁବଂଶ:- ୩ ଦେଓ ମହାପୁରୁଷ ନନ୍ଦଙ୍କ ଠାରୁ ନେଟି କ୍ଷେତ୍ରି ଗୋଁଣ୍ଡର ଉତ୍ପତି । ଗୋତ୍ର ଅନନ୍ତ । ଦେବା କରାତି, ବିରାତି, ତାଦୋବୁଡ଼ା, ବେଳାରକ୍ଷନ, ପାଇକେରା, (ତପେଷ) । ଗଡ଼- ଗଡ଼ସେମେରା, ଗଡ଼କାକେର, ଗଡ଼ ଚିନ୍ତା ଓ ଲୌହଗଡ଼ । ଲୌହଗଡ଼ ଯୌତୁକ ଦିଆ ଗଡ଼ । ଭାଇର ନାମ- ଅଗନେଟି, ବାଘନେଟି, ଖୁରୁଷୁ ନେଟି, ମୋସେରନେଟି, ପତପେଟି, କେଲେବାସନେଟି, ଧରୁଆନେଟି, ଚଭାଲନେଟି । ଭାଇବଗ୍ର ଏମାନେ ଧରୁଆ, କ କୁମୁରା, କହଁର ମାଝୀ ସାଇଙ୍ଗା ଧାରି ଅଟନ୍ତି । ଧରୁଆ ତିନି ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ- ପାଟଧରୁଆ, ଘାଟଧରୂଆ, ଠାଟଧରୁଆ । କୁମୁରା ପଦବୀ କୁଦା ଦେବତାର ପୂଜକ ଛତର ପୂଜକଙ୍କୁ ଛତରିଆ କୁହାଯାଏ । ପଦବୀ କହଁର, ବାଘେଲ ତିନି ଦେଓଙ୍କ ବଂଶ ଭାଇଁମାଝୀ ଓ ୩୨ ପାତ୍ର ଛୁଆନବଂଶୀ ବା ଖମେ ମହାପାତ୍ର । ବେଲପତରିଆ ଅଟି, ବେହେଙ୍ଗା, ଲେହେଙ୍ଗା, କରଦଲିଆ, ଦକ୍ଷିଆଅଟି, ବିରିସାଇ ଅଟେ, ବିଶ୍ରାଅଟି । ତିନି ଦେଓ ବା ଦେବ ବ୍ରାହ୍ମଣ ନାମରେ ବିଦିତ । କୁଞ୍ଜୀକୁଞ୍ଜିଆ ଗଛ । ବଳଦା ସାଗର, ଅଶ୍ୱ ସାଞ୍ଜୁ । ନିଶାନ ବା ଢୋଲ କଣା ଭୋଏରୋ ।

କଦମ୍ବ ବଂଶୀ:- ଅନନ୍ତ ଠାରୁ ଅଟି ଗୋଁଣ୍ଡ ଉଦ୍‌ଭବ । ୬ ଦେଓ । ଭାଇ ଭାଗ ନାମ- ଭିଶାରିଆ ଅଟି, ବେହେଙ୍ଗାଅଟି । ଲେଙ୍ଗାଅଟି, ବେଲପତିରିଆଅଟି । କରଦିଆଅଟି, ଦନ୍ଦିଆଅଟି, ବିରିସାଇଅଟି, ବିଶ୍ରାଅଟି, ମାଲେ ଅଟି, ବାଘା ଅଟି । ପୌଲସ୍ତ ଗୋତ୍ର । ହିରାଗଡ଼ ଦେବତା ଜଙ୍ଗାଦେଓ । ଛତର ଟିପିନଛତର ଓ ଉଡ଼େନ ଛତର । ସାଗର ଦମସାଗର । ଗୋତ୍ର ସନ୍ତକ କଣାବେଧ ମାଛ, ଅଶ୍ୱ ଶାବେଳି ।

ସୋମବଂଶୀ:- ପିତର ମହାପୁରୁଷଙ୍କ ଠାରୁ ଜନ୍ମ ଲାଭ କରିଛନ୍ତି କ୍ଷେତ୍ରି ପରେକ ଗୋଁଣ୍ଡ ବା ପରେଖ । ୫ ଦେଓ । ଗୋତ୍ର- ବଶିଷ୍ଠ । ବୈରାଟଗଡ଼, ଘଟତକଚଗଡ଼, ସୁବିନ୍ଧାଗଡ଼, ବନଗଡ଼, ସହଗଡ଼ । ସାଗର- ଭୋସାଗର । ଦେବତା- କୁନ୍ତିମାଦ୍ରି, ପାଦଲଙ୍ଗେ, ମାନେକଗୋଦ, ତଣ୍ଡାମୁଣ୍ଡି(ତମୁସାଲ) ମହାଜିରାଚଣ୍ଡି (ଅଙ୍ଗାରଦେଇ) । ଛତର ଟିକେଖାଲ (ଟିପେନଛତର), ବନବମିଛତର, ଚିରାଛତର, ଚନ୍ଦ୍ରଛତର, ମା ଗଙ୍ଗାଛତର (ରନ୍) । ଭାଇବଂଶ- ପରେକ, ଭୂଇ, ସେଲତୁର, କମଲ ଭୁର କାଳିକହଁର । ଅଶ୍ୱ- ଫରି, ଗୁଡ଼ି- ରନ୍‌ମୁହି । ଗୋତ୍ର- ପ୍ରତିକ ଛଞ୍ଚାଣ ।

ସୂର୍ଯ୍ୟ ବଂଶୀ:- ଜାଗେରୁ ଜଗତ କ୍ଷେତ୍ରି ଗୋଁଣ୍ଡ ଜାତ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ବଂଶ ୬ ଦେଓ । ଗୋତ୍ର- ପରାସର କେହି କେହି ବରଦ୍ୱାଜ କହନ୍ତି । ଗଡ଼- ନାନ୍ଦାଗଡ଼, ଦେବଗଡ଼, ଆଲୋକ ଚାନ୍ଦା, ମନବାଞ୍ଛାଚାନ୍ଦା । ଆଲାଦିଆଚନ୍ଦା, ପ୍ରେମିକଚାନ୍ଦା, ଖୁସୁରୁ ମୁସିଆ ଚାନ୍ଦ । ଜଗଦଳା ଗୁଡ଼ି । ଦେବତା- କଂପା, ସୋମାତୁଲା, ପଣ୍ଡିତମାତୁଲା, ଉଦେଶ୍ରୀଆ, ଆନ୍ଦୁଆ, ଲାଥୁଆ, ଲିଙ୍ଗା । ଛତର- ମେଘନାଦ, ଉଡ଼େନ ଛତର । ବାଘବାଳିଆରବାନା, ଉପାଙ୍ଗପଗ ରାଉଳ, ଭାବରାଉଳ, ଶୂନ୍ୟରାଉଳ । ସାଗା- ଦେସାଗର । ଭାଇବଂଶ- ପୁଟ୍ଟ, ଉଦେ, କଏଣ୍ଡା, ରାଏ, ମଳିକ (କାଳିଆ) ଛଅଭଣ୍ଡା, ମୋଉ ଡ଼ି, ପାଟ୍ଲେ, ପେନ୍ଦର, କ ଏପରି ୫୨ ପ୍ରକାର ଅଛନ୍ତି । ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀ ଜଗତ ଗୋଁଡ୍ର । ଅଶ୍ୱ- ଖଡ଼ଗ ଓ ଗୋତ୍ର ପ୍ରତୀକ ହାତୀ ।

ପୂଜାଅର୍ଚ୍ଚନା:- ସଡ଼ବଂଶୀଙ୍କ ଇଷ୍ଟ ଦେବତା, ସମଗ୍ର ସାଗାଭାଗା ପ୍ରକାରେ. କୁନ୍ଦାଦେବତା । ଯାହାକି ବଡ଼ଦେଓ ବା ବୁଢାଦେଓ ସର୍ବଜନରେ ବିଦିତ । ଇଷ୍ଟ କୁନ୍ଦାଦେଓଙ୍କୁ ସାଗାଭାଗା ବିଭାଗରେ ବୁଢାଦେଓ, ଜଙ୍ଘାଦେଓ, ଓ ଲିଙ୍ଗାଦେଓ ନାମରେ ପୂଜିତ । ପଶ୍ଚିମ ଓଡ଼ିଶାର ବଲାଙ୍ଗିର, କଳାହାଣ୍ଡି, କନ୍ଧମାଳ,ସୋନପୁର ଆଦି ସ୍ଥାନର ଗୋଁଣ୍ଡ କୁଳ ବୁଦେବତା ପୂଜାଅର୍ଚ୍ଚନା କରନ୍ତି । ପୁଜା ସ୍ଥଳକୁ ଖଳା କୁହାଯାଏ । ଖଳାଯାତ୍ରା ପୌଷ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ ତୃତୀୟ, ପଞ୍ଚମୀ, ସପ୍ତମୀ, ଦଶମୀ ଆଦି ମଧ୍ୟରେ କରାଯାଏ । ବଂଶଗତ ଅନୁସାରେ ଭିନ୍ନଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଭାଇବର୍ଗଙ୍କ ସୁବିଧା ପ୍ରକାରେ ପାଳନ ହୁଏ । ଖଳା ସ୍ଥପନର ବା ଖଳା ଯାତ୍ରା ହେବା ଗ୍ରାମର ଭାଇବର୍ଗ ମଧ୍ୟରୁ ମୁଖ୍ୟ ରହନ୍ତି । ସ୍ଥାନ ବିଶେଷରେ ପଦବୀ ତାର ଅଲଗା ଅଲଗା ରହେ । ଯଥା- ଧରୁଆ, କୁମୁରା, ଉମୁରା, ଜମିଦାରୀ, ପାତ୍ର ଇତ୍ୟାଦି ମୁଖ୍ୟତଃ ପୂଜକ କୁମୁରା ଅଟନ୍ତି । ଅଷ୍ଟଧାତୁରେ ନିର୍ମିତ ମୂର୍ତ୍ତିକୁ 'ସାଲକା'' କାହାଯାଏ । ଯାତ୍ରା ବେଳେ ଏହା ଯେ ଧରିଥାଏ । ତାକୁ ଦିଆରି, ଦେଓ ଧରୁଆ, ଭରୁଆ ନାମରେ ଆକ୍ଷାନ ହୁଏ । ତାର ସମୁଖ ଭାଗରେ ଚକା ଆସନରେ ବସି ଦୁଇହାତ ପାପୁଲି ସନ୍ଧିରେ ସୂତ୍ ବା ଦାବ ଛଣ ଧରି ରହେ । ମୂର୍ତ୍ତିକୁ ଧରି ଦେଓ ଧରୁଆ, ବୁଢା ଦେବତା

ତା ଦେହରେ ପ୍ରବେଶ ହେବା ଦେଖାଯାଏ । ଦିଆରି କୁ ମୂର୍ତ୍ତି ଧରାଇବା ପୂର୍ବରୁ, ଭାଇବନ୍ଧୁ ମିଶି ପାଟ ପିନ୍ଧାନ୍ତି । ପାଟ ଅଶନ ପତ୍ର ଓ ବନସୋଲା ଭୋର ଯାହାକୁ ସିରିଲିମିର୍ଲିପାଟ୍ କୁହାଯାଏ । କୁନ୍ଦା ଦେବତାଙ୍କୁ ପାଟ ବିନ୍ଧାଇ କୁମୁରା ଖଳାର ଉଭାକହବା ସ୍ଥାନରେ ତାଲପେ ସାମନାରେ ଦିଆରିକୁ ଧରାନ୍ତି । ତାପରତେ କୁମୁରା କୁମ୍ଭ ଗଡ୍ଡୁ ଦ୍ୱାରା ଜଳ ଢାଳନ୍ତି । ମୂର୍ତ୍ତି ବା ସାଲକା ଉପରେ କୁନ୍ଦା ଦେବତା ମୁର୍ତ୍ତିକୁ ଦୁଇ ହାତରେ ଧରି ଦିଆରି ଏକାଗ୍ର ଭାବେ ଛିଡ଼ା ହୋଇରହି ଜଳ, ଧୂପ କୁମୁରା ଦିଏ । ବିଶି ବାନାବାଦନ କରି ଦେବତାଙ୍କୁ ଆବାହନ କରେ । ଦିଆରି ହାତରେ ଥିବା ସାଲକା ମୂର୍ତ୍ତିରୁ ଦାବଖର ଟାଣି ତାଲପେ ମୁଠିରେ ଗୋଟିଏ ଦିଏ । ଦାବଛଣ ବା କାର କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରି କୁମୁରା ପୂର୍ବରୁ ଆଣିଥାଏ । ତାପେ ଦେବତା ଆବାହ୍ନ ମନ୍ତ୍ର କରେ । ଦେଓ ଧରୁଆ ଦେହରେ ପ୍ରବେଶ ବୁଢାଦେଓ କଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଶି ମଧ୍ୟ ବାନାବାଦନ କରି ଦେବତା ଡ଼ାକେ । ବୁଢାଦେବତା ପ୍ରବେଶ ହେଲେ ଭୂମିକୁ ଉଦାଲ ମାରେ । କୁମୁରା ତଥା ପୂଜକ ଟିମର ପ୍ରତିନିଧିମାନେ ଟେକି ସମ୍ଭାଳି ନିଆନ୍ତି । ତାପରେ ତାଲପେ ପାଖରେ ଝାମ ମାରେ । ଦିଆ ପ୍ରକାରେ ଝାମ ମାରିବା ହୁଏ । ତାପରେ ମନ୍ଦିର ଭିତରକୁ ଯାଏ । ନିଜ ଅସନକୁ ସିଦ୍ଧିକରେ । ସେଠି ପୂଜକ କୁମୁରା ଭୁଲ ଭଟକା ପାଇଁ ଅନୁରୋଧ କରେ ଓ କ୍ଷମା ପ୍ରାର୍ଥନା କରେ । ମନ୍ଦିରକୁ କାହାରି ଛତର ସ୍ଥାପନ ପାଖକୁ ଯାଏ । ସେଠାରେ ଜଳ ଢାଳିବା ଧୂପ ଆହାର ଛରକୁ କରାନ୍ତି । ଦେବତା ରକ୍ଷକ ମୁଖାଁଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଇ ଜଳ ପାନ ଆଞ୍ଜୁଳା ମାଧ୍ୟମରେ କରାନ୍ତି । ତାପରେ ଉପସ୍ଥିତ ଅନ୍ୟ ଭକ୍ତ ଜନକୁ ଜଳ ପ୍ରଦାନ କରାନ୍ତି । ସାଗାଭାଗା ଜାତି ଭାଇ ଆନନ୍ଦ ସହିତ ପାଇଥାନ୍ତି ଓ ନିଜକୁ ଧନ୍ୟ ମତନ୍ତି । ବୁଢା ଦେବତାଙ୍କ କୃପା ପ୍ରାର୍ଥନା କରନ୍ତି । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଜଳଦାନ ପରେ ଦେବତାନିଜ ଆସ୍ଥାନକୁ ଆସନ୍ତି । ଇତି ମଧ୍ୟରେ ଦୁଃଖ ଗୁହାରି ଭାଇବନ୍ଧୁ ଜଣାନ୍ତି । ତାଲପେ ମାଧ୍ୟମରେ ଠାରନାର ଦ୍ୱାରା, ବୁଢାଦେବ ଜଣାଇ ଥାଏ । ତାଲପେ ଗୁହାରୀ ଜନଙ୍କୁ ବୁଝାଇଥାନ୍ତି । ଭୋଗ ମଧ୍ୟ ଉକ୍ତ ଠାରୁ ପାଇବା ଜଣାଇ ଦିଏ ।

ଭୋଗ ନଡ଼ିଆ, କୁକୁଡ଼ା, ହଂସ, ପାରା, ଛେଳି ଓ ମେଣ୍ଢା ଦେବା ପ୍ରଥା ଅଛି । ପାଗା କାନ୍ଧିବା ନୂତନ ବସ୍ତ୍ର ପ୍ରଦାନ ଦେବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ବିବାହ ବେଳେ ବନ୍ଧା ହୋଇ ଥିବା ପାଉର ନବଦମ୍ପତ୍ତି ନିଅନ୍ତି । ପିତା ମାତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ଡୁମା ବସାଇବା ପ୍ରଚଳନ ଅଛି । ଖଳାରେ ବା ଗଦିରେ ନେ ପୁତ୍ର ଡୁମା ବସାଇଲେ ନିଜକୁ କୃତାର୍ଥ ମନେ କରେ । ବୁଢ଼ାଦେବଙ୍କ ପୂଜା ଭୋଗ ପ୍ରଦାନ ପରେ 'ଇଷ୍ଟ ଦେବୀ' ଛତର ମାଆ ଗୌରୀଙ୍କ ପୂଜା ଛତରିଆ କରେ । ପାଟ କନାରେ ଛତର ତିଆରି ହୋଇ ଥାଏ । ପାଟ ଆଣିବା ପାଇଁ ସୋନପୁର ଯାଆନ୍ତି । କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଛତର ଅସୁଦ୍ଧ ହେଲେ ପାଣିରେ ଭସାଇ ନୂତନ ପାଟ ବସନ୍ତ ଅଣାଯାଇ ସିଲା ଯାଏ । ଛତରକୁ ସିଲା ଶେଷରେ ଜୀନ୍ୟାସକୁ କରାହୁଏ । ବିଶି ଜୀବନ୍ୟାସ ଦେଇ ଥାଏ । ଛତର ଦେବୀ ନଡ଼ିଆ ସାଙ୍ଗକୁ ଭକ୍ତ ବଳି ପାଇଥାଏ ।

କୁନ୍ଦାଦେବଙ୍କ ସଙ୍କୁଡ଼ି ଭୋଗ ରନ୍ଧନକାରୀଙ୍କୁ 'କଲୁଆ ରନ୍ଧାଳି' କୁହାଯାଏ । କ୍ଷିରୀ, ମୁଗ ଆଗ ବଳୀ ପଡ଼ିଥିବା କୁକୁଡ଼ା ମାଂସ ରନ୍ଧନ କରି ଭୋଗ ଚଢ଼ାଇବା କୁମୁରା କରେ । ଛତର ପାଖରେ ଛତରିଆ ପ୍ରଦାନ କରେ । କୁନ୍ଦା ଦେବ ଓ ଛତରକୁ ଭୋଗ ଅର୍ପଣ ପରେ ସଗାଜନ ଭୋଜନ କରନ୍ତି । ଖଳା ଯାତ୍ରା ପର୍ବ ବହୁ ଆନନ୍ଦ ଉଲ୍ଲାସରେ ଜାକ ଜମକରେ ରିତିନିତି ପ୍ରକାରେ ପାଳିତ ହୁଏ । ଖଳା ଯାତ୍ରା ପରେ ଗୋଁଣ୍ଡ କୁଳ ନୂତନ ଚାଉଳ ଧୋଇ ରନ୍ଦନ କରିବା ପ୍ରଥା ଅଛି । ବୁଢାଦେବ ପୂଜକ ଗଣ ବହୁ ନିଷ୍ଠାକାଷ୍ଠାରେ ରହନ୍ତି । ବର୍ଷ ସାରା ସେମାନେ ନିତିନିୟମ ପାଳି ରହନ୍ତି । ଭୂଲକରେ ଅଘଟଣ ଘଟିବା ଭୟ ଥାଏ ।

ଗୋଁଣ୍ଡ ଜାତିର ଧର୍ମ ଗୁରୁ ବିଶି ଅଟେ । ଜୀଇଁତେ ଦାନ ମୃତ୍ୟେ ଦାନ ତାହା ରହିଛି । ବାରମାସକୁ ଅଠାରି ଦାନ । ବର୍ଷକୁ ଥରେ ଗୋଁତ୍ର ଘରେ ସେ ବାନା ବସାଇଲେ ଶୁଭ ହେବା ବିଶ୍ୱାସ ଅଛି । ବିବାହ ଦାନ, ମୃତ୍ୟୁଦାନ ନେବା ପ୍ରଥା ଅଛି । ମୃତ୍ୟୁରେ ଲୁହାଲସକର, କୁଲା ଛାଞ୍ଚୁଣୀ, ଛେଳି, ଗାଈ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟବହାର ଜିନିଷ ଦାନ ପାଇଁ ଦେବା ରହିଛି ।

ବିବାହ:

ସଡ଼ ବଂଶୀ ବିବାହ ବରନ୍ଦ ପଦ୍ଧତିରେ ହୁଏ । କନୟା ବରଘରକୁ ଅଣାଯାଇ ବିବାହ ବିଧାନ କରାଯାଏ । ବରପକ୍ଷ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ଦିନ କନ୍ୟା ପିତା ଘରକୁ ଯାଇ ପିନ୍ଦ ଉଡ଼ା କରନ୍ତି । ଏଥି ପୂର୍ବରୁ କନୟା ମଗା ବା ମଦପିଆ ସରିଯାଇ ଥିବ । ବର୍ତ୍ତମାନ ନ ଡ଼ିଆ ଧରା କହୁଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଏହା ଗୋଁଣ୍ଡ କୁଳର ନୁହେଁ । ବିବାହ କାର୍ଯ୍ୟ ଯେ କରେ ତାଙ୍କୁ ଲଗ୍ନିଆ କୁହାଯାଏ । ଜାତକ ସୁଝାଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ବିବାହ ଲଗ୍ନ ଶେଷ ଯାଏଁ । ଲଗ୍ନିଆ କରେ । ଏହା ଜାତିର ଲୋକ ହୋଇଥିବା ଦରକାର । ବ୍ରାହ୍ମଣ ଦ୍ୱାରା ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ମନା ।

ଗୋଁଣ୍ଡ ବିବାହରେ ଯୌତୁକ ଦେବାନେବା ନାହିଁ । ଝିଅର ଚଳିବା ସାମଗ୍ରୀ ନେବା ପ୍ରଥା ଅଛି । କୌଣସି ବାଧ ବାଧକ କିମ୍ବା ଦାବି କରିବା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସାମାଜିକ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ରହିଅଛି । ବିଧବା ବିବାହ ପ୍ରଚଳନ ଅଛି । ବିବାହ ସ୍ତ୍ରୀ ଛାଡ଼ପତ୍ର ନିଷିଧ ଅଛି । ଗୁରୁତର

ଦୋଷରେ ଆରୋପ ହେଲେ ସମାଜ ବସି ନ୍ୟାୟ ନିଷ୍ପତ୍ତି ପ୍ରକାରେ ଛାଡ଼ପତ୍ର ଦେବାକୁ ହୁଏ ।

ବାଲ ବିବାହ ବର୍ତ୍ତମାନ ନାହିଁ । ନିର୍ବନ୍ଧ ଦିନ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ପ୍ରକାରେ ବରନ୍ଦ କରାଯାଏ । ବିନ୍ଦା ଭଡ଼ା ବା ଅଳଙ୍କାର ଧାରଣ କାର୍ଯ୍ୟ କରାଯାଇଥାଏ । ମୂଳ କଉ ବି ୭ ଟଙ୍କା, କପଡ଼ା ବିନ୍ଧାନି ସହିତ ୭ ଖଣ୍ଡ । ମାମୁଁ ନିହ୍ନା ବର୍ତ୍ତାନ ଟଙ୍କା ଦିଆଯାଉଅଛି । ପିଠା, ମିଠା, ଉଖୁଡ଼ା, ଭୂଜା ପ୍ରଦାନ ବିଧି ଅଛି । ଦୁଇ ସମୁଦି ମିଶି ଦାଣ୍ଡରେ କଳସ ଥାପି ଈଷ୍ଟ ଦେବତାକୁ ପୂଜା କରାଯାଇ "ପିନ୍ଧାନି ଲୁଗା" ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ ନେଇ ଘର ଭିତରେ ପିନ୍ଧନ୍ତି । କନ୍ୟା ଲୁଗା ପିନ୍ଧି ପୂଜାପିଠ ସ୍ଥଳକୁ ଆସିବସେ । ଦୁଇ କୁଳ ଆଚାର କଥା ସମ୍ପନ୍ନ କରନ୍ତି । ତା ପରେ କଉଡ଼ି ପ୍ରଦାନ ହୁଏ ଏବଂ କନ୍ୟା ମୁଣ୍ଡିଆଟିଏ ମାରି ଉଠିଯାଏ । ସମସ୍ତ ଉପସ୍ଥିତ ସମାଜ ଆବାଳ ବୃଦ୍ଧ ବନିତା ପିଠା, ଭୂଜା ଖାଇ ଓ ବୁଢ଼ାମାନେ ପୂଜକ ମଦପାନ କରି ଆନନ୍ଦ ଉପଭୋଗ କରନ୍ତି । ଭୋଜି ଭାତ ଖାଇ ଭାଗ ବଣ୍ଟା ହୁଅନ୍ତି । ଭୋଜି ପାଇଁ ପୂର୍ବରୁ ବର ପକ୍ଷରୁ ଚାଳ ବାର ମାଣ ଓ ଏନ୍ଦା ବୁକୁଡ଼ି ଆସିଥାଏ । ତାହା ରନ୍ଧନ କରି କନ୍ୟା ପକ୍ଷ ଲୋକ ଦିଅନ୍ତି କନ୍ୟା ପକ୍ଷ କନ୍ୟାକୁ ଧରି ବର ଘରକୁ ନେଇ ଲଗ୍ନ ବେଳେ ହସ୍ତଗଣ୍ଠି ନେଇ କନ୍ୟା ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ରାତ୍ର କନ୍ୟା ବଲ୍‌ସାରେ ରାତି ନିଜ ମାତା ଓ ଲୋକବାକ ସହିତ କଟାଇ ଥାଏ । ସକାଳେ ଯୋଡ଼ା ଘନସନ ବା ମଙ୍ଗୁଳି କରି ଗାଧା ପାଧା କରାଯାଏ । ଗାଲ ସେକା କର୍ମ ସାରି, ଡୁମା ବା ଡେନ ବର କନ୍ୟାଙ୍କ ହାତରୁ ନିଜ ଡୁମା ମସାନ ଅନ୍ନ ଭୋଗ ପାଇଥାନ୍ତି । ତା ପରେ ସମାଜ ଭାଇ ଭୋଜି ଖାଇଥାନ୍ତି । ଭୋଜି ସାରି କନ୍ୟା ସମର୍ପଣ ହୋଇଥାଏ । କନ୍ୟା ପକ୍ଷକୁ ବିଦାୟ ମହାଆନନ୍ଦରେ କରାଯାଇଥାଏ ।

ମୃତ୍ୟୁହାକର୍ମ :

ଜନ୍ମ ମାତ୍ରକେ ମୃତ୍ୟୁ ଅଛି । ଗୋଁଣ୍ଡ ଜାତି ବ୍ୟକ୍ତି ମୃତ ହେଲେ ଦାହ କରାଯାଏ । ବସନ୍ତି ରୋଗରେ ମୃତ୍ୟୁ ହେଲେ ପୋତି ଦିଆଯାଏ । ଜ୍ଞାତି ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଖବର ଦେଇ ଶବ ସତ୍କାର ହୋଇଥାଏ । ଶବ ସତ୍କାର ତିନି ଦିନ ତେଲମଖା ବା ସାନ କାମ ହୁଏ । ପୁଅମାନେ ଏଦିନ ବାଳ ପକାନ୍ତି । ବଡ଼ ପୁଅ ପିଣ୍ଡ ବାଢ଼େ । ତେଲ ମଖା କର୍ମରେ ବନ୍ଧୁ ଲୋକର ଭୂମିକା ବହୁତ ଥାଏ । ସେ କେରାଣ୍ଡି ମାଛ, ଚାଉଳ ଦନେ ଆଣନ୍ତି । ଏଦିନ ଚାଉଳ ତିନି ଦନା, ନଡ଼ିଆ ଗୋଟିଏ, କୁକୁଡ଼ା ଦୁଇଟି, ମଦ ଗୋଟେ ବୋତଲ ଓ ତେଲ ଆବଶ୍ୟକ ମୁତାବକ ଦରକାର । ସାହାଜ ପତ୍ର ଓ ଆମ୍ବ ଡ଼ାଳ ଓ ପତ୍ର ବନ୍ଧୁଙ୍କ ସହାୟତାରେ ପ୍ରେତ ପୂଜା କରାଯାଏ । କଳସ ସ୍ଥାପନ ଦୀପ ପ୍ରଜ୍ଜ୍ୱଳନ ପରେ ବଡ଼ପୁଅ ଚାଉଳ ପଞ୍ଜି ବନ୍ଧୁ ସହାୟତାରେ ମସାନକୁ ଦିଅନ୍ତି । ସାହାଜ ଓ ଆମ୍ବପତ୍ର ଗୋଟିଏ ମୁଣ୍ଡରେ ସିଲେଇ ପଞ୍ଜିର ଦୁଇ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ରଖାଯାଏ । ଖଇ, କ୍ଷୀର ପୁଞ୍ଜିରେ ଦିଆଯାଏ । ନଡ଼ିଆ ବାଡ଼ା ଯାଏ । ପୁଞ୍ଜିର ଦୁଇ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଥିବା ପତ୍ରରେ ତେଲ ହଳଦୀ ଦିଆଯାଏ । ମାଛକୁ ପଞ୍ଜିରେ ମୁଣ୍ଡ ଛିଣ୍ଡାଇ ପୋତାଯାଏ । ଯେପରି ମାଛ ପିଠି ଦିଶୁଥିବ । ପୁଞ୍ଜିରେ ପୋତା ଯାଇଥିବା ମାଛକୁ ପତ୍ର ମାଙ୍କରେ ଥିବା ତେଲ ହଳଦୀରୁ ଅର୍ଦ୍ଧ ଚିରାପତ୍ର ଦ୍ୱାରା ଅଣାଯାଇ, ମାଛ ପିଠିରୁ ଆଉଁସି ଉତୁରା ଯାଏ । ଦିଆ ପ୍ରକାରେ ଉତୁରା ଯିବା ପ୍ରଥା ଅଛି । ମଦ ତର୍ପଣ ହେଲା ପରେ କୁକୁଡ଼ାକୁ ଠେସା ଯିବ ବନ୍ଧୁ ଲୋକ ଦ୍ୱାରା । ରକ୍ତ ତର୍ପଣ ଚାଉଳ ପୁଞ୍ଜିରେ ହେବ । ଶବ ବାହକ ଚାରିଜଣ ପୁଞ୍ଜି ସାମନାରେ ଠିଆ ମୃତ ଦାରାର ପୁଅ ସହିତ ହେବେ । ବନ୍ଧୁ ଲୋକ ଦ୍ୱାରା ତେଲ ହଳଦୀ ସେମାନଙ୍କୁ ଉତୁରା ଯିବ ତିନି ଥର । ସେ ବନ୍ଧୁ ପୁଣି ଚାରିଜଣ ଠିଆ ହୋଇଥିବା ଶେଷ ଭାଗରେ ଯାଇ ରହିବ । ମୃତ୍ୟୁ ଦାରାର ପୁଅ କୁକୁଡ଼ା ଚିଆଁଟିଏ ଓ ଚାଉଳ ଦନେ ଧରି ସମସ୍ତଙ୍କ କାନ୍ଧରୁ ଆଉଁସି ଆଣି ତାହା ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ଧରାଇ ଦେବ । ବନ୍ଧୁ ନିଜ ଘରକୁ ତାହା ନେବା ପାଇଁ ନିଜ ଲୋକଙ୍କୁ ଧରାଇ ଦେଇଥାଏ । ତତ୍‌ପରେ ତେଲ ଶବ ବାହାକ ଓ ମୃତ୍ୟୁ ଦାରାର ଲୋକଙ୍କୁ ମୁଣ୍ଡରେ ଲଗାଇ ଦେଇ ଥାଆନ୍ତି । ସମସ୍ତେ ଜ୍ଞାତି ଜନକୁ ତେଲଲଗା ଯାଇ କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ କରାଯାଏ । ମାଛ ଓ କୁକୁଡ଼ାକୁ ଅଲଗା ଅଲଗା ଜାଗାରେ ପତ୍ରପୋଡ଼ା କରି ଖାଇବା ବେଳେ ଭାତ ଉପରେ ବନ୍ଧୁ ଦେଇଥାଆନ୍ତି । ଏହିପରି ଭାବରେ ଆଏଁସ ଛୁଆଁ ବା ତିନି ଦିନିଆ କର୍ମ ଶେଷ ହୁଏ । ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ ଖାର ଗୋଟା ଦିନ ତେଲ ମଖା କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି । ମୃତ୍ୟୁର ଦ୍ୱିତୀୟ ଦିନ ଏହା ହୁଏ ।

ଡୁମା ଅଣା କର୍ମ ବା ଦଶା :

ଦଶ ଦିନ ପରେ ଦଶା କାମ ବା ଡୁମା ଅଣା ହୁଏ । ବନ୍ଧୁ ଜ୍ଞାତିଜନଙ୍କୁ ଖବର ଯାଏ । ବର୍ତ୍ତମାନକୁ କାର୍ଡ ମାଧ୍ୟମରେ ଖବର ପଠା ଯାଉଅଛି । ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ଦିନର ପୂର୍ବ ଦିନରେ ମଶାନ ଯୋଗା ହୁଏ । ସାହାଜ ଛାଲିର ପତୁଲା, ମଶିଣା ଖାଡ଼ି ଦୁଇଟା ନୂତନ ହାଣ୍ଡି ଦୁଇଟି, ଧଳା ଧୋତି ଗୋଟିଏ ଓ ଗୋଟା ହଳଦୀ ଆବଶ୍ୟକ ପଡ଼େ । ମଶାନ ନାମରେ ଚାଉଳ ପଞ୍ଜି ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ନିରୂପିତ ଘରେ ରଖା ହୁଏ । ମୃତ୍ୟୁ ପ୍ରେତାତ୍ମାଙ୍କୁ ଦିଆରି ଦ୍ୱାରା ଡ଼କାଯାଏ ଓ ଭଲମନ୍ଦ ପଚରା ଯାଇଥାଏ ।

ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ଦିନ ଲୋକବାକ ଜମା ହେଲା ପରେ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନେ ଜଳ ଘାଟକୁ ସ୍ଥାପିତ ଆଟିକା ଧରି ଯାଆନ୍ତି । ମୃତ୍ୟୁ

ଦାରାର ପୁତ୍ର ବୋହୂ ଆଟିକା ଧରି ଥାଏ । ଜଳଘାଟ କିଛି ଦୂରତାରେ ଶଧବା ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ପୂଜା ତଥା ଆବାହନ ପ୍ରେତକୁ କରନ୍ତି । ଜଳଘାଟରେ ବାଲିପିଣ୍ଡ ତିଆରି ପୂଜା କରି ପ୍ରେତ ଆତ୍ମାଙ୍କୁ ଆମନ୍ତ୍ରଣ କରନ୍ତି । ନିକଟରେ ଆଟିକାକୁ ରଖନ୍ତି । ପୂଜା ଓ ଆହ୍ୱାନ ପରେ ପ୍ରାୟ ସାତଜଣ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ ଆଟିକା ଧରି ମିଶି ପାଣି ବୁଡ଼ାନ୍ତି । ମୃତ୍ୟୁ ଦାରାର ବଡ଼ ବୋହୂକୁ ହୁଳହୁଳି ଧ୍ୱନୀ କରି ମୁଣ୍ଡରେ ବୋହି ଦିଆନ୍ତି । ତଳ ଉପର କରି ଦୁଇଟି ଆଟିକା ରଖି ନୂତନ ଲୁଗା ଘୋଡ଼ାଇ ବୋହି ଦିଆଯାଏ । ଆଟିକା ଜଳ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରେତ ପ୍ରବେଶ କରି ଦୋହଲାଇ ଦେଇଥାଏ । ଏପରି ହେଲେ ମଶାନ ଆସିଲା ବୋଲି ଜଣାପଡ଼େ । ଦାଣ୍ଡ ଦ୍ୱାରରେ ମଶାନକନକୁ ବନ୍ଧାପଣା କରି ଘର ଭିତରକୁ ନିଅନ୍ତି । ଭାଇ ବନ୍ଧୁ ମିଶି ପୂଜା ଅର୍ଚ୍ଚନା କରନ୍ତି । ପୂଜାରେ ଚାଉଳ, ଦୀପ, କୁକୁଡ଼ା, ନଡ଼ିଆ, ଛେଳି, ମଦ ଦରକାର ହୁଏ । ବଡ଼ ପୁଅ ପୁଞ୍ଜି ଦିଅନ୍ତି । ତା ପରେ ବନ୍ଧୁ ସହଯୋଗ କରନ୍ତି । କୁକୁଡ଼ା ଠୁକା ଯାଏ, ମଦ ତର୍ପଣ କରାଯାଏ, କୁକୁଡ଼ା ଓ ଛେଳି ବନ୍ଧୁ ଲୋକହିଁ କାରବାର କରନ୍ତି । ରକ୍ତ ତର୍ପଣ ପୁଞ୍ଜିରେ କରନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନକୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିବା ସମାଜ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରୟାସ ଚାଲିଛି ।

ସଡ଼ କୁଳର ସଂସ୍କୃତି କେଉଁ ଅନାଦି କାଳରୁ ରହିଆସିଛି । ଯୁଗ ଉପଯୋଗୀ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିବା ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ଜାତି ସମାଜ ତରଫରୁ ଚାଲିଛି । ଏହି ଜାତି ଇଷ୍ଟ ଦେବତା ପୂଜନ ସାଙ୍ଗକୁ ପ୍ରକୃତି ଉପାସନା ସଡ଼ ବଂଶୀ କରନ୍ତି । ଡ଼ଙ୍ଗର ଦେବତା, ମାଉଳି ଗ୍ରାମ ଧରଣି ମାତା, ଡୁକୁରି, ଗଙ୍ଗାଦେଇ, ପାଟଖଣ୍ଡା ଓ ଭୈରବୀ ପୂଜା ବାଲିଯାତ୍ରା ଭାଦ୍ରବ ମାସ ନୂଆ ଖାଇ ପରେ କରାଯାଏ । ଘର ଯାତ୍ରା ଆଉ ଏକ ପୂଜା ପାଳନା ଅଛି । ଜୀବନରେ ଜଣେ ଥରେ ମାତ୍ର ଏହି ଯାତ୍ରା ପାଳନ କରେ । ଏହାକୁ କାଳୀକା ପୂଜା ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ । ଘର ଖୁନ ହେଲେ ଏହି ପୂଜା କରିବାକୁ ହୁଏ । କୁକୁଡ଼ା ଗଞ୍ଜା ଗୋଟିଏ, ଛେଳି ପଟେ ଲାଗିଥାଏ । ଏହି ପୂଜାରେ ଦାଆ ଦ୍ୱାରା ଛେଳିର ବେକ ଓଲଟା ଭାବେ କଟାଯାଏ । ଘର ଇଷାଣ ସ୍ଥାନରେ ଭାତ କଦଳୀ ପତ୍ରରେ ଗଦା କରି ରଖାଯାଏ । ମଙ୍ଗଳା ସ୍ତୁତି ସମୂହ ଭାବରେ ବୋଲି ସେ ଭାତକୁ ଲୁଟ୍‌ପାଟ୍ କରି ଖାଇଯାଆନ୍ତି । ମଦ ମଧ୍ୟ ସେବନ ହୁଏ । ବୋହୁ ହଟଗୋଳ ହୁଅନ୍ତି । ଅର୍ଦ୍ଧରାତ୍ରରେ ଏହି ଯାତ୍ରା ହୁଏ । ଭୋଜିଭାତ ଖାଇ ବିଦାୟ ହୁଅନ୍ତି ।

ସଡ଼ବଂଶୀ ଚୈତ୍ର ଯାତ୍ରା ଗୁରସ ରୁକା, ନୂଆଖାଇ, ଦଶହରା ପୂଜା ଗୁହାଳ ପୂଜା ବା ଅଲୁଆ ପକା, ଶିମ୍ବ ପୂଜା, କାନ୍ଦୁଲି ଯାତ୍ରା, ପୋଢ଼ ଯାତ୍ରା (୧୨ ବର୍ଷରେ ଥରେ) ସାମୂହିକ ଭାବରେ ଗାଁର ଦେବାଦେବୀଙ୍କୁ ପୂଜା ଅର୍ଚ୍ଚନା କରାଯାଏ । ଜାନି ଦିଆରି ତଥା ଝାକର ଗ୍ରାମର ମୁଖିଆ ଉପରୋକ୍ତ ପର୍ବ ଯାତ୍ରାମାନଙ୍କ ମୁଖ୍ୟ ପୁରୋଧା ଅଟନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ପରିବାର ଶୌଚ ଥିଲେ । ଯାତ୍ରା ପାତି ପୂଜା ହୁଏ ।

କନ୍ଧମାଳ ଜିଲ୍ଲାରେ ବସବାସ ସଡ଼ବଂଶୀ ଗୋଁଣ୍ଡ ଜାତି ଆଞ୍ଚଳିକ ସ୍ଥାନ ବିଶେଷରେ ଜାନିଯାତ୍ରା ପାଳର କିଛିଟା ଫରକ ରହିଛି । ଚଳଣିରେ ମଧ୍ୟ ସେପରି ଭିନ୍ନତା ଥିବା ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଯାହା ବହୁଳତା ତାହା ବର୍ଣ୍ଣନା ପରିସରକୁ ଆସିଅଛି । କିଛି ଭୁଲ୍‌ଥିଲେ ନିଜ ଜ୍ଞାନରେ ପଢ଼ି ତୃଟି ମାର୍ଜନା କରି କ୍ଷମା ଦେବେ ।

ତୁମୁଡ଼ିବନ୍ଧ, କନ୍ଧମାଳ

ଭାରତ ଭୂମିରେ ଗଣ୍ଡଜାତିର ଗାଥା, ବ୍ୟଥା ଓ ଦିଶା

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଦେବରାଜ ମାଝୀ
ଶ୍ରୀମତୀ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଲତା ଧରୁଆ

'ଗଣ୍ଡ' ଶବ୍ଦ ହେଉଛି ଏକ ଗମ୍ଭୀର ଶବ୍ଦ । ଶବ୍ଦ କୋଷ ଅନୁଯାୟୀ ଗଣ୍ଡ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ଅକାତ ଗଭୀରତାକୁ ବୁଝାଏ । ଅନ୍ୟ ଅର୍ଥରେ ଏ ଶବ୍ଦକୁ ଏକ ଜାତି ବା ଗୋଷ୍ଠୀ ଭାବରେ ନିଆଯାଇଛି । ଏହା ଅତି ପ୍ରାଚୀନ ଆଦିମ ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କର ଏକ ଗୋଷ୍ଠୀ ସମୂହ । ଆବହମାନ କାଳରୁ ଗଣ୍ଡ ଜାତିକୁ ଦ୍ରାବିଡ଼ ସଭ୍ୟତାର ଏକ ଅଂଶ ବିଶେଷ ବୋଲି ଐତିହାସିକ, ଲେଖକ, ପ୍ରାବନ୍ଧିକ, କବି ଓ ଦୂରଦ୍ରଷ୍ଟାମାନଙ୍କ ଲେଖନିରୁ ଅନୁମାନ କରାଯାଏ । ଐତିହାସିକ ଦୃଷ୍ଟି କୋଣରୁ ଗଣ୍ଡ ଜାତି ଏକ ଅତି ପ୍ରାଚୀନ ଜାତି ଅଟେ । ଭାରତରେ ଛତିଶଗଡ଼, ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ, ଗୁଜୁରାଟ, ମହାରାଷ୍ଟ୍ର, ପଶ୍ଚିମବଙ୍ଗ, ଉତରପ୍ରଦେଶ, ଆନ୍ଧ୍ରପ୍ରଦେଶ ଏବଂ ଓଡ଼ିଶା ଆଦି ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କରେଏ ଜାତିର ଲୋକ ବହୁଳ ଭାବରେ ବସବାସ କରି ଆସୁଛନ୍ତି, ଯାହାକୁ 'ଗଣ୍ଡୱାନା ଲେଣ୍ଡ' ବୋଲି ମଧ୍ୟ କିଛି ଐତିହାସିକମାନେ ମତ ଦେଇଛନ୍ତି ।

ଏ ଜାତିର ଲୋକେ ପ୍ରକୃତିର ପୂଜାରୀ ଅଟନ୍ତି । ପୃଥିବୀ, ଆକାଶ, ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଚନ୍ଦ୍ର, ବାୟୁ, ଅଗ୍ନି, ପଶୁପକ୍ଷୀ ଓ ଗଛଲତା ଏ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ନିଜର ଦେବାଦେବୀ ବୋଲି ପୂଜା କରିଥାନ୍ତି । ନିଜକୁ ପ୍ରକୃତିର ସନ୍ତାନ ବୋଲି ଦାବି କରନ୍ତି ଓ ବାସ୍ତବବାଦୀ ଅଟନ୍ତି । କାଳ୍ପନିକ ବିଷୟ ଓ ମନୋଭାବ ବଦଳରେ ପ୍ରମାଣ ସିଦ୍ଧ ତଥ୍ୟ ଓ ସତ୍ୟ ସମ୍ବଳିତ ବିଷୟକୁ ବିଶ୍ୱାସ ଓ ପୂଜା କରନ୍ତି । ସୃଷ୍ଟିକର୍ତ୍ତା ପରମପିତା ଶିବଙ୍କୁ ବଡ଼ାଦେଓ ଓ ବଂଶୀୟ ପୂର୍ବ ପୁରୁଷଙ୍କୁ ବୁଢାଦେଓ ବୋଲି ପୂଜା କରିଥାନ୍ତି । ପରମ ପିତା ଶିବଙ୍କୁ ବଡ଼ାଦେଓଙ୍କର ପ୍ରତୀକ ରୂପେ ସ୍ୱୀକାର କରି ତାଙ୍କର ଅଙ୍ଗ ବିଶେଷକୁ ଲିଙ୍ଗାଦେଓ ଓ ଜଙ୍ଗାଦେଓ ବୋଲି ମଧ୍ୟ ପୂଜା କରନ୍ତି ।

ଗଣ୍ଡ ଜାତିର ନିଜସ୍ୱ ଲିପି ଓ ଭାଷା ମଧ୍ୟ ଅଛି । ଯାହାକୁ 'ଗୋଣ୍ଡି ଲିପି' ଓ 'ଗୋଣ୍ଡି ଭାଷା' କୁହାଯାଏ । ସେ ଲିପି ଓ ଭାଷା ଭାରତର 'ଗଣ୍ଡୱାନା ଲେଣ୍ଡ' ବୋଲି କୁହାଯାଉଥିବା ଅଂଚଳରେ ଭାବର ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ ପାଇଁ ବହୁଳ ଭାବରେ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଉଛି । ଛତିଶଗଡର କାଙ୍କେର ଓ ବସ୍ତର ଜିଲ୍ଲାର ଗଣ୍ଡମାନେ ଗୋଣ୍ଡି ଭାଷାକୁ ତାଙ୍କର ଭାବର ଆଦାନ ପ୍ରଦାନର ମୁଖ୍ୟ ମାଧ୍ୟମ ଭାବରେ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ଏ ଜାତିର ଭାଷା ଓ ଲିପି ଜାତି ପାଇଁ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପରିଚୟ ସୃଷ୍ଟି କରିପାରିଛି ଯାହା ସାରା ଦେଶରେ ଗଣ୍ଡଜାତି ଭାବରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ଭାରତ ମାଟିର ଅତି ପ୍ରାଚୀନ ଦ୍ରାବିଡ଼ ସଭ୍ୟତାର ଦାୟାଦ ଭାବରେ ଗଣ୍ଡ ଜାତି ନିଜକୁ ଦାବି କରନ୍ତି । ଗଣ୍ଡ ଲୋକ ସରଳ, ସ୍ୱାଭିମାନୀ, ନିଷ୍କପଟ୍, ପରୋପକାରୀ ଓ କଠିନ୍ ପରିଶ୍ରମୀ ଅଟନ୍ତି । ମାନବିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଓ ନୈତିକତା ସମ୍ବଳିତ ଗୁଣମାନଙ୍କୁ ଆଧାର କରି ସତ୍ୟର ପୂଜାରୀ ଭାବରେ ଜୀବନ ଯାପନ କରିଆସୁଛନ୍ତି । ଏମାନେ ଯେ କୌଣସି ପ୍ରତିକୂଳ ପରିସ୍ଥିତିରେ ମଧ୍ୟ ନିଜର ମାନ, ସ୍ୱାଭିମାନ ଓ ସତ୍ୟକୁ ବିକ୍ରି କରିନାହାନ୍ତି । ଇତିହାସ ଅଧ୍ୟୟନରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ, ଏ ଜାତିର ଅନେକ ଅମର ଆତ୍ମାମାନେ ନିସ୍ୱାର୍ଥପର ଭାବରେ ଦେଶ ଓ ସମାଜ କଲ୍ୟାଣ ପାଇଁ କାର୍ଯ୍ୟକରି ସହୀଦ ହୋଇଛନ୍ତି । ବୀର ନାରାୟଣ ସିଂହ, କୁଣ୍ଡା ଧରୁଆ ଓ ରାଣୀ ଦୁର୍ଗାବତୀ ଭଳି ବୀର ଓ ବୀରାଙ୍ଗାନାମାନେ ସମାଜ କଲ୍ୟାଣ ପାଇଁ ଅତୁଳନୀୟ ସେବାକରି ଯାଇଛନ୍ତି ।

ଗଣ୍ଡ ଜାତିର ଲୋକମାନେ ସାହାସୀ ଓ ନିର୍ଭୀକ ଅଟନ୍ତି । ଏ ଜାତିର ଗାଥା ଓ କଥା ମହାନ୍ ଅଟେ । ଗଣ୍ଡ ଜାତିର ଲୋକମାନେ ତାଙ୍କର ପରମ୍ପରା ଓ ସଂସ୍କୃତିକୁ ନିଜର ଜୀବନ ମାର୍ଗର ଆଦର୍ଶ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରି ଜୀବନ ଯାପନ କରନ୍ତି । ସାଂପ୍ରତିକ କଳୁଷିତ ପରିସ୍ଥିତିରେ ମଧ୍ୟ ଏ ଜାତିର ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଶଠତା, ଧୂର୍ତ୍ତତା, କୁଟିଳତା ଓ ଅସତ୍ୟ ଭଳୀ କୁ ପ୍ରକୃତି ଗୁଣ ଗୁଡିକ ତାଙ୍କ ହୃଦୟକୁ କଳୁଷିତ କରି ପାରିନାହିଁ । ବଡାଦେଓଙ୍କ ନିଷ୍ପାପ ସନ୍ତାନ ଭାବରେ ସେମାନେ ମାନବିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଓ ନୈତିକତା ସମ୍ବଳିତ ନୀତି ନିୟମକୁ ଆଧାରକରି ଜୀବନ ଯାପନ କରୁଛନ୍ତି ।

ସାମ୍ପ୍ରତିକ ସ୍ଥିତିରେ ପରିତାପର ବିଷୟ ହେଉଛି ଯେ ଏ ଜାତିର ଇତିହାସ ଓ କିମ୍ବଦନ୍ତି ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ଭାବରେ ଉପଲବଧ ହୋଇପାରୁ ନ ଥିବାରୁ ଏହାର ଇତିହାସ ଅସଂମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ଅପୂର୍ଣ୍ଣଭଳି ମନେ ହୁଏ । ଚତୁଃବର୍ଣ୍ଣ ବୈଷମ୍ୟ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଘଣାରେ ପେଶି

ହୋଇ ଗଣ୍ଡ ଜାତିର ଯଥାର୍ଥ ଇତିହାସ ପରିପ୍ରକାଶ ହୋଇପାରିନାହିଁ ।

ମୂଳ ନିବାସୀ ଭାବରେ ଏ ଜାତିର ଲୋକମାନେ ଦେଶର ସାର୍ବଭୌମତ୍ୱ, ସଂହତି ଅଖଣ୍ଡତା ଓ ସମାଜର ସାମଗ୍ରୀକ ବିକାଶ ପାଇଁ ଅକ୍ଲାନ୍ତ ପରିଶ୍ରମ କରିଆସିଛନ୍ତି, ହେଲେ ପରିତାପର ବିଷୟ ଯେ ଏ ଜାତିର ମହାନ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ଯଥାର୍ଥ ଇତିହାସ ଠିକ୍ ଭାବରେ ଲେଖା ହୋଇପାରି ନାହିଁ ।

ଏ ଯୁଗର କିଛି ଧୂର୍ତ୍ତ ଓ କୁଟୀଳ ଲୋକମାନେ ନିଜର ବର୍ଚ୍ଚସ୍ୱ ବିନାଶର ଭୟରେ ଯୁଗଧର୍ମକୁ ନିଜ ଢଙ୍ଗରେ ପରିଚାଳିତ କରୁଛନ୍ତି, ଫଳରେ ଗଣ୍ଡଜାତିର ସଠିକ ଇତିହାସ ମନୂଷ୍ୟ ସମାଜରେ ଠିକ୍ ଭାବରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇପାରିନାହିଁ । ଗଣ୍ଡ ଲୋକମାନେ ସରଳ ଓ ନିଷ୍କପଟ ପ୍ରବୃତିର ହୋଇଥିବାରୁ କୂଟୀଳ ଓ ଧୂର୍ତ୍ତବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ହାତ ବାରିସି ହୋଇ ଅନେକ ଅତ୍ୟାଚାରର ଶିକାର ହେଉଛନ୍ତି ତେଣୁ ଏହା ଜାତି ପାଇଁ ବିଡମ୍ବନାର ବିଷୟ ଅଟେ ।

ଏ ଜାତିର ଲୋକମାନଙ୍କର ଶିକ୍ଷାର ଯଥାର୍ଥ ବିକାଶ ହୋଇ ପାରିନଥିବାରୁ ଏମାନେ ସଚେତନ ନୁହନ୍ତି ଯାହା ଫଳରେ ଯୁଗ ଧର୍ମକୁ ବୁଝି ନ ପାରି ପ୍ରତାରଣାର ଶିକାର ହେଉଛନ୍ତି । ଏ ଜାତିର ଯେତେ ସଂଖ୍ୟାରେ ଶିକ୍ଷାବିତ୍, ବୈଜ୍ଞାନିକ, ଲେଖକ, ସମାଜ ସଂସ୍କାରକ, ଭାବୁକ, କବି, ଦାର୍ଶନିକ, ସମାଜସେବୀ ତଥା ପଥ ପ୍ରଦର୍ଶକଙ୍କର ଅବଶ୍ୟକତା ରହିଛି ସେତେ ସଂଖ୍ୟାରେ ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଇ ପାରିନାହିଁ ଫଳରେ ଜନ ସଚେତନାତାର ଅଭାବ ରହିଛି । ଜାତିର ଯଥାର୍ଥ ଇତିହାସର ଅଭାବ ଫଳରେ ଏ ଜାତିର ଅନେକ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜର ଇତିହାସ ଜାଣି ନ ପାରି ହନ୍ତସନ୍ତ ଜୀବନ ବିତାଉଛନ୍ତି । ଏ ଜାତିର ନାରୀଶିକ୍ଷାର ବିକାଶ ଆଶାନୁରୂପ ହୋଇପାରୁନାହିଁ । ସାମ୍ପ୍ରତିକ ସ୍ଥିତିରେ ଗଣ୍ଡ ଜାତିରେ ସ୍ୱାବଲମ୍ବି ହୋଇ ସ୍ୱୟଂ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନ ବିତାଉଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ଅତି ନଗଣ୍ୟ ଅଟେ । ସଠିକ୍ ଜୀବନ ଶିକ୍ଷାର ଅଭାବରେ ଗଣ୍ଡ ଲୋକମାନେ ଦୈନନ୍ଦିନ ଜୀବନରେ କୁଚକ୍ରୀ, ପ୍ରବଚକ ଓ ଧୂର୍ତ୍ତ ଲୋକମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତାରିତ ହୋଇଛନ୍ତି, ଏହା ଅତି ଦୁଃଖର ବିଷୟ ଅଟେ ।

ଗଣ୍ଡ ଜାତିର ଲୋକମାନଙ୍କର ଯୁଗଧର୍ମ ସହିତ ତାଳଦେଇ ବଂଚିବାକୁ ହେଲେ ଶିକ୍ଷା, ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ, ସଚେତନତା ଉପରେ ବିଶେଷ ଭାବରେ ଧାନ ଦେବାକୁ ପଡିବ । ଜୀବନ ଶିକ୍ଷା ଓ ନାରୀ ଶିକ୍ଷାର ବିକାଶ ପାଇଁ ବିଶେଷ ଧାନ ଦେଇ ଦେଶର ଦଶା ଓ ଦିଶା ସହିତ ଓତଃପ୍ରୋତ ଭାବରେ ଜଡ଼ିତ ହେବାକୁ ପଡିବ ତେବେ ଯାଇ ଗଣ୍ଡ ଜାତିର ସାମଗ୍ରିକ ବିକାଶ ହୋଇ ପାରିବ ।

'ସର୍ବେ ଭବନ୍ତୁ ସୁଖିନଃ, ସର୍ବେ ସନ୍ତୁ ନିରାମୟ
ସର୍ବେ ଭଦ୍ରାଣି ପଶ୍ୟନ୍ତୁ, ମାଁ କଶ୍ଚିତ ଦୁଃଖ ଭାଗ୍ ଭବେତ୍'

ଜୟ ବୁଢାଦେଓ !!

(ଅଧକ୍ଷ, ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ, କରଙ୍ଗାମାଲ)
(ଶିକ୍ଷୟିତ୍ରୀ, କରଙ୍ଗାମାଲ ପ୍ରାଥମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟ, କରଙ୍ଗାମାଲ)
ଗ୍ରାମ/ପୋ-କରଙ୍ଗାମାଲ, ବୋଡେନ ଜିଲ୍ଲା-ନୂଆପଡା (ଓଡିଶା)
ଦୂରଭାଷ : +୯୧-୯୯୩୮୧୮୯୭୨୦

ଅଗ୍ନିତୀର୍ଥ - କୋଲାବୀରାର କ୍ରାନ୍ତିକଥା

ଶ୍ରୀ ଗୋବିନ୍ଦ ଚନ୍ଦ୍ର ତ୍ରିପାଠୀ

ପୃଥିବୀ ଇତିହାସରେ କୌଣସି ଜାତି ବା ଦେଶର ସ୍ୱାଧୀନତା ରକ୍ଷା କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବହୁ ସଶସ୍ତ୍ର ବିପ୍ଳବ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ରହିଛି । ଏଭଳି ଆଗ୍ନେୟ ଅଭିଯାନରେ ଅଂଶଗ୍ରହଣ କରି ବହୁ କ୍ରାନ୍ତିକାରୀ ପୁରୁଷ ହସିହସି ଆପଣାର ପ୍ରାଣ ବଳି ଦେଇଛନ୍ତି । କେତେ ବୀର ପୁରୁଷ ଫାଶି ଖୁଣ୍ଟରେ ଝୁଲି ଶହୀଦ ହୋଇଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ଉଷ୍ମ ରକ୍ତରେ ଜନ୍ମଭୂମି ପବିତ୍ର ହୋଇଛି ।

ଆର୍ଯ୍ୟାବର୍ତ୍ତ ଭାରତ ଭୂମିରେ ଦୀର୍ଘ ତିନିଶତ ବର୍ଷ ଧରି ବିଦେଶୀ ଇଂରେଜ ଶାସନର ଅନ୍ୟାୟ ଅତ୍ୟାଚାର ବିରୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରତିବାଦ କରି ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରାନ୍ତରରେ ଭାରତୀୟ କ୍ରାନ୍ତିକାରୀମାନେ ସଶସ୍ତ୍ର ସଂଗ୍ରାମ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାର ପଶ୍ଚିମ ପ୍ରାନ୍ତରେ ଅବସ୍ଥିତ ଝାରସୁଗୁଡ଼ା ଜିଲ୍ଲାର କୋଲାବୀରା ମାଟିରେ ମଧ୍ୟ ସେଦିନ ବିପ୍ଳବର ଅଗ୍ନିଶିଖା ଜଳି ଉଠିଥିଲା । ସ୍ୱାଧୀନତା ପାଇଁ ଯୁଦ୍ଧ, ସଂଘର୍ଷର ଭୟଙ୍କର ନିନାଦରେ ପ୍ରକମ୍ପିତ ହୋଇ ଉଠିଥିଲା ଏଇ ବିପ୍ଳବ ଭୂମି କୋଲାବୀରା.....

ଝାରସୁଗୁଡ଼ା ସହରଠାରୁ ମାତ୍ର ୧୭ କିଲୋମିଟର ଦୂରରେ ଚେଲେନ୍ ନଦୀ କୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ କୋଲାବୀରାରେ ଆଜି ସେଇ ସଶସ୍ତ୍ର ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ମୁକସାକ୍ଷୀ ହୋଇ ଠିଆ ହୋଇଛି କୋଲାବୀରା ଦୁର୍ଗ ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ଦ୍ୱାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ରତ୍ନପୁରର କଳଚୁରୀ ବଂଶୀୟ ରାଜା ଜାଜ୍ୱଲ୍ୟଦେବ ଉତ୍କଳ ଗଜପତି ରାଜା ସୋମେଶ୍ୱର ଦେବଙ୍କ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧକାଳରେ ଏହି ଅଞ୍ଚଳ ଆପଣାର ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଭୁକ୍ତ କରିଥିଲେ ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ତ୍ରୟୋଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ମଧ୍ୟଭାଗରେ ଉତ୍କଳ ଗଜପତି ଅନଙ୍ଗଭୀମ ଦେବ (୨ୟ)ଙ୍କ ଶାସନ କାଳରେ ରତ୍ନପୁର କଳଚୁରୀ ରାଜାଙ୍କ କବଳରୁ ସୋନପୁର ଅଞ୍ଚଳ ଅଧିକାର କରି ନେଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସମ୍ବଲପୁର-କୋଶଳ ଖଣ୍ଡରେ ପ୍ରବଳ ଅରାଜକତା ଲାଗି ରହିଥିଲା । ଏହାରି ସୁଯୋଗ ନେଇ ସଂଲଗ୍ନ ଅଞ୍ଚଳର ସାମନ୍ତ ରାଜାମାନେ ଏକପ୍ରକାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱାଧୀନତା ଉପଭୋଗ କରୁଥିଲେ । କାରଣ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଞ୍ଚଳରେ ଶାସନ ଅଞ୍ଚଳାଧିପତିମାନଙ୍କ ନିୟନ୍ତ୍ରଣରେ ରହିଥିଲା । ରତ୍ନପୁର, ରାଜା କିମ୍ବା ଉତ୍କଳ ଗଜପତି ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ କୌଣସି ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର କରିପାରୁନଥିଲେ । ଫଳ ସ୍ୱରୂପ କୋଶଳର ବାମଣ୍ଡା ସଂଲଗ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରେ ଗାଙ୍ଗପୁର ଏବଂ ଜୟପୁର ନାମରେ ଦୁଇଟି ସାମନ୍ତ ରାଜ୍ୟ କଳଚୁରୀମାନଙ୍କ ନିୟନ୍ତ୍ରଣରେ ଥିଲା ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ପଞ୍ଚଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ବାମଣ୍ଡାରେ ଉତ୍କଳର ସାମନ୍ତ ରାଜା ରୁଦ୍ର ନାରାୟଣ ଦେବ (ଖ୍ରୀ. ୧୪୨୫-୩୫) ରାଜ୍ୟ ଶାସନ କରୁଥିଲା ବେଳେ ସୀମାନ୍ତବର୍ତ୍ତୀ ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟରେ ହୈହୟ କଳଚୁରୀ ରାଜା ବିଶ୍ୱନାଥ ଦେବ ଶାସନ କରୁଥିଲେ । ଭେଡେନ୍ ନଦୀ ଅବବାହିକାରେ ଏହି ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟ ଉତ୍ତର ଦିଗରେ ବାମରା, ଗଡ଼ପୋଷଠାରୁ ଦକ୍ଷିଣରେ କୁଚିଣ୍ଡା, ଭୋଜପୁର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏବଂ ପୂର୍ବ ଦିଗରେ ମକୁରଢ଼ିମାଠାରୁ ପଶ୍ଚିମ ଦିଗରେ ବଡ଼ମାଲ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରହିଥିଲା ।

ଇତିହାସର ବିଡ଼ମ୍ବନା - ବିଭିନ୍ନ ରାଜନୈତିକ

ଇତିହାସର ବିଡ଼ମ୍ବନା ବିଭିନ୍ନ ରାଜନୈତିକ ଅର୍ନ୍ତଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଏବଂ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର କାରଣରୁ ବାମଣ୍ଡା ରାଜା ରୁଦ୍ର ନାରାୟଣ ଦେବ ଗାଙ୍ଗପୁର ରାଜାଙ୍କ ସହାୟତାରେ ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟ ଆକ୍ରମଣ କରିଥିଲେ । ଏହି ଯୁଦ୍ଧରେ ଜୟପୁର ରାଜା ବିଶ୍ୱନାଥ ପରାସ୍ତ ଓ ନିହତ ହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ ରାଜଧାନୀ ଜୟପୁର ଗଡ଼ ଦୁର୍ଗର ପତନ ଘଟିଥିଲା ଏବଂ ଗାଙ୍ଗପୁର ରାଜା ଓ ବାମଣ୍ଡା ରାଜା ଏହି ରାଜ୍ୟର କିଛି ଅଂଶ ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ବାଣ୍ଟି ନେଇଥିଲେ । ଅବଶିଷ୍ଟ ଅଂଶରେ କୌଣସି ରାଜାଙ୍କର ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ନ ଥିବା ହେତୁ ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ ଗଣ୍ଡ ସର୍ଦ୍ଦାରମାନେ ଅଷ୍ଟମଲ୍ଲିକ ବା ପ୍ରତିନିଧିମୂଳକ ଶାସନ ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରିଥିଲେ ଅର୍ଥାତ ଆଠଜଣ ଗଣ୍ଡ ସର୍ଦ୍ଦାର (ନାଏକ)ମାନଙ୍କୁ ନେଇ ଗଠିତ ପ୍ରତିନିଧି ସଭା ମଧ୍ୟରେ ସିଂହାସନରେ ଏକ ଲେମ୍ବୁ ସ୍ଥାପନ କରି ପ୍ରତିମାସରେ ଜଣେ ଲେଖାଏଁ ନାଏକ ପାଳି ଅନୁସାରେ ରାଜ୍ୟ ଶାସନ କରୁଥିଲେ । ପ୍ରତିବେଶୀ

ରାଜ୍ୟ ବାମଣ୍ଡାର ସୈନ୍ୟ ଆକ୍ରମଣ ଆଶଙ୍କା କରି ଗଣ୍ଡ ସର୍ଦ୍ଦାରମାନେ ସେମାନଙ୍କର ରାଜଧାନୀ କୋଲାବୀରାରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କଲେ ଏବଂ କୋହ୍ଲମାନଙ୍କୁ ସେଇ ଅଞ୍ଚଳରୁ ବିତାଡ଼ିତ କଲେ ।

ସେ ଯାହା ହେଉ, ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟ ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ କୋଲାବୀରା, କୁଚିଣ୍ଡା ଅଞ୍ଚଳ ନାଗପୁରର ମରହଟ୍ଟା ମୁଖ୍ୟ ଭୋନ୍‌ସଲା ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ଦ୍ୱାରା ୧୭୭୪ ଖ୍ରୀ.ଅ. ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଧିକୃତ ହୋଇ ରହିଥିଲା । ଏହାର ନିଦର୍ଶନ ସ୍ୱରୂପ କୋଲାବୀରା ଦୁର୍ଗ ସମ୍ମୁଖରେ ଅଦ୍ୟାବଧି "ବାରଭାଇ ମଲାର୍" ନାମକ ଏକ ସ୍ମାରକୀ ପୀଠ ରହିଅଛି ।

କିନ୍ତୁ ସମ୍ବଲପୁର ଚୌହାନ ବଂଶୀୟ ରାଜା ଜୟନ୍ତ ସିଂହ ତାଙ୍କ ଶାସନ କାଳରେ (୧୭୮୧-୧୮୦୦) ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟର ଏହି କୋଲାବୀରା, କୁଚିଣ୍ଡା ଅଞ୍ଚଳ ଆପଣାର ସାମ୍ରାଜ୍ୟଭୁକ୍ତ କରିଥିଲେ । କେବଳ ସେତିକି ନୁହେଁ, ମହାପାତ୍ର ବଲଣ୍ଡାର ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ ଗଣ୍ଡ ସର୍ଦ୍ଦାରଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବ କ୍ରମେ ଗଣ୍ଡ ସର୍ଦ୍ଦାର ମୁଖ୍ୟ ସନ୍‌ସାଧର ସିଂହଙ୍କୁ କୋଲାବୀରା ଜମିଦାର ରୂପେ ଅଭିଷିକ୍ତ କରିଥିଲେ । ଏହି କୋଲାବୀରା ଜମିଦାରୀର ପରିସୀମା ଉତ୍ତର ଦିଗରେ ବୈଜାପାଲିଠାରୁ ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗରେ ତାଳମୁଣ୍ଡା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏବଂ ପୂର୍ବ ଦିଗରେ ହାଡ଼ିପାଲିଠାରୁ ପଶ୍ଚିମ ଦିଗରେ ସିରିଆପାଲି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିସ୍ତୃତ ଥିଲା । ଏହାର ଆୟତନ ଥିଲା ୨୭ ବର୍ଗ କିଲୋମିଟର । ସମ୍ବଲପୁର ରାଜ୍ୟର ପ୍ରତିରକ୍ଷା ପାଇଁ କୋଲାବୀରା ଗଡ଼ରେ ଅବସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିବାରୁ ସନ୍‌ସାଧର ସିଂହଙ୍କୁ "ଗଡ଼ତିଆ" ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଉଥିଲା ।

୧୮୨୭ ମସିହାରେ ସମ୍ବଲପୁର ରାଜା ମହାରାଜା ସାଏଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ହେବାରୁ ଇଂରେଜ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ରାଜାଙ୍କ କୌଣସି ଉତ୍ତରାଧିକାରୀଙ୍କୁ ସିଂହାସନ ଦେବା ବଦଳରେ ବିଧବା ରାଣୀଙ୍କୁ ରାଜ୍ୟ ଶାସନ କ୍ଷମତା ଦେଇଥିଲେ । ଏହାର ପ୍ରତିବାଦ ସ୍ୱରୂପ ଅନ୍ୟତମ ବଂଶଧର ଝାରସୁଗୁଡ଼ା ଜମିଦାର ରଣଜିତ ସିଂହଙ୍କ ପୁତ୍ର ସଶସ୍ତ ବିଦ୍ରୋହ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ଅନ୍ୟାୟ ଅତ୍ୟାଚାର ଓ ଖଜଣା ବୃଦ୍ଧି ପ୍ରତିବାଦରେ ବିଭିନ୍ନ ଗଣ୍ଡ ଜମିଦାର, ସର୍ଦ୍ଦାର ଓ ପ୍ରଜାମାନେ ମଧ୍ୟ ଏହି ବିଦ୍ରୋହରେ ସାମିଲ ହୋଇଗଲେ । ୧୮୩୩ ମସିହାରେ ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ନ ଦେଖି କୂଟନୀତି ସମ୍ପନ୍ନ ଇଂରେଜ ସରକାର ଏହି ବିଦ୍ରୋହ ଦମନ କରିବା ପାଇଁ ସର୍ବପ୍ରଥମେ ରାଣୀ ମୋହନ କୁମାରୀଙ୍କୁ ପେନ୍‌ସନ୍ ଦେଇ କଟକ ପଠାଇ ଦେଇଥିଲେ ଏବଂ ରାଜ ସିଂହାସନରେ ବରପାଲି ଜମିଦାର ବଂଶୀୟ ନାରାୟଣ ସିଂହଙ୍କ ନାମରେ ଜଣେ ନକଲି ନାରାୟଣ ସିଂହଙ୍କୁ ଅଭିଷିକ୍ତ କରାଇଥିଲେ ଏହା ଫଳରେ ଝାରସୁଗୁଡ଼ାର ବିପ୍ଳବୀ ଗୋବିନ୍ଦ ସିଂହ ପ୍ରବଳ ବିଦ୍ରୋହ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ଅନ୍ୟତମ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ଖିଣ୍ଡା ଜମିଦାର ବଂଶର ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏ ମଧ୍ୟ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସଶସ୍ତ୍ର ବିଦ୍ରୋହ ଆରମ୍ଭ କରି ଦେଇଥିଲେ ।

ପରିଶେଷରେ ଇଂରେଜ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ହଜାରୀବାଗରୁ ମେଜର ଉଇଲକିନ୍‌ସନ୍‌ଙ୍କୁ ବିଦ୍ରୋହ ଦମନ ପାଇଁ ଝାରସୁଗୁଡ଼ା ପଠାଇଥିଲେ । ବିପ୍ଳବୀ ଗୋବିନ୍ଦ ସିଂହ ଓ ତାଙ୍କ ଅନୁଗାମୀ ବିଦ୍ରୋହୀ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଦମନ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ମେଜର ଉଇଲକିନ୍‌ସନ୍ ଇଂରେଜ ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ଧରି ଝାରସୁଗୁଡ଼ାରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲେ ଏବଂ ଝାରସୁଗୁଡ଼ାର ପ୍ରାଚୀନ ଶୈବପୀଠ ଝାଡ଼େଶ୍ୱର ମନ୍ଦିର ଉପକଣ୍ଠରେ ବିଦ୍ରୋହୀମାନଙ୍କର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇଥିଲେ । ଉଭୟ ପକ୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଯୁଦ୍ଧ ହେବା ଫଳରେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ବିଦ୍ରୋହୀ ସୈନ୍ୟ ମୃତାହତ ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ ବିପ୍ଳବୀ ଗୋବିନ୍ଦ ସିଂହ ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କାରାଦଣ୍ଡ ଭୋଗ କଲେ ।

ସମ୍ବଲପୁରର ଚତୁର୍ଥ ରାଜା ମଧୁକର ସାଏଙ୍କ ବଂଶଧର ଖିଣ୍ଡା ଜମିଦାରୀର ଚୌହାନ ବୀର ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏ ଓ ତାଙ୍କ ଭ୍ରାତାମାନେ ପିତୃବ୍ୟ ବଳରାମ ସାଏଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରଣା କ୍ରମେ ଇଂରେଜ ଶକ୍ତି ବିରୁଦ୍ଧରେ ସଶସ୍ତ୍ର ବିଦ୍ରୋହ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ସମ୍ବଲପୁର ରାଜ୍ୟର ବିଭିନ୍ନ ଗଣ୍ଡ ଜମିଦାର ଓ ପ୍ରଜାମାନେ ତାଙ୍କୁ ସମର୍ଥନ କରି ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଧନୁତୀର ବର୍ଚ୍ଛା ଧରି ସଶସ୍ତ୍ର ବିଦ୍ରୋହରେ ସାମିଲ ହୋଇଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ତତ୍କାଳୀନ କୋଲାବୀରା ଜମିଦାର କରୁଣାକର ନାଏକ ଓ ତାଙ୍କର ନଅଜଣ ଭ୍ରାତା ସମେତ ପୁତୁରା କହ୍ନେଇ ନାଏକ, ପୁତ୍ର କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ତଥା ଗଣ୍ଡ ପ୍ରଜାମାନେ କୋଲାବୀରାରେ ମେଳି ସଭା ଆୟୋଜନ କରି ଇଂରେଜମାନଙ୍କୁ ରାଜ୍ୟରୁ ହଟାଇବା ପାଇଁ ଶପଥ ନେଇଥିଲେ । କୋଲାବୀରା ଜମିଦାରୀର ଦଲ୍‌କୀ ଗ୍ରାମର ଗଣ୍ଡ ସର୍ଦ୍ଦାର ଗୋପାଳ ଧୁରୁଆ, ବଞ୍ଜାରୀ ଗ୍ରାମର ଭାକୁର ଭଏଁଶା ପ୍ରମୁଖ କୋଲାବୀରା ଜମିଦାରଙ୍କ ମୁଖ୍ୟ ଅନୁଗାମୀ ଥିଲେ ।

୧୮୩୩ ମସିହାରୁ ବିପ୍ଳବୀ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏଙ୍କ ସଶସ୍ତ୍ର ବିଦ୍ରୋହ ଅଭିଯାନରେ କ୍ରମେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳର ଗଣ୍ଡ ଜମିଦାର ଓ ପ୍ରଜାମାନେ ସାମିଲ ହେବାରୁ ସମ୍ବଲପୁର ରାଜ୍ୟର ସର୍ବତ୍ର ବିଦ୍ରୋହର ବାତାବରଣ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । କିନ୍ତୁ ୧୮୩୭ ମସିହାରେ ରାମପୁର ଜମିଦାର ଦରିଆର ସିଂହଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରିବା ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ଏବଂ ତାଙ୍କ ପିତା ନରହରି ସିଂହଙ୍କ ହତ୍ୟା ଏବଂ ପୁତ୍ର ରାଜେନ୍ଦ୍ର ସିଂହଙ୍କ ହସ୍ତପଦ ଛେଦନ

ତଥା ରାମପୁରଗଡ଼ ଲୁଣ୍ଠନ, ଗୃହଦାହ ଘଟଣା ପ୍ରଭୃତି ଅପରାଧରେ ଅଭିଯୁକ୍ତ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏ ଓ ତାଙ୍କ ଭ୍ରାତା ଉଦନ୍ତ ସାଏ ଏବଂ ପିତୃବ୍ୟ ବଳରାମ ସାଏ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ହାତରେ ଗିରଫ ହୋଇଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ବିଚାରରେ ଅପରାଧୀ ସାବ୍ୟସ୍ତ କରି ୧୮୪୦ ମସିହାରେ ବିହାରର ହଜାରୀବାଗ ଜେଲକୁ ପ୍ରେରଣ କରାଯାଇଥିଲା । ଅନ୍ୟପକ୍ଷରେ ବିପ୍ଳବୀ ଗୋବିନ୍ଦ ସିଂହଙ୍କୁ କାରାମୁକ୍ତ କରି ଝାରସୁଗୁଡ଼ାର ମାଫିଦାର ରୂପେ ନିଯୁକ୍ତି ହେବା ପରେ ସମଗ୍ର ସମ୍ବଲପୁର ରାଜ୍ୟରେ ବିଦ୍ରୋହ ପରିସ୍ଥିତି ଶାନ୍ତ ହୋଇଯାଇଥିଲା । ଇତି ମଧ୍ୟରେ ଦୀର୍ଘ ୧୭ ବର୍ଷ ଅତିବାହିତ ହୋଇଗଲା ।

୧୮୫୭ ମସିହାରେ ଉତ୍ତର ଭାରତରେ ସିପାହୀ ବିଦ୍ରୋହ ଅବସରରେ ହଜାରୀବାଗ ଜେଲ ଫାଟକ ବିଦ୍ରୋହୀ ସୈନ୍ୟମାନେ ଭାଙ୍ଗିଦେବା ଫଳରେ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏ ଓ ତାଙ୍କ ଭ୍ରାତା ମୁକ୍ତିଲାଭ କରି ଜନ୍ମଭୂମି ଖିଣ୍ଡା ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କରିଥିଲେ ।

ବର୍ଷାଋତୁ ପରେ ଖିଣ୍ଡାରେ ବିପ୍ଳବୀ ବୀର ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏ ସମସ୍ତ ଅନୁଗତ ବିଦ୍ରୋହୀମାନଙ୍କୁ ଏକତ୍ରିତ କରି ପୁନର୍ବାର ଇଂରେଜ ଶକ୍ତି ବିରୁଦ୍ଧରେ ସଶସ୍ତ୍ର ବିଦ୍ରୋହ ଅଭିଯାନ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଇତିମଧ୍ୟରେ ୧୮୪୯ ମସିହାରେ ସମ୍ବଲପୁର ରାଜା ନାରାୟଣ ସିଂହଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଥିଲା ଏବଂ ତାଙ୍କର ପୁତ୍ର ସନ୍ତାନ ନ ଥିବା କାରଣ ଇଂରେଜ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ସମ୍ବଲପୁର ରାଜ୍ୟକୁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ନିୟନ୍ତ୍ରଣରେ ଆପଣା ସାମ୍ରାଜ୍ୟଭୁକ୍ତ କରି ନେଇଥିଲେ । ସୁରେନ୍ଦ୍ର ବିଦ୍ରୋହ ଦମନ ପାଇଁ ଆୟୋଜନ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କ ବିଭିନ୍ନ ସାମରିକ ଛାଉଣୀରୁ ସୈନ୍ୟ ଆଣିବାର ଯୋଜନା ହେଲା ।

୧୮୫୭ ମସିହା ଡ଼ିସେମ୍ବର ୧୯ ତାରିଖରୁ ସମ୍ବଲପୁର ରାଜ୍ୟ ଶାସନ ଦାୟିତ୍ୱ ଛୋଟନାଗପୁର କମିଶନରଙ୍କ ବଦଳରେ କଟକ କମିଶନର କକ୍‌ବର୍ଣ୍ଣଙ୍କ ଅଧୀନରେ ନ୍ୟସ୍ତ ହେଲା । ଇତିପୂର୍ବରୁ ବିଦ୍ରୋହ ଦମନ ପାଇଁ ନାଗପୁରରୁ କେପଟେନ୍ ଇ.ଜି.ଉଡ୍ ଆସି ରାଜଧାନୀ ସମ୍ବଲପୁରରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲେ । କେପଟେନ୍ ବାର୍ଡ ଦୁଇଦଳ ଦେଶୀୟ ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ଧରି ଯଥାକ୍ରମେ ମେଜର ଉଇଣ୍ଡହାମ୍ ଓ କେପଟେନ୍ ଏଲଓ୍ୱିନ୍‌ଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ କଟକରୁ ଆଣିଥିଲେ । ମେକର ବେଟ୍‌ସ ସମଗ୍ର ସୈନ୍ୟବାହିନୀର ଅଧିନାୟକ ଥିଲେ ।

୧୮୫୭ ମସିହା ନଭେମ୍ବର ମାସରେ ଲେଫ୍ଟନାଣ୍ଟ ହେଡ୍ରୋଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଆର୍ଟିଲାରୀ, କଟକର ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ଓ ୪୦ ଜଣ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଗ୍ରାମ୍ୟ ସୈନ୍ୟ ଦଳ କେପଟେନ୍ ଜେ.ବି. ନକର୍‌ଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଏକତ୍ରିତ ହୋଇ କୋଲାବୀରା ଜମିଦାରଙ୍କ ପ୍ରାସାଦ ଆକ୍ରମଣ ଅଭିଯାନ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ପାଞ୍ଚତାରିଖ ଦିନ ସେମାନେ ରାଜଧାନୀ ସମ୍ବଲପୁରରୁ କତରବଗା ଗ୍ରାମ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଯାତ୍ରା କଲେ । କତରବଗା ଗ୍ରାମ ଉପକଣ୍ଠରେ ରାତ୍ରିଯାପନ କରି ତା' ଆରଦିନ ସମାସିଙ୍ଗା ଗ୍ରାମରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ ଏବଂ ସେଠାରୁ କୋଲାବୀରାରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେଠାରେ ବିପ୍ଳବୀ ନେତା ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏ କିମ୍ବା କୋଲାବୀରା ଜମିଦାର କରୁଣାକର ନାଏକଙ୍କର କୌଣସି ସନ୍ଧାନ ନ ପାଇ ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କ ଉପରେ ଅତ୍ୟାଚାର ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ଗ୍ରାମରେ ଲୁଣ୍ଠନ ଓ ଅତ୍ୟାଚାର ଯୋଗୁଁ ଗ୍ରାମବାସୀ ପ୍ରାଣରକ୍ଷା ପାଇଁ ଘରଦ୍ୱାର ଛାଡ଼ି ଜଙ୍ଗଲରେ ଆତ୍ମଗୋପନ ପ୍ରାଣରକ୍ଷା ପାଇଁ ଘରଦ୍ୱାର ଛାଡ଼ି ଜଙ୍ଗଲରେ ଆତ୍ମଗୋପନ କଲେ । ଅବଶେଷରେ ଇଂରେଜ ସହକାରୀ ସେନାଧକ୍ଷ ହେଡ୍ରୋଙ୍କ ଆଦେଶକ୍ରମେ ଇଂରେଜ ସହକାରୀ ସେନାଧକ୍ଷ ହେଡ୍ରୋଙ୍କ ଆଦେଶକ୍ରମେ ଇଂରେଜ ସୈନ୍ୟ ତୋପ ଗୁଳିମାଡ଼ରେ ଜମିଦାରଙ୍କ ପ୍ରାସାଦ ଧ୍ୱଂସ କରି ଦେଇଥିଲେ ।

୧୮୫୭ ମସିହା ଡ଼ିସେମ୍ବର ମାସ ୩୦ ତାରିଖରେ କୁଦୋପାଲି ଗ୍ରାମ ଉପକଣ୍ଠରେ ଏକ କ୍ଷୁଦ୍ର ପାହାଡ଼ ନିକଟରେ ବିଦ୍ରୋହୀମାନଙ୍କୁ ଠାବ କରି କେପଟେନ୍ ଇ.ନି. ଉଡ୍‌ଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଇଂରେଜ ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ଅତର୍କିତ ଆକ୍ରମଣ କଲେ ଉଭୟ ପକ୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ହୋଇଥିବା ଏହି ଯୁଦ୍ଧରେ କୋଲାବୀରା ଜମିଦାର କରୁଣାକର ନାଏକ ସେନାପତିତ୍ୱ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଇଂରେଜ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କର ବନ୍ଧୁକ, ତୋପ ଓ ଯୁଦ୍ଧ କୌଶଳ ଆଗରେ ବିଦ୍ରୋହୀମାନେ ଅଧିକ ସମୟ ତିଷ୍ଟି ନ ପାରି ପୃଷ୍ଠଭଙ୍ଗ ଦେଇଥିଲେ । ଯୁଦ୍ଧରେ ଅନେକ ବିଦ୍ରୋହୀ ମୃତାହତ ହେବା ସହିତ ୫୩ ଜଣ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରିଥିଲେ ଓ ୧୧ ଜଣ ବନ୍ଦୀ ହୋଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସବୁଠାରୁ ଦୁଃଖଦ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଘଟଣା ହେଲା, ଏହି ଯୁଦ୍ଧରେ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏଙ୍କ ଭ୍ରାତା ଛବିଳ ସାଏ, ପତ୍ରାପାଲି ଗୌନ୍ତିଆ ବଳଭଦ୍ର ଦାଶ ଓ କୋଲାବୀରା ଜମିଦାରଙ୍କ ପୁତ୍ର କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଶହୀଦ ହୋଇଥିଲେ ।

୧୮୬୧ ମସିହା ଅପ୍ରେଲ ମାସରେ ମେଜର ଇମ୍ପେ ସମ୍ବଲପୁରରେ ଡେପୁଟୀ କମିଶନର ରୂପେ ଅବସ୍ଥାପିତ ହେଲେ ସେ ବିପ୍ଳବୀ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏ ଓ ତାଙ୍କ ସମର୍ଥକ ବିଦ୍ରୋହୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଉଦାରନୀତି ପ୍ରଦର୍ଶନ କରି ରାଜ୍ୟରେ ବିଦ୍ରୋହ ପ୍ରଶମନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏକ ଯୋଜନା କରିଥିଲେ । କାରଣ ତାଙ୍କର ଆଶା ଥିଲା ଯେ, ବିଦ୍ରୋହୀମାନଙ୍କୁ କ୍ଷମା ପ୍ରଦାନ କରି ସେମାନଙ୍କ ବାଜ୍ୟାପ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତି ଓ ଜମିଦାରୀ ଫେରାଇ ଦେଲେ ସମସ୍ତ ବିଦ୍ରୋହୀ ନେତା ଇଂରେଜ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ନିକଟରେ ଆତ୍ମ ସମର୍ପଣ କରିବେ । ତେଣୁ ସେ ବିଦ୍ରୋହୀ ନେତାମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଏହି ସର୍ତ୍ତ ରଖି ଦୁଇଟି ଘୋଷଣାନାମା ଜାରୀ କରିଥିଲେ । ମେଜର ଇମ୍ପେଙ୍କ ଏହି ଜୀବନ

ରକ୍ଷା ପ୍ରତିଶ୍ରୁତିମୂଳକ ସର୍ତ୍ତରେ କୋଲାବୀରା ଜମିଦାର ଆତ୍ମସମର୍ପଣ କରିଥିଲେ । କାରଣ ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ବିଶାଳ ପ୍ରଶିକ୍ଷିତ ତୋପ, ବନ୍ଧୁକଧାରୀ ସେନାବାହିନୀ ଆଗରେ ଧନୁତୀର ବର୍ଚ୍ଛାଧାରୀ ବିଦ୍ରୋହୀମାନଙ୍କ ରଣକୌଶଳ ବିଜୟ ହାସଲ ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ନଥିଲା । ତା'ଛଡ଼ା କୁଦୋପାଲି ଯୁଦ୍ଧଭୂମିରେ ତାଙ୍କର ଏକମାତ୍ର ପୁତ୍ର କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଶହୀଦ ହେବା ଘଟଣାରେ ସେ ଶୋକାକୁଳ ହୋଇ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଥିଲେ । ତେଣୁ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ କରି ସେ ବାଜ୍ୟାପ୍ତ ଜମିଦାରୀ ଫେରି ପାଇ ଜୀବନ ରକ୍ଷା କରିବା ଶ୍ରେୟ ମନେ କରିଥିଲେ ।

କିନ୍ତୁ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟର ବିଷୟ ମେଜର ବେଟ୍‌ସଙ୍କ ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ ଲେଫ୍ଟନାଣ୍ଟ ରବିନସନ୍ କୋଲାବୀରା ଜମିଦାର କରୁଣାକର ନାଏକ ଓ ଅନ୍ୟ ବିଦ୍ରୋହୀମାନଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ ରୂପେ ସମ୍ବଲପୁର ପଠାଇ ଦେଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେଠାରେ ଲେଫ୍ଟନାଣ୍ଟ କକ୍‌ବର୍ଣ୍ଣ ଆତ୍ମ ସମର୍ପଣ କରିଥିବା ଏହି ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ସର୍ତ୍ତ ଅନୁଯାୟୀ କ୍ଷମା ଦିଆଯାଇଥିବା କଥା ନ ଜାଣି ସାମରିକ ଅଦାଲତରେ ସେମାନଙ୍କ ବିଚାର ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ ଏବଂ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ସାମରିକ ଅଦାଲତରେ ୩୬ ଜଣଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଫାଶିଦଣ୍ଡ ଆଦେଶ ହୋଇଥିଲା ।

ବିପ୍ଳବୀ କୋଲାବୀରା ଜମିଦାର କରୁଣାକର ନାଏକ ଓ ଅନ୍ୟ ୧୩ ଜଣଙ୍କୁ ଫାଶିଦଣ୍ଡ ପ୍ରଦାନ କରାଯିବା ପୂର୍ବରୁ ସେମାନଙ୍କର ଅନ୍ତିମ ଇଚ୍ଛା ପୂରଣ ପାଇଁ ଇଂରେଜ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ସମ୍ମତ ଥିଲେ । ତେଣୁ କୋଲାବୀରା ଜମିଦାର କରୁଣାକରଙ୍କୁ ୧୮୬୧ ମସିହା ଡ଼ିସେମ୍ବର ମାସ ୨୨ ତାରିଖ ଦିନ ପ୍ରତ୍ୟୁଷ କାଳରେ ସମ୍ବଲପୁର ସହରର ମହାନଦୀ କୂଳରେ ଥିବା ସାମିଆ (ସୋମନାଥ) ମନ୍ଦିର ପରିସରକୁ ନିଆଯାଇଥିଲା । ବିପ୍ଳବୀ କରୁଣାକରଙ୍କ ଅନ୍ତିମ ଇଚ୍ଛାପୂରଣ କରି ଇଂରେଜ ଅଧିକାରୀ ସେଠାରେ କରୁଣାକର ସ୍ୱହସ୍ତରେ ପତ୍ରାପାଲି ଗୌନ୍ତିଆ ବଳଭଦ୍ର ଦାଶଙ୍କ ପୁତ୍ରକୁ ପତ୍ରାପାଲିର ମାଫିଦାର ଜାଗିରୀ ପ୍ରଦାନ ସ୍ୱରୂପ ତମ୍ବାପଟ୍ଟା ପ୍ରଦାନ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଥିଲେ ଏବଂ ଭଗବାନ ଶିବଙ୍କୁ ସାକ୍ଷୀ ରଖି କରୁଣାକର ଏହି ତମ୍ବାପଟ୍ଟା ଦେବା ସହିତ ଶଙ୍ଖରେ ଜଳ ଢ଼ାଳିଥିଲେ ।

ଏହା ପରେ ସେହିଦିନ ସକାଳେ ସମ୍ବଲପୁର ଜେଲ ପରିସର ମଧ୍ୟରେ କୋଲାବୀରାର ବିପ୍ଳବୀ ଜମିଦାର କରୁଣାକର ନାଏକ ସମେତ ଅନ୍ୟ ୧୩ ଜଣ ବନ୍ଦୀଙ୍କୁ ଫାଶୀ ଖୁଣ୍ଟରେ ଝୁଲାଇ ଦିଆଯାଇଥିଲା ।

ମହାନ କ୍ରାନ୍ତିକାରୀ କରୁଣାକର ନାଏକ ଓ ତାଙ୍କ ଅନୁଗାମୀ ବିଦ୍ରୋହୀମାନଙ୍କୁ ଫାଶୀ ଦଣ୍ଡ ଦିଆଯାଇଥିବା କଥା କଟକ କମିଶନର ଆର.ଏସ୍.ସୋର୍ ବହୁ ବିଳମ୍ବରେ ଜାଣିବା ପରେ ଗଭୀର ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ ଏବଂ ମେଜର ଇମ୍ପେଙ୍କ ଚିନ୍ତାଧାରା ସହିତ ଏକମତ ହୋଇଥିଲେ । କାରଣ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ କରିଥିବା ଏହି ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ନଥିପତ୍ର ମାନ ଯାଞ୍ଚ କଲାବେଳେ ସେ ଠିକ୍ ଜାଣିପାରିଥିଲେ ଯେ, ବଙ୍ଗଳାର ଛୋଟଲାଟଙ୍କ ଆଦେଶ ଅନୁସାରେ ବିପ୍ଳବୀ ନେତା ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏ, ଉଦନ୍ତ ସାଏ ଏବଂ ମିତ୍ରଭାନୁ ସାଏଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କୁ କ୍ଷମା ଦେବା ପାଇଁ ଘୋଷଣା କରାଯାଇଥିଲା । ଏପରିକି ତାଙ୍କ ସମ୍ପତ୍ତି ଓ ବାଜ୍ୟାପ୍ତ ଜମିଦାରୀ ଫେରାଇ ଦିଆଯିବାର ସର୍ତ୍ତ ମଧ୍ୟ ଥିଲା । ତେଣୁ ଇଂରେଜ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଶହୀଦ କରୁଣାକର ନାଏକଙ୍କ ବାଜ୍ୟାପ୍ତ ଜମିଦାରୀ ତାଙ୍କ ନାତି ଘନଶ୍ୟାମ ସିଂହଙ୍କ ହସ୍ତରେ ପ୍ରତ୍ୟାର୍ପଣ କରାଯିବା ସଂଗେ ସଂଗେ ନାଗପୁରସ୍ଥିତ "କୋର୍ଟ ଅଫ୍ ୱାର୍ଡସ୍" ଆଦେଶ ଅନୁସାରେ କୋଲାବୀରାର ଧ୍ୱସ୍ତ ପ୍ରାସାଦ ସ୍ଥାନରେ ନୂତନ ଦୁର୍ଗ ନିର୍ମାଣ କରାଯାଇ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ଜମିଦାର ଘନଶ୍ୟାମ ସିଂହଙ୍କୁ ହସ୍ତାନ୍ତର କରାଯାଇଥିଲା ।

ବିପ୍ଳବୀ ବୀର ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏଙ୍କ ସଶସ୍ତ୍ର ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମରେ ଆତ୍ମବଳୀ ଦେଇ ବୀର କରୁଣାକର ନାଏକ ଯେଉଁ ବିପ୍ଳବର ଅଗ୍ନି ଜାଳି ଦେଇଥିଲେ, ତାଙ୍କ ପ୍ରିୟ ଜନ୍ମମାଟି କୋଲାବୀରା "ଅଗ୍ନିତୀର୍ଥ" ରୂପେ ଭାରତୀୟ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ଇତିହାସରେ ନିଶ୍ଚୟ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାକ୍ଷରରେ ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିଥିବ ।

ଧନ୍ୟ ବୀର, କରୁଣାକର !

ଧନ୍ୟ, ଅଗ୍ନିତୀର୍ଥ - କୋଲାବୀରା !!

ପୁରୁଣାବସ୍ତି, ଝାରସୁଗୁଡ଼ା

କୋଲାବିରାର ସଂଗ୍ରାମ କଥା ଓ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା

ଡ଼କ୍ଟର ଧର୍ମେନ୍ଦ୍ର କୁମାର ମିଶ୍ର

ଝାରସୁଗୁଡ଼ା ଜିଲ୍ଲା ସଦର ମହକୁମାଠାରୁ ୪୯ ନମ୍ବର ଜାତୀୟ ରାଜପଥରେ ପୂର୍ବ ଦିଗକୁ ୧୭ କି.ମି. ଗଲେତେଲେନ ନଦୀ କୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ ଐତିହାସିକ କୋଲାବିରା ଦୁର୍ଗ, ଓଡ଼ିଶାର ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ, ବିଶେଷ କରି ସମ୍ବଲପୁରର ବିପ୍ଳବୀ ବୀର ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏ (୧୮୦୯-୧୮୮୪)ଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଚାଲିଥିବା ସଂଗ୍ରାମରେ ଏହା ମୁଖ୍ୟ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲା । ବାଉଁଶ ବଣ ଘେରା ଏହି ଜରାଜୀର୍ଣ୍ଣ ଦୁର୍ଗର ଗୌରବ ଗାଥା ତଥା ଏହାର ଦ୍ୱିତୀୟ ଜମିଦାର ବୀର କରୁଣାକର ନାଏକଙ୍କ ରକ୍ତ ରଞ୍ଜିତ ସଂଗ୍ରାମ ଇତିହାସ ପୃଷ୍ଠାରେ 'ଅଗ୍ନିତୀର୍ଥ' ନାମରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ସମ୍ବଲପୁରର ଦଶମ ଚୌହାନ ବଂଶୀୟ ରାଜା ଜୟନ୍ତ ସିଂହ (୧୭୮୧-୧୮୧୮)ଙ୍କ ରାଜତ୍ୱ ସମୟରେ ଅର୍ଥାତ ୧୭୮୫ ମସିହାରେ ୨୭୮ ବର୍ଗମାଇଲ କ୍ଷେତ୍ରଫଳ ବିଶିଷ୍ଟ କୋଲାବିରା ଜମିଦାରୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହୋଇଥିଲା । କୁହାଯାଏ ଯେ, ଜୟନ୍ତ ସିଂହଙ୍କ ଦ୍ୱିତୀୟ ରାଣୀ ରାହାସ କୁମାରୀଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ଦେଓ୍ୱାନ ବିଶ୍ୱମ୍ବର ମହାନ୍ତି ଅପହରଣ କରି ନେଇ ବାମଡ଼ା ନିକଟସ୍ଥ ଦୁଲତି ଗଡ଼ରେ ରଖିଥିଲା । ଜୟନ୍ତ ସିଂହଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ଲଇକେରାରେ ରହୁଥିବା ଗଣ୍ଡ ସର୍ଦ୍ଦାର ସଂସାଧର ସିଂହ ଏବଂ ଲଇଡ଼ାରେ ରହୁଥିବା ତାଙ୍କ ଭାଇ ବିଷ୍ଣୁ ନାଏକ, ବିଶ୍ୱମ୍ବର ମହାନ୍ତି କବଳରୁ ରାଣୀ ରାହାସ କୁମାରୀଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାର କରି ରାଜା ଜୟନ୍ତ ସିଂହଙ୍କୁ ଫେରାଇ ଦେଇଥିଲେ । ଏଥିରେ ସନ୍ତୋଷ ପ୍ରକାଶ କରି ଜୟନ୍ତ ସିଂହ ସଂସାଧର ସିଂହଙ୍କୁ ନୂତନ କୋଲାବିରା ଜମିଦାରୀର ପ୍ରଥମ ଜମିଦାର ଭାବରେ ନିଯୁକ୍ତି କରିଥିଲେ । ସଂସାଧର ସିଂହଙ୍କ ପୂର୍ବପୁରୁଷମାନେ ୧୩ଶ ଖ୍ରୀ.ଅ.ରେ ଆଧୁନିକ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ଓ ଛତିଶଗଡ଼ର ଗୋଣ୍ଡୱାନା ଅଞ୍ଚଳରେ ରାଜୁତି କରୁଥିଲେ । ସେମାନେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସାହସୀ, ବିଶ୍ୱସ୍ତ, ବଳଶାଳୀ ଓ ଯୁଦ୍ଧକୌଶଳରେ ପାରଙ୍ଗମ ଥିଲେ । ୧୪ଶ ଖ୍ରୀ.ଅ. ବେଳକୁ ଗୋଣ୍ଡୱାନା ଅଞ୍ଚଳର ରାଜ୍ୟସବୁ ଖଣ୍ଡବିଖଣ୍ଡିତ ହୋଇଗଲା ଓ ଅନେକ ଗଣ୍ଡ ସଂପ୍ରଦାୟର ଜମିଦାର / ଗୌନ୍ତିଆମାନେ ନିକଟସ୍ଥ ସମ୍ବଲପୁର ରାଜ୍ୟକୁ ଆସି ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରେ ସେମାନଙ୍କର ଜନବସତି ସ୍ଥାପନ କରି ରହିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ସାହସିକତା ଏବଂ ବିଶ୍ୱସ୍ତନିୟତାକୁ ସମ୍ମାନ ଦେଇ ସମ୍ବଲପୁରର ରାଜାମାନେ ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳର ଜମିଦାର ଏବଂ ଗୌନ୍ତିଆ ଭାବରେ ଏମାନଙ୍କୁ ପୁରସ୍କୃତ କରିଥିଲେ । ଏହିପରି ଭାବରେ ୧୬ଟି ଜମିଦାରୀକୁ ନେଇ ଗଠିତ ୧୭୨୧ ବର୍ଗମାଇଲ କ୍ଷେତ୍ରଫଳ ବିଶିଷ୍ଟ ସମ୍ବଲପୁର ରାଜ୍ୟରେ ୧୦ ଜଣ ଗଣ୍ଡ ଜମିଦାର (କୋଲାବିରା, ମଚିଦା, କୋଡ଼ାବଗା, ଲଇଡ଼ା, ଲୋଇସିଂହା, ଖରସାଲ, ପାହାଡ଼ଶ୍ରୀଗିଡ଼ା, ଭେଡ଼େନ, ପାଟକୁଲୁଣ୍ଡା ଓ ମାଦୋମହୁଲ) ୨ ଜଣ ବିଝାଲ ଜମିଦାର (ବୋଡ଼ାସମ୍ବର, ଘେଁସ), ଦୁଇଜଣ ଚୌହାନ ଜମିଦାର (ରାଜପୁର, ବରପାଲି) ଯେଉଁମାନେ କି ସମ୍ବଲପୁର ରାଜାଙ୍କ ବଂଶଧର ଥିଲେ, ଜଣେ କୁଲତା ଜମିଦାର (ବିଜେପୁର) ଏବଂ ରାମପୁରର ଅନ୍ୟ ଜଣେ ଜମିଦାର ଥିଲେ । ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏଙ୍କୁ ବିଦ୍ରୋହରେ ସହାୟତା କରିଥିବାରୁ ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ୯ ଜଣ ଜମିଦାର କୋଲାବିରା, କୋଡ଼ାବଗା, ଘେଁସ, ପାଟକୁଲୁଣ୍ଡା, ପାହାଡ଼ଶ୍ରୀଗିଡ଼ା, ରାମପୁର, ଭେଡ଼େନ, ଖରସାଲ ଓ ମାଦୋମହୁଲଙ୍କର ଜମିଦାରୀ ବାଜ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ୬ ଜଣ ଜମିଦାର (କୋଲାବିରା, ପାଟକୁଲୁଣ୍ଡା, କୋଡାବଗା, ରତନପୁର, ଭେଡ଼େନ ଓ ଖରସାଲ ଓ ମାଦୋମହୁଲଙ୍କର ଜମିଦାରୀ ବାଜ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ୬ ଜଣ ଜମିଦାର (କୋଲାବିରା, ପାଟକୁଲୁଣ୍ଡା, କୋଡାବଗା, ରାମପୁର, ଭେଡେନ ଓ ଖରସାଲ)ଙ୍କ ଜମିଦାରୀ ସମ୍ବଲପୁରର ଡେପୁଟୀ କମିଶନର କର୍ଣ୍ଣେଲ ଫୋଷ୍ଟର ତାଙ୍କର ପତ୍ର ସଂଖ୍ୟା ୧୭୯, ତା ୪.୦୮.୧୮୫୮ରେ ଫେରସ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କୁ ସୁପାରିଶ କରିଥିଲେ ଏବଂ ଏହାକୁ ସ୍ୱୀକୃତି ଦେଇ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ଅଫ୍ ବେଙ୍ଗଲ, ଭାରତ ସରକାର, ତାଙ୍କ ପତ୍ର ସଂଖ୍ୟା - ୨୧୪୯, ତା ୨୯.୦୯.୧୮୫୮ରେ ଉକ୍ତ ଜମିଦାରମାନଙ୍କୁ ଫେରାଇ ଦେଇଥିଲେ ।

ସେ ଯାହାହେଉ, କୋଲାବିରାର ପ୍ରଥମ ଜମିଦାର ସଂସାଧର ସିଂହଙ୍କର ୨ଟି ରାଣୀ ଥିଲେ । ପ୍ରଥମ ରାଣୀଙ୍କ ଏକମାତ୍ର ପୁତ୍ର

ନିଳାମ୍ବର ସିଂହ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଦ୍ୱିତୀୟ ରାଣୀଙ୍କର ୧୧ ଜଣ ପୁତ୍ର ଥିଲେ । କରୁଣାକର ନାଏକ ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଥିଲେ । ସଂସାଧର ସିଂହ ତାଙ୍କ ସମସ୍ତ ପୁତ୍ରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜମିଦାରୀକୁ ବାଣ୍ଟି ଦେଇଥିଲେ କିନ୍ତୁ କରୁଣାକର ନାଏକଙ୍କୁ ସେ ତାଙ୍କର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ଘୋଷଣା କରି କୋଲାବିରାର ଦ୍ୱିତୀୟ ଜମିଦାର ଭାବରେ ଅଭିଷେକ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କରି ପାଇଁ ଆଜି କୋଲାବିରା ମାଟି ଅଗ୍ନିତୀର୍ଥର ମାନ୍ୟତା ପାଇ ଇତିହାସ ପୃଷ୍ଠାମଣ୍ଡନ କରିଛି ।

ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମରେ କୋଲାବିରା ଦୁର୍ଗର ଭୂମିକା:

୨୩.୦୧.୧୮୦୯ରେ ଜନ୍ମିତ ବୀର ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏଙ୍କ ବିଦ୍ରୋହୀ ଏବଂ ବନ୍ଦୀ ଜୀବନରୁ ଚାରି ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇପାରେ । ୧୮୨୭ରୁ ୧୮୪୦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ୧୩ ବର୍ଷ ପ୍ରଥମ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ବିଦ୍ରୋହ, ତା' ପରେ ୧୮୪୦ରୁ ୧୮୫୭ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ୧୭ ବର୍ଷ ହଜାରୀବାଗ ଜେଲ୍‌ରେ ବନ୍ଦୀ ଜୀବନ, ତା' ପରେ ୧୮୫୭ରୁ ୨୩.୦୧.୧୮୬୩ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦ୍ୱିତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ବିଦ୍ରୋହ ଓ ଶେଷରେ ୨୮.୦୨.୧୮୮୪ରେ ଅସୁରଗଡ଼ ଜେଲ୍‌ରେ ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀ ଭାବରେ ମୃତ୍ୟୁ । ମହାନ ସଂଗ୍ରାମୀର ଶବକୁ ତା'ର ପ୍ରିୟ ସମ୍ବଲପୁର ମାଟିରେ ଜାଗା ଟିକେ ମିଳେନି କି ରକ୍ତ ସମ୍ପର୍କୀୟଙ୍କ ହାତରୁ ନିଆଁ ଟିକେ । ମଲା ବେଳେ ମୁହଁରେ ପାଣି ଟିକେ ଦେବାକୁ ପୁତ୍ର ମିତ୍ରଭାନୁ ମଧ୍ୟ ପାଖରେ ନ ଥିଲେ । ଏତେବଡ଼ ସଂଗ୍ରାମୀର ଶରୀର ପଞ୍ଚମହାଭୂତରେ ଲୀନ ହୋଇଗଲା ଅଥଚ ସମ୍ବଲପୁରରେ କେହି ଜଣେ ବି ଜାଣି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ବୋଧହୁଏ ଇଂରେଜ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କ ହାତରୁ ମୁଖାଗ୍ନି ପାଇବା ସୁରେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଜାତକରେ ଲେଖାଥିଲା ।

କୋଲାବିରାର ଜମିଦାର କରୁଣାକର ନାଏକଙ୍କ ବିଦ୍ରୋହ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏଙ୍କ ଦ୍ୱିତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ସହ ଜଡ଼ିତ । ସମ୍ବଲପୁର ରାଜ୍ୟ ଅଧୀନରେ ଥିବା ୧୬ ଜଣ ଜମିଦାରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କରୁଣାକର ନାଏକ ସବୁଠାରୁ ବେଶୀ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଓ ପରାକ୍ରମୀ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ନିଷ୍ପତ୍ତିକୁ ସମ୍ମାନ ଦେଇ ଅନ୍ୟ ଜମିଦାରମାନେ ତାଙ୍କୁ ଅନୁସରଣ କରୁଥିଲେ । ଅନ୍ୟ ଜମିଦାରମାନଙ୍କ ନିଷ୍ପତ୍ତିକୁ ମଧ୍ୟ ସେ ପ୍ରଭାବିତ କରିବାର କୌଶଳରେ ଧୁରନ୍ଧର ଥିବା କଥା ଏଲ୍.ଏସ୍.ଏସ୍ ଓମାଲି, ଆଇ.ସି.ଏସ୍ ତାଙ୍କର ବେଙ୍ଗଲ ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ ଗେଜେଟର୍ସ, ସମ୍ବଲପୁର (୧୯୦୩)ର ପୃଷ୍ଠା ୩୧ରେ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି ।

୧୮୫୭ରେ ବିଦ୍ରୋହୀମାନେ ହଜାରୀବାଗ ଜେଲ ଭାଙ୍ଗିଦେଲେ । ସେତେବେଳକୁ କିନ୍ତୁ ସୁରେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ କାକା ବଳରାମଙ୍କ ଜେଲ୍‌ରେ ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇସାରିଥିଲା । ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସମ୍ବଲପୁର ଚାଲିଆସିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ଭାଇ ଉଦନ୍ତ ଖିଣ୍ଡାରେ ରହିଗଲେ । ୧୩.୧୦.୧୮୫୭ରେ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ତତ୍କାଳୀନ ସମ୍ବଲପୁରର ଡେପୁଟୀ କମିଶନର ଜି.ଏଫ୍.କକ୍‌ବର୍ଣ୍ଣଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ଅବଶିଷ୍ଟ ଜେଲଦଣ୍ଡ ଛାଡ଼ି କରି ସମ୍ବଲପୁରର ରାଜଗାଦୀରେ ଅଭିଷିକ୍ତ କରିବାକୁ ଆବେଦନ କଲେ । କିନ୍ତୁ ଇତି ମଧ୍ୟରେ ଇଂରେଜମାନେ ତାଙ୍କୁ ପଳାତକ ଘୋଷଣା କରି ତାଙ୍କୁ ଓ ଉଦନ୍ତଙ୍କୁ ଧରାଇବାକୁ ୨୫୦ ଟଙ୍କା ପୁରଷ୍କାର ଘୋଷଣା କରିସାରିଥାନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶାର କମିଶନର ସୁରେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଆବେଦନକୁ ଅଗ୍ରାହ୍ୟକରି ତାଙ୍କୁ କୌଣସି ପ୍ରକାର ସହାନୁଭୂତି ନ ଦେଖାଇ ଗିରଫ କରିବା ପାଇଁ ଆଦେଶ ଦେଲେ । ଫଳରେ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ଖିଣ୍ଡାରେ ରହୁଥିବା ଭାଇ ପାଖକୁ ପଳାଇ ଆସିଲେ । ୩୧.୧୦.୧୮୫୭ ରାତିରେ ଖିଣ୍ଡା ଗ୍ରାମରେ ପ୍ରାୟ ୧୪୦୦ ବିଦ୍ରୋହୀ ଜମାହୋଇ ବିଦ୍ରୋହ ଘୋଷଣା କଲେ । ଏଥିରେ କରୁଣାକର ନାଏକଙ୍କ ସମେତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜମିଦାର, ଗୌନ୍ତିଆ ଏବଂ ଶହ ଶହ ବିଦ୍ରୋହୀ ସାମିଲ ହୋଇଥିଲେ । ଏହା ଭିତରେ କଟକରୁ କ୍ୟାପଟେନ୍ ଜେ.ଭି. ନକରଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ୧୦ ଅକ୍ଟୋବର ଦିନ ଖିଣ୍ଡା ଏବଂ କୋଲାବିରା ଆକ୍ରମଣ କରିବା ପାଇଁ ୪୦ ମାଡ୍ରାସ ଆର୍ଟିଲେରୀର ୨ କମ୍ପାନୀ ସୈନ୍ୟ ଏବଂ ୫୦ ଜଣ ଓଡ଼ିଆ ପାଇକ ସୈନ୍ୟ ସମ୍ବଲପୁର ପାଇଁ ପ୍ରେରିତ ହେଲେ । ସମ୍ବଲପୁରରେ ପହଞ୍ଚି କ୍ୟାପଟେନ୍ ହେଡୋଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଖିଣ୍ଡା ଆକ୍ରମଣ ଯୋଜନା କଲେ । ସେମାନଙ୍କର ଧାରଣା ଥିଲା ସୁରେନ୍ଦ୍ର ଓ ତାଙ୍କ ଭାଇମାନେ କୋଲାବିରାରେ ଲୁଚିଥିବେ । ୫.୧୧.୧୮୫୭ରେ ସେମାନେ ପୁଣି ସମ୍ବଲପୁରରୁ ବାହାରି, କତରବଗା ଦେଇ ସମାସିଂଗାରେ ପହଞ୍ଚି ରାତ୍ରିଯାପନ କଲେ ।

ସେଦିନ ଥିଲା କୋଲାବିରା ଗ୍ରାମ ପାଇଁ କାଳ ଶୁକ୍ରବାର, ନଭେମ୍ବର ଛଅ ୧୮୫୭ । ସମଗ୍ର କୋଲାବିରା ଗ୍ରାମରେ ଶୀତ ରାଣୀର ରାଜତ୍ୱ । ଉଷା ମୂହୁର୍ତ୍ତ । କିଛି ଲୋକ ନିଘୋଡ଼ ନିଦରେ ଶୋଇଥାନ୍ତି ଆଉ କିଛି ଉଠିବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥାନ୍ତି । ହଠାତ୍ ତୋପର ଗର୍ଜନରେ ମହିମଣ୍ଡଳ ପ୍ରକମ୍ପିତ ହେଲା । ଲୋକେ ଭୟଭୀତ ହୋଇ ଉଠିପଡ଼ିଲେ । କ୍ୟାପଟେନ ନକରଙ୍କ ଆଦେଶରେ ୪୦ ମାଡ୍ରାସ ଆର୍ଟୀଲେରୀର ସୈନ୍ୟମାନେ କୋଲାବିରା ଦୁର୍ଗ ଆକ୍ରମଣ କଲେ । କିନ୍ତୁ ହାଏ, ଏ କ'ଣ । ଏଠି ବି ସୁରେନ୍ଦ୍ର କି କରୁଣାକର କେହି ନାହାନ୍ତି । ତାଙ୍କ କ୍ରୋଧ ପଞ୍ଚମକୁ ଚଢ଼ିଲା । କ୍ରୋଧାନ୍ୱିତ କ୍ୟାପଟେନ ହେଡ଼ୋଙ୍କ ଆଦେଶରେ ସୈନ୍ୟମାନେ ତୋପମାଡ କରି କୋଲାବିରା ଜମିଦାରଙ୍କ ପ୍ରାସାଦକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ଧ୍ୱଂସ କରିଦେଲେ । ଏତିକିରେ ମଧ୍ୟ ହେଡୋଙ୍କ କ୍ରୋଧ ଶାନ୍ତ

ହେଲାନାହିଁ । ଏହାପରେ ସେମାନେ ନିରୀହ ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କ ଉପରେ ଅତ୍ୟାଚାର, ଲୁଣ୍ଠନ ପୂର୍ବକ ଗୃହମାନଙ୍କରେ ଅଗ୍ନି ସଂଯୋଗ କଲେ । ନିର୍ଦ୍ଦୟୀ ଇଂରେଜ ସୈନ୍ୟମାନେ କୋଲାବିରା ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କ କଥା ଭାଷା ତ ବୁଝନ୍ତି ନାହିଁ । ସେଦିନ କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ତାଙ୍କ ମୁହଁର ଭାବ ମଧ୍ୟ ବୁଝିପାରିଲେ ନାହିଁ । ଜୀବନ ରକ୍ଷା ପାଇଁ ଲୋକେ ଜଙ୍ଗଲରେ ଯାଇ ଲୁଚିଲେ ।

ଏହି ଘଟଣା ପରେ ଗ୍ରାମବାସୀମାନେ ଆଉ ଗଡ ଭିତରେ ରହିବା ନିରାପଦ ମଣିଲେ ନାହିଁ । ଘରଦ୍ୱାର ମଧ୍ୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଇଥିଲା । ତେଣୁ ଜମିଦାରଙ୍କ କେତେକ ଏକାନ୍ତ ଅନୁଗତଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତେ ଗଡ଼ ବାହାରେ, ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଉଚ୍ଚସ୍ଥାନରେ ଆସି ନୂଆକରି ଜନବସତି ସ୍ଥାପନ କଲେ । କାଳକ୍ରମେ ଏହା ନୂଆପଡ଼ା ବା ଉପର ପଡ଼ା ଭାବରେ ପରିଚିତ ହେଲା । ଦୁଇ ଦୁଇ ଥର ବିଫଳତାର ଗ୍ଲାନି ଇଂରେଜମାନଙ୍କ କ୍ରୋଧକୁ ଅନେକ ମାତ୍ରାରେ ବଢ଼ାଇ ଦେଇଥିଲା ଏବଂ ସେମାନେ ସୁଯୋଗ ଅପେକ୍ଷାରେ ଥିଲେ । କୋଲାବିରା ବିଫଳତାର ଅବସାଦ କୁଦୋପାଲିରେ ଯାଇ ପ୍ରଶମିତ ହୋଇଥିଲା । କୋଲାବିରା ଘଟଣା ପରେ ଡ଼ିସେମ୍ବର ପ୍ରଥମ ଭାଗରେ ଆହତ ଇଂରେଜ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କ ଚିକିତ୍ସା ପାଇଁ ଡ଼ାକ୍ତର ମୁରେଙ୍କୁ ନେଇ ମିଷ୍ଟର ହାନ୍‌ସନ୍ ଆସୁଥିବା ସମୟରେ ବିଦ୍ରୋହୀମାନେ ଡ଼ାକ୍ତର ମୁରେଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କଲେ । ମିଷ୍ଟର ହାନ୍‌ସନ୍ କିନ୍ତୁ କୌଶଳ କ୍ରମେ ବଞ୍ଚିଗଲେ ଏବଂ ଜଙ୍ଗଲରେ ଲୁଚି ରହିଲେ । ଏହାକୁ ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବା ପାଇଁ ନିଜେ କ୍ୟାପଟେନ୍ ଲେଗ୍ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଧରି ଜଙ୍ଗଲକୁ ଗଲେ କିନ୍ତୁ ବିଦ୍ରୋହୀମାନଙ୍କ ଆକ୍ରମଣ ଯୋଗୁଁ ଫେରିଆସିଲେ । ଏହାର କିଛି ଦିନପରେ ମିଷ୍ଟର ହାନ୍‌ସନ୍‌ଙ୍କୁ ଇଂରେଜ ସୈନ୍ୟମାନେ ଜଙ୍ଗଲରୁ ଉଦ୍ଧାର କଲେ । ୩୦ ଡ଼ିସେମ୍ବର, ୧୮୫୭ ବୁଧବାର ଦିନ କୋଲାବିରା ପରାଜୟର ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବା ପାଇଁ ସୁଯୋଗ ମିଳିଲା । ଇଂରେଜମାନେ ଖବର ପାଇଲେ ଯେ କୁଦୋପାଲି ଗ୍ରାମ ମୁଣ୍ଡରେ ପାହାଡ଼ ତଳେ ପ୍ରାୟ ୧୬୦୦ ବିଦ୍ରୋହୀ ରୁଣ୍ଡ ହୋଇଛନ୍ତି । ଏହି ସମୟରେ କ୍ୟାପଟେନ ଇ.ଜି.ଉଡ୍ ମଧ୍ୟ ନାଗପୁରରୁ ଆସି ସମ୍ବଲପୁରରେ ପହଞ୍ଚି ଯାଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ୭୩ଜଣ ନିଜସ୍ୱ ସୈନ୍ୟ, ୪୦ ମାଡ୍ରାସ ଆର୍ଟୀଲେରୀର ୧୫୦ ଜଣ ସୈନ୍ୟ ଏବଂ ରାମଗଡ ବାଟାଲିୟନର ୫୦ ଜଣ ସୈନ୍ୟଙ୍କୁ ନେଇ କୁଦୋପାଲି ଉପରେ ଅତର୍କିତ ଆକ୍ରମଣ କଲେ । ଠିକ୍ ଏହି ସମୟରେ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏ ଅଧିକ ସୈନ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ ପାଇଁ ଝାରସୁଗୁଡ଼ା ନିକଟସ୍ଥ ପଞ୍ଚପଡା ଗ୍ରାମକୁ ଯାଇଥିଲେ । ସେଦିନ କୁଦୋପାଲି ଗାଁ ଦାଣ୍ଡ ରଣକ୍ଷେତ୍ର ପାଲଟିଯାଇଥିଲା । ବୀର କରୁଣାକର ନାଏକଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ବିଦ୍ରୋହୀମାନେ ତାଙ୍କ ପାରମ୍ପରିକ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ରରେ କ୍ୟାପଟେନ ଉଡ୍‌ଙ୍କ ଅତ୍ୟାଧୁନିକ ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ସହ ଘମାଘୋଟ ଲଢ଼ାଇ କରିଥିଲେ । ଏହି ଲଢ଼େଇରେ ସମଗ୍ର ଭାରତ ସ୍ତମ୍ଭୀଭୂତ ହୋଇଯାଇଥିଲା । ୫୭ ଜଣ ବିଦ୍ରୋହୀ ସୈନ୍ୟ ଇଂରେଜ ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ହାତରେ ଶହୀଦ ହୋଇଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏଙ୍କ ଭାଇ ଛବିଳ ସାଏ, କରୁଣାକର ନାଏକଙ୍କ ପୁଅ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ସିଂହ ଏବଂ ପତ୍ରାପାଲିର ବିର୍ତ୍ତିଆ ବଳଭଦ୍ର ଦାଶ ପ୍ରମୁଖ ଥିଲେ । ଦଶଜଣ ବିଦ୍ରୋହୀ ସୈନ୍ୟ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବନ୍ଦୀ ହୋଇଥିଲେ । କରୁଣାକର କିନ୍ତୁ ଖସି ଯାଇଥିଲେ । କାଳେ କୋଲାବିରାରେ ଲୁଚିଥିବେ ଭାବି ଫେରିଲାବେଳେ ଇଂରେଜମାନେ ପୁଣି କୋଲାବିରା ଆକ୍ରମଣ କରି ଘର ଦ୍ୱାର ନଷ୍ଟ କରିଦେଇଥିଲେ । ୩୦ ଡ଼ିସେମ୍ବରର ଏହି ଘଟଣା ଏବେ ମଧ୍ୟ ନିମ୍ନ ଲୋକ ଗୀତ ମାଧ୍ୟମରେ ଲୋକମାନଙ୍କ ଶିରାପ୍ରଶିରାରେ ଉଜ୍ଜୀବିତ ଅଛି ।

'ଉଲି... ଉଲି... ଉଲି... ଉଲି... ବଉଲିରେ...

ଉଲି... ଉଲି... ଉଲି...

ଛବିଳ ସାଏ ଦିହେ ବାଜିଲା ଗୁଳି... ବାଜିଲା ଗୁଳି...

କୁଦୋପାଲି ମଝା ଖୁଲି... ବଉଲିରେ...

କୁଦୋପାଲି ମଝା ଖୁଲି... ବଉଲିରେ...'

ଏପ୍ରିଲ୍ ୧୮୬୧ରେ ମେଜର ଇଂପେ ସମ୍ବଲପୁରର ଡେପୁଟି କମିଶନର ଦାୟିତ୍ୱ ନେଲେ । ସୁରେନ୍ଦ୍ର ସାଏଙ୍କ ପ୍ରତି ତାଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ଥିଲା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଭିନ୍ନ । ପ୍ରଥମ କରି ସେ ହିଁ ସୁରେନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ବିଦ୍ରୋହୀର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଦେଇଥିଲେ । ସେ ଚାହୁଁଥିଲେ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ଆତ୍ମ ସମର୍ପଣ କରି ତାଙ୍କ ଖୁଣ୍ଟା ଜମିଦାରୀ ଫେରିପାଆନ୍ତୁ । ଏଥିପାଇଁ ସେ ୨୪ ସେପ୍ଟେମ୍ବର ୧୮୬୧ରେ ପ୍ରଥମ ଘୋଷଣାନାମା ଜାରି କଲେ । ପୁଣି ଅକ୍ଟୋବର ୧୧ରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ଘୋଷଣାନାମା ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ଏଥିରେ ନଭେମ୍ବର ୨୦ ସୁଦ୍ଧା ଆତ୍ମସମର୍ପଣ କରିବା ପାଇଁ କୁହାଗଲା । ଇଂପେଙ୍କ ଘୋଷଣାନାମାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରି କରୁଣାକର ନାଏକ, ତାଙ୍କ ଭ୍ରାତା ଖଗ ନାଏକ ଏବଂ ପୁତୁରା କହ୍ନେଇ ନାଏକ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ କଲେ । ଲେଫ୍ଟନାଣ୍ଟ କକ୍‌ବର୍ଣ୍ଣ କିନ୍ତୁ କ୍ଷମା ସର୍ତ୍ତରେ ଏମାନେ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ କରିଥିବା ନ ଜାଣି ଅନ୍ୟ ସାଧାରଣ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କ ଭଳି ଏମାନଙ୍କ ବିଚାର କରି କରୁଣାକର ନାଏକଙ୍କୁ ଫାଶୀ ଦଣ୍ଡ ଆଦେଶ କରିଥିଲେ ।

ସେଦିନ ଥିଲା ରବିବାର, ୨୨ ଡ଼ିସେମ୍ବର, ୧୮୬୧, ସମୟ ସକାଳ । ସମ୍ବଲପୁର ଜେଲଖାନାର ଫାଶୀ ଖୁଣ୍ଟରେ

କୋଲାବିରାର ମହାନବୀର କରୁଣାକର ନାଏକଙ୍କ ଜୀବନର ସୂର୍ଯ୍ୟ, ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ଆଗରୁ ଅସ୍ତମିତ ହୋଇଗଲା ଅନ୍ୟାୟ ଭାବରେ । ତାଙ୍କ ସହିତ ଆଉ ୧୨ ଜଣଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଫାଶୀ ଖୁଣ୍ଟରେ ଝୁଲାଇ ଦିଆଗଲା । ଠିକ୍ ଏହି ଦିନ ଫାଶୀ ସରିବା ପରେ କଟକରୁ କମିଶନର ଆର.ଏନ୍.ସୋର ସମ୍ବଲପୁର ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ନଥିପତ୍ର ଯାଞ୍ଚପରେ ଜଣାପଡ଼ିଲା ଯେ ବଙ୍ଗଳାର ଛୋଟ ଲାଟ୍ ସୁରେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କ କ୍ଷମା ପ୍ରଦାନ ଘୋଷଣା କରିବା ସଂଗେ ସଂଗେ ୨୬/୦୯/୧୮୫୮ ତାରିଖରେ ତାଙ୍କର ବାଜ୍ୟାପ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତି ମଧ୍ୟ ଫେରାଇ ଦେବାପାଇଁ ଆଦେଶ କରିଛନ୍ତି । ଅନ୍ୟାୟ ଭାବରେ ଫାଶୀ ଦିଆଯାଇଥିବାରୁ ସୋର ଦୁଃଖିତ ହେଲେ । କରୁଣାକରଙ୍କ ନାତି ଘନଶ୍ୟାମ ସିଂଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ଜମିଦାରୀ ଫେରାଇ ଦିଆଯିବା ସଂଗେ ସଂଗେ ନାଗପୁରର କୋର୍ଟ ଅଫ୍ ୱାର୍ଡର ଆଦେଶ ଅନୁଯାୟୀ ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଏକ ତ୍ରିତଳ ଦୁର୍ଗ ମଧ୍ୟ ତିଆରି କରାଗଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ଏହି ତ୍ରିତଳ ଦୁର୍ଗ ତାର ଅତୀତର ଗୌରବ ଗାଥା ଶୁଣିବା ପାଇଁ ମୂକସାକ୍ଷୀ ଭାବରେ ବିଦ୍ୟମାନ ହୋଇଛି ।

କୋଲାବିରା ଜମିଦାରଙ୍କ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା :

କୋଲାବିରାର ବିଭିନ୍ନ ଜମିଦାରମାନଙ୍କ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ଅନୁଧ୍ୟାନ କଲେ ଦେଖାଯାଏ ଯେ, ଶ୍ରୀ ନୃପଲାଲ ସିଂହଙ୍କ ଆଗରୁ ଥିବା ଜମିଦାରମାନଙ୍କ ଶାସନ ପଦ୍ଧତି ସେତେଟା ସୁବ୍ୟବସ୍ଥିତ ନ ଥିଲା । ସେମାନେ ଅଳ୍ପ କେତେକ ଅନୁରକ୍ତ ଏବଂ ପ୍ରଶଂସକ ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷଙ୍କ ମାଧ୍ୟମରେ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଶ୍ରୀ ନୃପଲାଲ ସିଂହ କୋଲାବିରାର ପ୍ରଥମ ଜମିଦାର ଥିଲେ, ଯେ କି ଜମିଦାରୀର ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ସଂସ୍କାର ଆଣି ଏହାକୁ ସୁବ୍ୟବସ୍ଥିତ କରିଥିଲେ । ସେ କୋଲାବିରାର ଏକମାତ୍ର ଜମିଦାର ଥିଲେ ଯେ କି ଜମିଦାରୀକୁ ସୂଚାରୁ ରୂପେ ପରିଚାଳନା କରିବା ପାଇଁ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରଭାବେ ଜମିଦାରୀ ପ୍ରଶାସନ ଉପରେ ତାଲିମ ପାଇଥିଲେ ।

ହୁମାୟୁନଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ସମୟରେ ଯେମିତି ଆକବରଙ୍କୁ ୧୩ ବର୍ଷ ହୋଇଥାଏ, ଠିକ୍ ସେମିତି ୨୧ ଡ଼ିସେମ୍ବର, ୧୯୦୩ ଦିନ ନିଜର ପିତା ଶ୍ରୀ ଚିନ୍ତାମଣି ସିଂହଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ସମୟରେ ନୃପଲାଲଙ୍କୁ ମାତ୍ର ୧୭ ବର୍ଷ ହୋଇଥାଏ । ଲୋକଙ୍କ ମନରେ ବିରାଟ ପ୍ରଶ୍ନ କିଏ ହେବ କୋଲାବିରାର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଜମିଦାର । ନାବାଳକ ନୃପଲାଲ୍‌ଙ୍କ ପକ୍ଷେ ଏତେବଡ଼ ଜମିଦାରୀ ସୂଚାରୁ ରୂପେ ଚଳାଇବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ଅନୁଭବ କରି ଇଂରେଜମାନେ (କୋର୍ଟଅଫ୍ ୱାର୍ଡ) କୋଲାବିରାର ଶାସନ ଭାରତ ନିଜ ହାତକୁ ନିଅନ୍ତି । ପରେ ଯେତେବେଳେ ନୃପଲାଲ ବଡ଼ ହୁଅନ୍ତି, ଅର୍ଥାତ ୧୫.୦୧.୧୯୧୦ ଦିନ କୋଲାବିରାର ଶାସନ ଡ଼ୋରି ପୁଣି ନୃପଲାଲଙ୍କ ପାଖକୁ ଚାଲିଆସେ । ଏହି ଛଅବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ନୃପଲାଲଙ୍କ ଶିକ୍ଷା ଏବଂ ତାଲିମ ମଧ୍ୟ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ପୂରା ହୋଇଥାଏ ।

ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ସଂସ୍କାର ଆଣିବା ପାଇଁ ନୃପଲାଲ ପ୍ରଥମେ ଜମିଦାରୀର ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟର ବିଭାଗୀକରଣ କରି, ବିଭିନ୍ନ ବିଭାଗ ଯଥା : ରାଜସ୍ୱ, ଜଙ୍ଗଲ, ଖଜଣା ଇତ୍ୟାଦିରେ ବିଭାଗ ଉପରେ ଜ୍ଞାନ ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷଙ୍କୁ ବିଶ୍ୱସ୍ତନିୟତାର ଆଧାରରେ ନିଯୁକ୍ତି ଦେଇଥିଲେ । କହିବାକୁ ଗଲେ ନୃପଲାଲଙ୍କ ସମୟକୁ କୋଲାବିରା ଜମିଦାରୀର ସୁବର୍ଣ୍ଣଯୁଗ କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ୪୦ ବର୍ଷରୁ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ସମୟ ଧରି ଜମିଦାର ଥିବା ନୃପଲାଲ, ଶିକ୍ଷା ଏବଂ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟର ଉନ୍ନତି ପାଇଁ ସ୍କୁଲ ଓ ଡ଼ାକ୍ତରଖାନା ସ୍ଥାପନା କରିବା ସହ ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କ ସୁଖ, ଦୁଃଖ ତଥା ବିଭିନ୍ନ ସାମାଜିକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଆର୍ଥିକ ଓ ଜିନିଷ ପତ୍ର ଆକାରରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାର ଏକ ନିଆରା ପରମ୍ପରା ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲେ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଲାଲ ବୀର ମହେନ୍ଦ୍ର ସିଂହ ଓ ନାତି ଲାଲ ରାଜେନ୍ଦ୍ର ସିଂହ ମଧ୍ୟ କେତେକାଂଶରେ ଏହି ପରମ୍ପରା ବଜାୟ ରଖିଥିଲେ । ଜମିଦାରୀର ଆୟ ଓ ବ୍ୟୟର ହିସାବ ପ୍ରତିଦିନ କ୍ୟାସ୍‌ବୁକ୍‌ରେ ଲେଖା ହେଉଥିଲା ଏବଂ ପ୍ରତି ଲେଖାରେ ନୃପଲାଲ ନିଜେ ଦସ୍ତଖତ କରୁଥିଲେ । କ୍ୟାସ୍‌ବୁକ୍ ସମେତ ଜମିଦାରୀର ସମସ୍ତ କାଗଜପତ୍ର ଜମିଦାରଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟରେ ରହୁଥିଲା । ଟ୍ରେଜେରୀକୁ ନୃପଲାଲ କିନ୍ତୁ ସର୍ବଦା ନିଜ ଘରେ ରଖୁଥିଲେ ।

ନୃପଲାଲଙ୍କ ସମୟରେ ଜମିଦାରୀର ବିଭିନ୍ନ ବିଭାଗରେ ପ୍ରାୟ ୪୦-୪୫ ଜଣ କର୍ମଚାରୀ କାର୍ଯ୍ୟରତ ଥିଲେ । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ୫-୭ ଜଣ ବିଶ୍ୱସ୍ତ କର୍ମଚାରୀ, ଯଥା: ରାଜସ୍ୱ ମୋହରିର, ମେନେଜର, ଫରେଷ୍ଟର, ୨ ଜଣ କିରାଣୀ ପ୍ରାୟ ସବୁ ସମୟରେ ଜମିଦାରଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟରେ ଉପସ୍ଥିତ ରହୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନୃପଲାଲଙ୍କର ସବୁଠୁ ବେଶୀ ବିଶ୍ୱସ୍ତ ଥିଲେ ତାଙ୍କର ଡ୍ରାଇଭର ଶ୍ରୀ ବୃଷଭାନୁ ମହାପାତ୍ର । ୧୯୩୯ ମସିହାରେ ତାଙ୍କ ଡ୍ରାଇଭର ଉପରେ ଅଖଣ୍ଡ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିଲେ ଓ ସେ ପ୍ରାୟ ସମୟରେ ନୃପଲାଲଙ୍କ ପାଖେ ପାଖେ ରହୁଥିଲେ । ଏକଥା ଓଡ଼ିଶା ହାଇକୋର୍ଟର ତତ୍କାଳୀନ ବିଚାରପତି ଜଷ୍ଟିସ ରଙ୍ଗନାଥ ମିଶ୍ର ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ୧୦.୧୨.୧୯୭୫ରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ରାଏରେ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି ।

ସମ୍ବଲପୁର ରାଜାଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଥିବା ୧୬ଟି ଜମିଦାରୀ ମଧ୍ୟରୁ କ୍ଷେତ୍ରଫଳ ଅନୁଯାୟୀ ବୋଡାସମ୍ବର ପରେ କୋଲାବିରା ଦ୍ୱିତୀୟ ବୃହତ୍ତମ ଜମିଦାରୀ ଥିଲା । ୧୯୦୧ର ଜନଗଣନା ଅନୁଯାୟୀ କୋଲାବିରା ଜମିଦାରୀର ଲୋକସଂଖ୍ୟା ୪୦,୧୧୦ ଥିଲା ଓ ଏହାର ବାର୍ଷିକ ମୋଟ ଆୟ ୧୩,୦୭୪ ଟଙ୍କା ଥିଲା । ସେଥିରୁ ୩୫୦୦ ଟଙ୍କା ଜମିଦାର ରାଜାଙ୍କୁ କର ଆକାରରେ ପ୍ରଦାନ କରୁଥିଲେ । କୋଲାବିରା ଜମିଦାରୀକୁ ଜୟପୁର ଇଷ୍ଟେଟ୍ ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ ।

ସମ୍ବଲପୁର ରାଜ୍ୟର ଦ୍ୱିତୀୟ ବୃହତ୍ତମ ଜମିଦାରୀ ହୋଇଥିବାରୁ ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ କୋଲାବିରା ଜମିଦାରଙ୍କୁ ସମ୍ବଲପୁର ରାଜ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଗସ୍ତ କରିବା ଏବଂ ସେଠାରେ ରାତ୍ରିଯାପନ କରିବାକୁ ପଡୁଥିଲା । ତେଣୁ ସମ୍ବଲପୁର ରାଜା, କୋଲାବିରା ଜମିଦାରଙ୍କୁ ଗେଷ୍ଟହାଉସ୍ ବା ରାତ୍ରିଯାପନ ପାଇଁ ସେ ଭଳିଆ କିଛି ନିର୍ମାଣ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କିଛି ଜାଗା ଦେଇଥିଲେ । ଏହା କୋଲାବିରା ଜମିଦାରଙ୍କ ସମ୍ବଲପୁର ସହରରେ ଥିବା ଏକମାତ୍ର ସମ୍ପତ୍ତି ଥିଲା । ୨୮ ଡ଼େସିମିଲ୍ ଆୟତନ ବିଶିଷ୍ଟ ଏହି ଜମି ୧୯୦୨ ମସିହା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପଡ଼ିଆ ପଡ଼ିଥିଲା । ୧୯୦୨ରେ ଶ୍ରୀ ଚିନ୍ତାମଣି ସିଂହ ବାସୁ ମିସ୍ତ୍ରୀ ନାମକ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କଠାରୁ ଇଟା ଇତ୍ୟାଦି କିଣି ଏହି ଜାଗାର ଚାରିପଟେ ପ୍ରାଚୀର ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ଏଥିରେ ପ୍ରାୟ ୧୦୦୦ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ ହୋଇଥିଲା । ପରେ ଯେତେବେଳେ କୋଲାବିରାର ଶାସନଭାର ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ହାତକୁ ଚାଲିଯାଇଥିଲା ଅର୍ଥାତ ୨୧.୧୨.୧୯୦୩ରୁ ୧୫.୦୧.୧୯୧୦ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରାୟ ୭୦୦୦ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ଇଂରେଜମାନେ ଏହି ଜମିରେ ଏକ ପକ୍କା ଘର ନିର୍ମାଣ କରି ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ । ସେମାନେ ଏହି ଘରର ନାମକରଣ କୋଲାବିରା ହାଉସ୍ ରଖିଥିଲେ । କୁହାଯାଏ ଯେ ବୃଷଭାନୁଙ୍କଠାରୁ ନୃପଲାଲ ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ୪ଟି କିସ୍ତିରେ (୧୭.୦୭.୧୯୪୯ରେ ୨୦୦୦ ଟଙ୍କା, ୩.୯.୧୯୪୯ରେ ୨୦୦୦ ଟଙ୍କା ଏବଂ ୨୪.୩.୧୯୫୦ରେ ୧୫୦୦ ଟଙ୍କା) ମୋଟ ୭,୫୦୦ ଟଙ୍କା ଧାର ସୂତ୍ରରେ ନେଇଥିଲେ ଓ ପ୍ରତି ବଦଳରେ ସମ୍ବଲପୁରସ୍ଥିତ ତାଙ୍କର ଏହି ଜମି ଓ ଘରକୁ ୨୬.୦୩.୧୯୫୦ ଦିନ ଏକ ଦଲିଲ ସମ୍ପାଦନ କରି ବୃଷଭାନୁଙ୍କୁ ବିକ୍ରି କରିଦେଇଥିଲେ । ୨୭.୬.୧୯୫୧ ଦିନ ଏହି ଦଲିଲଟି ସମ୍ବଲପୁରଠାରେ ପଞ୍ଜିକୃତ ହୋଇଥିଲା । ଭ୍ରମଣପ୍ରିୟ ନୃପଲାଲ ତାଙ୍କ ସମ୍ବଲପୁର ଗସ୍ତ ସମୟରେ କୋଲାବିରା ହାଉସରେ ଅବସ୍ଥାନ କରୁଥିଲେ ଓ ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ସେ ତୀର୍ଥ ପାଇଁ ଆଲ୍ଲାହାବାଦ ଯାଉଥିଲେ । ମୃତ୍ୟୁର ୬-୭ ବର୍ଷ ଆଗରୁ ତାଙ୍କ ବାମ ହାତ ଏବଂ ଗୋଡ଼ ପାରାଲିସିସ୍‌ରେ ଆକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ୧୯୫୬ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଜମିଦାରୀ କାର୍ଯ୍ୟ ବୁଝାସୁଝା କରୁଥିଲେ । ୧୯୫୮ରେ ତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁପରେ ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଲାଲବୀର ମହେନ୍ଦ୍ର ସିଂହ ଖୁବ୍ ଅଳ୍ପ ଦିନ ପାଇଁ କୋଲାବିରାର ଜମିଦାର ହୋଇଥିଲେ । ୧୯୬୩ରେ ତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଲାଲ ରାଜେନ୍ଦ୍ର ସିଂହ (ଜନ୍ମ ୨୯.୨.୧୯୩୬) କୋଲାବିରାର ଜମିଦାର ହୋଇଥିଲେ । ୧୯୫୧ର ଜମିଦାରୀ ଉଚ୍ଛେଦ ଆଇନ ବଳରେ କିନ୍ତୁ ନଭେମ୍ବର, ୧୯୫୨ ଠାରୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ଜମିଦାରୀ ପ୍ରଥା ଉଚ୍ଛେଦ ହୋଇସାରିଥିଲା । ୧୯୫୮ରେ ଶ୍ରୀ ଲାଲ ରାଜେନ୍ଦ୍ର ସିଂହ ଗଣତନ୍ତ୍ର ପରିଷଦ ନାମକ ଏକ ରାଜନୈତିକ ଦଳରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ପରେ ଏହି ଦଳର ବିଳୟ ରାଜେନ୍ଦ୍ର ନାରାୟଣ ସିଂହଦେଓଙ୍କ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପାର୍ଟିରେ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଲାଲ ରାଜେନ୍ଦ୍ର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପାର୍ଟି ଟିକେଟରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ନିଜର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ହରାଇଥିବା ଲାଇକେରା ସଂରକ୍ଷିତ ଆସନରୁ ଚତୁର୍ଥ ବିଧାନସଭା (୧୯୬୭ରୁ ୧୯୭୧)କୁ ବିଧାୟକ ଭାବରେ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାର ୧୪୦ଟି ବିଧାନସଭା ଆସନରୁ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବଙ୍କ ଜନକଂଗ୍ରେସ ୨୬ଟି ଆସନରେ ଏବଂ ରାଜେନ୍ଦ୍ର ନାରାୟଣ ସିଂହଦେଓଙ୍କ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପାର୍ଟି ୪୯ଟି ଆସନରେ ବିଜୟୀ ହୋଇ ମିଳିତ ଭାବେ ରାଜେନ୍ଦ୍ର ନାରାୟଣଙ୍କ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀତ୍ୱରେ ସରକାର ଗଢ଼ିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ବିଧାୟକ ଲାଲ ରାଜେନ୍ଦ୍ର କିନ୍ତୁ ମନ୍ତ୍ରୀ ହୋଇପାରିନଥିଲେ ।

କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ଶ୍ରମିକ ଶିକ୍ଷା ବୋର୍ଡ
ଶ୍ରମ ଏବଂ ରୋଜଗାର ମନ୍ତ୍ରାଳୟ
ଭାରତ ସରକାର, ରାଉରକେଲା-୧୨

ଗୋଁଣ୍ଡୱାନାର ଗୋଁଣ୍ଡ ରାଜା

ଶ୍ରୀ ଦୋଳ ଗୋବିନ୍ଦ ନାୟକ

ଗୋଁଣ୍ଡ ଜାତି ଏକ ପ୍ରାଚୀନ ଜାତି । ଏ ଜାତିର ସଂସ୍କୃତି, ପରମ୍ପରା, ଐତିହ୍ୟ ଅତି ମହାନ; ସେହିପରି ଏ ଜାତିର ଇତିହାସ ମଧ ଅତି ମହାନ । ଗୋଁଣ୍ଡ ଜାତି ମଧ୍ୟଭାରତର ବିଶାଳ ଅଞ୍ଚଳରେ ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ବସବାସ କରନ୍ତି । ବହୁ ଶତାବ୍ଦୀ ଧରି ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ରାଜା ମହାରାଜ, ଜମିଦାର ଭାବରେ ନିଜର ପଦପଦବୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜାତିର ଲୋକଙ୍କୁ ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର କରିଥିଲେ । କାଳକ୍ରମେ ଏ ଜାତିର ଏକତା, ସମନ୍ୱୟ, ପରସ୍ପର ସାହାଯ୍ୟ ସହାନୁଭୂତିର ଅଭାବ ଯୋଗୁଁ ବିଭିନ୍ନ ବିଦେଶ ଶାସକ, ମୋଗଲ, ମରହଟ୍ଟା ଓ ଇଂରେଜମାନେ ଗୋଁଣ୍ଡ ରାଜ୍ୟକୁ ବାରମ୍ବାର ଆକ୍ରମଣରେ ଧ୍ୱସ୍ତବିଧ୍ୱସ୍ତ କରି ନିଜେ ଶାସନ ଗାଦି ମାଡ଼ି ବସିଲେ । ଯାହା ଫଳରେ ଗୋଁଣ୍ଡମାନେ ମଧ୍ୟଭାରତ ଛାଡ଼ି ଓଡ଼ିଶା, ଛୋଟ ନାଗପୁର ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ଚାଲିଗଲେ । କେତେକ ଐତିହାସିକଙ୍କ ମତରେ ଗୋଁଣ୍ଡୱାନ ଶବ୍ଦର ନାମକରଣ ଆଫଗାନିର ଶାସକମାନେ ଏକାଦଶ ଓ ଦ୍ୱାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ବ୍ୟବହାର କରିଥିଲେ । ଗୋଁଣ୍ଡମାନଙ୍କ ଗୁରୁ "ପାରିକୁପାରି ଲିଙ୍ଗୋ" ତାଙ୍କ ଧର୍ମତତ୍ତ୍ୱ ସିନ୍ଧୁ ସଭ୍ୟତାକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥିଲା । ସେ ତାଙ୍କ ଶିଷ୍ୟମାନଙ୍କ ସହିତ କାବୁଲ କାନ୍ଦାହାର ପରିଭ୍ରମଣ କରି ଗୋଁଣ୍ଡ ଧର୍ମତତ୍ତ୍ୱ ପ୍ରଚାର କରିଥିଲେ । ମଧ୍ୟଭାରତରୁ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରଦେଶକୁ ଯଥା: ଆନ୍ଧ୍ରପ୍ରଦେଶ, ମହାରାଷ୍ଟ୍ର, ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ, ଛତିଶଗଡ଼, ଉତ୍ତରଭାରତ ଓ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଆସି ବସତି ସ୍ଥାପନ କରିଛନ୍ତି । ଉକ୍ତ ପ୍ରଦେଶମାନଙ୍କରେ ନିଜକୁ ଗୋଁଣ୍ଡ ଜନଜାତି ଭାବରେ ପରିଚିତ ହୁଅନ୍ତି । ଗୋଁଣ୍ଡ ଗୋଟିଏ ଦ୍ରାବିଡ଼ିୟାନ ଜନଜାତି ବୋଲି ପରିଚିତ ଥିଲା । ଆର୍ଯ୍ୟମାନେ ଆସିବାର ବହୁପୂର୍ବରୁ ତାଙ୍କର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭାଷା "ଗୋଣ୍ଡି" ଯାହାକି ବର୍ତ୍ତମାନର ତେଲୁଗୁ ଓ ତାମିଲର ମିଶ୍ରଣ ଅଟେ । ସିନ୍ଧି ଭାଷା ଦ୍ରାବିଡ଼ ଭାଷା ଏବଂ ଏହାର ଲିପି ମହେଞ୍ଜୋଦାରୋ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୁଏ । ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ଛିନ୍ଦୱାରା, ବେଟୁଲ, ବସ୍ତର, ଜବଲପୁର, ଦାମୋ, ଗଡ଼ାମଣ୍ଡଳ, ମହାରାଷ୍ଟ୍ରର ଚାନ୍ଦା, ନାଗପୁର, ଯବତ୍‌ମାଲ, ଗଡ଼ଚିରୋଲିରେ ବାସ କରନ୍ତି । ଗୋଁଣ୍ଡମାନଙ୍କ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଇତିହାସ ଅତି ପ୍ରାଚୀନ । ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଶତାବ୍ଦୀଠାରୁ ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଶାସନ କାଳରେ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ରାଜବାଟି, ଗଡ଼ ଦୁର୍ଗ, ମନ୍ଦିର, ପୋଖରୀ ନିର୍ମାଣ କରିଥିବାର ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ ।

ଗୋଁଡ଼ ରାଜ୍ୟ ଖେର୍ଲା :

ମହାରାଷ୍ଟ୍ରର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ସ୍ମୃତିସ୍ତମ୍ଭ, ଧ୍ୱଂସ୍ୱାବଶେଷ ଗୋଁଣ୍ଡ ରାଜାଙ୍କ କୀର୍ତ୍ତିମାନ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୁଏ । କେହି କେହି ଐତିହାସିକ ଦ୍ୱାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ଓ ଅନ୍ୟ ଐତିହାସିକମାନେ ତ୍ରୟୋଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ଗୋଁଣ୍ଡମାନେ ଶାସନ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ ବୋଲି ପ୍ରମାଣ କରନ୍ତି । ପ୍ରଥମ ରାଜା ସମ୍ଭବତଃ ଖ୍ରୀ. ୧୩୯୮ରେ ନରସିଂହ ରାୟ ଶାସନ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ସେ ପାହାଡ଼ ଓ ଜଙ୍ଗଲ ମଧ୍ୟରେ ବସବାସ କରୁଥିବା ଗୋଁଣ୍ଡମାନଙ୍କୁ ଏକତ୍ର କରି ଶାସନ କଲେ । ସେ ପରିଶେଷରେ ମାଲ୍ୱା ରାଜ୍ୟର ହେସାଙ୍ଗ ସାହଙ୍କୁ ଆକ୍ରମଣ ଓ ନିହତ କଲେ । ତା ପରେ ସେ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଗୋଁଣ୍ଡ ରାଜ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କଲେ । ଖ୍ରୀ. ୧୪୮୦ରେ ସଗ୍ରାସ ସାହୀ ୪୭ତମ ରାଜା ଭାବରେ ସିଂହାସନ ଆରୋହଣ କଲେ । ଛୋଟ ଛୋଟ ଗୋଁଣ୍ଡ ରାଜାଙ୍କୁ ଯୁଦ୍ଧରେ ପରାସ୍ତ କରି ବିଶାଳ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ରାଜ୍ୟ ଗଠନ କଲେ । ଯାହାକି ସାଗର, ଦାମୋ ଓ ବିନ୍ଧ୍ୟାଞ୍ଚଳକୁ ବିସ୍ତୃତ କରିଥିଲା । ଜବଲପୁର, ନରସିଂହପୁର, ସିଓନି ଓ ସତପୁରା ଉପତ୍ୟକା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜ୍ୟ ବିସ୍ତୃତ ଲାଭ କରିଥିଲା । ସଂଗ୍ରାମସାହୀ ଖ୍ରୀ. ୧୫୩୦ରେ ମୃତ୍ୟୁ ବରଣ କଲେ । ସମ୍ରାଟ ଚନ୍ଦ୍ର ସାହ ଖ୍ରୀ. ୧୫୬୩ରୁ ଖ୍ରୀ. ୧୫୭୫ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜତ୍ୱ କରିଥିଲେ । ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟଙ୍କ କମାଣ୍ଡର ଆଫଗାନର ସର୍ଦ୍ଦାର ମହମ୍ମଦ ଖାନ୍ ଯେ କି ମଙ୍ଗଳଗଡ଼ର ଦାୟିତ୍ୱରେ ଥିଲେ ସେ ସୁବିଧା ଓ ସୁଯୋଗ ଦେଖି ରାଜ୍ୟ ଆକ୍ରମଣ କଲେ । ମହମ୍ମଦ ଖାନ୍‌ଙ୍କ ପୁତୁରା ଗୋଁଣ୍ଡ ରାଜାଙ୍କୁ ନିହତ କଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ରାଣୀଙ୍କୁ ରାଜ୍ୟ ଫେରସ୍ତ କଲେ । ଏଥିପାଇଁ ରାଣୀ ଭୋପାଳ ନିକଟରେ ଥିବା ଗ୍ରାମ ଏବଂ ପ୍ରଚୁର ଅର୍ଥ ପ୍ରଦାନ କଲେ । ରାଣୀ କମଳା ପତିଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁପରେ ମହମ୍ମଦ ଖାନ୍ ଗୋଁଣ୍ଡ ରାଜ୍ୟ ଦଖଲ କଲେ । ଭୋପାଳ ନିକଟରେ ଜଗଦିଶ୍ୱପୁରଠାରେ ନୂତନ ଗଡ଼ ଗଠନ କଲେ । ନୂତନ ରାଜଧାନୀର ନାମ ଦେଲେ ଇସ୍‌ଲାମନଗର । ସେ ଛୋଟ ଦୁର୍ଗ ସେଠାରେ ନିର୍ମାଣ କଲେ ।

ସଂଗ୍ରାମ ସାହୁଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁର ପ୍ରାୟ ୨୦୦ ବର୍ଷ ପରେ ଦାମୋର ଗୋଁଣ୍ଡ ସେନାପତି ବଖତ୍ ବୁଲଣ୍ଡ ନାଗପୁର ସହର ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ସେ ଦିଲ୍ଲୀରେ ମୋଗଲ ଶାସକମାନଙ୍କ ପ୍ରଶଂସାର ପାତ୍ର ହୋଇଥିଲେ ।

ଗଡ଼ାମଣ୍ଡଳାର ଗୋଁଣ୍ଡ ରାଜ୍ୟ :

ଗଡ଼ାମଣ୍ଡଳା ବୀର ରମଣୀ ରାଣୀ ଦୁର୍ଗାବତୀଙ୍କ ପାଇଁ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ଯାହାକି ଇତିହାସ ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଅକ୍ଷରରେ ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିବ । ଦିଲ୍ଲୀ ସମ୍ରାଟ ଆକବରଙ୍କ ବିରୋଧରେ ସଂଗ୍ରାମ ଚଳାଇ ନିଜେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ । ଏହା ଗୋଟିଏ ପ୍ରାଚୀନ ରାଜ୍ୟ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଏହାର ଇତିହାସ କାଳର ସ୍ରୋତରେ ବିସ୍ମୃତ ଗର୍ଭରେ ଲୀନ ହୋଇଛି । ଜବଲପୁରଠାରୁ ୯୬ କି.ମି. ଦୂରରେ ନର୍ମଦା ନଦୀ କୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଗଡ଼ାମଣ୍ଡଳା ରାଜବଂଶର ସ୍ଥାପୟିତ୍ୱା ଯାଦବ ରାଏ, ଯେ କି ଖ୍ରୀ. ୧୫୭୦ରେ ରାଜ୍ୟ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପରେ ୬୬ ଜଣ ରାଜା ମହାରାଜା ଖ୍ରୀ. ୧୭୭୮ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶାସନ ଭାର ବହନ କରିଥିଲେ । ଯାଦବ ରାଏ ଗୋଦାବରୀ ନଦୀ କୂଳରେ ବାସ କରୁଥିବା ଏକ ସଂଭ୍ରାନ୍ତ ପରିବାରର । ସେ ପ୍ରଥମେ ଲାଞ୍ଜିଗଡ଼ କଲଚୁରୀ ରାଜାଙ୍କ ଅଧିନରେ କାମ କରୁଥିଲେ, ତାଙ୍କର ଏକମାତ୍ର କନ୍ୟା ରତ୍ନାବଳୀଙ୍କୁ ବିବାହ କରି ରାଜା ହୋଇଥିଲେ । ଏହି ବଂଶର ୪୮ ତମ ରାଜା ସଂଗ୍ରାମୀ ସାହୀ । ଖ୍ରୀ.୧୫୦୦ ରେ ନରେନ୍ଦ୍ର ସାହୀଙ୍କ ପରେ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିଲେ । ମହାରାଜ ସଂଗ୍ରାମ ସାହୀଙ୍କ ୫୨ ଗୋଟି ଗଡ଼ ଥିଲା । ସେ "ରସ ରତ୍ନମାଳା" ପୁସ୍ତକ ରଚନା କରିଥିଲେ । ଏଥିରେ ୨୩୩ଟି ସଂସ୍କୃତ ଶ୍ଳୋକ ଅଛି । ଏହା ରାଜନୀତି ଓ ପ୍ରଶାସନ ବିଷୟରେ ଲେଖା ଯାଇଅଛି । ତାଙ୍କ ପରେ ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଦଳପତି ସାହୀ ଖ୍ରୀ. ୧୫୪୨ରେ ସିଂହାସନ ଆରୋହଣ କରିଥିଲେ । ୮ ବର୍ଷ ଶାସନ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପରେ ମୃତ୍ୟୁ ହେବାରୁ ତାଙ୍କ ୩ ବର୍ଷର ନାବାଳକ ପୁତ୍ର ବୀର ନାରାୟଣ ସିଂହାସନ ଆରୋହଣ କରିଥିଲେ । ଦଳପତି ସାହୀ ରାଣୀ ଦୁର୍ଗାବତୀଙ୍କୁ ବିବାହ କରିଥିଲେ । ସେ ଚନ୍ଦେଲ ବଂଶର କାଲିଞ୍ଜର ଦୁର୍ଗର ରାଜା କୀର୍ତ୍ତିସିଂହଙ୍କ କନ୍ୟା । ଶିକାର କରିବା ସମୟରେ ପରିଚିତ ହୋଇ ପରସ୍ପରକୁ ଭଲ ପାଇ ବିବାହ କରିଥିଲେ । ଖ୍ରୀ. ୧୫୪୦ରେ ବିବାହ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ମୋଗଲ ଶାସକ ଆକବରଙ୍କ ରାଜ୍ୟ

ଲୋଭରେ ଗୋଁଣ୍ଡ ରାଜାଙ୍କ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧରେ ବ୍ୟାପୃତ ରହୁଥିଲେ । ତେଣୁ ଖ୍ରୀ.୧୫୬୪ ଜୁନ୍ ମାସରେ ଆସଫ ଅଲ୍ଲିଙ୍କ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ ହେଲା । ଉକ୍ତ ଯୁଦ୍ଧରେ ରାଣୀ ଦୁର୍ଗାବତୀଙ୍କ ଶିଶୁ ପୁତ୍ର ନିହତ ହେଲେ ନିଜେ ଜୁନ ମାସର ୨୪ ତାରିଖରେ ନିଜ ଖଣ୍ଡାରେ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କଲେ । ନରଇ ନାଳ ପାଖରେ ଯୁଦ୍ଧ ହୋଇଥିବାରୁ ଏହି ଯୁଦ୍ଧକୁ "ନରଇ ଯୁଦ୍ଧ" ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ଯୁଦ୍ଧ ପରେ ଚନ୍ଦ୍ରସାହା ଦଳପତି ସାହୀଙ୍କ ସାନଭାଇ ରାଜ ସିଂହାସନରେ ଅଭିଷିକ୍ତ ହେଲେ । ଏହି ଯୁଦ୍ଧରେ ଗୋଁଣ୍ଡମାନଙ୍କ ମନୋବଳ ଭାଙ୍ଗିଗଲା ଏବଂ ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ଅବନତି ହେଲା । ଏହାପରେ ଗୋଁଣ୍ଡୱାନରେ ନିମ୍ନ ରାଜାଗଣ ସିଂହାସନରେ ଅଭିଷିକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ ।

ଚନ୍ଦ୍ର ସାହୀ - ଖ୍ରୀ.୧୫୬୪ - ୧୫୭୬

ମଧୁକର ସାହୀ - ଖ୍ରୀ.୧୫୭୬ - ୧୫୯୦

ପ୍ରେମ ସାହୀ - ଖ୍ରୀ. ୧୫୯୦ - ୧୬୩୪

ହୃଦୟ ସାହୀ - ଖ୍ରୀ. ୧୬୩୪ - ୧୬୭୮

ଛତ୍ର ସାହୀ - ଖ୍ରୀ. ୧୬୭୮ - ଖ୍ରୀ. ୧୬୮୫

କେଶରୀ ସାହୀ - ଖ୍ରୀ. ୧୬୮୫ - ଖ୍ରୀ. ୧୬୮୮

ନରେନ୍ଦ୍ର ସାହୀ - ଖ୍ରୀ. ୧୬୮୮ - ଖ୍ରୀ. ୧୭୩୨

ମହାରାଜ ସାହୀ - ଖ୍ରୀ. ୧୭୩୨ - ଖ୍ରୀ. ୧୭୪୨

ଶିରୋଦ ସାହୀ - ଖ୍ରୀ. ୧୭୪୨ - ଖ୍ରୀ. ୧୭୪୯

ଦୁର୍ଜନ ସାହୀ - ଖ୍ରୀ. ୧୭୪୯ - ଖ୍ରୀ. ୧୭୪୯

କିଜାଗ ସାହୀ - ଖ୍ରୀ ୧୭୪୯ - ଖ୍ରୀ. ୧୭୭୬

ମହୀପାଳ ସାହୀ - ଖ୍ରୀ. ୧୭୭୬ - ଖ୍ରୀ ୧୭୭୬

ନରହରି ସାହୀ - ଖ୍ରୀ. ୧୭୭୬ - ଖ୍ରୀ. ୧୭୭୮

ସୁମେହ ସାହୀ - ଖ୍ରୀ. ୧୭୭୮ - ଖ୍ରୀ. ୧୭୭୮

ମରହଟ୍ଟା ପେଶ୍ୱା ମଣ୍ଡଳା ରାଜ୍ୟକୁ ଆମନ୍ତ୍ରଣ କରି ଗୋଁଣ୍ଡ ରାଜାଙ୍କୁ ଯୁଦ୍ଧରେ ପରାସ୍ତ କଲେ ଏବଂ ଅଧସ୍ତନ ରାଜ୍ୟ କରି ଖଜଣା ଆଦାୟ କଲେ, ଶେଷ ରାଜାଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କରି ଖୁରାଇ ଦୁର୍ଗରେ ରଖିଲେ । ଏହିଠାରୁ ମଣ୍ଡଳା ରାଜ୍ୟର ଗୋଁଣ୍ଡ ରାଜ୍ୟ ଅଧପତନ ଘଟିଲା ।

ଚନ୍ଦ୍ରପୁରର ଗୋଁଣ୍ଡୱାନା :

ଚନ୍ଦ୍ରପୁରର ଗୋଁଣ୍ଡ ରାଜ୍ୟକୁ "ଚାନ୍ଦା" ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ଶିର୍‌ପୁର ସ୍ଥାନଟି ଚନ୍ଦ୍ରପୁରର ଦକ୍ଷିଣକୁ ୨୦ ମାଇଲ୍ ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏହା ୱାର୍ଦ୍ଧା ନଦୀର ପଶ୍ଚିମ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଚନ୍ଦ୍ରପୁର ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଥମ ରାଜଧାନୀ ଶିରପୁର । ମେଜର ଲୁସି ସ୍ମିଥ୍ ତାଙ୍କ ସେଟେଲମେଣ୍ଟ ରିପୋର୍ଟ ଚନ୍ଦ୍ରପୁର ଜିଲ୍ଲା ୧୮୬୯ରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି ଯେ, ଭୀମ ବଲ୍ଲାର ସିଂହ - ଖ୍ରୀ ୮୭୦ରେ ରାଜ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ନୀଳକଣ୍ଠ ରାଓ ଯବତମାଳର ଧୁମେ ପରିବାର ଚନ୍ଦ୍ରପୁରର ଗୋଁଣ୍ଡ ରାଜାମାନେ ଖ୍ରୀ.୮୯୦-୯୧୫ ମଧ୍ୟରେ ରାଜ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିବା ଉଲ୍ଲେଖ କରନ୍ତି । କୋଲଭିଲ୍ ଗୋଁଣ୍ଡ ଲୋକଙ୍କୁ ଏକଜୁଟ କରି ଲୁହା କିପରି ଖନନ କରାଯିବ ଏବଂ ଏହାର ବ୍ୟବହାର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଶିକ୍ଷା ଦେଲେ । ତା ପରେ ଭିମ ବଲ୍ଲାର ସିଂହ ଗୋଁଣ୍ଡ ଗାଦି ପ୍ରତିଷ୍ଠା କଲେ । ଏହାର ପ୍ରଥମ ସ୍ଥାନ ଶିରପୁରଠାରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଗଲା । ଯାଦବ ବଂଶ ଲୋପରେ ଗୋଁଣ୍ଡ ରାଜା ଉତ୍‌ନୁର ଆନ୍ଧ୍ରପ୍ରଦେଶ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜ୍ୟ ବିସ୍ତାର କଲେ । ଏହା ଖ୍ରୀ.୧୩୧୮-୧୩୨୩ ମଧ୍ୟରେ ଘଟିଥିଲା । ପ୍ରଥମ ୩ ଜଣ ଗୋଁଣ୍ଡ ରାଜା ଶିର୍‌ପୁର ଠାରେ ରହି ରାଜ୍ୟ ଶାସନ କରୁଥିଲେ, ସେମାନେ ହେଲେ ଭିମ ବଲ୍ଲାର ସିଂହ, ଖର୍ଜା ବଲ୍ଲାଲ ସିଂହ ଏବଂ ହିର ସିଂହ । ଏହାଙ୍କ ପରେ ହିର ସିଂହର ପୁତ୍ର ଆଦିତ୍ୟ ବଲ୍ଲାଲ ସିଂହ ରାଜ୍ୟ ଶାସନ କଲେ । ସେ ବର୍ଲ୍ଲାସାହ ଦୁର୍ଗ ନିର୍ମାଣ କରି ନିଜ ରାଜଧାନୀ ଶିରିପୁରଠାରୁ ବଲ୍ଲାରସାହକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତର କଲେ । ଏହାଙ୍କ ପରେ ତଲୱାର ସିଂହ, କେଶର ସିଂହ, ଦିନକର ସିଂହ, ରାମ ସିଂହ ଏବଂ ସୂର୍ଯ୍ୟବଲ୍ଲାର ସିଂହ ଓରଫ ସେର୍ ସାହ ରାଜ୍ୟ ଶାସନ କଲେ । ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟ ତାଙ୍କୁ ସେରସାହ ଉପାଧି ପ୍ରଦାନ କରିଥିବାରୁ ତାଙ୍କ ସଂଜ୍ଞା ସିଂହ ପରିବର୍ତ୍ତେ "ସାହ" କରାଗଲା । ସୂର୍ଯ୍ୟ ବଲ୍ଲାର ପରେ ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଖଣ୍ଡକିଆ ବଲ୍ଲାର

ରାଜଗାଦିରେ ବସିଲେ । ସେ ଚନ୍ଦ୍ରପୁର ବା ଚାନ୍ଦାଠାରେ ରାଜଧାନୀ ନିର୍ମାଣ କଲେ କିନ୍ତୁ ଉଭୟ ସ୍ଥାନରେ ରହି ରାଜ୍ୟ ଶାସନ କଲେ । ତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ଚନ୍ଦ୍ରପୁରଠାରେ ହୋଇଥିଲା । ଚନ୍ଦ୍ରପୁରଠାରେ ରାଜଧାନୀ ନିର୍ମାଣ କରିବାର ବିଭିନ୍ନ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଅଛି । ଉକ୍ତ ସ୍ଥାନର ଜଳବାୟୁ ଉତ୍ତମ ଥିବାରୁ ଖଣ୍ଡକିଆଙ୍କ ରୋଗ ଭଲ ହୋଇଥିଲା । ତାଙ୍କ ପରେ ହିର ସାହ ସିଂହାସନ ଆରୋହଣ କଲେ । ସେ କୃଷି ଉପରେ ଅଧିକ ନଜର ଦେବାରୁ ରାଜ୍ୟରେ କୃଷି ଉତ୍ପାଦନ ବଢ଼ିଲା । ସେ ୨୦ଟି ଜମିଦାର ଅଞ୍ଚଳ ସୃଷ୍ଟି କଲେ । ଯାହାକି ଶାସନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବହୁ ସୁବିଧା ହେଲା । ତାଙ୍କ ପିତା ଯେଉଁ ରାଜଧାନୀ ଚନ୍ଦ୍ରପୁରଠାରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ । ସେ ସେଠାରେ ଚାରିଦିଗକୁ ଚାରୋଟି ଗେଟ୍ ନିର୍ମାଣ କଲେ । ତାଙ୍କ ପିତା ରାଜ୍ୟର ଚିହ୍ନ ତିଆରି କରିଥିଲେ । ତାକୁ ଠିକ୍ ଭାବରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗେଟ୍‌ରେ ନିର୍ମାଣ କଲେ । ରାଜ୍ୟର କୁଳଚିହ୍ନ ଥିଲା, ହାତୀ ଉପରେ ଗୋଟିଏ ସିଂହ ଚଢ଼ିବା ଚିହ୍ନ ।

ହିର୍ ସାହଙ୍କ ସନ୍ତାନ ନ ଥିବାରୁ ରାଣୀ ଭୁମା ଓ ଲୁକ୍‌ବାଙ୍କୁ ପୌଷ୍ୟ ପୁତ୍ର ଗ୍ରହଣ କଲେ । ଖୋଣ୍ଡ୍ୟା ସାହ ଓରଫ କରଣ ସାହ ଚନ୍ଦ୍ରପୁର ରାଜ୍ୟର ମୁଖ୍ୟ ହେଲେ । ସେ ଜଣେ ଧାର୍ମିକ ରାଜା ଥିଲେ; ପୁରାଣ ଶାସ୍ତ୍ର ଯଥା: ରାମାୟଣ, ମହାଭାରତ ଉପରେ ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା । ସେ ନୂତନ ଭାବରେ ଜଙ୍ଗଲ ଆଇନ ସୃଷ୍ଟି କଲେ । ଚନ୍ଦ୍ରପୁର ଗଡ଼ର ପାଚେରୀ ନିର୍ମାଣ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଖୋଣ୍ଡ୍ୟ ସାହଙ୍କ ପରେ ବାବାଜୀ ସାହ ସିଂହାସନ ଆରୋହଣ କଲେ । ସେ ଓ୍ୱାରାଗଡ଼ ଦୁର୍ଗ ଦଖଲ କଲେ । କିନ୍ତୁ ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟ ଆକବରଙ୍କ ସମୟରେ ସାମନ୍ତ ରାଜା ହୋଇ ରହିଲେ । ତାଙ୍କ ପରେ ଧୁଣ୍ଡ୍ୟା ରାମ ସାହ ରାଜଗାଦିରେ ବସିଲେ । ତାଙ୍କ ସମୟରେ ଚନ୍ଦ୍ରପୁର ଗଡ଼ର ପାଚେରୀ ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ ହେଲା । ପାଚେରୀର ଉଚ୍ଚତା ୧୫ରୁ ୨୦ ଫୁଟ ଏବଂ ସାଢ଼େ ସାତ ମାଇଲ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିସ୍ତୃତ ଅଟେ । ବୀର ସାହ, କୃଷ୍ଣ ସାହଙ୍କ ପୁତ୍ର ରାଜଗାଦିରେ ବସିଲେ । ତାଙ୍କ ଜ୍ୱାଇଁ ଦେବଗଡ଼ର ରାଜା ଦୁର୍ଗାସାହ । ସେ ଥରେ ତାଙ୍କ ଝିଅଙ୍କୁ ଅପମାନିତ କରିବାରୁ ବୀରସାହ ତାଙ୍କ ଜ୍ୱାଇଁଙ୍କ ମସ୍ତକ ଛେଦନ କରି ଚନ୍ଦ୍ରପୁରର ମହାକାଳୀଙ୍କୁ ଅର୍ପଣ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ରାଣୀ ହିରାଇ ମହାକାଳୀ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ କରାଇଲେ । ରାଣୀ ହିରାଇଙ୍କ ସନ୍ତାନ ନ ଥିବାରୁ ରାମ ସାହଙ୍କୁ ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ଖ୍ରୀ. ୧୬୯୧ରେ ରାଣୀ ତାଙ୍କ ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ରାମ ସାହଙ୍କୁ ସିଂହାସନ ପ୍ରଦାନ କଲେ । ଭୌଁସଲା ଚନ୍ଦ୍ରପୁର ଆକ୍ରମଣ କଲେ କିନ୍ତୁ ବିଫଳ ହେଲେ । ରଘୁଜୀ ଭୌଁସଲା ଖ୍ରୀ ୧୭୩୦ରେ ଚନ୍ଦ୍ରପୁର ଗଡ଼କୁ ଆକ୍ରମଣ କଲେ, କିନ୍ତୁ ରାମ ସାହଙ୍କ ଶାସନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରୀତ ହୋଇ ଫେରିଗଲେ । ରାମସାହଙ୍କ ସମୟରେ ରାଜ୍ୟର ବହୁ ଉନ୍ନତିସାଧନ ହୋଇଥିଲା । ରାସ୍ତା, ବନ୍ଧ, ମନ୍ଦିର, କୃଷି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉନ୍ନତି ପାଇଁ ରାମସାହ ସତତ୍ ଚେଷ୍ଟିତ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପରେ ନୀଳକଣ୍ଠ ସାହ ରାଜଗାଦିରେ ବସିଲେ । ସେ ଜଣେ ଅତ୍ୟାଚାରୀ ରାଜା ଥିଲେ । ଖ୍ରୀ ୧୭୪୮ରେ ରଘୁଜୀ ଭୌଁସଲା ଚନ୍ଦ୍ରପୁର ଆକ୍ରମଣ କରି ନୀଳକଣ୍ଠ ସାହଙ୍କ ପରାଜିତ କଲେ, ତାଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କରି ବଲ୍ଲାରପୁର ଦୁର୍ଗରେ ରଖିଲେ । ଏହିଠାରୁ ଚନ୍ଦ୍ରପୁରର ଗୋଁଣ୍ଡ ରାଜ୍ୟ ସବୁଦିନ ପାଇଁ ପରାଧିନ ହୋଇ ମରହଟ୍ଟା ହାତକୁ ଚାଲିଗଲା ।

ଜମିଦାର ଆହେରୀ :

ଆହେରୀ ଜମିଦାର ପାରମ୍ପାରିକ ମୁଖ୍ୟ ବା ମହାରାଜ ଭାବରେ ଅଞ୍ଚଳର ସମସ୍ତ ଗୋଁଣ୍ଡମାନେ ସମ୍ମାନ କରନ୍ତି । ଉକ୍ତ ଜମିଦାରଟି ଖ୍ରୀ. ୧୭୦୩ରେ ସୁରଜାଗଡ଼ ଦୁର୍ଗରେ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଚନ୍ଦ୍ରପୁରର ରାମ ସାହଙ୍କ ଦୁଇଜଣ ଅଧସ୍ତନ କର୍ମଚାରୀ ସାଧୋ ଓ ମୁଲା ବିଦ୍ରୋହ କରିବାରୁ ତାଙ୍କୁ ଦମନ କରିବାକୁ ନିଜ ସମ୍ପର୍କୀୟ କୋକ ସାହଙ୍କୁ ସୁରଜାଗଡ଼କୁ ପଠାଇଲେ । କୋକସାହ ଦୁଇ ବିଦ୍ରୋହୀଙ୍କୁ ନିହତ କରିବାରୁ ରାମସାହ ତାଙ୍କୁ ପୁରସ୍କାର ଭାବରେ ଉକ୍ତ ଦୁର୍ଗକୁ ଦେଲେ । କୋକସାହ ନିଜ ସ୍ଥାନ ଆହେରୀକୁ ପସନ୍ଦ କରିବାରୁ ସେ ସ୍ଥାନରେ ଦୁର୍ଗ ନିର୍ମାଣ କଲେ । ଆହେରୀର ରାଜ ପରିବାର ରାଜଗୋଁଣ୍ଡ ଛଅଦେଓ ଆତ୍ରାମ ଗୋତ୍ର ଅଟନ୍ତି । ବିଶ୍ୱଶ୍ୱରାରାଓ ମହାରାଜଙ୍କ ପୁତ୍ର ସତ୍ୟବାନ ରାଓ ମହାରାଜ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆହେରୀ ଜମିଦାର ପାରମ୍ପାରିକ ରାଜା । ବିଶ୍ୱଶ୍ୱରାଓ ଜଣେ ଶିକ୍ଷିତ ଏବଂ ପୁନା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ସ୍ନାତକ । ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ସତ୍ୟବାନ ରାଓ

ଚନ୍ଦ୍ରପୁର ଜିଲ୍ଲାର ସାମାଜିକ ମଙ୍ଗଳ କମିଟିର ଚେୟାରମ୍ୟାନ, ଜିଲ୍ଲା ପରିଷଦ ମେମ୍ବର ଅଟନ୍ତି । ସେ ପୂର୍ବରୁ ଏମ୍.ପି. ଥିଲେ ଏବଂ ଚନ୍ଦ୍ରପୁର ଜିଲ୍ଲାର / ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀର ଏମ୍.ଏଲ୍.ଏ ଥିଲେ । ନିମ୍ନରେ ତାଙ୍କ ବଂଶାବଳୀ ପାଠକମାନଙ୍କ ଗୋଚରାର୍ଥେ ଦିଆଗଲା ।

କୋକସାୟ - ଖ୍ରୀ ୧୭୦୩-୧୭୬୯

ଭୀମରାଓ ଓରଫ ଭ୍ୟାଙ୍କ ରାଓ - ଖ୍ରୀ. ୧୭୬୯-୧୮୧୮

ଭୁଜଙ୍ଗ ରାଓ - ଖ୍ରୀ. ୧୮୧୮-୧୮୪୭

ବ୍ୟାଙ୍କଟେଶ୍ୱର ରାଓ - ଖ୍ରୀ. ୧୮୪୭-୧୮୫୧

ଲକ୍ଷ୍ମୀବାଇ - ଖ୍ରୀ. ୧୮୫୧-୧୮୬୧

ମେଙ୍ଗରାଓ - ଖ୍ରୀ. ୧୮୬୧-୧୮୬୬

ସାବିତ୍ରୀ ବାଇ - ଖ୍ରୀ. ୧୮୬୬-୧୮୭୧

ଧର୍ମାରାଓ - ଖ୍ରୀ. ୧୮୭୧-୧୮୯୩

ଭୁଜଙ୍ଗ ରାଓ - ଖ୍ରୀ. ୧୮୯୩-୧୯୨୩

ଧର୍ମାରାଓ - ଖ୍ରୀ. ୧୯୨୩-୧୯୫୧

ଭିଶ୍ୱେଶ୍ୱରାଓ - ଖ୍ରୀ. ୧୯୫୧-୧୯୯୭

ସତ୍ୟବାନ ରାଓ - ଖ୍ରୀ.୧୯୯୭ -

ଆହେରୀ ଅଞ୍ଚଳର ସମସ୍ତ ଗୋଁଣ୍ଡମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ମହାରାଜ ଭାବରେ ଜମିଦାରଙ୍କୁ ସମ୍ମାନ ଦିଅନ୍ତି । ସମସ୍ତ ସାମାଜିକ କାର୍ଯ୍ୟରେ, ପର୍ବପର୍ବାଣୀରେ ମହାରାଜାଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ କରିବା, ପ୍ରାଚୀନ ପରମ୍ପରା ଅନୁଯାୟୀ ଭେଟି ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି । ଆହେରୀ ଜମିଦାର ସମସ୍ତ ସୁଖ, ସୁବିଧା ଉପଭୋଗ କରୁଛନ୍ତି ।

ମହିଁଷାମୁଣ୍ଡି, କେନ୍ଦୁଝର

ଜାତୀୟ ଗୀତି

ଦଶରଥ ନାଏକ

(ରାଗ ଚୋଖି)

ଜୟ ଜୟ ବଡ଼ଦେବ ଜୟ ଜଙ୍ଗା ଲିଙ୍ଗାଦେବ
ଜୟ ଶମ୍ଭୁଶେଖ ଜୟ ମାତା ଗଉରୀ,
ଜୟ ଜୟ ଗୋଁଡାଓ୍ୱାନା ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ ଉଡୁଛି ବାନା
ଜୟ ଷଡ଼ବଂଶୀ ନାମେ ବଢ଼ଇ ଶିରୀ ।
ସତ୍ୟ ଶାନ୍ତି ସାହସ ଗୁଣ
ପତାକାର ତେଜ ବଳେ ବଢ଼ିଛି ମାନ ।୧ ।

ଅଗ୍ରେ ଉଡ଼େ ଆମ ଝଣ୍ଡା ହସ୍ତେ ଧରି ଢ଼ାଲ ଖଣ୍ଡା
ସାହସ ଶକ୍ତି ବଳରେ ଆମରି ବଂଶ
ଗଙ୍ଗାଠାରୁ ଗୋଦାବରୀ ବିନ୍ଧ୍ୟାଞ୍ଚଳ ଇନ୍ଦ୍ରଗିରି
କରିଥିଲେ ରାଜ୍ୟ ଜୟ ବିଶେଷ ଅଂଶ
ଆମରି ଏ ଜାତି ପୁରୁବ ।
ବଢ଼ାଇଲେ ଧନ, ମାନ, ଯଶ ଗୌରବ ।୨ ।

ପୂର୍ବଜଙ୍କ ଯଶମାନ କରୁଥିଲେ ଗୁଣଗାନ
ଯେ ଯଶ ସେ ମାନ ଆଜି ଟେକରେ ଭାଇ
ଚେଇଁଉଠ ଜାଗି ଉଠ ଷଡ଼ବଂଶୀ ବୀରଶ୍ରେଷ୍ଠ
ଆମ ଜାତି ଯଶଖ୍ୟାତି ହୃଦରେ ବୋହି ।
ବଢ଼ାଅ ଏ ଜାତି ମହିମା
ସୁପଥ ସୁକର୍ମ କରି ଉଡ଼ାଅ ବାନା ।୩ ।

ଆମ ରାଜ୍ୟ ଗୋଁଡଓ୍ୱାନା ପତାକାର ଯଶମାନ
ସତ୍ୟ ଶାନ୍ତି ଦୟା କ୍ଷମା ସାହସ ଗୁଣ
ତାହା ପାଇଁ ଷଡ଼ବଂଶ ଥିଲା ଖ୍ୟାତି ମାନ ଯଶ
ଶାସନ ଯୁଗର ନାମ ଅଟେ ସୁବର୍ଣ୍ଣ
ଜାତୀୟ ପତାକାର ମାନ
ଷଡ଼ବଂଶୀ ବନ୍ଧୁଗଣ କର ସମ୍ମାନ ।୪ ।

ରାମପୁର କୁଦୋପାଲି

ଆମେ ଗୋଁଣ୍ଡୱାନା ଗୋଁଣ୍ଡ

ଚମରା ଧରୁଆ

ଆମେ ଷଡ଼ବଂଶୀ ଉତ୍କଳର
ଚାରି ହଜାର ପାଞ୍ଚଶ ଘର
ଏ ସାରା ସଂସାରେ ଆମ ପରିଚୟ ଆମେ ଗୋଁଣ୍ଡୱାନା ଗୋଁଣ୍ଡ
ଆମେ ଗୋଁଣ୍ଡୱାନା ଗୋଁଣ୍ଡ ॥ ୦ ॥

ଆମେ ଗୁଣି ଜ୍ଞାନୀ ସାହିତ୍ୟିକ
ଯନ୍ତ୍ରୀ, ମନ୍ତ୍ରୀ, ଏମ୍.ପି. ବିଧାୟକ
ଆମର ହାତର କାଉଁରୀ ସ୍ମରଣେ ସୁନାହୁଏ ଲୁହା ଖଣ୍ଡ
ଆମେ ଗୋଁଣ୍ଡୱାନା ଗୋଁଣ୍ଡ ॥ ୧ ॥

ଆମେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ପିପାସୁଜନ
ଆମେ ଆଦିବାସୀ ଗିରୀଜନ
ଆମେରେ ସାହସୀ ଆମେରେ ନିର୍ଭିକ, ଶତ୍ରୁ ଦର୍ପ କରୁଁ ପଣ୍ଡ
ଆମେ ଗୋଁଣ୍ଡୱାନା ଗୋଁଣ୍ଡ ॥ ୨ ॥

ଆମ କର୍ମଭୂମି ଏ ଭାରତ
ଆମ ଜୀବନ ଉତ୍ସର୍ଗୀକୃତ
ଆମର ସଂସ୍କୃତି ଆମ ପରମ୍ପରା ଜୀବନର ମାନଦଣ୍ଡ
ଆମେ ଗୋଁଣ୍ଡୱାନା ଗୋଁଣ୍ଡ ॥ ୩ ॥

ଆମେ ସମାଜର ଗଉରବ
ବନ, ପ୍ରକୃତି ଆମ ବିଭବ
ବଡ଼ ଦେଓ ଆମ ଆରାଧ୍ୟ ଦେବତା ପଦେ ନଇଁଯାଏ ମୁଣ୍ଡ
ଆମେ ଗୋଁଣ୍ଡୱାନା ଗୋଁଣ୍ଡ ॥ ୪ ॥

କେତେବେଳେ ଗୋଁଣ୍ଡ କିତର ଟେକେ
କେତେବେଳେ ଗୋଁଣ୍ଡ ପତର ବିକେ
ଆମେରେ ଶାସକ ଆମ ଆଧିପତ୍ୟ ଥିଲା ଭାରତ ଭୂଖଣ୍ଡ
ଆମେ ଗୋଁଣ୍ଡୱାନା ଗୋଁଣ୍ଡ ॥ ୫ ॥

ରାଜା, ମହାରାଜା, ଜମିଦାର
ଆମ ପୂର୍ବଜ ଯେ ବଂଶଧର
ଗୋଁଣ୍ଡୱାନା କୁଇନ୍, ରାଣୀ ଦୁର୍ଗାବାଇ, ଲୋଟାଇଲେ ଶତ୍ରୁ ମୁଣ୍ଡ
ଆମେ ଗୋଁଣ୍ଡୱାନା ଗୋଁଣ୍ଡ ॥ ୬ ॥

ଅନୁସରି ସେ ଆଦର୍ଶ ପଥ
ଆଜି ନେବାରେ ଦୃଢ଼ ଶପଥ
ଶିକ୍ଷା ଦୀକ୍ଷା ପଥେ ଅଗ୍ରଣୀ ହୋଇବା, ମଦ ନ ଛୁଇଁବ ତୁଣ୍ଡ
ଆମେ ଗୋଁଣ୍ଡୱାନା ଗୋଁଣ୍ଡ ॥ ୭ ॥

ଯେହୁ ଶିକ୍ଷାଦୀକ୍ଷାରୁ ବଞ୍ଚିତ
ଜନ ସମାଜେ ହୁଏ ଲାଞ୍ଛିତ
ପଶୁସମ ତାର ଆହାର ବିହାର, ନାଗ ନୁହେଁ ସିଏ 'ଧଣ୍ଡ'
ଆମେ ଗୋଁଣ୍ଡୱାନା ଗୋଁଣ୍ଡ ॥ ୮ ॥

ସମାଜର ଯେ ନିତି ନିୟମ
ଯିଏ କିଛି ନ ପାରେ ପାଳନ
ସମାଜର ଯିଏ ଘୃଣ୍ୟ ଅପରାଧି, ବୋଲାଏ ମୂର୍ଖ, ପାଷାଣ୍ଡ
ଆମେ ଗୋଁଣ୍ଡୱାନା ଗୋଁଣ୍ଡ ॥ ୯ ॥

ଖୁଣ୍ଟପାଲି, ବାରପୁଟୁଗିଆ
ଚୁଡ଼ାପାଲି, ବଲାଙ୍ଗିର (ଓଡ଼ିଶା)
ମୋ : ୮୦୮୧୭୪୪୫୪୩

ବୁଢ଼ାଦେଓ ବନ୍ଦନା

ଉମାଶଙ୍କର ମାଝୀ

ଆସ ଆସ ବୁଢ଼ା ଦେବ ଆସ ସଧିରେ
ତବ ନାମ ଜପୁଅଛି ହୃଦ କନ୍ଦରେ ॥ ୧ ॥

ତୁମ ଆରାଧନାରେ ପାପ ହୁଏ ନାଶନ
ମହିମଣ୍ଡଳରେ ତୁମ ନାମ ତ୍ରିଲୋଚନ ॥ ୨ ॥

ଯୁଗ ଯୁଗାନ୍ତରେ ପ୍ରଭୁ ଦୁଃଖିର ଈଶ୍ୱର
କି ଦ୍ରବ୍ୟ ଦେଇ ତୋଷିବି କହହେ ଠାକୁର ॥ ୩ ॥

ତୁମ କରୁଣାରେ ସୁରୁଷ୍ଟି ଏହି ଜଗତ
ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଚନ୍ଦ୍ର, ତାରା ସବୁ ହୁନ୍ତି ଆତଯାତ ॥ ୪ ॥

ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଦେବ ଅଟ ତୁମେ ଗଣ୍ଡ କୂଳର
ଶରଣ ପଶୁଛି ମୁଁ ପୟରେ ତୋହର ॥ ୫ ॥

ଶିକ୍ଷକ
କିକିରୀବେଡ଼ା, ଖଡ଼ିଆଳ
ନୂଆପଡ଼ା (ଓଡ଼ିଶା)
ଫୋନ୍ : ୯୬୬୮୯୮୭୧୩୨

एक बेहतर कल के निर्माण के लिए प्रतिबद्ध

गुणवत्ता है हमारे व्यवसाय की आत्मा

हर दिन लाखों लोगों के जीवन को खुशियों का स्पर्श देते हुए इंडियनऑयल देश के ऊर्जा उद्यम क्षेत्र में अग्रणी भूमिका निभा रहा है एवं अपने सामाजिक दायित्वों को अच्छी तरह समझता है। कॉर्पोरेट सोशल रिस्पान्सिबिलिटि के तहत असंख्य पहल के साथ, स्वास्थ्य सेवा से लेकर स्वच्छता एवं सफ़ाई तक, शिक्षा से पोषण तक, बुनियादी ढांचे के विकास से समुदायिक कल्याण तक, महिला सशक्तिकरण एवं कई अन्य सामाजिक दायित्वों का निर्वहन करते हुए इंडियनऑयल राष्ट्र के प्रति अपनी प्रतिबद्धता को सुदृढ़ करने के लिए समर्पित है।

इंडियनऑयल
IndianOil

11th NATIONAL CONFERENCE

25, 26 & 27 December - 2015

B.T.M. Ground, Jharsuguda, Odisha

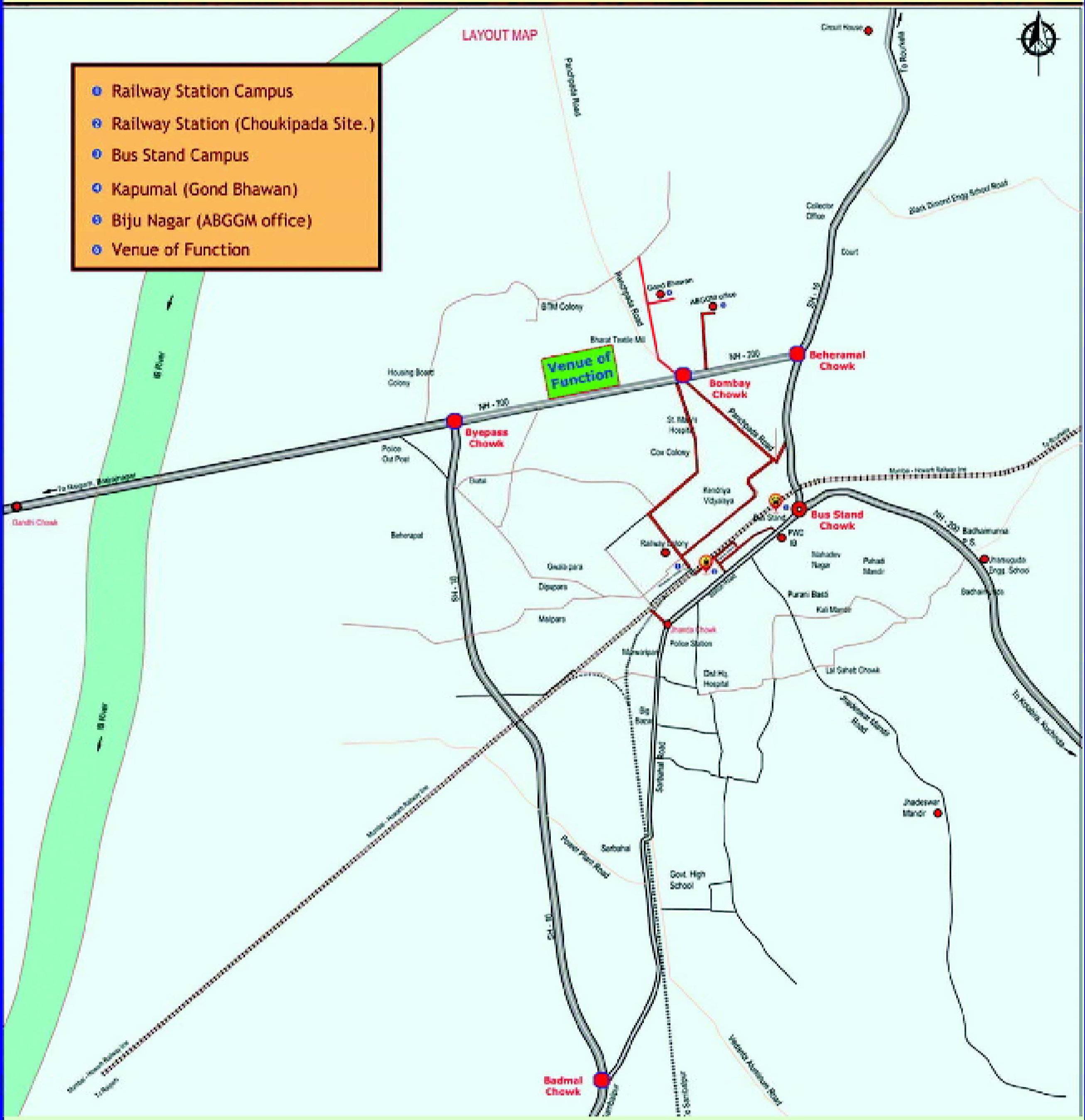

AKHIL BHARATIYA GONDWANA GOND MAHASABHA